ספר

יד אפרים

מוקדש לזכר קדושי

קהילת בטלאן והסביבה הי"ד

בעה"י

חלק א

ס פ ר

יד אפרים

הגהות והערות על צוואת רבינו יהודה החסיד

*

חלק ב

פותח שערים

כללים מכללי הש"ס

*

חלק ג

שאלות ותשובות יד אפרים

מאת הגאון הרב אפרים ביליצר

דומ"צ דק"ק בטלאן, טרנסילבניה

עלה על המוקד עם כל בני קהלתו ז' סיון תש"ד הי"ד

*

מוקדש לזכר קדושי קהילת בטלאן והסביבה הי"ד שנספו בשואה

ושמותיהם מפורטים בסוף הספר

הוצא לאור ע"י שרידי ונצולי הקהילה בארץ ובתפוצות וע"י משפחת המחבר בישראל

שנת תש"ל לפ"ק

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

הכתובת:

יוסף כהן

קרית ישמח משה

רחוב קדושת יום טוב 9

דאר קרית אונו

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2025

דפוס ליפא פרידמן, תל־אביב

רח' העליה 80, טל. 829839

הרה״ג הצ׳ ר׳ אפרים ביליצר ז״ל הי״ד

עם הופעת הספר

„ברוך ה' אשר לא עזב חסדו את החיים ואת המתים" (רות ב' כ')· זוהי הברכה שאנו מברכים ומודים בה לד' שזכינו לראות את הספר החשוב הזה מובא בדפוס כמצבה וזכרון נצח שהוקדש לעלוי נשמותיהם הטהורות של יקירינו הי"ד·

ספר זה שהוא ליקוט אחר ליקוט, מעזבונו הגדול כתד יד קדשו של הרה"ג ר' אפרים ביליצר דיין ומו"צ בק"ק בטלהן עיירתנו· שנצלו בדרך נס מהשואה הגדולה ומהשרפה ששרף ד' במדינות אירופה במלחמת העולם השניה· כתובים אילו כעשרים ספרים כתבי יד על נושאים שונים מהם ספר "השלמת הגהו"ת הלבו"ש על הש"ס"· ספר· „פותח שערים" חיבור על כללי הש"ס· (קטעים מחיבור זה מודפסים בספר זה)· ספר „תורת בן נח" פירוש על הרמב"ם וליקוט כל דיני בן נח· ספר "לקוטי אפרים" פרוש על צוואת רבינו יהודה החסיד (מודפס כולו בספר זה)· ספר שו"ת „יד אפרים" שישה חלקים על ד' חלקי שו"ע והש"ס (קטעים מובחרים עם שמות השואלים מהם תושבי העיירה מודפסים בספר זה)· ספר „בית הלוי" פלפולים שונים· חיבור על תרי"ג מצוות ועוד הרבה מאמרים, חיבורים, וחידושים, מגילת יחוסין, וזכרונות על עיירות ואישים·

כל אלו נמצאו ע"י בנו של המחבר יהושע נ"י והרב יודא ליכנטשטיין שליט"א והובאו לארץ לאחר המלחמה, והיו מונחים כאבן שאין לה הופכין בבית בנו של המחבר, בלי שמישהו ידע על קיומו·

לאחר המלחמה נפוצו אנשי העיירה, אודים מוצלים מאש· אחד מעיר ושניים ממשפחה· לכל חלקי תבל· מרביתם עלו ארצה· הקימו משפחות שקמו עצמם לקיים את מצוות החיים שצוו לנו קדושינו הי"ד במותם· היינו נדהמים והמומים מגודל האסון לא יכולנו להאמין כי אשר ידוע לנו לפרטי פרטיו אמת לאמיתה הוא·

מידי שנה בשנה התאספנו ביום הזכרון להתיחד עם זכרם הקדוש של יקירינו· והיה אם נפגשנו במאורע כל שהוא בר מצוה, חתונה, או סתם מפגש רעים שיחתנו היה אחד, בטלעהן ותושביה ז"ל·

והנה החליטה יד ושם בירושלים על מפעל הנצחה לעיירות יהודיות שעלה עליהן הכורת. ע"י הצבת מצבה על הר ציון על הקירות המיועדים לכך. נסחבנו עם הזרם ותלינו גם אנו שם שלט שאת תוכנו אני מעתיק לכאן.

על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים

לזכר עולם

להורינו אחינו אחיותינו נשינו וטפינו קרובים וידידים קדושי קהלת

בטלן והסביבה

שנהרגו נשחטו ונשרפו על קדושת השם ע"י הנאצים ימ"ש בשואת אירופה בשנות ה' תש"ד-ה' לפ"ג הי"ד

ארץ אל תכסי דמם וזכרם הקדוש לא ימוש לעום מקרבנו

ת' נ' צ' ב' ה'

ארגון יוצא בטלעהן בישראל ובתפוצות ט' בשבט תש"ד.
לשם אנו באים להתייחד כל פעם שמזדמנים לירושלים.

הרגשנו שלא די בכך וחובתינו להנציח את זכר קדושינו לדורות הבאים, המשיכה להעיק על מצפוננו. ידענו שעלינו מוטלת החובה להעלות נר תמיד לעילוי נשמותיהם הקדושים "ואם לא עכשיו אמתי"?, שורות הניצולים מתדלדלת והולכת כדרך כל בשר "ועת לעשות" כדי שחלילה וחס לא נאחר את המועד שכוונתינו להקים יד ושם לזכרם תהיה בלתי אפשרית.

קיימנו אסיפות וישיבות יחד עם אותם מחברינו וידידינו שנענו להזמנותינו לאותם אסיפות וישיבות ישבנו, חשבנו, דברנו העלינו הצעות שונות ולכדי החלטות לא הגענו.

והנה מופיע יום אחד בביתי בנו של הרב חיים אליהו ביליצר ובידו צרור הספרים (כתבי היד שהזכרנו לעיל) ומשיח לפני את דאבון לבו שאין באפשרותו להוציא לאור את הספרים הנ"ל.

באותה תקופה החלו להופיע בארץ ובעולם כולו ספר זכרון לערים ועיירות שהיו ואינם עוד. תחילה טיפין טיפין ולבסוף לעשרות ולמאות. ספרים שתוכנם, תולדות הקהילה, חייה המאורגנים

מוסדותיה, רבניה, חייה היום יומים יהודיה של שבת ושל חול, ולבסוף רשימת קדושיה הי״ד.

קנאת סופרים הציתה בנו את הרצון ללכת בדרכם. ומכאן עד לרעיון להוציא לאור משהו, אפס קציהו מעזבונו של כבוד רבינו שהיה אהוב על כל אנשי הקהילה, היתה כבר סלולה הדרך.

קיימנו אזכרה לקדושינו בשנה שעברה ביום ר״ח סיון תשכ״ט אליה הזמננו את כל שרידי תושבי בטלעהן והסביבה. תושבי ארצינו הקדושה. האזכרה התקיימה בבית בת הרב, בקרית ישמח משה. אנו מציינים בשמחה שרבים נענו להזמנתינו ובאו להתיחד עם זכרונם של קדושינו הי״ד.

באותה הזדמנות הצענו לנאספים להשתתף בהוצאת הספר אליו נצרף לזכרון נצח את כל שמות תושבי העיירה שנהרגו על קידוש השם בשואה האיומה שפקדה את יהודי אירופה.

חברינו קבלו את ההצעה בהתלהבות ותרמו לצורך זה איש איש כיכולתו. ואנו הבטחנו לגמור את הספר עד לאזכרה השנה.

חברינו נתבקשו להודיע לנו את כל שמות הקדושים, ויבדלו לחיים ארוכים שמות הנצולים ומקומות המצאותם כעת. כמו כן שמותיהם של משפחות שהושמדו בלי להשאיר שריד בכדי שנוכל להקים מצבה לזכרם.

התחלנו בהתכתבויות שליחת חוזרים ומכתבים גלויות וכו׳ לכל חברינו. בקשנום למהר בשליחת השמות שבקשנו. לצערינו לא כולם נענו לבקשותינו אלו.

קבענו תאריך אחרון לקבלת שמות בהתאם להבטחתינו לסיים את הוצאת הספר בסביבות חג השבועות תש״ל.

הרשימות סודרו לפי הא־ב בהתאם למה שקבלנו ולפי הזכרון של כמה מחברינו שתרמו מזמנם למטרה קדושה זו.

אנו מבקשים את סליחת כל אלו ששמותיהם לא נכנסו לרשימת המונצחים שלא באשמתינו.

אנו מודים לכל החברים שתרמו כסף להוצאת הספר ולכל אלו שתרמו מזמנם. ובמיוחד לנעמי ובעלה ר׳ יוסף הכהן נ״י שבלי טרחתם המרובה ספק אם יכלנו היום לברך על המוגמר.

כמו כן אנו מודים לחברים ר׳ יהודה ליכטנשטיין נ״י בן הרב ר׳ משה הלל ליכטנשטיין ז״ל. ר׳ שמעון רוזנווסר נ״י בן ר׳ שלמה זלקא רוזנווסר הי״ד חברי הועד להוצאת הספר.

וכן לד״ר יוסף ראט בן ר׳ צבי ראט הי״ד שעזר לנו במיון השמות. למר מיכאל פריד בן ר׳ חיים פריד ז״ל שכתב הקדמה לספר.

לר׳ ליפא פרידמן בעל הדפוס שהודות לעזרתו יכלנו לעמוד בהתחיבות ולגמור את הספר בזמן. לר׳ יעקב ארנפלד שעזר לנו בסידור ועריכה.

את הספרים נחלק אי״ה בין חברינו בארץ ובעולם כולו ואת הספרים שישארו נחלק בספריות בתי הכנסת בארץ, וזכות לימוד תורתינו הקדושה יעשה לעילוי נשמות קדושינו הי״ד.

ויהי רצון שזכות המחבר הקדוש שאת דבריו הקדושים גאלנו והוצאנו לאור, וזכות קדושינו הי״ד שלזכרם הקמנו את המצבה הזאת. יעמוד לנו ולכל ישראל ונזכה לשלום ולביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

יו״ר הועד להוצאת הספר.

ישראל בן הרב יצחק ארי׳ פישמן

נכד ר׳ מאיר ורבר שו״ב

ה ק ד מ ה

מבן גיס המחבר אשר לכבוד דודו מדבר

יתברך הבורא וישתבח היוצר אשר נתן לנו תורת אמת ובאהבתו ובחמלתו מקים לנו בכל דור ודור רועים נאמנים משרתי אל אשר כל מגמתם ותשוקתם להרביץ תורה וטהרה בישראל ולהגדיל גבול הקדושה. הגם שבעו״ה אחרי המלחמה הנוראה נשארנו מעט מזעיר. וכמעט כל חלקי הטובה בישראל אבד באופן מבהיל ואיום ונורא. זקנים נערים ונערות וילדי בני ישראל הקדושים ויונקי שדים הטהורים נספו. אבל כמו שתורתינו הקדושה הנתונה לנו מסיני היא נצחית. כן הוא עם ישראל. כי קוב״ה ואורייתא וישראל חד הוא. והנה בדור שלפנינו האיר ד׳ לנו ושתל כמעט בכל עיר וכפר רועים נאמנים מורי הוראות בישראל להורות לעם דרכי ה׳ ואת הדרך אשר ילכו בה ושתלו בצאן קדשים אהבת השם ואהבת התורה. עד שבאו הצוררים הרשעים והאכזרים הארורים הנאצים ימ״ש. וחרבו כמעט כל חמדת ישראל. אחרי המים הזדונים שעבר עלינו השאיר לנו הבוב״ה אודים מוצלים מאש. אשר כל שתוקתם להיות נאמנים לד׳ ולתורתו עפ״י דרך ישראל סבא ורוצים לילך בדרך אבותינו ורבותינו הקדושים זי״ע. וכן נשארו כתבי יד מגאוני דור שלפנינו אשר כל חיותם הי׳ רק התוה״ק.

הנה בתשעה באב יום שריפת בית מקדשינו ותפארתינו יום גלות ישראל מעל אדמתו יום אשר נכפלו בו הצרות לעם ישראל. בזה היום קבלתי אגרת מארצנו הקדושה מש״ב הרבני הנכבד והנעלה מוה״ר יוסף כהן נ״י והודיע לי שבני קהילתינו בעטלהן וסביבותיו ערכו אזכרה לאבותנו היקרים אשר מסרו נפשם עק״ה. והסכמתם להדפיס אידרא מכתבי קודש של כבוד דודי הרב הגאון הצדיק דיין ומו״צ דקהילתינו מוה״ר אפרים ביליטצער זצלה״ה הי״ד.

מאוד מאוד שמח לבי בנודע לי זאת. ישמחו הידידים ויעלזו הנבונים. יתנחמו החסידים ויתענגו הישרים. וכל ישרי לב יתהללו. בראותם תורת רבם ומורם הבן יקיר לי „אפרים״ יוצא לאור. הנה אני הצעיר מבית יהודה אחרי המלחמה בעת שבתי לבית אבותי ק״ק בעטלאהן ראיתי החורבן הנורא. עיר בעטלאהן שהיתה מפורסמת לשם

ולתהלה בכל המדינה. עיר מלאה תורה וחסידות. עיר שהיו דרים בה לערך מאה וששים משפחות יקרות חוץ מן הגלילות. איך נעזבה בלא רב ומנהל ובלא ראשים ובלא בעה״ב היקרים המסולאים מפז. המו מעי עלי בזכרי את בעטלאהן קודם המלחמה. עיני עיני יורדה מים בעת שעולה על זכרוני האיך ישב על כסא קדשו דודי רבינו הגאון הצדיק מרן שלמה זלמן ל״ש זצלה״ה הי״ד וניהל את עדתו בקדושה ובטהרה עפ״י דרך ישראל סבא. אויה לנו על דודי יקירי האהוב כבוד הרב הגאון הצדיק מוה״ר אפרים סג״ל ביליטצער זצלה״ה הי״ד הדיין והמו״צ אשר ישב מערב ועד בוקר ושפט את העם והשיב לכל שואל בדבר או״ה ובין דם לדם ובין משפט למשפט ולמד שעורים ברבים איננו. אויה לנו על הבעה״ב הלומדים והחסידים אשר קבעו עתים לתורה ותרמו מהונם להעמיד מוסדות צדקה אשר היה לשם ולתהילה בכל הסביבות. וקבלו כל עובר ושב בסבר פנים יפות. אויה לנו האיך נתרוקנה עירנו מבעה״ב הפשוטים הבעלי מלאכות אשר הי׳ להם אמונה פשוטה באמת ושמרו את תורת ה׳ בכל לבם ודקדקו על קלות כחמורות. את אלה בע״ב היקרים התמימים והישרים אשר פ״א שמעתי אותם לאמור תהילים מאת נעים זמירות ישראל בדמעות שליש אחרי חצות הלילה ושופכים את לבם לאבינו שבשמים.

ואחרי החורבן נחסרנו מכל אלה. לקחתי ע״ע אז עול גדול להמשיך את שלשלת אבותי זי״ע ולהחזיר עטרה ליושנה. וב״ה עלה בידי לתקן עד שלעומת קהלות אחרות בסביבותינו היתה עירנו כשושנה בין החוחים. והי׳ לנו שיעורים תמידים יום יום. וכשעניני הקהילה היו מסודרים חפשתי מה שנשאר מהספרים עד שמצאתי את כתבי היד של דודי היקר הגה״צ זצל״ה לערך יותר מכ׳ כרכים וקבצתי אותם ושלחתי אותם לארצינו הקדושה וב״ה הגיעה העת שבני קהלתינו ובפרט חתנו היקר הרבני הנכבד והנעלה מוה״ר יוסף כהן נ״י עם זוגתו החשובה מרת זיסל תחי׳ לקחו ע״ע עול גדול להוציא לאור בהיר בשחקים כתבי קודש שמורה בכל וערוכה בציצים ופרחים בתורה ועבודה וביראת שמים. וזאת למודעי כי הספר הזה אשר אנו נותנים לפניכם איננו נחשב נגד רוב חידושיו אשר חידש כי הי׳ כמעיין הנובע. וחידש הרבה מאוד, שכלו הי׳ זך וטהור ולמד בהתמדה ובשקידה רבה. ועוד בימי ילדותו כשנתחנך ונתגדל אצל מר אביו כ״ק הרב הגה״צ המפורסם מוה״ר פינחס הלוי ביליטצער זצלה״ה אב״ד סערענטש הי׳ למופת. בהיותו עוד צעיר לימים כבר החליף מכתבים בשו״ת בפלפולא ודינא עם רבנים מובהקים. כשהי׳ סמוך לאיש נתחתן עב״ג דודתי הר׳ הצ׳ והחשובה טובת לב מרת לאה הי״ד בת כ״ק אא״ז הרב הגה״ק רבינו

יהודא הזקן זי״ע אב״ד ור״מ דבעטלהען. ואז על שולחן חמיו מורו ורבו עלה מעלה בתורת ד׳ וביראת השם ושם לילות כימים ותורה ותפלה דיברו שפתותיו. עד שאחר שמר גיסו ה״ה דודי הרב הגה״צ מוה״ר מרדכי פארהנד זצל״ה הי״ד הדומו״ץ דק״ק בעטלהען נתקבל לראב״ד נייטרא נתקבל הוא למלא מקומו לדומ״ץ בעטלאהן עד שהובילוהו לאושביץ ביחד עם בני ביתו הי״ד.

ועל טוב תזכר גם מחברתו הטהורה הצדקנית אשת חיל ובעלת מידות טובות מרת לאה ע״ה הי״ד אשר כל השנים דרו ביחד באהבה וריעות ושמחה ושרתה את בעלה הצדיק באמונה יה׳ זכרה ברוך. תודה רבה לכל בני קהילתינו בעטלהאן וסביבותיה על העזרה שהושיטו כדי לאפשר להוציא לאור את החיבור הנוכחי, זכות המחבר יגן עליהם ועל כל העוזרים להתברך בשפע ברכה והצלחה ולהושע בדבר ישועה ורחמים. ונזכה במהרה לצמחית קרן בית דוד ולהרמת קרן התורה ולהרמת קרן ישראל בביאת משיח צדקנו בב״א.

כ״ד הכותב לכבוד התורה ולומדי׳ והמצפה לרחמי שמים

יודא ליכטענשטיין
הרב מבעטלאהן

ס פ ר

צוואת רבינו יהודה החסיד

ועליו חונה סביב הגהות והערות

יד אפרים

אשר טפחתי ורביתי בעזר החונן לאדם דעת

פה בעטלאן תרפ"ד לפ"ק

ה"ק אפרים הלוי ביללויטצער

קרית ישמח משה — שנת תש"ל

ה ק ד מ ה

אמר אפרים הצעיר ידעתי מיעוט ערכי הפחות שבעירוכין ולא הגעתי למדות חוברי חבר אמנם היות שבמקומינו נזהרים הרבה שלא לעבור ח״ו על דברי החסיד רבינו יהודא ז״ל ובפרט על צוואותיו אשר נכתבו מאוד בקיצור וע״כ נפלו בו ספיקות הרבה הצריכים ביאור וקצתם נתבארו בספרי האחרונים ובתשובותיהם אחת הנה ואחת הנה מאוד מפוזרים וצריך לחפש הרבה אשר ע״כ יצאתי ללקט אחת לאחת ולסדר על הצוואות מה שכתבו האחרונים לחלק ולבאר דבריו הקדושים להקל לעצמי ולבני גילי טורח החיפוש. ואגב כי אין ביהמ״ד בלא חידוש כתבתי מה שעלה בדעתי בעזה״י בעת הכתיבה והלימוד בענינים אלו — והנני להודיע שאחר שכתבתי ההגהות לס׳ זה שמעתי שגדול אחד ממדינת רוסיא חיבר חיבור נחמד מאד בענין זה הכי נקרא שמו שבעים תמרים בחריפות ובקיאות הרבה אבל לא בא לידי רק אחר גמר הדבר ולא ראיתי אותו רק לפי שעה וכל מקום שהבאתי דבריו ממה שראיתי שאר אחרונים מביאים אותו ואם המצא ימצא שכוונתי, לדעתו או להיפך אל יחשובו עלי שום מחשבת חוץ כי בעת הכתיבה לא הי׳ תחת ידי לעיין בו.

ודע דצוואת מהר״י החסיד לא כתב אותם על הספר או אפשר שכ׳ והעתיקו הרבה ממנו כמה מיני העתקות כי נמצא הרבה נסחאות ובמקום אחד לא נמצא רק נ״ב צוואות וחסרו הרבה — וראה זה מצאתי בדרכי תשובה מיחס דברי האר״י ז״ל להחסיד בענין דירה לחזור קודם ז׳ שנים בשם ס׳ רוח חיים עיי״ש — ועיין בשו״ת דברי חיים אהע״ז בתחילתו בח״א ס׳ ז׳ שמביא בשם צוואת ריה״ח שלא לישא בת דודו ודבר זה לא נמצא בהצוואות כלל — וכעת מצאתי עוד צוואה אחד אשר אינו נמנה עם השאר ומובא בשו״ת חתם סופר חיו״ד סימן יו״ד הנודר בעת צרה אסור לישאל עליו וכ׳ הח״ס בשם מהר״ם מינץ סי׳ ע״ט דאין לחוש בשביל זה מפני הסכנה כי לא נתפשטו צוואותיו ורובם נתבטלו עיי״ש שוב ראיתי בעצמי בחשו׳ מהר״ם מינץ וזה לשונו ששמע בשם מהר״י החסיד שכל מה שאדם נודר בחליו או בעת צרתו כדי שינצל אין להתירו כלל אע״ג שלא קיבל עליו בלשון נדר דנדר גדול הוא ועובר בלא יחל דברו וגם ששמע מפי מהרי״ח דסכנה הוא להתיר נדרו שקיבל עליו בחליו או בעת צרה עכ״ל — ועיין מש״כ החיד״א בשו״ת טוב עין סי׳ חי׳ צ״ז באריכות על דברי ב״י וב״ח סי׳ קע״ט וסיים וכבר נודע דרבינו יהודא החסיד תלמיד ר״י בעל התוס׳ והי׳ רבו של הסמ״ג ולכן המקיים צואות החסיד תע״ב דאם הי׳ רבינו ר״י החסיד מתיר הי׳ מקום לומר בעל נפש יחמיר לעצמו אבל מאחר שציווה לעשות כן יש לחוש לקיים צוואתו. הן אמת שהרבה מהצוואות לא נתפשטו ואינם נוהגות אצלינו ועיין בהרב כנה״ג בא״ה סי׳ ס״ב וגם על מ״ש הרב ש״ך יש להעיר קצת עיין בדבריו ודו״ק עכ״ל — והנה נשאלתי שלמה החמירו כ״כ בסכנה והלא ספיקא דאו׳ להרמב״ם מה״ת לקולא וס״ס מותר ובסכנה החמירו אפי׳ כמה ספיקות כמו שאמרו בש״ס חמורה סכנה מאיסורא ולכאורה אמאי הלא קיי״ל גדול המחטיאו יותר מהרגו דעיקר הוא הנשמה ואיסור פוגם מחשבתו והסכנה אינו מזיק רק לגופו ואולי י״ל יען דכ׳ ושמרתם לנפשותיכם א״כ פוגם בתרווייהו בגוף נפש אמנם התירוץ דספק איסור אותו תורה שאסרה איסור התיר הספק משא״כ בסכנה אולי תזיק וע״כ כשב״ד מתיר א״כ יש בכוחם לשנות הטבע כידוע וע״כ מהנו אפי׳ בסכנתא כמבואר בשו״ת שערי צדק.

א **אין לקבור ב' מתים זה אצל זה שהיו שונאים בחייהם כי אין להם מנוחה יחד.**

ב **אין לחצוב קבר ולהניח פתוח אם אין נותנים בו המת מבעוד יום ואם יניחנו פתוח עד הבוקר בימים מועטים ימות אחד מבני העיר.**

יד אפרים

א אין לקבור כו' כתב בספר מילי דחסידותא וזה לשונו ואם כבר חפרו הקבר ואח"כ נתוודע, משנאתם נוטה מסברא שאין לסתום קבר על זה ולחפור במקום אחר. וביותר אם הוא שעת הדחק כשאין עוד פנאי ביום ההוא ויצטרך להלין את המת. או כשהבית הקברות דחוק ואין עוד שם קרקע חשובה לפי כבוד הנפטר ההוא במקום אחר כפי יקרא דשכבי או גם כפי יקרא דחיי בני משפחתו וביותר אם גם במקום ההוא קברות אבותיו שכפי סגנון הבריות קפדו אנשי בהכי טובא צ"ע אם נדחה זה מפני הקבור שם מקודם, ומסברא שבדיעבד אם חפרו הקבר י"ל דהו"ל גדר גדול כבוד הבריות שדוחה וכו' אך אולי נכון שילכו עשרה אנשים או עכ"פ גם שלשה דהו"ל ב"ד ויבקשו מחילה מהנפטרים שימחלו זה לזה כיון שהם בעלמא דקשוט שאין שם לא קנאה ולא שנאה רק ינוחו על משכבם בשלום וכ"ה עצהיו"ט עכ"ל — והנה צוואה זה מובא בב"י בשם רבינו ירוחם נתיב כ"ח ובש"ע יו"ד סימן שס"ב סעי' ו' עיי"ש — ועיין בעקרי הד"ט שהביא בשם שבות יעקב ח"א סימן צ"ו וזה לשונו לקבור מת אצל אבותיו שמצד אחד קבור שונאו ודאי אם אפשר לעשות שניהם ש"ד ואם עברו כבר על הנקבר י"ב חודש דאין כאן חשש כלל אצל הא' רק משום הב' אמרינן דמסתמא ניחא לי' לקבור בקבר בית אב שיהיה אצל שונא דאשכחן דקפדי אינשי כמש"ה ושכבתי עם אבותי וגו' וקברתני וגו' עכ"ל — והנה עובדא שמעתי מאיש נאמן שהי' בעיר אלטונא בבית החיים הישן וראה שקבורים יחדיו הגאון רבינו יונתן זצ"ל הפלתי אצל הגאון מוה' יעב"ץ ז"ל והגידו לו הזקנים ששמעו שהגאון יעב"ץ ז"ל קודם פטירתו הכין עצמו ואמר שר' יונתן תובע אותו לד"ת ויען שאמר בשם התואר ר' יונתן וע"כ שפטו מזה שכבר מחל לו וע"כ קברו זא"ז כן שמעתי — הנה לעיל הבאתי דברי השבות יעקב דאם הראשון הוי לאחר י"ב חודש והשני נקבר בקברת אבותיו מותר וראיתי כעת בהגהות בית לחם יהודה ביו"ד סי' שמ"ב שכ' בזה"ל ולי נראה באשר שהב"י וכל אחרונים אחריו כתבו סתם ולא מחלקין אם הוא בתוך י"ב חודש או לא והראשון כבר זכה שלא להניח אצלו שונאו והשני בא בגבולו אין לקבור אצלו ובפרט בזמן הזה שאין מדקדקין כ"כ שיקבר אצל אבותיו עכ"ל — וכבר הראת לדעת שהגאון מהרא"ד מבוטשאטש ז"ל במדח"ס מסתפק בזה — והנה ראיתי בספר לקוטי שלמה שהביא בשם ס' ש"ש להקשות על הלכה זה דאין קוברין שני שונאים זא"ז מהא דקברו ראש איש בושת בקבר אבנר עיין שמואל ב' סימן ד' פסוק י"ב וצ"ע — ועיין בסידור יעב"ץ ובסידור דרך החיים בזה"ל שנים שהם שונאים זא"ז אין לקוברם זה אצל זה אפילו כשיש ביניהם דופן ו' טפחים עיי"ש.

ב אין לחצוב כו' דין זה מובא בהגי"ה ש"ע יו"ד סי' של"ט סע"י בשם רבינו ירוחם שכ' בשם הר"י החסיד ועיין עוד באו"ח סי' תקמ"ז סעי' י"א וזה לשון הגאון בעל פחד יצחק במערכת הק' אות קבר אין לחצוב ועיין הר"ן פ' עשרים דשבת דף קנ"ט ע"א דדרכם הי' לחפור קברות לצורך מתים שימותו לאחר מכאן [כמו שנוהגים עכשיו בארץ ישראל החוצבים] ואסור בחש"מ לחפור קבר מתים שימותו לאחר המועד וכך הם דברי הרמב"ם פ"ח מה' יו"ט וז"ל אין חופרין

ג אין להשים ארון של מת על ארון אחר שיש בו מת כבר ואם נעשה בודאי ימות אחד מבני העיר תוך ט' ימים.

ד לא ינשק אחד מילדיו כשהוא מת כי לא ישאר לו אפי' אחד.

יד אפרים

[בחש"מ] קבר להיות מוכן למת שימות וכו'. ובעיר פירארא כשמת הזקן ר' שמואל ראווינא בשנת התפ"ב הוצרכו הקברים לחצוב לו קבר ביום שלפני קבורתו לקברו ביום המחרת בבקר בהשכמה ובאו לפני הב"ד ושאלו אם חוששין לצוואת ר' יהודא החסיד. והתיר להם לחצוב אך בתנאי שאחר החציבה יכסוהו במחצלאות או נסרים ולא יניחוהו מגולה בלילה וכן נעשה עכ"ל — ובעצי העולה ח"ב כתב ואם חצבו קבר וא"א לקבור עד למחר יחזרו וימלאנו עפר בלילה ע"כ — ועיין מש"כ מופת דורנו הגאון מהרש"ם אבד"ק בערזשאן בהגהתו לספר חסידים וזה לשונו ד"ז הובא ברמ"א יו"ד סי' של"ט ולכאורה הוא נגד הש"ס דמו"ק ח' ע"ב ורש"י ותוס' ד"ה אין חופרין וכו' ומצאתי בברכ"י או"ח סי' תקמ"ב אות ג' שהעיר בזה והביא בשם הרב מהר"א לחלק דבחופר סתם ואינו מפרש לשם מי שרי אבל בחוצב עבור איש מיוחד גוסס אסור דלא ליתרע מזלו וצ"ע שהרי סיים שאם יניחנו פתוח ימות א' מבני העיר אך לפי מש"כ בפחד יצחק אות ק' והובא בעקרי הד"ט חאו"ח סי' י"א אות י"ג [והבאתי למעלה] דאם מכסה בנסרים או הקבר או במחצלת שרי י"ל דהתם חפרו וחזרו וכיסו אבל בעקרי הד"ט פקפק ע"ז וכתב דאין להתיר וכ"ה ביוסף אומץ וזכל"א הספרדי ח"ג יו"ד ה"ל אבל אות ק' סקכ"ו ואולי חזרו ומלאו בעפר תיחוח והחפירה הי' רק שיהא בנקל להוציא העפר ועיי"ש בזכל"א דאם נקברו קודם עלות השחר סגי בכיסוי נסרים ואם חופר אחר צה"כ לצורך יומו יש להקל ועיי"ש בעקרי הד"ט ועיין בשד"ח מערכת אבל אות קס"ח דדוקא לחפור לצורך גוסס אסור אבל לצורך אדם בריא אין קפידא כמו"ש הריב"ש וב"י ועיי"ש דבזמן מגפה יחפרו פחות מעומק שיעור הצריך ואז אין חשש עכ"ל.

ג אין להשים כו' דין זה מובא בש"ע יו"ד סי' שס"ב סעי' ד' בזה"ל אין נותנין ב' ארונות זה על זה ואם נתן כופין העליון שיפנה משם ואם יש עפר ששה טפחים מותר ע"כ וכתב שם הש"ך סק"ד כתב הב"ח דאפילו אי אפשר לקבור במקום אחר ולכן צריך למחות בקהלות שהקוברים עושין כן שלא ישימו זה על זה אלא בדאיכא בבירור הפסקת ו' טפחים מיהו אם אי אפשר לקברו בענין אחר ודאי שרי וכן משמע מתשובת רב האי גאון שהביא הטור בסימן שאח"ז ופשוט הוא עכ"ל — ועיין בביאור הגר"א שם סק"ו שהביא בשם תורת האדם שסגי ג' טפחים עיי"ש. ועיין בחי' רע"ק איגר ביו"ד שם שכ' שהב"י הקשה דדוקא בנוגעים צריך ו' טפחים אבל זה למעלה מזה סגי בג' כמ"ש בתורת האדם, ובס"ח כתב לחלק דבדופן מפסיק בין זה לזה צריך ו' טפחים אבל בזה למעלה מזה סגי בג' טפחים וכ' עוד שם דאם אין מקום פנוי יוציאו העצמות ויעמיקו לחפור כדי שישאר אחר שנקבר המת ג' טפחים למעלה מקבר התחתון עכ"ל — ועיין בהמשך. ועיין בעקרי הד"ט יו"ד סי' כ"ב הביא בשם התשב"ץ ח"ג סי' קי"ט דפסק דלהפסיק בין עליון לתחתון די באמה א' ושהכל לפי הסלע אם רך או קשה עיי"ש.

ד לא ינשק כו' כתב הגאון מהרש"ם אבד"ק בערזשאן בהגהותיו לס' חסידים דדין זה נראה דוקא לבנו או בתו אבל לאביו או רבו שרי שהרי מצינו ביוסף שנשק לאביו אחר מותו אך לפימ"ש באה"ח פ' ויחי בפסוק וישק לו דדוקא ליעקב שהי' חי גם אחר מותו אבל אין לעשות כן לאחר כי המת גדוש בטומאה א"כ אין חילוק ועיי' בירושלמי פ"ב

ה כשקוברין אשה שהיתה אוכלת ילדים אם רואים פיה פתוח בידוע שתעשה כן אף לאחר מיתה שנה אחת ויש למלאות פיה בעפר בטוב ולא תזיק עוד.

ו כשמטהרין המת אין מהפכין הדף שיטהרו עליו שמא ימית אחד תוך ג׳ ימים.

ז צריך לראות שלא יקפוץ המת אצבעות ידיו.

יד אפרים

דשבת ה״ז דכשמת ר״א נכנס ר״י וכו׳ והי׳ מגפפו ומנשקו וכו׳. וצ״ל דלאדם גדול שרי אפי׳ אינו רבו עכ״ל — גם יש לעורר במלכים ב׳ ד׳ פסוק ל״ד גבי אלישע הנביא כ׳ ויעל וישכב על הילד וישם פיו על פיו וכו׳ דשם שאני שהי׳ פקוח נפש וגם ידע שחי יחי׳ אחר כך ודו״ק — וראיתי עוד גירסא אחרת בזה הלשון לא יאחז אחד מילדיו כשהוא מת כי לא ישאר לו אפי׳ אחד ועיין בספר חסידים סימן רל״ו ומשמע שם דדוקא אב ואם לא ינשקו אבל אדם אחר אין קפידא שכ׳ שם ולא ינוח אשתו לנשק ויש למחות ביד האב ואם משמע דוקא גביהם קפדי אבל לא גבי אחרים ודו״ק.

ה כשקוברין כו׳ הפירוש בזה הנה עיין בספר חסידים סימן תר״פ בזה הלשון נשים היו חשודות על שאוכלות ילדים. אמרו מקצת התלמידים. בן סורר ומורה כיון שעתיד להרוג את הנפש הורגים אותו. רק אלו החשודות יאמר להם החכם אין ישראל על אדמתן לדון דיני נפשות. ויש נשים שע״כ עושות ויש שמכשפות. אלא זאת עשו תכריזו בבהכ״נ כשתהיינה אף החשודות שם שידעו אם ינזק א׳ מן הילדים שישחיזו שיניהם באבנים המקיפות את הבאר והחייבות ימותו באותו שעה וכו׳ והצלתי את עמי מידכם ולא יה׳ עוד בידכם למצודה ועיי״ש עוד סי׳ תרפ״א וכנראה הי׳ באותו זמן איזה נשים כשפניות שהרגו ילדים בכישוף וכעת אין מצוי כלל ביניינו וכמו שהביא הגאון בעל תפארת ישראל על המשניות בסנהדרין פרק ז׳ משנה ו׳ אות ס״ט וזה לשונו אולם כגון דא וודאי מצוה להודיע דיפה כתב כאן רבינו הגאון מהר״ש אלגאזי זצ״ל בעץ החיים דעתה קרוב לאחרית הימים שיתפשט האור האלהית על כל בשר וראו כל בשר כי אין עוד מלבדו לכן האור הזה כבר הבקיע ומאיר ובא. והטומא׳ כליל תחלוף וכבר גער ה׳ בשטן ונתבטלו כחות הטומאת האלו וכל בעלי אומניות באלו יבש ידם הכל סר יחדיו נאלחו ואין גם א׳ אשר כח בידו לכשף או לנשף והאמונה באלה ובכח הכישוף כעת. לא תקונן רק במוח השוטים והתינוקת והעיד עוד הגאון הנ״ל בשם גדול הדור אחר כי חפשו אנשי שם בתורה וביראה בכל קצות ארץ ולא מצאו כל אנשי חיל אפי׳ רק שמץ ממשות מדברים אלו וכל איש נאמן אמר יאמר רק כך שמעתי אבל אין אומר ואין דובר דברים כך ראיתי ולכן עכשיו כל ענינים אלו רק דמיונות כוזבות והבל ורעות רוח עד כאן תוכן דברי הגאון הנ״ל שכ׳ כן לפני ב׳ מאות שנים עכ״ל.

ו כשמטהרין כו׳ מובא בחכמת אדם כלל קנ״ז סעי׳ ה׳ ובקצש״ע סי׳ קצ״ז סעי׳ ו׳ עיי״ש.

ז צריך לראות כו׳ כתב החכמת אדם בקונטרס מצבת משה אות ט׳ וזה לשונו כתב הרוקח וכן הוא בספר חסידים וז״ל צריך שלא יקפוץ המת אצבעות ידיו וכ״כ רבינו ירוחם כלשון הזה וכ״כ רש״י בפ׳ חקת במיתת אהרן שא״ל הקב״ה פשוט ידיך קמוץ פיך כו׳ ומדלא א״ל קמוץ אצבעותיך מוכח שצריך שיה׳ ידיו פשוטות ולכן אני תמה מאד מה

ח כשנושאים המת מן הבית יש ליזהר שלא יצא אדם ראשון.

ט מת שקורא לאדם שילך עמו אם מתרצה לו אז הוא או אחד מזרעו ימות, אלא יאמר בעבור הקב״ה איני רוצה לבא עימכם ולא עם מתים אחרים. ולמחר ילך על קברו ויחלוף מנעליו וישתטח על קברו וישביעו ויאמר בעבור הקב״ה החפץ בחיים שלא תבוא עוד אחרי ולא אחר שום ישראל ויאמר כן ג״פ וי״א ג׳ ימים ויצום אותו היום.

יד אפרים

שנוהגין לקמוץ את אצבעותיו ושמעתי יש אומרים שעושין שמות הקדושים בידיו וזה דבר בדוי כי ידעתי שאין א׳ מהמתעסקים יודעים מזה ועוד שכל שמות הקדושים שחתם הקב״ה באדם הם כולם בדרך גדולתם ואדרבה לפי הסוד הוא דוקא בידים דרך גדילתם מונחים פשוטות על המתנים ומה לנו לעשות דברים היפך מה שנמצא מר״י החסיד ורוקח וגבי אהרן ולכן יש לבטל מנהג זה כי בספר חסידים כ׳ [בסימן תנ״א] דמותר לפתוח הקבר בשביל זה ומכ״ש שלא לעשות כן לכתחלה ומה שאומרים קצת שכופפין האצבעות כדי ליתן בידו שרביט שקורין געבליך לדעתי הגעפליך הם חוכא וטלילא ולא מצאתי מזה שום רמז בשום ספר מהקדמונים שכותבים ענין קבורת המת וגם בס׳ מעבר יבק שלא הניח שום מנהג לא זכר מזה ולכן אם ירצו להחזיק במנהג יניחו אצלו הגעפליך ולא יכופפו האצבעות עכ״ל.

ח כשנושאים כו׳ נראה לי דוקא כעת שנושאים אותו מן הבית לחוץ לא יצא אדם ראשון אבל אח״כ כשהולכין עמו לבית הקברות אין קפידא וראי׳ ממס׳ כתובות דף י״ב ע״א ומובא בש״ע יו״ד סימן שנ״ט להלכה דמקום שנהגו לצאת נשים לפני המטה יוצאות עיי״ש וע״כ דכוונת הס״ח הי׳ דוקא באותו העת שיוצא מן הבית ודו״ק.

ט מת שקורא לאדם שילך עמו כו׳ הנה במקום אחר מצאתי נוסח אחר וזה לשונו הרוחות של מתים משוטטות בעולם לשמוע מה גזרה יצאה לעולם ולפעמים אומרים לחיים לבא עמהם אם מתרצים אז הוא או אחד מזרעו ימות אלא י״ל להם בעבור הקב״ה אינו רוצה לבא עמכם ולא עם מתים אחרים ולמחר ילך על הקברים ויחלוץ מנעליו וישתטח על קברו וישביעו כמו כן ויאמר בעבור הקב״ה החפץ בחיים שלא תבא עוד אחרי ולא אחר זרעי ולא אחר שום בר ישראל או בת ישראל ולא באותו העולם כן יאמר ג״פ בלא מנעלים וי״א ג׳ ימים ויצום אותו היום ועיין בספר חסידים סימן רל״ב בזה״ל הרואה נכרי בחלום או נכרית שכבר מתו ואמר לבוא אחריו או אם יהודי בא לאדם אחד יש לו לילך על הקברות וישביענו שלא יבא אחריו ויבקשנו אבל אם הוא למרחק ולא יוכל ללכת שם או נכרי ולא יכול ללכת שם כי אין ידוע אנה קברו או ירא ללכת שם יחקור אחר איש יהודי ששמו כשם נכרי שבא אחריו וילך על קברו של זה האחר ששמו כשם של אותו שבא אחריו הן אם יהודי או נכרי וכן אם יהודית או נכריות תלך על קבר יהודית או נכרית ששמה כשמה ותבקש לנפשה ואם נכרית תשביע לנפשה ותאמר לה היא משבעת אותה בשבועה שלא תבא אחרי׳ וכל אשר נקרא בשמה שלא יבואו ואני פלוני או פלונית בת פלונית איני רוצה לבא אחריך ולאחר כל אשר נקרא או נקראת בשמך ולא אחר שום מת או מתה ועל זה אני משביעכם אבקש מכם כי אני רוצה עוד לחיות שנים רבות ומת או אחר הנקראים בשם הבא אחרי תלכו ותאמרו לאותה בשמה פלונית בת פלונית או פלוני בן פלונית שלא יבא אחרי ואיני רוצה לבא אחריו וגם הוא לא יבא אלי וכן יאמר שלשה פעמים בקול שנשמע ד׳ אמות

י לאחר שטהרו המת לא יניחו המת במקום שטהרו עליו אלא ישכבוהו כנגד פתח הבית.

יא אם יש קברות בעיר לא יעברו המת לעיר אחרת לקבור כי המתים ששוכבים שם כועסים כי הוא בזיון להם.

יב לא ילך אדם על קבר אחד ב' פעמים ביום א' אלא יבקש כל רצונו ולא ישוב עד למחר.

יג אין לקבל שום דבר מן המת בחלום.

יד אפרים

ע"כ ועיי"ש בפירוש אזולאי אות ע"ח וישביענו כמו"ש רבינו לקמן ס"י תשכ"ט ומעשה בא לידי במי שחלם כך ולא הי' יכול לילך על קברו ואמרתי לו שיעשה שליח גמור להשביע למת בשמו כמ"ש רבינו ויעשה פדיון נפש או לפחות יתן צדקה וכן עשה ויחי שנים רבות עכ"ל — ובס"ח סימן תשכ"ט כ' פעמים רוחות של מת. בא בחלום למי שילך עמו ומה יתרון יש למת כי פעמים הממונה שולחו או המת מבקש שיתן לו רשות ללכת אחריו לאמור לו כדי שישוב בתשובה או להכין תקנתו שהרי נאמר לחזקי' צו לביתך כי מת אתה והחי יתן אל לבו לעשות תשובה ע"כ.

י לאחר שטהרו כו' נ"א לאחר שטהרו המת לא יניחו המת באותו מקום שטיהרו אלא ישכיבוהו כנגד פתח הבית לפנים מן הבית ע"כ וגם בחכמת אדם כלל קנ"ב סעי' ח' מביא לשון זה וכן בקצש"ע סימן קצ"ז סעי' ו' עיי"ש.

יא אם יש קברות בעיר כו' דין זה מובא בש"ע יו"ד סימן שס"ג סעי' ב' בזה"ל אין מוליכין מת מעיר שיש בה קברות לעיר אחרת אלא א"כ מחוץ לארץ הג"ה או שמוליכין אותו למקום קברות אבותיו (כן משמע בא"ז) ואם צוה להוליכו ממקום למקום או שצוה לקברו בביתו ולא בבית הקברות שומעין לו [ג"ז שם] ועיין בהגהות אשור"י בפ"ג דמ"ק בשם א"ז — ועיין בפתחי תשובה שם ס"ק ב' בשם תשו' ר"ל בן חביב סי' ס"ג שכ' דאף אם גילה דעתו בחייו בפירוש דלאו שפיר למיסק למיתא לארעא דישראל (וכדעת רבי בר קיריא בירושלמי סוף כלאים) אפ"ה שרי לבנוהי למסקי ומצוה קא עבדי' מיהו היכא דקפיד לבניו בפירוש דלא לסקוהו אינו רוצה להפריז על המדה ולהורות לבניו שיעברו על דבריו עיי"ש — ועיי"ש בפתחי תשובה ס"ק ד' שהביא בשם הש"ך דהטעם דאין מוליכין משום כבוד המתים הקבורים באותו עיר שמבזים אותם שלא להניח אצלם את זה ועיי' תשו' זכרון יוסף חלק חו"מ סי' ט' שדחה טעם זה דע"כ אף אם מצוה להוליכו משם לא נשמע לו משום כבוד המתים וכו' וכ' משום צער ובזיון המת לטלטלהו למרחוק או שמא יסריח או יכשלו אבריו ויהי' בזיון המת כאשר באמת קרה הדבר פעמים רבות עכ"ל. ובאמת ז"א דהרי בפירוש כתב בהצוואה כי המתים ששוכבים שם כועסים כי הוא בזיון להם כדעת הש"ך והא דהקשה א"כ גם כשמצווה לא נשמע לו נראה דמצוה לקיים דברי המת ואז אין מקפידין והבין — ועיי' תשו' כנסת יחזקאל סי' מ"ג ודין זה מובא ג"כ בחכמת אדם ובקצש"ע ודו"ק.

יב לא ילך אדם כו' נראה מזה דוקא לבקש אבל אם שכח איזה דבר מותר לחזור וליטלו והוא פשוט.

יג אין לקבל כו' עיין בסידור ישועת ישראל בסופו נקרא זר זהב בפתרון חלומות לטובה כתב אין לקבל שום דבר מן המת

יד אין לנדור לו שום דבר.

טו חולה שאמר לאדם קבל זה הילד שיש פה או קבל דבר אחר והוא רואה שאין שם שום דבר אין לו לומר תן לי ברצון כי הוא עצמו ימות אלא יאמר אינו אוכל.

טז כל הבוכה על מת יותר מדאי על מת אחר יבכה וג' ימים לבכי' ז' ימים להספד ל' ימים לגיהוץ ותספורת ומכאן ואילך אומר הקב"ה אין אתה רחמני יותר ממני.

יד אפרים

בחלום ויש אומרים דכשהמת נותן לו איזה דבר [חוץ מעפר וחרדל ודבר שראש התיבה שלו למד או נון] ואינו רוצה ליקח ממנו בחלום הוא סימן רע ח"ו [רש"י בפתרון חלומות] ולכן ישכים ויפתרנו לטובה ויאמר הפסוק משלי ט"ו ושונא מתנות יחי' ואחר כך יאמר חלום שלי ורומז בעזה"י שאחיה בפרנסה ועשירות וכל טוב ולא אצטרך לקבל מתנות עכ"ל ועיין בסידור יעב"ץ בפתרון חלומות הרואה מת שנתן לו שום דבר ריוח יבא לו אינו רוצה ליקח ממנו רע יהי' לו רש"י וכשהוא דבר שראש התיבה שלו נון או למ"ד יבא לידי עניות ואם נתן לו כלי ברזל או כלי מלחמה בכ"מ שילך יהי' בטוח ולא ייירא ר"ה עכ"ל. אמנם מצוואה זה משמע שקאמר שום דבר משמע שאפי' כלי ברזל וכדומה אין לקבל כלל ודו"ק.

יד אין לנדור לו כו' כתב בס' מילי דחסידותא אין לקבל ואין לנדור וכן אין ליתן לב"מ בחלום שום דבר ממטלטליו וכלי ביתו. מה שאין מטלטל מסוים וחשוב קול וכגון מים וגם כן מאכל ומשקה קיל ומכ"ש מה שקורין טאבאק גם אם שוה הרבה. ואם לא נתן רק הניח בכלי כרגילות בטאבאק ולקח הרבה אין לחשוש ובפרט אם אח"כ השיב למי מבני הבית ומורה רק טוב ומ"ש בהצוואה קפידא בכך הוא רק להזהר לכתחלה אם בו דעת להזהר ובדיעבד גם אם הי' במסוים וחשיב הרבה ובלא שום הדרגה לחלק ולהקיל מ"מ אין צריך תענית ודי בנתינת צדקה ונהפך הכל לכפי משאלות לבו לטובה. וכן במ"ש קפידא שהרואה שמת נוטל מאומה משלו בחלום שמורה איזה הפסד ח"ו גראה שאין זה רק כשרואה ודאי שנטל והלך לו לעלמא משא"כ כשלא ראה שהלך ונטל עמו החפץ ההוא ואלו ראהו אוכל כנוטל ואינו מורה חסרון וכ"ש כשלא ראה רק שהושם לפניו לאכול ולא ראה אכילה כלל, ולגבי תענית אין להתענות רק ע"י ג' שבש"ע סימן רפ"ח, והוראת הפסד די ע"י שוה פרוטה ואולי צדיק שבמותו קרוי חי אדרבא מורה בזה טובה ודאי ועיין בזוה"ק ר"פ חוקת דכל מה דיהיב מיתה לב"נ בחלמא טב נטיל מאנ' ביש כגון סנדלי' עיי"ש וצע"ע עכ"ל.

טו חולה שאמר כו' נ"א אדם שהי' חולה וה"ה אשה אם אומרים לאדם קבל כו'.

טז כל הבוכה כו' דין זה מובא בש"ע יו"ד סימן שצ"ד סעי' א' והוא מקורו בש"ס מו"ק דף כ"ב ע"ב ועיי"ש בסעי' ב' במה דברים אמורים בשאר העם אבל בתלמידי חכמים הכל לפי חכמתם ואין בוכין עליהם יותר מל' יום ואין מספידין עליהם יותר מי"ב חודש וכן חכם שבא שמועתו לאחר י"ב חודש אין מספידין אותו ע"כ והוא מטור בשם רשב"א ונשמע מצוואות רבי הושיבו ישיבה לאחר ל' יום דלא עדיפנא ממרע"ה כתובות ק"ג ע"ב ועיי"ש הכל בבאר הגולה ציין כל המקורות ודו"ק.

יז לא יבנה אדם בית של אבנים אלא יקנה.

יח ואם בנה לא ידור בו ימים כי הוא או בניו ימותו אלא ימכרנו ושל עץ ספק.

יט לא יבנה אדם בית על קרקע שלא עמד בו בנין מעולם.

יד אפרים

יז לא יבנה אדם בית של אבנים אלא יקנה. א) עיין בתשוב' חתם סופר חיו"ד סימן קל"ח שטוב שלא לחוש לדברים אלו וכיוצא בהם שלא הזכירו בש"ס ופוסקים ולא רבי יהודה החסיד חתום עליהם וכדמוכח בס"ח סימן תס"א וכ' ואילו בבונה בית אבנים שלא לצורך להרהיב לו השכנות בח"ל ולהתיאש מן הגאולה וכו' או בנינו סכנה ואינו מצוה להגן אבל אנו בעוה"ר צרכנו מרובים וכו' לדעתי איכא מצוה להמציא מקום דירה לשה פזורה ישראל וכדאי להגין וטוב שיחנך הבית בתורה ובתפלה זמן מה ועיי"ש שהחזיק קצת בידי מי שעושים להניח בבית החדש תרנגול זכר ונקבה ולשחטם שם שהמה פ"נ הבעה"ב דוגמת הכפרות עיי"ש. ב) ועיין בדרכי תשובה יו"ד סימן קט"ז ס"ק נ"ד הביא בשם ספר שבעים תמרים סימן י"ב י"ח השיב על כמה דברים של חת"ס וסיים אך על כ"ז נראה דגם הח"ס לא בא לומר אלא באם עבר ובנה דאז אין לחוש בכדי להשתדל בפעולת התרנגולים אבל לכתחלה בודאי מודה הח"ס שיש לחוש לדברי הצוואה ועיי"ש שיעץ למכור האבנים והלבנים וכל הנצרך לבניו לאיש אחר בשטר מכירה כד"ת כדרך שעושין בהיתר מכירת חמץ ובזה יצא מידי סכנה כי האחר היא הבונה ולא הוא וכשיגמור הבית חומה יחזור וייקנה ממנו בשטר מכירה כד"ת — וכ' עוד דלכל הטעמים ולכל הסברות שנא' בזה הוא דוקא בבית דירתו של הדיוט אבל זה לא שייך לבנין בית המדרש ובית הכנסת למנוע מלבנות בבנין חומת אבנים או במקום שלא הי' בית מעולם כיון דקי"ל עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבכל העולם שיקבעו בא"י א"כ הרי אפי' בונה בחו"ל הוא עושה מצוה גדולה שמוסיף על ישוב א"י עיי"ש. ג) ועיין בעצי העולה ה' סכנה כ' מסתמא לא כ' זה רק לזרעו אך נהגו שידור בו תחלה עכו"ם איזה זמן וכ' שקיבל מרבו הגאון בעל ייטיב לב זצ"ל דכשנכנס לדור בו יאסוף עשרה בני תורה ויאמרו צ"א פעמים ויהי נועם ואח"כ יאמרו בתמניא אפי אותיות שד"י, קר"ע משט"ן עיי"ש .ד) ועיין במילי דחסידותא כ' ואם סתר בנין ישן על מנת לבנות חדש יש לומר דקיל. ה) ועיין בהגהות מהרש"ם על ס"ח שכ' ששמעתי שיש נוהגים למכור המקום והאבנים לעכו"ם עד אחר גמר הבנין ואז יחזור ויקנהו מהעכו"ם דבשינוי רשות י"ל דאין חשש ומצאתי סיוע לזה מכתבי בעל דע"ק בדין נתיצת התנור וכירים עיי"ש — ועיין בבאר היטב של המהרי"ט יו"ד סי' קע"ט.

יט לא יבנה כו', א) עיין לעיל מה שהבאתי מהח"ס ומשבעה תמרים וכל הנ"ל שייך ג"כ בזה. ב) עיין בדרכי תשובה סימן קט"ו ס"ק נ"ד הביא בשם ס' רוח חיים אות יוד שכ' שמעתי שיש נזהרים ג"כ בקרקע שהי' בו בנין ונהרס או נשרף הבנין ועוד חרבה ז' שנים שנזהרים שלא לבנות בו עכ"ל. ג) עיין במילי דחסידותא שכ' ומקום שהי' עליו בנין רק הוא קנאו בלא בנין אין לבנות שם חומה ושל עץ ספק כנ"ל. וכשהי' לו שם בנין אולי קיל ואולי כותלים של תבן וטיט קיל ואין בו ספק ומה שהעולם חושש' בזה הוא מצד שקשה לגידול בנים ח"ו כידוע, אך בנין עלייה ע"ג בית ישן י"ל שאין חשש בכך כיון דלמטה הי' שם בנין והחשש רק

כ ואם הוא אינו רוצה להניחו פנוי אז לא ישב בו שנה תמימה.

יד אפרים

ע"ג קרקע וכעין ראי' לזה מהעליה שעשתה השונמית לאלישע ואח"כ השכיבה שם בנה שהיתה צריכה להחיותו ולגדלו [עיין בש"ס פ"ק דברכות דפליגו שם אי הי' עלייה או אכסדרה עיי"ש] והחשש י"ל שהוא רק בעיר אחר גמר בנינה משא"כ בענין עיר מתחלה אי אפשר רק בחדש — וכן בכפר שלא הי' שם בנין ליהודי הו"ל כתחילת בנין לגבי עיר וכתוב בנו ערים לטפכם גם שהחשש מצד גידול כנ"ל — וגם י"ל דוקא אם הי' המקום פנוי לגמרי אבל אם הי' גוף חצר או קרפף קיל וכן מה שהי' עד עתה תחת גג משופע אע"פ שהי' בסגנון חצר שקורין פארהויז ונעשה עתה בית דירת קבע גם ללינה אין חשש קפידא — ונוהגין שידור שם גוי זמן קודם ואין חשש ג"כ אח"כ ומסתמא הוא מצד מ"ש חז"ל שיטנא בתרי אומי לא שליט ועי"ז גם שקצת אומרים בכך זמן מסויים דיבת גוי שנה מסתמא בכך הפליגו ודי רק איזה זמן משהו ובפרט ל' יום שבוודאי חשיב כשנה לגבי זה עכ"ל .ד) עיין בשו"ת דבר אליהו סי' ל"ז בענין אם ידור בבית חדש שנה ראשונה הביא בשם ירושלמי בסוטה שמחלק בין חו"ל לא"י וכ' דטעמו של ס"ח דשמחת חינוך נמשך שנה ע"כ בח"ל אסור לדור שנה ראשונה שלא לשמוח שמחה שאינה של מצוה אבל בא"י לא שייך זה וסיים אמנם אם עושה שמחת החינוך סעודת חנוכת הבית ודורש בה מעין המאורה הוי שוב סעודת מצוה אליבי דמהרש"ל ושמחה של מצוה שפיר רשאי לדור בו ומודה הס"ח בזה עיי"ש. ה) ועיין בתשו' אבני צדק חיו"ד סימן מ"ו כ' שאחר רשאי לשכרו ממנו ולישב בה והרי כבר כ' הנוב"י ובתושו' אמרי אש דכל כי האי מלתא הבו דלא להוסיף עלה בכל שיש איזה שינוי ממה שנא' בהצוואה הולכין להקיל ע"כ מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדי' אך אם ירצה לצאת י"ח הכל ישאל עוד לשנא רבנים וביש שלשה מסכימים אין שום חשש כי רק מקובלנו מצדיקים בעניני הצוואה עכ"ד וכ"כ עוד בסי' מ"ח דאם מכרו או משכירו או נתנו במתנה לזמן לאיש אחר בוודאי שהקונה והשוכר והמקבל מתנה מותר לישב בזה מיד — ועיי"ש עוד אם קהל בנו דירה להרב יהם נתנו במתנה להרב לדור בו וגם למלמד תינוקת או שאר משועבדים לקהל מותר לכנוס מיד לדור שם וכ' עוד בשל רבים דנפיש זכותא דרבים אין קפידה ועיי"ש עוד בסי' מ"ז. ו) ועיין מש"כ הגאון מהרש"ם בהגהות לענין מה שחששו העולם אם מכניסים לתוך הבית מקום נטפי המים שהי' הגג גוטף לשם ואומרים שהרי חשש סכנה והביא שם מצדיקים לעשות שם סוכה בשנה ראשונה עיי"ש. ז) ועיין בדרכי תשובה סימן קע"ט ס"ק כ"ב בשם תשו' חיים ביד סימן ל"ב וזה לשונו בדבר מנהג העולם שחוששין לדברי מהרי"ח בס"ח שהזהיר שלא יבנה בית במקום שלא הי' בנין מעולם ע"כ אומרים העולם שיש קבלה לשחוט כבש א' או תרנגול ולקבור הראש שם וזה הוי כעושה מעשה מדרכי האמורי ע"כ לא נכון לעשות כן ובהיות טוב יקח תרנגול זכר ונקבה כמנין בני הבית שבאותו הבית הבונה ויניחם שמה לילה אחד שילינו שם במקום ההוא ובבוקר יקרא לשוחט וישחטם שם לשם כפרה תרנגול לזכר ותרנגול' לנקבה כמו שעושין בעיו"כ ויחלקם לת"ח עניים ולחולים עניים ובזכות הצדקה שעושה בזה ומצות כיסוי הדם שעושה במקום ההוא יגן עליו להצילו וכו' וכה יעשה גם בחינוך הבית בכפרות הללו אחר שיעשה תיקון חנוכת הבית וכו' עיי"ש ודו"ק.

כ ואם הוא אינו רוצה להניחו פנוי אז לא ישב בה שנה תמימה — כבר הבאתי לעיל בשם הגאון מבוטשאטש במילא דחסידותא דלאו דוקא שנה ודי בשלשים יום דנחשב כשנה לענין זה — והנה אימתי התחלת הל' יום נראה כיון שנבנו הכותלים ויש גם גג

כא לא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו ואם יעשה הבית יחרב אא"כ עושה לרחוץ רבים בו.

כב לא יעשה אדם ביתו גבוה מבית הכנסת.

כג לא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי שלא יזיקו השדים שדרכם לצאת בו אלא ינקוב נקב קטן בו.

יד אפרים

עליהם נחשב כגמירת הבנין שבשעת הדחק יכול לדור שם ונחשב מאז הל' יום — ונראה לי דאם נגמר הבית איזה ימים קודם ראש השנה יכול לדור בו אחר ר"ה שכבר עבר שנה שמיום א' בתשרי נחשב לשנה אחר — ואפשר לענין זה נחשוב ד' ר"ה כמשנה בריש מס' ר"ה ודו"ק.

כא לא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו ואם יעשה הבית יחרב אא"כ עושה לרחוץ רבים בו — הנה בצוואה זה לא ראיתי בספרי האחרונים שידברו מזה אמנם ידעתי שכמה צדיקים בנו לעצמם מקוה בתוך ביתם וגם מרן החתם סופר הי' לו מקוה בתוך ביתו ואולי כוונת ר"י החסיד רק על בית שהוא שלו אבל בית של קהל קרן קיימת וכדומה אין חשש שלא כתב בית שדר בו ורק ביתו — וגם אפשר שמיעוט רבים שנים שרחצו בו הוי מרחץ לרבים ואין חשש כ"כ רק אם עושה רק לעצמו לבד ומצינו לפעמים ב' נקרא רבים ופעמים ג' ולפעמים עשרה וצ"ע בזה.

כב לא יעשה אדם ביתו גבוה מבית הכנסת — דין זה הוא מקורו במס' שבת דף י"א ע"א א"ר בר מחסיא א"ר חמא בר גוריא אמר רב כל עיר שגגותי' גבוהין מבית הכנסת לסוף חרבה שנא' לרומם את בית אלוקינו כו' וה"מ בבתים אבל בקשקושי ואברורי לית לן בה ואמר רב אשי אנא עבדי' למתא מחסיא דלא חרבה והא חרבה מאותו עון לא חרבה ע"כ עיי"ש בתוס' ישנים בשם רבינו יעקב דהני גגין דידן כקושקושי דמיין לפי שאין משתמשין עליהן כמו שהי' רגילין להשתמש על גגותיהן בימי חכמים ולפ"ז א"צ להגביה ביהכ"נ יותר משאר בנין עכ"ל — ועיין ברש"י ובערך פירש של קשקושי ואברורי — והנה דין זה קיי"ל באו"ח סי' ק"נ וברמב"ם ה' תפילה פרק י"א עיי"ש — ועיין שם במגן אברהם ס"ק ב' ובעטרת זקנים שם כ' דכיון דיש הרבה בתי נכרים בעיר שגבוהים מבית הכנסת א"כ בלא"ה ליכא היכרא מבהכ"נ ויש אימת עכו"ם על ישראל ומתקנאים בנו אם נבנה בגבוה מוטב לקיים בעצמנו למה תתראו ונשפיל בתנו ביותר לצאת לכל הדעות אמנם לדעתי כיון שמזיק לבריה"ג אם הבית שפל ע"כ אין חוששין ועיין בכנה"ג ודו"ק.

כג לא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי שלא יזיקו השדים שדרכם לצאת בו אלא ינקוב נקב קטן בו — עיין בס' מילי דחסידותא אות כ"ז וזה לשונו ואם מעמיד כותל כנגדו אולי קיל ועכ"פ כשפותח בכותל ההוא חלון או פתח כוותי' אין חשש כלל לגמרי — וכן י"ל שאין חשש רק בפירוץ הפצימין משא"כ כשיש היכר ציר שסתמו רק לפי שעה אין חשש וסתימת פתח מרתף אולי אין חשש וקיל ועכ"פ כנהוג שע"י שמניחים משהו פילוש בכותל הוי לי' כלא סתמו כן הוא בפתח ההוא ע"י שיעור עובי כותל עכ"ל — וז"ל הגהות מהרש"ם על ס"ח בעקרי הד"ט א"ח ס"ו ח' אות מ' וזכל"א ח"ג יו"ד אות ס' ס"ק קפ"ח בשם יוסף אומץ דגם בכותל המפסיק בין בית לבית הכנסת יש להחמיר בזה — ובכתבי הדע"ק כתב דאם נוטל משם כל הכותל אין בו חשש כי פותח יותר ממה שהי' עיי"ש ועיין בדרכי תשובה יו"ד סי' קט"ו ס"ק נ"ד שהביא בשם שו"ת חיים ביד

כד לא ישנה אדם ביתו ולשנות בית מדרשו כי קודש הוא.
כה לא ישא אדם בת אחיו או בת אחותו.

יד אפרים

סי' כ"ה שנשאל במי שנשרף ביתו לגמרי או שנפל אם יש לחוש לצוואת ר"י החסיד שלא לסתום החלונות שהי' פתוחות מקודם וכו' דמלשון רי"ח סי' כ"ג נראה דוקא כשהוא בא לעשות מעשה לסתור אבל כשנפלה מאלי' או שנשרפה הרי קיי"ל נפל אזדא לי' ופנים חדשות באו לכאן — איברא כי להלן שם סי' תס"א כ' רי"ח להדי' דגם כששובר ביתו ובנה מחדש צריך ליזהר שלא ישנה החדש מן הישן בפתחים וחלונות אלא יכוונו לעשות בחדש כמו בישן מפני הסכנה ועיי"ש מה שכתבו מזה באורך ועיי"ש בסוף התשו' שכ' עוד שנשאל במי שרוצה לשנות פתח התנור וכיריים אם יש קפידה שלא לסתום מפני הסכנה שיעשה פתח במקום אחר והוכיח מלשון רי"ח דגם בפתח תנור וכיריים שייך קפידה שלא לסתום מפני הסכנה ואין לשנות לעשות פתח התנור בצד אחר זולת אם יזהר שבמקום שהי' בו פתח מתחלה יעשה נקב קטן ויקבע בו דלת קטן של ברזל לפתוח ולסגור כו' וסיים ששמע שכן הורה זה רבות בשנים הרב המובהק מוהריט ז"ל עיי"ש.

כד לא ישנה אדם ביתו ולשנות בית מדרשו כי קודש הי' פירוש היינו כשהי' לו ביהמ"ד באחד מחדריו לא ישנה לעשותו בחדר אחר ולהשתמש במקום הראשון — נ"א מצאתי **לא** יבנה אדם ביתו ולשנות בית מדרשו כי קודש הי' מזה משמע אפי' בנה מחדש במקום שהי' שם ביתו צריך לחזור ולקבוע בית מדרשו במקום שהי' שם תחילה ורמז נראה בקרא פ' לך וילך למסעיו מנגב ועד בית אל עד המקום אשר הי' שם אהלה בתחילה כו' אל מקום המזבח אשר הי' שם בראשונה ויקרא שם אברהם בשם ה' היינו באותו מקום עצמו קבע בית תפלתו במקום שהי' בתחילה ודו"ק.

כה לא ישא אשה בת אחיו או בת אחותו עיין בנוב"י מהדו"ת חלק אבן העזר סימן ע"ט ש"כ דלא כתב זה רק לזרעו כיון שהוא נגד הש"ס שאמרו שהוא מצוה ביבמות ס"ג ע"א הנושא בת אחותו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה ועכ"ח שהש"ס דיבר על הכלל ודברי החסיד הוא על הפרט לזרעו אחריו צוה לדורי דורות כי ראה ברוח קודש שזרעו לא יצליחו בזיווגים כאלה — ועוד כ' אם הוא צורבא מרבנן ונושא בת ת"ח אין חשש עיי"ש. ועיין בדרכי תשובה סימן קט"ז ס"ק נ"ה שהביא בשם שו"ת אבן הראשה סי' ל"א ש"כ ליישב הפליאה העצומה בזה כי נתברר בנסיון לגדולי הרופאים כמה נולדים בחולי ידועים וכי גם וגיורי העצבים וכדומה כשהאב והאם הם שארי בשר כמו מנשואי בת אחיו ובת אחותו וכדומה וכל שהאיש והאשה קרובים יותר זל"ז במשפחתם ירבה מספר הנולדים בחולים ידועים וכי גם בבע"ח יסובב נזק לתולדותם בהזדווג שארי בשר ומה שאמרו חז"ל שהנושא אשה בת אחותו עליו הכ' אומר אז תקרא וה' יענה היינו לפי שהענין מצוה יותר בנישאו בת אחותו ע"כ אמרו שומר מצוה לא ידע דבר רע וכשנושאה לשם שמים יענהו ה' ויה' לבו בטוח כי זרעו יהי' לברכה הגם שהוא ענין היזק טבעי אין לחוש במקום מצוה וכ"ו אמנם באשר ראה מהר"י חסיד כי אין הדור יפה והמון עם שמתכוונים לשם נוי וכו' ולא לשם מצוה צוה הוא ז"ל שלא ישא אדם בת אחותו בגלל הנזק היוצא מזה לתולדותיהם וכו' עיי"ש באורך. ועיין בס' שדי חמד מערכת חתן וכלה בחלק אסיפת דינים אות ח' שהביא בשם גדולי המחברים ע"ד הנוב"י הלזה וכ' שמ"ש הנוב"י שאסור לשמוע לדברי הס"ח כשדבריו הם כנגד התלמוד הפריז על המדה וכו' דדוקא בדבר המפורש התירו בש"ס והקבלה אסרתו נקטינן כדברי הש"ס להורות הלכה לרבים והמחמיר תע"ב וע"כ בנ"ד אם הי' מפורש בש"ס שאלו הזיווגים מותרים

כו לא ישא אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו.

יד אפרים

ולא הי' במה לתלות שיש חילוק מזמן לזמן וכיוצא הי' ג"כ הדין להורות היתר לרבים ושהמחמיר תע"ב אבל מאחר שלא נמצא מפורש ההיתר בש"ס לומר זיווג פלוני וזיווג פלוני מותרים ורק מתוך המעשים הנזכרי' בש"ס אנו למידים דמותרים ויש לתלות שבחילוף הזמנים או בכח זכות תורתם וכיוצא בזה צריכין אנו לכוף כאגמון ראשנו לקבל דברי הס"ח כי רב גובר' דהרי"ח וכו' וחייבין אנחנו למשכוני אנפשין ולקיים ולהעמיד דבריו שיהי' דבריו קיימים וכו' ולומר שמה שלא חשו בזה בזמן הש"ס הוא לפי שלא הי' מקום לחוש החשש שיש לחוש בזה"ז עיי"ש באריכות מובא בדרכי תשובה יו"ד ס"י קט"ז ס"ק נ"ה בסופו עיי"ש — והנה מה שהביא בשם שו"ת אבן הראשה הנ"ל הנה באמת קצת מוכח כן מדברי הס"ח בעצמו בסימן תפ"ח ובסימן תצ"א עיי"ש ודו"ק היטב — ועיין בהגהות הגאון מהרש"ם על ס"ח הנדפס בסוף ספר מילי דחסידותא דפוס סיגעט תר"ע באות כ"ה כתב וזה לשונו לא ישא אדם בת אחיו ובת אחותו וכ' זהו נגד הש"ס דקיי"ל דמצוה לישא בת אחותו וכמ"ש בתשו' נוב"י מהדו"ת א"ע סי' ע"ט וצ"ל שהחסיד צוה כן רק לזרעו ועיי' בירושלמי פ"ט דגיטין ה"א מעתה לא ישא בת אחיו שמתנה על מה שכתוב בתורה לבטל מ"ע דיבום ומשני לה ועתוס' יבמות צ"ט סוע"א ד"ה ספק וכ' בשם ירושלמי שם ובשם ריבן דליכא מצוה בבת אחיו מה"ט ועיי' יהושע ט"ו פסוק י"ז שנשא עתניאל בת אחיו עכ"ל.

כו לא ישא אשה ששמה כשם אמו.

א) עיין לקמן בספר חסידי' בסימן תע"ז באמצע וזה לשונו וכן אדם שלקח אשה ששמה רבקה או שם אחר ובנו לקח אשה ששמה רבקה לא יצליחו היא לא תצלח שהיא משולשת וזו היא משולש שהאשה והבת ובת הבת לקחו ג' שמות נמצא הוא לא יצליח והרבה כיוצא באלה אע"פ שלא נחש יש לחוש ולא נאמר על זה תמים תהי' עכ"ל והנה מזה משמע דכוונתו רק על משולשים. ב) וכ"כ בחכמת אדם הלכ' אישות כלל קכ"ג דין י"ג וז"ל ודע מש"כ בצוואת ר"י החסיד סי' כ"ו שלא ישא אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו הוא דוקא כשהם משולשין כגון אדם ששמו ראובן וחתנו שמו ראובן ואב יקח עוד חתן זה החתן ששמו ראובן אז לא יצליח כיון שהוא משולש וכן אשה ששמה רבקה כו' וכ"כ להד"י בס"ח סימן תע"ז והעולם טועים בזה. ג) וכ"כ בשו"ת חתם סופר חלק אבן עזר חלק א' סוף סימן קט"ז דדוקא במשולשין איכא קפידא — ועוד מאן דלא קפיד לא קפדינן וכ"ש בבן תורה דאיכא זכות התורה ואפי' אדבית עלי מתכפר בתורה וגמ"ח עיי"ש. ד) וכ"כ באבני צדק או"ח סימן כ"ח בסופו ושכן הורה זקינו בעל ישמח משה הלכה למעשה כמה פעמים בסוף ימיו שדוקא במשולשין איכא קפידה עיי"ש שכ' דבפרט במקום שעושה צדקה וחסד ליתימה בוודאי אין להקפיד דכ' צדקה תציל כו' וגדולה צדקה שמהפכת מה"ד לרחמי' וכ' שומר מצוה לא ידע דבר רע ורודף צדקה ימצא חיים כו' עכ"ל. ה) אמנם הגאון מבערזשאן בהגהתו לס' חסידים כתב דמרן הגה"ק מוה"ר שלום זצ"ל אבד"ק בעלז אמר דכוונת הס"ח סימן תע"ז אינו בחתן וחמיו וכלה וחמותה אלא למשל בראובן שנתאלמן ויש לו בן מאשתו ראשונה ונשא אשה ששמה רבקה וכן בנו הנ"ל נשא אשה ששמה רבקה וגם יש להבן שלו בן מאשתו ראשונה ונשא אשה ששמה ג"כ רבקה אז במשולשים יש סכנה ולא בפחות מזה אבל בכלה וחמותה וחתן וחמיו גם בענין משולשים יש חשש עיי"ש. ו) וכן הוא במשנת חסידים כמ"ש בשו"ת אבני צדק חא"ע סי' י"ב [נ"ב זה התשובה הוא לאבי זקינו הגה"צ מו"ה יצחק אייזיק זצ"ל מנאדי אידא] ובשו"ת דברי חיים

יד אפרים

למרן ז"ל בחלק ראשון חלק א"ע סימן ח' עיי"ש. ז) ועיין בדרכי תשובה סימן קט"ז סעיף קטן נ"ו שהביא בשם ספר יפה ללב חלק הששי הנספח לספר לב חיים ח"ג שעמד בדברי חכמ"א הנ"ל וכתב דכיון דמענין הקפידה דכלה וחמותה וחתן וחתנו יש לנו עוד אזהרה מהאר"י ז"ל כמ"ש מהרד"ף בס' מזמור לדוד דף קי"א ע"ב ובדבריו אין לפרש דלא קפיד אלא במשולשים ע"כ אין להקיל בזה ויש להחמיר גם באינם משולשים מובא בשדי חמד. ח) ועיין שם בדרכי תשובה שהביא בשם ספר שבעים תמרים שהתפלא על החתם סופר שכל הרואה יראה שהח"ס חפש רק בס"ח למצא דבר זה ע"כ כ' שלא מצא שם רק בסי' תע"ז ושם נאמר כן אבל אם הי' רואה בדברי הצוואה אות כ"ו שלא נאמר דוקא במשולשים ומשמע דגם באינם משולשים יש קפידה לא הי' כותב בפשיטות דליכא קפידה בבלתי משולשים ולכל הפחות ספוקי הוה מספקא לי' בכוונת הצוואה או אולי דספרו לחוד וצוואתו לחוד. ט) והביא מדברי הס' צמח צדק החדש בפסקים שם שכ' לפרש דמ"ש בס' החסידים בסימן תע"ז דדוקא במשולשים מיירו כשאינה אמו והוא בנו מאשה אחרת וכן בבן בנו ובזה הוא דבענין משולשים דוקא [נ"ב כמו שהבאתי לעיל בשם הגה"צ מבעלז ז"ל]. י) ובפרט לפימ"ש בשו"ת צ"צ החדש חלק אה"ע סי' קמ"ג בשם זקינו הגה"ק בעל התניא זצ"ל שהי' מקפיד ביותר על כלה וחמותה שלא יהי' שמותיהן שוות משום שכן הוא במשנת חסידים ומסברא הוא מהרא"י ז"ל והלא במשנת חסידים לא נזכר כלל מענין משולש ומבואר משם דגם בבלתי משולשים יש קפידה עיי"ש. יא) והנה בחתן בן תורה כתב הגאון מהרש"ם ז"ל מבערזשאן בהגהותיו דלכ"ע אין חשש דשומר מצוה לא ידע דבר רע כמו"ש הגוב"י מ"ת א"ע סי' ע"ט וחתם סופר א"ע ח"ב סוס"י קט"ז וכן שמעתי בשם מרן הגה"ק מוהר"ש זצ"ל אבד"ק בעלוא עיי"ש.

יא) עוד הביא הנ"ל דבקונט' וילקט יוסף שנת תר"ס סי' ל"ז בתשו' הגאבד"ק חוסט ז"ל [הוא הגאון מו"ה משה גרוו' בן עמרם] דאם החתן יותר מבן כ' דמחויב בכל רגע להנשא שומר מצוה לא ידע דבר רע ועיי"ש ס"י פ"ו שפקפק ע"ז עיי"ש. יג) והנה יש תחת ידי תשובה אחת כתב יד אאמו"ר הגה"צ מוה' פנחס הלוי זצ"ל אבד"ק סערענטש שכ' לכבוד אמו"ח הגה"צ ז"ל וזה לשונו עובדא ידענא שא"א זקני מ"ו הגאון הצדיק מה"ר יצחק אייזיק ז"ל שהי' אבדק"ק נאדידא השיא בתו להרב הגאון מהר' יצחק אייזיק כהנא ז"ל שהי' אבדק"ק טשעטשאויטץ ושמעתי מאאמו"ר הצ' הג' ז"ל שאא"ז ז"ל שאל בעצה את הצדיק מה"ר יצחק אייזיק מקאמארנא זי"ע והשיב לו כל שאחד כהן או לוי אין לדקדק כש"כ שהי' שניהם זה כהן וזה לוי עיי"ש. יד) ועיין בוילקט יוסף שנת תרע"ו סי' ח"י תשובה אחת ממרן הגה"צ רבינו יחזקאל שרגא הלברשטאם זצ"ל אבדק"ק שינאווא וזה לשונו כי דברי השו"ת שהעתיק מקונטרס שלו שלא הי' שוים לגמרי השני שמות רק א' הי' שמה רבקה וא' ריבא או ריבטשא בוודאי יש לצדד להתיר אבל בהשאלה שבאה עתה לפנינו כתב כ"ת סתם שני שמות שוין וראיתי לפסוק היתר זולת בהוספת שם לא' משתיהן ואודות שקשה לו כי בגוף הס"ח בס"י תע"ז איתא משולשים אבל אחר עיון קצת לא קשה כי מה שכ' במשולשים לא איירי שהבן הוא מאשתו זאת ששמה רבקה רק הוא מאשה אחרת וע"כ הוא רק במשולשים אבל כלה וחמותה הרבה מונעין אפי' אינם משולשים וקצת ראי' דאותו סימן לא איירי בהכי דכתב שם אב ובן הנשואים שתי אחיות ובוודאי שהבן אינו מאחות שנשא האב דהו"ל דודתו ערוה דאו' ע"כ י"ל דכל הסימן איירי בהאי גוונא ע"כ א"א לסתור מזה לשון הצוואה שכ' סתם לא ישא אשה ששמה כשם אמו וכן העולם מקפידי' לזאת לא אוכל להגיד נגד צוואת

כז ואם נשאה ישנה שם האחד אולי יש תקנה.

יד אפרים

רי"ח אם לא בהוספת שם לא' משתיהן עכ"ל עיי"ש.

והנה בענין שם חתן כחמיו עיין בס' מילי דחסידותא אות כ"ו וזה לשונו ולקמן סימן תע"ז כ' שהקפידא רק במשולש דהיינו הוא וחתנו וחתן חתנו ושמעתי שמביאים ראי' לזה מלשון חז"ל שמואל חתני' דמר שמואל והעולם נהגו להקיל כשיש לאחד ב' שמות [בכך יש סיוע עפ"י מה שכתבו האחרונים ובכללם מוהראנ"ח ז"ל שב' שמות לא הו"ל כשם א' אודות גיטין וכמו שם משמעון ועי' אמתלא כל דהו מקילין ואין חשש עוד בכך והלכה כדברי כל המיקל בכך ואינו סגנון קבוע היזקא המקיל ע"י שום סברא כל דהו הלכה כמותו בכך ודכותי'] וכן שמעתי בשם מו"ח נ"י נראה שאין בזה בין שם ראשון שוה או עיקר השם שוה ובין הכנוי שוה וכן משמע ממ"ש שם ואם נשאה ישנה שם האחד והרי המנהג פשוט שכשמשנים שם מ"מ הראשון איננו בטיל ממנו ועולה לתורה בשני השמות ורוב העולם קורין לו בשם הראשון מסתמא הי' המנהג כן גם אז ומ"מ מועיל וכן הוא בב' שמות — ואם שם האחד שבו השווי נשתקע י"ל שאין צד חשש לכו"ע וכשאין השווי רק בשם לע"ז נוטה דקיל וביותר כשאחד מהם קורין עם שם שוה דלע"ז עוד שם ונוטה שהעיקר בכך שמו שבפי כל משא"כ השם שעולה בו לתורה אין קפידא בכך עכ"ל — ועיין בסדר הדורות סדר תנאים ואמוראים אות ז' שהביא ראי' מגמרא שלא הי' מקפידים שלא יהי' שם חמיו וחתנו א' עיי"ש — ועיי' בס' יוסף אומץ [להגאון חיד"א ז"ל] סי' ל"ו אות ב' שהביא אזהרה זה דחתן וחמיו לא יהי' בשם א' כ' והגם דרבים לא חשו ע"ז אני הגבר ראה שלא הצליחו ואין זיווגם עולה יפה הן במיתה ב"מ והן במיני חולאים ר"ל עכ"ד — ועיי' בס' ברכת מועדיך לחיים [מהגאון ר"ח פולאגי ז"ל] ריש דרוש א' לשבת כלה ובס' רוח חיים חלק אבן העזר ס"י ס"ב אות י"ג שהביא ג"כ דברי הרב חיד"א ז"ל בס' הנ"ל וכ' שגם הוא ראה הרבה מאוד בעירו שהי' שמם כשם חותנם ולא הצליחו וכו' ולכן שומר נפשו ירחק מהם ויש מתחכמים לשנות השם וגם זה אין תועלת דעדיין יש ספק אולי לא מהנו זה עיי"ש, ועיין בשדי חמד בחלק אסיפת דינים אות ח' במערכת חתן וכלה סי' ה' באורך ועיי' מזה בשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' ס' ועיי' בהסכמת הגאון מהרי"ש ז"ל בעל שו"מ על הס' שמירת הנפש אות פ"ו שכ' ראי' ממנחות דף כ"ט דהחתן וחמיו שהי' שם אחד לפי גירסת הרי"ף עיי"ש — ועיין בשו"ת קנאת סופרים בהשמטות לחיבורו שיורי טהרה סוף סי' כ"ו ובשו"ת דבר אלי' סי' ל"ז באמצע התשובה — ועיין בשו"ת מעשה איש הספרדי חלק חו"מ סי' י"ז.

כז ואם נשא ישנה שם האחד אולי יש תקנה — עיין לעיל באות הקודם בענין זה דכ' בשם ס' ברכת מועדיך לחיים דספק אם מהנו שינוי השם — אמנם רוב הפוסקים כתבו דמהנו שינוי השם עיין במילי דחסידותא אות כ"ז ובתשו' שהבאתי מהגאון הק' דשינאוויע ז"ל ועיין בדרכי תשובה יו"ד סי' קט"ז ס"ק נ"ו וזה לשונו עפ"ת לענין שלא יקח אשה ששמה כשם אמו ועיי' בשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' ס' ובס' מילי דחסדותא אות כ"ו שכ"כ דמ"מ אם יש לאחד ב' שמות ולא' אין לה אלא שם א' ששוה לא' מהב' שמות אין קפידה דשם אחד מב' שמות הוי כשם משמעון וכן נוהגין העולם להקיל עיי"ש וכ"כ בשו"ת אבן הראשה ובשו"ת טטו"ד מהדו"ת סי' רס"ג שאם יש לאחד בצירוף שם השוה לב' אין קפידה ועיי"ש במילי דחסוד' שכ' שם בשם חותנו הגאון בעל נטע שעשועים שאין חילוק בזה בין אם שם הראשון שוה או השני שוה או עיקר השם שוה או אם הכינוי שוה כל שיש איזה שינוי ביניהם אין

יד אפרים

להקפיד וכו' עיי"ש — ועיין בצ"צ החדש בחידושיו לסימן זה שהביא דברי ס"ח וכ' שם טעם לדברי הס"ח בזה עפ"י סוד וכ' דלפי"ז שאם השמות שוים לגמרי זל"ז אז הוא הקפידה אבל אם רק שם א' שוה לשם חמותה וכן להיפך אין להקפיד עיי"ש ובשו"ת השיב משה סי' ס"ט שכ' שם שכל שיש איזה שינוי אפי' רק בחניכא לית לן בה ואין להקפיד ועיין בס' שבעים תמרים אות כ"ו וכ"ז שהאריך בזה והביא גם מעשה רב מרבו הגה"ק מליבאוויטש זצללה"ה בעל הצ"צ החדש הנ"ל ששאלוהו בעובדא כזו שהי' שם בת של זה כשם אשתו של זה אמו של החתן אם יכולין להשתדך והשיב שיוסיפו להכלה עוד שם אחד למשל אם הי' קוראין אותה רחל יקראו אותה רבקה רחל ועיי"ש במה שהאריך בזה והביא מכמה מקורות והעלה כן בראיות דלאו דוקא אם הב' שמות הם מלידה אלא גם אם השם הב' הוא שם הנוסף אין חשש ועיי"ש בתורת העולם מכל הפלפולין שכ' עוד דאם יש לא' מהם ב' שמות וא' מהן נשתקע אם זה השם שקורין בו ולא נשתקע הוא השתוה אין להקיל בכגון דא מטעם שיש לה שני שמות דהא שם זה שנשתקע לא חשיב שם כלל וכמו"ש הפוסקים באה"ע סי' קכ"ח לענין שמות גיטין וגם כתב שם דאם הם משתוים בשמות הכינויים אך בשם הקודש שלהם הם אינם שוים כגון בשני שמות של קודש שיש להם כינוי אחת וכן להיפך אם הם משתוים בשם הקודש רק הכינוי אינם משתווים כגון בשם אחד של קודש עם הכינוי וקורין לה כשם הקודש עם הכינוי ביחד ולהב' קורין רק בשם הקודש לבד בכל זה אין לחוש עיי"ש ועיין מזה בשו"ת ויעתר יצחק סימן ס"ה ובשו"ת שם אר"י חלק אע"ה סי' ס"ה ובשו"ת אבן הראשה סימן ל"א ועיין בשדה חמד בחלק אסיפת דינים אות ה' במערכת חתן וכלה דף יו"ד ע"ב מש"כ בזה ועיי"ש עוד שכ' בשם ס' חנא וחסדא לענין אם אין שינוי גמור בשמותיהן כגון שא' נקרא אלי' בלא ואו' בסוף והשני נקרא אליהו בוא"ו בסוף וכן אם אחד נקרא גרשון בנון והשני גרשום במ"ם ועיי"ש מה שכ' בזה וכ' דמסתבר בזה דברי הרב יפה ללב שיש להחמיר בזה ועיי"ש שכ' דבעיר שכל בני העיר אינם יודעים מצוואת רי"ח בזה והרבה מהם מתחתנים שתי פעמים ב' בני ראובן בב' בנות שמעון ובן ראובן בבת שמעון ובן שמעון בבת ראובן אין להרעיש עליהם על זה ושומר פתאים ה' בזה והביא בשם ס' יעלזו חסידים שכתב על זה והן אמת שעיניני זיווג נגזר מן השמים וכאשר נגזר מן השמים שפלוני ישתדך בפלוני מגלגלין עליהם שלא יהי' להם ידוע מצוואת אלו ומזדווגים ואין לגלות להם ושומר פתאים ה' ולא תאונה אליהם רעה אבל מי שיש לו ידיעה חלילה לו שלא לחוש לדברי רי"ח כי גדול כבודו ומי שאין חושש לדבריו כדאי הוא להתחייב שלא יהי' זיווגו עולה יפה עוד כ' דבמקום שנתפרסם צוואת מהרי"ח בזה ואחד רוצה לעשות שידוך שהוא נגד צוואת מהרי"ח מסתברא שגוערין בו כיון שיש חשש סכנה ומוחין בידו ומה גם בהקפידה דחתן וחתנו וכלה וחמותו משם אחד עיי"ש — ועיין בשו"ת ב"ה לקדוש דודי הגאון הצדיק מקאלאמעא בסימן ע"ה בענין זה וכתב שישנה שם האחד שהי' שמה רבקה יקראו בשם חי' רבקה עיי"ש — ועיין בשדה חמד הנ"ל הביא בשם שו"ת מעשה איש הספרדי חו"מ סי' ב' שנשאל אם יש איזה חשש בהחתן וכלה ששמותיהן שווים היינו שם שמחה ומצדד להחמיר אמנם בשדה חמד מפקפק בדבריו ומ"מ סיים שנכון שאחד מהם ישנה שמו ולא תאונה אליהם רעה עיי"ש ועיין בס' שבעים תמרים שעמד ג"כ על המחקר בזה וכתב שם בתורת העולה אות ז' ודע כי יש כמה שמות השוים לאיש ואשה כגון שם שמחה וכיוצא אם שם החתן דומה לשם חמותו או שם הכלה דומה לשם חמי' נראה דאין לחוש דלא בס"ח ובצוואתו באזהרה רק שמו לשם חמיו ושמה

כח ב' בני אדם ששמותיהן שוות לא יזדווגו יחד בילדיהם (ס"א) (לא יעשו נשואין לשני ילדיהן יחד) וזה ספק אם לזרעו או לכל אדם.

כט ולא ישאו ב' אחים ב' אחיות.

יד אפרים

לשם חמותה משא"כ בזה ואין לגבב חומרות ולהמציא טעמים להחמיר יותר ממה שנזכר בפירוש בהצוואה עכ"ל.

כח ב' בני אדם ששמותיהן שוות לא יזדווגו יחד בילדיהן כ"ו. א) זה לשון ספר מילי דחסידותא אות כ"ח ואליעזר ואלעזר הו"ל כראובן ושמעון ואין חשש וכן ארי' ויהודה אם אין קורין ליב רק לאחד ואם נעשה שידוך כזה או כהנ"ל ואח"כ חזר בו מצד החשש אולי נתבטל קשר השידוך וא"צ ליתן לא קנס ולא הוצאות כי חמור טובא בעניני הרוב וכמעט הכל ומשגה טעות הוא ואולי שייך בזה מעין סבור הייתי שאוכל לקבל ולא שייך בכך הכרעה שעל הנזק להרחיק א"ע לומר דהו"ל להודע מקודם כי בכך אין מיחוש עליו לבד רק חוששין על א' מהם ואינו יודע מי הוא ויש שאינו חושש כי גוף קשה פחד שוברו וביותר אם הי' להחוזר בו איזה פגע רע ח"ו וכעין שאחז"ל אין ניחוש אבל יש סימן ואם לא ידעו מהחשש כפי סוגי' דעלמא הו"ל טעות ולא שייך לא ידעו פסידא דפועל כי במקח טעות לא שייך תנאי והפועל הו"ל להתנות ואינו ג"כ כמים שבגלוי דקיי"ל שמסתמא ידע ונתרצה כי שייך בכך צד שכחה רק רוב השדכנים נזהרים בכך להודיע תחילה וי"ל שסמכו א"ע על השדכנים ושכחו עכ"ל. ב) ועיין בדרכי תשובה יו"ד קט"ז ס"ק נ"ו באמה"ד כ' והנה לא נתבאר מדברי מילי דחסידותא דאם קורין לשניהם ליב וזה נקרא לתורה ארי' וזה יהודה אם מהני אולם לפמ"ל מהצ"צ החדש גם בזה אין להקפיד כאמר דכל שאינם שוים לגמרי בין אם השינוי הוא בשם הקודש בין שהשינוי הוא בשם הכינוי בכל מקום אין חשש ואין להקפיד עכ"ל. ג) ועיי' בס' רוח חיים חלק אה"ע דף ל"ד ע"א שכ' דבנשים אף אם שמותיהן שוות אין קפידא משום דדוקא בחותנים שעולין לתורה ומזכירין שמותיהן בברכת מי שבירך וגם נזכר שמותיהן בכתובה ויש לחוש לעין הרע משא"כ באמו של החתן ואמה של הכלה שלא נזכר שמותיהן בכתובה ואין עולין לס"ת ולא נזכר שמותיהן במי שבירך עיי"ש, ועיין בשדה חמד שמביאו ונוטה להחמיר גם בנשים שלא יהי' אמה של הכלה ואמו של החתן שוין בשמותיהן עיי"ש. ד) עיי' תשו' אבני צדק א"ע סימן יו"ד דזה דוקא אם האבות הם המחותנים עם ילדיהם אבל אם החתן והכלה גדולים בעלי דעת שיכולים להשתדך בעצמם אין חשש ויכתבו בהתנאים רק שם החתן והכלה העומדים מצד עצמם ואם יסכימו ג' רבנים אין חשש יותר עכ"ל מובא דבריו בהגהות על ס"ח מהגאון מהרש"ם מבערזשאן ועיין עוד בענין זה בשו"ת חת"ס אבע"ה סי' קט"ז בסופו — ופתחי תשובה אה"ע סי' ב' סק"ז בשם כרם שלמה — ובתשו' השיב משה סי' ס"ט ובשו"ת אמרי אש חיו"ד סי' סמ"ך ובשו"ת אבני צדק אה"ע סי' ד' ו' יוד י"א י"ב מענינים אלו ועיין בסדר הדורות סדר תנאים ואמוראים אות ו' שהביא מש"ס שהקדמונים לא קפדו בזה ועיין עוד בהסכמת הגאון ר' יוסף שאול בס' שמירת הנפש אות פ"ו מה שהביא מש"ס מנחות כ"ט עפ"י גירסת הרי"ף. ועיין בשו"ת בית נפתלי ס"י י"ב שו"ת אבן יקרה אה"ע סי' ט"ו ט"ז שו"ת לבושי מרדכי אה"ע סי' מ"ד ומשכ' למעלה באות הקודם בשם הגה"צ מזידיטשוב ז"ל כשאחד כהן והשני לוי או ישראל אין קפידא עיי"ש.

כט ולא ישאו ב' אחים ב' אחיות כתב הגאון המובהק מהרש"ם מבערזשאן ז"ל בהגהותיו וזה לשונו עיין תשו' נוב"י מהדו"ת

ל לא ישא אדם ב' אחיות זא"ז (ודוקא לזרעו).
לא לא ישאו ב' אחים אשה ובתה.
לב ולא ינשאו ב' אחיות לאב ובנו.

יד אפרים

אבן העזר סי' ע"ט שהוכיח שדבר זה הוא רק לזרעו שהרי הוא נגד הש"ס בכמה מקומות וכן הוא בתשו' דברי חיים א"ע סי' ח' ועמ"ש בפי' החיד"א לסי' תע"ז ובאמת דלקמן אות ל' מבואר שזהו רק לזרעו אבל בפנים סי' תע"ז הנ"ל לא נראה כן עכ"ל.

ל לא ישא אדם ב' אחיות זא"ז ודוקא לזרעו ועיין במילי דחסיד' אות ל"א וזה לשונו מו"ח נ"י נשאל בכך והשיב להקיל כיון שמפורש הקפידא רק לזרעו ובשו"ת רבות כ' שיש לפרש הכונה שרק לזרעו או למקומו גם בהסתמיות שבלשונו וכ"ש בזה שמפורש להדיא והעיד לפניו שהי' תקנות ארצות שכשמת בעל אחות המתה אחר שנתקשר בקנס באיזה שידוך הוא פטור מקנס וישא אחות אשתו וידע שעשו כן הלכה למעשה עכ"ל ועיין בהקדמת המו"ל ספר מילי דחסידותא בהוצאה שנית סיגעט תר"ע ה"ה הרב הגאון מו"ה שמואל דוד פרידמאן דומ"ץ דק"ק חוסט כתב שיש בס' זה כמה דינים חדשי' ונחוצי' ולדוגמא אציג דבר חדש שכ' בצוואה אות ל"א שהי' תקנ"א שבאם אחר שנשתדך עם בתו מתה בתו האחרת שהי' נשואה ונשארו יתומים וחתנו רוצה לישא אחות אשתו המשודכת יוכל אבי' לבטל הקשר ופטור מקנס כו' הלכה למעשה וכ' דבפנים יש ט"ס והלשון מתוקן עפ"י שכ' בס' דעת ה"ש ריש דף קמ"ד מכתי"ק המחבר וכ' וידעתי זה כמה שהי' נבוכים בענין זה כמה רבנים גדולים וב"ד כי לא נמצא דבר זה מפורש במק"א ובס' ד"ח מהגר"ח אויערבאך דיני קידושין ס"י ל"ז ותשו' עין יצחק יו"ד סי' ל"ז אם שבעלה כן מדנפשי' עפ"ד רמ"א יו"ד סי' שצ"ב ס"ג. אבל מתקנ"א לא זכרו כלום וזה איזה שנים הראיתי ד"ז לרב גדול ליהודים אשר מקודם הי' מחמיר בענין זה לאנ"ש אשר שאלו ממנו בעצה ואח"כ חדל ושוב נדפס בספר אור ישע להגה"ק מהר"א מראפשיץ ז"ל מכתבו להגה"ק מהרמ"ד ז"ל להתיר בענין זה ושכן נפסק באסיפת שלשה גאוני הדור הגה"ק מהריז"ל מקאזניץ והגה"ק מהרמ"מ מרימונאב והגה"ק מאפטא זי"ע עכ"ל.

לא לא ישאו ב' אחים אשה ובתה מובא בס' שומר ישראל אות ס' סימן קנ"ב וכן בספר שמירת הנפש אות ז' סימן פ"ט עיי"ש. ועיין בס' חופת חתנים וזה לשונו ובענינו הזווגים שלא יצליחו שצוה עליהם ריה"ח שאין להם יסוד בגמ' או בזוהר וכו' כגון לא ישא אדם בת אחיו או בת אחותו או שתי אחיות זו אחר זו או שני אחים אשה ובתה או שתי אחיות לאב ובנו וכו' ע"ש הנסיון מהמאורע לאחרים שנזדווג עם אלו יוכיח אם להתקרב או להתרחק מהם ובענין מעשה לימים אשר המה חליפות הלכתי לדרוש ללמד ניהו רבא ובוצינא דנהרא מופת הדור והדרו הרי"א דארמותא אשר לו יד ושם בנגלה ובנסתר ובהדי כבשי דברים העומדים בכבשינו של עולם וזכיתי כי פתקא נפל מן שמיא וכן כתב בגווה — ידיד נפשנו רוב העולם אינם מקפידין וגם בטורקואה והכלל מאן דקפיד קפדין בהדין הלא יראה צואת שני אחים לב' אחיות וזכירנא שכהנה"ג כ' דיש לחוש ובגמרא אמרו פ' אחין כהני לפ' אחיות כהנות בעיר אחד והטעם הפשוט משום עין הרע ואם נכנס פקפוק בלב יפרוש אמנם אני בער ולא אדם אם צוואות אלו הם על דרך הסוד ועמו הסליחה עיי"ש עכ"ל.

לב ולא יושאו ב' אחיות לאב ובנו עיין באות הקודם ועיין בשו"ת נוב"י מהדו"ת חלק אבן העזר סימן ע"ט כי יש זה רק

לג לא יתחתן אדם ב' פעמים עם חבירו בן ובת בת ובן.

לד לא ישבו (ס"א לא ישאו) ב' חורגים שקורין (שטיף קינדער) זא"ז לא בת של אשה לבן של אישה ולא להיפך.

לה לא יעשו נשואין לשני ילדים יחד כי לא יצליחו.

לו ב' חופות בשבת אחד מהם יעני או ילך לגולה או ימית. (וזה לזרעו עיין אות ל"ה).

יד אפרים

לזרעו דהרי מצינו בש"ס רב פפא ובנו לקחו שתי בנות של אבא סוראה וכו' עיי"ש, ועיין מה שכתבתי לעיל באות כ"ה.

לג לא יתחתן אדם עם חבירו ב' פעמים בת ובת בת ובן הנה בספר שמירת הנפש אות ז' סימן פ"ט כתב על זה וזה ספק אם דוקא לזרעו עיי"ש וכבר הבאתי מדברי חיים ח"א אה"ע סימן ח' שכ' כנראה דכל צוואתיו לא הי' כוונתו בזה רק לזרעו כי האחרונים בעלי הקבלה כמו המשנת חסידים אין מביאין רק שמה כשם אמו [משנת חתונה ומילה פ"א מ"ה] אלמא דבשארי דברים לא הי' רק לזרעו עכ"ל וע"כ בקצש"ע לא הביא רק הא דשמה כשם אמו עיי"ש בסי' קמ"ה — וידוע שהגאון גדול הדור בעל שמן רוקח התחתן ב' פעמים עם הה"ג הצדיק מוה' חיים מאיר זאב הכהן אבדק"ק סאלא"ש ששני בניו של הגה"צ מו"ה ח"מ זאב הכהן היינו הרב הגאון מו"ה שלמה שמואל הכהן אבדק"ק ראהנאוויטג ואחיו הגאון מוה' אברהם אבלי הכהן אבד"ק קאשוי ואח"כ בזאלאשיטץ הי' לוקחי בנותיו של הגאון המפורסם בעל שמן רוקח — והאחרון גירש אח"כ אשתו וע"כ חזינו שלא חשו שני גאונים לצוואה זה — אמנם אפשר דמכאן אין ראי' יען שהי' אחד כהן אין חשש וכמו שהבאתי לעיל באות כ"ו עיי"ש ועיין בס' זכרון לראשונים עיר סיגעט דף כ"ג בהערה שם ואכ"מ להאריך.

לד לא ישבו ב' חורגים זא"ז לא בת של אשה לבן של אשה ולא להיפך כתב בספר מילי דחסידותא אות ל"ד מוכרע ע"י הנהוג דעב"י דלית דחש בכך ולהרבה מילי דהצוואה חוששין ונזהרים ואולי היינו ג"כ שלא כתב כן רק לזרעו כנ"ל ואם הי' חשש בכך אינו רק על תחילת החתונה וכשאחר החתונה נעשו חורגים אין חשש עוד וע"י תנאים קודם החתונה שע"י זה נעשו חורגים ג"כ יש קולא עכ"ל.

לה לא יעשו נשואין לשני ילדים יחד כי לא יצליחו — עיין בש"ע אבן העזר סימן ס"ב סע"י ב' ברמ"א דאין לעשות חופת ב' אחיות ביחד סמ"ק בשם ספר חסידים כנראה דדוקא לב' אחיות אין לעשות אבל לבן ובת לא קאמר ועיין בשו"ת לבושי מרדכי חלק אבן העזר סימן נ"א שמסתפק בדבר יען דבמרדכי פ"ק דמ"ק סימן תתמ"ג מבואר להדי' בשם ספר חסידים שאין לעשות ב' חתונות של ב' בנים וב' בנות ובן ובת ובש"ג פ"ק שם שאין לעשות חתונה ביום א' לב' בנות או ב' בנים וכ' דע"כ מ"ש הרמ"א ב' אחיות עכ"ח לא דבר אלא בהוה כמ"ש בזה"ז דאבי הכלה במקומה ובביתה ועושין החתונה — ועיין בטו"ז או"ח סימן תקמ"ו סק"א — ולע"ד דדוקא בשתי אחיות איירו דעיין בספר חסידים בסימן תע"ז כתב וכן ב' חתנים שעושין נשואים בשבת אחת לא יצליחו עכ"ל משמע דוקא שתי אחיות — ועיי"ש בפירוש החיד"א שכ' עיין בפרוש — הנה לפנינו לא כתב כלל על זה ובס' יד אהרן ח"ה סי' ס"ג עיי"ש.

לו ב' חופות בשבת אחד, אחד מהם יעני כו' עיין לקמן סי' תע"ז ובטו"ז או"ח סי' תקמ"ו סק"א בסופו — והנה כנראה זה

לז לא יציד צבי לחופה כי צבי לחופה צרה יגיד.

לח אחים נשואים לא ידורו בעיר אחד יחד וסימן לדבר כי ישבו אחים יחדיו וגו'.

טל ג' בעלי בתים לא ידורו בבית אחד כי אחד מהם יעני או ימית כש"כ ד' או ה'.

יד אפרים

דוקא לזרעו דהא בסי' ל"ה אמר דוקא יחד אבל לא בשבוע אחד ועכ"ח דזה רק לזרעו נאמר אמנם מטו"ז לעיל בשם סמ"ק משמע דלכולהו עלמא נאמר זאת וצ"ע.

לז לא יציד צבי לחופה כי צבי לחופה צרה יגיד מובא בספר שמירת הנפש אות ז' ס"י ג"ח.

לח אחים נשואים לא ידורו בעיר אחד יחד כו' עיין בספר חסידים סימן רמ"ז באמצע וזה לשונו ודע כי מעט מזעיר ימצא שיהי' ד' אחים או ד' אחיות בעיר אחת שנשואים שיהי' כולם לאורך ימים ע"כ טוב להם שלא יה' יחדיו ורמז כי ישבו אחים יחדיו וכו' משמע דרק בד' אחים איכא קפידא ועיי"ש בפירוש אזולאי שהביא בשם המפרש וקרא אחים יחדיו משמע דרק בד' קפדינן — והנה מצינו בשבטים בבני יעקב שדרו ביחד ואולי אפשר בארץ ישראל יישוב א"י מצוה אין קפידא ושומר מצוה לא ידע דבר רע — ואפשר עוד עפ"י שראיתי בספרים במקום שאב ואם יחדיו שם אין עין הרע שולט בבנים וע"כ לא שלט רק ביוסף שאמו כבר מתה שלטה בו שנמכר למצרים והגם דכ' ביוסף בן פורת יוסף עלי עין היינו אח"כ שברכו אביו ודו"ק.

טל ג' בעלי בתים לא ידורו בבית אחד כש"כ ד' או ה'. עיין בספר חסידים סימן תע"ז וזה לשונו וכל ג' או ד' שדרים בבית אחד ששמם אחד לא יצליחו או זרעם עכ"ל. ע"כ משמע שאין קפידא רק כששמם אחד ועיין בדרכי תשובה סימן קט"ז ס"ק מ"ז הביא מהכנה"ג בהגהות בית יוסף אות כ"ז שהביא דברי ס"ח הנ"ל וכ' דמשמע דוקא בג' ששמם שוה אבל בב' ששמם שוה אין לחוש וכתב שם עוד דבג' ויותר ששמם העיקר שוה אע"פ שאין כינוייהם שוה יש לחוש עיי"ש, ודבר זה הי' בהעלם עין מבעל ס' שבעים תמרים אות ט"ל שעמד בדברי ס"ח בזה והוכיח דגם אם שמותיהם העיקר הוא שוה אם יש לא' כינוי אחרת מקרי אין שמותיהן שוה ואין להקפיד; וכ' שם עוד דזה מובן דמה שאנו רואין שאין העולם מקפידין בזה שדרים כמה אנשים שכנים בבית אחד ששמותיהן שוה יש להמליץ בעדם דס"ל דמלשון הצוואה שם ג' בעלי בתים ששמותיהן שוה לא ידורו בבית א' ומדלא כתב ג' אנשים או ג' בני אדם משמע דוקא אם שלשתן הם בעלי בתים היינו שיש להם שותפות בהבית באופן שכל א' נקרא בעל הבית אז יש קפידא אבל סתם ג' דיורין שאין להם חלק בהבית אין קפידא עכ"ל — עיין בשו"ת אבני צדק או"ח סי' כ"ח באמצע התשובה וזה לשונו וע"ד השאלה השנית שאיש א' ברצונו ליקח לביתו יתומה בת אחותו ויש לו בת שמה ג"כ כשם היתומה ושמע שיש קפידה בזה להיות שני אנשים בבית אחד שוים בשמם — האמת גם אני שמעתי מזה אבל לא ראיתי ולא מצאתיו כתוב בשום מקום בספר ואדרבה לכאורה יש להוכיח דאין בזה קפידא מהא שכ' בס' חסידים בתחילה לא ישא אשה ששמה כשם אמו או שמו כשם חמיו עיין סי' תע"ז ושם בפנ"י ס"ו תע"ז מבואר דאין קפידא רק במשולשי' אבל באינו משולש ליכא קפידא עיי"ש וכבר דבר זה מבואר בס' חכ"א ה' אישות וכן הורה מוזלה"ה הרבה פעמים

מ לא יעשה חבירו סנדק לשני בניו אא"כ מת האחד.

מא לא ינוח אדם מלזקוק עם אשתו לילה שטבלה בה.

מב האומר דרך שחוק או ליצנות או דרך גיזום לעשות כך וכך אפי' אמר פעם אחד צריך שיעשה כך קודם מותו.

מג לא ילך אדם מביתו לדרך ויחזור לביתו אם שכח איזה דבר רק יעמוד לפני הבית לשאול מה שצריך.

יד אפרים

למעשה בסוף ימיו ותיפק לי' אפילו בלא משולש כיון שדרך העולם שלפעמים דר החתן בבית חמיו כמה שנים או אשה בבית חמותה כמה שנים הרי ששני שמות שוים במקום אחד אלא ודאי ליכא קפידא בהך מילתא ובפרט במקום מצוה שעושה צדקה וחסד ליתומה בת אחותו בודאי אין להקפיד בזה כי כבר כתוב צדקה תציל וכו' וא' גדולה צדקה שמהפכת מה"ד לרחמים וכתוב שומר מצוה לא ידע דבר רע ורודף צדקה ימצא חיים עכ"ל.

מ לא יעשה חבירו סנדק לשני בניו עיין בספר מילי דחסידותא שכ' דלא שנו כן רק במקום שאין מנהג קבוע שיה' הרב שבעיר סנדק בכל המילות משא"כ כשכן הוא מצד המנהג הרי אין האב עושהו לסנדק ורק ממילא כן הוא וגם במקום שנהגו ששייך הסנדק לראש הקהל ג"כ והברירא ביד האב לכבד לקרוביו מ"מ מה שאינו מכבד לקרוביו הו"ל שב ואל תעשה וכל שאינו נוטל הכיבוד מראש הקהל שייך לו ממילא מצד המנהג וכן להטעם שכ' ביו"ד רס"ה שהוא כקטורת שמעשרות ל"ש כן בממונה על הציבור והנהוג כן הוא בכל תפוצות הגולה יצ"ו עכ"ל — ועיין ביו"ד סי' רס"ה סעי' י"א בהג"ה כל סנדק הוי כמו מקטיר קטורת [מהרי"ל בשם ר"פ] ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד כדאמרינן גבי קטורת חדשים לקטורת [שם בשם ר"פ] עכ"ל ועיי"ש בביאור הגר"א שכ' עיקר הטעם משום צוואת ריה"ח — ועיין בשו"ת נוב"י מהדו"ק יו"ד סי' פ"ו מובא בשערי תשובה או"ח סי' תקנ"א סק"ג.

מא לא ינוח מלזקוק עם אשתו לילה שטבלה בה. מובא בספר שומר ישראל אות ט' סימן ס"ג והביא שם בשם שו"ת שבות יעקב ח"ג סימן ע"ז דאשה לא תטבול כשאין בעלה בעיר מפני הסכנה משום חשש דיבוק רוח עיי"ש.

מב האומר דרך שחוק כו' עיין בפ"ת דמס' פאה בסופו וכל מי שאינו לא חיגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיה' כאחד מהם שנאמר ודורש רעה תבואנה וא' צדק צדק תרדוף וכו'.

מג לא ילך אדם מביתו לדרך ויחזור אם שכח איזה דבר — עיין בספר מילי דחסידותא אות מ"ג נראה שכל החדרים שבכלל הבנין הם כבית א' בכך, וכל שלא יצא עדיין מתוך כלל הבנין יכול להכנס לכל החדרים גם לחדר שליוהו משם. וי"ל שכל שהי' עדיין א' בהחדר או בכלל הבנין שלא נטל ממנו רשות עדיין כנהוג יכול לחזור לשם בלא שום חשש, ואם אחר שליוהו נמלך מהדרך ואח"כ נמלך לילך יכול לחזור להחדר באין חשש וכ"ש אם לן בעיר שמרבו מוטל לחזור וליטול רשות גם ממי שאינו רבו יכול ליטול רשות בחדר שהלך משם (שמעתי מהרב החסיד מוה' ישראל אברהם בהרב

מד לא ימשח אדם מנעליו ביום שדעתו לילך לדרך.

יד אפרים

הגדול מוה' זיסיא ז"ל שאמר שהמניעה היא מצד מ"ש בזוה"ק שבביתא עם דבותהו ובדרך עם שכינתא ולכך אין להראות כאלו הוא מרחיק ע"ע ואינו בוחר בכך ולפי"ז י"ל סמך למ"ש במק"א שרק לביתו ממש שייך אזהרה זו ולפי"ז גם באלמן אין חשש רק בהולך מאשתו שייך כן) ובמ"ש במק"א ששמעתי שאין קפידא רק מבית דירתו משא"כ בהיותו בדרך והלך מבית שלן שם ונטל רשות שיכול לחזור לבית ההוא ביומו כיון שהטעם של המניעה הוא מש"כ בזוה"ק כנ"ל וזה ל"ש רק בביתו ממש — ויש ג"כ סמך לזה ממה דקיי"ל לגבי תפילת הדרך דכל שלא החזיק בדרך אין לאומרו משא"כ באכסניא גם שעמד בה כמה ימים אומרה בבוקר בין הברכות קודם התחלתו לילך לדרך ולזה גם שיש אסמכתא ומ"ש צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו וכתיב צדקה ולא ישיב וכו' ל"ש זה רק בהתחלת הליכתו מביתו משא"כ באכסניא הוא כבר באמצע הדרך וצדקתו עומדת לו בעת הליכתו מביתו ואולי שייך כן באורח ג"כ מצד מ"ש חז"ל שהנוטל רשות מרבו ולן באותה העיר למחר צריך ליטול רשות שנית שמשמע הא ביום ההוא א"צ ליטול רשות שגם שאין זה מוכרע שהרי חז"ל אמרו שם רק שלמחר צריך, הא ביום ההוא א"צ, ומ"מ י"ל שרשאי מ"מ אולי כוונת הצוואה שבזה כיון שא"צ אין ראוי לעשות כן גם אם הוא שלא מצד הפטור מן הדבר ועושה וכו' שהרי משמע שמנע גם כשנזכר שמצטרך לדבר עמו איזה חידוש המצטרך מ"מ לא יכנס. ואין ראיה מדברי חז"ל הנ"ל לגבי אורח ומ"מ אולי יש לזה רמז מצד קפיצת הארץ לפירשיז"ל פ' ויצא שכיון שהי' במקום ההוא ע"מ לילך משם גם שהי' בהסח הדעת לא הלך שנית למקום ההוא באותו יום רק קפץ הארץ ממקומו אליו וגם לפי' הרמב"ן שכמדומה שחולק על פירש"י שם מ"מ י"ל דשם כיון שהי' היסח הדעת הו"ל כאילו לא הי' שם אז ומצד בחי' אין המקום מכבד את האדם רק האדם מכבד מקומו אולי כשרוצה לשוב אז להבית ביום ההוא כדי ליטול רשות עוד מאדם א' שלא נטל רשות ממנו אז אין קפידא בזה לכ"ע, כי מצד האדם שלא נטל ממנו רשות עדיין הו"ל כמקום חדש וכמדומה שכן נוהגין החתנים כשנוטלים רשות וי"ל שבכך אין יום ולילה א' ורק ביום ממש החשש ולילות ל"ש בכך וכן בלילה לא שייך יום בכך וחוזר מן הדרך ביומו אין חשש בכך לכ"ע עכ"ל — ועיין בס' אגרא דפרקא אות יוד מש"כ בענין זה.

מד לא ימשח אדם מנעליו ביום שדעתו לילך לדרך. כתב בספר מילי דחסידותא אות מ"ד נראה שבדיעבד אין קפידא בכך אם אין לו מנעלים אחרים. או סיבה אחרת שאין לחלוץ אלו שלבש כבר בשביל חשש זה. ובאמצע הדרך י"ל דקיל ובפרט ביום שאחר הליכה מביתו דקיל יותר. ואין חשש רק ביום הליכה לדרך משא"כ ביום שעומד במקום א' ואינו הולך בו גם שהוא בדרך. ומכיון דנעל אז אין עוד חשש גם בהליכה ביום שאחר כך. ואולי מסע שאינו הולך ברגליו רק לצרכיו קיל בכך גם בכל המנעלים חדשים ממש בהליכתו ותיקן מנעלים פשיטא דקיל ואם חידש ביום הליכתו כשעדיין לא עלה אז בדעתו הליכה קיל — וכ"ש אם נעל קודם התחלת מחשבתו לילך. ובמה שקורין זאקין אין חשש. וכ"ש במלבושים של חוץ רגלים. ובכל הדרכים שבכל זה אין החשש רק על האיש הנועלו גופי' ולא על זולתו בני חבורה שעמו, גם שהם בעגלה אחת ויודעים מ"מ אין חשש והם בטוחים מנזק עכ"ל — ועיין בס' שמירת הנפש אות ד' סימן נ"ז.

מה לא ישב על עגלה שעומדת בספינה.

מו וכן לא ירכב על סוס כשהוא עומד על הספינה.

מז וי"א אף על דף שבולט מהספינה לא ישב.

מח לא ישחט אדם אווזים בשבט.

מט ויש משפחה שמונעים זה בטבת והעיקר הוא בשבט.

יד אפרים

מה לא ישב על עגלה שעומדת בספינה. מובא בס' שמירת הנפש אות ה' סימן ע"ב.

מו וכן לא ירכב על סוס כשהוא עומד על הספינה. מובא ג"כ בספר שמירת הנפש אות ה' סימן ע"ב.

מז וי"א אף על דף הבולט מן הספינה לא ישב. עיין ירושלמי פ' ב"מ נסר הנתון מ"ג ל"ג אפי' רחב הרבה אסור לעבור עליו.

מח לא ישחט אדם אווזים בשבט. עיין בשם תשב"ץ סי' ת"ת קפ"ג בס' שמירת הנפש אות א' סימן כ"ח וזה לשונו ח' שבט סכנה לאכול אווזים עכ"ל עיין ביו"ד סימן י"א בסופו ברמ"א מקצת שוחטים נזהרין שלא לשחוט שום אווז בטבת ושבט אם לא שאוכלין מלבה משום שקבלה היא שיש שעה אחת באותן חדשים אם שוחט בה אווז ימות השוחט אם לא אוכל ממנה ונוהגין לאכול מן הלב תשב"ץ בשם ר"י החסיד וכ' הש"ך בס"ק ז' ובהגהות מנהגים איתא דנותנין לו הכבד וראיתי עתה נוהגין לאכול מן הרגלים עכ"ל ועיין באה"ט שם ס"ק ז' שהביא בשם הקנה ולא ישחט אווזא בזמן שיש לשדים כח וממשלה והוא חודש שבט כי הממית יומת עכ"ל ועיין בפרי מגדים שהשוחט יזהר שלא לערב הרגלים דשמא ימצא טריפה אחד מהם עיי"ש — עיין בדרכי תשובה ס"ק מ"ט הביא מד"ק סק"ג דגם באכילת א' מב"ב של השוחט די להוציא מחשש סכנה וגם נהגו להקיל ע"י מחילה או מכירה לאחר ומעין שליחות דזה חשוב ג"כ כנהנה ממנה עיי"ש והביא משנת חיים סוף סי' זה שכן הוא המנהג בלבוב שהשוחטים אין לוקחין שום אבר מהאווזא רק שלוקחין כסף תמורת הרגלים — וכ' שאף שאין למנהג זה עיקר מ"מ אני אומר כל כי האי ריתחא כיון דלב"ז אין לדבר זה מקור רק הואיל ונוהגין לחוש לזה לא רצו הפוסקים להקל וכיון שנוהגין שם להקל ע"י לקיחת מעות אין לפקפק בזה עיי"ש — ועיין בשו"ת כתב סופר חיו"ד סי' י"ב שהביא דברי אביו הגאון בעל ח"ס בכי' שכ' דשו"ב שקפיד בסכנתא יאכל ממנה ומאן דלא קפיד ימכרם או יקח מכירם עיי"ש — והנה בכל זה אם האווז הוא כשרה אבל בשוחט טריפה אינו ניזוק כ"כ בד"ק שם ובמנחת יוסף בלק"י ס"ק ע"ד כ' דאם רוצה השו"ב להחמיר לעצמו להטריף האווזא מאיזה חומרא יכול להחמיר ואין לחוש כיון שכשר מדינה א"כ יש חשש סכנה כשאינה אוכל ממנה דלענין צד חומרא לחשש איסור אין חשש זה מונע מלחוש לצד איסור שהרי חביבין דברי סופרים במשמרת למשמרת יותר מיינה של תורה אך אם רוצה לצאת גם מידי חשש זה יקח מנוצתה להכרים שלו עיי"ש — ולענין אם נטרפה אחת מהאווזות והשוחט אינו יודע איזה רגל הוא ממנו ונתערב ברגלים אחרים עיין תשו' כתב סופר חיו"ד סי' י"ב מאביו הח"ס ובדרכי תשובה סי' י"א ס"ק נ"א באריכות עיי"ש.

מט ויש משפחה שמונעים זה בטבת כו' עיין בדרכי תשובה יו"ד סי' י"א ס"ק מ"ח הביא מדעת קדושים דגם ביום א' דר"ח טבת המנהג לתת הרגל להשוחט ואין למנוע

נ אווזא או תרנגול או כל דבר חי הכופה קערה או כלי אחר יש לשחוט אותה מיד (היינו שכופה קערה עליה).

יד אפרים

מזה ולהכריע כי הא' דר"ח טבת שייך עוד לכסליו העבר כי אולי שייך החשש מה מוליד [ואם הי' קודם המולד נראה דלפי"ז א"צ ליתן לו הרגל ביום א' דר"ח טבת] שהרי מחמירים מחמת ספק אם השעה של הסכנה בטבת או בשבט ואין שייך בזה המע"ה כיון דהשו"ב מוחזק הוא שאינו רוצה לשחוט באופן אחר וגם דהמירה סכנתא מאיסורא עיי"ש ונראה מדבריו דגם בר"ח אדר קודם המולד יש להחמיר שמא שייך עוד לחודש שבט העבר עיי"ש ודו"ק — ועיין בכרתי ופלתי סימן י"א בסופו דבפראג נותנין להשוחט מן שומן המהותך וכתב ח"ו להקפיד על כך והוא בגדר דרכי אמורי ובכלל לא תנחשו ותמים תהי' כיון שאין הדבר מהקש הטבעי ושכלי ועיין בר"ן במס' שבת מש"כ בזה ודי שאין למחות ביד הנוהגים כך אבל ח"ו אין להקפיד על זה והדבר יצא מפי החסיד ר"י ז"ל ובימיו היו הרבה מנחשים ומכשפי' באווזות כנודע בכתבי מעשיות שיש על זה מר"א מגרמייזא לבטל כחם ואפשר דאף זה הי' לבטל כחם אבל בזה"ז דלא שמענו ענין זה ודאי אין להקפיד ולאכול לסעודת מצוה שבת ברית מילה וחתונה פשיטא דיש לו לשחוט ושומר מצוה לא ידע דבר רע — וכתב דבכתבי ר"א מגרמיזא ביאר כי רבים נמנעו אז לאכול שום אווזא אבל עכשיו לית חשש כלל עכ"ל — ועיין במנחת הזבח בקומץ שכ' שי"א שגורם לסמות עיניו של השוחט שישחוט אווזא באיזה שעה בחודש טבת או שבט ואין אנו יודעין אותו השעה עיי"ש מש"כ בעשרון ודו"ק.

נ אווזא או תרנגול או כל דבר חי הכופה קערה או כלי אחר יש לשחוט אותה מיד — כתב בספר מילי דחסידותא אות נ"א שהביא צוואה הל"ז וכן בפרה שנולדה ב' עגלים ותרנגולת ב' ביצים כתב לכאורה הי' מקום לומר דקיל לשהותם כמה ימים על מנת לשחטן דכל שדעתו לעשות כפי הצוואה והמנהג אין קפידא כל שהוא גם כשמשהה זמן רב ומעין מ"ש התוס' פסחים דכ"ט שהמשהה חמץ ע"מ לבערו אינו עובר וכו' (וכן הוא בכל הניתק לעשה ומכ"ש בכך) ע' בה' פסח סי' תמ"ו ובהל' ציצית גבה שבת"ק במג"א ז"ל וגם שיש שם פקפוק מ"מ לגבי הני מילי פשיטא דלהקל שומעים במה שלבו נתברר החלטות המנהג ולא תהי' תורה שלימה שלנו באפרושי מאיסור חמץ בפסח בבל יראה וכו' קולא ממילי כה"ג אך מצד הלשון שכ' לשחוט מיד עי"ז יש לחשוש בשמירה מסכנה ביותר וחמירא סכנתא מאיסורא דלהשהות חמץ בפסח וכבר כתבתי דהנוטה ממ"ש בצוואות ההם בזה אין עליו שום פת"פ כיון שיש חשש מעין דרכי האמורי באולי ובפרט שיש לצדד בזה ויש זכות בזה לכל צד כיון שמסתמא לא נעלם מרבינו ר"י החסיד זצ"ל דברי חז"ל שבתוספתא דשבת בזה וצ"ל שיש נסחאות שונות בכך ולזה דעביד כמר עביד ויש סניף מצד מה שאולי עכשיו במקומות אלו אוה"ע אינם מקפידי' בכך אולי איננו בגדר דרכי האמורי לפי הזמן והמקום והו"ל כעין ס"ס והנוטה מדברי הצוואה ההוא יש עליו צד זכות ג"כ מצד ששגיאות מי יבין וגבי חז"ל הק' כתיב ג"כ אשתמטתיה וכו', ואולי אלו הי' נזכר או שנתפשט בין עבי' נוסח התוספתא שלא לומר כן לא הי' כותב לומר כן, ועכ"פ אין למהר בזה ומה שנוהגים לשהות מוכרע לזכות ואולי בזה יצא י"ח מכל הסברות שע"י מה שמשהים ניכר שאין זה מדרכי אמורי שמסתמא היו ממהרים כי עצת נפתלים נמהרה ויוצא ידי חובתו לכ"ע עכ"ל.

נא פרה אשר תלד ב' עגלים יחד או כל דבר שאינו רגיל להיות כגון תרנגולת שתלד ב' ביצים ביום אחד צריך לשחטן מיד.

נב וכן אילן העושה פירות ב' פעמים בשנה אחת יש לקוצצו מיד ואין להניחו כלל.

יד אפרים

נא פרה אשר תלד ב' עגלים יחד כו' כתב במילי דחסידותא אות נ"א וזה לשונו הי' מקום לחלק כשהלידה היתה מופלגת זה אח"ז אין חשש כי משמע שהקפידא היא רק כשנולדו ב' העגלים יחד והלשון הכי דייק משא"כ בתרנגולת שהטילה ב' ביצים אמר שהקפידה הוא רק ביום א' גם שמופלג זה מזה כן י"ל באולי אך שמעתי שזה הוא ביותר מילתא דלא שכיחא והקפידא הוא במה שאינו רגיל להיות כן תמיד — וא"כ גם במופלג קצת יש קפידא, ועל הוולדות משמע שאין חשש לגדלם, ומ"ש צריך לשחטן אינו קאי על הוולדות כי גם בתרנגולים כ' כן ושייך כן רק עליה לבד או אולי מ"ש לשחטן קאי על הפרה והוולדות ולכאורה הי' מקום לומר שהכוונה רק על העגלים והפרה רשאי להשהות בלי קפידא, אך כיון דכייל שם זה עם תרנגולת שהטילה ב' ביצים והסיום לשחטן קאי אב' עגלים וב' ביצים משמע דכמו דתרנגולת אין הכוונה כי אם עליה לשוחטה מה דלא שייך זה אביצים ולא שום קפידא כן הוא בהפרה שיש עליה קפידא להניחה וממילא כיון דתיבת לשוחטן קאי גם אעגלים גם הרי ממילא אין לגדל עגלים אצלו כדלקמן סי' ס"ו אך מ"מ בכל זה המנהג מכריע וכבר נהגו רבים לגדל עגלים שנולדו אצלם ושמעתי שבלידת ב' עגלים או ב' ביצים כבר נהגו להקפיד למכרן או לשחטן ואין לשנות בזה, ונשאלתי היום בפרה שילדה תאומים ושל עני היתה והי' הפסד גדול לשחטה, והתרתי לו למכרה או להחליפה עם נכרי גם שבצוואה כ' לשחטה מ"מ מסברא כיון שאינו משהה בביתו אין עוד חשש ובפרט שכמה גדולים ז"ל כתבו שהצוואות הם לזרעו לבד וגם שנוהגים ליזהר מ"מ לענין בהפס"מ יש להקל עכ"ל ועיין בהגהות מהרש"ם שכ' עפר"ח יו"ד סי' פ"ו בשם שער השמים כי מהרה תמות התרנגולת שילדה ב' פעמים ביום א' ואולי מה"ט כתב בס"ח לשחטה מיד ועצה טובה קמ"ל ונראה דגם לשי' הס"ח מותר למכרה לעכו"ם או לישראל כשיודיענו מזה אם השני אינו חושש לזה וכן כתבתי בתשו' לראדוויל עכ"ל.

נב וכן אילן העושה פירות ב' פעמים וכו' כתב בס' מילי דחסידותא באות נ"ב וזה לשונו כוונתו לעקרו משם וליטע אותו במקום אחר שהרי אסור לקצוץ אילן פירות אלא כוונתו שאילן שאפשר לנטעו אם יקצץ וכן אילן שרק כשיוטע עם שרשו יוציא פירות יוציאנו עם שרשו ויטע אותו במק"א שאינו רטוב כ"כ ואין בזה משום הפסד פירות כיון שיוצא אח"כ פירות כסדרו של עולם ואם גם כשנוטעים אותו במקום היותר נגוב ומ"מ משונה צ"ע אם מותר לבטל פירותיו לגמרי גם בשו"ת חו"י כ' היתר לקצוץ אילן לצורך כל דהו גם שאינו מוכרח לו מ"מ אולי אין בהצורך ידוע עד שיותר עי"ז איסור המפורש בש"ס בלשון סכנה ג"כ אך שאפשר שממציא לו איזה צורך לעצים עד שיותר עי"ז ועל הפירות אין מבואר קפידא למנוע מלאכלם ומכאן הי' אולי הכרע גם לדלעיל בפרה ותרנגולת בהולדות שג"כ אין חשש רק על הפרה ולא על העגלים וכן בתרנגולת ומ"מ י"ל שגם שאינו מפורש מניעה על הפירות עכ"ז יש למנוע לאכלם כי זה הו"ל מילתא דלא שכיחא והו"ל סגנון מעשה נסים שמצינו בזה קפידא שאין ליהנות ממעשה נסים ולהטעם שכ' לקמן באות ס' שכל דבר שינוי יסירנו מן הבית והרי הפירות מאילן זה הם

נג לא יעשה מתבואת זרעו אוצר בחפירת קרקע על היוקר כי יפסיד.

יד אפרים

בשינוי הטבע ודאי וע' במס' תענית גבי תאינה תאינה הוציא פירותיך שהתנא הק' הקפיד על בנו והענישו בעונש מיתה על שהטריח חוץ מדרך טבע הבריאה להוציא פירות שלא בזמנו וכמ"ש לקמן סי' תשצ"ד בזה וצ"ע עוד בכל הנ"ל שאם הקפידא הוא כנ"ל שייך גם מניעה מהפירות והולדות אין חשש כ"כ כי זה עכ"פ מילתא דשכיחא וצ"ע עוד בזה עכ"ל — ועיין בשו"ת שם אר"י חיו"ד סי' כ"ז ומובא בדרכי תשובה סימן קט"ז ס"ק נ"א שמתמה דאיך צוה מהרי"ח כן הלא הוא לאו מפורש שלא לקצוץ אילן מאכל ואיך משום איזה חששא נתיר איסור דאו' ואי משום שיש סכנה אם לא יקצוץ הלא גם אם יקצוץ יש סכנה כמבואר בש"ס וכו' וא"כ מאי אילמא החשש סכנה שידע מהרי"ח כשעושה פירות בפ' בשנה מהסכנה שאמרו חז"ל כשקוצץ אילן מאכל וכ' דאפשר דס"ל מהרי"ח דדוקא איסור קציצת אילן מאכל אסור בארץ ישראל משום ישוב ארץ ישראל אבל לא בחוץ לארץ דאין בחו"ל איסור ולא סכנה עוד כ' דאיירו למהרי"ח ע"י עכו"ם וכ' דלאנן אמירה לעכו"ם אסור אסור גם ע"י עכו"ם ואין לעשות מעשה כדברי הצוואה הנ"ל ולדחות שום איסור אפי' איסור דרבנן ושומר מצוה לא ידע דבר רע עיי"ש באריכות.

נג אילן העושה פירות אין לקצות אותו. [בעצי עולה אינו מובא צוואה זאת] דבר זה הוא לאו בתורה ובמס' ב"ק דף צ"א האי דיקלא דטעין קבא וכו' ועיין במילי דחסידותא אות נ"ג הביא ש"ס סוכה דף כ"ט שאמרו בשביל ד' דברים המאורות לוקין וחד מהם הקוצצים אילנות טובות דכשכורתין אילן קולו נשמע מסוף העולם ועד סופו. אולי הוא מצד שכל דבר יש לו מזל ומשטר ברקיע כידוע מפרק שירה ובפרט לפימ"ש בשם האריז"ל שיש נפשות מגולגלים באילנות ובזרעים שעי"ז אין להרביע יחד אילנות וזרעים שיש לכל אחד מהם מגולגלים עד זמן שנקצב עליהם מן השמים שיתעכבו שם לקבל עונשים ואם מערבם יחד יגרום להמגולגלים שלא יושלם תיקונים כי זה מגולגל בבח"י זו וזה בבח"י זו [וכ' עוד בשם האר"י שאסור לשלב ולחבר האצבעות של יד ימין ביד שמאל כי הם נגד כחות עליונים שמאל וימין ואין לערבם יחד] ובפסקי תוס' פסחים כ' דבאילן סרק אין איסור למקצצי' אך אינו רואה סימן ברכה בעצו משמע שעל המקום גופו אין חשש סכנה ולטעם האר"י ז"ל אולי יש חשש גם באילן סרק ולקצוץ אילן לצורך המקום לדבר מצוה לבנין ביהכנ"ס וכדומה בודאי אין שום חשש גם לטעם האר"י ז"ל כי הרי בודאי גם המגולגלים שנמצאים שם יש להם נייחא בהרחבת והתפשטות הקדושה במקומם ובהרבות כבוד שמים בבחי' שאחז"ל ויקם השדה והמערה וכל אשר בו לאברהם למקנה שהיתה תקומה להשדה וכל אשר בו לרבות גם הדברים שהיו צריכים תיקון כמ"ש האר"י ז"ל כנ"ל כיון שהגיעו ליד צדיק נתעלו ונתתקנו וכל הנ"ל הוא מצד מדחסי' יתירה שהי' ברבינו מאורן של ישראל עד סוף כל הדורות האר"י ז"ל וכמוהו רבינו יהודא החסיד ז"ל גדול במעלות החסידות בגדרים רבים וסייגים מופלגים אך מצד שורת ההלכה קיי"ל דמותר לקצוץ אילן העושה פירות דלצורך אדם אין איסור בל תשחית עיין בזה בשו"ת חות יאיר סי' קצ"ה ושארי ספה"ק מגדולי עולם שהורו כן הלכה למעשה והרוצה להחמיר במדחסי' אין למחות בידו עכ"ל — והגאון המפורסם מהרש"ם בהגהותו על ס"ח כתב בזה"ל עיין בפיה"מ להר"מ סופ"ד דשביעית דכל האילנות דוקא כשיציץ ציץ כשיעור קב אסור לקצוץ וגבי זית סגי ברובע הקב ומלשון הרע"ב נראה דוקא בדקל בעינן קב ועיי' בפרקי דר"א פל"ד ובש"ר פל"ה למדה תורה ד"א שלא יבנה ביתו מאילני

יד אפרים

פירות עיי"ש בפ' ועשית את הקרשים וכו' וצ"ל דהיינו בגוונא דשרי לקצוץ אפ"ה לא יבנה ביתו מהם ועיי' תוס' ב"ב כ"ו סוע"א ד"ה אנא וכו' דגם במפסיד בהכחשת גפנים אסור לקצוץ אא"כ מפסיד יותר מדאי עד דטעים ב"י טעמא דחמרא עיי"ש — ועיין שאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו דלצורך מצוה להרחיב ביהכ"נ גם אם הוא רק מושכר לישראל יש להתיר דודאי לאו בכל מקום ימצא לשכור ובפרט בעיר שרובה עכו"ם ועוד דבתוך זמן השכירות א"א להם לצאת משם רק ע"י היזק ממון ולהפ"מ הששו בכ"מ וע"ש במ"ש הט"ז דכדי לבנות במקומו שרי דדוקא אם הבית מעולה בדמיו מן האילנות והעיר מהא דח"מ סי' קל"ה סכ"ו לכן באם אין לו ריוח הרבה והוא שוה בשוה לבו נוקפו להתיר ומלשון הרא"ש משמע דדוקא כשהוא מוכרח לכך שהמקום צר לו ודוחק לי' עלמא אבל לבנות שלא מדוחק צריך שיהי' עכ"פ ריוח בדבר וגם בכה"ג יש לחוש דאפשר דעדיין לא ינצל מסכנה אך בנ"ד לצורך מצוה שרי ומ"מ יעשו ע"י פועל עכו"ם ואם יעקור האילן עם העפר ויטע כן במק"א ויכול לחיות שם פשיטא שאין זה בכלל קוצץ והיכי דקצץ האילן באיסור פשיטא שמותר לדור במקום ההוא ולהשתמש שם דעיקר האיסור בקציצתו כבר נעשה וע"י שו"ת חיים שאל ח"א סי' כ"ב בעיר שרצה המלך להוסיף על העיר ע"י פינוי הכרמים שבסביבותיו בקציצת האילנות לצורך בנין בתים ונשאל אם מותר לישראל לקצצם לצורך זה או עכ"פ שישאל מהמלך ליתן לו מקום פנוי שם ויפקוד המלך לקצוץ האילנות ושוב יקנהו הישראל והאריך בדברי הט"ז דלצורך בנין שרי והביא מתשו' בית יעקב סי' ק"מ שחולק ע"ד ט"ז והוכיח מתוס' ב"ב כ"ו דלא ס"ל כהרא"ש ועוד ראיות והוא דחה ראיותיו והעלה כדעת הט"ז והביא מתשו' ר"י באסאן סי' ק"א דאף די"ל דאם אין הבנין לצורך גמור אלא לנוי אסור אבל אינו נראה אלא כל שכן דרכם של בני אדם להוציא ממון לבנות בנינים מרווחים יש להקל וגם הוא הסכים עמו וגם בעושה כן לצורך להרויח בהבתים להשכירם ולעשות לו שם יש להקל והביא מתשו' חו"י סי' קצ"ה דגם להרא"ש דוקא ברוצה לבנות או לתקן במקומו דבר נצרך אבל בשביל הרחבת חצרו לצורך טיול ותוספת אור אסור וגם הוא הסכים דצריך שיה' הצורך לעשות שם שוה יותר מהאילן וכמ"ש מהר"י באסאן שם להוכיח כן אך אם רוב העולם הי' קוצצים האילן משום צורך כזה יש להקל והביא מתשו' שב"י ח"א סימן קט"ז שדחה ג"כ ד' ב"ע הנ"ל וגם מתשו' מקור ברוך סי' ח' והשיג עליהם וע"ש עוד מהמל"מ פ"ג מאו"מ דאין איסור אלא לקצוץ האילן משרשו אבל לקצץ ענפים לא נמצא איסור והוא כתב דדוקא לצורך אבל בלא צורך גם בזה אסור כמ"ש במגלת ספר לאוין רכ"ט וצ"ל דהיינו אף דליכא צורך גדול שיה' שוה יותר מהענף מותר בזה (וצ"ע של"ה משאילת יעב"ץ הנ"ל) ושם סי' כ"ג העלה דאם לוקח האילן כמו שהוא ונוטעו במק"א אף שקצת משרשיו ישחתו עי"ז ליכא משום לא תשחית והביא מש"ג פ"ק דע"ז ועוד כמ"ק והביא שם מדברי תשו' יעב"ץ במ"ש דגם היכי דשרי מדינא כגון בצריך למקומו איכא סכנה והשיג עליו דהיכי דמותר מדינא ליכא נמי חשש סכנה אלא שהביא מצוואת רי"ח דהכא דודאי לא השמיענו דבר האסור מדינא ובע"כ דגם היכי דמותר איכא חשש סכנה לכן יש לעשותו ע"י עכו"ם וכמ"ש היעב"ץ שם ושם הביא מפסקי תוס' פ"ד דפסחים דהקוצץ אילן סרק אף שאין בו איסור אינו רואה סימן ברכה ע"ש ובתשו' ד"ח ח"ב יו"ד סי' נ"ז פסק דלצורך רבים כגון לעשות מקוה מותר לקצוץ אילן והביא מש"ס דב"ב כ"ד ופר"ת ותב"ש סי' כ"ח ע"ש ובתשו' ברכת יוסף סי' ל"ח פסק ג"כ דמותר לקצוץ אילן בצריך למקומו ודחה ג"כ דברי הבי"ע ואם אפשר לעקור האילן ולנטעו עם שרשיו במק"א בודאי מותר ומה טוב למכור מקום האילן מקודם

יד אפרים

לעכו"ם ויחזור ויקנהו אחר שיקצצנו העכו"ם ע"ש ובתשו' ח"ס סי' ק"כ פסק ג"כ דבצריך למקומו וברור לו שיהי' לו מזה ריוח יותר משיווי פירות האילן מותר לקצוץ אבל במסופק בזה אסור וגם דבידוע הריוח אם אפשר לעקור כל האילן ולנטעו במק"א אין להתיר לקצוץ בשום אופן וכן אין לעקור ולנטעו במק"א בלא צורך הרבה לבנות במקומו ע"ש עוד בזה ובתשו' השיב משה יו"ד סי' ל"ו פסק ג"כ דאם צריך לבנות ביתו והבנין חשוב יותר מהאילן מותר לקצוץ אילן מאכל ולא הזכיר כלל מדברי הט"ז ושאר מחברים שהבאתי ומתשו' ב"ש יו"ד ס"י קצ"א פסק ג"כ דלצורך בנין שרי אבל ימכור מקודם הקרקע והאילנות לעכו"ם בכסף ושטר ואף שהוא דרך ערמה שרי ועכו"ם מקצצם ע"ש ועיין תשו' אבני צדק סי' מ"ה עוד כמ"ד בענין וע' בעקרי הד"ט חיו"ד סי' י"ד אות ח' עכ"ל — ועיין בפתחי תשובה יו"ד סי' קט"ז סק"ו שהביא בשם באה"ט שם סקכ"ח הביא דברי הרא"ש בצריך למקומו ועפי"ז התיר לאחד שהי' צריך לבנות ופ"ת הביא תשו' בשמים ראש סי' של"ד שהתיר ג"כ בצריך למקומו והביא דברי השאילת יעב"ץ ח"א סי' ע"ו ותשו' ח"ס סי' ק"ב ותשו' צמח צדק סי' מ"א ס"י"ש — ועיין בדרכי תשובה סימן קט"ז ס"ק נ"א שהאריך מאוד בענין זה והביא משו"ת נטע שורק חיו"ד סי' מ"ב ושו"ת תשורת ש"י מה"ת סימן קס"ה שלא רצו להתיר לקצוץ אילן המגדל פירות שקורין עפרי"ס שהמה מתולעים מאוד ואסורים באכילה לישראל עיי"ש והביא מס' קהלת יעקב למהרי"ט בחלק תוס' דרבנן ערך אות ל' ס"י קס"ב מפסקי תוס' פסחים דאפי' אילן סרק אסור לקצוץ ואם קצצו אינו רואה סימן ברכה דאיכא משום בל תשחית ויען כי ספר דרכי תשובה נמצא בין הלומדים ע"כ לא אעתיק כל דבריו ורק ארשום הפוסקים אשר הביא בשמם עיין תשו' חוי' עיי' ספר ערך ש"י — תשו' אבני צדק סי' מ"ב שאלה הב' שאילת יעב"ץ ח"א סי' עו — שו"ת בנין ציון ח"א סימן ס"א — תשו' השיב משה סי' ל"ב שו"ת זרע אמת ח"ב ס"ו ל"ג — שו"ת בית יעקב סי' ק"מ מל"מ פ"ז מהל' איסורי מזבח — שו"ת מהר"י באסאן סי' קי"ח — שערי דעה — שו"ת בית יצחק ח"א מיו"ד סי' קמ"ב — שו"ת חסד לאברהם תניינא חיו"ד סי' ל"ה — שו"ת חקרי לב במהד"ב חיו"ד סי' י"א דף נ"ג ע"ב, שו"ת טוטו"ד תליתאי ח"ב סי' ח' — ש"ות אמרי נועם מהגה"ק מדזיקוב ח"ב סי' ג' — שו"ת בית שלמה ח"א מיו"ד סי' קצ"א — שו"ת נטע שורק חלק יו"ד סי' ל"ב — שו"ת בית יצחק ח"א יו"ד סי' קמ"ב — שו"ת אבני צדק סי' מ"ה יו"ד שאלה ב' — שו"ת שערי דעה סימן ע"ו — שו"ת יד יצחק ח"ג סי' רנ"ט — שו"ת חוי', סי' קצ"ה — שו"ת מהר"י באסאן סי' נ"א שו"ת משאת משה חיו"ד סי' ל"ז — שו"ת עמודי אש קונטרס דברי' אחדים אות ו' — שו"ת עמק שאלה חיו"ד סי' כ"א — שו"ת שואל ומשיב רביעאי ח"א סי' כ"ח שו"ת בית יצחק ח"א יו"ד סי' קמ"ב, שו"ת חקרי לב מהד"ב יו"ד סי' י"א — שו"ת מהר"י אשכנזי חיו"ד סי' ל"ג — שו"ת ברכת יוסף יו"ד סי' ל"ד — עיקרי הד"ט יו"ד סי' י"ד אות ח' — שערי דעה ס"ק ב' — תשו' חיים שאל ח"א סוף סי' כ"ג — שו"ת חיים ביד סי' כ"ד — שו"ת משיב דברים חיו"ד סי' פ"ז, פ"ח עיין רמב"ם פ"ו מהל' מלכים הל' ט' ועיין בערך ש"י שם — בשו"ת צבי תפארת סי' ו' — ספר פנים יפות עה"ת פ' שופטים בפ' כי ממנו תאכל — בשו"ת שב"ס גדולי טהרה סי' כ"ט — שו"ת ויעתר יצחק סי' ס"ד — שו"ת שם אר"י חיו"ד סי' כ"ז שמחלק בין חוץ לארץ לא"י עיי"ש — ועיין בס' בית דוד ביו"ד סי' קט"ז בענין זה — ועיין במכתב עת בית ועד לחכמים חוברת י"א שנה שניה סי' שנ"א מה שכ' הגאון דסערדאהעלי.

נד לא יכתוב אדם על הספר שלי הוא אלא יכתוב עליו שמו בלי שלי הוא.

נה לא יגלח האדם לא הראש ולא הזקן בר"ח.

נז לא יטול צפרנים בר"ח.

יד אפרים

נד לא יעשה מתבואת זרעו אוצר בחפירת קרקע על היוקר כי יפסיד. נראה לי דוקא אם כוונתו למסחר להרויח אבל לצורך עצמו שיהי' לו מוכן בכל עת הצורך נראה דמותר דהרי כתב על היוקר וכמו שמצינו בש"ס יומא פ"ג ע"א נפיק מיני שבתאי אוצר פירי ועיי"ש ברש"י וב"ב צ' ע"ב אין אוצרין פירות בארץ עיי"ש ועיי' באסתר רבה בתחילתה עה"פ והי' חייך תלוים לך מנגד זה הלוקח חיטים לשנה ועיי' בפרק המנחות והנסכים ועכ"פ ראינו שיושר לאסוף לו תבואה לזמן הרבה ודו"ק.

נה לא יכתוב אדם על הספר שלי הוא אלא יכתוב עליו שמו בלי שלי הוא — לכאורה הי' נראה דוקא על הספר לא יכתוב אבל בדבר אחר לא — אמנם לדעתי טעמו בפשוט משום שהכל להקב"ה א"כ אין חילוק בין ספר או חפץ אחר והמנהג לכתוב מהא"ט לה"ו ושמו.

נו לא יגלח אדם לא הראש ולא הזקן בר"ח. נשאלתי בכלה שנשאת בר"ח בעש"ק שהמנהג לגלח שערות ראשה אחר החופה קודם הכנסת שבת אם לחוש לצוואת מהרי"ח שלא לגלח בר"ח. והשבתי דמלשונו משמע דוקא שער איש ולא אשה דכ' לא יגלח האדם ולא כתב סתם לא יגלח — וגם שכ' ולא את הזקן דלא שייך כלל באשה וחז"ל אמרו שער באשה ערוה ושומר מצוה לא ידע דבר רע, ובפרט דהצוואה נאמר סתם ואפשר בעש"ק או ביום חתונתה אפי' בשאר ימים שהמנהג לגלח וקיי"ל מנהג עוקר הלכה כשכ' צוואה. והנה מש"כ בצוואה שלא יגלח זקנו בר"ח משמע דבשאר ימים מותר לגלח וזה דלא כזוהר ומקובלים ולמקצת פוסקים גם איסור גמור יש בזה אפי' במספריים שלא כעין תער עיין בס' יין המשומר שכ' עפ"י סודות נפלאים שהוא איסור גמור. ועיין בס' מעשה הרקח על משניות בריש מס' מכות דהעיקר כהפוסקים דאף במספרים שלא כעין תער איכא בפאות הזקן איסור דאו' או עכ"פ איסור דרבנן. ועיין בשו"ת צ"צ החדש יו"ד סי' צ"ג הביא כמה ראיות שאיסור גמור הוא להשחית זקנו אפילו במספרים שלא כעין תער וע' בשו"ת חיים ביד יו"ד סי' א' באורך מענין זה הובא בד"ת יו"ד סי' ב' ס"ק פ"ט וזה זמן לא כביר נדפס ספר זקן אברהם בתוך מערכת הוילקט יוסף על גילוח הזקן אם יש איסור בדבר במספריים שלא כעין תער עיי"ש וראיתי שהביא בשם מנחת אלעזר מהגאון דק"ק מונקאטש שהעיר על צוואה הלזה דמשמע מכאן שאין איסור וכתב דבוודאי טעות נפל בספר חסידים עיי"ש פלפל ע"ז — ולענ"ד פשוט דאף לדעת שסברו שיש איסור בגילוח הזקן אף שלא כעין תער מ"מ אין סכנה ומהר"י החסיד הזהיר על ר"ח שיש גם סכנה בדבר והבן.

נז וכן לא יטול צפרנים בר"ח. הנני להעתיק תשובה אחת מספרי שו"ת תשובה מאהבה ח"ד סי' ל' בענין זה וזה לשונו בדבר שאלתו שנתגדלו צפרני ידיו ושכח שביום ו' עש"ק הוא ר"ח האם מותר ליטול בר"ח — תשובה יעיין במגן אברהם או"ח סי' ר"ס יש מקומות שאין מגלחין בר"ח אפי' חל ביום ו' כי כן צוה ר"י החסיד כהנ"ג עכ"ל והנה המעיין בצוואת ריה"ח סי' נ"ו נ"ז יראה דלא כתב רק בר"ח סתם אבל באם חל ביום ו' לא כתב שיה' חשש בדבר וכן ראיתי ג"כ

יד אפרים

בספר תהלה לדוד סי' ר"ס ס"ק א' לדקדק כן ובע"ש שייך שומר מצוה לא ידע דבר רע וכ' עוד לפי הנראה דלטבילת אשה אין נזהרין בזה עיי"ש שהניח בצ"ע ומובא בדבריו במנ"ש סי' ע"ב ס"ק ס"ו ועיין בתשו' אלף המגן סי' י"ב מובא במנחת שבת בהשמטות הנקרא מנחה חדשה הביאו שהאריך לחלוק על המגן אברהם הנ"ל ומסיק דלא מיבעיא במי שנוהג ליטול צפרנים בכל ע"ש דוודאי יכול ליטלם אף בע"ש זה שחל בו ר"ח אלא אף הנוהג ליטול בע"ש אחד לשתי שבתות מפני שאין צפרניו גדולים כ"כ המיקל גם בכה"ג לא הפסיד ואפשר נקרא ג"כ זריז ונשכר לקיים מצותו לכבוד שמים מפני כבוד שבת עכ"ל ולע"ד דלמעט בטומאה עדיף וכמו שראיתי למרן הגוה"ק מצאנו הביא בשם האר"י הקדוש שיוסף הצדיק משו"ה לא יכול לעצור ברוחו ויצא ממנו עשר טיפות כמו שדרשו עה"פ ויפוזו זרוע ידיו משום שלא גילח צפרניו בע"ש; וידוע שצפורין הם הקליפות והחמירו בנטילת ידיו בבוקר וע"כ לע"ד אם חושש ח"ו שיבא לידי מכשול שפיר מותר לגלח בערב שבת שחל בר"ח אם רגיל לגלח בע"ש — ושמעתי מאיש נאמן שראה את הגה"צ בעל קדושת יו"ט שגילח צפרניו בר"ח שחל בע"ש ובוודאי כטעם הנ"ל, וטעם להגלח אחז"ל לקבץ הנצוצות קדושות שנפלו תחת ידי הקליפות וע"כ כדי שלא לדחוק גם בזה את הקץ לע"ד אין חשש כלל ושומר מצוה לא ידע דבר רע ואך טוב כל הימים — ועיי' בזוה"ק פ' אחרי וז"ל זוהמא דטופרין יתער זוהמא אחרא וכו' ומאן דאעבר ליז לגמרי כאלו אתער חסד בעלמא כו' דתנין אלף ות"ה זינין בישין מתאחדין בהאי זיהמא דאטיל חויא תקיפא וכלהו מתערין בהוא זוהמא דטופרין עיי"ש ועיין בדבש לפי מערכת צ' אות י"ט מש"כ בשם הזוהר ובשם הרמ"ז בס' ערכי הכנויים עיי"ש ע"כ — ועיין במילי דחסידותא אות נ"ז כתב ואם התחיל גם צפורן אחד גומר לכ"ע כי גם בהלכות שהן חמורות הרבה ממילי דהנהגות אם התחיל גומר וכ"ש במילי כה"ג ובפרט אם התחיל רוב הצפורן כיון דגבי חציצה יש הלכות שע"י שפירשה רובה הו"ל ככולה חתיכה מהגוף כ"ש שכן הוא לגבי זה שבסברא כל דהוא סר החשש והי' כלא היי' ועל מה שבשגגה פשיטא שאין חשש ובבחי' דלא ידע שומר פתאים ה' ואם חשש חציצה לנטילת ידים י"ל שגם לכתחלה אין חשש קפידא כשלא הי' באפשר לחתוך קודם ר"ח ושומר מצוה לא ידע דבר רע וכיון דלא נזכר לחתוך בערב ר"ח אין קפידא אך חשש חציצה אינו שכיח כ"כ כי גם טיט שתחת הצפורן השוה עם הבשר אינו חוצץ וגם שלמעלה מן הבשר יכול לנקות שם הטיט ומכיון דנוהגין למנוע בר"ח הו"ל כאינו מקפיד שאינו חוצץ ובלילה י"ל שאין קפידא גם ליל שבין ב' ימי ר"ח קיל וכן בהקפידא שלא ליטול צפרני ידיו ורגליו ביום א' י"ל שאין שייכות ללילה אצל היום רק ביום ממש הקפידא ועכ"פ אין חשש בלילה שאחר היום ולא שייך הכי מצד שבמוקדשים הולך הלילה אחר יום שלפניה ופשוט שאין צד פת"פ לומר שיום היינו מעל"ע כי גם רק גבי יום יומים אחז"ל כן ופשוט מסברא שהלילה הולכת אחר יום שאחר כך בזה ואולי הקפידא גם בצפורן א' דיד וא' דרגל. ומ"מ רק גירור בסכין אינו בכלל נטילת צפרנים, וגם לגבי אבילות וחוה"מ קיל בכך וכ"ש בזה ובמק"א כתבתי אודות הליכה על גבי צפורן שלא שרף ולא קבר דיש לומר שרק גירור קיל — ודרך רמז י"ל שמ"ש שלא ליטול צפרניו בר"ח הוא מצד מ"ש חז"ל שורפן חסיד שמסתמא יש לזה טעם ברמז מלבד טעם הפשוט שכתבו המפורשים ומשמע ששייך בחי' אש אל הצפרנים וכן הוא מצד שבחי' חשמל יש בו בחי' אש למעלה כמ"ש חז"ל חיות אש וכו' ובצפרנים יש רמז לבחי' חשמל גימ' מלבוש אדה"ר ז"ל חלוקים כצפורן אך בחי' מותרות מהצפרנים מבערים באש ובבחי'

נח לא יתוץ תנור וכיריים שאופים בו להשתמש באותו מקום אלא יניח אותו לתקן שנית כי סכנה גדולה כל עושה אלה.

יד אפרים

מהאש יצאו ואש תאכלם ושייך כן לחסיד שהוא בחי' אהבה ולזה בר"ח שבחי' ש' מרמז לבחי' אש כמ"ש בספר יצירה אין לעורר בחי' אש ומ"מ י"ל שאם שכח וקצץ צפרניו בר"ח ונזכר יש לו לשרפן לכתחלה כמדת חסידות שבש"ס ולא מצאנו מניעה רק מלקצוץ עכ"ל — ולע"ד בטעם דהרי"ח כמו"ש במפרשים שאשה לא תברך ברכת הלבנה שהיא גרמה למיעוט הלבנה ובצפרנים ג"כ כתוב משו"ה אסור להשליך שמא תעבור עליו אשה מעוברת שלא תפיל יען שקודם החטא הי' לבושו של אדה"ר על כל גופו כמו צפרנים והחטא גרם שנוטל ולא נשאר רק צפרניו וא"כ קציצת צפרנים בר"ח איכא תרתי לריעותא ומעורר ח"ו דינים א"כ אין לקצוץ בר"ח ודו"ק.

נח לא יתוץ אדם תנור וכירים שאופים בו כו' כי סכנה גדולה כו' עיין במילי דחסידותא אות נ"ח וזה לשונו אולי משמע רק כשאופין בו עכשיו או בקרוב לזמן הסתירה, משא"כ כשהסתירה מופלגת הרבה מזמן האפיה כגון שנה או יותר אין חשש, ומכש"כ אחר שעבר ב' או ג' שנים מזמן האפי' ועמד פנוי ולא הי' בו שימוש כלל בודאי אזלה לה חזקת האפייה שעלי' הקפידא. כי נראה מסברא שהחשש רק כשאופין בו ואם סתר התנור שאופין בו והעמיד במקומו תנור בית החורף ולפעמים מבשלים בו אולי ג"כ אין חשש כ"כ — ואם החדר נעשה כשנים עי"ז כעין צורת הפתח וכוותי', אין חשש עוד על החלק שחוץ ומקום התנור והחשש בכך על שינה ולא על חוץ לשכיבת קבע בשינה. ובנין חדש לגמרי ואין שום רושם מהישן אין חשש בשנוי מקום התנור כיון דהלכות קביעות דהווי לי' בית חדש ואין חשש רק בשנוי כל המקום משא"כ אם משהו מהתנור במקום הראשון ואין להוסיף בכך קפידא לא על תנור דחורף ולא על מקום יציאת העשן ולא על מה שחוץ מגוף יסוד התנור דאפייה ומה שלבישול לבד ולא לאפייה קיל — ואולי קיל בשינוי רשות ע"י מכר בינתיים ואולי גם ע"י שינוי דיורים לבעה"ב אחר בשכירות או שאלה וכשא' שלא מדעת בעה"ב עשה כן י"ל ג"כ דקיל — וכן שלא בדעת הדר שם י"ל דקיל. גם נראה שאם חדר ההוא מיוחד לדירת קבע שבכוותה עושים הכל תנור וכיריים קיל והו"ל כסתר כל הבנין דלא שייך הצטרכות לבנות חומות למו וגם כשהמקום מיוחד לסוכה על ימי החג שאמרו חז"ל שע"י המצוה הו"ל כדירת קבע לתקנת מריש מ"מ לגבי זה הו"ל כאינו מקום דירה העשויה לעשות בה תנור וכיריים ובפרט שהרי א"א שיהי' בה כיון דאין מכניסין קדירה לסוכה אך תנור בית החורף אולי אינו בכלל האזהרה וגם אם היה בכלל מ"מ בסוכה י"ל דאין בו תועלת כ"כ כיון שהתקרה פתוחה והצוואה ההוא לא שייך רק על מי שסתר או מי שע"י רצונו הי' הסתירה, משא"כ אם קבע דירתו במקום שסתרו שם מקודם שקבע הוא דירתו שם אין עליו חשש, ומ"מ אם מי שסתר נקל לפניו לחזור לבנות גם שיצא מרשותו י"ל דנכון כן ונראה שאין קפידא לבנות תיכף אחר הנתיצה וקיל להשהות כן איזה זמן כי לא כ' בכך שיבנה מיד כבפרה ותרנגולת שצריך לשחטן מיד. ועי"ז כל שבדעתו לבנות שם אח"כ כמו שהי' אין נתיצה בכך וקיל גם כל שלא הי' דעתו בשעת נתיצה ע"מ לעסוק במקומם בעסקים אחרים רק נתץ מצד תיקון התנור וכירה אחת ואינו חשש על מה שהי' שם עוד מה שאיננו צריך. והנתוץ הי' בכיריים מצד תיקון התנור או כירה משמע שאין חשש. ומשמע שא"צ גם דיעה לבנות כמו שהי' ונזדמן לפני כן ובדעתי לומר שיעשו כמו שהי' ובל יישונה עכ"ל — ועיין בהגהות הגאון מהרש"ם על

יד אפרים

ס"ח באות נ"ח וזה לשונו לא יתוץ אדם תנור כו' עיי' בזל"א ח"ג יו"ד אות ס' ס"ק קפ"ט דגם בשביל לעשות שם בית תלמוד אסור, והרב ב"ד התיר ונפטר בתוך ל' יום במיתה חטופה ר"ל וע' עקרי הד"ט יו"ד סי' י"ד אות ב' שהאריך בזה דאין להביא ראי' מהא דא"ח סי' תכ"ה גבי מים שלנו שנפל אז התקופה להקל במקום מצוה והגם שיש לפקפק בראיות שהביא בתשו' צרור הכסף להחמיר מ"מ אין להקיל במקום שיש חשש סכנה ע"ש ועיין שו"ת שם אר"י יו"ד סי' כ"ז שפסק להקל לצורך מצוה, ובהיותי רב בעיר יאזלוויץ עיני ראו באחד שנתץ קצת ממקום התנור לצורך הרחבת מקום ביהמ"ד ובעת גמור הבנין עמד ע"ג מקום ההוא ונחלש פתאום בחולי ליאות האברים שקורין לעהמונג ומת מחולי זה ר"ל לכן שומר נפשו ירחק ונ"ל דהמשכיר בית והעמיד השוכר תנור בהבית והתנה המשכיר שבצאתו משם יחזור ויסתרנו אין חשש כעין מה דקיי"ל דא"א אוסר דשא"ש ומעיקרא נעשה אדעתא דהכי עכ"ל — עיין בוילקט יוסף שנת עת"ר סי' פ"ו וזה לשונו ואגב אציע הערה על הס' צפנת פענח לאות ל' ע"ד צוואת ר"י החסיד זי"ע שלא יתוץ תנור וכיריים בתשו' בית שערים יו"ד כ' הביא תשו' הגה"ק בעל ייטיב לב זצ"ל אליו וזל"ק מכתבו הגיענו וכו' ע"ד התנור שרוצים לסתרו אין בזה קפידא כלל רק שאל ישאר שם במקום התנור שום אבן מהתנור ואף קרקעית התנור יטלו משם עד טפח או יותר וישליכו לחוץ וכן עשו בבית התפילה שלי בהבנותו שהי' שם תנור שאפו בו כבר וסתרו אותו כי כך מקובלנו מהגה"ק מהר"ש מבעלז זלה"ה לכן אל ירא ואל יפחד עכ"ל הטהור — וראיתי בס' עצי העולה ה' סכנה אות נ"ח כ' בענין זה שמעתי בשם אדמו"ר זצוקלה"ה [הוא הגאון בעל ייטיב לב] שיש תקנה לחפור העפר משם בגובה אמה ולהשליכו במקום שאין עובר ולהשלים עפר אחר במקומו עכ"ל — ועיין בדרכי תשובה יו"ד סי' קט"ז ס"ק מ"ה הביא דברי שו"ת חיים ביד סוף סי' כ"ה שנשאל במי שהי' תנורו גדול יותר מדאי ורוצה לקצרו ולעשותו יותר קטן להרחיב המקום בביתו מן הצדדים להיות פנוי ומרחב והשיב דמלשון הס"ח משמע לאסור ואין היתר עיי"ש — ועיי' בשו"ת תעלומות לב חיו"ד סי' י"ט באמצע התשובה בעובדא שא' השכיר ביתו לחבירו והשוכר רוצה לנתוץ התנור וכו' וז"ל ונ"ל שאם בעה"ב שהוא המשכיר הי' יודע בזה וקפיד בצוואת הרב ז"ל אפשר שיש כח בידו למחות בשוכר שלא יעשה כן אף אם נתן לו רשות לעשות כל אשר יחפוץ בביתו דבכגון דא דאיכא סכנה ולא ידענא למי מגיע הסכנה והוא חושש על נפשו וכו' אבל אם בעל החצר אומר להשוכר אני איני חפץ לעשות בדבר הזה כי ירא אנכי מהסכנה ואם אינך ירא וחרד על זה עשה וכו' אין אני אחראי עוד עיי"ש — ועיין בשו"ת מהרש"ם חלק ב' סוף סי' צ' שהביא ממילי דחסידותא — ועיין בס' בית דוד חיו"ד סי' נ"ז שכ' דכל מ"ש שיש סכנה בנתיצת תנור וכירים זה דוקא לצורך רשות אבל לצורך מצוה כגון לעשות במקומו מקום מוכן לת"ת אין לחוש, והביא כמה ראיות לזה עיי"ש אמנם בשו"ת צרור הכסף סי' ו' הביא והאריך לסתור דבריו והביא כמה ראיות דאפי' לצורך מצוה אסור לנתוץ וכ' ששמע ממגידי אמת שהרב בית דוד עשה מעשה בעצמו לנתוץ תנור וכירים לעשות בית תלמוד לבניו ובעוה"ר פיק חזי מה עלתה לו הן בעון נפטר לב"ע בעוה"ר ושל"ח עד לא מטו זמני' וכדברים אלו כ' גם בס' שלחן גבוה ס"ק י"ט עיי"ש — ועיי' בעקרי הד"ט חיו"ד ס"ט יו"ד אות ב' מה שהאריך בענין זה ועיין בספר מזבח אדמה דף י"א ע"א שכ' שאם אירע שניתץ תנור ואין דעתו לבנות עוד אין לחוש לגרור ולהוציא האבנים והעפר משם עיי"ש — ועיין בס' אות הוא לעולם חלק ב' אות ס' שכ' דכיון שכ' בס"ח דבנתיצת תנור יש סכנה יש

נט תרנגולת שקראה כמו תרנגול ישחטנה מיד.

יד אפרים

לזהר שלא להניח בביתו כירה ע"ג יתדות שהוא מטולטל ממקום למקום דכיון שהמזיקין קנו מקום בקרקע שתחת היתדות א"כ לפי צוואת מהרי"ח בכל פעם שמטלטל הכירה ממקום למקום הו"ל כנותץ הכירה וא"כ יש סכנה עיי"ש ועיי' בס' טהרת המים מערכת הצ' ס"ק כ"א שהביאו ומדחה דבריו דדוקא בנותץ תנור שהוא קבוע בקרקע יש קפידא משא"כ בהנך כירים שעשוי לטלטל בכל יום ממקום למקום ודרכם לבנות את הכירה בכל עת כדי לבנות את הבית בוודאי אין שם מקום חנויות המזיקין ועוד שהמזיקין חונים רק במקום מזוהם משא"כ הכירים הללו שמכבדין אותן בכל יום כדי שיהא נקי והוא היפך רצונם עיי"ש — ועיין בשו"ת יד יצחק ח"ג סי' י"ט מש"כ בעני' נתיצת תנור וכ' שאין להחמיר אלא בנותץ לגמרי ולא נשאר שום רושם מענין תנור משא"כ אם אחר הנתיצה רוצה להעמיד שם שפאה"ר רעהרד דהוי ג"כ מענין תנור אין שום חשש עכ"ל עיי"ש.

נט תרנגולת שקראה כמו תרנגול כו' עיין בש"ס שבת דף ס"ז ע"ב שהוא מדרכי האמורי ועיין בטוש"ע יו"ד סי' קע"ט סעי' ב' וכן האומר שחוט תרנגול שקרא כעורב ותרנגולת זו שקראה כתרנגולת אסור הגה י"א אם אינו אומר הטעם למה מצוה לשחוט התרנגולת אלא אומר סתם שחטו תרנגולת זה מותר לשחטה כשקראה כתרנגול (ב"י בשם הר"א) וכן הוא המנהג עכ"ל ועיין בטו"ז ובש"ך שם שכ' ועכשיו המנהג שאומרים בפי' שחטו התרנגולת שקראה כתרנגול ונראה דס"ל כדעת הגהת רמ"א שהביא ב"י ומהרי"ל בתשובה סי' קי"ח עיי"ש — ועיין בתשוב' ח"ס סי' קל"ח אודות מ"ש בבה"ט של הרב מהרי"ט ז"ל בשם צואת ר"י החסיד שיש סכנה לבונה בית אבנים וגם בבונה במקום וכו' עיי"ש — ועיין בהגהת מהרש"ם אות נ"ח וזה לשונו בש"ס שבת ס"ז מבואר שזה מדרכי האמורי ועיי' בכ"מ פי"א מעכו"ם ה"ד בשם רמ"ך שהר"י החסיד הי"ל גירסה אחרת בש"ס שם א"כ לש"י רוב הפוסקים אסור להקפיד בכך ועיי' בב"י יו"ד סי' קע"ט שהביא גם כן דברי הרמ"ך ובתשו' מהרי"ל שרמזו הרמ"א וש"ך שם הביא בשם ספר הכבוד מר"י החסיד בעצמו שהביא מש"ס הנ"ל ותי' באיזו חילוק וכתב מהרי"ל שאינו זוכר תירוצו עכ"ל ועיין בדרכי תשובה יו"ד סי' קע"ט ס"ק כ"ד וז"ל הנה בצוואת מהרי"ח אות נ' כתב תרנגולת שקראה כמו תרנגול ישחטנו מיד והכל תמהו הלא הוא מדרכי האמורי בברייתא והביא דברי מילי דחסידותא אות נ' והנני מעתיק לשונו — בפרקי דרך ארץ שבסוף ס' ר"ח כ' שלא לומר כן מצד שהוא מדרכי האמורי והעולם נוהגים כצוואה ההוא ועב"י בני נביאים הם ובפרט שמקובל ביד עב"י שהס' חסידים כולו קודש והוא עפ"י רשכבה"ג ר"י החסיד בלי תערובות מזולתו והוא הי' בקי בכל דחז"ל יותר מהבאים אחריו ומה נדע ולא ידע הוא ועפי"ז מוכרע שהברייתא הנ"ל יש בה טעות בזה ולאו מר בר רב אשי חתום עלה ולא מתניא ביה ר"ח ור"א וצ"ל הגירסא בה להיתר בזה ועכ"ז במה דאיתחזק איתחזק ולא זולת זה כלל — אך מ"מ נראה בזה שמאן דלא קפיד לא קפדי בהדיה כלל ויש בשו"ת רבות פלפולים רבים אודות כמה פרטים מהצוואה ההוא אם הם רק לבניו או לאנשי מקומו גם במה שכ' בהם סתמיות ועכ"פ בהנ"ל נכון לסמוך א"ע לומר שדברי הצוואה בזה הם רק לבני מקומו או לבניו או לדקפדי במילי כאלו והברייתא הנ"ל עצה טובה קמ"ל שלא להכנס לכלל קפידות בכזה, ועי"ז אין קפידא גדו בזה ואם דרך טיול יאמר שחטו הר"ז מדרכי האמורי משא"כ דבריו של ר"ח שבא רק להודיע שהוא כעין זוגות שבדחז"ל שהוא רק לדקפיד כי לא בכל מילי יש קפידא ע"י

ס וכל דבר שינוי יסירה מן הבית.

סא לא יקרא איש מזרעו את בנו יהודא ולא שמואל.

יד אפרים

קפידות האדם ודוקא בזוגות גמרינן שיש קפידא ע"י דקפיד וכן הוא בשינויים הנעשים ע"י בעח"י שלגבי המקפיד מצאה הפקידא מקום לחול ואולי באחריה ובדורו ראה שהם מקפידים בזה ועי"ז הודיעם כנ"ל ומ"ב המתהלך בתומו שלא להקפיד בזה עושה עצהי"ט, וכן גם בכל מילי דקפידא שבצוואה ההיא שבס' חסידים גם שהם גדר חוקה בלי טעם ידוע והי' מקום לומר שכיון שיש בזה דררא דאו' כי דרכי האמורי פשיטא שהם איסורים מהת' ובריית ההיא נתפרש [נהירנא שבתוספתא שבספרי האלפסי במס' שבת כ' כדברי ההעתק שבס' ר"ח וצ"ע עוד בפרטים אלו בדיוק (אמר אפרים פלא בעיני הלא גמרא ערוכה במס' שבת ס"ז ע"ב)] תחלה דברים האסורים ואח"כ נתפרשו דברים המותרים ואפשר שדייק אודות דברים שאינם מפורשים שם כלל או מרישא להיתרא או מסיפא לאיסורא והי' שייך בזה לומר שספק איסור תורה לחומרא וכעין מ"ש התב"ש אודות מראות בריאות שלא נתפשו לא להיתר ולא לאיסור שאסורים וכ"ש בזה שנוטה לומר כן כי כל המפורש לאיסור הוא לרבותא גם אם אומרים בזה קצת בריות אמתלאות לקפידות כעין טעמים קרובים להתקבל לשכל אנושי, גם אם שמקפידים בזה מכבר עכ"ז למדונו חז"ל שיותר טוב להתלמד לעצמו שלא להקפיד באלו — גם יש מקום לומר שלא נקטו מילי דאיסורא בזה כ"א במה שהי' פשוט בהם המנהג להיתר בין הבריות אז ילומדום דעת שהוא אסור ומילי דהתירא פרטו שם שגם במקומות דלא נהיגי בהכי או בזמנים דלא נהיגי עלמא בזה מ"מ יש בהם צד להיתר ומה שלא נתפרש לכאן ולכאן שם אם הטעם ידוע ומפורסם מאיזה צד יש בו תועלת אם עפ"י טבע הפשוט אם עפ"י סגולה מה שהוכרע עפ"י נסיון דאתמחי לחש ומנהג זה לתועלת הר"ז ידוע ממילא להיתר ומה שלא הועד עליו בבירור לתועלת מה ידוע בנסיון וקבוע בהחלט הוא ממילא בגד איסור ועפי"ז הי' מקום לתרץ דברי צוואות הנ"ל שאולי בימיו אתמחי בזה באתרי' דקבוע בזה היזקא שהרי הטבעים משתנים תמיד מזמן לזמן וכן לא כל המקומות שוות בזה וע"ש מאז והלאה כ"ע מודו שאין בזה משום דרכי האמורי גם אולי י"ל שבזמנו כבר לא נשמע בעולם שיקפידו האמוריים בזה וא"כ ל"ש מאז והלאה איסור זה שהרי הברירה ביד כל אנשי מקום א' לעשות ביניהם חוקים והסכמות גם אם הם בלי טעם מספיק כל מה שקובעים לגדר איסור אין לשנות והקפידא בזה הוא רק בשני אופנים כשידוע ודאי שכ"ה מנהג האמוריים וידוע ג"כ שאין בזה שום טעם תועלת ידוע ב"ב רעותות אולי חוברת יחד הוא שחל האיסור ולא זולת ועיי"ש מה שהאריך בענין שגור הקפדות במ"ש וכ' אף דאם הי' חוזר וניעור מנהג האמוריים בכל מקומות שבעולם עיי"ש באריכות גדול.

ס וכל דבר שינוי יסירה מן הבית עיין בס' מילי דחסידותא כ' דזה קאי ג"כ אדלעיל בפרה שילדה ב' עגלים ותרנגולת שהטילה ב' ביצים וכדומה שארי שנויים ואולי הי' מקום לומר שבמה שאמר יסירנו מן הבית שעי"ז יכול למכור ליהודי וכן הקונה אחר הלידה אין עליו חשש אך אולי מ"מ מ"ש שנוי וכו' קאי על בעח"י שאינם טהורים דל"ש בהם שחיטה ויסירם מהבית וכיון דכ' ישחט מיד אולי גם קונה מנכרי אחר לידה אין לו להשהות וצע"ע עכ"ל.

סא לא יקרא איש מזרעו את בנו יהודא ולא שמואל כנראה דבזה לא צוה רק לבניו — וראיתי בהגהות מהרש"ם אות ס"א ודרכי תשובה קט"ז ס"ק מ"ו הביאו משו"ת שם

סב לא ידור רב בהיילבורג כי לא יאריך ימים שם.

סג לא ידור כהן ברעגנשבורג ולא אליעזר.

סד לא ידור איש ואשה באויגשבורג.

סה אשה מזרעו שילדה לא תאכל פעם ראשונה תרנגולת.

סו לא יגדל אדם עגלים הנולדים מבהמותיו.

יד אפרים

אר"י יו"ד סי' כ"ז ששמע מבן הגאון ר"ס מרגליות קבלה מאבותיו שבימי מהרש"א באסיפת גדולים דיברו מצוואת רי"ח ועמד המהרש"א על רגליו ואמר אני מבני בניו ושמי שמואל ושם אבי יהודא וכ' דמזה נראה שהמרי"ח לא צוה זאת לבני בניו גם לדורות הבאים רק לזרעו ממש או שיש לומר שלא אסור לקרוא רק בשמות אלו רק על שמו ושם אביו דוקא כי יהודא הוא שמו ושמואל הוא שם אביו והגאון מהרש"א ואביו לא נקראו על שמם רק על שם אחרים שנקראו כן ולכן אין קפידא ועיי"ש שהאריך.

סב לא ידור רב בהיילבורג כי לא יאריך ימים שם — הנה היילבורג הוא עיר בדייטשלאנד — וכן יעגנשבורג — ואויגס-בורג.

סג לא ידור כהן ברעגנשבורג ולא אליעזר כמדומה שכוונת טעמו עפ"י ששמעתי מאיש אחד אשר אינו משקר שהי' ברעגנשבורג וראה באמצע העיר ברחוב בשוק מצבה ונאה עד לאחת ועליו בנוי ציון בנין מפואר לתלפיות ונכתב על המצבה באותיות מזוהבות כתב אשורית שהיא מצבת איש אלקים מו"ה נפתלי הכהן ז"ל ולא ידע מה זה ועל מה זה באמצע השוק, ויבקש הדבר וימצא כתוב בדברי הימים דעיר רעגנשבורג אשר בעת שהתחילו לבנות העיר הי' שם במקום העיר בית החיים ישן נושן וערלים לא השגיחו על המצבות וקברות ויסלקו את המצבות הישנות הנשברים וזרקו אותם רחוק מהעיר חוצה לה להיות המקום רחוב לבנות בתים והוא כאשר כלו מלאכתם ופנו כל המצבות וישאר אחד אשר בכל פעם שסלקו אותו נשאר וחזר לשם ביום שלאחריו ועמד על עמדו כאשר בתחילה וראו שהוא ציון של איש אלקים והניחו שם את המצבה עד כאן ראה כתוב בפנקס דשם — ומעתה לפי"ז יש להבין בפשיטות הטעם שצוה רבינו ז"ל שלא ידור שם כהן כי העיר רעגנשבורג נבנה על בית הפרס היינו על בית החיים ואסור לכהן ליכנוס לשם והבן.

סד לא ידור איש ואשה באויגנשבורג בספר קטן של מעשיות ראיתי שכעת מותר לדור באויגשבורג שכבר תיקנו הרב הגאון הצדיק וכו' מו"ה נפתלי בעהמ"ס סמיכות חכמים עם תלמידו ר"ש מוויען בעל תוס' חדשי' ע"י מעשה המובא שם.

סה אשה מזרעו שילדה לא תאכל פעם ראשונה תרנגולת. הנה בזה כתוב בפירוש שלא נאמרו הדברים רק לזרעו וא"כ אין קפידא כלל באחר ואם נאמרו הדברים גם לבני בניו או רק לזרעו ממש עיין לעיל אות ס' מש"כ שם ודו"ק.

סו לא יגדל אדם עגלים הנולדים מבהמותיו. כתוב בס' מילי דחסידותא אות ס"ו וזה לשונו בזה יש לצדד ולומר שאולי זה קאי רק אזרעו וכמו בסי' שקודם זה כ' להדיא שרק לזרעו, ובשו"ת שב יעקב צידד לומר שגם הסתמיית שבצוואה זו קאי ג"כ רק אזרעו

סז לא יושיב אדם תרנגולת על בצים לגדל אפרוחים.

יד אפרים

וכגון גבי חותן וחתנו וכ"ש בזה שהוא סמוך אצל מה שמפורש להדיא שרק לזרעו, אך בכזה המנהג מכריע כי עב"י בני נביאים וכבר הונהג בין רבים לגדל עגלים שנולד להם ולהושיב תרנגולת על אפרוחים בביתם, ושמעתי שבלידת ב' עגלים אות ב' ביצים כבר נהגו למכרן או לשחטן ואין לשנות בזה ממנהגא והר"ז כעין הכרע שהקפידא לגדל עגלים ולהושיב תרנגולת היא לזרעו או במקומו משא"כ בשינוי הלידה קים להו לעב"י במדינת אלו דשייכו קפידא גם כאן, ואמרו לי שקצת נהגו [גם דבמידי דלא שכיחא ל"ש בה מנהגא כמו"ש הש"ך בכ"ד עכ"ז בזה דשכיח קצת גם שהוא שינוי די אם ידעו שנעשה כן פעמים ושלש גם שלא הי' כן זמן רב] למכור הפרה והעגלים לגדלם למי מעב"י ג"כ ולא אמרתי בזה שום הכרע כיון שקצת מוכרים דוקא לנכרי או שוחטים ומ"מ נראה פשוט שבמילי כה"ג כל מה שיש לצדד בכל אמתלא כל דהוא להוציא מכלל הקפידא הוא נכון והמרבה בקפידות כ"ה רק על עצמו ולא לאחרים ועליו הראיה ובפרט כמ"ש במק"א דכל מה שיש בו צד ספק [וגם בצד רחוק נדחה בהני מילי] הרי זה בכלל דלא ידע וכו' וקפידות אלו הוא רק לדידע ודאי ולדקפיד ולא זולת זה.

סז לא יושיב אדם תרנגולת על ביצים לגדל אפרוחים. עיין בתשב"ץ לתלמיד מהר"ם בר"ב סי' תקמ"ה וזה לשונו וששאלת אם מותר להושיב תרנגולים על הביצים פליאה בעיני למה לא א. משום צער בעלי חיים הא תנן בפרק מקום שנהגו (פסחים נ"ה) מושיבין שובכין לתרנגולים בי"ד בניסן עכ"ל — ועיין בס' מילי דחסידותא אות ס"ז וזה לשונו אומרים הטעם בזה משום צער בעלי חיים ואם כן הוא ולא משום סכנה כבהנ"ל נראה שהוא רק ממחס"י ואין זה כבשארי הלכות צעב"ח דפליגי בהו רבותא אם צעב"ח דאו' או דרבנן ובמק"א כתבתי בההוא דריש חולין בכודנייתא דרבינו הק' דאמר נעקרינהו איכא צעבע"ח וכו' הכל הוא מצד מדחסי' יתירתא היכא דאפשר להיות בלא זה. אך משורת הדין אין פת"ת על זה כלל ונוהגים כל העולם לקבוע מסמרות ברזל בעקבות הסוסים ובוודאי דאית בזה צעב"ח ועין עיקר פרסותיהם וכן נותנים לנכרי לסרס וע"י מכירה ואין חשש משום צעבע"ח — וכן הי' אפשר לעשות שם בהכודנייתא ע"י נכרי שיעקרם וע"י היתר מכירה שלא יה' מעין שליחות לעשות צעב"ח והי' הותר גם אם צעב"ח דאו' וכ"ש שאינו מה"ת והותר לגמרי לצורך אדם וכמ"ש בזה במקו"ר [ואולי הי' אפשר תיכף שנולדו בבית רבי שאז לא שייך כ"כ חשש דלפני עור לא תתן מכשול במכירתם כי מסתמא הקונה יעקרם קודם שיגדלום ומה אם לפני דלפני מותר גם באיסור גמור כ"ש בגרם כזה שאיננו חמור כ"כ ואיננו נעשה תיכף וקי"ל בהבדל שבין גרמא לגרמי שכל שאין נעשה תיכף קיל] וכן מ"ש שם רפב"י שלהרוג אותם איכא משום בל תשחית הוא ג"כ ע"ד מדחס"י כנ"ל שיותר טוב הי' שלא יביאם לביתו שהרי קיי"ל שלצורך אדם ל"ש כלל משום בל תשחית ומותר לקצוץ אילן העושה פירות לצורך אדם עשו"ת חו"י סי' קצ"ה בזה. ודברים שיש בהם חשש היזק הרי מצוה להורגם וגם בשבת מותר להרוג דברים המזיקים וגם ספק רחוק שלגבי פק"נ הוא לקולא וגם כנים שאין בהם שום חשש סכנה גם לא של אבר ולא צער גדול ואחז"ל אשמע קלא דסנוותי ואטיל להו למיא שהוא שיש בזה צעב"ח אך כל הנ"ל הוא ע"ד מדחס"י יתירתא ע"ד מ"ש בשם האר"י ז"ל שמי שהוא משורש קין לא יהרג גם קינה ונתן תיקן לא' שלא יהרג שום בע"ח מעל"ע א' והוא מעין שכ' בזוה"ק שכהן לא ישחט קרבן כדי שלא להראות פעולה שנגד חסד וכעין זה הי' גובר מדחסי'

סח לא יגדל אדם בלורית כי הוא עון פלילי.

סט אשה שהתחילה להניק בנה תתחיל להניקו בדדה של שמאל.

ע איש בארץ שוואבין לא יגדל נערים שיזכו לישובה.

עא אשה שאירע ליל טבילתה בליל נידא"ל [ניטל] לא תזדקק לבעלה באותו הלילה.

יד אפרים

דרפב"י בתכלית החסידות וכן רבינו יודא החסיד ז"ל מופלג וגדול בדורו ורגלי חסידיו ישמור ולא יעזוב ה' את חסידיו לעולם נשמרו ובחי' השמירה הוא בחי' הסייגים והגדרים בק"ו משמירה שעושים להון רב והרי מצות הש"י כל חפיצים לא ישוו אליהם והיינו בחי' אהבת חסד וכו' אני אוהבי אוהב ושומר ה' אוהביו שלא להעבירו על דעתו בנטירותא יתירתא לנכון עכ"ל.

סח לא יגדל אדם בלורית כי הוא עון פלילי. הנה דבר זה איכא לא תעשה בתורה שנא' בחוקותיהם לא תלכו כמבואר בטור ובש"ע יו"ד סי' קע"ח סעי' א' וגם לוקין עליו כמ"ש הרמב"ם פ"ב מע"ז ובטור וב"י סי' קע"ח ועיי"ש שלא הוי לאו שבכללות דכלהו משם א' מתסרי ועיין בש"ס ב"ק פ"ג ע"א וסוף מס' סוטה מ"ט ע"א וע"ז כ"ט ע"א — וחוץ מזה איכא נמי משום קרקפתא דלא מניח תפלין דהוי חציצי לתפילין של ראש וגם מברך ברכה לבטלה כמו שכ' החתן סופר ועיין בש"ע או"ח סי' כ"ז במחה"ש ובפרי מגדים שם ובקצש"ע סי' יו"ד סעי' ו' ובפאת השלחן שם — ובאמת פלא למה זכר זאת רבינו יודא החסיד ז"ל הלא הוא הלכה בש"ע ואולי כוונתו אף על כל אלו שהתירו חכמים כגון מי שקרוב למלכות והטעם עיין בב"י או שהתירו משום הצלת נפשות ישראל דאין לך דבר העומד בפני פק"נ או שהדבר מסור לחכמים לפרש הך קרא ובחקותיהם לא תלכו כפי דעתם והבנתם והם התירו לקרוב למלכות ומעתה אפ"ל שסובר רבינו זצוק"ל כפי' השני של הבית יוסף שמסרו לחכמים לפרש הקרא ואעפי"כ ממידת חסידות יזהר אף מי שהוא קרוב למלכות יען שלאדם אחר הוא עון פלילי ודו"ק.

סט אשה שהתחילה להניק בנה תתחיל להניקו בדדה של שמאל מובא צוואה זה בשמירת הנפש אות א' סי' ר"ז ועיי"ש מה שהביא בשם שו"ת ח"צ סי' ס"ד ובשו"ת חת"ס אה"ע סי' קל"ו לענין אשה שהוחזקה שבני' מתים מחמת הנקתה שנראה שחלבה מזיק להם מ"ש אם רשאי להניק או אם בעלה מחויב להשכיר מינקת. והביא שם עובדא שאשה הי' לה שני בנים אלמים והי' להם חוש השמיעה רק שלא הי' יכולים לדבר וזה באה להם מחמת החלב אמם עיי"ש וידוע המחלוקת הגדולה שהי' לחכמי הדור עם הגאון מהר"א ברוידא עיין ח"צ סי' ב' ועיין בסוף ספר בני אהובה מש"כ הגאון רבי רבי יונתן בענין זה ודו"ק.

ע איש בארץ שוואבין לא יגדל נערים שיזכו לישיבה. כנראה שארץ שוואבין הוא מדינה אחת במדינת דייטשלאנד אשר כעת איננו ידוע לנו כי נתפזרו השואבין בכל המדינות.

עא אשה שאירע ליל טבילתה בליל ניטל לא תזדקק לבעלה באותו הלילה. הנה צוואה זו לא מצאתי בספרים המביאים צוואות ר"י החסיד ולא נדפס בריש ספר חסידים כמו שאר צוואות ורק מצאתי בס' חופת חתנים בהל' צניעות וגם מובא בס' שמירת הנפש ושומר ישראל ואולי השמיטוהו

יד אפרים

הצענזארים והנה איזה יום הוא הניטו"ל מפורש יוצא ברמ"א יו"ד [דפוס לעמבערג כי בדפוס ווילנא גרעו הצענזארים] סי' קמ"ח בסופו בשם ת"ה סי' קצ"ה וז"ל וכן אם שולח דורן לעכו"ם בזמן הזה ביום ח' שאחר ניט"ל שקורין ניי"א יאה"ר [שנה חדשה ש"ך] שיש להם סימן אם יגיע להם דורון בחג ההוא אם אפשר לו ישלח לו מבערב ואם לא ישלח בחג עצמו עכ"ל — וכנראה שהניטל הוא ח' יום קודם שנה חדשה שלהם שאז חגגו חגיהם ללידת יראתם והנה לחשבון היונים חל ניט"ל לילה אחר התקופה של טבת אמנם להרומיים הוא י"ג ימים קודם לו, והעולם נהגו לתפוס לעיקר החשבון של היונים והנה כעת בימינו הסכימו היונים להחשבון של הרומיים ע"כ כעת הדבר צ"ע. והנה נהגו העולם שלא ללמוד תורה באותו לילה עד חצות כמו שמובא בספר המטעמים מערכת נ' וזה לשונו טעם למנהג שנמנעים מללמוד בליל שחל תקופת טבת שקורין ניטל לפי שבימים הראשונים הי' צוררי היהודים אורבים עליהם ומכים אותם בלילה ההוא אנה שמצאו אותם בחוץ או ברחוב מכות אכזריות ולפעמים עד שמתו תחת ידם שההמון חשבו זאת למצוה גזרו גדולי הדורו על המלמדים ועל התלמידים ועל בני הישיבות שיכבדו וישבו בבתיהם בלילה הזה ולא ישוטטו בחוצות ומביא זה בשם לקוטי הפרדס עיי"ש שכ' עוד טעם שהעולם אומרים שלא יעמוד לו זכות תורתו עכ"ל והנה חפשתי בליקוטי פרדס ולא מצאתי ואולי בדפוס הקדום הי' כת"י כן — ולדעתי מה"ט קורין אותו ג"כ בלינדע נאכט יען שהי' רואים נרות דולקות בבתיהם של ישראל והלכו ג"כ להכות אותם בבתיהם ע"כ כבו כל הנרות בביתם בזה הלילה ולא למדו והבן — ועיין בס' דברי צדיקים ח"ב אותו יוד סי' ה' מנהג שאין לומדין תורה בלילה זה שנהרג הנוצרי של היוונים כי שמו הי' יש"ו [ר"ת ימח שמו וזכרו] שהוא קליפת עור"ב ונרמז שמו בתורה ונוקב שם יה' ר"ת יש"ו וכשתצטרף חשבון יש"ו לחשבון קליפת ער"ב בגימ' ש"ר פ"ח שכתבו הקדמונים שהוא שם הכלבים ושמענו ממגידי אמת שאירע מעשיות כמה פעמים בליל נטילתו ועיקרתו מן העולם שלמדו בלילה זה ובא כלב לבתיהם והשיכלליים יבינו שורשו ומנהג ישראל תורה הוא ועיי"ש באריכות מזה רגל ישרה עכ"ל והנה לכאורה סותר עצמו מהר"י החסיד בזה שכ' שבליל ניטל אפי' אירע ליל טבילה לא יזדקק לאשתו והרי לעיל באות מ"א איתא בצוואתו שלא יניח אדם שלא יזדקק לאשתו לילה שטבלה בו ועכ"ח דכאן כוונתו של תטבול ג"כ אף שאין זה לשונו מ"מ מסתבר הדבר יען כי הי' סכנה אז לילך לחוץ בלילה הזה וא"כ אם אירע בדיעבד שטבלה הי' נראה להתיר כלשון הצוואה בס' מ"א, אמנם שמעתי מידידי מו"ה יצחק ריזעל נ"י וכמדומה לי שגם אנכי ראיתי זאת באיזה ספר שכל הכופרים נתעברו בזה הלילה וא"כ כיון שהוא חשש הוולד הנולד א"כ אפי' אם טבלה לא יזדקק כלל בזה הלילה וצוואתו בס' מ"א איירי בשאר לילות — ואעפי"כ נראה שאשה שאינו בת בנים שאין חשש שמא תתעבר בזה הלילה אם אירע שטבלה מותר להזדקק לה — והנה לעיל חקרתי איזו יום שהוא ניטל מצאתי כעת בס' ת"ו יהושע ה' שמירת בריאות הגוף והנפש בדבר זיווגים סי' י"א אות י"ז שכ' גם אשה שאירע לה ליל טבילתה בליל תקופת טבת אז לא תזדקק לבעלה באותו לילה כמבואר בחופת חתנים עכ"ל וא"כ נפשט ג"כ ספק דלעיל כנראה שעיקר החשש בליל התקיפה ודו"ק — תשלום צוואת מהרי"ח והגהותיהם אשר לקטתי מכמה ספרים אשר חנני השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו וגם הערותי עליו מה שחנני השי"ת ברוב טובו כן יזכנו השי"ת להתחיל ולגמור ספרים כאשר נגזר עלי מן השמים ואזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ושאזכה לחזות בנועם ה' ושבתי בבית ה' כל ימי

יד אפרים

חיי ללמוד וללמד מתוך נחת והרחבת הדעת לחדש חידושי תורה לאמיתה של תורה בזכות אבותי הקדושים והטהורים נ"ע, ואחת אבקש מאת ה' יתברך שנזכה לעלות לציון ברננה לגאולה שלימה בבא"ס — הכ"ד הכותב פה עיר בעטלאן יע"א אור ליום ב' לס' ויחי יעקב שנת תרפ"ה לפ"ק אני הק' והצעיר אפרים הלוי ביללייטצער בלאאמו"ר הגאון הצדיק מהר"פ ז"ל בעהמ"ס גבעת פינחס.

קונטרס אחרון

יד אפרים

א אין לקבור ב׳ מתים זה אצל זה שהי׳ שונאים בחייהם כי אין להם מנוחה ביחד. ראיתי בהגהות ספר שמירת הנפש להרב מו״ה שבתי ליפשיטץ דומ״ץ דארשווא כתב וזה לשונו וכמה שיעור הרחקה שלא יה׳ נקרא אצלו כתב בס׳ שבעים תמרים נראה דכל שמפסיק אחד ביניהם לאו אצלו מקרי ושפיר דמי כו׳ וראי׳ לזה מסנהדרין דף מ״ז ע״א דאמרו שם אין קוברין רשע אצל צדיק וילפ״י מקרא וישליכו את האיש בקבר אלישע הרי דאצלו פירושו סמוך באין אחר מפסיק ביניהם וכתב עוד דנראה דאם המקום דאצלו הוא פנוי באין אחר מפסיק ביניהם ונזדמן באלה ב״מ אזי יניחו מקום שיעור קבר עם הרחקתו פנוי ביניהם ודי בזה ואי״צ להרחיקו יותר עכ״ל — ועיין בספר מעבר יבק חלק שפת אמת פרק יוד וזה לשונו כתוב בהלכות קבורה מתים ששונאים זה את זה אין לקוברם סמוכים ואמרי׳ כו׳ מעשה בת״ח צדיק שנקבר אצל אחד שאינו הגון ובא הצדיק בחלום לכל בני העיר והודיע להם צערו עד כי שמו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע כי כשהצדיקים נחים על משכבותם מגלים להם רזי עליונים ותחתונים ואם נקבר אצל אדם שאינו שוה במעלתם ימעטו העליונים מלגלות להם סודות שבהם והוי כאלו יאכלו כל טוב עכ״ל והוא מדברי הספר חסידים סימן תש״ה ועיין בספר אגרא דפרקא אות רס״ד מה שכתב בזה לפרש אוזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין עיי״ש [וראיתי בהגהות שמירת הנפש שמתמיה על האגרא דפרקא שלמה כתב טעם מלבו הלא מפורש כן בספר חסידים סי׳ תש״ה עיי״ש שכ׳ שכמדומה לו שכבר העירו באיזה ספר על דברי האגרא דפרקא הנ״ל עכ״ל ולא ידעתי מה רצה בזה הלא באגרא דפרקא כתוב זאת בשם המקובלים ולא מלבו וכוונתו על הספר מעבר יבק וכדומה ובאמת בספר חסידים לא נזכר שום טעם כלל ודו״ק] והנה נראה מטעם זה נהגו לעשות בנין אהל לצדיקי הדור והבן — ועכ״פ נשמע מזה שסגי בנין של אבנים אפי׳ אינו רחוק — והנה בס׳ שמירת הנפש מביא הא דאין קוברין רשע אצל צדיק מצוואת הר״י חסיד ותמה עליו בהגהות דדין זה לא נמצא שם והוא מפורש בש״ס סנהדרין מ״ז ע״ב ונפסק כן להלכה בטור וש״ע סי׳ שס״ב סעי׳ ה׳ ועיי״ש — ולע״ד דלא קשה דכוונת בעל שמירת הנפש לספר חסידים סימן רכ״ג ותש״ה תשו׳ ומה דלא הביא משס׳ נראה דקמ״ל דחוץ מאיסורא איכא נמי סכנה ודו״ק — בפנים הבאתי דברי שבות יעקב וגם שבספר בית לחם יהודא סימן שס״ג סק״ז חולק עליו וכ׳ בהגהות שמירת הנפש שבס׳ שבעים תמרים הסכים להשבות יעקב והביא ראיות ישרות לדבריו — כתבתי ק״ו מספר ליקוטי שלמה וכעין זה יכולים להקשות היות דראשו של עשו מונח בין ברכי יעקב ודבר ידוע שעשו שונא ליעקב וגם הוי רשע אצל צדיק וצע״ק ואולי יש לחלק דאחים שאנו וקודם מתן תורה שאנו ודו״ק.

מה שכתבתי עובדא מהפלתי ויעב״ץ מצאתי כעת בס׳ מקור חיים באות תפ״ב עיי״ש — קצת באריכות — ואין הגליון מספיק כאן להעתיקו.

ב אין לחצוב כו׳ כ׳ בהגשה״ג בשם עקרי הד״ט או״ח סי׳ י״א אות י״ג ד״ה כיון שהביא דברי הב״ח המובא בש״ך סי׳ של״ט ס״ק ואו דאין לחצוב קבר בע״ש סמוך לשבת שמא לא יספיקו לקברו ואם ינחהו פתוח יש סכנה כ׳ דמזה תברא למ״ש הרב פחד יצחק אות ק׳ [אשר הבאתי בפנים] שהתיר ע״י שכסוהו פמחצלאות או בנסרים בלילה עיי״ש א״כ אמאי אינו מותר לחצוב

בע״ש ואפילו אם לא יהי׳ פנאי לקוברו יכולים לכסות ע״י נסרים אלא ודאי שאין זה מוציאו מידי סכנה וכן הורתי לאסור פעם ושתים שנשאלתי למעשה מכת הקברנים דפה דלא יהי׳ אלא ספק ספיקא בסכנה דחמירא טובא. עוד כ׳ דדוקא מיום א׳ לחבירו הקפיד הר״י החסיד אבל לחצוב בתחילת הלילה לקבור למחרתו לית לן בה דכן משמע מתחילת לשון הצוואה שכ׳ אין לחצוב ולהניח פתוח אם אין נותנים בו המת מבע״י אם יניחנו פתוח כו׳ אמנם דבר זה מסופק אם חצב ביום ולא קבר עד אמצע הלילה קודם אור היום דמסוף דבריו שכ׳ אם יניחהו פתוח עד הבוקר משמע דהא נמי אין בכלל סכנה אמנם מראש דבריו שכ׳ אם אין נותנין בו המת מבע״י משמע דאף אם נותנין בלילה הוי בכלל האזהרה ואולי רק איסור איכא בכה״ג ולא סכנה רק אם נשאר פתוח כל הלילה ולמעשה צ״ע דאמרינן במס׳ ע״ז ה׳ ע״א פירוק לסכנתא עכ״ל והנה אנכי הצעיר לא ראיתי בזה לדקדק כלל וראיתי מעשה לעשות כן — רק שלא ישאר פתוח כל הלילה ועיין במעבר יבק סו״פ י״א בטעם שאסור להניח הקבר פתוח בלילה שלא ישלטו כוחות הטומאה עיי״ש — ועיין בדרכי תשובה יו״ד סי׳ קע״ט ס״ק כ״ו שכ׳ בשם מעבר יבק שכ׳ בשם מהר״י החסיד תקנה אם קברו וא״א לקבור המת שלא ישאר פתוח בלילה טוב לקבור תרנגול הנקרא גבר בקבר ריקם אשר בזה מחליש ויטמין כח הדין המושפע מצד מלאך גבריאל הנקרא גבר לבל יאיר חמתו עיי״ש ובס׳ שארית יעקב סי׳ י״ב ודרכי תשובה יו״ד ס״ו שם סק״ל עיי״ש וכ׳ בהגהות שהנ׳ דמכאן יש סמך למ״ש החסי׳ חיו״ד ס״ו קל״א בשם אמרי אינשי עיי״ש ודו״ק.

ג אין להשים כו׳ וכ׳ בשה״נ בהג״ה לתמוה מה חידש בזה הלא דין זה באבל רבתי פ׳ י״ג ונפסק כן בש״ע סי׳ שס״ב סעי׳ ד׳ והביא בשם שבעים תמרים לתרץ דחוץ לאיסור איכא נמי סכנה וכ׳ אפי׳ בשעת הדחק שלא הי׳ אפשר לקבור אם לא באופן זה לא יעשו כן רק יקברהו בקברות אחיזת אפי׳ רחוק הרבה וצריך למחות להקברנים בכל עוז בלבד איסורים סכנה בדבר ועיין בב״ח סי׳ שס״ב מובא בש״ך סק״ד אמנם לא הביא שיש גם סכנה ועיין בשו״ת חכ״צ סי׳ קמ״ט ודלא כמו״ש בשו״ת שבות יעקב ח״ב סי׳ צ״ה שכ׳ פוק חזו מה עמא דבר בכל תפוצות ישראל שקוברין זה אצל זה וזה ע״ג זה עיי״ש ואדרבה בכל גלילותנו ותפוצותנו לא נהגו כלל לקבור זה על גב זה אפי׳ בהרחקה ששה טפחים מב׳ טעמים א׳ עפ״י דברי ישעי׳ בטור סי׳ שס״ג ורמ״א שם מדינא אסור וב׳ שהזהיר הר״י החסיד דהוי גם סכנה בזה ואפי׳ אם לא נפרש דבריו דגם בשיעור הרחקה איכא סכנה מ״מ בלא שיעור הרחקה ודאי איכא סכנה לכן לא נהגו אפי׳ בשיעור הרחקה דדלמא ימעטו שיעור הרחקה ויבואו לידי סכנה ודוקא בזה אצל זה דהוי איסורא ולא סכנה יש עושין כמ״ש בשבות יעקב [וגם בזה ראינו אשר הבאים אחריו מתרעמים עליו שעתידין ליתן את הדין עיין חכ״א כלל קנ״ח ובקונ׳ מצבת משה] אבל בזה ע״ג זה דאיכא בזה סכנתא דחמירא מאיסורא לא אמרינן פירוקא לסכנתא עיי״ש — ועיין בשו״ת דברי חיים ח״ב יו״ד סי׳ קל״ו ודו״ק.

ד לא ינשק עיין פתחי תשובה יו״ד סי׳ שצ״ד סק״א ועיין בס׳ מעבר יבק חלק שפת אמת רפי״א — ועיין באור החיים גבי יעקב אבינו פ׳ ויחי ועיין בדבש לפי מערכת נ׳ אות כ״ד וזה לשונו נשיקה קבלה מפי רבינו אלעזר בן רבינו יהודא ז״ל דסכנה הוא לנשק המת לפי שכשהוא מנשקו המת מחבבו ומוליכו לבית עולמו חוץ מאב ואם וכל אדם שנושק בנו אחר מותו בידוע שכל בניו ימותו לו בחייו רבינו אפרים בפי׳ על התורה כ״י פ׳ ויחי עכ״ל — ועיין במדרש רבה בראשית פ׳ ע׳ פי׳ י״ב — ועיין במעבר יבק שהביא מס׳ צרור המור מכאן אמרו זו נשיקת פרישת ואמר מכאן שצריך אדם לנשק את מתו על פרישתו — אבל בנו או בתו אסור ע״ד שאמרו קצת

מן החכמים שאין לאב לילך אחר בנו הבכור לקבורתו גם שאין הדין ולא המנהג כן עיי"ש.

ו כשמטהרין את המת אין מהפכין את הדף שטיהרו עליו משום סכנה כתיב בהגהות שמירת הנפש וז"ל והנה לא נתבאר הזמן עד מתי לא יהפכו וכתוב בספר ש"ת לפרש דרק על כל זמן שלא הונח המת לתוך קברו קמזהיר אבל לאחר שהונח בקבר אין עוד חשש סכנה לכן יש להזהיר להמתעסקים דלאחר שמוציאין את המת מן הבית המה מפנים מהבית את כלי הטהרה שיזהרו מלהפוך הדף גם אחר שהוציאו מהבית עד שהונח בקבר דמאז דוקא הוא דיצאנו מחשש סכנה והדין לרחמים עכ"ל.

ז וצריך לראות שלא יקפוץ המת אצבעות ידיו עיין מה שכ' בפנים מה שהרעיק החכמ"א על מה שנוהגין לקמוץ את ידיו ליתן געפליך לתוכו ועיין בשו"ת חת"ס חיו"ד סימן שכ"ז שהחזיק בהמנהג אמנם כנראה שלא הי' לפניו ספר חכמ"א ע"כ לא נתן דעתו הקדושה ז"ל לזכור כי איסור כפיפת אצבעות המת יסודתן בהררי קודש מפי ריה"ח ז"ל בצוואתו ובפנים בס"ח וכ"כ רוקח הקדוש ז"ל והר"י וכי יש בזה חשש סכנה ובס"ח מתיר אף לפתוח הקבר עבור זה ומכש"כ שאין לנהוג כן לכתחלה ועיין בספר שבעים תמרים שהאריך לחזק בזה דברי החכ"א עכ"ל בעל הגהות שה"נ.

ח כשנושאין את המת מהבית שלא יצא אדם ראשון כו' עיין מה שכ' בפנים וכעת מצאתי ג"כ בהגהות שמירת הנפש כתב וזה לשונו עיין בשבעים תמרים סי' ח' שכ' וז"ל ונראה דעיקר הקפידא בזה הוא על שעת הוצאה דווקא אבל שלא בשעת הוצאה ממש אין קפידא כמו שמבואר ברמ"א יו"ד סי' שנ"ח סעי' ג' דיש מקומות שנהגו שהאבלים יוצאים ראשון מן הבית והקרובים והמטה אחריהם וכו' עיי"ש ואפי' בשעת הוצאה ממש אם הדבר הוא מוכרח לצורך הוצאתו מן הבית ונשיאתו לא' מהמתעסקים לצאת ראשונה נראה ג"כ דאין שום קפידא דכל לצורכו ולכבודו לא גרע מלהלינו לכבודו דשרי וכ"כ הבאה"ט בסי' חשן סק"ד עכ"ל.

ט עיין בעקרי הד"ט יו"ד הי' מיתה וטומאת כהן אות ה' ובסופו כתב בשם באר עשק דכשאומר המת בחלום אני רוצה לבא עמך או אני רוצה שתבא עמי נכון להשליך חלוקו של חי בקבר המת וכמו"ש הרמ"י וס"ח אך כשא"ל תן לי חלוקי או תביאנו וכיוצא א"צ להשליך בקבר שום דבר וכ' הרב המחבר דאסור משום דרכי האמורי ולפחות לא נכון לעשות כן שהנפטר הבא בחלום ואמר שהוא ערום ר"ל בלא מצות וצריך לעשות מע"ט לכופר נפשו והראי' מפ' מי שמתו בברכות וברש"י שם לרמז ולא מצינו ששינו בגדי' עיי"ש ועיין בכהנ"ג סי' שס"ב הגבי' אות ב' ודו"ק.

י לאחר שטהרו כו' כ' בהגהות שהנ' וראיתי הרבה מתעסקים שאינם נזהרים בזה מחסרון ידיעתם עושין כן לכן החיוב על כל מורה בעדתו ללמדם ולהזהירם בזה עכ"ל.

יא אם יש קברות בעיר לא יעבור המת לעיר אחרת לקבור עיין בפנים ועיין בהגהות שמירת הנפש שמביא דברי הס"ח סי' תשכ"א מעשה באחד שצוה לבנו כשימות שיביאהו למקום אבותיו להקבר עמהם ומת והי' הבן חפץ לקברו במקום שציוהו אביו אמרו לו שלא יתכן שהרי ימות החמה והיום חם שלא יסרח ושלא יבקע ושאל לחכם ואמר כיון שכבוד הוא שלא להוליך אותו א"כ אל תוליכנו מן המקום הזה עיי"ש וכ' דמזה מבואר דאם אין לחוש שמא יסרח ושמא יבקע מצוה לקיים את דברי המת להוליך למקום אבותיו כאשר ציוה דכיון דטעם מפורש משום שלא יהי' לבזיון להמתים הנקברים שם וא"כ הוא דוקא אם מוליכין אותו ממקום שמת לא לשום תועלת להמת מזה לאפוקי היכא דצוה או שמוליכין אותו למקום שאבותיו קבורים

שם אפי' לא צוה ג"כ הוא תועלתו כמ"ש בש"ע דערב לו לאדם שיה' נח אצל אבותיו בכה"ג בוודאי אין שום איסור וסכנה בדבר כמ"ש הרמ"א בסי' שס"ג ועיין בשבעים תמרים שהאריך בזה עכ"ל ובאמת כן נהגו כל גדולי הדור להוליך לקברות אבותיו ופוק חזו כו' ודו"ק.

יב אין לילך על קבר אחד ב' פעמים ביום אחד כ' בהג"ה לס' שמירת הנפש כן הוא גם בכתבי האר"י ז"ל בס' נגיד ומצוה ובס' לקוטי תורה פ' ויחי ופלא בעיני על המג"א סו"ס תקפ"א שהביא כן בשם הכתבים ולא זכר שר שהדברים נאמרו כבר מפי צוואת ריה"ח עכ"ל ודו"ק.

יג אין לקבל מן המת שום דבר עיין בפנים ובאות י"ג מש"כ ועיין בהגהות שמירת הנפש שכ' צ"ע במס' ברכות דף ז"ן ע"ב דאמרי' שם כל מה דיהיב שיכבי מעלי וכו' שוב מצאתי שכן העיר בזה בס' ש"ת סי' י"ג ותירוצו דחוק עיי"ש ושוב מצאתי בס' מילי דחסידותא שהעיר ע"ז מזוה"ק ר"פ חקת ופלא שלא זכר שר התורה מגמרא ערוכה הנ"ל וכ' שאם חלם לו שצדיק נתן לו איזה דבר בודאי טובה הוא, אבל בעיקר לא הבנתי והרי האדם בשעה שהוא ישן אינו בדעתו וכי יש לו אז ברירה שיש לגזור עליו שלא לעשות והדבר צע"ג לדעתי להבין בזה דברי רבינו ריה"ח ז"ל עכ"ל — והנה בקו' מש"ס וזוהר נראה לחלק ולומר דגם מהריה"ח מודה כשנותן המת הוא סימן יפה אבל גוזר שלא לקבלו ואם מקבלו נהפך הדבר וצ"ע.

יז לא יבנה עיין מש"כ בפנים אות א' בשם החת"ס וראיתי בהגשה"נ כ' דהחת"ס כיון למ"ש השל"ה בסוף מס' עמוד השלום אבל הפירוש של הצוואה אי אפשר לומר כן כמ"ש בשבעים תמרים סי' ח"י וסי' י"ט וסי' כ' ועכ"פ לבנות בית הכנסת או בית המדרש על מקום שלא עמד בו בנין מעולם ודאי מותר כמ"ש בשו"ת אבני צדק ושבעים תמרים עכ"ל.

כא לא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו כו' אולי יש לומר דוקא בתוך הבית או בתחתיות הבית כמו מרתף שרגילין לעשות שם מרחץ וכמו שראיתי באי"ד שהמקוה נבנה תחת בית הכנסת אבל אם המקוה בחצרו בבית אחר שאינו תחת גג אחת אפשר דליכא חששא ואולי גם על העלייה אין חשש — והנה מקרוב שמעתי שמקפידין שלא לעשות בו מקוה כשרים לנשים במקום אחד ושמעתי החשש שלא יעשו הנשים מרמה שיאמרו שהי' במקוה וכשישאלו ויתודעו שלא הי' יאמרו שהלכו באחרינא וכדומה. והנה שמעתי שגם הגה"ק בעל דברי חיים מסאנץ זצלה"ה הי' לו מקוה בתוך ביתו וגם הגה"ק בעל ייטיב לב גם הרה"צ מו"ה ברוך מנאנאש ז"ל ועוד שמעתי שהייטב לב הי' סובל יסורים נוראים קודם הסתלקותו ותלה שעבר על צוואת מהרי"ח שעשה מקוה בתוך ביתו — ושאלתי את פי הרב הצדיק מו"ה אברהם יהושע פריינד שליט"א הרב אבד"ק נאסאד ואמר לי שרק מרחץ לתענוג צוה הריה"ח שלא לעשות אבל מקוה לטבול לא צוה ודו"ק.

כב לא יעשה ביתו גבוה מבית הכנסת כ' בהג"ה לס' שמירת הנפש מריש הוי קשיא לי למה הביא ממרחק לחמו הלא הוא שס' ערוך שבת י"א ע"א ומה קמ"ל ריה"ח בצוואה זו אבל דוק בדברי הצוואה שלא בא באזהרה על הגבהת בית הכנ' שיה' גבוה מכל הבתים רק על השפלת הבתים שלא יהי' גבוה מביהכ"נ ודו"ק היטב ספר שבעים תמרים סימן כ"ב עיי"ש עכ"ל.

כג לא יסתום אדם חלון או פתח לגמרי כו' עיין בהג"ה שה"נ וז"ל ודע דרך סתימות חלון ופתח שבכאן נראה לפרש דדוקא כשהסיר המשקוף והמזוזות וסתמם עי' בנין כשאר הכותל הוא דאיכא סכנתא מדהוי סתימה עולמית אבל אם המשקוף והמזוזות במקומן רק שנטל הדלתות וסתם הפתח בבנין עצים או לבנים ומכש"כ אם הדלת תסוב על צירה רק שסתם הפתח ע"י סגירת הדלת ואף שקבעה

במסמרים ויתדות וכדומה אין קפידה בזה מדעדיין עומדת להפתח לאיזה שירצה [ספר שבעים תמרים סי׳ כ״ג] ומ״ש אלא ינוח חור כ״ש אין הכוונה אשר הנקב יהי׳ תמיד מהבית לחוץ אלא יכול לסתום הנקב בפקק או בכיסוי שיהי׳ כן סתום תמיד כי מאחר שיכולים להסיר הכיסוי ולהוציא הפקק לא מקרי סתום לגמרי שהרי עומד להפתח עכ״ל — עיין בשו״ת צבי תפארת סי׳ ו׳ ובשו״ת תורת יקותיאל סי׳ ט״ו — ספר חסידים סי׳ תתשמ״ו שו״ת ויצבר יוסף סי׳ ס״ה אות א׳ ושו״ת גנזי יוסף סי׳ כ״ו אות ו׳.

כה לא ישא אדם בת אחיו או בת אחותו עיין בפנים ועיין בתנא דבי אלי׳ רבא פט״ו הנושא אשה בת אחותו עליו הוא אומר אז תקרא וה׳ יענה ועיין שם בפירוש תוס׳ בן יחיאל אות ט״ז וזה לשונו וכן הוא ביבמות ס״ב עיי״ש ובתוס׳ ובצוואת מהרי״ח מזהיר שלא לישא בת אחותו ובת אחיו וכבר הקשה עליו בנוב״י כ״ו ואפ״ל דנפ״מ בזה בין א״י לחו״ל הא לדידן והא להו וכאן נסמך מן הקרא ישעי׳ נ״ח דכ׳ והרכבתיך על במתי ארץ וכתב דהוי משום מגד מילתא דהוי שניות לעריות בהיות דעתן מקורבת זה לזה ע״כ טרם ינשאו כבר יה׳ מקורבים וקרוב לבוא לידי חטא וכו׳ עיי״ש — ועיין בשבעים תמרים שחולק על הנוב״י אה״ע סי׳ ע״ט ובהגהות שמירת הנפש כ׳ יען דרמ״א אה״ע סי׳ ב׳ סי׳ ו׳ וכן בסי׳ ט״ו סעי׳ כ״ה פסק כהש״ס מקום מביא דברי הס״ח וע״כ דכוונתו דלא נאמרו זה רק לזרעו ואין חוששין בזה אפי׳ החסידים הקדושי׳ אשר אין דרכם מעולם לזוז אפי׳ זיז כ״ש מדברי ריה״ח ופוק חזי׳ מה עמא דבר עיי״ש ודו״ק.

כו עיין מה שהארכתי כבר בפנים וכעת אוסיף לציין איזה לקיטות ראיתי בשמירת הנפש הביא בשם אומץ יוסף סימן ל״ז אות ג׳ והביא צוואה הלזו וכ׳ הגם דרבים לא חשו לזה אני הצעיר ראיתי מעשים שלא הצליחו בזיווגם ואחת היתה שאמר אביה שאינו חש לזה לא הי׳ ימים מועטים שמת החתן בקצרות שנים והכלה אזלא ומדלדלא ושוב נשאת ונתגרשה ומתה בחוסר כל וזרע אין לה ר״ל עכ״ל והנה בפנים הבאתי באות ואו הדברי חיים שכ׳ שכן מובא במשנ״ח בשם האריז״ל ואנכי מצאתי ג״כ בס׳ אור צדיקים למהר״ם פאפורש בסימן כ״ז אות ב׳ בשם האריז״ל לא ישא אשה ששמה כשם אמו עיי״ש — ועיין בס׳ דובר שלו׳ אות קי״ט הביא בשם ס׳ שו״ת דבר משה סי׳ נ״ח הביא בשם הגה״ק מו״ה שלו׳ רוקח זי״ע מבעלזא שהי׳ דרכו תמיד להזהיר להאנשים אשר הסתופפו בצלו מבלי לזוז זיז כ״ש מצוואת ר״י החסיד ז״ל ופעם אחת שאלו אותו בענין כלה וחמותה ששמם אחד ואמר שצוואת ר״י החסיד הי׳ בזה לזרעו ולדורות והי׳ מתרעם על החכמ״א שמפרש הצוואה דוקא במשולשין ועיקר ראיתו מספר חסידים סי׳ תע״ז ואמר שאדרבה שהחכמ״א בפשט דברי הס״ח כו׳ [וכמו שהבאתי לעיל בפני׳ סימן ו׳ עיי״ש] וכ׳ שצווה להחתן באם הי׳ לו עוד שם א׳ שיהי׳ נקרא בשם הנוסף דבכה״ג לא מיקרי שמותיהן שווין היכא שיש לא׳ עוד שם אחר עיי״ש — וראיתי בס׳ לקוטי חבר בן חיים ח״ג דף מ׳ ע״ב וז״ל בשו״ת מהר״ם א״ש חיו״ד סי׳ נ״ב בסופו נהירנא כי מרן החתם סופר ז״ל נשתדך עם בחור א׳ שהי׳ שמו ג״כ משה וקודם קשירת התנאים שלח אליו בנו הגאון מקראקא שיקרא לעצמו שם אחר וקרא עצמו עפ״י עצת גיסו הנ״ל משה טובי׳ ועיין בשו״ת אהל אברהם סי׳ ס״ג ומספרים העולם דבר צחות בשם הגאון רשכבה״ג מו״ה ארי׳ ליב קאנצינעליבויגען אבד״ק בריסק שבא אליו שדכן והציע לפניו שידוך עבור בתו והשיב הגאון להשדכן הלא מדקדקים שלא יה׳ שם החתן כשם חמיו. השדכן תמה ואמר רבינו הלא החתן שמו אברהם או יצחק. אבל הוא פירש דבריו ואמר ואני שמי ארי׳ והנותן בתו לע״ה כאילו כפתו לפני ארי׳ [פסחים י״ט ע״ב] א״כ שמותינו שווין ודו״ק — ועיין בהגהת שמירת הנפש כ׳ שהגה״ק ר׳ אברהם זצוק״ל

מסטרעטן הי' ג"כ מקפיד מאד בענין הזיווגים שלא לעבור ח"ו פי דברי ריה"ח ז"ל אף כ"ש ועיין מש"כ הגה"ק המקובל בס' זוהר חי פ' משפטים שכתב שמעולם לא ראה מי שעובר על דברי רבינו יהודא החסיד שיהי' מצליח אפי' הנושא בת אחותו תקרה צרה ומצוקה ומתרעם על הנוב"י במה שחלק על הס"ח וכ' וכי ריה"ח ז"ל בא לאסור אלא שאומר שאין זיווגם עולה יפה עיי"ש — ועוד הביא שם בס' חקי חיים אות ה' בשם ס' או"צ שלא ישא אשה כשם אמו ולא כ' דוקא במשולשים מזה משמע דיפה מקפידים העולם אפי' אינו משולשים וכן שמע מפי הה"ג הצדיק מהר"ה ז"ל דס"ח לחוד וצוואות לחוד ובצוואות מזהיר אפילו אינם משולשים עיין שם — עוד הביא שם בשם שאלות ותשובות צ"צ מהגאון מליבאוויטש בשם זקינו התניא דאם אין השני שמות שוות כגון א' רחל והשני רבקה רחל אין חשש וכן הורה מהרש"ק מבראד בשו"ת קנאת סופרים בהשמטות לחבורו שיורי טהרה תשו' כ"ו וכ"כ בשו"ת השיב משה סי' ס"ט שכן הורה הגה"ק מהרא"ל ז"ל מקראקא והאריך בזה בס' שבעים תמרים אות כ"ו עיי"ש שכ' דאם הם משתוים בשמות הכינויים כגון ליב זלמן בער וכדומה אך בשם הקודש שלהם אינו שווים כגון דזה נקרא ארי' וזה נקרא יהודא זה דוב וזה יששכר וזה שניאור וכן להיפך אם משתוים בשם הקודש ולא בשם הכינוי או שאחד יש לו שם החול לשם הקודש שלו כגון נפתלי הערץ יצחק אייזיק ונקרא בפי כל בשם החול עם שם הקודש וכש"כ אם נקרא בשם החול לבד ולהשני אין לו רק שם הקודש נפתלי או יצחק לבד בכל זה אין לחוש עיי"ש — עוד כ' שם דמלשון הצוואה דכ' סתם שלא יה' שם אשתו כשם אמו ושמו כשם חמיו משמע דאפי' אינם קיימים ג"כ יש לחוש בזה וגם כל הגאונים שנשאלו בנדון זה לא חקרו כלל אם המה בחיים או לא משמע ברור שיש בזה טעם נעלם וסוד ה' ליראיו עיי"ש וכ' וכמדומה שכגון דא אין מקפידין עוד עיי"ש — ואם כבר נעשה מעשה עפ"י טעות ונתקשרו בק"ת ובקנס הנה הגאון בשו"ת תורת חסד התיר לבטל הקשר והק"ת ופטרו מקנס ומשבועה אבל לפי דעת השב יעקב סי' כ"ג והכרם שלמה בשם החס"ס ז"ל איפה יעשו זאת או שיוסיפו עוד שם להכלה או להחתן ויקראו בשני השמות כאשר הורה הגאון רבינו התניא ז"ל כמ"ש בצ"צ שם ועיין בשו"ת אבני צדק ח"א ע"ב סי' ד' יו"ד י"א י"ב ובשדי חמד אסי"ד מערכת חתן וכלה שהאריך מאד עיי"ש דכ' דכל דהכינויים שוים ונקראים כן יש לחוש עיי"ש ודו"ק.

כעת נדפס שאלות ותשובות לבושי מרדכי מהד"ת אה"ע סי' מ"ו שנשאל בב' שמות בזה ועיי"ש מה שכ' וציין לבושי מרדכי מדו"ק סי' מ"ד ושו"ת מהרש"ם ח"ה סי' כ"ח.

כז ראיתי בספר שארית ציון בסוף שה"ג וז"ל ובמק"א כתבתי דאולי בשביל טעם זה צוה רבינו יהודה החסיד לבניו אחריו דלא ישדכו א' מבניהם במקום דשם הכלה כשם חמותה משום דרוב פעמים המה שוכנים ביחד ובבית א' יאכל ואז אסור לקרות לאשתו בשמה בפני אמו וכן האשה בשמו בפני אבי' משום כבודם וכמ"ש בש"ע יו"ד סי' ר"מ וכעין מש"כ בערוך דשם העצמי של אביי הי' נחמני ורבה משום דלר' לקרותו בשם אביו קראו אביי ועיין חי' הרש"ש בר' פצ"ח ועיין דברי יעב"ץ בזה ועי"ל בטעם שמות המחותנות המחותנים משום דרוב פעמים קורין שם בניהם ובנותיהם ע"ש אביהם ואמם כידוע וכשיקראו פ"א כשמת אביו או אמו והמיו או חמותו עודנו בחיים או להיפך ונולד לו בן או בת והוא רוצה לקרותו ע"ש אביו ואמו דוקא ואז אשתו אינה מסכמת לזה דעי"ז פוגע בכבוד אבי' ואמה כדידוע וזה גורם קטטה ומריבה וכאשר ראיתי כזאת בעיני כ"פ ואכמ"ל יותר עכ"ל — ועיין עוד בענין שם חתן כחותנו לענין שני שמות שאין להקפיד בשו"ת ויעתר יצחק סימן ס"ה ודו"ק.

כח עיין בס' שבעים תמרים שהאריך בזה

ובשדי חמד שם אות יוד שהביא בשם הגאון התבי"ף ז"ל בס' ריח חיים דבנשים אין קפידא אם שמותיהן שוות והשדי חמד פקפק קצת בזה אולם לא שמעתי כלל מעולם שיש איזה קפידה בזה וכ' בס' שבעים תמרים כ' דאין לחפש טעמים בזה עפ"י פשוט לגבב חומרות עיי"ש — ועיין בס' דובר שלום אות שע"ט ודו"ק.

כט עיין בהקדמת ספר זכרון אברהם בינג בהקדמה כ' שני בניו נשאו שתי אחיות וכשבא הגאון ז"ל מהחתונה של הצעיר נפל מהעגלה ונמחצה ידו אז אמר תיכף ומיד דאס איז איינע פאטש פאן ר' יהודא החסיד ז"ל מובא בדרך הנשר דף נ"ה.

עיין בפנים ועיין בספר חסידים סימן תע"ז ומש"כ החיד"א בברית עולם שם שהקשה קו' הנוב"י מש"ס ברכות מ"ד ומחלק שם דעל הרוב קאמר או שגורם שינוי המקום ושינוי הזמן כמו לענין זוגות וכ' עוד דבימי הש"ס נהגו רוב העם בזווגים עולו ושכיח טובא ולא הי' עה"ר אך עתה דלא אשתכח הרוצה לעשות זיווג בזה יש בו עה"ר ושומר נפשו ירחק מזה דאיכא עה"ר עכ"ל — ועיין בס' שבעים תמרים שחולק עמ"ש המפרש על הס' חסידים דזה הוי לזרעו וכ' דאדרבה דהספר חסידים נכתב לכל אדם והקשה דא"א ע"ה קיים כל התורה ואפ"ה כ' ויקח אברהם ונחור להם נשים כו' הרי ששתי אחים נשאו שתי אחיות עיי"ש ותירץ בס' הגהות שמירת הנפש דאברהם אבינו הי' הראשון שלקח ולא עליו האיסור רק על השני — ולע"ד דראיתו שלקח בת אחיו ודו"ק ובאמת ענינים כאלו אין להוכיח משם שלא רצו ליקח מבנות כנען וע"כ לקחו ממשפחתם והבן ודו"ק.

ל עיין בספר חסידים סימן תע"ז לא ישא ב' אחיות זא"ז אם הי' לו בנים מהראשונה כי אחז"ל א' ממאה זוכה להוליד בנים מב' אחיות אבל אם לא הי' בנים מהראשונה אזי יכול ליקח השני עכ"ל ועיין בכנה"ג אה"ע סימן ס"ב כתב דלהיפך שמענו מעובדא דיוסף הכהן שמתה אשתו ואמר לאחותה לכי ופרנסי את בני אחותך עכ"ל ועיין בס' שבעים תמרים אות ל' שהעיר מעשה דיוסף הכהן ומדר' קהלת פ' ט' פ"ט במעשה של ר"ט וכ' לתרץ באריכות והעלה באם אין לו בנים מהראשונה מותר ליקח אחותה כמו שכ' בספר חסידים ואפי' יש לו בנים קטנים מותר כדמוכח מעובדא דיוסף הכהן ואפי' יש לו בנים גדולי' מהראשונה רק אם אחותה שרוצה ליקח עתה אינה ראוי' להוליד אין חשש ג"כ עיי"ש וגם יש ליזהר שלא ישא אדם אשה שני' ששמה כשם אשתו הראשונה וכן אשה לא תשא בעל ב' ששמו כשם בעלה הא' ספר חכמת הנפש ודו"ק. ועיין בשו"ת אבני צדק יו"ד סי' קמ"ב בסופו ודו"ק.

ראיתי כעת מכתב אחד הנדפס בס' אם לבינה בהחלק בית מנחם וראיתי שטוב כאן להעתיקו ב"ה יום ד' כ"ב אלול תקצ"ח לפ"ק החיים והשלו' כוח"ט לאהובי ידיד עליון ידי"נ הרב הגאון החסיד המפורסם א"א קדוש הוא נ"י עה"י פ"ה כקש"ת מ"ה מרדכי דוד נ"י קבלתי מכתב קדשו ע"י המוכ"ז ואני תפלה תתחדש כנשר נעוריו בשפע וברכה בשלימות הבריאות וינצל מכל חולשא ומכל מרעין בישין יוסיף ה' תת כחו בעוז ותעצומת לכל טוב סלה בדבר אשר כ"ת כ' בנידון שידוך האלמן מוכ"ז עם אחות אשתו הראשונה הנה מה אדע אשר כ"ת לא ידע אך לאשר בדורנו כן נהגו כל עלמא לאשר בעיני ראיתי ושמעתי מהשלשה הרועים נב"מ שנאספו יחד ה"ה קדוש אלקים המגיד ז"ל וקדוש אלקים הרב ממעזיבוז ז"ל וקדוש אלקים מהרמ"מ ז"ל מרומנאב שנאספו במכוון על דבר זה להתיר והמגיד ז"ל הי' ראש המדברין שהמה מתירין ושלא יזיק להזווג ולא יהי' שום מכשול ח"ו ואנחנו מה להתדמות לצדיקים אלו ז"ל אך על כוונתיהם בעקבותיהם נלך לטובת היתומים הקטנים וזכותם יגן עלינו ועכ"י ועל ענין

השידוך זה שיהי' לטובה ולברכה בשעה מוצלחת וכאשר יסכים כן על דבר זה ועוד ת"ח אמתי יסכים גם אני בהצטרף עמהם שניה' שלשה מחמת שכ"ת דרש כזאת ממני ה' יגמור לטובה בכל מיני טובות אכי"ר — ומעתה שלום לו ולכל נפשות ביתו ולכל הגלוים אליו לטובה דברי ידידו נצח דרש"ת בלב ונ"ח ומבקש תפלתו ועל רב"ב ובפרט בימים הקדושים הבעל"ט הק' אשר ישעי' מראפשיטץ' ובשלום לבניו המופלגים שיחי' כולם יעמדו על הברכה לכוח"ט ונדפס גם כן מכתב זה בספר אילה שלוחה ושם מעיר המו"ל על זה כי כנראה היתה משודכת מכבר ולדעתו השאלה היתה אם תוכל לבטל קשר השידוך לטובת בני אחותה וע"ז העיר הה"ג ר"י מו"ה חיים דוב גראס נ"י וכ' ובגוף הדין ע' תפארת ישראל משניות נשים וחיבור אבי עזר על אה"ע סי' נ' כ' דאם מסרבת בחתן כדי לישא לבעל אחותה המתה לרחם על בניה כיון דאינה מתכוונת לביישו פטורה מהקנס והובא בפתחי תשובה שם אות ט' והניח בצ"ע — אבל לע"ד נראה כי בל"ס היתה השאלה אם לחוש לצוואת רבנו יהודא החסיד שלא ישא אדם ב' אחיות זו אחר זו ובספר חסידים סי' תע"ז כ' ראובן שלקח את רחל וילדה בנים ומתה לא יקח את לאה אחותה לפי שאמרו חכמים אחד ממאה אין זוכין להוליד בנים משתי אחיות אבל אם לא הניחה בנים אם יקח לאה אז יוליד ממנה ע"כ ועיין בס' תולדות החסידים בפירש דמשק אליעזר על הצוואה סי' ה' שכ' ליישב שאל תקשה ממה שאיתא במס' מו"ק כ"ג מעשה ביוסף הכהן שמתה אשתו ואמר לאחותה בבה"ק צאי ופרנסי בני אחותך וגם בירושלמי יבמות פ"ד הל"א מובא כן מעשה בר' טרפון שמתה אשתו ואמר לאחותה הכנסי וגדלי בני אחותך ועיי"ש ובלס' שעל זה נתאספו שלשה הרועים והתירו עכ"ל — ועיין לעיל מש"כ בענין זה.

כעת נדפס שו"ת ערוגת הבושם מהגאון דחוסט וצ"ל וראיתי שם בחיו"ד ח"ב סי' קי"ח שנשאל בג' אחים שדרו בעיר אחת ומצדד להקיל דמשמע מס' חסידים דוקא בד' אחים וגם אפשר דרק לזרעו נאמרו עיי"ש ודו"ק.

לג לד לא יתחתן ולא ישאו כו' עיין בס' שבעים תמרים שהאריך בזה וכ' והדבר מבואר כי לא נקראו חורגין כל זמן שלא נשאו האב והאם מקודם וכן יעצתי לאיש אלמן אחד שהשתדך לישא אלמנה אחת ולו הי' בן ולה בת אשר גם המה התקשרו שישאו זא"ז ואמרתי שיראו להקדים נישואי הבן והבת לנישואי עצמן ובזה ינצלו מחשש זה שלא ישאו חורגין זה את זה הנאמר בצוואה עיי"ש מובא בהגה שמירת הנפש ודו"ק.

לה לו עיין רמ"א אה"ע סי' ס"ב שכ' ואין נזהרין בזה ואדרבה יש מכוונים לעשות חופות עניות עם חופות עשירות משום מצוה עכ"ל.

לח אחים נשואים לא ידורו בעיר אחד יחד עיין דרכי תשובה יו"ד סי' קט"ז ס"ק מ"ז הביא שו"ת שאילת שלו' תנינא סי' פ"ו שכ' שלדעתו זה אינו כ"א במקום שלא הורגלו בהם ומשום עיה"ר וכו' אבל במקום שנתגדלו שם מנעוריהם והורגלו בהם אין חשש כלל דאל"כ איה איפה יקויים ברכת גבר ירא ה' אשר ידי' יבורך בניך כשתולי זתים וכו' עכ"ל ומיושב לדעתי מבני יעקב ודו"ק.

טל עיין דרכי תשובה יו"ד סי' קע"ט ס"ק י"ט הביא בשם הכנה"ג בהגהות ב"י אות ג' שכ' מס' חסידים סי' תע"ז וז"ל ב' שכנים שדרים בבית א' אשר שמותיהן שוים לא יצליחו או זרעם וע"ז לא נאמרו תמים תהי' עכ"ל וצ"ע דשם לא כתוב רק ג' או ד' בע"ב ולא ב' — עיין בשו"ת א"צ חא"ח סי' כ"ח שכ' דאין קפידא בב' ועיין בס' זכירה ודו"ק.

מ עיין עוד לעיקרי הד"ט ה' מילה אות ד' שהביא בשם פני אהרן בהשמטות שחולק על המנהג שהביא הרמ"א והביא ג"כ

מנוב״י הנ״ל ולהרב בית דוד יו״ד ס״י קכב ולהרב פתח עינים יומא ס״ז שהסכים להש״ך סי׳ רס״ח ס״ק כ״ב ובברכי יוסף סי׳ רס״ו מזה — ועיין תרגום יונתן פ׳ ויחי עה״פ ילדו על ברכי יוסף עיי״ש ועיין בשו״ת חת״ס או״ח ס״י קנ״ח וקנ״ט באריכות מזה ובס׳ ברית אברהם סימן ה׳ אות י״ד שהביא בשם עיקרי הד״ט ועיין בהגהות שומר ישראל הביא וספר יד שאול סימן רס״ה שמפלפל בדברי הר״פ ז״ל ואח״כ כ׳ דגם אי נימא כדברי ר״פ ז״ל אין איסור רק על הבעה״ב המכבדו אבל הסנדק פשיטא שאין למנוע עצמו בשביל זה וכ״פ אירע לי שאמרתי לבעה״ב שכבר הייתי אצלו סנדק והוא לא רצה באחר רק בי ולא יכלתי למנוע עצמי ואולי יש חשש איסור שנראה כמזלזל ח״ו בדבר מצוה או כמזלזל בכבוד הבריות עיי״ש ועיין עוד בדבריו בהגהות יד שאול ביו״ד שכ׳ דבאביו או זקנו לא אכפת לן ויכול להיות סנדק לב׳ ילדים — ומ״ש דיש בו פירושים בדבר התי׳ משמע מזה דלאביו או זקנו או לאדם גדול אין קפידא אפי׳ שניהם חיים אבל לאדם פשוט ממכיריו אין לכבד פעם שנית דיש לחוש לצוואת ריה״ח עיי״ש — ועיין בהגהות שמירת הנפש בהא דכ׳ ע״ז ובזמן הזה לא ראיתי חוששין לזה הביא בשם שע״ת או״ח סי׳ תקנ״א והביא מ״ש בפתחי תשובה יו״ד סי׳ רס״ה בשם בה״ט סי׳ קע״ט ומ״ש הגר״א שם ומתמה על המחבר שמירת הנפש שכ׳ בפשיטות שבזמן הזה אין חוששין לזה יען שראה כן שהרב אב״ד תמיד סנדק כמ״ש הנוב״י ומזה אין ראי׳ כמובן ודו״ק.

מא עיין פסחים קי״ב ע״ב ג׳ דברים צוה ר״י בר״י את רבי ועיין בס׳ שבעים תמרים שהאריך בזה הרבה וכ׳ ומקור נאמן מצאתי מפורש לדברי רבינו ריה״ח [והטור וש״ע או״ח סי׳ ר״מ ובטור אה״ע סי׳ כ״ה] כי בסה״ק ראשית חכמה בחופות אליהו רבה שם שער השלשה כתב וז״ל שלשה דברים צוה ר׳ יהושע את בנו אל תעש מום בעצמך ואל תעמוד על המקח בשעה שאין לך דמים אשתך טהורה תזקק לה לילה הראשונה עכ״ל ואלו ג׳ דברים שצוה ר׳ ישמעאל ברבי יוסי את רבי בפסחים הנ״ל המה ממש כזה אלא דשם איתא אל תזקק לה לילה הראשונה ומוקה לה רב דדוקא בנדה דאו׳ משום דמעינה פתוח ומשם ליכא להוכיח אלא דהאידנא ליכא איסורא אבל חיובא ומצוה לא שמענו מזה אמנם מדברי ר״י מפורש שהוא חיוב ומצוה עכ״ל — ומש״כ לפנים משו״ת שבות יעקב וראיתי בהגשה״ג הביא שהגאון מהרש״ק בשו״ת קנאת סופרים בהשמטות לשירי טהרה סי׳ ס״ד הביא בשם נמוקי רמ״ט ז״ל דסכנה לאשה לטבול כשבעלה אינו יכול לבוא עליה כגון בימי אבלו עיי״ש הרי אף שבעלה עמה הוי סכנה כל שאינו זקוק לה ועיין שמואל ב׳ י״א והיא מתקדשת מטומאתה ופירש״י ורד״ק שטבלה והרי בעלה לא הי׳ בביתה וצ״ע ועיין סהדר׳ אות ריש ועיון בטו״ז יו״ד סי׳ קצ״ב ס״ק ד׳ וצ״ע — ועיין בשו״ת מהר״ם שיק חיו״ד סוף סי׳ קפ״ב ודו״ק.

מג הבאתי בפנים דברי האגרא דפירקא ודברי הגאון ר׳ יוסף שאול בהסכמתו לס׳ שמירת הנפש שהביא ראי׳ מברכות נ״ג דרבב״ח שכח יונה דדהבא וחזר עלי׳ ובהגהות שה״נ השיב דשם הי׳ דבר מצוה ובליקוטי מהרי״ח הביא ראי׳ מפירש״י פ׳ וישלח ויותר יעקב לבדו ששכח פחים קטנים וחזר עליהם הרי גם יעקב חזר — וא״ל דבאמת ניזוק דמה שניזוק הי׳ שנשאר לבדו בלילה כדאיתא בש״ס וגם בשבעים תמרים הביא מדברי רש״י אלו וביותר ממדרש ר׳ פ׳ ע״ו דמוכח שם דמדרך מותר לחזור אמנם בחולין צ״א משמע שלא חזר רק הי׳ שם בתחלה ותלוי בפלוגתא בין שס׳ דילן לש״ס ירושלמי עיי״ש וכ׳ ר׳ שבתי ויש ראי׳ מפסוק כי תקצור קצירך בשדה ושכחת עומר לא תשוב לקחת הרי דוקא בזה שייך לא ישוב אבל במקום אחר מותר לשוב ויש לפלפל עליו וצ״ע ודו״ק.

מד לא ימשח כו׳ עיין בסגולת ישראל מר׳ שבתי מערכת ד׳ אות ל״ב שהביאו ובאות נ״א כתב ואפשר לומר הטעם בדבר מפני קנאת המזיקים והשדים שיש להם תמיד קנאה

על האדם להרע לו ובזמן כשהאדם בביתו אינו מסוכן כ"כ אבל בדרך שכל הדרכים בחזקת סכנה ע"כ יש חשש פן יתקנאו בו מ"ש בפתחי תשובה יו"ד סי' רס"ה בשם ועיקר אחיזה שלהן הוא במנעלים מפני שאין מברכין שום ברכה כשלובשין אותו [צ"ע הלא מברכין בכל יום שעשה לי כל צרכי בשביל מנעליו ובאמת מי שאין לו מנעלים אינו מברך אמנם אפשר שאינו כ"כ שמברך בשביל המנעלים] ע"כ יש להם אחיזה בדבר זה כך נראה לי הגם מי בא בסוד ה' לדעת טעמו ונימוקו של הקדוש ז"ל עכ"ז לפי שראיתי בס' דמשק אליעזר שכ' על צוואת ריה"ח ז"ל טעמים אשר לא נראו בעיני כלל ע"כ כתבתי הנלע"ד עכ"ל עיי"ש בהשמטות שכ' שוב בא לידי ספר שבעים תמרים והוא פי' על צוואת ריה"ח ז"ל [ולא זכיתי לראותו] ומצאתי שם באות מ"ד שכ' על הצוואה הנ"ל וז"ל שמעתי מפי מגידי אמת בשם קדושי עליון שהדברים עתיקין ויש בזה סוד נורא בשם הגה"ק תניא ז"ל עכ"ל.

מח מט עיין טו"ז יו"ד סי' קט"ז ובאר היטב סק"ח דקבלה מר"י החסיד אא"ט דהיינו ר"ח אלול אייר טבת כשחל יום אחד של אחד מהנ"ל ביום ב' או ד' אסור להקיז דם וכן השוחט אווז ביום זה או האוכל ממנו מסתכן ח"ו ובקובץ אחד מצא ג"כ רק שבמקום יום א' טבת נכתב יום ט"ו של טבת כשחל ביום א' דהיינו ר"ח טבת שחל בשבת והיינו יום א' דר"ח עיי"ש ובדרכי תשובה שם ס"ק ק"ו הביא שו"ת רמ"ץ חיו"ד סי' כ"ב שנשאל בחמשה אווזות שנשחטו ביום א' ט"ו טבת לסעודת נשואין ונמלחו יחד גם עם בשר בהמה והשואל חשש גם על הבשר בהמה שנמלח עם האווזות והשיב שהשואל הפריז על המדה בזה כי מדברי הלח"פ ובל"י נראה שלא הי' כתוב לפניהם כמו"ש בטו"ז לפנינו ונפל הדבר בספק אולי הי' בט"ז טבת ובקובץ אחר מבואר ה' טבת וח' אייר וח' אלול כשחל ביום א', והעולם אין נזהרין בזה כלל ונראה שסומכין על הכו"פ ביו"ד סי' י"א עיי"ש ובפרט לסעודת מצוה בודאי אין לחוש דשומר מצוה לא ידע דבר רע עכ"ד.

נ ראיתי בס' קצה המטה על המטה אפרים סי' תר"ד תר"ה ס"ק ר"י בסופו כ' ואולי יש שהות ליומו ועיין בס' עורה שחר אות מו"ד סנ"ה ושמעתי מדודי הגאון אבד"ק ווישווא נ"י שכוונתו מיד למל"ע והתירו לשהות על שבת ואולי באם הי' סמוך לעיוה"כ אין קפידא ג"כ לשהות לצורך כפרה בפרט לדידן דהוי כיו"ט גמור וכמ"ש המג"א סי' תק"ע סק"ו בשם מהרי"ל ומט"מ עכ"ל.

נב וכן אילן העושה פירות שתי פעמים בשנה יש לקצצו מיד כתב היעב"ץ ע"ז במגדל עוז בעליות יחוד המעשה חלק ט' אות כ"ו ואני אומר אסור לקוצצו אל תשחיתהו כי ברכה בו אבל נראה שמעצמו יפסד ויתיבש אחר שהרבה להוציא זרעו עכ"ל.

נה לא יגלח בר"ח עיין באו"ח סי' תצ"ג בענין להסתפר בימי הספירה שכ' המחבר דנהגו קצת בר"ח אייר לגלח וטעות היא והרמ"א מיישב המנהג עיי"ש ובמג"א טו"ז חיי"א קצש"ע ולא הזכירו כלל מזה שזהו איסור מצד צוואת ריה"ח שוב ראיתי בס' שמירת הנפש שהעיר על זה — ומה שהקשיתי בפנים דמכאן יה' משמע דמותר לגלח זקנו מצאתי כעת בספר זקן אברהם שהקשה כן וכ' דשם זקן נופל על חמשה אופנים א' זקן הנקרא השפה העליונה המעכב האכילה דמותר לגלחו אפי' בתער עיין ריטב"א מכות כ"ג בד"ה ועל הזקן — וא"כ על זה הי' כוונת ריה"ח והא ראי' שבסי' קצ"ט אוסר אפי' בשעת סכנה עיי"ש.

נח לא יתוץ תנור כו' עיין שו"ת חכ"צ סי' א' ובנוב"ק אה"ע סי' יו"ד ורמ"א או"ח סי' תנ"ה סעי' ב' ודו"ק.

נט עיין שו"ת טוב עין להחיד"א סי' ח"י צ"ז באריכות על דברי ב"י וב"ח סי' קע"ט וסיים וכבר נודע דרבינו יהודא החסיד תלמיד ר"י בעל התוס' והי' רבו של הסמ"ג ולכן המקיים צוואת החסיד תע"ב דאם הי'

ר״י החסיד מתיר הי׳ מקום לומר בעל נפש יחמיר לעצמו אבל מאחר שציווה לעשות כן יש לחוש לקיים צוואתו הן אמת דהרבה מהצוואות לא נתפשטו ואינם נוהגת אצלינו ועיין בהרב כנה״ג בא״ה סי׳ ס״ב וגם על מ״ש הרב ש״ך יש להעיר קצת עיין בדבריו ודו״ק עכ״ל — והנה ראיתי נוסח אחר בצוואת מהרי״ח הלזה מובא בס׳ שמירת הנפש אות ס׳ סי׳ רל״ט כל דבר שאינו רגיל להיות כגון תרנגולה שקראה כמו תרנגול או תרנגולת שתלד ב׳ ביצים ביום אחד צריך לשוחטה מיד וכ׳ עליו בהגהות שם עיין במס׳ עירובין דף ח״י ע״א אילן העושה דיו פירות עיי״ש ועיין ר״ה ד׳ ט״ו בתוס׳ שם ד״ה שתי ודו״ק ועיין בפנים אות נ״א נ״ב דכבר כתוב שם ענינים כאלה ועיין שם בהגהות שמירת הנפש שהקשה ממדרש שוח״ט סוף מזמור מ״ה איתא שם אמר ר״א ואל תתמה שהרי תרנגולתא ברא ביומא רבא ילדה תרי בעי וביומא זוטא חדא הה״ד כי כימי העץ ימי עמי עיי״ש וכ׳ אפשר דוקא תרנגולתא בהא ולא שאר עופות עכ״ל ובענין פרה אשר תלד ב׳ עגלים עיין לעיל בפנים אות נ״א ומש״כ שם וכעת ראיתי להביא בשם ש״ת שהביא עצה בשם אביו הרב ז״ל שימכור הפרה לעכו״ם ואח״כ יקח אותה מהעכו״ם דרך שאלה ותהי׳ ברשותו פרה של עכו״ם ואינו שלו וב״ה לא קרה להם אח״כ שום דבר וכ׳ עוד שם וכן אני מורה בזה להקל ע״י מכירה לעכו״ם כדרך מכירת בהמה המבכרת עכ״ל ועיין בפר״ח יו״ד סי׳ פ״ו ודו״ק.

סא עיין במגדל עוז ליעב״ץ נחל הט׳ מבריכה עליונה אות י״ג ס״ק ד׳ וזה לשונו רבים תמהו על צוואת ריה״ח שכ׳ לא יקרא איש מזרעו יודא ולא שמואל וכתב בשכה״ג אולי צוואה זאת היא פרטית על זרע הרב החסיד מפני סבה ידוע לי ואני כתבתי על זה נ״ל ברור משום ששמו של בעל הצואה הי׳ יודא ושם אביו שמואל והי׳ ירא שלא יתקיימו הנקראים בשמם אף כי מרוב חשק י״ח להשאיר שמם ירצו לתת זכרון לשמות אבותיהם ז״ל והנו חסידי׳ לא בעו נמי לאחזוקי טובותי׳ לנפשי׳ אפילו אם יהי׳ הגונים לא נוח להו לתלות בזכותם כ״ש אם ח״ו לא יה׳ ראוי׳ שלא יה׳ נתלין במקולקלין ולכן מנעו תולדותיהן מזה אבל בוודאי לא צוו כך אלא לזרעם או לדורם בלבד שכן מצינו לפנים מישראל שהי׳ בני הדור שקבלו טובה מרבן קוראין לבניהם אחריהם כמ״ש מבני עלי שנתן להם ריב״ז עצה שיחי׳ יקראו בניהם אחרי [והוא בר״ה דף ח״י ע״א] וכן בר׳ נתן הבבלי [והוא בחולין מ״ז ע״ב] [וכן באברהם אבינו מצינו שהגרים נקראו בשמו וכן אחר אהרן הכהן שעשה שלו׳ בין אבותיהם ואפי׳ במלך גוי מצינו באלכסנדרס מוקדון כמ״ש בש״י וביוסיפון שעשו לו חשיבות זה] ושמא היתה כוונת החסיד נ״ע למען לא יקראו לאבותיהם או לרבותיהם בשמם עכ״ל וראיתי בס׳ ברית אבות לר׳ שבתי שכ׳ על זה ויש לתמוה על טעם האחרון דהרי ראינו דהתנאים הקדושי׳ לא הקפידו על זה כמו הזרע הקדוש של הלל הזקן עד דורו של רבינו הקדוש וכ׳ שתירץ הא׳ עיקר שלא צוה רק לזרעו או לדורו בלבד וכ״כ הנוב״י אה״ע ע״ט ועיין בשו״ת דברי חיים סי׳ ח׳ ח״א בא״ע עיי״ש.

סב עיין בספר שבעים תמרים שהביא קצת ראי׳ לזה מגמרא שבת דף נ״ד ע״ב דראב״ע הי׳ מעשר תליסר אלפי עגלי מעדרים וכו׳ עיי״ש מובא בהגהות שמירת הנפש אות מ׳ ודו״ק.

סג אולי כוונתו למ״ש בס׳ מעשה תורה אות ג׳ סימן של״ה ג׳ דברים מזקינין בלא זמן הדר בעלי׳ והמגדל תרנגולים ושדבריו אינן נשמעים וכן הוא בחופת אלי׳ שנדפס בסוף ראשית חכמה עכ״ל.

ועיין בס׳ שבעים תמרים שכ׳ דכוונת ריה״ח ז״ל הי׳ למ״ש הכנה״ג סי׳ רצ״ז סעי׳ וא״ו שכ׳ שמנהג העולם להושיב עוף טהור על ביצה עוף טהור אחר שאינו מינו כגון האוז על ביצי תרנגולת או איפכא ואין בזה

חשש דלא נאסר אלא מין בשאינו מינו אבל בביצה שאינו מינו עיי״ש וגם הבאהי״ט סי׳ רצ״ז מביאו עיי״ש וכ״כ התשב״ץ ח״ב סי׳ חן דאין חשש בזה וכ׳ הטעם שאין התרנגולת עושה אלא מעשה דברים המוסיפין הבל והמושיב תרנגולת על ביצי אחר אינו אלא כמטמין אותם בתוך מוכן עיי״ש הביא הפ״ת שם סי׳ רצ״ז סק״א אמנם בתשו׳ רמ״ע מפאנו סי׳ ק״ב נשאל ג״כ על זה והשיב שם דמשום כלאים ודאי אין לאסור רק משום צער בע״ח ודאי אסור עיי״ש ולכן יש לומר דזה ג״כ כוונת ריה״ח ז״ל שלהשמיענו בא שלא להושיב תרנגולת על ביצים שאינן ממינה וגם לכן כ׳ לגדל אפרוחים דהיינו אפרוחים אחרים שלא ממינה אבל להושיב תרנגולת על ביצי תרנגולת לגדל תרנגולים אפשר לומר דלא אסר רבינו ריה״ח עכ״ל מובא בהגהות שמירת הנפש ודו״ק.

סט אשה שהתחילה להניק בנה תתחיל בדדה השמאלית עיין בס׳ יוסיפין פי״א שחכמי נגב אמרו לאלכסנדר מוקדון שהאשה כי תחל להניק בנה תחל מצד שמאל כי קרוב למשכן הלב שהוא שורש לחיים האנושיים עיי״ש ועיין בהלק״ט ח״א סי׳ קפ״ז מובא בס׳ ברית אבות חלק ישוע הבן אות למ״ד ודו״ק.

עא גם בלקוטי מהרי״ח ה׳ צניעות הביא זה בשם חופת חתנים דבליל חגיהם לא תטבול עיי״ש והנה כעת באתי להסתפק בזמן הניטל לאימת הוה אי לילה קודם לחגיהם או לילה אחר חגיהם יען בעכו״ם לילה הולך אחר היום והנה באמת שם ניטל משמע שקאי על ליל נטילתו ועוקרתו מן העולם והיא לילה קודם הפסח דהיינו אור לארבעה עשר כי נטילתו הי׳ בערב הפסח כמבואר בסנהדרין מ״ג ע״ב [וחסר בש״ס ע״י הצענזארים ונדפס בקבוצת השמטות ובאומר השכחה] ועיין בס׳ דברי צדיקים ח״ב אות יוד סימן ה׳ כ׳ בלילה שנהרג הנוצרי של היונים וכתב בליל נטילתו ועוקרתו מן העולם — אמנם כנראה שהעולם תפסו לעיקר ליל ניטל כשנולד והיינו בעת של חגיהם על לידתו בתקופת טבת וא״כ תלוי בחגיהם והם נהגו לחוג חגיהם בלילה שקודם לו — ושמעתי ששאלו את הגאון מהר״י בעל הפלתי כומר אחד אמאי בפורים נהגו ישראלים לעשות משתה ושמחה בלילה שלאחר הפורים ולא קודם לו הלא בישראל יום הולך אחר הלילה ואמאי נהגו הנוצרים לחוג חגיהם ללידת יראתם לילה שקודם לו הלא בעכו״ם לילה הולך אחר היום והשיב כי בפורים עיקר שמחה על מפלת המן שהי׳ עכו״ם — ובחגיהם על שנולד יראתם שהי׳ ישראל ע״כ נהגו כישראל מעתה נתפשט שהניטול הוא לילה קודם חגיהם והגם שכעת היונים מונים ג״כ כמו הקטולים מ״מ נשאר הדבר על עמדו וד״ק וכעת בא לידי ספר שמירת הנפש ועליו הגהות מר׳ שבתי כתב וזה לשונו ובספרי סגולת ישראל מהד״ת מערכת ז׳ אות ל״ו הבאתי דברי הס׳ ימצא חיים וז״ל ובכתבי קודש להרב סעדי׳ הלוי בעל ספר נוה צדק נמצא כתוב וז״ל דיש ליזהר שלא לעשות זיווג עם אשתו בלילה שנולד הנביא שלהם לא כן תידפנו רוח רעה כי הזמן גרמא שיולד בן פרוץ וגילה הבעש״ט זי״ע דמשומדים שיש בעולם הן הם שיצאו מזיווג אותו הלילה ולפי״ז סרה מהר מנהמית הנשים שיודעים בבירור שלא נבעלו לגוי ובניהם משומדים ר״ל דאפשר מאותה הלילה עיי״ש עכ״ל.

בענין איזה זמן נקרא ניטל אמר לי ידידי מוה״ר מאיר נ״י שו״ב דפה שאמר שהי׳ לומד אצל הגה״ק בעל ייטיב לב בסיגעט ושם תפסו לעיקר הניטל שהי׳ להקאונגארין להקטולין וכי כן תפסו ג״כ אצל הגה״ק מסאנז ז״ל והיינו לילה שקודם חגיהם — ובענין מה שכ׳ לעיל באם חל התקופה ביום או לילה שקודם התקופה או אחריו שמעתי כעת שבקצת מקומות המנהג אם התקופה היא קודם חצות היום אז לילה שלפני׳ הניטל אבל אם התקופה הי׳ אחר חצות היום אז הניטל בלילה שלאחריו ודו״ק.

קונטרס אחרון לס' צוואת מהר"י החסיד לקוטי בתר לקוטי

כג עיין במדרש תלפיות אות אלף ענף אתון בלעם בשם כתיבת יד כ' שכך ענין המלאכים שאינן הולכין כי אם כל אחד במסילה שלו באויר הקצוב לו כי הקב"ה חילק כל האוירות לכל אחד ואין אחד נכנס בגבול חבירו לכן אדם שהרס כותלי ביתו אם ישנה החלונות ממקום שהי' קודם יש בו סכנה כי המלאכי' שהי' עוברים דרך אותם החלונות כועסים בעבור שיש להם להקיף א"ה וכן הוא סכנה מפני השדים שהורגלו כניסתם דרך שם ועתה שינו דרכם ומזיקין כדאיתא ברבי יהודה החסיד עכ"ל.

כו עיין בשו"ת זכרון יהודא ח"ב בסי' קמ"ט החמיר מאוד בשם כלה וחמותה ולא רצה להצטרף לג' רבנים להתיר עיי"ש באריכות — ועיי"ש בסי' קנ"ו בזה שהי' להם לכל אחד כינוי שמות לועזי"ת שאינם שווים והתיר עי' שיוסיפו לאחד שם ובצירוף ג' רבנים עיי"ש — ועיין עוד בסי' ע"ה בענין זה שהאריך בשני שמות ובשינוי שמות להתיר עיי"ש — ועניין שם חתן כחותנו עיין תשו' זכרון יהודא שם ס"י קמ"ו שהתיר אם יש לאחד שתי שמות ולאחד רק שם אחד עיי"ש דברים נכונים ובסי' קנ"ח התיר ג"כ בצירוף ג' רבנים אם אחד קורין יצחק ולהשני איציק עיי"ש — וגם בסי' קפ"ב התיר אם לאחד שני שמות ולהשני שם אחד עיי"ש.

כח עיין בשו"ת זכרון יהודא ח"ב סי' קצ"ה בסופו שנשאל במחותנים ששמותיהם שווים ודקדק אם יש איזה שינוי כ"ד יכולין להתיר כיון שכ' שוות והביא מתשו' השיב משה וכ"ש כאן ואפי' אין שום שינוי יכולים להתיר ע"י ג' רבנים עיי"ש.

לה עיין בשו"ת זכרון יהודא ח"ש סי' קצ"א בענין זה שלא לעשות נשואין יחד לב' בניו. חקר הכוונה מהו האחד אם ביום אחד ואם היום הולך בזה אחר הלילה או להיפך וגם לא כ' חופה כאן עיי"ש שהאריך בזה והחמיר מאוד עיי"ש.

מא לא יניח מלזקוק עם אשתו לילה שטבלה בה עיין שו"ת חתם סופר חיו"ד סי' ק"ע שכ' באמצע התשובה ותו דהך מצוה מחודש מאחרונים דליל טבילה אין לה שורש כו' ולא זכר שר שהוא ג"כ צוואת רבינו החסיד ז"ל.

מח מט עיין בשו"ת נוב"י מהד"ק יו"ד סי' ה' וזה לשונו ומעיד אני שבהיותי בק"ק ואמפלא ושם לוקה השוחט בחודש טבת ושבט מן האווזות הראש של האווז ושם העופות בזול יותר עיי"ש.

נג בענין השחתת אילן מאכל עיין בשו"ת זכרון יודא ח"ב סי' קנ"ה שכ' דאינו יודע איזה סכנה ולא מצא בראשונים שיה' הדבר סכנה עיי"ש כנראה שלא מצא בין צוואות מהרי"ח צוואה זה וסבר שאינו אסור משום סכנה רק מדינה דש"ס ועיי"ש מה שהאריך בזה ודו"ק.

ובענין הנ"ל עיין בשו"ת ערוגות הבושם חיו"ד סי' קי"ט קכ' וקכ"א מש"כ בזה ופלא שלא זכר שהוא צוואת מהריה"ח ודו"ק.

נז בענין נטילת צפרנים בר"ח שמעתי שאיש א' ראה את הגה"ק בעל דרכי תשובה שנטל צפרניו ביום א' דר"ח ושאלו הלא נגד צוואות מהריה"ח והשיב דבשני ימים ר"ח מותר ביום א' ולא דיבר הריה"ח רק כשר"ח יום א' או ביום ב' דר"ח ודו"ק — ובעיקר הדבר כמדומה לי טעמו ששמעתי שיש נכריים שמגלחים דוקא בזמן המולד לבנה לאיזה סימן וגם נוטלים אז צפרנם והוי משום דרכי אמורי וע"כ אסרו החסיד ז"ל.

סז ראיתי בס' התעוררת תשובה מהגאון דערלויא ח"ב סי' לב' כ' עצה שיהדר לקיים מצות שילוח הקן לעשות שובך בעלייתו

לגדל שם איזה זוגות יונים או תורים ויפקיר עלייתו לכך לקיים המצוה עיי"ש — וכ' עוד הגם ששמעתי שיש בצוואת ר' החסיד ז"ל שלא יגדל אדם יונים בתוך ביתו אולי כוונתו יונים שהם שלו אבל לא שובך שהמה מופקרים ואינם שלו ועוד כיון שעושה בו לקיים המצוה רבה פשיטה שמצוה מגינה ומצלת עכ"ל — ובאמת לא נמצא בהצוואות שלא לגדל יונים רק שלא להושיב תרנגולים — ורק מצאתי בספר נגיד ומצוה חלק שני בתחילתו וזה לשונו אמר מהרח"ו זלה"ה שאין טוב לגדל בבית תורים ובני יונה לפי שהבית אשר יגדלו בה או ימותו בניו או לא יהי' לו זרע עכ"ל. ועיין בס' פלא יועץ מערכת הב' אות בעלי חיים שנראה שהבין כוונת הצוואה אפי' לא הושיב תרנגולת רק קנה אפרוחים קטנים שאין לגדלם עיי"ש משום צעב"ח — ויש בידי תשובה כי' ערוכה אלי מהגאון בעהמ"ס קרן לדוד מה ששייך לסי' זה ודו"ק — וקשה עלי להעתיקו ואולי יודפס בזמן קרוב בעזה"י.

עא הנני להעתיק תשובה אחת ממרן החת"ס השייך לכאן ונדפס בס' אגרות סופרים סימן ב' בזה"ל ע"ד אשר נשאלתי מאת מעלתו הרמה ענין למנהג איסור ת"ת בליל חגם לא שמעתי טעם מקובל בזה — גם מה ששמעתי מאמ"ו נ"י לא נהירא הגם כי יש סייעתא לזה ממנהג העולם שאוסרים גם תשמיש וסוגרים שערי טבילה כי לדעתי מנהג שטות הוא ויש למחות ביד הנוהגים כן דאילו לטעם אמ"ו נ"י ק' מה חילוק בין קודם חצות לילה לאחרי' שנוהגים היתר אחר חצות והיכן מצינו דפלגי רבנן בתקנתא דידהו בין פלגא דלילו' לפלגא ועיין גמרא פסחים ב' ע"ב אבל הנ"ל אפשר נהגו קדמונינו כן משום שלא ליתן מקום לבע"ד לחלוק ולשטן לקטרג, בהיות באותה לילה כל העמים נועדים לבית אלהיהם מחצות ואילך כידוע ועם ד' אלו ישנים על מטותיהם אפי' לומדי תורה רובם ככולם נעורים תחילת הלילה וישנים אחר חצות, ולא רצו לגזור שיה' כל ישראל עומדים השכם מחצות ואילך באותה הלילה כאלו נגררים אחר חוקותיהם וגדולה מזה נהגו לאכול באשמורת ער"ה שלא יחקו המינים מכ"ש שאין לגזור נדידת השינה בעת ההיא ע"כ בהשכל מנעו הלימוד קודם חצות לגמרי וממילא כל ת"ח ישן תחלת הלילה ויקום אחר חצות, ומכ"ש בעלי מו"מ הקובעים עתים לתורה בכל יום מסתמא בתחלת הלילה אותה הלילה נמנעים מפני המנהג וע"כ יעמדו אחר חצות לשלם חובתם דבר יום ביומו וממילא יהי' כמה וכמה עוסקים בעבודת ה' אלו מפה ואלו מפה. וחמת המלך שככה. וטעם זה הגון בעיני ולק"מ היכן מצינו יום שמקצתו אסור ומקצתו מותר כיון שהסברה נכונה כמו"ש תוס' פסחים שם ד"ה היכן מצינו יום — ולדברי אמ"ו נ"י קשה עוד הו"ל להתיר פ' ואלו מגלחין וכדומה דברים המותרים בימי אבל — ע"כ המחוור מ"ש ומתוך הדברים אתה למד שיש לגעור בהקובעים מושב לצים שמחים לאיד וה' ישמחינו כימי עיניתנו — משה"ק סופר מ"פ פד"מ.

ועוד בענין זה ראיתי כעת בס' ברכה משולשת (חלק ראשון מר' צבי מאשקאוויטש ממארגערעטין) בחלק הערות והוספות אות ח' שהביא בשם ס' ערוגת הבשם עה"ת פ' שמות הא דנהגו ישראל לבטל לימודם בלילה שנופל בה תקופת טבת ובוודאי לא דבר ריק הוא ומנהג ישראל תורה. וא"כ במה שמקיים מנהג ישראל בזה נמי גופא מקיים מצות ת"ת ושמעתי בשם הגאוה"ק משינעויא זי"ע דפסוק עת לעשות לה' הפרו תורתיך הוא בגימטרי' מכוון כמו זו שעה שתקופת טבת נופלת בו — ועיין שיח שרפי קודש ח"א סי' תקכ"ב.

ס פ ר

פותח שערים

בו נקבצו לקוטי כללים מכללים הש״ס אשר הבאתי
מכמה ספרים והבאתי סמוכין לדבריהם ופעמים השגתי
עליהם ופלפלתי בדבריהם כיד ה׳ הטובה עלי

אני הצעיר זעירא דמן חבריא אדם מועט
לעולם עפר ואפר

אפרים הלוי ביללִיטצער

התחלתי לחברו תחילת שנת תרע״ד לפ״ק
פה בעטלאן יע״א

קרית ישמח משה — שנת תש״ל

אות א

איבעיא דלא איפשטי

כתבו התוס׳ במס׳ יומא דף י״ט ע״ב וכן הר״ן בנדרים דף ל״ה ע״ב כתוס׳ הנ״ל בד״ה מי איכא מידי דלא בעי למיפשט מדברי אמוראי׳ אלא ממתני׳ או מב״ייתא וע״כ לא רצה הש״ס בנדרים להוכיח מדברי ר״ה ברי׳ דרב יהושיע אי כהנים שלוחי דרחמנא והביא התוס׳ הנ״ל עוד ראי׳ מש״ס בבא מציעא דף י״ז ע״ב ובפ׳ הכותב דף פ״ט ע״ב מיבעי׳ להו אי אלמנה מן האירוסין אית לי׳ כתובה ולא רצה לפשוט מכמה דוכתא בפ׳ נערה דף מ״ד ובפ׳ האומר דף ס״ה דאית לי׳ כתובה כמו שהוכיח שם ר״י אלא לא בעי׳ למיפשט רק ממשנה או ברייתא עיי״ש ועיין בסנהדרין דף פ״ה ע״א בתוס׳ ד״ה והאמר ודו״ק.

וקשה לי הא מצינו בכמה מקומות הוכיח ופשט מדברי האמוראים ומהם במס׳ תמורה דף ב׳ ע״ב בסוף העמוד תיפשוט לי׳ מדר׳ אבהו דא״ר אבהו א״ר יוחנן וכו׳ והא ר״א אר״י לא הי׳ רק אמורא ואפי״ה פשוט מיני׳ וצ״ע כעת — וכן בכתובות דף ב׳ ע״ב הוכיח רבא משמואל ואפשר דשם הוי הלכה למעשה וגם אינו איבעיא כלל ודו״ק — ועיין במס׳ קידושין דף כ״ג ע״ב בתוס׳ ד״ה דאמר ובציון של הגאון מהרי״ב שם ובגליון הש״ס שם ודו״ק ועיין בשב שמעתתא מבעל שמן רוקח שער חמישי אות ח׳.

והנה במה שכתבו התוס׳ והר״ן הנ״ל דהש״ס לא רצה לפשוט מדברי אמורא מיושב קו׳ התוס׳ בסוף מס׳ מגילה דף ל״ב ע״א ד״ה הלוחות ודו״ק — ועיין ברש״י במס׳ ב״מ דף י״ח סע״ב בד״ה אי דרבנן כ׳ ונפשוט בעיין דלקמן וקשה הלא רב אשי אמוראי היא ואיך נפשוט ממנו — ועיין במס׳ ב״מ דף כ״ד ע״ב ת״ש דאמר רב אסי כו׳ הרי דפשיט האיבעי׳ מרב אסי שהי׳ אמורא ודו״ק — והנה בתוס׳ בבא בתרא קע״ד ע״ב ד״ה שכיב מרע הקשו דתפשוט מרב הונא ולהנ״ל מיושב ודו״ק — ובזה מיושב ג״כ מה שהקשני בני היניק וחכים הילד יודא נ״י בש״ס חולין נ״ה ע״ב דנשאר בתיקו אם עור כולו קיים רק שחס״ במקום טיבורו או בראשי פרקים מהו ונשאר תיקו ואמאי לא פשוט לי׳ מרב ור׳ יוחנן אח״כ שאמ״ו כל העור מציל — ולהנ״ל א״ש דלא רצה לפשוט מהאמוראים אף דרב תנא מ״מ לא הוי לגמרי תנא כי ר׳ יוחנן לא הי׳ חשבו לתנא ודו״ק — שוב אמר לי בני הב׳ החו״ב פנחס נ״י שמעיקרא שם לא קשה דהאיבעי׳ מעיקרא לא הי׳ רק על שמואל ולא על רב כמובן — ועיין בתוס׳ גיטין ע״ח ע״א ד״ה כגון שכ׳ דבב״ב פ״ה ע״ב רצה לפשוט מדברי אמוראי עיי״ש — ועיין עוד במס׳ מנחות ט״ל ע״ב ש״צה לפשוט מאמורא דקאמר ת״ש דאמר רחבה אמ״ רב יודא עיי״ש.

אין דנין קל וחומר מהלכה

מקומו במס׳ נזיר דף נ״ו ע״ב אמר רבי עקיבא דנתי לפני רבי אליעזר מה אם עצם כשעורה וכו׳ רביעית דם לא כ״ש אמר לי מה זה עקיבא אין דנין כאן מקל וחומר ועיי״ש בש״ס משום דאין דנין קל וחומר מהלכה — והנה במס׳ שבת דף קל״ב ע״א הביא שם הש״ס גמרא הנ״ל אבל שם הגירסא אמר לו

ר׳ אלעזר בן עזרי׳ לר׳ עקיבא — וראיתי שם למסורות הש״ס שמוחק תיבת „בן עזרי״ דמש״ס נזיר הנ״ל משמע שהוא סתם ר׳ אליעזר והיינו ר׳ אליעזר בן הורקנוס שהי׳ רבו של ר׳ עקיבא — [ולענ״ד דצריך ליתן גם יוד בתיבת אלעזר והבן גם הרש״ש העיר עליו כן עיי״ש].

אמנם נראה לע״ד לפרש הגירסא שגרס ר׳ אלעזר בן עזרי׳ דהנה בשבת שם אמרינן דמילה דוחה שבת הוא הלכה ופריך הש״ס א״כ האיך ילפא ר׳ אלעזר בן עזרי׳ ביומא פ״ה ע״ב דפקוח נפש דוחה שבת מקל וחומר ממילה הא אין דנין קל וחומר מהלכה עיי״ש. והקשני ש״ב הב׳ החו״ב מו״ה שרגא פייש הכהן נ״י לפי דברי השיטה מקובצת במס׳ בבא קמא דף י״ח דהעלה דדוקא ר׳ אלעזר ס״ל אין דנין קל וחומר מהלכה אבל ר׳ עקיבא ס״ל דדנין א״כ מאי פריך הש״ס לר׳ אלעזר בן עזרי׳ דילמא ס״ל כר׳ עקיבא עכ״ל ולהגירסא הנ״ל דגרס שר׳ אלעזר בן עזרי׳ השיב לו כן לר׳ עקיבא דאין דנין ק״ו מהלכה א״ש דשפיר פריך הש״ס מר׳ אלעזר בן עזרי׳ לשיטתו.

והנה לדעת השיטה מקובצת הנ״ל קשה לי מש״ס חולין דף י״א ע״א דפריך מנא הא מילתא דאמרו רבנן זיל בתר רובא והקשו בתוס׳ הא איכא למילף מקל וחומר מחזקה דרובא וחזקא רובא עדיף כ״ש דאזלינן בתר רובא ותירצו דלרב אחא ב״י פריך דלית לי׳ חזקה מקרא אלא מהלכה ואין דנין קל וחומר מהלכה עיי״ש במהרש״א וקשה מאי פריך הש״ס דלמא ס״ל לרב אחא בר יעקב כרבי עקיבא דדנין קל וחומר מהלכה.

ועלה קו׳ זה על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן אאמו״ר שליט״א והשיב לי דאפי׳ רבי עקיבא דדן קל וחומר מהלכה זה רק בחולין אבל בקדשים מודה דאין דנין קל וחומר מהלכה דבלא״ה בקדשים לא ילפינן למד מלמד עיין בש״ס זבחים דף מ״ט וא״כ לא הי׳ אזלינן אחר הרוב לשיטת רב אחא ב״י בקדשים וע״כ צריך קרא והביא את״י מרישא של עולה שהוא קדשים וכן שאר ילפותות — ומיושב בזה מה שקשה לי על השיטה מקובצת הנ״ל מתוס׳ במס׳ פסחים דף פ״א ע״א בד״ה אמר רבא שרצה שם ללמוד דטומאת התהום הותרה בתמיד מקל וחומר מפסח והקשה הש״ס הא אין דנין קל וחומר מהלכה והקשה התוס׳ הנ״ל דהוי מצי למיפריך דיו לבוא מן הדין להיות כנדון ותירוץ דעדיפי פריך אפילו לר׳ טרפון דלית לי׳ דיו עכ״ל וקשה לשיטה מקובצת הנ״ל מאי חילוק יש בין ק״ו זה לק״ו זה ושפיר הי׳ יכול ליפרוך מדיו אפי׳ לר׳ עקיבא דס״ל דנין קל וחומר מהלכה ולהנ״ל א״ש דשם אמרו בקדשים וגם ר׳ עקיבא מודה דאין דנין וא״ש — ומיושב עוד בזה כמה קו׳ שמקשים על הש״ס חולין י״א דאמאי לא יליף רוב משאר מקומות וכמו שמקשה הפרי מגדים דנילף רוב מדמותר לאכול חלב ודלמא הבהמה טריפה וכדומה ולהנ״ל א״ש דבחולין בלא״ה ידעינן לר״א ב״י אלא בקדשים פריך.

והנה אאמו״ר שליט״א הקשה על השיטה מקובצת הנ״ל דס״ל דר׳ עקיבא ס״ל דנין ק״ו מהלכה א״כ האיך חייש ר׳ עקיבא למיעוטא במכות דף ז׳ ע״א בתוס׳ ד״ה אלו הא י״ל דנין קו״ח מהלכה וא״כ אפי׳ לית לי׳ חזקה מקרא ורק מהלכה כראב״י מ״מ הא הוא ס״ל דנין אפי׳ מהלכה — והי׳ נראה לומר דלר׳ עקיבא דחייש למיעוטא ליכא באמת ק״ו דבשלמא לאנן דקיימא לן מיעוטא כמאן דליתא הוי רוב יותר חשוב מחזקה אבל למאן דחייש למיעוטא א״כ עדיף חזקה מרוב דבחזקה ליכא מיעוט וגבי רוב איכא מיעוט וע״כ ליכא קו״ח והבן — וצ״ל דס״ל חזקה שלא נתבררה לשעתי׳ הוי חזקה דאל״כ קשה בפרה אדומה ודו״ק.

וכעת מצאתי פלוגתת אמוראים במס׳ סוכה דף ח״י אי דנין קו״ח מהלכה או לא דפליגו שם בעמוד אלף אי אמרינן גבי סוכה לבוד באמצע או לאו דלחד מ״ד אמרי׳ ולחד לא אמרינן ומפרש הש״ס מ״ט דמ״ד לא אמרינן לבוד באמצע דיליף מטומאה עיי״ש ופריך הש״ס ואידך ומשני שאנו הלכות טומאה דהכי גמירי להו ופירש״י מסיני דאין

לבוד באמצע ומהלכה לא גמרינן מילתא אחריתא אלא ההוא דאיתמר בי' עכ"ל ולכאורה קשה אאידך מ"ד הא אין דנין קו"ח מהלכה ואיך יליף מטומאה וע"כ דס"ל דנין ק"ו מהלכה ודו"ק — ואף דשם לא יליף מק"ו רק במה מצינו ואנן לא מצינן בש"ס לומר שאין למידין מהלכה רק בק"ו אבל בלימוד אחר אפשר דילפי' אפי' מהלכה ועיין במלא הרועים ח"ב מערכת היקש אות כ"ה רוצה לומר דבהיקש ילפינן אפי' מהלכה עיי"ש מ"מ נראה דכמו דלא ילפי' מק"ו כמו כן לא ילפינן במה מצינו דק"ו עדיף יותר ממה מצינו ודו"ק — ועיין ברש"י שבת קל"ב ע"א דכל י"ג מידות אין למידין מהלכה ופלא על המלא הרועים הנ"ל שנעלם ממנו דברי רש"י וצ"ע — ואף דלא נזכר היקש בי"ג מידות מ"מ משום כן ג"כ נחשב כמו י"ג מידות אם לא שנאמר כבעל ספר הכריתות המובא במלא הרועים ח"ב אות ג' מערכת גז"ש אות ב' וזה לשונו דעת הגאון ר"ש מקונין דלכך לא קחשיב ר"י בי"ג מדות הקיש משום דס"ל היקישא עדיף מגז"ש והוי כמו דכתוב בתורה בהדי' עכ"ל וע"כ אפשר דמודה רש"י דההיקש לא נכללו בי"ג מדות והוי כמפורש בקרא וילפי' שפיר מהלכה — ועיין להחיד"א בספרו היקר עין זוכר מערכת הה' אות נ"ו הביא דרבינו בצלאל בכלליו כ"י כ' דהקישא הוי כמו מפורש בתורה בהדי' תוספ' הרא"ש פרק הרבית עיי"ש — ועיין בשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן צ"ח שהעלה דבגז"ש ילפינן ק"ו מהלכה עיי"ש שהביא ראיות לזה ודו"ק — הנה הבאתי לעיל קו' אאמו"ר זצ"ל שהקשה אמאי חייש רע"ק למיעוטא אי ס"ל דנין ק"ו מהלכה כעת ראיתי בשו"ת חתן סופר סי' ל"ו בסופו הקשה כן — והנה מה שהביא שם דרע"ק ס"ל דנין ק"ו מהלכה כמבואר במס' ב"ק כו' כמבואר בש"ס שם עיי"ש וצ"ע שלא מצאתי שם כלל וצ"ל כמבואר בש"מ שם היינו בשיטה מקובצת ודו"ק — ועיין בפנ"י קידושין ל"ד ד"ה ת"ר שכ' כמו דלא ילפי' ק"ו מהלכה כש"כ דלא ילפינן בנין אב מהלכה עיי"ש ודו"ק.

אין אדם משים עצמו רשע

כן קיי"ל סנהדרין ט' ע"ב וראיתי בקהלת יעקב למה"י אלגאזי בחלק תוספות דרבנן אות א' סימן טו"ב חקר אי אמרינן אין אדם משים עצמו רשע גבי אשה ונראה לע"ד להוכיח מדבית שמאי בסוף גיטין דף צ' דסברו אין אדם מגרש את אשתו אלא א"כ מצא בה ערות דבר וא"כ אשה שבאת לפנינו ואמרה בפני בעלה גרשתני נאמנת אמאי נימא אין אדם משים עצמו רשע ועכ"ח דגבי אשה לא שייך סברא זאת — אמנם באמת אינו מוכרח כלל דהא ב"ש מודים דאם עבר וגירש מהני כמו שאיתא שם בסוף מס' גיטין — וגם אם גירשה מרצונה כמ"ש שם הפנ"י וגם בזווג שני כמו שכ' ג"כ הפנ"י או בארוסה לדעת המפורשים דמודי ב"ש בארוסה — ועוד דלא מוכרח כלל דב"ש סברו כהא דרב המנונא — ועוד אפשר דרק ב"ש סברו כן אבל לא אנן ודו"ק.

אין למדין הלכה ממדרש

עיין להחיד"א בספרו היקר עין זוכר מערכת האלף אות מ"ב ומערכת הה' אות ח"ן שהביא להיד מלאכי אות ע"ב שהביא לרבנן בתראי דה"ד בדבר שהוא נגד התלמוד ועיי"ש להחיד"א שהביא כמו כן לר"ת בס' הישר כי' שכ"כ עיי"ש ובהיות כן תמהנו על הגאון תוס' יו"ט סוף פרק ה' דברכות שכ' דאין הלכה כמדרש דמשמע שם אפי' שאינו נגד הש"ס והביא ראי' מדבר שהוא נגד הש"ס ולהנ"ל אין ראי' ודו"ק שם — ועיין לכנה"ג בכללי התלמוד אות ע' שכתב כהיד מלאכי הנ"ל — וכעת ראיתי להגה"ק מו"ה יצחק אייזיק זצלה"ה מקמארנא על המשניות שכ' בפ"ה דברכות במעשה ארג וזה לשונו הטהור ומה שאמר אא"ז תוס' יו"ט דאין למידן הלכה ממדרש ישתקע הדבר הזה כי אין למידן הלכה במקום שנמצא בבבלי חולק עליהם כבר קיבלו ישראל ליפסק כפסק

התלמוד אבל במקום שאין חולק עליהם בבבלי הרי פוסקין כתוספתות וספרא וספרי ומסכת סופרים ואם תתעקש בסמיות עין ולב ובחסרון דעה דוקא ספר שמחברו כיון ליפסוק אבל ממדרש רבה וכיוצא אין למידן ממנו הלכות כי לא דיקדק בדבר — אבל זה לא ניתן לומר על אנשי עצתו של יוצר ב־אשית שכל דבריהם כגחלי אש ברוח הקודש ובמשקל כל אות ואות ואין דבריהם כספר השמע וחוש ומוחש כי כל דבריהם כגחלי אש וכל אות ואות מדוקדק ויש בו רזין דרזין וכ״ש שהפשט אין בו נפתל ומעתה הזהר בני שלא תהי׳ בכלל המלעיג על דברי חכמים וכל הנמצא במדרשים ובזוהר החולק עליהם ואינו חש לדבריהם עבריין הוא וסופו לירש שאול תחתית והשומע יאיר כאור שבעת הימים אמן וכן פסקו נדרה שלא לילך במחול הוי עינוי נפש מן המסורה דכתוב מחלת לענות לענות נפש וכיוצא הרבה שהרמב״ם פסק הרבה דינים מספרים כאלו ותו לא מידי עכ״ל — אמנם בשו״ת נוב״ת חיו״ד סי׳ קס״א כ׳ דמן התוספתא היכא שאין בגמרא סתירה למדין ממנה כיון שעיקרה להלכות משא״כ המדרשים והאגדות עיקר כוונתם על המוסר ועל הרמזים ועל המשלים שבהם והכל עיקר הדת אבל אין עיקר כוונתם על פסקי הלכות לכן אין למידן מהם לפסק הלכה עיי״ש — ועיין שו״ת רדב״ז ח״ב סי׳ תרמ״ז — ובשד״ח מער׳ א׳ מאות צ״ה עד אות צ״ט ובאות ק״נ ועיין בקנאת סופרים בהשמטות לש״ח תשו׳ נ״ט — ועיין באה״ט אהע״ז סי׳ קי״ט סק״ו ובפ״ת שם סק״ה ופר״ח שם — ועיין בתשו׳ ה־שב״א סימן של״ה ובס׳ באר יעקב חלק אה״ע סי׳ קי״ט — וחידוש על היד מלאכי שהביא דברי התוס׳ יו״ט ולא הרגיש שהתוס׳ יו״ט איירו אפי׳ לא הוי נגד התלמוד ודו״ק — ועיי׳ באר היטב או״ח סי׳ קכ״ח סעי׳ י״ט בשם התוס׳ יו״ט — ועיין בילק״ג סק״י בשם שו״ת שיורי טהרה ח״ב עהש״ס תשו׳ נ״ה כ׳ דהא דאין למידן הלכה מפי מדרש היינו דוקא בשל תורה אבל בדרבנן למדין הלכה מפי מדרש.

אמר רחמנא

ראיתי בספר ילקוט הגרשוני על אגדות הש״ס ח״ג בסופו בתשובה ד׳ אות ב׳ העלה דלשון אמר רחמנא לא שייך רק בד׳ חלקים של התורה אבל לא בסדר דברים עיי״ש — ולע״ד לא שמיע לי כלומר לא סבירי לי דלא מצינו חילוק בתורה בין זה לזה שלא נקרא רחמנא ואדרבה מצינו שר׳ יודא לא דריש סמוכין בכל התורה ובמשנה תורה דריש — והמעיין בש״ס רואה יראה בהרבה מקומות בש״ס דקאמר אמר רחמנא בדבר שכתוב במשנה תורה כמו בש״ס חולין דף י״א ע״ב עיי״ש

אות ב

באשר הוא שם

אמרינן במס׳ ראש השנה ט״ז ע״ב דהאדם אינו נידון על שם סופו דכתיב בישמעאל באשר הוא שם אף עפ״י שעתידים בניו לחטא והקשה המהרש״א בח״א שם מ״ש מבן סורר ומורה דכתב רש״י פ׳ כי תצא דאמרה תורה ימות זכאי ועל ימות חייב ועיי״ש שכ׳ לחלק בין לעצמו ובין בניו ובשפתי חכמים עה״ת בפ׳ כי תצא מחלק דשאנו בן סו״מ שהתחיל באותו עבירה ולע״ד הי׳ נראה לחלק דשאני ישמעאל דאין לו דין ישראל ולא אמרינן עליו ימות זכאי ואל ימות חייב דלא קפדו כ״כ אנשמתו אבל בבן סו״מ איירי בישראל וחסו על נפשו וע״כ אמרו ימות זכאי ואל ימות חייב.

אמנם לפי״ז קשה לי מאי קאמר רב יצחק בר״ה הנ״ל דאין דנין את האדם אלא לפי

מעשיו של אותו שעה וראי׳ מישמעאל וקשה מאי ראי׳ מישמעאל הא ישמעאל ב״נ הי׳ ודוחק לומר דר׳ יצחק איירו בב״נ משום שהאדם נקרא עכו״ם כמו״ש התוס׳ בפ״ק דמ״ס ע״ז דף ג׳ ע״א — וגם על המהרש״א הנ״ל קשה דא״כ מאי ראי׳ הביא רב יצחק מישמעאל הא בישמעאל לא הוא חטא רק בניו וא״כ מאי ראי׳ על האדם בעצמו דאין דנין על מה שיעשה אח״כ וג״ז דוחק לומר דרב יצחק איירו ג״כ אם בניו יחטאו וצ״ע.

איברא דע״כ אי אפשר לחלק דישמעאל הי׳ לו דין ב״נ דאיתא בירושלמי בפרק קמא דמס׳ ר״ה הלכה ג׳ הקשה אמתני׳ דאמר בינונים תלויים ועומדים עד יוה״כ ופריך ואין הקב״ה רואה את הנולד ומתרץ לו דאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של השתא כמו בישמעאל ועיי״ש שהביא גם ראיות אחרות ועכ״פ נשמע שגם בישראל אמרינן כן וגם נשמע נגד המהרש״א הנ״ל דהא שם לא הי׳ בבנים — ובאמת על הירושלמי גופא קשיא לי מאי ראי׳ מייתי מישמעאל דשם בניו חטאו ולא הוא — ועוד בשלמא בישמעאל שכעת לא חטא אלא עתיד לחטא וע״כ דנין באשר הוא שם דכעת עוד לא חטא משא״כ בבינונים חטאו קצת אלא שהמתין הקב״ה שמא יעשו תשובה אף שיודע שלא יעשו ואין ראי׳ כלל משם וצ״ע.

וכעת ראיתי ג״כ בתנא דבי אלי׳ שא״א לומר ולחלק דישמעאל ב״נ הי׳ דהנה שם באלי׳ רבה פרק כ״ד כ׳ וז״ל לכן הקב״ה שהוא בוחן לבות וכליות אמר לו [לזרעו של עשו] אילו היתה ברית מילה בבשרך לא הייתי דן אותך על כל מחשבה ומחשבה כמעשה ועל כל מה שאתה עתיד לעשות כאלו כבר נעשה אעפ״י שלא נעשה עדיין עכ״ל הרי לך דבעכו״ם מענישין להבא וצריך לחלק דישמעאל נימול הי׳ וע״כ כתוב באשר הוא שם — אמנם קשה מבן סו״מ שג״כ נימול ואפשר לומר עפ״י שכ׳ רש״י והוא מש״ס סנהדרין דבשביל שנשא יפ״ת נולד לו בן סו״מ ונולד מחלק הרע שבעכו״ם וע״כ דנין אותו על שם סופו ועדיין צ״ע.

והנה כעת בא לידי ספר חדש שאילת יעקב מהה״ג דאדא כ׳ שם בסי׳ פ״ו אות כ״ב על קו׳ מהרש״א הנ״ל מישמעאל לבן סו״מ וממחתרת ומחלק בין בי״ד של מטה לבי״ד של מעלה — הנה בחילוק זה כבר קדמו בשפתי חכמים פ׳ תצא ומה שהקשה ממחתרת לע״ד מעיקרא לא קשיא מידי דשם לא דנין להבא ורק מטעם הבא להרגיך השכם להרגו וזה גזה״כ הוא ועיין בסנהדרין דף ע״ב ע״ב דמותר להורגו אפי׳ בשבת משום פקוח נפש וא״כ ודאי לא משום דסופו שייצא לתרבות רע ומשום דימות זכאי ואל ימות חייב אלא הטעם דהבא להרגך השכם להרגו.

ובדרך אגב נלע״ד לפרש מה שאמרה תורה דרודף ניתן להצילו בנפשו של רודף וכן ברודף אחר נערה המאורסה מותר להצילה אפי׳ בנפשו של המאנס ולא אמרינן כן בשאר איסורין — ונראה דקיי״ל בכל עבירות שבתורה שאין נענש על המחשבה חוץ מע״ז כמו״ש בתוס׳ קידושין ועיין בסוף חולין וא״כ בע״ז מתחייב גם במחשבתו והנה בכל מקום מצינו דש״ד וג״ע יש לו דין אחד עם ע״ז וע״כ גם בש״ד ובג״ע מתחייב במחשבה וא״כ כיון שרודף להרגו או לאנסה א״כ כבר נתחייב על מחשבתו וע״כ מותר להציל בנפשו.

שוב בא לידי ספר דבש לפי מהחיד״א ז״ל וראיתי שם במערכת ב׳ אות ח׳ ד״ה באשר הוא שם הביא מזוה״ק ח״א דף קכ״א ע״ג דאין הקב״ה דן את האדם במה שעתיד לחטא ובמצוה מגיני גם במה שעתיד לעשות [ועיי״ש שכ׳ שבפ־שת דרכים מביא זאת מרז״ל במדרשים וצ״ע דש״ס מפורש הוא בר״ה ט״ז ע״ב ובירושלמי פ״ק דר״ה ואפשר שקרא מדרש אף שהוא בש״ס משום שהוא אגדה ודרש] והביא הקו׳ מבן סו״מ עוד הביא להקשות מהשבטים שדנו ליוסף על סופו דעתיד ירבעם לצאת ממנו וכ׳ חמשה תירוצים א׳ לחלק בין בי״ד של מעלה לבי״ד של מטה [ותי׳ זה הבאתי לעיל בשם שאילת יעקב] ב׳ דשאני בן סו״מ שבא מטיפה אסורה מיפ״ת לא כן ישמעאל בן אברהם אע״ה והגר גיירה [גם אנכי העליתי כן וכוונתי ב״ה

לדעתו הגדול] ג׳ דישמעאל לא התחיל ברע אלא זרעו [כבר הבאתי לעיל בשם המהרש״א וגם בשפתי חכמים תי׳ כן] ד׳ דהשבטים להציל עצמם הי׳ עושים שלא יצא ירבעם וידיה את ישראל [ובזה מיושב גם ממחתרת דלהצלת עצמו מתכוין וכבר כתבתי לעיל וכן בן סו״מ שלא יה׳ מלסטים את הבריות] ה׳ דיוסף דן אותם ע״ש סופם ועפ״י מדתו דנוהו — והנה למה שרצותי לומר לעיל דבב״נ דנין על שם סופו ולא בישראל הי׳ נראה לומר דשבטים היו סבורים דיש להם דין ישראל וע״כ דנוהו על שם סופו אמנם דחיתי חילוק זה.

ובטעם הדבר שאין הקב״ה דן את האדם לפי מעשיו דלעתיד נלע״ד עפ״י שכ׳ הראב״ד בהשגותיו על הרמב״ם ה׳ תשובה פרק ה׳ לתרץ הקו׳ מידיע ובחירה שמסרה הקב״ה ביד האדם וידיעת הקב״ה הוי כביכול כידיעת אצטגנינים עיי״ש ולע״ד נראה אם הי׳ הקב״ה דן על שם העתיד א״כ לא יה׳ בחירה חפשית וע״כ אין דן לעתיד וזה דוקא בב״ד של מעלה אבל ב״ד של מטה שפיר יכולים לדון על עתיד וע״כ א״ש החילוק הנ״ל.

וכעת בא לידי ס׳ שער בת רבים וראיתי בפ׳ ויחי הביא כמה תירוצים על קו׳ הנ״ל ואיזה מהם כבר נזכרו ועוד הביא בשם ס׳ מרגניתא דר״ב סו״פ בראשית דעבירות שבין אדם לחבירו נידון ע״ש סופו לא כן עבירות שבין אדם למקום וישמעאל הי׳ עבירות שבין אדם למקום כיון דכבר נגזרה גזירה על ישראל רק שהי׳ לו למשוך ידו ממנו עיי״ש ועיין בעשרה מאמרות מאמר ח״ד ח״ב פכ״ג וערבי נחל פ׳ בא ש״ך עה״ת פ׳ תצא ראש דוד פ׳ וישב ודו״ק.

בני בנים הרי הם כבנים

כתב רבינו בחיי בפרשת ויצא עה״פ ויען לבן ויאמר אל יעקב הבנות בנותי והבנים בני וכו׳ כתב כיוב לבן דאף דאמרו בני בנים הרי הם כבנים לא אמרו בבני בנות עכ״ל ורבים תמהו עליו מש״ס יבמות דף ס״ב דאמרינן שם דברא לבת הרי הם כבן הרי דגם בני בנות נחשבים כבנים וראיתי לאאמו״ר זצ״ל כתב לתרץ דרבינו בחיי לא קאמר רק אם יש לו בנים ג״כ אבל אם אין לו בנים מודה ג״כ דבני בנות הרי הם כבנים וצריך לראות שם בש״ס עיי״ש וכתב דבמ״ש הבחיי מיושב היטב דברי רש״י בריש פרשת פינחס דבא הכתוב ויחסו אחר אהרן דמה בכך הא אעפי״כ הוא בן יתרו ולהנ״ל א״ש דבני בנים הוי כבנים ע״כ הוי בן אהרן וזה הפירוש בפסוק בן אלעזר הוי בן אהרן דבני בנים הרי הם כבנים אבל לא הוי בן יתרו דבני בנות אינם כבנים וצריך לראות להנ״ל אם הי׳ ליתרו בנים דבקרא לא משמע דיה׳ לו בנים.

והנה בדברי אאמו״ר זצ״ל מיושב שפיר מה שהקשיתי על רבינו בחיי הנ״ל מש״ס יומא ס״ו ע״ב בניו בני בתו מישראל ועיי״ש ולהנ״ל א״ש די״ל שלא הי׳ לו בנים רק בנות — וכן יש לתרץ מה שהקשה על רבינו בחיי מש״ס יבמות דף י״ז ע״א בן בתך הבא מעובד כוכבים קרי בנך ועיי״ש — ואפ״ל דאיירו שלא הי׳ לו בנים רק בנות.

ולע״ד להביא ראי׳ להרבינו בחיי דבני בנים אינו כבנות דכן איתא בפירש במדרש רבה בפ׳ ויגש פרשה צ״ד פסוק ו׳ ז״ל בניו ובני בניו אמר רבי יהודאי בר אלעאי בנות בנים הרי הם כבנים ובני בנות אינם כבנים עכ״ל .

ועוד מצאתי בש״ס סוף מס׳ סוטה דף מ״ט ע״א רבי רבי בר ברתיך אנא עיי״ש ברש״י נמי משמע דבני בנות אינם כבנים דהא קאמר לי׳ לאו בריך אנא — ועיי״ש במהרש״א בח״א שהקשה מש״ס יבמות ס״ב ותירץ דלענין פו״ר דבעינן לשבת יצרה נחשוב כן אבל לענין כיבוד אב ואם לא הוי כבן וא״כ א״ש הכל ודו״ק.

והנה גיסי הרב מפעטראזשעני נ״י הקשה על רבינו בחיי מקידושין דף ד׳ ע״א והא אפקתי׳ לזרע זרעה דזרעה לא איצטריך קרא דבני בנים הרי הם כבנים ולרבינו בחיי דלמא איצטריך קרא לבני בנות וצ״ע.

ולי קשה מש״ס סנהדרין דף ס״ד ע״ב עיי״ש וצ״ע — ונראה לע״ד להצדיק הצדיק עפ״י שראיתי בחי׳ רשב״א במס׳ קידושין שם כתב שם וז״ל דבן משמע בן ממש אבל זרע כל יוצא יריכו נקראו זרעו והביא ראַי׳ מש״ס סנהדרין הנ״ל עיי״ש ועיין בהגהות בש״ס דפוס ווילנא מהרש״ש כתב ג״כ וז״ל לכאורה מוכח מכמה מקראי דבזרע נכלל דורות עולם כמו ואיבה אשית כו׳ בין זרעך ובין זרעה ושמתי את זרעך כעפר הארץ כו׳ גם זרעך ימנה וצ״ע עכ״ל והנה כבר קדמו ברשב״א הנ״ל ועכ״פ אין קשיא כלל על רבינו בחיי דהוא לא קאמר רק אם כתוב בן אבל לא בזרע ודוק — ועיין בקהלת יעקב ח״ג הנקרא מענה לשון ולשון בני אדם סי׳ ס״ג ד״ה זרע כ׳ בשם תשו׳ מעשה חייא סי׳ י״ג שמי שאמר הבתים יהי׳ לזרעו שהוא לשון מסופק שלפעמים כולל בנים ובנות ולפעמים בנים לחודייהּ׳ ואין מוציאין מיד היורש עכ״ל — ונראה דזה הוי דוקא בלשון בני אדם ופשוט — ועיין בתוס׳ קידושין דף ס״ח ע״ב ד״ה בנך כ׳ מדלא כ׳ כי יסור את זרעך וכו׳ ודו״ק.

וכעת נלע״ד להביא ראי׳ לרבינו בחיי הנ״ל מש״ס מגילה דף י״ג ע״ב פריך הש״ס עה״פ כי אחי אבי׳ הוא — וכי יעקב הי׳ אחי לבן עיי״ש והקשה בטורי אבן הא מצינו לאברהם דאמר ללוט שהי׳ בן אחיו אנשים אחים אנחנו חזינן דיכול ליקרות בן אחיו אח וכמו כן בן אחותו אח וכ׳ עוד הטור״א וליכא למימר משו״ה יכול לקרות בן אחיו אח דבני בנים הרי הם כבנים וא״כ גם בן אחותו נמי נימא דבן אחותו הוי כאח דבני בנות הוי כבנות וכבנים עיי״ש ולדברי רבינו בחיי א״ש ודו״ק.

שוב ראיתי מפורש בירושלמי ביבמות פרק ו׳ הלכה ו׳ בני בנים הרי הם כבנים ובני בנות אינם כבנים ועיי״ש בק״ע — ובמטה אפרים בסופו בדיני קדיש יתום באלף למטה אות ה׳ באריכות ודו״ק.

וכעת מצאתי שהוא פלוגתא בין רש״י ותוס׳ בקידושין דף ס״ח ע״ב דיליף הש״ס דישראל הבא על הנכריה הוולד כמותה דכ׳ כי יסור את בנך ומפרש רש״י דמה שאמר הכתוב את בנך הפירוש בן בתך הרי לך בפירוש דהתורה קראה בן בתו בנו אבל התוס׳ שם ד״ה בנך אינם מפרשם כן רק בנך קאי על בנו ממש א״כ אינו נשמע דבני בנות הוי כבנים עיי״ש וא״כ רש״י לא ס״ל כרבינו בחיי אבל רבינו בחיי יכול לפרש כהתוס׳ ודו״ק.

והנה על רבינו בחיי בלא״ה קשה דהרי בלשון בני אדם אף בני בנים ג״כ אינם כבנים כמבואר במס׳ בבא בתרא דף קמ״ג ע״ב לא קרי אינשי לבר ברא ברא וכן קיי״ל ברמב״ם פי״א מה׳ זכי׳ ומתנה הלכה א׳ טוש״ע חו״מ סי׳ רמ״ז סעי׳ ג׳ ורמב״ם פ״ט מה׳ נדרים הלכ׳ כ״ג ש״ע יו״ד סי׳ רי״ז סעי׳ מ״ו עיי״ש וא״כ הי׳ לו לרבינו בחיי לומר שלבן לא דיבר כלשון בני אדם ואולי כיון דאיכא פלוגתא שם ב״ב ורב חביבא ס״ל דקרי להו אינשי לבר ברא ברא א״כ אפשר הי׳ לבן קרי כן ואולי זה הי׳ כוונת רבינו בחיי דאם אמרו היינו רב חביבא מ״מ מודה רב חביבא דבלשון בני אדם לא קרי לבני בתו בן וע״כ כיוב לבן ודו״ק.

וכעת ראיתי להחיד״א בספרו חומת אנך פ׳ ויצא אות י״ד מתרץ ג״כ דברי רבינו בחיי שאיירו בלשון בני אדם אבל לא נחות לכל הני דכתבנו עיי״ש ולא איירו כלל מש״ס ב״ב הנ״ל וגם מה שדקדק על הש״ס יבמות דקאמר מנא הא מילתא דאמר רבנן והו״ל מנא הא מילתא דבני בנים עיי״ש שבנה על דקדוק זה ובאמת אינו דקדוק כלל עפ״י הש״ס בב׳ קמ״ג הנ״ל דבלשון בני אדם לא הוי בני בנים בכלל בנים ושפיר קאמר הש״ס מנא הא מילתא דאמרו רבנן דייקא ודו״ק.

ברכת המצות

ראיתי בספר שו״ת ערוגת הבשם מהגאון ר׳ משה בן עמרם ז״ל בסימן ר״ז העלה כלל גדול דלא אשכחן דתיקנו חכז״ל ברכה

אלא היכא דהמעשה בעצמה מוכחת דלשם מצוה הוא דקעביד כגון נטילת לולב דאי לא מחמת המצוה ודאי לא הי' עושה כן. משא"כ היכא דהמעשה בעצם אין בה הוכחה דעבד מחמת מצוה בזה לא תיקנו ברכה וזה הוי טעם לשבח לכמה מצות שלא תיקנו ברכה כגון באכילת עיוה"כ שהוא מ"ע דאו' להרמב"ם — ובזה מיושב למה לא תיקנו ברכה על מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים כיון דהוא דבר נהוג בכל יום א"כ אין המעשה בעצם מוכיח דלשם מצוה קעבד בזה לא תיקנו כלל ברכה עליהם עייש"ה — וראיתי בגליון וילקט יוסף שנת תרע"ב לסימן קי"ד הקשה לפי טעם זה מדוע אין מברכין על כתיבת ס"ת דמוכח ג"כ דרק לשם מצוה כותב כי אם אינו כותב לשם ס"ת אז לא עשה ולא כלום א"כ הרי מוכח דעושה הדבר רק לשם מצוה עיי"ש — ונלע"ד דאין מכאן קושי' כלל על סברא הנ"ל דבשלמא אם הי' מביא שתיקנו חכמים ברכה אפי' אינו מוכח שעושה הדבר לשם מצוה זה הי' קשיא אבל מה שהביא מכתיבת ס"ת דלא מברכין בוודאי יש שם טעם אחר ואולי דאינו נגמר הס"ת דאם חסר ממנו פסול וכדומה ובלא"ה אין כאן קושי' על סברא הנ"ל דלא אמר היכא דמוכח ובודאי אז בכולם תיקנו ברכה רק העלה היכא דלא מוכח לא תיקנו והבן.

בת קול

ראיתי בתוס' יו"ט בסוף פרק ט"ז מיבמות ד"ה בת קול שכ' דהלכה שאין משגיחין בבת קול בכל דוכתא כמו שכתבו התוס' עיי"ש וראיתי בהגהות הרש"ש במס' יבמות קכ"ב שכ' על זה שבמחכ"ת דהתוס' לא כתבו כן אלא אליבא דר' יהושע אבל אנן לא קיי"ל הכי דהלכה כב"ה לאחר ב"ק עיי"ש עכ"ל — ואנכי לא מצאתי שום השגה על התוס' יו"ט בזה דהרי התוס' מתרצים דמשו"ה הלכה כב"ה יען שהי' רבים ואחרי רבים להטות כתיב ורק שהי' צריך הב"ק משום דב"ש מחודדין טפי עיי"ש ובתוס' במס' חולין פרק אלו טריפות עיי"ש וא"כ נשאר כן במסקנא דאין הלכה כבת קול — ואגב אזכיר שראיתי להחיד"א ז"ל בספרו היקר עין זוכר מערכת האלף אות א' מביא בשם תשו' הרי"ף ורבינו בחיי פ' וזאת הברכה לדקדק מפני מה אמרו בת קול ולא בן קול עיי"ש בדבריהם וחידוש שהחיד"א אינו מזכיר מתוס' יו"ט הנ"ל שכ' להסביר משו"ה שהיא למטה ממדריגת נבואה ותשש כחה וע"כ קראו לשון בת לשון נקיבה עיי"ש.

אות ג

ג' דברים הם ביהרג ואל יעבור ע"ז ג"ע וש"ד

והנה למדתי מדברי התוס' בפ"ק דסוטה יוד ע"ב ד"ה נוח לו דד' דברים הוי ביהרג ואל יעבור דאיכא עוד הלבנות פנים דהוי ביהרג ואל יעבור שהקשו שם התוס' על הש"ס דקאמר נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים אמאי לא חשיב לי' בש"ס פסחים כ"ה ע"א בהדי ג' דברים שהם ביהרג ואל יעבור ותירצו משום דהלבנת פנים אינה מפורשת בתורה ולא נקוט אלא עבירות המפורשות עכ"ל.

וכשאני לעצמי לא קשה לי קו' התוס' דכיון דהלבנת פנים הוי בכלל שפיכות דמים דאזיל סוקמא ואתי חיורא עיי' בב"מ נ"ט א"כ כבר חשיב לי' בהדי ג' הנ"ל.

אמנם בעיקר הדבר פלא שיה' זה בכלל יהרג ואל יעבור ולא ראיתי לשום אחד מפוסקים לומר דעבירת הלבנת פנים הוי בכלל יהרג ואל יעבור וגם הרמב"ם לא הביא להלכה שיה' ביהרג ואל יעבור.

ואפשר דכיון דהרמב"ם ס"ל דבשאר עבירות אסור להחמיר על עצמו לימסור נפשו דהוי כשופך דמים וע"כ מפרש הש"ס דמאי דקאמר מוטב שיפיל עצמו זה הוי מידת חסידות וכאן הותר להחמיר על עצמו — משא"כ לדעת התוס' שסברו דמצוה להחמיר על כל עבירות רק שאינו חיוב וע"כ מפרש דכאן גבי הלבנת פנים הוי חיוב כמו הג' עבירות וע"כ הקשו אמאי לא חשבי' בהדי אינך.

איברא דקשה לי האיך אפשר ללמוד מתמר הא הוי קודם מתן תורה ולא ילפי' מקודם מתן תורה — אמנם עיין בקיצור כללי התלמוד דמלתא דמסתברא שפיר יש ליליף אפי' מקודם מתן תורה.

ואפשר לומר דפליגו הרמב"ם ותוס' אי הוי הלבנת פנים בכלל יהרג ואל יעבור או לא — דהנה הבאתי בספרי תורת בן נח פלוגתא אי ב"נ מותר למסור נפשו על עבירה דהא אינו מצווה על קידוש השם דדעת המהרי"ט דב"נ אסור למסור נפשו אבל המנ"ח ס"ל דאין אסור לב"נ דבר זה ומעתה אפ"ל דדעת התוס' דב"נ אסור למסור נפשו על כל עבירות ורק דעל הלבנת פנים מותר למסור כיון דהוי כמו ש"ד ובש"ד העלה הפרשת דרכים דחייב למסור נפשו — משא"כ הרמב"ם ס"ל דאין איסור לב"נ שלא לאבד עצמו לדעת ע"כ אינו נשמע כלל מתמר משום שהי' לה דין בן נח ע"כ הי' מותר למסור נפשו אבל באמת אין חיוב בדבר וע"כ לא הביא הרמב"ם להלכתא ודו"ק.

והנה הא דאמרי' ואל ילבין פני חבירו ברבים נראה לי דמיעוט רבים הוי שנים דאל"כ הי' לו לומר בפרהסייה — ובאמת לא הבנתי האיך נשמע מתמר הא שם בפרהסייה הי' ומנ"ל דאפי' בפני ב' צריך למסור נפשו לדעת התוס' וצ"ע.

והנה יש עוד דברים שהם ביהרג ואל יעבור חוץ מהנ"ל עיין בירושלמי ע"ז פרק אין מעמידין לא סוף דבר האומר הרוג את איש פלוני אלא אפי' אמר חמוס את חבירו חייב למסור נפשו וכתב בפני משה שם שהירושלמי אזיל בשיטת ר"מ בכתובות י"ט ע"ב העדים שאמרו להם חתמו שקר ואל תהרגו יהרגו ואל יחתמו שקר עיי"ש ועיין בשיטה מקובצת ב"ק פרק הגוזל בשם הראב"ד פסק ארוך בזה ועיין בירושלמי סנהדרין פ"ב מענין זה וראיתי בהגהות ר' צבי חיות בב"ק שמתרץ בזה דברי רש"י שם דף ס' ע"ב שמתמי' עליו הפרשת דרכים בדרוש י"ט ודו"ק ועיי' רמב"ם פ"ח מהל' חובל.

ודע דיש עוד דבר דלדעת הרלב"ג שמואל א' כ"א הותר דבר איסור במקום פקוח נפש אבל לא טומאה עיי"ש וכבר מתמי' עליו הפרשת דרכים דרוש י"ט עיי"ש.

שוב ראיתי להפרי מגדים בתיבת גמא בסופו בחקירה ה' שמתמי' ג"כ על התוס' הנ"ל שהלבנת פנים הוי ביהרג ואל יעבור והביא מרבינו יונה בשערי תשובה שער השלישי סי' קל"ז אות ח' ט' שמחשב שם אבק של ג' עבירות וכתב אבק רציחה הלבנת פנים ועיי"ש שחקר אי הוי מן התורה או רק דרבנן ודו"ק.

גזירה שוה

קיי"ל אין גזירה שוה למחצה ולע"ד דאעפ"כ אם אינו מפורש הדבר בקרא רק ילפינן מסברא וסברא זה לא שייך גבי אידך לאו כו"ע סברו דילפינן מגז"ש עיין במס' ר"ה דף כ"ו ע"ב דרבי יהודא ס"ל כיון דלא שייך סברא זה גבי אידך לא ילפינן מגז"ש אבל רבי לוי ס"ל אעפ"כ דילפינן בגז"ש ועיי"ש בתוס' ד"ה רבי יהודה בסופו והנה ראיתי במלא הרועים ערך גז"ש בח"ב אות ט' הביא מבעל ספר הכריתות דבעלמא יש מ"ד שס"ל דיש גז"ש למחצה וטרחו המפורשים איה הוא המ"ד ואפשר דכוונתו הי' על הש"ס דכאן דרבי יהודה ס"ל כאן למחצה אמנם אעפי"כ אי אפשר למימר כן דטעמי' דרבי יהודא כאן משום דלא כתוב במפורש רק מסברא ולא שייך הסברא ודו"ק — וכמדומה לי שהפנ"י כתב בענין זה בריש קידושין או גיטין ונשכח כעת ממני מקומו ודו"ק — ובדברי בעל ס' כריתות מתורץ קו' התוס' בפסחים ל"ג ד"ה אף ודו"ק.

אות ד

דבר שיש לו מתירין

הנה העליתי בעזה״י סברא חדשה — הנה דבר שיש לי מתירין לא בטיל ואפי׳ באלף וגם כל דפריש לא מהני מפני שלמחר יה׳ התיר גמור — ונראה דהיינו דוקא אם למחר יהי׳ היתר גמור מכוח וודאי ולא יה׳ נשאר שום ספק בעולם בהתירו — שלא יה׳ נצטרך למחר לסמוך ארוב או חזקה וכדומה — וכמו בביצה שנולדה ביו״ט שלמחר לא יה׳ עליו איסור מוקצה או נולד כלל וכלל לא — משא״כ אם גם למחר יה׳ צריך לסמוך ארוב ולא יה׳ מותר רק מטעם רוב א״כ למה נמתין למחר שיה׳ מותר על סמך רוב הלא התיר זה יש לו ג״כ היום שנתערב ברובא ומה בצע ומה נרויח שימתין למחר — בזה לא שייך דשיל״מ — ואמרתי בזה ליישב קו׳ הפלתי בסימן ק״י אות ג׳ ד״ה ככרות שהקשה שם דלמה נתן הש״ס ע״ז ע״ד ע״א טעם לפטר חמור דלא בטיל דהוי דבר שבמנין ולמה לא אמר דהוי דבר שיש לו מתירין דיש לו תקנה בפדיון ומצות פדי׳ קודם לעריפה — ולהנ״ל א״ש דגם אם יפדה לא יה׳ מותר רק מכח הרוב דשמא השה טריפה ולא מהני הפדיון וע״כ דסמכינן ארוב וא״כ למה נמתין למחר הא גם היום איכא רוב ודו״ק — וגם מיושב בזה קו׳ החו״י סי׳ קל״ג ודו״ק — ועיין מש״כ באריכות בתשובה סימן כ״ד ח״ד שוב ראיתי בפתחי תשובה יו״ד סי׳ ק״ב סק״ו כתב כן בשם שו״ת רע״ק איגר סי׳ כ״ז עיי״ש וגם בשו״ת מהר״ם שיק חיו״ד סי׳ קכ״א כתב כן עיי״ש — דהשואל רוצה לומר כן והוא דחה אותו ודו״ק — ועיין בהגהות הרש״ש ביצה דף ד׳ ע״ב על התוס׳ ד״ה ותנן מה שהעלה דאם מותר להוסיף הוי דשיל״מ שיכול להוסיף עיי״ש ודלא כהנ״ל דאפי׳ אם יוסיף לא יהי׳ מותר רק מכח ביטול — אמנם אפשר דבששים הוי כנאבד מן העולם כמו שכ׳ הפנ״י בסוף ביצה ודו״ק.

דבר המפורש בתורה להתיר אין כח ביד חכמים לגזור

כ״כ הטו״ז בכמה מקומות באו״ח בסימן תקפ״ח יו״ד סימן קי״ז וחו״מ סימן ב׳ וכעת מצאתי סמך מן הש״ס לדבריו דהנה בפסחים דף ס״ב ע״ב פריך הש״ס לרב חסדא דס״ל הואיל לחומרא אמאי הפסח שעברה שנתו ושחטו שלא בזמנו לשמו כשר נימא הואיל ובזמנו פוסל שלא בזמנו נמי פוסל אמר רב פפא שאני התם דאמר קרא ואמרתם זבח פסח הוא הוא בהוייתו לא הוא לשום אחרים ולא אחרים לשמו בזמנו שהוא פסול לשום אחרים אחרים פסולין לשמו שלא בזמנו שהוא כשר לשום אחרים אחרים כשרים לשמו ע״כ וקשה לי ומה בכך שיש לו קרא הוא בהוייתו הלא לעיל דף ס״ב ע״א פירש התוס׳ בד״ה כי דרב חיסדא רק מדרבנן ס״ל הואיל וא״כ אף דמה״ת הי׳ צריך להיות כשר מ״מ מדרבנן נימא הואיל ולדברי הטו״ז הנ״ל א״ש כיון דמפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לגזור—ובזו מיושב ג״כ קו׳ התוס׳ שם בד״ה שאנו התם שהקשה אמאי לא משני הש״ס מק״ו דריש לי׳ ר״א כדאמרי׳ בזבחים עיי״ש ולהנ״ל א״ש דלא הי׳ יכול הש״ס לתרץ דהוי ק״ו ומה בכך מ״מ מדרבנן יכולים לגזור ועיין מלא הרועים בח״ב וע״כ משני הש״ס דאית לי׳ קרא מפורש ואין כח ביד חכמים לגזור עליו ודו״ק ועיין מש״כ מהרש״א ומהרש״ל שם ודו״ק — ועוד אמרתי לתרץ בדברי הטו״ז הנ״ל קו׳ התוס׳ במס׳ כתובות נ״א ע״ב בד״ה אונס דשרא רחמנא היכי משכחת לה הקשה אע״ג דאבוה דשמואל חיישינן קאמר וכו׳ ולדעתי דהכי הקשה על אבוה דשמואל איך גזרו חכמים כנגד דבר המפורש בקרא והוא לא נתפשה ודו״ק.

וכעת נלע״ד דפליגי רש״י והרמב״ם בסברא זו בריש מס׳ ברכות פירש״י אבל בהקטר חלבים ואברים לא גזרו חכמים

ולכאורה אמאי גזרו בשאר ובזה לא נראה משום דכ' כל הלילה עד הבוקר ומפורש בקרא ע"כ לא גזרו — אבל הרמב"ם בפ"ד מהל' מעשה הקרבנות פסק ג"כ בהקטר חלבים ואברים עד חצות נראה דלא ס"ל סברת הטו"ז דהרי מפורש בקרא כל הלילה עד הבוקר ודו"ק שוב הראה לי ח"ז החו"ב מו"ה אליעזר קינסטליכער נ"י שכבר העיר בזה בערך ש"י על מס' ברכות בתחילתו עיי"ש — ועיין בתוס' פסחים נ' ע"א ד"ה מקום שנהגו מי יאסף להם דגן אינו משמע כטו"ז ועיין שם בהגהות הש"ס לר' יצחק אייזיק חבר.

דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרן על פה

גיטין דף ס' ע"ב ובריש פ"ב דתמורה דף י"ד ע"ב ירושלמי מגילה פרק א' ה"ד טוש"ע או"ח סי' מ"ט תוס' ישנים יומא דף ע' והנה יש כמה פרטים שיוצאים מן הכלל שאף שהוי דברים שבכתב אעפי"כ מותר לאומרם בע"פ והנני לפרטם אחת לאחת — עיין ברי"ף מגילה פ"ד רמב"ם ה' תפילה פי"ב ה"ח — ועיין שמות רבה פרשה מ"ז.

א. דוקא מה שכתוב בתורה אבל בשאר ספרים כגון נביאים וכתובים מותר כ"כ התוס' בתמורה י"ד ע"ב ותוס' ישנים יומא ע' ועיין בב"י או"ח סי' מ"ט ובשו"ת חות יאיר סימן קע"ה.

ב. דוקא בדבר שמוציא אחרים ידי חובתן אסור אבל לא בשאר מילי כ"כ התוס' הנ"ל ותו"י הנ"ל וכ"כ הכלבו בשם הרי"ף מובא בב"י הנ"ל והסכים לזה הב"ח בסי' מ"ט ועיין מש"כ על זה החות יאיר הנ"ל וכ"כ הטור בשם הרא"ש בסי' מ"ט — ועיין ביפ"ת שמות רבה פרשה מ"ז.

ג. כתב הטור בסי' מ"ט בשם דודו הרב רבי חיים כל דבר שרגיל ושגור בפי כל אין בו משום דברים שבכתב וכ"כ המרדכי בשם ר"ת ועיין מש"כ בדרכי משה סימן מ"ט בשם א"ז ה' תפילין דאפי' שגור בפיו ואינו שגור בפי כל אסור לאמר — ועיין בב"ח דלא כתבן ועיין בשערי תשובה סי' מ"ט—ועי' בב"ח שכ' אפי' שגור בפי כל אינו מותר רק לעצמו אבל לא להוציא אחרים עיי"ש — ועי' וילקט יוסף תר"ע סי' קכ"ו.

ד. דוקא שמו"ת אסור לומר בע"פ כ"כ המג"א וב"י בשם יש אומרים ובשם רדב"ז וכ"ה ועיין בחות יאיר הנ"ל שדחה זאת.

ה. כתב הכל בו מובא בב"י דברכת כהנים ופ' התמיד שנהגו לאומרם בע"פ משום עת לעשות לה' שא"א לכל אדם להביא ספר כו' ועיין תוס' ב"ק ג' ד"ה כדמתרגם.

ו. והרב רבינו יונה כ' בפ"ק דברכות היפך דברי רדב"ז שאכתוב לקמן שכל דבר שבחובה מותר לאמר בע"פ.

ז. כתב הרדב"ז בסי' קל"ח דבר שבחובה דוקא אסור לקרות בע"פ אבל דבר רשות מותר.

ח. והאבודרהם וב"י הביאו בשם ירושלמי לחלק בין ס"ת לתפילה דתפילה מותר שהם שבח והודאה רחמים ותחנונים וזה מותר.

ט. בציבור שרי כ"כ בש"ג דשס"ב ע"ב מובא בדרכי משה או"ח סי' מ"ט וכ"כ החות יאיר הנ"ל.

י. נראה לע"ד עוד דדבר שאמרו מעיקרא ע"פ מותר כמו אז ישיר ומיושב קו' התוס' תמורה י"ד ע"ב והבן.

יא. בשעה שקרא ש"צ מותר לאומר אחריו בע"פ עיין מג"א סי' מ"ט הביא רדב"ז ח"א סי' קל"ה

ועיין בארעא דרבנן אות קס"ב מסתפק אי הוי דבר זה מה"ת ועיין ביאיר אוזן עין זוכר להחיד"א מערכת ד' אות ב' שהביא פלוגתא בזה ודו"ק ועיין בספר הקנה בכוונת ק"ש ובשכ"מ ש"כ הא דדברים שבכתב אסור לומר בע"פ אין חילוק בין בלחש בין בקריאה עיי"ש ודו"ק

יב. מי שדורש ברבים בהרבה פסוקים שבתורה וקשה עליו לחפש כל שעה בחומש מפני כבוד הצבור אפשר שיש להקיל מ"ב כן הביא משמו בעמודי שלחן על קש"ע סי' א'.

יג. כתב בספר האורה לרש"י ז"ל דמותר לקרות פ' תמיד על פה שהוא צורך הקרבן ובמקום קרבן חשבינן לי' ולכך לא חיישינן אם יקרא אותם ע"פ כמו שאנו קוראין פ' מוסף בשבת ויו"ט בע"פ עיי"ש.

יד. דוקא דברים אסור לקרות בע"פ אבל אות או תיבה כגון שנמצא טעות בס"ת בשעת הקריאה מותר לקרות הטעות בע"פ כי אות א' או תיבה א' שאין לו משמעות כלל לבדו לא מקרי דברים כ"כ בחיי אדם כלל ל"א סעי' ל"ג עיי"ש.

אמנם ברמב"ם פי"ב מה"ת ה"ב כתב אפילו תיבה אחת אסור לקרות בע"פ ועיין בתוס' חיים על החיי אדם כלל ל"א אות ס' מש"כ בזה — ועיין באו"ח סימן קי"ד במחבר סעי' א' שאסור לקרות שלא מן הכתב אפי' תיבה אחת אמנם במג"א סי' קמ"ג סק"ד כ' לינהוג כהב"ח לקרות הטעות בע"פ עיי"ש — והנה במס' מגילה אמרינן השמיט בה הסופר תיבה או ענין וקראן הקורא ע"פ יצא ואפשר דוקא דיעבד וגם אפשר דדוקא בתורה אסור עיין לעיל אות א' ודו"ק.

כתבתי לעיל באות י"א אי אסור מה"ת או רק מדרבנן כעת בא לידי ספר הראב"ן ועליו פירוש אבן שלמה וראיתי בסי' מ"ב הביא פלוגתא גדולה בראשונים אי מה"ת או לא עיי"ש באריכות — ועיי"ש גם בענין דבר שבע"פ שאסור לכתוב ג"כ פלוגתא אי מה"ת או לא עיי"ש והנה מצינו במדרש פ' מצורע בההיא רוכל שהי' מחזיר בעיירות הסמוכות לצפורי ואמר מאן בעיא חיי מאן בעא חיי ואודקי ליה כולי עלמא ואמרי הב לן חיי הוציא ספר תהלים מחיקו והראה להם מי האיש החפץ חיים כו' נצור לשונך מרעה כו' ושמעתי מאאמו"ר זצ"ל לדקדק אמאי הי' צריך להוציא ספר תהילים להראות להם וכי לא הי' יכול לומר אלו הפסוקים בע"פ ונלע"ד דמשום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם ע"פ ע"כ הראה להם בתהילים ודו"ק — וכן שמעתי אומרים בשם משורר זמנינו שהי' מפרש כן במה דמצינו במדרש כשהתחיל לדרוש כתוב פתח ואמר שלא הי' אומר בע"פ והוזקק לפתוח הספר וזה הכוונה של פתח ואמר ודו"ק — ועיין לעיל אות י"ב ודו"ק.

דיעבד

עיין בארעא דרבנן אות א' ז' אין תורמין כ' דבמידי דאו' אין בו חילוק בין לכתחלה ודיעבד וכ' שגם הרב הגדול בעל הלכות אלי' כתב כן דדוקא בקדשים אמרינן שונה עליו הכתוב לעכב אבל בכל התורה הוי לעכב אפי' בדיעבד עיי"ש בשם ר' שמשון ז"ל — ועיין בעפרא דארעא שחילוק אם כתיב מפורש בתורה או לא — ואנכי בעניי מצאתי בתוס' פסחים י"א ע"א בד"ה קוצרין שכתבו בזה"ל ואין לתמו' מי איכא מידי דמדאורייתא לכתחלה אסור ובדיעבד שרי דאיכא מילי טובא דבעי שונה עליו הכתוב לעכב כגון בקדשים עכ"ל ומדבריו משמע שאפי' בחולין איכא למימר דוקא לכתחלה אסרה תורה ואפשר דגם דבר זה שאיירו התוס' אינו מפורש בתורה — ועיין בתוס' גיטין סוף דף ג' — ועיין מש"כ ביאיר אוזן עין זוכר להחיד"א ערך ד' דיעבד אות ט' ודו"ק — ועיין עוד בעין זוכר מערכת הה' אות כ"ט ודו"ק — ועיין בשב שמעתתא מבעל שמן רוקח שער ט' אות י"ג ודו"ק — ועיין בשו"ת מהרי"א אסאד חא"ע סי' קי"ח ודו"ק — ועיין בתוס' מנחות ל"ח ע"א ד"ה הקדים שכ' דבשאר דיני תורה לא מצינו חילוק בין תחלה לדיעבד ועיין מש"כ הגאון מהרצב"י חיות בהגהותיו לש"ס סוכה י"א ע"ב.

אות ה

חיקש קיי"ל אין חיקש למחצה

וראיתי בצל"ח פסחים דף כ"ח ע"ב שהעלה דמה דאמרינן אין חיקש למחצה היינו שדבר הנלמד מחבירו נלמד בכל פרטיו אבל לא ללמד זה מזה כמו זה מזה וכן כתב בנוב"י מהדו"ת חלק אבן העזר סי' קכ"ט וכתב שם בהג"ה מבן המחבר שגם בשו"ת חות יאיר סימן ר"ג ס"ל כן והביא שם שבעל קרבן אהרן בספר מידות אהרן דף י"ח סוף ע"ב מפליג על זה שכ' החיקש והגז"ש שניהם שווי החלטי ומתהפך שזה ילמוד מזה וזה ילמוד מזה והביא שם שגם התוס' בתמורה דף ה' ע"א ד"ה מיתיבי עיי"ש שס"ל כבעל קרבן אהרן עיי"ש והנה מש"כ בהג"ה שבעל חות יאיר ס"ל ג"כ כן הנה עיינתי שם וראיתי שלא כתב כן רק כתב דפעמים מצינו כן כדעת בעל קרבן אהרן ופעמים מצינו כדעת נוב"י ועיקר מה דפליג על הקרבן אהרן בפירושא דאין חיקש למחצה עיי"ש.

והנה אנכי בעניי מצאתי כמה פעמים בש"ס דדרשינן חיקש זה מזה וזה מזה עיין במס' קידושין דף ה' ע"א פריך הש"ס ואקיש נמי יציאה להוי' עיי"ש משמע שמקשינן אפי' להיפך — וכן בסנהדרין דף ל"ד ע"ב מקיש ריבים לנגעים ומקיש נגעים לריבים עיי"ש — וכן בשבועות דף כ"ז ע"א ילפינן להרע או להיטב זה מזה וזה מזה עיי"ש — ועיין ברש"י בפ' משפטים מקיש עברי לעברי' ומקיש עברי' לעברי עיי"ש — ועיין בחולין קמ"א ע"א לאקושי אפרוחים לביצים וביצים לאפרוחים עיי"ש — ועיין בקידושין ל"ג אקיש קימה להידור ופריך הש"ס ואקיש נמי הדור לקימה עיי"ש ועיין מש"כ בהגהות הרש"ש חגיגה דף יוד ע"ב ודו"ק — ועיי' בכתובות דף מ"ז ע"א איתקש יציאה להוייה ודו"ק וכעת ראיתי גם במלא הרועים ח"ב אות ה' מערכת ההיקש סי' י"ב הקשה על הצל"ח הנ"ל מקידושין ה' ומפסחים כ"ה ע"ב מקיש רוצח לנערה מאורסה ונערה מאורסה לרוצח ועיי"ש שרוצה לתרצו — ואני מצאתי עוד נגד הצל"ח בש"ס פ"ק דנדרים דף ג' ע"א מקיש נדרים לנזירות ונזירות לנדרים וצ"ע ועיין בספר תורת חסד להגאון בעל שמן רוקח כלל ל"ז מש"כ בענין זה — ועיין במס' סוטה דף כ"ז ע"א בסופו להיקש אשה לאיש ואיש לאשה ועיי"ש ברש"י דלא פליגי ד"ה רב אשי ודו"ק.

וכעת מצאתי ראי' לדברי הצל"ח ממס' פסחים דף ל"ה סוף עמוד א' והא הכא דאין אדם יוצא ידי חובת מצה וחייבין על חימוצו כרת עיי"ש ולכאורה קשה הלא בכל שמעתתא שם ילפינן היקש מצה לחמץ דאינו יוצא רק בדבר שחייב על חמץ ואמאי לא ילפי' ג"כ להיפך דאינו חייב רק במה דיוצא ועכ"כ כהצל"ח הנ"ל ודו"ק ועיין ביד מלאכי אות ל' שהאריך בענין זה.

הלכה למשה מסיני

ראה זה מצאתי דבר חדש במהרש"ל בעירובין דף ה' ע"ב בתוס' ד"ה שפרצתו בד' כתבו וז"ל משכ"ת התוס' דגמירי להו מסיני דמהנו כו' נ"ב ויש מתמיהין הלא מבוי וחצר מן התורה שריין ומדרבנן הוא דאסורו וא"כ איך שייך לומר בכאן הלכה למשה מסיני וצריך לומר דהכי גמירי להו מסיני היכא שיבאו לגזור ולאסור המבוי והחצר אזי יתקנו המבוי בלחי וקורה והחצר בעומד מרובה וכו' וכמדומה לי שמצאתי כעין זה עכ"ל ובזה נראה לע"ד דמיושב ק' הפלתי בסי' צ"ח סיק"ד על רש"י בחולין צ"ו ע"ב [וכן ראיתי לתרץ בספר לקוטי שלמה ומה שהביא שם לתרץ מתוס' יו"ט פרק א' דזבחים מ"ג אינו מיושב דרש"י כתב כאן בפירוש הללמ"ס].

ובאמת שיש לתרץ קו' המהרש"ל באופן אחר עפ"י שכתב הרא"ש נדה בהל' מקוואות

בשם הר״י דהא דאמרי׳ עמון ומואב מעשרין הלכה למשה מסיני הוא ממש כהא דאמרי׳ לא יקרא לאור הנר בשבת דף י״א ע״א דהוא מן י״ח דבר ואמרו במשנה באמת אמרו ובירושלמי שם כל באמת אמרו הלכה למשה מסיני הרי לאו בדוקא אתמר לשון זה ועיין בטורי אבן חגיגה דף ג׳ ע״ב שנעלם ממנו הרא״ש הנ״ל שכתב כל זאת מסברא דנפשי׳ וכבר העיר על זה הגאון ר׳ צבי חיות בהגו׳ הש״ס חגיגה שם והביא עוד מש״ס פסחים ק״ו ע״ב שני ביצים ושני קישואים הלכה למשה מסיני לענין זוגות דחיישי׳ בהו עיי״ש והנה ענין זוגות לא הוי דין רק סכנה ואעפי״כ קורא לשון הלכה למ״מ עיי״ש — ולפי״ז א״ש ג״כ כאן דף דכתבו התוס׳ הלכה למ״מ לאו דוקא — וכן רש״י בחולין צ״ו ע״ב — ואולי שיש חילוק בין לשון הש״ס ובין לשון רש״י ותוס׳ ודו״ק — ובדברי מהרש״ל מיושב קו׳ הרא״ש לענין באמת אמרו דהלכה למ״מ אם יגזרו שלא יקרא לאור הנר אעפי״כ יה׳ מותר בחזן רואה וכו׳ ודו״ק.

אמנם קשה לי מאוד לדעת המהרש״ל מאי פריך הש״ס במס׳ מועד קטן דף ג׳ ע״ב דידהו הוא הלמ״מ הוא ועיי״ש בתוס׳ וקשה לי דלמא באמת דידהו הוא דלא הוי רק גזירת חכמים והא דאתי הלמ״מ עשר נטיעות היינו שאם יגזרו חכמים תוס׳ שבועות על עשר נטיעות לא יגזרו וכשי׳ מהרש״ל וצ״ע.

הנאה

בשו״ת רע״א נסתפק באיסור הנאה אי האיסור הוא בכזית או האיסור הוא עד שיהנה שוה פרוטה ועיין בילקוט הרועים ערך הנאה שכ׳ דבספר זרע של אברהם פסחים כ״ב נסתפק בזה ותולה בפלוגתת התנאים וגם בפתיחה משיב נפש תולה בפלוגתת האמוראים עיי״ש — ולע״ד דיש להוכיח דלא הוי שיעור הנאה בשוה פרוטה דא״כ במס׳ ב״מ פ״ד מ״ז דמפרט חמשה פרוטות הן אמאי לא קתני נמי איסור הנאה בשוה פרוטה וע״כ דלא הוי השיעור בשוה פרוטה — ואין לומר תנא דמאי שייר דהאי שייר ועוד תנא תני מנינא ואת אמרת תנא ושייר עיין במס׳ קידושין ט״ז ע״ב מכות כ״א ע״ב אמנם התוס׳ במנחות י״ח ע״ב ד״ה מנין כ׳ דאף במנינא אפשר לומר תנא ושייר עיין לקמן ערך תנא ושייר ודו״ק — והנה ממשנה דב״מ הנ״ל יש להוכיח ג״כ דלא כהמנ״ח שהעלה בערבא של הד׳ מינים אם אין בו שוה פרוטה לא יצא י״ח דבעינן לכם ודבר שאין בו שוה פרוטה אין לו בעלים ולא הוי לכם א״כ אמאי לא חשיב במתני׳ ג״כ ד׳ מינים שצריך שיה׳ שוה פרוטה — ובעיקר מילתא במה שהעיר המנ״ח איך יוצא י״ח בד׳ מינים שאין הערבא שוה פרוטה הלא לכם כתוב נראה דעל כל ד׳ מינים צריך שיה׳ שוה ביחד כל הד׳ מינים שוה פרוטה לשיטתו ואף שמין אחד אינו שוה מה בכך ודו״ק.

הלכתא למשיחא

סנהדרין נ״א יומא י״ג ע״א והנה יש כמה פרטים היוצאים מכללא זאת והנני לפרט מה שמצאתי ונרשם בזכרוני.

א. כתבו התוס׳ ביומא הנ״ל בשם ר״ח הכהן דבמקום דלא איתעבד איסורא אפי׳ הוי הלכתא למשיחא גמרינן ולא פריך הש״ס הלכתא למשיחא רק במקום דאיתעבד אסורא והוי הלכתא למשיחא ומילתא דלא שכיחא ועיין בשו״ת חות יאיר בסימן קכ״ה מה שהעיר על זה.

ב. כתב בשו״ת חות יאיר סי׳ הנ״ל דכמה פעמים מצינו אבעי׳ ושקלא וטריא בדברים שהם הלכתא למשיחא ולא פריך הש״ס משום דאמרינן דרוש וקבל שכר ולא פריך רק אלשון הלכתא.

ג. כתב התוס׳ בסנהדרין ויומא הנ״ל בתירוץ הב׳ דדוקא רב יוסף ס״ל הלכתא

למשיחא אבל אנן לא ס"ל כן עי"ש ועיין מה שהעיר גם על זה בחות יאיר הנ"ל.

ד. עוד כ' בחות יאיר הנ"ל דבדבר שמסור לכל לא פרכינן הלכתא למשיחא כי תיכף שיבא משיח יוקבעו ב"ד הדנין והמה יודעין כדת ודין ומה לעשות וזה בדבר ששייך לב"ד אבל דבר המסור לכל לא פריך.

ה. למסבר קרא שפיר אבעי' לן אפי' לא הוי שום נפק"מ עיין תוס' סנהדרין ט"ו ע"ב ובפ"ק דע"ז וכ' החות יאיר דכמו כן להבין דעת קדושים חכמי הש"ס ולירד לסוף דעתם ודו"ק.

הניחא למ"ד

ראיתי לכה"ג בכללי התלמוד אות קכ"ז בשם הר"י הלוי ז"ל בתשובותיו סי' א' דכשאומר הגמרא הניחא למ"ד המ"ד הוא עיקר עכ"ל — ולענ"ד דפלוגתא גדולה הוא בין הפוסקים דהנה בש"ס ביצה ג' ע"ב קאמר הש"ס הניחא לר"ל דס"ל כל שדרכו למנות אבל לר' יוחנן דס"ל את שדרכו מאיכ"ל ועיין בטור וב"י ומחבר והג"ה ביו"ד סי' ק"י דבעל העיטור פסק כר"ל וגם בסה"ת ולכאורה ר"י ור"ל הלכה כר"י בר מתלת [אמנם אפשר רק היכא דפליגי אליבי' דנפשייהו וכאן פליגי אליבי' דר"מ] וע"כ נראה לי משום דבש"ס קאמר הניחא לר"ל אבל הר"י פסק כר"י וכ"כ רבינו ירוחם שהסכימו רוב הפוסקים וכ"כ סמ"ג בסי' קמ"א שריצב"א פסק כר"י ועיין עוד בדרכי משה שם ודו"ק.

הפקר

כתב החיד"א בעין זוכר מערכת הה' אות ל' אי שרי להפקיר בשבת מוכח בשבת דף קכ"ו דשרי להפקיר בשבת וכן כתב הרב עבודת הגרשוני בפשיטות מסוגי' הנזכרת והוי הפך הרב פרי חדש סי' תל"ד דכתב דאסור להפקיר בשבת והרב שער המלך ה' לולב דף צ"ו הביא מדברי הריטב"א בחידושין כ"י דאסור להפקיר בשבת כמ"ש הרב פרי חדש ונדחק לפרש דבריו עי"ש — ועיין במעדני שמואל ה' פסח סימן קט"ו אות ג' כתב עיין בשד"ח בכללים מערכת ה' אות ק' מ"ש שם בדין הפקר בשבת אם מותר עכ"ל ואין בידי כעת לעיין בו — ועיין בהגהות הרש"ש במס' עירובין דף ע"א ע"א עי"ש ודו"ק — ולענין מתנה אם מותר ליתן בשבת וביו"ט דעת הר"ן דמותר ליתן מתנה ביו"ט אפי' שלא במקום מצוה אבל שיטת המרדכי דוקא במקום מצוה כן הביא בהגהות ר' שמואל שמעלקא טויבש בש"ס סוכה מ"א ע"ב — ולענין להקדיש בשבת או יו"ט כבר נלמד במשנה ביצה ל"ו ע"ב אמנם עיין במהרש"א פסחים ס"ו ע"א ובקרני ראם שם ודו"ק — עיין מה שכ' עוד בענין זה לקמן ד"ה הפקר בי"ד ועיין בשו"ת שמן רוקח ח"א סי' ט"ז בענין זה.

השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה

כ' התוס' יו"ט במס' ב"ק פ"ד מ"ז בשם התוס' אע"ג דהשווה הכ' אשה לאיש לכל עונשי' שבתורה היינו היכא דהפרשה נאמרה בלשון זכר והשוה הכתוב דלא תימא לשון זכר דוקא אבל היכא דכ' איש איצטריך ריבוי יעי"ש ועיין בס' קול סופר במשנה הנ"ל שכ' דהרמב"ם לא ס"ל כלל זה.

אות ו

וחי בהם ולא שימות בהם

קיי"ל דעל כל עבירות חוץ מג' יעבור ואל יהרג וכתבו התוס' במס' ע"ז דף כ"ז דאם רוצה להחמיר על עצמו רשאי וקדוש יאמר לו וזה דלא כהרמב"ם — והנה ראיתי לאאמו"ר זצ"ל בספרו גבעת פינחס בפ' לך שכ' וזה לשונו וראיתי בספר אחד סברא נכונה באשת איש דאינה רשאית למסור נפשה כי היא משועבדת לבעלה ואסור להפקיע את זכותו עיי"ש שהביא סמוכין לזה — ולע"ד להביא ראי' מתוס' ריש מס' כתובות דף ג' ע"ב בד"ה ולדרוש להו השני הקשו אמאי לא מיחו בידם הכמים וכ"ו ולכאורה קשה הלא התוס' סברו דרשאי להחמיר על עצמו וקדוש יאמר אמאי יהי' מוחים בידם החכמים [והגם שיש לתרץ דהתוס' דכתובות פליג על התוס' דמס' ע"ז דידוע דאין להקשות סתירה מתוס' אשר הם בשתי מסכתות כמו שכ' החיד"א בשם הגדולים בח"ב מ"מ זה דוחק] ולהנ"ל א"ש דאשה שאנו שאינה יכולה להחמיר על עצמה ולמסור נפשה ולהפקיע זכות בעלה וראי' להנ"ל — והנה לפ"ז יהי' נפקותא לאשת כהן שאסורה לבעלה אפי' בנאנסה א"כ בלא"ה אפי' ע"י אונס יוצאת מתחת רשות בעלה וע"כ שפיר יכולה להחמיר על עצמה וא"ש דברי הש"ס שם איכא פריצתא ואיכא נמי כהנות ולכאורה אי נימא דאשה אינה יכולה למסור נפשה מאי משנה איכא נמי כהנות ומה בכך ולהנ"ל א"ש כיון שכהנות אסורה בנאנסה א"כ אין רשות בעלה עלה ויכולה שפיר להחמיר על עצמה ומדויק היטב בדברי רש"י שם ובתוס' ודו"ק — ועיין בכתובות שם הגהות רד"ל.

אות ז

זה הכלל

מצינו זה הכלל לסימנא בעלמא שלא בא לכלול הפרטים שנשנו קודם לכן במשנה או בברייתא כן כתוב בתוס' יו"ט במס' כלים פרק ב' משנה ג' והביא ראי' משם וממשנה ב' פ"ד דמגילה ומס' כלים פכ"ז משנה ג' ודו"ק ועיין עוד בתוס' יו"ט פרק ז' דתרומות.

אות ח

חיישינן

מצינו חיישינן לקולא עיין תוס' קידושין ג' ע"ב בד"ה ה"ג ובגיטין מ' ע"ב תוס' ד"ה חיישינן ובהרא"ש שם ובגיטין ע"ג ע"ב בגמרא וחוששין משום זנות ובהגרי"פ שם ובמהרש"ש שם ובגיטין פ"ט ע"ב חוששין לאמתלא שהוי ג"כ לקולא ודו"ק אמנם עיין במס' נדה מ"ו ע"א בגמרא והא חוששין בעלמא קאמר ופירש"י דחוששין לחומרא משמע ועיי"ש במהרש"א ובהגהות הרש"ש ודו"ק.

חד בתרי

ידוע חקירת האחרונים בהא דחד בתרי בטיל אי בעינן דוקא רוב כפל או משהו יותר סגי ועיין בפרי מגדים בשער התערובות חלק א׳ פ״א ח״ג שהביא ממנת יעקב כלל נ״א אות ו׳ וכלל ל״ט אות א׳ ב׳ שמחלק בין לה ליבש עיי״ש ואנכי בעניי מצאתי בירושלמי חלה פ״א ה״א דקאמר שם הילל הי׳ כורך פסח מצה ומרור א״ר יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל הזקן ופריך והא״ר יוחנן כורך מצה ומרור ומתרץ שני דברים רבים על אחד ומבטלין אותו ועיי״ש במפרשים דהיינו ר׳ יוחנן לא הי׳ כורך רק מצה ומרור וע״כ לא יכול אחד לבטל את אחד אבל הלל הי׳ כורך שלשתן והי׳ ב׳ דברים מבטלין אחד ועיי״ש — ומעתה מוכח שפיר דחד בתרי הכוונה רוב כפל דאל״כ אלא משהו בעלמא סגי א״כ הדרא קו׳ הירושלמי לדוכתא איך כורך ר׳ יוחנן מצה ומרור הלא קיי״ל אי אפשר לצמצם אפי׳ בידי אדם כמ״ש הרמב״ם בפ״ט מהל׳ רוצח ושמירת הנפש פ״ט ה״י — וא״כ כמו כן יתבטל מצה למרור ועכ״ח דבעינן תרי כפל תרי ממש ודו״ק.

חומרא

עיין במעדני שמואל ה׳ פסח סימן ק״י ס״ק מ״ב וזה לשונו ואגב דאתי לידן אעתיק מה ששמעתי בילדותי בשם גדול וקדוש אחד שאמר דמה שאמרו חז״ל שכל הפורץ גדר ישכנו נחש יש לפרש שקאי גם על המחמירין יותר מכפי הגדר שגדרו חכמים זה נקרא ג״כ פורץ גדר וישכנו נחש כי במקום שהאדם הולך בדרך התורה ומחמיר במקום שאמרו חכמים להחמיר ולא יותר מדאי אזי מגין עליו כח דברי חז״ל והוא נשמר מן השמים מכל מכשול ח״ו המזדמן לפעמים בשגגה כיון שהוא עשה את שלו והחמיר על עצמו עפ״י גדרן של חז״ל והסייגים שלהם אבל במקום שהאדם מחמיר ע״ע יותר מכפי הגדר והסייג שנתנו עליו חכמים א״כ הרי הוא אינו סומך א״ע על הגדר של חכמים והוא מחמיר ע״ע יותר מכפי שאמרו הם א״כ שוב אין כח דברי החכמים אחראין לו לשמרו ממכשול וא״כ יוכל לבוא ח״ו לידי מכשול יותר ובזה מתיישב לשון הש״ע או״ח סי׳ תמ״ב סעי׳ ו׳ דכ׳ שם דנהגו לגרר הכתלים והכסאות שנגע בהם חמץ ויש להם על מה שיסמוכו דלכאורה מה צריך ללמד זכות על הנוהגים להחמיר לכתוב עליהם שיש להם על מה שיסמוכו וכמו כן מצאנו עוד בכמה מקומות שבש״ע שנכתב כן אבל לפי האמור לעיל אתי שפיר מה שנכתב על המחמירין (ביותר) שיש להם על מה שיסמוכו כי במקום שאי״ל על מה שיסמוכו אין להם להחמיר יותר מכפי מה שהחמירו חכז״ל עכ״ד הרב הקדוש המפורסם המנוח הר״ר יעקב יוסף זצלה״ה מאוסטרה שהי׳ בן בנו של הקדוש בעל רב ייבי זצללה״ה עכ״ל והביא עוד מספר זכר יהוסף חאו״ח סי׳ קל״ה שמתמה על השואל מה ראה לחדש ולהמציא גזירות חדשות ודיינו בגזירות חכז״ל וסייגים שלהם אבל מחומרות נוספות וגזירות חדשות צריך להתרחק מפני שהפסדם מרובה משכרם כמבואר בשאילת יעב״ץ ח״ב סוס״י כ״ה ופרי״ח ריש סי׳ תנ״ג וסי׳ תנ״א וסי׳ תס״א סק״ב — ובמ״מ פ״ה הל׳ חומ״צ ה״ד — ורש״י סנהדרין מ״ד ע״א ד״ה אתה גרמת להם ובילקוט כ׳ שלא יעשו הגדר יותר מן העיקר וכללא כיילי בסנהדרין כ״ט סע״א כל המוסיף הוא גורע עיי״ש — ועיין פ״ת יו״ד סימן קט״ז סק״י בשם סולת המנחה — ועיין ברמ״א או״ח סס״י רנ״ז — ועיין פרי מגדים שעה״ת ח״ג פ״ב בד״ה ודע בהרמב״ם וכו׳ עיי״ש — ולע״ד מה שכ׳ לענין פורץ גדר מפורש יוצא כן בש״ס ברכות דף יוד ע״ב במתני׳ אר״ט אני הייתי בא בדרך והטתי לקרות כדברי ב״ש וסכנתי בעצמי מפני הלסטים אמרו לו כדי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי ב״ה עיי״ש — ולכאורה הרי קיי״ל מצוה מגינה ואף שהטה וקרא הלא ב״ה ג״כ מודים שקורא כמו שירצה כדרכו וע״כ כיון שהחמיר על עצמו יותר מהלכה בא לידי מכשול ולא הגין עליו המצוה ודו״ק.

חקת עולם לדורותיכם

עיין בשו"ת נוב"י מהדורא תניינא חלק א"ח תשובה פ"ז שהאריך בביאור כל מקום שכתוב חקת עולם לדורותיכם למה כתוב שתיהם והביא דברי החזקוני שמיעוט דורות שנים וע"כ כתוב נמי חקת עולם ומקשה עליו דכמה מצות שנאמר בהם לדורותיכם לחוד ונוהג לדורי דורות ועיין רש"י שמות י"ב פסוק יו"ד וכתב שם הנוב"י כלל גדול דחקת עולם אינו מורה תמיד על עולמית של הזמן אבל קאי על בית המקדש הנקרא בית עולמים לפי שקדושתו קדושת עולם עיי"ש ונשאלתי הא דכתוב בפ' תשא גבי שבת לדורותיכם ברית עולם כיון דכ' לדורותיכם למה כתוב ברית עולם והשבתי דשבת הוא אות והיינו שהוא ברית בינו לבין ישראל כי האומות אסור להם לשבות בשבת והוא מתנה טובה שנתן הקב"ה לישראל וע"כ הבטיח הקב"ה שלא יקחנו ממנו שהוא ברית עולם ודו"ק — וכעת מצאתי במדרש לקח טוב המכונה פסיקתא זוטרתא בפ' בא כתב גבי ושמרתם את המצות ושמרתם את היום הזה לדורותיכם חקת עולם להביא ימות המשיח עיי"ש.

אות ט

טריפה

ראיתי בתורה מציון שנה ב' חוברות ג' סימן ח"י העלה דאף למ"ד טריפה חי' זהו דוקא בטריפה מחמת נקובה או פסוקה וקרועה כיון שהאבר עדיין בבהמה נוכל לאמר שיתרפא המכה ויחי' אבל בטרפה מחמת נטולה או חסורה כיון שהאבר חסר הכל מודים שאינה חי' לפי שברי' חדשה לא יברא בה ומתרץ בזה קו' העולם בש"ס חולין מ"ג מאי אהדרי' לי' חברי' לר' יוסי בר יהודא גבי ניטל המרה עיי"ש.

טעה בדבר מצוה ולא עשה מצוה פטור

ראיתי בטעם המלך בשעה"מ הלכות שופר פ"ב בד"ה ודמיתאן עלה כתב לתרץ קו' כנה"ג על הר"ן שהקשה אמאי לא גזרינן שמא יעברנו במילה והקשה הא לא גזרו שמא יעברנו בשופר ולולב רק משום דלא בקיאין בקבוע דירחא משא"כ במילה שהוא בבירור יום שמיני וכתב בטעם המלך עפ"י מש"כ התוס' בסוכה מ"ב ע"א ד"ה מהו דתימא דהא דאמרינן טעה בדבר מצוה פטור היינו דוקא גבי מצוה שמחוייב על האדם עצמו ואין אחר יכול לעשותו כגון לולב וכו' אבל מצוה שאחר יכול לעשותו לא שייך טעה בדבר מצוה וכתב בטעם המלך לפי"ז מילה שאין האב מל ברוב פעמים ועושה שליח ע"כ במילה אם טעה בדבר מצוה חייב וע"כ אפי' ידעינן בקביע דירחא הי' צריך לגזור שמא יעברנו במילה משום דאפשר ע"י שליח וטעה בדבר מצוה שם חייב עיי"ש — וראיתי לחמי זקיני הגאון מוה' אברהם ישכר לייכטאג זצ"ל שהי' אבד"ק הידאלמאש באנד"י הוניאד ורעדעם ומנ"כ פה בעטהלען יע"א שכתב על הגליון שם שנעלם ממנו משנה שלימה בשבת פרק ר"א דמילה מי שהי' לו שתי תינוקות לימול א' בע"ש ואחד בשבת וטעה ומל את של ע"ש בשבת ר' יהושע פוטר ור' אליעזר מחייב וקיי"ל כר' יהושע עכ"ל — והנה לכאורה קשה ממשנה זה על התוס' סוכה מ"ב הנ"ל ונראה דהתוס' לא כתבו זאת רק לסד"א שבש"ס שם כמו שיראה שם המעיין — וגם אפשר דהתוס' לא כתב רק מצוה שעלי' רמי' וגם מילה רמי' על האב — ועוד אפשר דהתוס' ס"ל דבאמת אי אפשר לעשות שליח במילה שיש דעות שסברו כן רק שיכבד אחר אבל לא לעשות שליח ודו"ק ועיין במצוה ב' מה שכתבתי בספרי תרגלתי לאפרים.

טעמא דקרא

כ' בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' רנ"ד סי' רנ"ד דאף דקיי"ל דלא דרשי' טעמא דקרא הייגו לקולא אבל לחומרא דרשינן וכעת בא לידי ספר נדפס מחדש בשם בנין ציון וראיתי שם בסי' כ"ו אות ג' שהביא בשם ס' נחלת יעקב בריש מס' שבת מהגאון מליסא ז"ל שכתב דלחומרא דרשי' והביא שכ"כ בשו"ת בית יצחק יו"ד ח"א סי' קמ"ד אות ח' ובחלק אה"ע ח"א סי' קמ"ד אות ג' עיי"ש ופלא שלא זכר מדברי החת"ס הנ"ל וכעת הבאתי סימוכין מפרק יוד דיבמות מ"א ולא בהפרת נדרי' ועיי"ש בהרע"ב טעמא מאי שבעל מיפר נדרי אשתו שלא תתגנה אבל זה תתגנה וקשה הלא לא דרשי' טעמא דקרא וכ' בתורה שבעל מיפר נדרי אשתו ובעל הראשון שהוא בעלה אמאי אינו מיפר ולהנ"ל א"ש דלחומרא דרשי' ודו"ק

אות י

ר' יוסי

זה לשון החות יאיר בתשובה צ"ד הלכה כרבי יוסי מחבירו. עירובין מ"ו ע"ב ועיי' גיטין ס"ב ע"א ותימא על תוס' יו"ט מס' מעשר שני פ"ה מ"ב וסוף תרומות עכ"ל — הנה התוס' יו"ט כתב שמה דהלכה כרבי יוסי מחבירו ולא מחבירו — ובאמת כל ספרי כללי הש"ס לא הביאו זה להלכה דהלכה כרבי יוסי מחבירו — עיין במבוא התלמוד ובספר תנאים ואמוראים הנדפס בשם הגדולים ח"ב בסוף אות ס' לא הביא זאת ובאמת שם בעירובין איכא פלוגתא בזה אי הלכה איתמר או מטין או נראין עיי"ש וע"כ לא הביאו בעלי כללים להלכה — וראה זה מצאתי בתוס' רי"ד על מס' גיטין הנדפס בצדו בדפוס ווילנא ראם בדף ס"א ע"א וזה לשונו ואין הלכה כרבי יוסי אלא כת"ק דאע"ג דאמרינן רבי יוסי נימוקו עמו הני מילי כשחולק עם יחיד אבל עם רבים לא עכ"ל — והנה ראיתי עוד ראי' שניי' בפירוש רבינו חננאל הנדפס אצל ש"ס ווילנא בצד הדף בעירובין דף מ"ו ע"ב וגריס שם הלכה כרבי יוסי „מחבירו" והמעתיק הגיה „מחביריו" ואפשר שבאמת לר"ח ולתוס' רי"ד ולתוס' יו"ט הי' שם הגירסא מחבירו — ועל התוס' יו"ט לפי"ז לא קשה כלל ולא עליו תלונות החות יאיר ודו"ק — שוב בא לידי ספר היקר והנעלה עין זוכר וראיתי שם במערכת ה' אות מ"ד ומ"ה הרחיב הדיבור בענין זה והביא בשם יד מלאכי [אינו תחת ידי] אות ר"ל ורל"א שהרבה להביא חבילות ראיות דהלכה כרבי יוסי מחבירו דוקא ולא מחביריו והחיד"א מפלפל עמו עיי"ש עוד באות מ"ב — ועיין מה שכתוב בכנסת הגדולה בכללי הגמרא אות ד' באריכות.

יוהרא

ראיתי לאממו"ר זצ"ל שכתב דכל מה דאסור משום יוהרא הייגו רק בעושה בפרהסי' אבל בעושה בצינעא לא גזרו משום יוהרא ואף דאמרו כל מה שאסרו חכמים משום מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור כבר כתבו התוס' בכתובות דף ס' ובחולין דף מ"א דרק באיסור תורה אבל באיסור דרבנן לא וחשש יוהרא נראה דלא עדיף מאיסור דרבנן ולא גזרו בחדרי חדרים — ואם כנים דברנו אלה מתורץ קושי' התוס' בברכות דף ל"א ד"ה ומצאו שהקשה על ר"ע דכשהי' מתפלל בפני עצמו אדם הניחו בזוית זו ומצאו בזוית אחרת הא לקמן אמרינן הבא לשחות בסוף כל ברכה מלמדין אותו שלא ישחה והנה לקמן בדף ל"ד בתוס'

ד"ה מלמדין הקשו מה בכך שישחה ותירצו בתירוץ השני על פי הגה"ת הב"ח שם דמחזו כיוהרא היות דכהן גדול כורע בסוף כל ברכה ומלך בתחילה וסוף כל ברכה לכך אסור להדיוט ומעתה להנ"ל דבצינע' ליכא חשש יוהרא לא קשה קושי' התוס' דהא כשהי' מתפלל בינו לבין עצמו הי' עושה כן — והתוס' דהקשו אפשר דסברו כתירוץ הראשון שבתוס' לקמן שם ולהנ"ל אפשר דר"ע ס"ל כתירוץ השני דהטעם משום יוהרא ובצינע' לא חשש עכ"ל הזהב — כעת ראיתי סברא זה בפתחי תשובה ביו"ד סימן רמ"ו סק"י בסופו וזה לשונו עיין בש"ת בא"ח סי' ג' סק"א שכ' סגולה שינצל שלא יהרהר בד"ת בבית הכסא בשם האר"י ז"ל שיאמר תחילה התכבדו מכובדים כו' אף שכתב בש"ע שם דעכשיו לא נהגו לאמרו מכל מקום יש לאמרו בשביל זה כדי שינצל מהרהור ד"ת ע"ש ואולי לא נאמרו הדברים אלא ליחידים אשר תורתם אומנתם ולא לזולתם דמחזי כ־מות רוחא עכ"ד—ולענ"ד נראה דלא שייך מיחזו כיוהרא אלא בדבר שעושה בפני רבים משא"כ בזה וכ' עוד כעת ראיתי שגם הב"י בא"ח שם בשם האבודרהם כתב ג"כ דמחזי כיוהרא עיי"ש עכ"ל הפתחי תשובה דפוס וילנא ראם — וכעת ראיתי בשו"ת זכרון יהודא חאו"ח סי' א' שכ' הגה"צ מסאטמאר ז"ל רוצה להביא ראי' דשייך מיחזו כרמות רוחא אפי' בצינעא ממס' ברכות דף י"ז ע"ב דתנן חתן אם רוצה לקרות ק"ש בלילה הא' קורא ופריך בגמרא למימרא דרשב"ג חייש ליוהרא וכו' וגם רמי דרבנן אדרבנן וק' דלישני הכא מיירי ביחידות דלא שייך מיחזו כיוהרא אע"כ כסברת הב"י דגם ביחידות שייך מחזו כיוהרא עכ"ל.

ירושה

ראיתי לאאמו"ר זצ"ל שכ' בזה"ל נראה לע"ד דבר חדש דהיכא שיש להאב שנים או שלשה בנים והם יורשים את אביו לא הוי כל אחד חצי יורש או שליש יורש לפי ערך הבנים אלא כל אחד יורש את כל הנכסים דהא אם לא הי' לו אחים הי' יורש את הכל ומעתה הכי בזה לפי שיש לו עוד אח אינו בן גמור להאב כמו מי שאין לו אח אע"כ כל אחד יורש את הנכסים רק שאי אפשר שכל אחד יטול הכל דהא אחיו מעכבו ע"כ בהכרח יחלקו ביניהם לפי ערך האחים וזה ברור לע"ד ומצאתי און לי בשיטה מקובצת ריש בבא מציעא שכתב על התוס' דשם שהקשו בזה אומר כולו שלי וזה אומר חצי שלי זה נוטל ג' חלקים וזה נוטל רביעי והקשו מ"ש מהא דספק ויבם שבאו לחלוק בנכסי סבא דאמרינן יבם ודאי וספק ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי ותירץ דשאני התם דהיבם מוחזק בכל הנכסים והספק ספק בכל עיי"ש והדבר צריך הסבר ולהנ"ל מובן היטב כיון דכל אחד מהבנים יורש כל הנכסים שפיר הוי היבם מוחזק בכל דהוא יורש ודאי כל הנכסים ואין ספק מוציא מידי ודאי — [ואפשר לכוין כן גם בתירוץ התוס' דשם] — ואפשר לתרץ בזה קוש' הש"ס בקידושין דף י"ז ע"ב במשנה דדמאי פ"ו משנה יו"ד דתנן גר ועכו"ם שירשו את אביהם עכו"ם יכול לומר לו טול אתה עכו"ם ואני מעות והקשו הא הוי חילופי אסורי הנאה ולהנ"ל יש לומר כיון דגם הגר יורש את אביו כל הנכסים ורק שהעכו"ם מעכבו לאו חלופי איסורי הנאה הוא רק מבריח אי' מעליו שלא יעכבו מליטול את המגיע לו בד"ת — אמנם עומד לנגדי הא דירושת הגר את אביו אינו מד"ת רק מדרבנן [ואפשר משו"ה לא תירוץ כן הש"ס] ואפשר דאעפי"כ כיון דחכמים תקנו כן יפקעו הירושה מהעכו"ם עשאו כעין תורה ופקעו כל הנכסים ואכתי הוי מבריח ארי [ואולי דתלוי אי קנין דרבנן מהני לד"ת] — אמנם עדיין עומד לנגדי מש"כ התוס' בנדרים דף ל"ג ע"ב ד"ה חנן דבברי הזיקא גם מבריח ארי אסור וכאן הוי ברי הזיקא ואפשר לומר דרק מדרבנן אסור ובירושת הגר הקילו כמו שהקילו לו כל עיקר שיורש את אביו וגם רוצה בקיומו של ע"ז כדאיתא סוף ע"ז עכ"ל.

יש כח בידי חכמים לעקור דבר מה״ת בשב ואל תעשה

עיין יבמות פ״ט ע״ב צ׳ ע״א וע״ב ונלע״ד לחדש דדוקא דבר דלא נעקר המצוה לגמרי ונתקיים דברי תורה בענין אחר ולא יתבטל לגמרי דבר מתוה״ק כגון שאמרו בנטמא הדם וזרקו במזיד דמה״ת הציץ מרצה והורצה ואמרו חכמים דבמזיד לא הורצה דמתעקרא אכילת בשר וכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם דכיון דהוי שב ואל תעשה יש כח ביד חז״ל לומר אם נזדמן שנטמא הדם ונזרק במזיד לא יאכלו הכהנים הבשר אבל בשאר קדשים שפיר אכלו הכהנים ונתקיים שם קרא דאכלו אשר כפר בהם אבל אין כח ביד חכמים לומר דמצוה זו או זו תתבטל לגמרי מאיזה טעם שיה׳ ח״ו לא יתבטל דבר מתורתנו הקדושה הלא כתוב אלה המצות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה והתורה נצחי׳ והקב״ה נתן לנו התורה שהוא מביט מראשית אחרית ואסור לשנות שום דבר ח״ו ועיין ח״ס או״ח סי׳ שי״ח.

וראי׳ לדבר שר״ט ורע״ק אמרו במכות ז׳ אלו היינו בסנהדרין לא הי׳ אדם נהרג מעולם שנשאל לעדים אם טריפה הרג או שלם הרג וקשה אם ראו בחכמתם שצריך לסלק ד׳ מיתות ב״ד א״כ למה להם לבקש תחבולות הלא יש כח ביד חכמים לבטל דבר מן התורה בשב ואל תעשה אלא ודאי דהתורה נצבת כעמוד של ברזל ואי אפשר לבטל מצות ובערת הרע מקרבך אפי׳ הוי בשב ואל תעשה כיון דנתבטל כל המצוה שלא יהי׳ שייך בשום פנים — עוד ראי׳ עיין במג״א או״ח סי׳ תקפ״ח שהביא קו׳ הגאון מהר״ם פאדווא ז״ל דלמה גזרו בשופר שמא יעברנו אמאי לא גזרו משום שמא יתקן כלי שיר ותירץ דזה שייך גם ביו״ט וא״כ בטלה כל מצות שופר וקשה ומה בכך הלא יש כח ביד חכמים לעקר דבר מה״ת בשב ואל תעשה ולהנ״ל א״ש דלבטל כל המצוה מכל וכל זה אין כח בידם לבטל — ולא הצרכתי להאריך בענין זה שהוא דבר פשוט שלא תהא תורה אחרת וכתבתי זאת להוציא מדעת הרב החובל ההופך ומבלבל דברי אלקים חיים וחשב בדעתו דעה כוזבת שלו שבידו וברשותו לעקור התורה ולהפוך הקערה על פי׳ באמרו יש כח ביד חכמים לעקור בשב וא״ת ודברי משג״ה הוא אוי לנו שבעו״ה כך עלתה בימינו — וגדולה מזה כתב הטו״ז בכמה מקומות דדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חז״ל לגזור עליו אפי׳ בשב ואל תעשה כמו שמבואר מדבריו באו״ח סי׳ תקפ״ח וביו״ד סי׳ קי״ד ודו״ק ועיי״ש שהן הן דברי הטו״ז מש״כ למעלה וכ״כ הפר״ח או״ח סי׳ תקפ״ח שם שלא יכלו חכמים לעקור דבר מה״ת לגמרי אפי׳ בשב ואל תעשה ועיין בשעה״מ ה׳ שופר שהסכים לדבריו והביא ראי׳ לדבריו מתוס׳ יבמות דף כ׳ ע״ב שכ׳ שלא רצו חכמים לעקור לגמרי מצות יבם עיי״ש ונלע״ד דמשם אין ראי׳ כלל דהא חזינן דכעת היום סילקו חכמים מצות יבום לגמרי וע״כ צ״ל דכיון דהתורה נתנה רשות להיבם שאם לא ירצה יתן חליצה וע״כ לא בטלו חכמים המצוה כלל רק לימדו שהיבם יאמר שאינו רוצה ועוד דאיכא חשש שמא בדור פרוץ שיש לו בן במקום אחר ועיין בהגהות מה״צ חיות במס׳ יבמות ודו״ק.

וזה לשון הרמב״ם פרק ט׳ מהלכות יסודי התורה הלכה א׳ דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ולא תוספת שנאמר את כל הדבר אשר אנכי מצוה אתכם אותו תשמרון לעשות לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו ונאמר והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת הא למדת שכל דברי תורה מצווין אנו לעשותן עד עולם וכן הוא אומר חוקת עולם לדורותיכם ונא׳ לא בשמים היא הא למדת שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה לפיכך אם יעמוד איש בין מן האומות בין מישראל ויעשה אות ומופת ויאמר שה׳ שלחו להוסיף מצוה או לגרוע מצוה או לפרש במצוה מן המצות פי׳ שלא שמענו ממשה או שאמר שאותן המצות שנצטוו בהן ישראל אינן לעולם ולדורי דורות אלא מצות לפי זמן היו הרי זה נביא שקר

שהרי בא להכחיש נביאתו של משה ומיתתו בחנק על שהזיד לדבר בשם ה׳ אשר לא צוהו שהוא ברוך שמו צוה למשה שהמצוה הזאת לנו ולבנינו עד עולם ולא איש אל ויכזב עכ״ל.

יד

עיין בש״ס זבחים דף כ״ד ע״א אר״ש כל מקום שנאמר יד אינו אלא ימין, וקשה לי על החכם האבן עזרא בפירושו על התורה בפרשת בא י״ג — ט׳ כ׳ בשם ר׳ משה הכהן כי יד ברוב המקרא היד השמאלית עיי״ש שמביא ראיות וזה דלא כש״ס הנ״ל.

ר׳ יצחק מגדלאה

ראיתי בהגהות מה״צ חיות למס׳ בבא מציעא דף כ״ה ע״א וז״ל נ״ב הרבה אמוראים אם לא נזכרו דבריהם בבית המדרש רק בהלכה אחת היו מכנים שמם בביהמד״ר בתואר שם הלכה הזאת כמו [בברכות נ״ג ע״ב] ר׳ זהומאי אומר כשם שמזוהם פסול לעבודה כך לברכה הנה ג״כ נקרא ע״ש הלכה שלו שאמר הדין במזוהם שפסול לברכה וכן בכאן ר׳ יצחק אמר באוקימתא והוא שעשוין כמגדלין לכן נקרא בבהמ״ד בשם מגדלאה וכן מצינו בירושלמי פ״ק דמגילה ואליהו מקריב באיסור במות א״ר שמלאי דיבורא ובדבריך עשיתי עי״ש הרי נקרא ר׳ שמלאי דיבורא מפני שהביא ראיה מקרא דובדבריך עשיתי וכן בתנחומא ומדרש פ׳ מטות כל הרים שבמקרא הרים וכאן א״ר אבא רומניא לשון רוממת עיי״ש במפרשים וזה אמת עכ״ל — והנה במה שכ׳ שר׳ יצחק מגדלאה נקרא על שם הלכה שלו בב״מ הנה ראיתי במס׳ נדה דף כ״ז ע״ב בסוף העמוד א״ר יצחק מגדלאה וטמאו לו פתחים גדולים ואולי נקרא ג״כ על שם אותו דפתחים גדולים טמאו ודו״ק.

אות כ

כהנים

ראיתי במדבר קדמות מערכת כ׳ סי׳ י״ד שכ׳ בשם האר״י זצ״ל דלעתיד לבא הכהנים יהיו לויים והלויים יהיו כהנים והאריך בסודן של דברים עיי״ש וקשה לי ממס׳ סנהדרין צ׳ ע״ב דיליף הש״ס תחה״מ מה״ת דכ׳ ונתתם ממנו את תרומת ה׳ לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנים לו תרומה אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה עיי״ש וקשה לדעת האר״י ז״ל יהי׳ אהרן הכהן לעתיד לוי והאיך יתנו לו תרומה וצ״ע — אם לא שנא׳ שאהרן הכהן ישאר ג״כ כהן יען דכ׳ בפרשת שמות הלא אהרן אחיך הלוי ועיין שם ברש״י שהביא ש״ס זבחים ק״ב שהי׳ אהרן עתיד להיות לוי ולא כהן והכהונה הי׳ אומר לצאת ממך עיי״ש וא״כ לא יגרע לאהרן חלקו לעתיד ויה׳ כהן וזה שכ׳ מגיד שבחו של אהרן שלא שינה שישאר לעתיד כהן כמו שהי׳ — אבל קשה מיחזקאל מ״ג — י״ט דכ׳ ונתת אל הכהנים הלוים אשר הם מזרע צדיק הקרובים אלי נאם ד׳ א׳ לשרתני ועיין ברש״י שכ׳ מזרע צדיק לפי שהי׳ כהן גדול ששימש ראשון בימי שלמה נקראו על שמו וקשה הרי הכהנים יהי׳ לויים ואיך ישרתו לעתיד ועיי״ש במצודת דוד כי זרע צדיק נבחרים לעתיד אפשר גזירת הכ׳ דאף דהם יה׳ לויים אעפי״כ יה׳ מותרים לשמש אזי וצ״ע מה שכתבתי שאפשר שאהרן הכהן ישאר גם לעתיד כהן כעת ראיתי במדבר קדמות מערכת הק׳ אות י״ג בסופו וזה לשונו אבל לעתיד בעת ההיא יעמוד מיכא״ל ר״ת משה יהי׳ כהן אהרן לוי כו׳ עיי״ש הרי שגם אהרן יה׳ לוי וצ״ע — ועיין שו״ת ויצבר יוסף סי׳ מ״ג.

כל פסוק דלא פסקא משה רבינו אנן לא פסקינן

מגילה כ״ב ע״א תענית כ״ז ע״ב והנה יש בזה כמה פרטים דאף במקום דלא פסקא משה רבינו אפי״ה מותר להפסיק ואפרטם אחת לאחת.

א. לתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין מותר לפסוק באמצע הפסוק עיין במס׳ מגילה ותענית הנ״ל והנה הטעם אמרינן שם משום דלא אפשר וע״כ מותר ומשם למד שמואל דבכל מקום דלא אפשר מותר — ונלע״ד דקיי״ל כן דבכל מקום דלא אפשר מותר להפסיק אפי׳ באמצע פסוק ואף דשם לא קיי״ל כשמואל דפוסק ואנן קיי״ל כרב דדולג מ״מ מודה רב דבמקום דלא אפשר מותר לפסוק רק ס״ל דכאן הוי אפשר לדלוג דבוודאי לא פליג לומר דלתינוקת אסור ג״כ להפסיק וע״כ משום דלא אפשר בענין אחר וע״כ במקום דאפשר דדולג לית לי׳ פוסק אבל במקום דלא אפשר מודה דפוסק — וכן מצאתי בשו״ת חתם סופר חיו״ד סי׳ יוד מתרץ מנהג העולם שהתחילו בקידוש בליל שבת ויהי ערב וכו׳ שהוא באמצע פסוק וכ׳ שם משום דלא אפשר בענין אחר — ובזה נלע״ד לתרץ קו׳ רוקח סי׳ שי״ט מובא במג״א או״ח סי׳ נ״א ס״ק ט׳ דמפסיקין הפסוק גבי קדושה וקרא זה אל זה ואמר עיי״ש — ולהנ״ל נראה לענ״ד דהוי ג״כ לא אפשר ועוד נראה לי לתרץ בזה קו׳ המג״א סי׳ נ״א ס״ק ט׳ שהקשה על מה שכ׳ הרוקח סי׳ שי״ט לתרץ העולם גבי הא דכשמכניסין את הס״ת להיכל חולקין פסוק יהללו את ה׳ וגם פסוק וקרא זה אל זה וכ׳ שם הרוקח טעם לחלק והקשה במג״א מנ״ל לחלק מאחר דבגמרא מפורש לאיסור ולמצוא טעם מליבנו עיי״ש — ולהנ״ל נראה כיון דאיכא טעם יפה לעשות כן הוי אי אפשר בענין אחר ושפיר מותר לעשות כן דהא מפורש בש״ס דבמקום שא״א מותר ומיושב ג״כ קו׳ אאמו״ר זצ״ל [על מנהג העולם בתענית שאמרו בקריאת ויחל י״ג מידות עד ונקה ולא אמרו כל הפסוק] נראה משום דלא רצו לסיים בתיבת ולא ינקה וע״כ הוי לא אפשר ומותר.

ב. היכא דעדיין לא התחיל בהענין מותר לפסוק כ״כ הרשב״א בחידושיו למס׳ ברכות דף י״ד ע״ב שהקשה על הא דבני מערבא שאמרו ויאמר ה׳ אלא משה אני ה׳ אלקיכם והקשה מהא דכל פסוק דלא פסקא משה ותירץ כיון דלא התחיל קצת מהמצוה מותר לפסוק [אמנם כבר התעוררו בדברי הרשב״א שקו׳ מעיקרא לא קשיא דהא הבני מערבא מעיקרא לא חלקו הפסוק כלל דמקרא מפורש הוא בויקרא פרשה י״ח פסוק ב׳ כמו שאמרו עיין בשו״ת חתם סופר חיו״ד סימן יוד ועיין ביד המלך ה׳ ק״ש ועיין הגהת ר׳ אלעזר לנדא ברכות י״ד והגהת ר׳ צבי חיות שם].

ג. היכא דאיכא אתנחתא או זקף קטן מותר להפסיק דפסוקי טעמים הוא הלכה למשה מסיני כ״כ בשו״ת יכין ובועז ח״ב להרב מוהרלב״ש או מהרשב״ש סימן ב׳ מובא בשו״ת חתם סופר חאו״ח סימן יוד ובשו״ת מגן גבורים סי׳ נ״א סק״ו וסי׳ ס״א סק״ג ועיין בהגהת של מפרשי הים על הלבוש בהגהותיו על הש״ס ברכות י״ד ע״ב עיי״ש — ובזה מתרצים הנ״ל קו׳ הרשב״א הנ״ל — ולע״ד לתרץ בזה ג״כ קו׳ ששמעתי על מנהג העולם דאומרים אחר ברהמ״ז השלך אל ה׳ יהבך והוא יכלכלך והוא חציו פסוק בתהלים נ״ה — ולהנ״ל א״ש דכיון דכתיב אתנחתא שפיר מותר לפסוק באמצע פסוק — ובזה מיושב קו׳ המג״א או״ח סי׳ נ״א ס״ק ט׳ שהקשה על מנהג העולם דנהגו ביום המילה שאומר המוהל וכורות ומחלק קצת פסוקים — ולהנ״ל א״ש דאינו מפסיק רק בשיש אתנחת או זקף קטן דשם מותר להפסיק — ואפשר דמיושב ג״כ קו׳ אאמו״ר זצ״ל מקריאת ת״צ שהקשיתי לעיל — והנה על סברא הנ״ל קשה מש״ס מגילה ותענית ועיין בס׳ מגן גבורים שרוצים לתרץ ואין הס׳ הזה ת״י והחתם סופר הנ״ל מדחה תירוצם עיי״ש — ולע״ד קשה עליו עוד מהא דהביא המג״א או״ח סימן ל״ב ס״ק מ״ה מש״ס קידושין פ״ק דף ל׳ ע״א דאין אנו בקיאין בפסוקים איה מקומן להפסיק ועיין

ביו"ד סי' רע"ד וב"י—ולכאורה קשה הא פסוקי טעמים הלממ"ס וסוף פסוק הוי בכלל פסוקי טעמים וע"כ דבאמת הם הלממ"ס ורק שאנו לא ידעינן אי הם במקומן הראוי להם וא"כ אין אנו מותרים להפסיק ג"כ באתנחת כיון דלא ידעינן בבירור—אמנם לפי"ז אמאי אמרינן כל פסוקי דלא פסקי משה רבינו לא פסקינן הא כל הפרשה אסור ליפסוק דאין אנו יודעין אפי' סוף פסוק שמא אינו סוף פסוק ועיין במג"א או"ח סי' רפ"ב ס"ק א' ואפשר דעפ"י הרוב ידעינן וצ"ע בזה.

ד. היכא שהפסוק מעיקרא נאמ"ה לחצאין מותר לומר אח"כ חציו פסוק כ"כ התוס' בסוכה פ"ג דף ל"ח ע"ב ד"ה הוא ומובא במג"א או"ח סי' תכ"ב ס"ק ח' וכ' שם המג"א דמה"ט מותר לחלק פסוק אז ישיר ביום המילה דאיתא בסוטה פ"ז דהם ג"כ אמרו כן עיי"ש.

ה. היכא שאמר חצי פסוק דרך תחנונים ותפילה מותר דדוקא דרך קריאה אסור כ"כ המג"א או"ח סימן רפ"ב סק"א עיי"ש ובזה מיושבים ג"כ כמה קושיות ואין להאריך.

ו. דוקא בתורה ונביאים אסור לומר חצי פסוק אבל בכתובים מותר כ"כ הכלבו בדרך אפשר מובא במג"א או"ח סימן תכ"ב ס"ק ח' ומתרץ בזה קו' התוס' לענין הלל ומיושב ג"כ מה שהקשיתי מסוף ברהמ"ז והבן — אולם באמת בש"ס לא אמרינן רק בתורה אסור דכ' בש"ס כל פסוק דלא פסקי משה רבינו לא פסקינן משמע דקאי רק בתורה אבל בנביאים מנ"ל שאסור ואפשר גם בנביאים מותר וצ"ע.

ז. שתיקה לא הוי הפסק כדאמרינן ביהא שמי' רבה מברך אסוקי מלתא בעלמא הוא כ"כ בילקוט הגרשוני או"ח סי' נ"א בשם סידור עיון תפלה להמאוה"ג מו"ה שמרי' מרומלוב וכ' שם על קו' מג"א מאז ישיר וכ' שם דכוונתו כיון דכל אחד ואחד אומר גם פסוק של חבירו אלא ששותק בנתים לכך ל"ה הפסק — ומיושב בזה קו' אאמו"ר זצ"ל בת"צ ששותק הקורא באמצע פסוק.

ח. היכא ששומע חצי פסוק הנשאר מחבירו לית לן בה כ"כ אאמו"ר הגה"צ זצ"ל בחי' למס' מגילה כב' וכן ראיתי בספר ערך שי' או"ח סי' נ"א ומיושב ג"כ הקו' באז ישיר.

והנה ראיתי בילקוט הגרשוני האו"ח סי' נ"א הביא בשם ספר אומר השכחה להגאון ר' ישעי' פיק זצ"ל שמתמה שלא נמצא מזה נזכר לדינא כלל בענין כל פסוקא דלא פסקא משה רבינו בטו"ש וש"ע לא רמז ולא רמיזה כלל עיי"ש ועיין בהגהות הגאון מו"ה צבי חיות במס' ברכות י"ב הביא שו"ת תפארת צבי סימן י"ד מה שהשיב להגאון מהר"י מבערלין על דלוג ההלל דבסוף המזמור עיי"ש ואין הס' הנ"ל במחיצתי כעת לעיין בן — וכעת עלה בדעתי לתרץ קו' מהר"י פיק הנ"ל אמאי לא הביאו הפוסקים הך דינא דכל פסוק כו' דכיון דאמרינן בקידושין ל' ע"א דאין אנו בקיאין בפסוקים עיי"ש וא"כ הוי לא אפשר כלל ומותר לפסוק בכל מקום וע"כ לא הביאו — ועיין בהגהות יעב"ץ לקידושין הנ"ל וז"ל ולפי"ז כללא דכל פסוקא דל"פ משה ל"פ לא ידוע שפיר והכל לפי המנהג עכ"ל ודו"ק.

ט. ראיתי בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קכ"ד דדוקא אם רוצה לומר בדיוק הקרא משום איזה חיוב או דרשא או דצריך לזה הענין וכדומה אבל אם אומר רק בדרך צחות הוי כמו דקיי"ל ביו"ד סי' רפ"ב דאע"ג דאין כותבין ד"ת בלי שרטוט מ"מ אם הוא כותב רק דרך צחות מותר אפי' בלי שרטוט עיי"ש שמתרץ בזה מה שאומרים קודם קידוש על כן ברך ואומרים במוש"ק אחר שאומרים לדוד ברוך קרא דיברכך ה' מציון עושה שמים וארץ עיי"ש ועיין בתל תלפיות שנת תרע"ח סי' קמ"ו מה שהקשה עליו עיי"ש — ובאמת במה שהבאתי למעלה כבר מיושב מקידוש ומיברכך ודו"ק — ועיין בשו"ת דברי חיים חלק ב' חיו"ד סי' ס' בסופו עיי"ש.

יוד. כעת בא לידי ספר ברית אבות מר' שבתי ז"ל וראיתי בסי' ו' אות ט' בהגה וזה לשונו ועלה בדעתי דיש לומר אנן לא קיי"ל בהא דסבר רב כ"פ דל"פ משה אנן ל"פ והא

ראי' דאמרו בגמרא "קסבר" רב משמע בהדיא דהוא סובר כן אבל אנן לא קיי"ל כן ועיי' שו"ת שו"מ מה"ת ח"ב סי' ע"ב באמצע התשובה בד"ה ודרך אגב עיי"ש וכן מצאתי בסי' דעת תורה סי' נ"ה ס"ק מ' שהביא כן מכ"מ סופ"א דתרומות ומתוס' פסחים דף פ"א ד"ה קסבר עיי"ש והא ראי' דאין זכר מזה לא ברמב"ם ז"ל ולא בטושו"ע אלא ודאי הגם דאנן ס"ל כרב שם דאמר דולג אבל בהא דאמר כ"פ דל"פ משה אנן ל"פ לית הלכתא כוותי' וא"כ הגם דלכתחלה היכא דאפשר ראוי לנו שלא לבטל דבריו אבל היכא דלא אפשר לא קיי"ל כדבריו בזה עכ"ל ודו"ק.

יא. ודע דראיתי בס' בית ועד לחכמים (מפתח על האגדות) שכ' בערך כל שתמיד הי' קשה לו איך אנו אומרים ויהי ערב ויהי בוקר הלא באמצע פסוק הוא (עיין לעיל אות א' שכבר קדמו בקו' זה החת"ס) עד שראיתי בס' סופרים פכ"א הלכא ז' כי ויהי ערב ויהי בוקר פסוק בפ"ע הוא עכ"ל—והנה הי' הדבר תמוה בעיני א"כ אנן אמאי לא פסקינן שם הפסוק ובאמת לא ראה יפה שם דשם קאמר למ"ד פוסק שם הפסוק ואז יה' ויהי ערב ויהי בוקר פסוק לעצמו עיי"ש אבל אנן קיי"ל דולג א"כ לא הוי פסוק ודו"ק.

יא. כ' לענין ה' אלקיכם אמת — ואין זה אמצע פסוק דכל אדם יכול לומר כל היום ה' אלקיכם אמת — דוקא אם מתחיל אני ה' אלקיכם ע"כ לשון הקרא קאמר כו' עיי"ש בשו"ת חתם סופר חאו"ח סי' יוד ד"ה והנה ובזה מיושב הזמר של אבן העזרא לבי ובשרי ירננו כו' שהוא אמצע פסוק תהלים פ"ד — דשם לא קאמר פסוק רק יכול לומר כל היום לבי ובשרי כו' ודו"ק — וזה קרוב למש"כ בשו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' קכ"ד הבאתי לעיל באות ט'.

יג. ש"צ שטעה בקריאת התורה באמצע פסוק שמוזכר בו ה' יכול לחזור להתחיל הפ' ואין פקפוק במה שקרא חצי פ' למפרע כיון שמה שחוזר אינו אלא מפני חומר הזכרת שם ה' לבטלה ואין בו משום כל פסוק דלא פסקא משה לפ' (חיי אדם כלל ה' סי' ב' ומובא בשערי רחמים על השערי אפרים שער ג' אות י"ח עיי"ש).

כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות

משנה סוטה פ"ג מ"ד [וכן קיי"ל ביו"ד ה' ת"ת והרמ"ם ואף דלא קיי"ל כר"א במקום אחר אמנם כאן גם ר' יהושע ס"ל כדבריו במשנה עיי"ש] והנה הרמ"א מביא ביו"ד בשם הרמב"ם לחלק דרק תורה שבע"פ הוי כמלמדה תפלות אבל תורה שבכתב לא הוי כאלו מלמדה תפלות וחקרו המפרשים מנא לי' לרמב"ם לחלק בהכי — ולע"ד נראה עפ"י המשנה בסוטה פרק ז' משנה ה' וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון כמו שכ' בתורה באר היטב ועיי"ש בהרע"ב ותוס' שכתבו בכתב ולשון של שבעים אומות וכל הרוצה ללמדה יבא וילמוד עיי"ש — וא"כ פשיטה דלא גרע אשה מעכו"ם שמותר ללמוד תורה שבכתב כ"ש אשה וע"כ פסק כן הרמב"ם — והנה ראיתי בתפארת ישראל בסוטה פ"ז אות כ' דפליגו הרמב"ם ורבינו סעדי' גאון דלרבינו סעדי' גאון לא הי' נכתב על האבנים רק מנין המצות אבל להרמב"ם ולרבינו בחיי הי' נכתב כל התורה כולה מבראשית עד לעיני כל ישראל וא"כ א"ש הרמב"ם לשיטתו ודו"ק.

כתותי מיכתת שיעורא

נראה לע"ד סברא חדשה דדוקא בדבר מצוה שהקפידה התורה בגזירת הכתוב או הלמ"מ שיהי' לו כך וכך שיעור ואין אנו יכולין להבין ולדרוש הטעם דלא דרשינן טעמא דקרא לקולא אז קיי"ל כתותי מיכתת שיעורא — אבל בדבר שחז"ל נתנו השיעור ואמרו בו טעם אז בדיעבד כשר בלא אותו השיעור רק שלא יגרע אותו הטעם שאמרו

בוודאי לא אמרינן כתותי מיכתת שיעורא — ובזה מיושב הקו' שראיתי בוילקט יוסף סי' ס"ג שנת תרס"ב — ובשו"ת מהרי"א אסאד חיו"ד סי' כ"ג עיי"ש — איך מותר לשחוט בסכין של ע"ז הלא סכין צריך שיעור י"ב אצבעות והוי כתותי מיכתת שיעורא ולהנ"ל א"ש — וכן בשמן שריפה בנר חנוכה ג"כ כן ודו"ק ועיי"ש בוילקט יוסף סי' ה' ודו"ק וכעין זה כתב במלא הרועים ערך כל העומד לזרוק אות ו' עיי"ש.

כל שהוא

ראיתי ביד מלאכי סי' שמ"ה שכ' דמצינו בהרבה מקומות כל שהוא שיש לו שיעור הריב"ש סי' תע"א ועיי' ביצה ט"ז ע"ב ובתרא ק"נ ע"א ובתוס' שבת ס"ג ב' ד"ה אריג וברש"י שם וכ"מ פ"א מהל' ביאת המקדש סוף הלכה ב' עיי"ש — ולע"ד דזה דוקא אם כתוב כל שהוא אבל אם כתוב כלום אז ליח לי' שיעור כלל כי כן מוכח בריש פרק אלו טריפות גבי ניטל הכבד ולא נשתייר הימנו כלום עיי"ש.

כל העובר על דברי חכמים ח"מ

ראיתי להמרש"א בח"א בעירובין כ"א שכ' דהיינו דוקא באיסור חיוב מיתה מה"ת אבל בדבר דעיקרו מה"ת לא הוי רק עשה או ל"ת אינו חייב בד"ס מיתה דלא יה' טפל חמור מן העיקר ופלא בעיני מש"ס ריש פ"ק דברכות ד' ע"ב על ק"ש דלא הוי רק עשה וכל העובר עד"ח ח"מ — שוב ראיתי ברש"ש עירובין שם שעמד עליו וכ' שזה הוי ג"כ כוונת הש"ס עיי"ש — ועיין בשד"ח חלק הכללים מערכת ה' כלל צ"ב ע"ש.

אות ל

לא בשמים היא

ראיתי להחתם סופר בתשו' לחלק או"ח בסימן ר"ח העלה דמשה רבינו ע"ה הי' יכול להורות משמים אפי' אחר מתן תורה דעיקר הטעם דאין הנביא רשאי לחדש מעתה ולא בשמים היא הוא יסוד ושורש כל התורה כולה דאלת"ה אין כאן תורה כלל דהרי כבר הי' לעולמי' בשבת (קי"ו:) דאמר ההוא מינא מיומא דא גליתכון מארעכון אתנטלו אורייתא דמשה ואתיהב אוריתא אחריתי עיי"ש ואפשר יעשה אותות ומופתים ע"י תחבולות וכישוף ונבי' הישמעאלים עשה כן ושבתי צבי תרו' אמר שנתהפכו המצות ונעשה מעשיין לאווין ומלאויין עשיין ואפי' אם לא נאמין כן בכללות התורה מ"מ אין שום מצוה שתשאר במתכונתה כל א' יאמר חלמתי חלום שחלב זה אסור וזה מותר וזה יאמר כך וזה כך ותפוג תורה ע"כ כללא כייל הקב"ה שאין הנביא רשאי לחדש שום מצוה מהישנות ויתבאר ויתפרש משמים כ"א על דעת חכמי ישראל וזה צורך גדול — וע"כ אין זה נוהג אלא אחר מיתת מרע"ה אבל משה רבינו ע"ה בעצמו לא הי' שייך חשש זה וראי' ממגדף שיצא מב"ד של משה חייב ומי הגיד שהי' בן המצרי הרי קיי"ל רוב בעילת הלך אחר הבעל אפי' פרוצה ביותר וע"כ דמשה רבינו ע"ה אמר זאת ברה"ק כי לא שייך אצלו לא בשמים היא כמובן עיי"ש שהאריך.

ונראה לע"ד בזה לתרץ קו' הכפות תמרים במס' יומא דף ע"ב דתניא שם גד שמגיד להם לישראל אי בן ט' לראשון או בן ז' לאחרון וכו' והקשה וז"ל ומיה' קצת תימא האיך הי' פוסקין אותו ספק ע"י עומר מן שנמצא בבית הראשון או השני והלא אפי' נביא גמור שיאמר אני ידעתי בנבואה שפ'

הרג את הנפש אין שומעין לו עיין רמב"ם פ"ט מיסודי תורה וכו' עי"ש שהאריך — ולהנ"ל א"ש דגם ע"י המן לא פוסקין רק משה רבינו ע"ה דהוא הי' רשאי כהנ"ל.

ובזה מיושב ג"כ קוש' הגאון ר' חיד"א מובא במקרא דרדקי פ' בא אות קמ"ח לדעת הרי"ף ודעמי' דצריך להיות שמירה משעת קצירה לעיכוב א"כ איך אכלו מצה במצרים דעדיין לא ידעו בעת הקציר שצריך להיות שמירה — ונלע"ד דטעם דצריך שמירה דחיישי' שמא נפל עליו מים וכדומה וא"כ אם משה רבינו ע"ה העיד ברה"ק דלא נפל עליו מים ולא נתחמץ א"כ הוי כמו מצה שמורה ורק דקשה הא לא בשמים היא ולדעת החתם סופר הנ"ל א"ש דמשה רבינו ע"ה דאמר עמדו ואשמע מה יצוה ה' וכל התורה נתן הקב"ה על ידו שפיר הי' מותר להורות משמים ודו"ק.

ונראה לע"ד בזה לפרש בפ' שלח גבי מקושש וישימו אותו במשמר כי לא פורש מה יעשה לו ופירש"י שידעו שהוא במיתה ולא ידעו באיזה מיתה ולע"ד נראה דגם זאת ידעו רק דאמרינן ביוב"ע דלש"ש נתכוין שראה שאין ישראל ירצו לקיים התורה שנגזר שימותו במדבר וכו' והנה אף שכלפי שמיא גליא שהוא נתכוין לש"ש מ"מ בי"ד שלמטה עונשין ואף אם נביאים הם ובעלי רוה"ק ואף אם יבא אלי' ויעיד שהתכוין לש"ש הורגין אותו דלא בשמים היא ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות והנה זה בשאר נביאים אבל גבי משה רבע"ה הי' הסב"א כהנ"ל שיכול להורות משמים וידע שמקושש התכוין לש"ש שלא יהרג וע"כ שאל להקב"ה והקב"ה משיב לו שידון אותו במיתה דזה הי' כוונת המקושש שיראו שידונו אותו דאם לא ידונו אותו אז יאמרו שע"כ אינו נהרג שאינם מחויבים בתורה ודו"ק.

לפני עור

המנחת חינוך במצוה רל"ב מסופק אי מכשיל חבירו באיסור דרבנן אי עבר אלפני עור דאו' והנה התוס' במס' ע"ז כתבו דעובר בלפני עור דאו' וגם המנחת חינוך הרגש בזה והביאו בהשמטות בסוף ספרו שקראו קומץ המנחה ולדעתי הי' נראה להוכיח איפכא דאינו עוב" מהש"ס בקידושין ריש האיש מקדש דפריך הש"ס השתא בשלוחו מקדש בו מבעיא אמר ר' יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו וכו' איכא דאמרו בהא איסורא נמי איכא דאסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה שמא תתגנה עליו והתורה אמרה ואהבת לרעך כמוך והיכי איתמר דר' יוסף אסיפא האשה מתקדשת בה ובשלוחה השתא בשלוחה מתקדש בה מבעיא אמר יוסף מצוה בה יותר מבשלוחה כי הא דר' ספרא וכו' והקשה רש"י ז"ל הא גבי דידה איכא איסורא כי יהיב קידושין לשלוחה ולא חזי לה אין הכי נמי ומיהו מתני' בדידה קאמר דהיא מיקדשא בה ובשלוחה הלכך הא דתנא בה למצוה אשמעינן אבל איסורא גבי דידה ליכא עכ"ל — והנה אם נימא דהמכשל חבירו באיסור דרבנן עובר בלפני עור א"כ קשה הא איכא נמי גבי דידה איסורא דלפני עור וע"כ דכל עיקר איסורא לא הוי אלא דרבנן ולכך ל"ש לפני עור וצ"ע על התוס' מזה.

ואפשר לתרץ שיטת התוס' עפ"י שכתבו הר"ן והתוספות יום טוב בריש מס' שבת דכ' ובעל הבית פטור וכ' הר"ן בש"ס מסיק דמותר גמור היינו מצד איסור שבת פטור ומותר ולא דייקינן השתא באיסור דלפני עור דבלאו דידי' לא מיירי עכ"ל וא"כ אפשר לומר דגם כאן באמת איכא לפני עור אלא לא מיירי מזה — אמנם אפשר לידחות דבשלמא התם מיירו דוקא באיסור שבת ולא בשום לאו אחר אבל כאן חזינן דאיירו מואהבת לרעך כמוך אע"ג דלא שייך לקידושין א"כ אמאי לא אייר מלפני עור וצ"ע ודו"ק.

אחר כך בא לידי ספר אור חדש על מס' קידושין והביא שם שקו' הנ"ל הקשה המהרי"ט בחי' ואור חדש תירץ כיון דבדידה לא שייך האיסור ל"ש לפני עור וציין לעיין בחיבורו בפסחים כ"ב ע"ב ויגעתי ומצאתי שם שהביא סברא זו בשם ס' אורח מישור לענין מפרכסת

ואני שמעתי בשם ספר אמונת שמואל וזה כעין סברא שכתב הרמב"ן ביבמות פ"ד ע"ב דלפני עור לא שייך רק באיסור השוה בכל אבל בלאו שאינו שוה בכל אינו נוהג ופירש החתם סופר בתשובותיו לחו"מ תשובה ר"ב דכוונת הרמב"ן רק בנשים דלולי הקושיא דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה הי' פטורין מכל המצות שבתורה כשם שפטורין ממצות עשה שהז"ג לכך בלפני עור לא מפקדה רק במצוה שגם היא נפקדה אבל במצות שלא נפקדה לא הטילה התורה עלי' שום עונש על זה ולדעתי דהה"ד גבי עכו"ם הדין כן וזה הי' סברא הנ"ל — אמנם בכאן בקידושין לא זכיתי להבין דברי האור חדש הא גם נשים מפקדו על ואהבת לרעך כמוך כמו אנשים וא"כ לא תירץ כאן כלום ודו"ק — ובענין אם מכשיל חבירו באיסור דרבנן אי עבר אלפני עור דאו' הנה כעת נדפס שו"ת שדה יצחק מבנו של ר' צבי חיות העלה שם בתשובה ה' דאינו עובר על לפני עור דאו' אם מכשיל חבירו באיסור דרבנן והביא כמה ראיות עיי"ש וכעת ראיתי שבאיסתפקתי הנ"ל פליגי ר' יהודא וחכמים במס' דמאי פ"ב משנה ב' המקבל עליו להיות נאמן וכו' ואינו מתארח אצל ע"ה ר' יהודא אומר אף המתארח אצל ע"ה נאמן אמרו לו על עצמו אינו נאמן כיצד יהא נאמן על של אחרים עיי"ש — והנה לכאורה דברי ר' יהודא באמת צל"ע ושפיר קאמרו לי' החכמים וע"כ נראה לפענ"ד דהנה בדמאי לא הוי רק איסור דרבנן דרוב ע"ה מעשרין הן והחשוד על איסור דרבנן אינו חשוד על איסור דאו' ור' יהודא הי' ס"ל דהמכשיל חבירו באיסור דרבנן עובר בלפני עור דאו' וע"כ אף שמתארח אצל ע"ה ואוכל דמאי מ"מ נאמן כשמוכר דמאי דאף שאוכל עובר על איסור דרבנן מ"מ אינו עובר על איסור דאו' דלפני עור — אבל חכמים סברו דהמכשיל חבירו בלפני עור דרבנן אינו עובר בלפני עור דאו' ורק באיסור דרבנן וע"כ אינו נאמן על איסור דרבנן דהא חשוד עלי' שמתארח אצל ע"ה — ולפי"ז יש ראי' לשדה יצחק הנ"ל דכיון דהלכה כחכמים א"כ אינו עובר רק על איסור דרבנן המכשיל חבירו באיסור דרבנן ודו"ק.

ועיין ברש"י במס' שבת ק"נ ע"א במתני' ד"ה ולא יאמר שכ' והשולחו עובר משום ולפני עור — ולכאורה השוכר פועל בשבת אינו רק איסור דרבנן ואעפי"כ כתב רש"י דעובר משום ולפני עור ומפשטא לשונו משמע דכוונתו דעובר על לאו דאו' משמע דס"ל שיש לפני עור דאו' במכשיל חבירו באיסור דרבנן.

אות מ

מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפו למעשה

וראיתי בפרשת דרכים זוטא דהטעם הוא דבישראל אינו מצרף מחשבה רעה ובאומות העולם מצרפו דאומות העולם נקראו עבדים והם נקראו מורד במלכות ואמרי' בפ"ק דמגילה מורד במלכות אי"צ למידיינו והקב"ה בעצמו שופטם ומעניש גם על המחשבה אבל ישראל נקראו בנים למקום ולא מורדים וצריך למידיינו ע"י בי"ד והם אינם יודעים המחשבה וע"כ אינם נענשים על המחשבה וכתב לפי"ז הרשע שאינו נקרא בן דאם אין עושה רצונו של מקום לא נקראו בנים עיין בקידושין על כן נחשב למורד ושוב נענש גם על המחשבה — והנה באמת לע"ד פליגי בזה שם בקידושין רבי יהודא ור"מ אי אין עושין רצונו של מקום אם נחשבו לבנים ולדעתי דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דבע"ז כו"ע מודים דלא נקראו בנים — ובשאר עבירות נקראו בנים ולדעתי מה"ט עונשין בע"ז על המחשבה ודו"ק — ועיין במס' בבא בתרא דף יו"ד ע"א דרע"ק ס"ל משו"ה יכולים ליתן צדקה שנקראו בנים מוכח אפי' אין עושין

רצונו של מקום נקראים בנים דאל"כ האיך יכולים ליתן צדקה כקו' טרונסרופוס הרשע — ואולי שאין אדם יודע מה בלב חבירו ומוקמינן בחזקת כשרות ולכן יכול ליתן צדקה כיון דאם עושין רצונו של מקום נקראו בנים מספק ג"כ מותר ליתן שהוא ספק פקוח נפש ודו"ק.

מקדש

ידוע דברי הרמב"ם שפירש בראש השנה כ"ט במקדש היו תוקעין דמקדש כולל ירושלים ג"כ ומקשים מפ"ב דיומא בההוא דעשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש דפריך פתח במקדש ומסיים בירושלים ולפירוש הרמב"ם דמקדש כולל גם ירושלים מאי פריך ועיין בעין זוכר מערכת המ' אות ב' שמחלק בין מקדש ובין בית המקדש ועיין עוד בבאר היטב או"ח סי' תקפ"ח סק"ג — ולע"ד דעיקר דיוק הרמב"ם הי' יען דכאן בר"ה כתוב אבל לא במדינה ולא כ' אבל לא בירושלים משמע דירושלים נכלל בכלל מקדש אבל במקום דלא נזכר מדינה יכול למימר דמקדש דוקא ולא נכלל בו ירושלים ודו"ק — ועיין בבאר שבע במס' תמיד פ"א דף נ"ז ע"ב מה שהקשה על הרמב"ם מפרק בתרא דתמיד במקדש אמרו ברכה אחת ובמדינה שלש ברכות והתם ע"כ ירושלים בכלל מדינה עי"ש.

מעשה נסים

אמרינן בפרק ג' דתעניות אין נהנין ממעשה ניסים ונראה לע"ד דאם אינו מרויח מהנס כלום כגון דאמרינן בפ"ק דברכות דף ה' ע"ב גבי רב הונא דתקיפו לי' ד' מאה דני דחמרא ולבסוף הדר חלא והוי חמרא ואיכא דאמרי אייקר חלא ואיזדבן בדמי דחמרא — נראה דלכאורה למאן דאמר דהדר חלא והוי חמרא האיך הי' יכול ליהנות ממנו וע"כ דס"ל כיון דמעיקרא הי' חמרא לא הי' מרויח כלל בהנס והבן—ואפשר דאיכא דאמרו דס"ל דאיזדבן בדמי חמרא ס"ל דאעפי"כ אסור ליהנות ממנו — וראיתי בדבש לפי מערכת ה' אות כ"ה הביא בשם הרב ישרש יעקב דאם המין ישנו בעולם רק דנשתנה הטבע כגון מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק מותר עי"ש — ולפי"ז א"ש ג"כ כאן כיון דהי' בעולם רק שהי' חלה ונעשה חמרא וע"כ הי' מותר ליהנות אמנם אעפ"כ נראה דאיכא דאמרו פליגו גם בזה ועיין בתענית כ"ד ע"ב לא תיזבן מיני' דמעשה נסים הוא גבי מייתי חלא והוי סמידא עי"ש והנה בדבש לפי הנ"ל כתב דאם הוא פקוח נפש מותר וכתב דהיינו טעמי' שנהנו מהמן ועוד כי ה' נתן אותו לאכלה עי"ש ונראה דמהאי טעמא אכלו רשב"י ובנו ר"א דאיברי להו חרובא (בשבת ל"ג ע"ב) משום דהי' פקוח נפש ודו"ק — ועיין ביפ"ת פ' לך לך עה"פ הרימותי ידי אם אקח משרוך נעל דטעם א' משו"ה לא לקח אברהם אבינו ע"ה רכוש סדום יען שאסור ליהנות ממעשה ניסים וכ"כ שם בשל"ה ועוד טעם א' שהי' ממון של ע"ז ועיין בס' נחלת יעקב עה"ת פ' ויצא — ועיי' במדבר קדמות מערכת מ' סי' ב'.

מעשה ניסים

ראיתי לאאמו"ר זצ"ל בספרו גבעת פנחס פ' מקץ שהעלה הא דאסור להנות ממעשה ניסים רק אם הכל הוא עפ"י הנס כהאי חלא דנעשה סמידא אבל באם הי' בעולם קצת רק שנתרבה מותר ליהנות ממנו עי"ש — שהאריך הרבה שם בענין זה — ועיין בס' רב שלו' עה"ת פ' וירא דהא דאסור ליהנות ממעשה נסים מטעם דנס ע"י שם אלקי' שבא ע"י המשכה ממקום למקום שהוי זכות לזה וחוב לאחרינא עי"ש אבל בנס שע"י שם הו"י ב"ה שבא יש מאין וא"צ שיה' מגרעת לאחרינא מזה אז מותר ליהנות עי"ש — ובמה שכ' אאמו"ר זצ"ל מיושב מה שהקשה לי

צורב אחד בנס חנוכה למה הי׳ צורך לנס ואמאי לא בראו שמן כמו התנאים ואמוראים שבראו גברא כמו שאמרי׳ בסנהדרין ועגלא תילתא כמו כן שמן ולהנ״ל א״ש דאין נהנין ממעשה ניסים רק אם הי׳ כבר קצת כמו בנס חנוכה ודו״ק — ובגבורת ארי במס׳ תענית כ״ה כ׳ דוקא מי שנעשה הנס בעבורו לא יהנה ממנו אבל אחר מותר — וכסברת אאמו״ר ז״ל ראיתי ג״כ בשו״ת בנין צבי סי׳ נ״ח אות ד׳ — אמנם אין דבריו שם מובנים דמייתא מרד״ק מלכים ב׳ (ד׳ ז׳) בהנס דנתמלאו כלים ריקים ושאלה לנביא אם צריכה לעשר מהאי מישחא וא״ל דמן ניסא א״צ לעשר והיא מן התוספתא — והקשה בבנין צבי וכי מצינו שהתבואה של הששית מפטר ממעשר כיון שהי׳ ע״י נס דכ׳ וצויתי את ברכתי ועכצ״ל שהמעט שנתרבה ואינה בריה חדשה לא הוי בכלל מעשה נסים עיי״ש ופלא הלא גם שם בתוספתא הי׳ לה קצת שמן ונתרבה — ואולי דנתרבה הרבה שלא כדרך הטבע והוי דבר תימא אבל התבואה נתרבה מעט מעט זה לא הוי כ״כ שלא כדרך הטבע וע״כ הביא שם מפרדס יוסף ודו״ק.

משמש בשמות הקדושים אסור ליהנות משל אחרים

כן כתב בירושלמי פ״ג דמס׳ יומא נלע״ד דמה״ט מצינו בש״ס פ״ק דמס׳ חולין על ר׳ פבי׳ שלא הי׳ נהנה משל אחרים יען שהי׳ בעל מקובל והי׳ משמש בשמות הקדושים שעשה כמה מעשיות מופלאות שנבקע הנהר בשבילו עיי״ש ועוד וע״כ לא הי׳ נהנה משל אחרים. וכמו כן משה רבינו ע״ה שהרג את המצרי בשם לא הי׳ נהנה משל אחרים שאמר לא חמור אחד כו׳ ולא הרעותי את אחד מכם אף שהי׳ בידו שלא הי׳ נהנה וע״כ פירש״י קראן מאכל לחם שישא אשה ולא לחם ממש שהי׳ אסור ליהנות משל אחרים וע״כ מצינו ר״א ור״ז לא רצו לקבל מתנות אפשר שהי׳ משתמשים הקדושים כי ר״ז מצינו בב״מ פרק השוכר את הפועלים שהי׳ יושב בתנור עיי״ש וע״כ אפשר מה״ט הנביאים לא הי׳ משתמשים בשם לילך בקפיצה יען שנהנו משל אחרים ע״כ לא רצו לשמש בשמות הקדושים ומיושב בזה תמיהת היעב״ץ בהגהותיו למס׳ עירובין דף מ״ג ע״א עיי״ש — ואולי אפשר מה שאחז״ל בפרקי אבות ודאשתמש בתגא חלף רק אם נהנה משל אחרים ודו״ק — ועיין בשו״ת חתם סופר חאו״ח סימן קצ״ח דלא קיי״ל כהירושלמי הנ״ל.

מרתא

כתב הרשב״ם בבא בתרא דף נ״ב ע״א דמרתא שם חכם אחיו של רבי חייא כדאמרינן בסנהדרין דף ה׳ ע״א מרתא ואייבו וחנא ורבי חייא בני אבא בר אחא וכו׳ עכ״ל ואנכי בעניי מצאתי בעין זוכר מערכת הר׳ אות ז׳ שהביא מתשו׳ הגאונים בסימן טו״ב לרבינו האי גאון ז״ל שכתב וז״ל וגם רב יצחק בר שמואל בר מרתא הוא אחות של רבי חייא דאמר מר אייבו וחנה ומרתא ושילת ורבי חייא כלהו בני אבא בר אחא ברסלא עכ״ל הרי לך שמרתא לא הי׳ איש אלא אשה — ובאמת מצינו בגיטין נ״ו שם אשה מרתא בת בייתוס שהי׳ בשעת החורבן עיי״ש אמנם משם אין ראי׳ דמצינו כמה פעמים שם אחד שהוא לשון זכר ופעמים לשון נקיבה פעמים שמו של איש ופעמים שמה של אשה כמו חנה וכדומה — והנה לכאורה יש להביא ראי׳ לדברי רשב״ם דבש״ס פסחים נ״ה מצינו מרתא אמר משמי׳ דרבי יהושוע ואולי הוא אחיו של רבי חייא ודו״ק — ושוב ראיתי בספר היוחסין מסתפק אם מרתא שם איש או שם אשה ובהג״ה שם אמר ש״ש אם הי׳ שם אשה לא הי׳ מזכירו התלמוד בסנהדרין קודם רבי חייא דאמר אייבו וחנא ושילא ומרתא וחייא ואם מנה כסדר תולדותם ניחא עכ״ל ולע״ד משום דמנה מרתא קודם רבי חייא בלא״ה אין ראי׳ דהא מנה ג״כ חנה

ועיין בעין זוכר הנ״ל משם רבינו האי גאון ז״ל שחנה שם אשה אמו של רבה בר בר חנא אמנם כבר הביא החיד״א מש״ס סנהדרין דמשמע חנה שם איש אחיו של רבי חייא ודו״ק — ועיין בסדר הדורות ערך רב מרינוס בסופו שהביא מירושלמי פ׳ אעפ״י דמשמע שם אשה ועוד הביא מאבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומא והניח בצ״ע ודו״ק.

מלאכים

ראיתי במהרש״א סנהדרין צ״ב בח״א שהעלה דהא דאמרינן דמלאכים אינם מבינים לשון ארמי היינו דוקא מקטריגים אבל מלאכים מליצי יושר שפיר מבינים אפי׳ בלשון ארמי עיי״ש ופלא בעיני איך יפרנס דברי הגמרא בשבת דף י״ב ע״ב דאמר רבי יוחנן אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי שאין מלאכי השרת נזקקין לו שאינם מבינים בלשון ארמי משמע אפי׳ מלאכים מליצי יושר ג״כ אינם מבינים רק בלה״ק וצ״ע — (ועיי״ש בתוס׳ דגבריאל מבין לשון ארמי) ואולי אפשר לתרץ עפ״י מה שכתב הרא״ש בפ״ב דברכות סי׳ ב׳ דמבינים הם רק שגנאי להם לשון ארמי עיי״ש ובאו״ח סוף סימן ק״א ובמג״א ולפי״ז אפשר לומר דס״ל למהרש״א דמקטריגים אינם מבינים ג״כ ומליצי יושר מבינים רק אין נזקקין ללשון ארמי שגנאי להם ודו״ק ועיין בתמים דעים לראב״ד סי׳ קפ״ד — ועיין בתיבת גמא בסופו בשאלה ב׳ מהחומר אל הצורה מש״כ בענין זה.

מלאכים

כתבו התוס׳ בשבת דף י״ב ע״ב דמלאכים יודעים אפ׳ מחשבה שבלב כל אדם והנה התוס׳ לא הבא שום ראי׳ לזה וראיתי להגר״א באו״ח סס״י ק״א הביא ראי׳ מברכות נ״ה ע״א ג׳ דברים מזכירים עונותיו ואלו הן עיון תפלה עיי״ש וראי׳ זה לא הבנתי גם מה שמביא ראי׳ מב״מ פ״ז ע״א יודעין הי׳ מלאכי השרת נראה דג״כ אינו ראי׳ כמובן ומה שכתוב שם באיליהו רבה או״ח סק״ח סי׳ ק״א וכתב כי היודע ברוח הקודש מכיר מה בלבו של אדם כמו שמצינו ברבקה ויאמר עשו בלבו ומכל שכן המלאך שהוא גדול מרוח הקודש עיי״ש ובהגהות ר׳ צבי חיות הוסיף עוד מה שדרשו במגילה ז׳ ע״א אסתר ברה״ק נאמרה דכ׳ ויאמר המן בלבו הרי דהוכיחו מזה דע״י רוה״ק הי׳ יודעים מחשבה שבלב עיי״ש — ולע״ד דאין זה ראיות כלל דנראה לע״ד אף בעל רוח הקודש אינו מכיר מחשבה שבלב האדם רק יש דברים שנתודע לו ברוח הקודש כמו חלק נבואה ודבר זה נאמרה לו ברוח הקודש וע״כ ידעה רבקה מה שמחשב עשו בלבו ומרדכי מה שחשב המן בלבו כי דבר זה דייקא נאמרו להם אבל שידעו כל מחשבה זה אינו נשמע כלל — ובאמת הביא הגר״א הנ״ל זוהר ח״א ק״א ב׳ דאינם יודעים המלאכים מחשבה שבלב וגם האליהו רבה הביא קרא דדברי הימים ב׳ ו׳ ל׳ שאמר שלמה כי אתה לבדך ידעת את לבב העם וכן ירמי׳ אמר עקוב הלב וגו׳ אני ה׳ חוקר לב משמע דרק הקב״ה יודע מחשבות האדם אבל לא המלאכים שוב ראיתי במעדני יו״ט מתוס׳ יו״ט בפרק ב׳ דברכות שכתב כל זה עיי״ש — ועיי׳ בס׳ משכיל לדוד להרב מהר״ם פאדווה על פירש״י בתורה פ׳ וירא בשם משנת חכמים למהר״ם חאגיז ז״ל ודו״ק — עיין מלכים א׳ ח׳ ל״ט ודו״ק — ועיין עוד בשו״ת מנחת אליעזר ח״ב סי׳ כ״ח ועיין בתנא דבי אלי׳ פרק כ״ב — ועיין סוכה דף י״ב ועיין בזוהר הקדוש פרשת לך לך ובחגיגה דף ט״ז ובתקונים תקונא תניא תיקון ה׳ — ועיין עוד בתל תלפיות שנת תרס״ח סי׳ כ״ז — והנה ראיתי בס׳ היקר משיב נפש בפ׳ בא כתב וזה לשונו אך כבר מבואר בתוס׳ דהמחשבה שבלב גם מלאה״ש אינם יודעים רק השי״ת לבדו וע״ז נאמר אני ה׳ חוקר לב ובוחן כליות כו׳ עיי״ש — ופלא עליו אנה מצא להתוס׳ שכתבו כן אדרבה מבואר בתוס׳

שבת הנ"ל להיפך רק דהאמת לא הוי כשיטות התוס' ודו"ק — וכעת ראיתי במילי דחסידותא אות רכ"ד כתב שהגאון מהר"ם חאגיז ע"ה עשה חילוק בין מחשבה שבלב ובין מחשבה שבכליות — ועיין מ"ש במעדני יו"ט ברכות רפ"ב אות ו' ודו"ק — וכעת ראיתי להחיד"א בשמחת הרגל על מגילת רות בפסוק אל תקרא לי נעמי שכ' דגם הרא"ש בפסקיו פ' הי' קורא מביא דברי התוס' והביא דברי נשמת חכמים סי' צ"ב שמחלק בין כליות ללב ופליג עליה משום דהכתובים מוכיחים להיפך ובזוה"ק וירא ק"א ע"ב והביא מב"מ פרק הפועלים עיי"ש וכ' בוחן לבות וכליות אלקים משמע שאינם יודעים.

מלאך

הא דאין מלאך אחד עושה שתי שליחות לא אמרו אלא כשזה היפך זה אחד רחמים והשני דין אבל כששני השליחות שוה עושה שניהם [רבינו בחיי פ' וירא].

אות נ

נשתנה לדבר המותר

ס"ל לרבינו יונה בברכות בפרק כיצד מברכין דמותר כגון נבילה שנהפך לדבש וכתב הרדב"ז בתשובה תע"א ותשובה קמ"ח דלא אמר רבינו יונה סברתו דנשתנו לדבר המותר מותר רק באיסור אכילה אבל לא באיסור הנאה — ולע"ד נראה בזה להסביר שיטת תוס' במס' פסחים דף כ"ו ע"ב בד"ה חדש בסופו וז"ל והקשה הר' אהרן לרבי הא דאמר המבשל בשבת בשוגג יאכל ואפי' בשבת ואמאי נימא יש שבח מוקצה בפת דגחלים מוקצי' הם ואומר ר"י דלא שייך אלא באיסורי הנאה דוקא וכן פירוש הקונטרס בע"ז דף ס"ו ע"ב גבי תנור שהסיקו בכמון של תרומה עכ"ל — ולכאורה צריך להבין מאי חילוק בין איסור אכילה לאיסור הנאה לענין יש שבח עצים בפת ולהנ"ל א"ש דלכאורה קשה אמאי אסורה הפת משום יש שבח עצים בפת הלא נשתנה לדבר המותר דמעיקרא הי' עצים ועכשיו פת אמנם אם נימא דדוקא באיסור אכילה ס"ל נשתנה לדבר המותר מותר א"ש דכאן ואיסור הנאה איסור ערלה וכדומה אסור ושפיר כתבו התוס' דבאיסור דלא אסור בהנאה מותר מטעם דנשתנה והבן — ואולי יש לחלק דכאן הוי כמו טעם עצים בפת והטעם לא נשתנה ועוד דכאן אין האיסור על הדבר רק על הזמן והבן ודו"ק.

אמנם מצאתי בתשו' הרא"ש כלל כ"ד אות ו' ומובא בטו"ז או"ח סי' תס"ז סק"ו כ' דלא ראה נוהג איסור בדבש דעירוב קמח לא שכיח וגם נתבטל קודם הפסח ואם באנו לחוש משום תערובות נאסר אותו כל השנה די"א שנותנין לתוכו בשר נבילה ומתהפך לדבש ומותר דבתר השתא אזלינן עכ"ל משמע דכוונתו כמו בשר נבילה מתהפך לדבש כמו כן הקמח עיי"ש וא"כ ס"ל דלא כתשו' הרדב"ז הנ"ל דאפי' בחמץ בפסח שהוי איסור הנאה ס"ל דנתהפך ודו"ק — ועיין שם בחק יעקב ס"ק ט"ז שכ' דמי שסומך על רבינו יונה יכול להתיר הדבש שנפל בו סולת דנתהפך ולהנ"ל לפי דברי הרדב"ז נראה דאין לסמוך כיון דבאיסור הנאה לא אמר רבינו יונה ודו"ק — ועיין בתוש' הריב"ש סי' קנ"ה דלא שייך לומר נשתנו לדבר המותר ביין נסך דגם אפרו אסור וא"כ ה"ד בחמץ ועיין מש"כ ה"ג דמאד נ"י בת"ת תרע"ח סי' ק"ב — וכעת ראיתי במס' ע"ז דף מ"ו ברש"י שכ' ג"כ כהרדב"ז דלא מהני שינוי באיסור הנאה עיי"ש ודו"ק — ועיין בשו"ת לבושי מרדכי חאו"ח סי' פ"ט מש"כ בזה ומה שמביא מהחת"ס לענין חמץ ודו"ק.

נולד בתערובות

ידוע שיטת המרדכי ספ״ק דשבת שנפסק ברמ״א יו״ד סי׳ ק״ב ומג״א סי׳ ש״כ סק״ה דאיסור הנולד בתערובות בטל אפי׳ בדבר שיש לו מתירין וידוע מה שמקשי׳ עליו שסתר עצמו במס׳ חולין פרק הזרוע בשם רבינו משולם ועיין בצל״ח פסחים דף ל״ד ע״ב — וראיתי בנוב״י מהדו״ת חיו״ד סי׳ נ״ד הקשה ממס׳ שבת ס״ה ע״ב אין טובלין בנהרות ביומי דניסן שמא ירבו נוטפין על הזוחלין עיי״ש והקשה הלא נולד בתערובות עיי״ש ולע״ד כפי שאני הסברתי כבר סברת המרדכי עפ״י קו׳ התוס׳ בתמורה ל׳ ע״א ד״ה ואידך דנימא כל איסור שנפל להיתר לא יאסר דנימא ברירה ותירצו כלל דכל איסור שהי׳ מבורר וניכר פעם אחת שוב אי אפשר לומר ברירה עיי״ש — מעתה נראה דזה הוא סברתו של המרדכי דכיון דאינו ניכר האיסור אמרינן ברירה — וא״כ הא תינח אם לא הי׳ ניכר כלל אבל בנוטפין שרבו שם הי׳ ניכר הגשם קודם שנפל בנהר — ועוד פסול זוחלין הוי איסור דאו׳ ובדאו׳ אין ברירה.

אות ס

ספיקא דאו׳ מה״ת להקל

ס״ל הרמב״ם וכ׳ בשו״ת מהריא אסאד חיו״ד סי׳ ק״ג דהיינו דוקא הספק שכבר עבר אבל פשיטא מלתא דאסור לעשות ספק איסור דאו׳ להכניס א״ע לכתחלה לס׳ איסור דאו׳ — ועכ״פ לס׳ איסור דאו׳ שי״ב כרת או מיתת ב״ד וכ״כ הב״י ביו״ד סי׳ קפ״ג עיי״ש.

סומא

לר׳ יהודא פטור מכל המצות והנה בנוב״י מהדו״ת חלק או״ח הביא מפרי מגדים בפתיחתו לאו״ח ח״ג אות כ״ט דהעלה דאפי׳ לר״י פטור רק ממצות עשה אבל חייב בל״ת והנוב״י פליג עלי׳ ולע״ד להביא ראי׳ דחייב בל״ת מש״ס פרק גיד הנשה דאמרינן דאלת״ה האיך סומא מותר באשתו ולכאורה מאי ראי׳ דלמא הלכה כר״י דסומא פטור מן המצות וע״כ דבל״ת חייב — אמנם מצאתי בספר היקר עין זוכר מהגאון החיד״א זצ״ל מערכת הס׳ אות כ׳ הביא ג״כ מרבינו ישעי׳ בס׳ המכריע סי׳ ע״ח דס״ל דאף מלאוין פטור ר׳ יהודא וכ׳ דשם יש הג״ה לא׳ קדוש שהשיג עליו בזה וכ׳ החיד״א דמודה רבי יהודא דדבר שב״נ חייב גם סומא חייב דלא יה׳ גריע מב״נ ודייק דקאמר רבי יהודא דפטור מכל המצות האמורות בתורה משמע אבל מצות דקודם מתן תורה היינו מצות שחייב ב״נ חייב גם הסומא עיי״ש [ופלא על הגאון בעל מנ״ח במצוה ב׳ העלה ג״כ ולא ראה שכבר קדמו החיד״א בזה] וא״כ אין ראי׳ כלל מחולין דב״נ מוזהר ג״כ באשת איש ודו״ק.

סירס בעל חי

ראיתי בספר היקר אגרא דכלה עה״ת בפ׳ בראשית הקשה על הש״ס בתרא ע״ד שהקב״ה סירס את הזכר של לויתן הא הקב״ה מקיים כל התורה כולה וסירס אסור מה״ת ואפי׳ לב״נ [הנה מה שכ׳ אפי׳ לב״נ זה לא הוי אליבי׳ דכו״ע דרוב הפוסקי׳ לא ס״ל כרב חדקא ועיין ברמב״ם פ״י ממלכים דלא ס״ל כר״ח] האיך סירסו הקב״ה ותירץ דהמצוה הוא ובארצכם לא תעשו כל שבארצכם מורה דוקא על בריות הארץ ולא על בריות שבים עיי״ש.

ואנכי הרואה בפתחי תשובה אבן העזר

סימן ה׳ ס״ק ח׳ על הא דכתב המחבר אסור להפסיד הזרע בין באדם בין בבהמה חי׳ ועוף כ׳ בפ״ת כ׳ ברי׳ אפי׳ דגים אסור לסרס שאלת יעב״ץ סי׳ קי״א עיי״ש דלא כהאגרא דכלה — ועל קו׳ נלע״ד לתרץ דסירסו שלא באברי הזרע ודו״ק — שוב ראיתי להמנ״ח במצוה רצ״א חקר אי אסור לסרס דגים שבים וכ׳ ומהא דלויתן אין ראי׳ דשרי דהא מבואר שם דגם בהמות בהררי אלף סירס את הזכר וע״כ דלא סירס ממש אלא כמו שמבואר שם שמותר ליטול כרבלתו של תרנגול — וכ׳ שם שכן הוא שם בספר ת״ח ודו״ק — ונראה עפ״י שכ׳ בתהילים ע״ד — י״ג י״ד שברת ראשי תנינים על המים אתה רצצת ראשי לויתן כו׳ נראה הא דכ׳ לשון רבים והלא לא הרג רק את הנקבה — ונראה עפ״י הש״ס חולין פרק אלו טריפות דף מ״ה ע״ב דההוא גברא דטרייה לרישי׳ אמר נתמזמז מוחיה דדין לאו דלא חייא אמר אביי לומר שאינו מוליד עיי״ש — ונראה דגם הכה לזכר על ראשו ועל כן סרסו כמו הגמרא הנ״ל וזה שברת ראשי תנינים ורצצת ראשי לויתן וא״ש הכל ודו״ק — עוד נראה לע״ד דהשי״ת קיים התורה אמנם הציווי של בארצכם לא תעשו יען שהקב״ה ברא העולם לשבת יצרה ולא לתוהו וע״כ אמר ויברך כל הנבראים פרו ורבו אבל גבי לויתן ובהמות בהררי אלף מעיקרא לא רצה הקב״ה שירבו ועליהם לא קאי הלאו דסירוס כי כוונת השי״ת גבי הלאו דסירוס לא הי׳ על אלו והבן.

סכנה

הנה קיי״ל חמורא סכנתא מאיסורא — וראיתי בהעלה בוול״ח בשם הגאון מסעמיהאלי דזה דוקא בסכנה שהוא בדרך הטבע אבל בסכנה שהוא דרך סגוליי׳ לא חמור כלל מאיסור וכעת ראיתי בשו״ת חומר בקודש מהגאון בעל מחנה לוי בסימן ד׳ בשאלה בענין ריחא בתנור שנאפה בו עיסה שנילושה במים שלא נשפכו בשכונת המת שהחמיר השואל והמשיב הקיל עיי״ש ולא נחתי כלל לסברא הנ״ל.

סכנה

עיין במס׳ יומא פ״ג דמוכח דבסכנה חיישי׳ גם לס״ס וצ״ע על הפרי מגדים מש״ז או״ח סימן קע״ג דמסתפק בזה ועיין בפסחים קט״ו ע״ב תוס׳ ד״ה קפא שכ׳ דחיישי׳ למיעוטא.

אות ע

עורבא פרח

מצינו כן בש״ס חולין קכ״ד ע״ב ביצה כ״א ע״א ופירש״י השיאו לדבר אחר — ולע״ד הא דהשיאו לדבר אחר בדבר זה ונראה לפרש ע״פ שראיתי בסוף ספר יונת אלים כ״מ שנא׳ שתק רב [סוכה ג׳ רע״א ב״מ צ״ז רע״א ביצה ריש פרק קמא] הי׳ לו להשיב עפ״י סוד שהי׳ תלמיד מובהק לרשב״י מבעלי הסודות ולא רצה לגלות עיי״ש ומובא בסהד״ר ועפי״ז אמרתי לפרש בסוכה ל״ו ע״א דבמקום שהי׳ יונתן עוזיאל לומד עוף הפורח באויר מיד נשרף נראה שהי׳ לומד מעשה מרכבה כמו שאיתא שם וכ׳ עוף השמים יוליך את הקול ועיין במס׳ גיטין מ״ה ע״א דעורב ויונה אמרו סודות ששמעו וע״כ כשהי׳ לומד סודות ולא רצה שיתגלה הי׳ העוף פורח באויר נשרף — ומעתה נראה דמשו״ה אמר לי׳ ג״כ ארבא פרח היינו שאינו יכול לומר לו עפ״י פשט רק עפ״י סוד ולא רצה לגלות ואמר שעורבא פרח ויתגלה הסוד ודו״ק — ואולי אפשר דזה כוונת הפסוק בפרשת שמות ויפן

כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי עפ״י הידוע דמשה רבע״ה הרגו בשם המפורש הכה תכה ושם המפורש אין מוסרין אותו לכל אדם עיין בקידושין ע״א ע״א ע״כ ויפן כה וכה שמא ישמע אדם שאינו הגון וירא כי אין איש ויך את המצרי שלא הי׳ ירא שישמע אחר ודו״ק.

עונש

אי בב״ד של מעלה עונשין מי שהוא פחות מבן עשרים — ידוע דברי הש״ס במס׳ שבת פרק רע״ק ורש״י עה״ת בפ׳ חיי שרה ומפרשי רש״י שם — ושו״ת חכם צבי סי׳ מ״ט שכ׳ שאין לסמוך עליהן שהוי דברי אגדה עיי״ש וכן בשו״ת חתם סופר חיו״ד סי׳ קנ״ה בד״ה מה [ומה שכ׳ שזה לא נמצא בש״ס רק בדרושי אגדה פלא הלא גמרא ערוכה במס׳ שבת דף פ״ט ע״ב ואולי כוונתו שלא נמצא בש״ס גבי הלכה רק בש״ס בדרושי אגדה] — אמנם ישנם הרבה שסברו כש״ס שבת עיין להרמב״ם בפ״י המשניות פרק ד׳ דסנהדרין ד׳ מיתות על המשנה הבא על הזכר כ׳ מפי השמועה למדנו שאין הקב״ה מעניש את החייב כרת רק אחר עשרים שנה — וראיתי להחיד״א בחומת אנך פ׳ שמיני בשם עשרה מאמרות כשהשכינה למעלה אינו מעניש עד בן עשרים וכשהוא למטה הוי כב״ד של מטה ונענש מבן י״ג עיי״ש שמתרץ בזה כמה דברים וציין שם גם לשו״ת חות יאיר סי׳ קס״ו ובהשמטות שם עיי״ש — ועיין בהגהות מהרצב״י חיות מו״ק דף כ״ח ע״א עיי״ש.

אות פ

פסוקים שהביא הש״ס

פעמים אינו בנמצא כן בתנ״ך בשום מקום רק דהש״ס הרכיב שני פסוקים והביא בקיצור עיין במס׳ עירובין דף ב׳ ע״א תוס׳ ד״ה דכתיב ותוס׳ עירובין ס״ה ע״א ד״ה בצר ותוס׳ שבת קכ״ח ע״א ד״ה ונתן — ועיין בברכות נ״ה ע״ב שנא׳ כל החלומות הולכין אחר הפה ועיין בב״ק דף פ״א ע״ב דכ׳ מהיות טוב אל תקרי רע.

אות צ

צורך מצוה אי חשיב צורך לענין מתוך

עיין בתוס׳ פסחים ה׳ ע״ב שכ׳ דהוי צורך וכ״מ בתוס׳ שבת קו׳ ד״ה חוץ עיי״ש אמנם להמג״א סי׳ תרמ״ו סק״ג ל״ח צורך וגם בר״ן ושפ״פ עיי׳ בטור שם דמשמע דל״ח צורך ועיי׳ שו״ת חת״ס או״ח סי׳ ק״נ.

צריך אי הוי לכתחלה או מעכב אפי׳ בדיעבד

עיין בטו״ז יו״ד סי׳ רע״ד סק״ה ובאלי׳ רבה או״ח סי׳ ל״ו אות כ״ה ועיין בבי׳ סי׳ רי״ב ועיין בשו״ת חת״ס או״ח סי׳ נ״א ועיין בתפארת ישראל פ״ז דבכורות ועיין באריכות בשד״ח מערכת הצ׳ כלל ה׳ ועיין בשו״ת מהר״ם בריסק סי׳ ס׳ — ועיין להחיד״א בעין זוכר מערכת הצ׳ אות ו׳ — ועיין בתוס׳ מגילה ט״ז ע״ב תוס׳ ד״ה צריך — ועיין במס׳ מגילה כ׳ ע״א רש״י ד״ה דרבי׳ שכ׳ דלשון צריך משמע לכתחלה עיי״ש.

אות ק

קנין דרבנן אי מהני למילי דאורייתא

עיין בספר היקר עין זוכר במערכת הק' אות טוב שכ' שהוא פלוגתא דרבוותאי ועיי"ש מה שהאריך ואנכי בעניי מצאתי שהוא פלוגתא קדומה בין רש"י ותוס' במס' גיטין דף ס"ד ע"ב עיי"ש בתוס' ד"ה שאני שכ' משמע דרב יהודא ורב חסדא פליגי אי זוכה לאחרים מדאו' אי לא והיינו דר' יהודה ס"ל זוכה לאחרים מדאו' ורב חסדא ס"ל רק מדרבנן וע"כ משני שאני שיתופי מבואות דרבנן עיי"ש והנה רש"י ז"ל כתב על דברי ר' יהודה זוכה אף לאחרים ומדבריהם עיי"ש ולכאורה באמת קשה אדמקשה לדרב חסדא ג"כ הי' יכול להקשות אדרב יהודה ועוד במאי פליגי רב יהודא ורב חסדא לרש"י וצריך לומר דאליבי' דרש"י פליגי אי קנין דרבנן מהני לדאוריי' דרב יהודה ס"ל מהני ולרב חסדא לא מהני — אבל לתוס' כו"ע סב"ו לא מהני ודו"ק — וכעת ראיתי במס' גיטין נ"ה ע"ב בגמרא דאמר רבא אוקמי' רבנן ברשותו כו' משמע דמהני לדאו' דקאמר דחייב כרת עיי"ש וצ"ע.

קטן שקידש אין קידושיו קידושין

ידוע דברי מהר"י בר ברזולא דאביו של הקטן יכול לקבל קידושין בעד בנו הקטן וכל הפוסקי' חולקין עליו ואנכי מצאתי ברש"י במס' קידושין דף ז' ע"ב ג"כ לא ס"ל כהר"י ברזילי הנ"ל שכ' שם בד"ה לשני בניי שהם גדולי' ועשאו שליח לאביהן וקשה דלדעת הנ"ל אפי' בקטנים משכחת הא איירו שאביהן מקדש בעדן ועיין באבן העזר סימן מ"ג ועיין בארעא דרבנן אות תקס"ז מש"כ בשם מוהריק"ו שורש ל' ודו"ק — ועיי"ש שכ' במוהריק"ו כמו מהר"י בר ברזילי — ובזה יה' מיושב קו' הנוב"י תנינא חיו"ד סי' ר"ב עיי"ש ושם הביא דברי הב"ח באה"ע סי' א' ובסי' מ"ג שכ' דהטור סובר דבקטן אחר י"ב שנים אביו יכול להשיא לו אשה והוי קידושין מדרבנן עיי"ש — ובעיקר קו' הנוב"י נראה הלא דעת רש"י מובא בשטמ"ק כתובות ע"ד אף דאין קידושין לקטן זה דוקא בכסף או בשטר אבל בביאה קונה קטן יותר מבן ט' וי"א וא"כ משכחת לי' שפיר שקטן פוסל — ועוד יכול להיות ביבם קטן כי בוודאי מדרבנן קונה יבם קטן ודו"ק — ועיין במס' קידושין דף י"ט ע"א ברש"י ותוס' ד"ה ומדאו' — ועיי' בפתחי תשובה אה"ע סי' מ"ג — ועיין בשו"ת נוב"י מהדו"ק אה"ע סי' ס"ב ס"ג ס"ד — ועיין ברש"י במתני' דנדה מ"ה ע"א שכ' דקידושי קטן אף בביאה לא מהנו אפי' בן ט' וי"א עיי"ש שלא כשיטה מקובצת בשם רש"י הנ"ל ובגוף דברי רש"י שם בנדה עיין בהגהות הרש"ש שם וצ"ע — ועיין בפ"ה מהל' חליצה ויבום הל' י"ח בהה"מ שם ודו"ק — ועיין במס' יבמות פרק יוד משנה ח' בן ט' שנים ויום אחד כו' נשא אשה ומת ה"ז פטורה ועיי"ש בהרע"ב ודו"ק — ועיי' נוב"י מהדו"ק אה"ע סי' ס"א בסופו ד"ה אבל ודו"ק. מה שכתבתי דמרש"י נדה מ"ה ע"א לא משמע כשיטה מקובצת בשם רש"י עיינתי כעת בשיטה מקובצת וראיתי שהביא זאת בשם רש"י מהדו"ק וכנראה רש"י חזר בו אח"כ — וכנראה שהי' קשה לו מש"ס קידושין י"ט דנמצא אישות לקטן.

אות ר

רמז מן התורה מנין

ראיתי בספר היקר עין זוכר מערכת הר׳ אות ט׳ הביא מהרב מהרש״א בהליכות אלי אות תרפ״ז משם מהרי׳ די ליאון דאעפ״י שאמר רמז אינו מדרבנן אלא מדאו׳ והביא ראי׳ מפ״ק דמ״ק ופ״ק דמכות עיי״ש ובמה שהאריך ואנכי מצאתי עוד ראי׳ מש״ס חולין ריש פרק אלו טריפות דקאמר רמז לטריפה מן התורה מנין ופריך הש״ס מנלן ובשר בשדה טריפה לא תאכלו אלא רמז שטריפה אינו חי׳ מה״ת מנלן עיי״ש הרי לך בפירוש דאעפ״י שהוא מה״ת קאמר הש״ס רמז ואף דפריך הש״ס מנלן היינו שהי׳ קשה לו דקאמר רמז הרי הדבר מפורש אבל לא הי׳ קשה לו על לשון רמז דליהוי משמע דרבנן ודו״ק.

רבנן דאגדתא

ראיתי להגאון מו״ה צבי חיות בהגהות לש״ס במו״ק י״ז ע״א כ׳ דשם רבי שמואל בר נחמני לא מצינו בשום מקום שיה׳ נזכר בהלכות רק במילי דאגדתא בין שאר חכמים אשר התעסקו באגדה ואין להם זכר בהלכות רק במילי דאגדה כמו ברכי׳ רבי אבין הלוי ר׳ לוי וכדומה ומכונים בירושלמי בשם רבנן דאגדתא עיין ירושלמי פ״א דמעשרות דלמא מן רבנן דאגדתא שמיעא לי׳ אחינו המסו לבבינו ועיין ירושלמי יבמות פ׳ החולץ ופליגו על רבנן דאגדתא דאמרו אין אשה מתעברת מביאה ראשונה ואילו רבנן דאגדתא היה להם בית ועד מיוחד וזה ר״ש בר נחמני הראש מרבנן דאגדתא איתרמי עתה לבית המדרש של רבנן דהלכתא ותמהו רבנן ע״ז ואמרו לא לחנם אירע מקרה זה שיבא לבית מדרשם עכ״ל הנה גם אנכי מצאתי במדרש רבה איכה בפ׳ סכתה בענן רבי חלבו בעא מיני׳ דר״ש ב״נ וא״ל מפני שאתה בעל אגדה ועיין בבראשית רבה פי״ב דט״ו א׳ קרי לי׳ בעל אגדה וירושלמי פא״ד דע״ז סע״ג עיי״ש — אמנם מה שכתוב דלא נמצא בשום מקום בהלכה הנה אני מצאתי בכמה מקומות בדבר הלכתא עיין בברכות כ״ג ע״א אר׳ שמואל בר נחמני א״ר יונתן הנצרך לנקביו אל יתפלל שנא׳ הכון לקראת אלקיך ישראל ופסק כן הרמב״ם פ״ד מהל׳ תפלה הלכה יוד וטוש״ע או״ח סי׳ צ״ב סעי׳ א׳ ג׳ ובברכות ל״ה ע״א א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנא׳ ותאמר להם הגפן וגו׳ ופסק כן הרמב״ם פ״ג מהל׳ כלי המקדש הלכה ב׳.

אות ש

שחוק

אמרינן בברכות דף ל״א ע״א אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה שנאמר אז ימלא שחוק פינו וכו׳ נראה לע״ד לדייק דדוקא למלאות כל פיו שחוק אסור דהא לא כתוב רק אז ימלא שחוק פינו וכן בש״ס אסור למלאות פיו אבל קצת שחוק מותר וכן רב כי גמר לתלמידיו פתח במילתא דבדיחותא ומצינו בש״ס ברכות ר׳ ירמי׳ הוי בדח טובא א״ל ר׳ זירא בכל עצב יה׳ מותר א״ל אנא תפילין מנחנא עיי״ש ואמאי לא א״ל שאסור למלאות פיו שחוק בעוה״ז ומה השיב לו ועכ״ח דקצת שחוק מותר רק דדרכו של ר׳ זירא שהי׳ עצב בכל עת כמו דאמרינן במס׳ נדה דף כ״ג ע״א עד כאן הביא ר׳ ירמי׳ לר׳ זירא לידי גיחוך ולא גחך עיי״ש משמע מכל זה דשחוק קצת מותר ואף דלא מצאתי

כן בטוש"ע או"ח סימן תק"ס מ"מ יש לי ראי' גדולה מפירש"י במס' נדה דף כ"ג ע"א סוף העמוד שכתב וז"ל שחק בכל תחבולות הללו ר' ירמי' להביא ר' זירא לידי שחוק ולא שחק דאסור למלאות פיו בשחוק ור' זירא מחמיר טפי עכ"ל וראיתי להגאון ר' צבי חיות בהגהותיו שהקשה על רש"י דמה קאמר ר' זירא מחמיר טפי הלא אסור מן הדין ואינו נופל עליו לשון חומרא — ולהנ"ל א"ש דבאמת אינו אסור רק למלאות שחוק פיו וא"כ הי' מותר לר' ירמי' שחוק קצת ורק ר' זירא הי' מחמיר טפי שלא רצה לשחוק אפילו קצת ומדויק שפיר דברי רש"י ודו"ק — וכעין זה עיין בתוס' ב"מ דף נ"ט ע"ב בד"ה קחייך ודו"ק — ועל התוס' שם קשה דלא קמחלק בין בתי גואי לבתי בראי וכמו שמחלק בענין זה הש"ס בחגיגה דף ה' ע"ב וצע"ק — עוד נראה על קו' הגרצ"ח על רש"י דכוונת רש"י הי' כמו"ש בהקדמת ישמח משה על נ"ך הנקרא תהלה למשה שכ' בשם הגה"ק מלובלין ומובא גם בייטיב פנים ח"ר מאמר אבני זכרון אות י"א וח"ש מאמר יפה לעינים אות ח"י מאמר החכם צהלתו בפניו ואבלו בלבו כו' עי"ש אמנם רבי זירא הי' מחמיר על עצמו אף בפניו להיות עצב וזהו מחמיר טפי ודו"ק.

שכר מצוה בהאי עלמא ליכא

ראיתי בערבי נחל דזה דוקא בחו"ל אבל בארץ ישראל משלמין שכר בהאי עלמא (עיין בילקוט הגרשוני פ"ק דברכות) ובזה מובן לדעתי דכל היעודים הגשמיים שמובטחים בתורה כ' בי' והי' כי יביאך אל הארץ ודו"ק.

שיטה

כ' הש"ך ביו"ד סי' רצ"ד ס"ק ל"א דלא אמרינן כללא דאין הלכה כשיטה רק בתלמוד בבלי לא בירושלמי והסכים עמו היד מלאכי אמנם הגאון החיד"א בספרו עין זוכר מערכת אלף אות ג' כ' שרבים חולקים היינו הרשב"א בתשובה מובא בית יוסף סי' רצ"ד ורבינו ירוחם והבית יוסף ומעדני מלך עיי"ש — עיין יד מלאכי אות נ"ח עיי"ש.

שלימה

הנה בשבת שצריך לחם משנה וצריך להיות שלימה יש להסתפק אם נחלק לשתים ואח"כ תפרה בקיסם אם הוי לחם משנה ונלע"ד שיכולין ללמוד מש"ס עירובין פ"א ע"א תפרה בקיסם ולא ידוע תיפרה דמערבין בה ונקראת שלימה כ"כ לענין לחם משנה בשבת ועיין בהגהות מהר"צ חיות בש"ס ווילנא שם ודו"ק — ועיי' בשו"ת מנחת יעקב הנדפס בסוף ספר תורת חטאת סי' י"ב ודו"ק.

אות ת

תיקון סופרים

כ' השל"ה בתורה שבע"פ דף ט"ו ע"ג וזה לשונו כתב הרשב"א ז"ל הא דאמרינן בכמה מקומות תיקון סופרי' הוא זה אין הכוונה חלילה שהוסיפו או שהותירו על מ"ש בתורה אפי' אות אחת אבל ענין תיקון סופרים הוא שהן דקדקו ומצאו לפי ענין כל א' וא' מהכתובים ההם שעיקר הכוונה לא היתה כמו שנראה ממה שכתוב בספר אלא צד כוונה אחרת ולא הי' לו לכתוב כן אלא כן כמו ואברהם עודנו עומד לפני ה' וה' עודנו הל"ל אלא שכנה הכתוב ולא קראו תיקון סופרים אלא שהם דקדקו ופירשו שהם כינויים עכ"ל וז"ל מהרי"ק הא דאמרינן תיקון סופרים כ' הר"ר יודא בלן כתב ר"ל שנכתב בתורה ע"ד

תיקון סופרים שמתקני׳ מה שכותבים שיה׳ בדרך כבוד שעל דרך משל דוד המלך צוה לסופר מהיר שיכתוב מצוה לפלוני שיעשה כך וכך — הנה הסופר יתקן הלשון הכתוב כשיאמר המלך דוד מצוה לפלוני עכ״ל — וכן כתב החוקר החכם מהר״י אלבו ז״ל בספרו הנחמד עקרים במאמר שלישי פרק כ״ב — ולפי״ז קשה לי הדל מאוד לשון רש״י ז״ל בפ׳ וירא עה״פ ויפנו משם ואברהם עודנו עומד שכ׳ והי׳ לו לכתוב וה׳ עודנו עומד על אברהם אלא תיקון סופרים הוא זה אשר הפכוהו רז״ל לכתוב כן עכ״ל והנה משמע שהבין רש״י ז״ל כפשוטו שתיקנו חז״ל הלשון וצ״ע.

תנן

כתב בס׳ באר יעקב בשם הליכות עולם דלשון תנן שבגמרא היינו דוקא כשמקשה ממשנה שאנו עומדים בה והביא שמהרי״ק כ׳ שנמצא תנן ממס׳ אחרת והביא ממס׳ ביצה י״ז ע״ב דקאמר תנן המעשר והוא במשנה דתרומות אמנם בגליון הש״ס כ׳ דצ״ל ת״ש ועיין במס׳ שבת כ״א ע״א דקאמר תנן מבלאי מנכסי כו׳ והוא משנה במס׳ סוכה וכן ראיתי בס׳ אמרי מהרז״ל שהעיר בזה.

תיתי לי

ראיתי בספר תנאים ואמוראים אות ע״ג הנדפס תוך ספר שם הגדולים להחיד״א ח״ב מערכת ס׳ כתב שם כל היכא דאיכא תיתי לי לשון קללה הוא עכ״ל ואנכי מצאתי בש״ס בכמה מקומות היפך מזה עיין במס׳ שבת דף קי״ח ע״ב ודף קי״ט ע״א ושם פירש״י תיתי לי ישולם שכרי והרואה יראה שם שהוא לשון ברכה וכן בבכורות דף ל׳ ע״א תיתי לי הוא לשון ברכה ועיי״ש ברש״י ד״ה תיתי לי כ׳ שכר טוב ועיין במגילה דף כ״ח ע״א תיתי לי ג״כ לשון ברכה — והגם שבאמת מצינו תיתי לי ג״כ לשון קללה כמו במס׳ שבת דף קל״ה ע״א תיתי לי דעברי אדרב וכן בביצה ל״ו ע״ב תיתי לי דעברי אדמר עיי״ש מ״מ מצינו ג״כ לשון ברכה כהנ״ל — ולולא דמסתפינא הייתי אומר שט״ס שם וכצ״ל כל היכא דאיכא תיתי לי לשון ברכה ולפעמים מצינו ג״כ לשון קללה ודו״ק.

תשובה

ראיתי בבני יששכר חדש תשרי מאמר ד׳ אות ל״ט שהביא מהחיד״א זצ״ל דד׳ חלוקי כפרה אינם רק להשב מיראה אבל השב מאהבה א״צ לד׳ חלוקי כפרה רק מתכפר הכל בתשובה לבדה וכ׳ כן בשם גדולי קדמונים ולא נודע להבנ״י מקומו אי׳ וסוגיות הש״ס לא נדעו במסילות הללו אבל כיון שפסק כן רב מובהק בדורו בב״ד של מטה פוסקין כן להלכה בב״ד של מעלה עיי״ש וכעת ראיתי למנחת חינוך סוף מצוה שס״ד שכ׳ בזה״ל גם נראה לי הא דתשובה לחוד אינו מועיל בחמור׳ היינו תשובה מיראה דאין זה תשובה גמורה אבל תשובה מאהבה דזדונות נעשו לו כזכיות א״כ אף על החמור׳ מועיל כיון דנעשית כזכיות א״כ למפרע ה״ל מצות עכ״ל — וכנראה לא ראה שכבר כתב כן החיד״א בשם גדולי קדמונים — וגם מש״כ הבנ״י שאין לו מסילות בזה בש״ס ולהמנ״ח מובן עפ״י הש״ס דזדונות נעשות זכיות ודו״ק.

סה״כ כללים ע״ז וסימנך ה׳ עז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום.

ס פ ר

שאלות ותשובות יד אפרים

אשר השבתי באיזה ענינים בשאלות
ובסוגיות הש"ס בעזרת השם יתברך
משנת תרע"ט עד שנת תש"ד

אפרים הלוי ביללליטצער
דומ"ץ דק"ק בעטלאן יע"א

בעהמ"ח שו"ת **יד אפרים** — **תרגלתי לאפרים** על תרי"ג מצות — **השלמת הגהת לבוש על הש"ס** — **פותח שערים** על כללי הש"ס — **בית הלוי** ג"ח — **תורת ב"נ** — **לקוטים על צוואת ר"י החסיד** — **בחינת ישראל** — **מבקש הנרדף** — **מגן אבות** — **הגהות הש"ס מאמר אפרים** — **יד אפרים** עה"ת

קרית ישמח משה — שנת תש"ל

שו"ת יד אפרים

חלק או"ח

סימן א

כשמוע קול שופר יוחק לחיים טובים בספר כבוד ידידי וינ"פ הרבני המופלג בתורה חו"ב וכו' כקש"ת מו"ה **חיים מרדכי עדעלהייד** נ"י.

בדבר שאלתו בבנו שנעשה בר מצוה ומתחיל להניח תפילין אי מברך שהחיינו וגם באיזה יום יתחיל להניח ואם ביום שהשלים הי"ג שנים יכולים אותו לצרפו לכל דבר שבקדושה.

ת ש ו ב ה

הנה ברכת שהחיינו על תחילת הנחת תפילין תלוי' באשלי רברבי ועיין באו"ח ריש סימן כ"ב ובטו"ז שם — ועיין בש"ך יו"ד סימן כ"ח ס"ק ה' ובהגהות צבי לצדיק שם מכל הני נראה דאינו מברך שהחיינו וכ"ש דספק ברכות להקיל — ועיין בשו"ת זכרון יהודא מהגה"צ דסאטמאר סימן ג' בענין זה ודו"ק.

והנה באיזה יום יתחיל להניח הנה בש"ע כתוב שהמנהג להקדים חודש או שתיים או ג' במג"א סי' ל"ז סק"ד והנה אם בנו נעשה בר מצוה מיד אחר החג והיות דבחול המועד איכא פלוגתא גדולה להניח או לא ומה לו להכניס עצמו בדבר זה וע"כ לדעתי טוב שיתחיל להניח אחר חג הסוכות הבעל"ט.

והנה בנו נעשה בר חיוב בי"ג שנים ויום אחד והיינו כשבא אותו יום שנולד בו. כגון שנולד בי"ג לחודש כשבא אותו יום י"ג כבר נכנס יום אחד היינו התחלת יום אחד של שנת י"ד וכבר גדול הוא לכל מילי ומקצת היום ככולו לענין זה ועיין באו"ח סימן נ"ג עיין מג"א שם ס"ק י"ג הגם דבבאר היטב שם ס"ק י"ג מביא בשם מהר"י מברונא סי' קצ"ב דדוקא י"ג שנים ויום שלם בר חיוב אמנם אנו לא נהגנו כן אלא כדעת המג"א ועיי"ש שהביא מכמה פוסקים כן — ואין הזמן מסכים לי כעת להאריך ועיין מג"א סי' נ"ה סק"י לענין שנולד ביום א' דר"ח וכשנעשה בר מצוה חודש חסר באיזה יום נעשה בר מצוה.

הק' **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן ב

החיים והשלו׳ וכ״ט ישועות ונחמות לידידי וחביבי הרבני המו״מ בתורה ויראת ה׳ מרבים ומדקדק במצות כבוד מו״ה מנחם קלערמאנז נ״י אבן יקר ספיר ויהלום בק״ק גערלא יע״א.

אחדש״ה הן זה זמן כביר שאל באם שומע מאחד שבירך בקול על תפילין של ראש על מצות תפילין אי רשאי לענות עליו אמן או אסור לענות כיון דהוי ספק ברכה — וגם אם אחד מתפלל שמ״ע דלחש ומגביה קולו בסוף הברכה אם השומע עונה אחריו אמן.

תשובה

הנה הא פשיטא שמחוייב להגיד לו שלא יגביה קולו בתפילתו וכמו שהוכיח עלי את חנה שסבר שצריך להתפלל בקול וקאמר בש״ס ברכות מכאן שהרואה בחבירו דבר מגונה שצריך להוכיחו וכמו כן דקיי״ל שצריך להתפלל בלחש וזה מגביה קולו צריך לגעור בו ועיין מה שכ׳ המפרשים בימים הקדושים שנהגו שמתפללי׳ קצת בקול רם עיין במטה אפרים סימן תקפ״ב סעי׳ כ״ז ובאלף המגן שם ס״ק מ״ג מסופק ספיקתו דמר אם שומע תפילת לחש של חבירו אם יענה אמן והעלה דיענה אמן כיון דבר״ה ויוה״כ נהגו להתפלל בקול ומותר להשמיע קולו משמע דבשאר ימים יש ספק בדבר — ולענין אם שמע ברכת על מצות תפילין אם יענה כתוב בתוספות חיים על החיי אדם כלל י״ג סק״ה שיענה אמן כי כן משמע מהפוסקים עיי״ש — ועיין עוד במסגרת השלחן של קצש״ע כלל יוד סק״ח עיי״ש.

ומה ששאל שאיננו זוכר כעת באיזה מקום ראה שאין להתנועע בתפילה רק מלפניו אבל לא לצדדים דהייבו שאין להתנועע מצפון לדרום הנה הדבר מבואר באו״ח סימן מ״ח במג״א ס״ק ד׳ בשם מהרי״ל שהי׳ מתנועע בתפילה מלפניו לאחריו ומלאחריו לפניו ועיי״ש בפרי מגדים א״א בשם א״ר שכ׳ קצת מתנועעים תנועה משובשת שהגוף עומד על עמדו רק בראש הופך פעם לימין ופעם לשמאל דרך גאוה וכתוב שאין לעשות כן עיי״ש ודו״ק.

ועל שאלתו הג׳ שנעלם מנו המקור של הדבר שאסור לזמר ניגון בלא תיבות — הנה חפשתי ומצאתי בש״ע או״ח סימן תק״ס סעי׳ ג׳ שמשחרב בהמ״ק גזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיע קול של שיר לשמח בהם ואפי׳ שיר בפה על היין אסור ורק שירות ותשבחות והודאות זכרון לחסדי הקב״ה או לצורך מצוה כגון בבית חתן וכלה ועיי״ש במג״א סק״י ובבאר היטב סק״ו ד״ה שרגיל שכ׳ שהב״ח והשל״ה הסכימו כסברא הראשונה דכל שאין שירות ותשבחות או לשמח חתן וכלה אף בפה אסור אפי׳ בשבתות ויו״ט ונשים אשר מזמרות בפה בעת מלאכתן יש למחות ועיין בענין זה במג״א סק״ט שאסור אפי׳ שלא על היין — ומעתה מבואר הדבר שאסור לזמר ניגון בלא שיר ושבח להקב״ה — והרי הדבר כמבואר — ועיין בספר חסידים סימן רל״ח ודו״ק.

סימן ג

נשאלתי מידידי הרבני המו״מ מו״ה **שרגא פייבל ראזנער** נ״י מכפר בעאדי הסמוך לפה היות שבנו הב׳ שמשון נ״י אישתקל מלולי קצת ערל שפתים גם אזניו כבדים משמוע — ואעפי״כ אם מדברים בקול שומע יפה גם למדו אותו לדבר לשון אשכנז ומדבר בלשון הזה — האם מותר לצרפו למנין.

תשובה

עיין בש״ע או״ח סי׳ נ״ה סעי׳ ה׳ חרש המדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר הן כפקחין ומצטרפין אבל מי שאינו שומע ואינו מדבר הרי הוא כשוטה וקטן. תשו׳ מהרי״ל — והנה לית חולק על זה כלל ולא הגי׳ על זה לא הרמ״א או הט״ז ומג״א כלום — ומקורו מש״ס תרומות פ״א מ״ב חרש שדברו בו חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר עיי״ש.

ומעתה פשוט דכל זה מי שאינו שומע וגם אינו מדבר הוא דהוי כשוטה אבל אם שומע אפי׳ אינו מדבר או מדבר ואינו שומע יכולים לצרפו למנין. איברא דאפשר רק מי ששומע כהוגן כשאר כל אדם או מדבר היטב חץ שחוט לשונו אז מצטרף למנין אבל בנדון דידן כיון שאזניו כבדים ואינו שומע קול נמוך וגם דיבורו גרוע קצת אולי אינו דומה לשם.

אמנם ראיתי בתשו׳ הרא״ש כלל פ״ה בסופו בסי׳ י״ג [ומובא בפרי חדש ובאה״ט סק״ט] וזה לשונו חרש ששומע כשמדברים עמו בקול רם אינו חרש אלא שכבדו אזניו משמוע והרי הוא כמו שאינו מדבר עכ״ל וכ׳ הפרי חדש באה״ע סי׳ קכ״א על דברי הרא״ש וזה לשונו ומסתברא נמי דאף שאינו שומע כשמדברים עמו בקול רם זולת ע״י מין חצוצרות וכיוצא בו דלא מקרי חרש עכ״ל — הרי לך בפירוש כיון דשומע קול שופר וחצוצרות בוודאי יצטרף למנין וכ״ש בנידן בנו נ״י שבוודאי יכולים לצרפו.

וגדולה מזה ראיתי בשו״ת מרן דברי חיים ח״ב אה״ע סי׳ ע״ב שנשאל באלה שנולדים מבטן אמם חרשים אינם שומעים ואינם מדברים כלל, אך כאשר ברבות הימים הם הולכים לשקוד וללמוד בבית הספר נקרא טויב — שטום שוללע ושמה לומדים בכתב ולשון כו׳ ומבינים דבר המדברים וגם המה מדברים בלשון עלגים קשה עד מאד לפעמים — אם נחשבים בגיטין וקדושין כפקחין עיי״ש שהאריך ומסיק שאם מדברים קצת והוי בגדר מדבר באופן שכ׳ המהרי״ט ז״ל בכה״ג לפענ״ד כפקחים הם ואי משום שאינם שומעים הנה לפי מש״כ הרמב״ם דעפ״י טבעי הרפואה א״א לדבר מבלתי שמוע ולכן אם הם מדברים מסתמא שומעים קצת עכ״פ דזה מהני להיות נחשב כשומע ומדבר כמובא בתשו׳ הרא״ש ז״ל מביאו הטור ז״ל בח״מ סי׳ רל״ה ועיי׳ בנ״מ וכו׳ אבל באמת שומע ואינו מדבר ומדבר ואינו שומע ה״ה כפקחין עיי״ש ולבסוף מסיים דגם הרמב״ם מודה בשאר ענינים חוץ מגו״ק דהוי כפקחים עיי״ש — הרי שפסק מרן דאפי׳ באותן טויב שטוממע לגמרי שלמדו בשוללען הם כפקחין מה״ת — והגם שבשו״ת מהר״ם שיק חלק אה״ע סי׳ ע״ט ובשו״ת לבושי מרדכי מהדו״ת סי׳ מ״ג חלקו על הדברי חיים — אמנם כל זה רק במי שאינו שומע כלל ומדבר רק כמעשה קוף בעלמא דיבורו מאוד קשה רק כצעקה

נשמעת כמו שכ׳ שם בלבושי מרדכי אבל בנידון דידן הכל מודים כיון ששומע קול רם וגם מדבר לא כצעקה רק בדיבורי אדם בוודאי הוי כפיקח לכל דבריו ויכולים לצרפו לכל דבר שבקדושה בלי שום פקפוק כלל.

הנלע״ד כתבתי וחתמתי שמי.

אפרים הלוי בילליטצער

כעת ראיתי בשאלות ותשובות קרן לדוד חלק אורח חיים סימן כ״ז שהאריך בענין זה היינו במי שנחרש ואחר כך למד לדבר לשון מגומגם והעלה בסופו שיכולים לצרפו לעשרה רק שלא יעלה לעליות התורה ובתשלומי קרן הביא דבסידור יעב״ץ כ׳ דמי שלמד אח״כ לדבר יכול לעלות לתורה וכ׳ שאין זה מדברי היעב״ץ עיי״ש — והנה פלא שבכל התשובה לא זכר מה שכ׳ מרן בדברי חיים על זה כמוש״כ לעיל ואגב הנה הביא שם באותו תשובה בד״ה ועי׳ עוד בתשו׳ צמח צדק החדש שהביא ראי׳ נכונה דפקח ונתחרש דינו כחרש ממעי אמו מדאיתא בגיטין כ״ג פקח ונתחרש וחזר ונתפקח כשר זה הכלל כל שתחילתו וסופו בדעת כשר משמע להדי׳ דאם לא חזר ונתפקח לא מקרי בר דעת עכ״ל. ולע״ד דאין משם כלל ראי׳ דהא צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם ואפי׳ נחשב בעת שנתחרש לבעל דעת אבל אינו יכול לומר בפ״נ ובפ״נ שהרי אינו מדבר וע״כ צריך להיות ונתפקח ודו״ק ואולי לא קשה דכוונתו חרש שאינו שומע אבל מדבר ודו״ק — אמנם במתני׳ הכוונה חרש שאינו שומע ואינו מדבר שדברו חכמים בכל מקום וכמו שכ׳ הרמב״ם בפיה״מ ריש מס׳ תרומות ודו״ק.

סימן ד

לידידי מו״ה י״א וו״ב שו״ב נ״י.

הנני להשיב לו במה שהעיר מעלת כבוד תורתו נ״י במה שכתבתי לעיל בסימן ג׳ שיכולים לצרפו למנין והעיר מר נ״י משלחן ערוך אורח חיים סי׳ קכ״ד דאם אין ט׳ עונים קרוב הדבר שברכת הש״צ ברכה לבטלה וכ׳ הטו״ז א״כ מדבר ואינו שומע ג״כ דינו הכי שלא יוכל לכוין כי אינו שומע א״כ איך יכולים לצרפו למנין.

תשובה

הנה כל השקלא וטריא שכתבתי למעלה סובב והולך אי גברא כזה הוי בכלל בר דעת ומחוייב במצות או נחשב כשוטה שפטור מכל המצוות ואינו מצטרף לשום דבר שבקדושה לעשרה וע״כ ביררתי למעלה כי איש זה הוי בכלל בר דעת ככל איש ישראל ומחויב בכל המצות ונפקא מיני׳ לכמה ענינים וגם לצירוף למנין באופן שצריך עשרה אנשים ואינו צריך ט׳ עונים כגון קדושה וברכו וכדומה בלא חזרת התפלה כמבואר שם בש״ע או״ח סי׳ קכ״ד עיי״ש

ובעיקר הדבר הלא באמת המחבר בעצמו כ׳ בסי׳ נ״ה דמדבר ואינו שומע מצטרף למנין כמבואר דלא כטו״ז ועיין בפרי מגדים שהעיר כן וכן הביא בשם הפרי חדש ותירצו שאיירו שמראים לו בכל ברכה וברכה ומרמזים לו שיכוין ויענה אמן כמו שהי׳ מניפין בסידרן בבית הכנסת גדולי׳ של אלכסנדריא דמצרים עיי״ש.

אמנם בעיקר הדבר מבואר עוד דגם ישן מצטרף למנין עיין בסי׳ נ״ה והגם שבמגן אברהם כ׳ דלכתחלה צריך להקיצו אבל מסכים דבדיעבד יכולים לצרפו לישן והגם שהטו״ז באמת חולק שם על המחבר וס״ל דישן לא מצטרף והקשה עליו כמה קושי׳ אמנם כבר האריך בשו״ת מהרי״א אסאד ז״ל בחלק או״ח סי׳ כ״ו לתרץ דברי המחבר באריכות דישן מצטרף ועיי״ש שמאיזה תירוצים שכ׳ נראה דהה״ד מדבר ואינו שומע שיכולים לצרפו לעשרה ולא קיי״ל כהרא״ש דאם לית ט׳ עונים דהוי קרוב לברכה לבטלה עיי״ש הנלע״ד כתבתי.

אפרים הלוי ביללויטצער דומ״ץ

סימן ה

נחמה בכפלים ואורך ימים ושנות חיים מאלקי השמים ועין בעין יראה בבנין ציון וירושלים כבוד גיסי הרם הגאוה״צ אוצר בלום ענף עץ אבות עסיס רמונים וכו׳ כקש״ת מו״ה שלמה זלמן ל״ש שליט״א האבדק״ק פה בעטלאן יע״א.

הנני להשיב על הערתו היקרה שהעיר איך עביד פינחס עבודה בבית המשכן ומקדש הלא קיי״ל כהן שהרג את הנפש אפי׳ שוגג לא ישא את כפיו [עיין בש״ע או״ח סי׳ קכ״ח סעי׳ ל״ה] וכ״ש לעבוד עבודה עכ״ל.

הנה עיין בהגהות מיימוניות ברמב״ם פט״ו מהל׳ תפילה בנ״כ שכ׳ בשם ראבי״ה דההיא דוקא בכהן שהרג את הנפש במפורסם להרוג ובמפורסם שמועד לכך וכן כ׳ רבינו שמחה דלא איירו אלא בעומד במרדו עיי״ש וא״כ לא קשה מפינחס.

ב) עיין בתוס׳ סנהדרין ל״ה ע״ב ד״ה שנאמר שהעלו בתירוצם דדוקא לנשיאת כפים פסול הכהן אבל לעבודה כשר עיי״ש — מעתה שפיר הי׳ כשר לעבודה וגם נשיאת כפים לא הוי רק חומרא בעלמא ועוד דכתבו בתירוץ הב׳ דשאני נשיאת כפים שהרג בידו ואין קטיגור נעשה סניגור עיי״ש וזה לא שייך בפנחס דאדרבה עי״ז עצר המגיפה ולא הי׳ קטיגור רק סניגור עיי״ש — ובאמת לא נמצא ברמב״ם שכהן פסול לעבודה בהרג נפש — ועוד הלא בפירוש איתא בפרק ז׳ דבכורות משנה ז׳ אלו כשרין באדם ופסולין בבהמה וכו׳ ושהמית את האדם עיי״ש הרי כשר לעבודה; ועיין שם בתוס׳ יו״ט ודו״ק.

ג) נראה לע״ד דגזיה״כ היא דכהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו אבל ישראל שהרג את הנפש ואח״כ נעשה כהן מותר לישא כפיו והיינו פנחס שלא נתכהן עד שהרג לזמרי א״כ בשעה שהי׳ כהן לא הרג את הנפש ושפיר מותר אפי׳ לישא כפיו.

ד) נראה לע״ד דדוקא שהורג את הנפש ולא עשה שום מצוה בהריגתו אבל אם כגון כהן שהעיד על אחד שעשה עבירה שחייב מיתה והעיד לפני בי״ד ומצוה שיד העדים תהי׳ בו בראשונה וקיים העד הכהן זה וכי נימא שמפני זה פסול לישא כפיו והלא קיים זה מצוה של ובערת הרע מקרבך וכמו כן פינחס שעשה מצוה רבה בקנא קנאת ה׳ צבאות של קנאין פוגעין בו בשביל זה יה׳ אסור לישא כפיו בוודאי הי׳ מותר ודו״ק — שוב בא לידי ספר חזקוני עה״ת וראיתי בו בפרשת פינחס עה״פ את בריתי שלום כ׳ דואג הי׳ פנחס פן יפסיד כהונתו דאמרי׳ כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו עד שהבטיחו הקב״ה הואיל והרציחה לשם שמים היתה כמו שמפרש והולך עיי״ש.

ומה שכ׳ גיסי מפעטראזשעני נ״י ליישב עפ״י הזוהר שפרחה נשמתו של פנחס ונכנס נשמתו של נדב ואבהו וא״כ הי׳ פנים חדשות אמנם קשה הא אותן ידים וגוף נשאר ואף דהעיקר הנשמה מ״מ כאן קיי״ל אפי׳ הורג בשגגה ולבו בל עמו אעפי״כ אסור לישא כפיו.

ובעיקר הדבר בפינחס שהרג לזמרי איך הי׳ יכול להיות כהן עיין בזוה״ק פ׳ פינחס וזה לשונו ת״ח כל כהן דקטיל נפש פסול לי׳ כהונתי׳ לעלמין כו׳ ופינחס מן דינא פסול לכהנא הוי ובגין דקינא להקב״ה אצטריך ליחסא לדרי עלמין לי׳ ולבנוי אבתרי׳ לדרי דרין עיי״ש — ועיי״ש בנצוצי אורות ודו״ק — והנה עיי״ש בזוהר דמשמע דהי׳ כהן ג״כ קודם לו עיי״ש ובאמת בש״ס זבחים ק״א ע״ב איכא פלוגתא וגם בבעה״ת עה״ת בפ׳ פינחס הביא מדרשות חלוקות עיי״ש ודו״ק.

שוב ראיתי בחיי אדם כלל ט׳ אות ג׳ שלא הוי רק מדרבנן וע״כ פינחס הי׳ קודם לכן וא״ש ודו״ק — ועיי׳ שו״ת לבושי מרדכי מהדו״ת או״ח סי׳ י״ז בסופו — ובשו״ת צבי תפארת סי׳ ל״ז.

סימן ו

יזכה למצות עד מאה ועשרים זקנה ושיבה טובה כבוד ידידי הרבני המו״מ בתו״י כקש״ת מו״ה משה הילל הירש נ״י שו״ב ומוהל בק״ק שיענטעראק יע״א.

אשר שאל באחת שכבדוהו להיות מוהל ביום ש״ק בכפר מאליען והוא כפר קטן שאין שם מנין ואין להם ס״ת האם מותר לטלטל ס״ת לקרות בו ביום ש״ק ביום שיהי׳ הברית מילה דאז יה׳ מנין כי שמע שאסור לטלטל ס״ת רק בשביל קריאת שלוש היינו ששלשה פעמים יקראו בו.

תשובה

עיין בש״ע או״ח סי׳ קל״ה סעיף י״ד ממרדכי סוף פ״ק דר״ה בני אדם החבושים בבית האסורין אין מביאין אצלם ס״ת אפי׳ בר״ה ויוהכ״פ וכ׳ הרמ״א והיינו דוקא בשעת הקריאה לבד אבל אם מכינים לו ס״ת יום או

יומים קודם מותר [א״ז הגהות אשר״י פ״ק דברכות ומהרמ״פ סי׳ פ״ח] ואם הוא אדם חשוב בכל ענין שרי [שם ומרדכי ספ״ק דר״ה].

וכ׳ במג״א ס״ק כ״ג דבהג״א בשם א״ז משמע דתרתי בעינן חולה וגם אדם חשוב אבל בא״ז משמע דחד סגי וגם כ׳ המג״א אם מכין לו ארון או תיבה על יום או יומיים שרי ומשמע דעיקר תלוי באם מכין לו מקום קבוע לס״ת שרי — גם כ׳ דבפרשת זכור מותר להביא ס״ת אצלו עכ״ל.

ומעתה הרי יכול מעכ״ת נ״י לעשות כדת וכהלכה שיצוה ששם בכפר יכינו יום או יומים קודם לו ארון לס״ת ואז מותר לטלטל וכ״ש בברית מילה שהרי אומרים ברוך הבא לאלי׳ הנביא אשר בא על כל ברית מילה כמובא במדרש וע״כ הי׳ מותר בלא״ה וכ״ש אם מכין לו מקום יום או יומים.

ומש״כ המנהג שצריך לקרות בתורה ג׳ פעמים גם אנכי שמעתי מנהג זה אבל לא מצאתי כלל עד כעת אבל האי דינא דאם מכין יום או יומים קודם לו הוא מובא בש״ע וכל האחרונים הביאו להלכה עיין בחיי אדם כלל ל״א סי׳ ט״ו קצש״ע כלל כ״ג אות ל׳.

והנה ראיתי במסגרת זהב שעל קצש״ע שכ׳ דיום או יומים היינו מעל״ע וכן ראיתי בילקוט הגרשוני וכשמוכן שם בלא״ה שרי. מחדר לחדר באותו בית אין חשש דהא מותר לטלטל הס״ת בחוץ לראות נגד השמש או האור אם אין האות מופסק, וכן מותר לטלטל לבית המגיה ועיי״ש עוד כמה ענינים וגם ראיתי באשל אברהם אם הולכים עמו עשרה בני אדם מותר וגם בשמחת תורה מחמת שמחה להרבות מותר — והנה מכל זה נראה שאין שום חשש אם מכין לו ארון או תיבה ליום או יומים אפי׳ אין קורין בו ג׳ פעמים ולא נזכר זאת כלל ואין אני יודע המנהג היכן רמיזא — ועיין בשו״ת מהריא״ץ סי׳ י״א ודו״ק — ועיין בשער אפרים הל׳ קריאת ס״ת ודו״ק.

סימן ז

שלו׳ לך אהובי ב״ג הב׳ היניק וחכים גזע תרשישים דין רפיש מדבית מו״ח שלשלת היוחסין כו׳ כמר **יודא משה** ל״ש נ״י.

מכתבך היקר לנכון הגיעני והי׳ לי לעונג נפש שראיתי שאתה שוקד על לימודך ויגעת ומצאת ואקוה שאילנא רברבא תתעבד לשמחת הוריך. ובענין השאלה הגם שטרוד אני ומלא דאגות ובפרט אודות בני היקר כמר פינחס נ״י שמוכרח לעבוד עבודת הצבא ואין אתנו יודע מתי יבא לביתי לטובה, מ״מ מחמת חביבתך וחביבת אבותיך אשתעשע בדבריך הנעימים.

בדבר השאלה שאיש א׳ קבע מקום דירתו בעיר שיש בו בית הכנסת גדולה והרבה אנשים מתפללים בה אבל הם פשוטי עם ומהם קלי הדעת וריקים ומהם עוברי דת התורה. ושם בעיר ההיא יש מנין קטן ערב ובוקר מבני תורה ויראי ה׳ ורק שהם מועטים וע״כ עלה ספק בלבך שאולי מחויב לילך לבית הכנסת הגדול להתפלל מטעם ברוב עם הדרת מלך — או אולי יותר נכון להתפלל עם יראים במקום תורה הגם שאיש ההוא הוא סוחר ואין זמנו בידו ללמוד.

תשובה

אקדים לתנאי קודם למעשה שכל מה שאני אומר לא יה׳ נגד הרב מרא דאתרא שלו ניתנה רשות להורות במקומו ולא לאחר ובפרט לאיש צעיר לימים כמוני בצוק העתים הללו שאין דעתי מיושבת כ״כ מפני צרות ישראל ה׳ ירחם על עמו בית ישראל במהרה ומה שאני אומר הוא רק לפלפולא ולא למעשה.

הנה פשיטא שלא הי׳ שאלתך בבתי כנסיות של הנעאלאגען או שטאטעסקוא אשר כבר אסרו הגאונים הצדיקים בדורות שלפנינו ומסרו נפשם על זה ואסרו אפי׳ ליכנס לתוכם שלא להתפלל כבבית ע״ז שפשיטא שמוטב להתפלל ביחידות ושלא לדרוך על מפתן ביתיהם — ושאלתך הי׳ בבתי כנסיות של האשכנזים שהם ג״כ נקרא ארטאדאקסען היינו יראים וקהל עדת ישורון.

הנה לכאורה מצינו דאדרבה צריך לצרף פושעי ישראל בתפילתו שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטרת [עיין כריתות ו׳ ע״ב] ועיין ברש״י מגילה כ״ה ע״א ד״ה יברכוך שמצריכן הכתוב בהרצאתן להיותן באגודה אחת וחכז״ל אמרו אוהב את הבריות ומקרבן לתורה ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה ובפרט קודם התפלה כתבו בספרים שצריך האדם לצרף א״ע עם תפלת ישראל ע״י אהבת ישראל כידוע — ולפעמים כשראה אנשים פשוטים שאינם יודעים את התורה ומדריכם ואומר להם מוסר ומקרבם תחת כנפי השכינה גדולה שכרו שלא ידח ממנו נדח — ובפרט ששם רוב העם וכתוב ברוב עם הדרת מלך בוודאי הי׳ הסברא נותן לילך להתפלל עמהם.

אמנם לע״ד מזקינים אתבונן, דע לך אהובי כי עיקרי דת תורתנו הקדושה והטהורה נתיסד עפ״י תורה שבעל פה כאשר יורונו חכמינו ומנהגינו מקבלתם איש מפי איש עד משה רבינו ע״ה. ואם תראה איזה מנהג שעשו צדיקים חסידים ואנשי מעשה בפרט תלמידי האריז״ל וחסידי בעש״ט זי״ע אל תהרהר אחריהם כי הם הם גופא תורה ואין בודקין מן המזבח ולמעלה ובודאי כתורה עשו — וידוע בכל עיר ועיר שנתרבו חסידים בנו לעצמם בתי מדרשות ולא הלכו להתפלל לבית הכנסת הגדולה ולא רק אצל הספרדים וחסידים רק בכל עיר גדולה שנבנה בית הכנסת גדולה בנוי לתלפיות ברוב פאר ויופי — לא התפללו שמה רק אנשים פשוטים מאוד וקלי הדעת ומי שקצת יראת חטא בלבו הולך להתפלל בבתי כנסיות הקטנות כן ראיתי בכל עיר גדולה ואין פוצה פה ומצפצף וכן ראיתי בשו״ת דברי חיים ח״ב סי׳ י״ט לאו״ח עיי״ש.

ובוודאי טעמם ונימוקם עמם כי קדושת בית המדרש גדולה מקדושת בית הכנסת ור״א אע״ג דהוי להו תליסר בי כנישתא לא הוי מצלי רק ביני עמודי היכא דהוי גרסי במקום תורה ואין לו לקב״ה בעולמו אלא ד״א של הלכה ואף מי שאינו לומד שם מ״מ אין בית המדרש בלא חידוש ומשל לנכנס לחנות של בושם קולט הריח — ומשום ברוב עם הדרת מלך הלא בין עשרה ליותר מעשרה לא מצינו כ״כ חילוק בתפלה — ובפרט שראיתי לחיי אדם כלל ס״ח אות י״א דשלשה הוי רב עם עיי״ש.

ובפרט כי עיקר תפלה הוי כוונת הלב כמש״כ הרמב״ם מהפסוק ולעבדו בכל לבבכם היינו תפלה שהוא עבודה שבלב וקיי״ל בש״ע או״ח שצריך להתפלל בהתפשטות הגשמיות — וזאת ידוע דבבתי כנסיות האשכנזים מתפללים בכובד ראש ובקול דממה דקה רק שפתותיהם נעות וקולם לא ישמע ואין שום התלהבות בתוכם וכל תפילתם כגוף בלא נשמע בקרירות אבל החסיד מתפלל בהתלהבות עצום בקולות וברקים בבחינת כל עצמותי תאמרנה וכו׳ וכמו שמפרש השלה״ק וחי בהם ולא שימות בהם שרש״י מפרש גבי עשרה דברים שצריך כוס חי פרישק״א בלע״ז היינו וחי בהם שיעשה המצוה בחשק בבחינת חי ולא שימות בהם — וידוע דקול מעורר הכוונה ואיש את אחיו יעזרו ויעוררו להתפלל בכוונה וע״כ בודאי ראוי ונכון לילך להתפלל ביחד עם אנשים יראים ושלמים וטבא חדא פלפולא חרופתא כו׳ ואחד המרבה היינו שהתפלל ברב עם ואחד הממעיט ובלבד שיכוין ועוד בוודאי המנהג שמתפלל לפני התיבה בעל יא״צ ויש בתוכם אנשים דלא מעלו שאינו ראוי להיות ש״צ ע״כ בוודאי הנכון כמו שכתבתי.

ובענין השאלה השני׳ היות שהדבר נוגע לאיסור והיתר וחוק שמתי לי שלא להשיב בה חוץ לגבולי רק לבעל הוראה ע״כ נקיט מיהו פלגא בידיכי.

הכ״ד דודך דו״ש ומאוה לך כ״ט שתלך מעלה על במתי התורה והיראה לשמחת הוריך ומורך כאות נפשך ונפש דודך.

אפרים הלוי ביללויטצער
דומ״ץ דק״ק בעטלאן יע״א

סימן ח

ויה׳ דוד לכל דרכיו משכיל ומושלם בהשלמת חכמים כש״ת מוה״ר **דוד שעכטער** רה״ק דפה נ״י.

בדבר שאלתו באחד שגילה דעתו שאין מאמין בשום דבר האם מותר לענות אמן אחר ברכה שלו.

תשובה

עיין באו״ח רט״ו סעי׳ ב׳ אם הי׳ המברך אפיקורוס כו׳ אין עונין אחריו אמן וא״כ לכאורה הדבר פשוט שאין עונין אחריו אמן. אמנם עיינתי שם וראיתי שאין הדבר פשוט כ״כ ע״כ אברר הדבר.

הנה המחבר כ׳ שם אם הי׳ המברך אפיקורוס או כותי אין עונין אחריו אמן וכ׳ הרמ״א בהג״ה ועונין אמן אחר עכו״ם אם שמע כל הברכה מפיו — והנה לכאורה הי׳ נראה שהרמ״א פליג על המחבר שהרי הרמ״א כ׳ שעונין אמן אחר עכו״ם והמח׳ אוסר אחר כותי.

אמנם עיי״ש בטו״ז ומג״א שכ׳ לחלק דכותי כוונתו להר גריזים משא״כ עכו״ם דרק מנהג אבותיהם בידיהם ומאמינים בה׳ רק משתתפים עיי״ש ואף שכ׳ גם שאר תירוצים אבל זה נראה עיקר ומעתה מי גרע מי שאינו מאמין מסתם עכו״ם שעונין עליו אמן אם שמע כל הברכה — ורק מין האדוק מאוד בע״ז אבל מי שאינו מאמין בוודאי אין כוונתו לע״ז.

וראה זה מצאתי בתניא היינו בש״ע הרב בסי׳ רט״ו שכ׳ אבל אחר מין דהיינו האדוק לע״ז אסור לענות אמן אפי׳ שמע כל הברכה מפיו לפי שסתם מחשבת מין בהזכרת השם לע״ז עיי״ש הרי דדוקא מין האדוק לע״ז אין עונין אמן — וצריך לפרש ג״כ מה שכ׳ בש״ע בהמחבר אפיקורוס היינו מין האדוק בע״ז אבל סתם שאינו מאמין בכל עונין אמן אחריו — אמנם עכ״פ צריך לשמוע כל הברכה מפיו כמו גבי עכו״ם, הנלע״ד כתבתי וחתמתי שמי.

אפרים הלוי בילליטצער

סימן ט

שלו׳ לך אהובי ב״ג הרבני הנגיד המו״מ ומושלם וכו׳ כקש״ת מו״ה **אברהם מנחם** ל״ש שליט״א.

בנידון שאלת מר חמיך ידידנו — שבונה לו בית וגמר עם האומן קבלן עכו״ם שיעשה בקבלנות והאומן כבר התחיל לבנות הבית ואינו רוצה לשבות בשב״ק ומר חמיך עומד וצווח שלא יבנה בשב״ק אבל העכו״ם אינו שומע לו ויש לו עג״נ ושואל האם יש היתר משום שנבנה בקבלנות ובמקומו הדרך כן בכל העיר לבנות ע״י אומן קבלן שהוא עכו״ם וכל משרתיו נכריים ע״כ שואל האם יש איסור בזה.

דע לך אהובי כי מוסכם בש״ע או״ח סי׳ רמ״ד שאפי׳ ע״י קבלנות כהנ״ל אסור משום מ״ע ולא קיי״ל כר״ת שהתיר בקבלנות ואפי׳ ידעו בני העיר שנבנה בקבלנות אסור משום מ״ע של אורחים עיי״ש.

ולא התירו הפוסקים רק לצורך גדול הרבה כגון מה שכ׳ בשו״ת חתם סופר חלק או״ח סי׳ ס׳ ושו״ת מהר״ם שיק חלק או״ח סי׳ ק׳ שיצאה אש והבערה ללהב יצאה ותלהט מוסדות בתי ישראל והיהודים סחופים ומדולדלים מבלי דירה וימי הקור ממשמשים ובאים וע״י הגשמים שהי׳ אז שכיח הרבה גם החומות יהרסון עיי״ש בדבריהם שהי׳ ממש פק״נ ע״כ התירו ע״י קבלנות ואופנים שיפרסמו שהוי בקבלנות וכדומה אמנם אם לא הי׳ כל הנ״ל מאן ספין ומאן רקיע להתיר דבר המוסכם בש״ע לאסור כידוע שכל מה שפסק מרן רבינו הבית יוסף הסכימו עמו שני מאות רבנים בדורו ופרט שהרמ״א הסכים כוותי׳ וכל ישראל יוצאים ביד רמ״א ז״ל.

וכל זה הוא לכתחלה אם רוצה לבנות אבל בדיעבד שכבר נתן הכל ביד האומן האינטערנעמער ואין העכו״ם שומע לו א״כ איזה ברירה יש בידו ומה יכול לעשות — וכנראה ששאלתו האם מותר לדור באותו הבית הנה הדבר מפורש בש״ע או״ח סי׳ רמ״ד סעי׳ ג׳ במג״א וטו״ז שהתירו בדיעבד אם הי׳

בקבלנות — ול״מ אם הותנה עם העכו״ם מעיקרא שלא יבנה והעכו״ם אינו ציית הבטחתו שבוודאי מותר כמו״ש המג״א ואף אם שכח להתנות אם הי׳ בקבלנות מתיר התניא בכל ענין ועיין בשו״ת מהרש״ג חלק או״ח חלק ראשון סימן י״ח שהאריך בנידון זה וכ׳ אם אפשר לפייס לעכו״ם בממון שלא יבנה בשב״ק צריך לפייסו באם לא התנה בעיקרא וגם אם נגמר הבית לא ידור בו ישראל בכדי שיעשה כל השבתות שעל ידי שבנה בשבת נגמר מקודם עיי״ש.

וכל זה לא כתבתי רק לחיבתך האמנם באמת שאלה זה שייך לגדולי הדור ולזקני ת״ח ולהרב מרא דאתרי׳ ורבנים הסמוכים כי לולי הסכמתם דברי בטילים ומבוטלים כחרס הנשבר — וה׳ אלקים יורינו דרך האמת ושלא לפסוע חוץ מדרך התורה ולילך אחר הגאונים הקדושים שעשו לנו מסילה לילך ולשוט בים התלמוד — ועיין מה שכתב בשו״ת כתב סופר חאו״ח סי׳ מ״א בסופו ודו״ק.

סימן י

להנ״ל

ראיתי במכתבך שאתה מפקפק בדברי ע״כ הנני באתי בזה להעיר מקור הדבר ולברר השיטות בזה.

א) כתוב בתורה הקדושה הרבה פעמים לא תעשה מלאכה ביום השבת ושבת הוי מצות עשה לשבות ולאו שלא לעשות מלאכה וחמור שבת שעונשה בידי אדם בסקילה בהתראה וכרת שלא בהתראה וחטאת בשוגג.

ב) והנה מה נקרא מלאכה ילפי׳ מסמיכות המשכן והם ט״ל אבות מלאכות השנויים במשנה דכלל גדול וכל תולדותיהם כיוצא בהם עיי״ש.

ג) והנה אחת שבין האבות מלאכות „הבונה״ שנמנה בין שאר מלאכות שהם אבות.

ד) והנה שבת חמור משאר מלאכות שהתורה הקדושה אמרה למען ינוח עבדך ובהמתך וגומר — אמנם זה דוקא בעבד כנעני שגופו משועבד לו אבל אם שוכר אדם או שולח את האדם שיעשה לו מלאכה בשבת בוודאי אין בו איסור תורה — דהתורה אמרה לא תעשה מלאכה שהוא לא יעשה מלאכה אבל לא הזהיר על השליח — ובלא״ה אין שליח לדבר עבירה ובנכרי אין שליחות לעכו״ם — והגם שהגאון בעל עבודת הגרשוני כ׳ דלחומרא יש שליחות לעכו״ם כבר כתב החת״ס בחאו״ח סי׳ ס׳ דלא קיי״ל כן וכמו״ש ג״כ הרב בית שמואל אה״ע סוס״י ה׳ ס״ק י״ט עיי״ש.

ה) וכל זה מן התורה אבל חכמים גזרו בשבת ואסרו אמירה לעכו״ם שיעשה מלאכה לישראל בשבת ואפי׳ אם אמר לו בחול ג״כ אסור [רמב״ם פ״ו דהל׳ שבת ה״א].

ו) אבל אם הנכרי עשה מלאכה מעצמו בשבת אם עשה בשביל ישראל אסור בכדי שיעשה ועיין במג״א סי׳ רע״ו סק״ג במיחה בו ישראל והנכרי עשה

נגד רצונו מותר מיד ואפשר דזה דוקא במלאכת תלוש אבל במלאכת מחובר אפי׳ עושה נגד רצונו אסור בכדי שיעשה כ״כ בשו״ת מהרש״ג חאו״ח חלק ראשון סי׳ י״ח ד״ה הנה ובשו״ת מהר״ם א״ש חלק או״ח סי׳ י״ד עיי״ש

ז) וחוץ מזה איכא חילול השם ומראית עין שהרואה שבונה בית ישראל בשבת חושד שבונה ע״י פועלים שכירי יום שאסור וע״כ לא התירו כלל לבנות אפי׳ ע״י קבלנות ולא התירו הגאוני׳ בעל תשו׳ רק בסכנת נפשות וכדומה — ואין להאריך בדבר הפשוט לכל.

סימן יא

בענין שאלתו שכמה פעמים הביאו לו סחורה ביום השבת אשר הי׳ בעשטעלט כבר והי׳ סבר שיבא באמצע שבוע אבל מאיזה סיבה נתאחר ובא ביום שב״ק מה יעשה האם יקבל הסחורה או לא.

תשובה

עייז ברמ״א סימן ש״ז בסופו וזה לשונו אינם יהודים המביאים תבואה בשבת לישראל שחייבים להם והישראל נותן לו מפתחו לאוצרו והאינו יהודי נותנו לשם ומודדים ומונים יש מי שמתיר משום דאינו יהודי במלאכת עצמו עוסק ואינו של ישראל עד אחר המדידה ויחשוב עמו אחר כך. וכך אינם יהודים העושים גבינות בשבת והישראל רואה יקנה אותם ממנו דמכל מקום האינו יהודי אדעתא דנפשי׳ קעביד ואף על פי שהישראל עומד בעדר חדש או חדשים ואדעתא למכרם לישראל קא עביד שרי בי׳ בשם אגודה עכ״ל — ומובא להלכה בספרי הקיצורים כמו הקצ״ע סי׳ צ׳ סעי׳ כ׳ והנה המג״א שם כ׳ דדוקא אם הסחורה של עכו״ם אבל אם הביאו לו תבואה של ישראל אסור לומר לפנותו מן עגלה לאוצרו עיי״ש — ומעתה תלוי בזה אם הסחורה לא שילם כלל קודם לכן והסוחר הגדול שולחו עם אנשיו וא״כ אין זה סחורה של ישראל ושפיר מותר ליתן מפתחו שיפנה הסחורה לאוצרו אבל אם הסחורה כבר קנה ושלו היא אז אסור — והגם שיש לו קאוויציאן אצל הסוחר הגדול אעפי״כ לא נחשוב כסחורה של ישראל כיון שהברירה בידו לומר ולברר סחורה מסחורה שאי״צ לו זה או זה וכדומה לא ניחשוב כשלו — וכ״כ בתשו׳ שו״מ מובא בנבי׳ — ועיי״ש במחצית השקל שמותר אם הם ביד א״י אפי׳ סחורה של ישראל שיאמר לו לפנותו למקום שירצה עיי״ש — מובא בנזר ישראל סימן מ״ב ס״ק י״ט עיי״ש והביא שם דמש״ע הרב לא משמע כן.

והנה לע״ד דזה דוקא באקראי בעלמא ושנכרי חייב לו ואיכא פסידא אבל לעשות כן תדירות אין היתר כלל לע״ד דאיכא הרבה חילול שבת אמירה ודיבור חול ומראית עין ע״כ יזהר בכל אופן שלא יביאו לו כלל סחורה בשבת או יו״ט — ועיין במנ״ש במנחה חדשה בהשמטות לסי׳ צ׳ ס״ק ל״ד מש״כ שם ומש״כ בשיורי מנחה אות י״ח בשם הגאון מבערושאן יעיי״ש.

סימן יב

בדבר נטילת צפורני ידיו ורגליו ביום אחד אם לא גילחם קודם ערב יו״ט וקשה שישאר כן כל היו״ט האם מותר לו וגם בע״ש כן הנה עיין במג״א ה׳ שבת סי׳ ר״ס ס״ק קודם סק״א דבמגי״מ במשלי כתב שאין לקוץ צפרני ידיו ורגליו ביום א׳ עיי״ש.

אמנם בשערי תשובה שם כתב שאין לחוש לזה דבסדר הכוונת ממהר״ש וויטל שהעתיק מטהרת יד הקודש מר אביו מהרח״ו ז״ל כתב שרבינו האר״י ז״ל יום הששי הי׳ נוטל צפרני ידיו ורגליו כו׳ עיי״ש.

וראיתי בלקוטי מהר״ח ח״ג על מנהגי חג השבועות בזה״ל סיפר לי איש מופלג וחסיד שהי׳ בערב שבועות אצל הרב הקדוש מוה״ר אלימלך מרודניק זצללה״ה ומצאו שהי׳ חותך ציפורני ידיו ורגליו ושאלו הלא אין חותכין ציפרני ידיו ורגליו ביום אחד והשיב הרב הק׳ הנ״ל אני איני למדן ואיני יודע יותר רק מש״כ בזוה״ק דצריך לטהר עצמו בשבועות כאשה לבעלה ועיי׳ במטה אפרים ריש הלכות סוכה שמצדד גם כן להקל בערב הרגל משום חייב אדם לטהר עצמו ברגל והוה כמו טבילת אשה נדה עיי״ש וכעת נדפס ספר קצה המטה על המט״א וראיתי בו בסימן תרכ״ה אות י״ג שכ׳ במדינותינו נוהגין להקפיד על זה ובפרט שהע״ש כ׳ שסכנה יש בדבר ואפשר שאין לנו להדמות להאר״י החי שלא הזיק לו שום ענין מגודל קדושתו וכוונתו לשמים בכל מה שעשה ומה גם שבס׳ יש נוחלין כתב שם להפך שהאר״י ז״ל הי׳ מקפיד על זה וכ״כ בסידור ר׳ שבתי שהמגיד הי׳ מזהיר ע״ז שלא ליטלם ביום א׳ משום לא תחסום שור בדישו עיי״ש — מ״מ לענין טבילת מצוה שלא יהי׳ השש חציצה בוודאי אין לחוש לזה דהוי כמו טבילת אשה נדה שחותכת בפ״א מידי׳ ורגלי׳ כשרוחצת קודם טבילה עי׳ יו״ד סי׳ קצ״ח ובפת״ש שם וא״כ גם באנשים אין להקפיד בשעת טבילה וכמ״ש הרב ואולי גם האר״י ז״ל שנהג שטבל בכל ע״ש ולכן נטל צפרני׳ קודם הטבילה אבל באינו טובל אז גם האר״י מודה להם דאין ליטול משניהם ביום א׳ [ואפשר בזה האופן איירו ביש נוחלין] ועיין עוד מש״כ בקצה המטה סי׳ תר״ו ס״ח — ובס׳ אלף המגן שם שהביא בתוס׳ חיים הלכות שבת כלל א׳ ס״ק כ״ג שכ׳ בשם הגהות שמצא ברש״י הישנים דיש בזה משום חשש שלא ילבש גבר עיי״ש ומ״מ אין זה אלא אסמכתא ובמקום חשש מצוה בודאי לא שייך זה.

ואני שמעתי שאם אינו נוטל הצפרנים מכל אצבעותיו ואפי׳ אינו מניח רק על אצבע אחד אין חשש כלל וכן אמר לי ידידי ר׳ ישראל ארי׳ רז״ב נ״י רה״ק דפה בשם אביו ז״ל — בעהמ״ס צוואת אבא ותלמוד בית אבא.

סימן יג

לידידי כהן שדעתו יפה מהרי״ל כהנא נ״י.

מה ששאל ממני שאפרש לו על מה אדני הוטבעו מה שרשמתי בזמן הדלקת שבת בשבוע זה פ׳ ויגש להדליק במינוט אחד מאוחר משבוע שלפניו

הלא יום ו׳ פ׳ ויגש הי׳ למספרם חמשה עשר דעצעמבער וזמן הרבה קודם תקופת טבת ומבואר בספרים וכן כתב בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף בפ׳ מקץ שרגיל בפי העולם לומר י״א ימים קודם התקופה מתחיל היום להאריך והלילה לקצר [היינו י״א ימים קודם תקופת מר שמואל שהיא י״א ימים שישנם חילוק בין תקופת רב אדא לתקופת מר שמואל] — והנה בשנה זה יה׳ תקופת טבת מוש״ק אור ליום א׳ בא כ״ו טבת ולמספרם שבעה יאנער ועל פי חשבון זה הי׳ צריך להתחיל היום להאריך בט״ו טבת ולמספרם שבע ועשרים דעצעמבער א״כ מפני מה רשמתי בששה בטבת שכבר האריך היום במינוט אחת.

תשובה

הנני לעשות רצונו ולהגיד לו טעמי ונמוקי בזה אשר יצאתי בעקבות כל הלוחות הנדפסים שכ׳ כולם כן והיות שלא ארצה הרבה להאריך ולפני מעכ״ת נ״י אחשוב שיספיק הקיצור ולא אכתוב רק ראשי פרקים.

הנה ד׳ תקופות לשנה שנת החמה שמספרו שלשה מאות וששים וחמשה ימים וששה שבועות — וע״כ חלקו לד׳ חלקים כל תקופה צ״א ימים ושבע וחצי שעה שהם ביחד שלשה מאות וששים וחמשה ימים וששה שעות — והנה כל ארבעה שנים יתקבץ מהששה שעות של כל שנה ושנה ליום שלם ועל כן האומות העולם עושין בכל ד׳ שנים יום אחד יותר ומוסיפים על חדש פעבר שלהם יום אחד יותר ואותו השנה אז להם החשבון של הימים תחת שלש מאות וששים וחמשה שלש מאות וששים וששה כי חדש פעבער אז תחת כ״ח יום נעשה כ״ט יום.

אמנם ידוע שחסר מהחשבון הנ״ל בכל שנה קרוב לרבע שעה היינו חמשה עשר מיניטען שעולה במאה שנים יותר מיום תמים וע״כ האומות אינם עושין עיבור השנה בכל מאה שנה כידוע, אבל בד׳ תקופות שלנו אינם נעשה כן שיתחסר יום אחד מהמנין וע״כ תקופה שלנו הולך קדומה בכל מאה שנה עם יום אחד וברבות השנים נתהוה חילוק גדול כ״כ של י״ב ימים בין החשבון שלהם לחשבון שלנו וע״כ אנו שכותבים בלוח ומרשימים זמן הדלקה ע״כ כותבים לחשבון שלהם בהילוך החמה לפי קוצר ואריכות היום ששוה להם בכל שנה ושנה לפי חשבון שלהם.

ועל תתמה על זה א״כ החשבון התקופות שלנו אינו מדוקדק והולך קדום כ״כ אמאי לא תקנו ג״כ שבכל מאה שנה יתחסר יום שלם כמו שעושין הם כן — הנה כבר הקשו כן וכתבו במכתב עתי אחד בהונגארען וכבר כתבנו למעלה (בסימן ק״ט) בחלק ששי מתשובתנו ובאמת גם חשבון שלהם אינו מדוקדק כ״כ דבאמת אינו מתחסר יום שלם בכל מאה שנה רק פחות ממנו.

אמנם לנו אין נפ״מ כ״כ אם אינו מדוקדק זמן התקופה כי החשבון כבר נתחשב אז בימי האמוראים בימי הלל האחרון כיצד לעשות עיבור החדש והשנה והם קדשו אז כל החדשים וכל השנים עד ביאת הגואל בבא״ס — וכתוב אתם אפי׳ שוגגים ואפי׳ מזידים — ולעתיד לבוא בימי המשיח בוודאי יתוקן הכל על נכון — ואם בשביל יום השאלה שהוא ס׳ ימים אחר תקופת תשרי — הנה באמת זמן זה נאמר לאנשי בבל ולנו אין נפקא מיני׳ כי

המקום שאנו דרים בה זמן אחר לצרכי גשמים ממדינת בבל כידוע וכמו שכ׳ הראשונים במס׳ תענית ורק מנהג אבותינו בידינו שנגררים אחר מנהג בבל וע״כ אין נפק״מ אי השאלה הוי מוקדם איזה ימים.

ומה ששאל דעד כעת הי׳ השאלה ד׳ דעצעמבער או ה׳ ובשנה זה הי׳ ו׳ דעצעמבער.

תשובה

זה שהי ד׳ או ה׳ דעצעמבער זה הי׳ לפני ארבעים שנה אבל מאן הי׳ למספרם שנת אלף ותשעה מאות ולא עשה אותו שנה מעובר עם יום אחד כמו שכתבתי למעלה וע״כ נעשה זמן השאלה ה׳ או ו׳ דעצעמבער והא שגרם להשתנות פעם ליום ה׳ ופעם לו׳ משום דתקופת תשרי חל לפעמים ביום ולפעמים בלילה וע״כ אם נופל התקופה ביום וחשבון ס׳ יום מיום התקופה ויום התקופה בכלל אז נופל על ה׳ דעצעמבער אבל אם התקופה נופל בלילה והי׳ צריך לחשוב הששים יום מיום התקופה היינו אותו יום שלילה דלאחריו יה׳ התקופה כי למספרם הלילה הולך אחר היום אבל אנו חושבין היום הולך אחר הלילה וחושבין רק ממחרתו וע״כ נתאחר ביום אחד ונופלה השאלה בששה לדעצעמבער.

סימן יד

גח״ט וכ״ט לראש המדברים הרבני המו״מ בתו״י מו״ה **שאול אריי׳** רז״ב נ״י רה״ק דפה.

בענין שאלתו האם מותר להדליק לאמפען הנקרא פעטרא-לוקס ששופכין בתוכם בענזין ודולק יותר מכ״ד שעות ומדליקין אותם בערב יוה״כ בבהכ״נ ודולק עד מוצאי יוה״כ אמנם דא עקא שצריך הראיינפונפען לתוכם אויר כי בלא זה אינו דולק יפה האם מותר לצוות לנכרי ערב יוה״כ שכשיראה שכהה הנר שישפיע לתוכו האויר ועכ״פ ע״י אמירה דאמירה האם מותר.

תשובה

לכאורה הי׳ נראה לאסור דהרי קיי״ל נכרי שהדליק הנר בשביל ישראל אסור ליהנות ממנו ומה לי ששופך בו בענזין או אויר כי המוסיף על הנר חייב משום מבעיר ובבית הכנסת בוודאי עושה לצורך ישראל.

אמנם בענין שנהגו שהנכרי דולק נרות ביוה״כ לצורך אמירת הפיוטים כבר צווחו הגדולים עיין בשע״ת או״ח סי׳ תרכ״ג בשם הנב״י או״ח סי׳ ל״ג בקמא ובמטה אפרים באלף המגן בתחילת סי׳ תרכ״ג עיי״ש — והנה האחרונים יצאו להליץ בעד המנהג עיין במנחת שבת סי׳ צ׳ אות כ״ח הביא בשם תשו׳ השיב משה סי׳ יו״ד ובשם שו״ת שו״מ וישועות יעקב דלצורך מצוה דרבים

מותר לומר לעכו״ם בחול לעשות בשבת אפי׳ מלאכה דאו׳ ע״כ (ובזה אפשר ליישב קצת מנהג העולם שנוהגין להקיל לצוות לעכו״ם שיסיק תנור בית המרחץ בשבת כדי לחמם את המקוה לצורך טבילת רבים בשבת שחרית) וכן מצוים לעכו״ם שידליק נרות בשבת קודם אור היום כדי ללמוד או לומר תהלים ברבים ועיי״ש שאסור לומר בשבת עיי״ש — והנה מכאן נראה שאם בערב יוה״כ מצווים לעכו״ם להדליק מותר לצורך רבים ועיין בשו״ת כתב סופר או״ח סי׳ קט״ז ומעיקרא התיר רק ביוה״כ ולא כשחל בשבת ואח״כ סיים אפי׳ כשחל בשבת מותר לרמז לנכרי עיי״ש והנה בשביל שעכו״ם שהדליק בשביל ישראל אם יש בלא״ה שאר נרות שיכול לקראת כנגדם מותר ובאמת ספק אצלי אם מרבה אויר בתוך הלאמפ אי הוי כמו מרבה שמן וע״כ אם אי אפשר בענין אחר טוב לבחור הרע במיעוטו לעשות בלאמפ זה מלהדליק הרבה נרות ולומר לו ע״י עכו״ם אחר שיה׳ רק שבות דשבות במקום מצוה דרבים ויה׳ מותר אפי׳ כשחל בשבת — הנלע״ד כתבתי.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן טו

לר׳ **נחום פר״מ** נ״י.

אודות הגזירה החדשה לפתוח חנות בשב״ק כבר כתבתי בזה [עיין לעיל בסימן ק״כ] והנה לא האמנתי שישראל נאמן יאמר בזה דינא דמלכותא דינא שאין לו שום שייכות לזה רק קצת בדיני ממונות אבל ח״ו להפר התורה הקדושה יתבטלו כל האומות ודבר אלקינו יקום לעולם ואבות אבותינו מסרו נפשם לשמים ולא רצו לעבור ח״ו על התורה כי היא חיינו ואורך ימינו וקיים דתנו ואמונתנו באורך הגלות ואתם הדבקים בה׳ חיים כולכם היום.

והנה אם היתה הגזירה הזאת להעביר על הדת בפרהסיא או שעת הגזירה אפי׳ אערקתא דמסאנא יהרג ואל יעבור — אמנם הוכחתי לעיל דגזירה זה הוי רק להנאת עצמן ואינו מחויב למסור נפשו אבל אעפי״כ צריך ליתן כל ממונו שלא יעבור על לא תעשה כמבואר כל זה ביו״ד סי׳ קנ״ז עיי״ש.

ומעתה בגזירה זה אם לא יפתח חנותו יקנסו אותו בקנס ממון או שיקחו ממנו האיפאר — רעכט — היינו רשיון — מכירה שלו ובוודאי בשביל ממון אסור לעבור על ל״ת ולחלל ש״ק.

ומה שאמר וממכר לא הוי רק איסור דרבנן שכן נראה מש״ס — תשובה דבר זה לא ניתן להאמר כפשוטו דזה רק אם מוכר דבר א׳ בכל שבת אולי לא הוי איסור דאו׳ אבל כשעומד בכל יום שבת בחנות בוודאי עושה איסור דאורייתא וכמו שהסביר הדבר בשו״ת חתם סופר חלק חו״מ בהשמטות סי׳ קצ״ה הביא מרמב״ן עה״ת פ׳ אמור בפסוק שבתון זכרון תרועה וכן מורה לשון הרמב״ם פרק כ״א מהל׳ שבת דהיושב בחנות ומוכר הוי מחלל שבת דלא הוי שבתון עיי״ש.

ועיין עוד שם בחתם סופר שכ' ומכש"כ אם כותב בפנקסו ומוחק כדרך הסוחרים בחנותם חייב בכל מיני כתב ורושם ובכל לשון כמו"ש הרמב"ם פ"א משבת הלכה יו"ד ועיין מג"א סי' ש"מ סק"ט וכן כשמחתך הסחורה כמדתה חייב משום מחתך וכן כל חתיכה שיחתוך חרש עץ מן העצים כו' חייב משום מחתך עיי"ש וידוע שמי שעומד בחנות כל היום כולו חוץ ממה שכ' הרמב"ן הנ"ל לא ימלט שלא יעשה איזה מלאכה גמורה — ואף לפי דעתו דמו"מ בשבת לא הוי רק דרבנן הרי כל דרבנן הוי בלא תסור — ועוד הרי אמרו בריש כתובות ג' ע"ב גזירה עבידא דבטלא ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן עיי"ש.

והנה בפרי מגדים מסתפק בל"ת דרבנן אם מחויב ליתן כל ממונו או חומש ובאמת בשו"ת חות יאיר סי' קפ"ג דפשיטא לי' דאפי' בל"ת דרבנן צריך ליתן כל ממונו ועיין בפתחי תשובה יו"ד סי' קנ"ז סק"ד שהביא ג"כ כן מרדב"ז ח"א סי' קמ"ה וא"כ אפי' לא יה' רק איסור דרבנן ל"ת דרבנן מ"מ מחויב ליתן כל ממונו שלא יעבור עליו עיי"ש.

ומה שעלה על דעתו יען דשבתון דעשה דשבת הוי מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות א"כ יה' מותר לנשים לעמוד בחנות ולמכור.

תשובה

ישתקע הדבר ולא נאמר אפי' אם נימא דנשים פטורות ממצות עשה דשבתון של שבת היינו שאינן מצוין מה"ת אבל מדרבנן בוודאי מחויבים ולא ישתמט בשום מקום לומר כל העשין דשבת יה' נשים מותרות.

ועוד דכל שישנה בשמירה ישנו בזכירה בוודאי כיון דנשים מצוין על ל"ת דשבת בוודאי גם הם מצוין על עשה של שבת וכמו שביתות בהמתו שלא הוי אלא עשה אעפי"כ נשים מוזהרות וכמו שהאריך בזה במנחת חינוך במוסך השבת אות ט"ל במלאכת הוצאה עיי"ש — ועיין עוד בלקט שנה השביעית סימן ס"ח עיי"ש.

וחוץ מזה א"א שלא לבוא לחילול שבת גמור בעומדת בחנות כל יום השבת וכמו שהבאתי לעיל בשם החתם סופר וגם איסור מדה ומשקל ומנין ומספר שאסרו חכז"ל.

והנה חכז"ל אמרו גזירה עבידא דבטלה והרבה גזירות גזרו האומות העולם עלינו והם וגזירותם בטלו ואנחנו חיים וקיימים בעזרת השי"ת ולא נתבטלה התורה הקדושה.

וכבר אמרתי שבאם ח"ו ישאר הגזירה יעשו בדרך היתר כמו שעושים בבית מזיגות שישכיר הישראל חנותו לעכו"ם על שבת ויעשה שטר עמו שמשכירו לכל שבת ויו"ט בעד איזה סכום ויתן לו ערבון דראנגאבע ושכירת קרקע נקנה בכסף — ואגב קרקע ימכור לו כל הסחורה הנמצא בחנותו במחיר בזול קצת ממה שרגיל למכור — והיינו בעת הזאת שמחויב כל בעל חנות לעשות לו רשימה מכל מין סחורה שיש לו ונפרט שם מחיר כל סחורה וסחורה אשר מוכר להקונים ויחשוב להערל הזאת בקצת מחיר בזול שיה' להערל ריוח כדי שיעשה אדעתא דנפשי' — ויכול הישראל לעמוד שם שומר כל השבת כמו במכס המבואר בש"ע רק שיזהיר השומר שלא ידבר שום דבר

רק שישגיח על הערל שלא יגנוב ואם אולי לא ידע הערל מקום הסחורה המבוקש יוכל להראות לו.

וכל זה חשבתי בדעתי לעת הזאת שעת הדחק שאי אפשר בזמן קצר להתאסף גאוני וגדולי המדינה לטכס עצה מה לעשות וגם לשאול פי גדולי הדור עד שיתבררו וילבנו מה לעשות — ובלא״ה אינם באים העכו״ם לקנות בשבת כי כן הורגלו מאז — ויכול להיות שהמפתח החיצון יפתח והפנימי יסגור — או שיאמר לו שאין לו אותו הסחורה וכדומה תירוצים שונים שלא ירצה העכו״ם לקנות.

והנה כתבתי לעיל שאם מתכוין העכו״ם להעביר על הדת אז אפי׳ על ערקתא דמסאנא מחייב למסור נפשו כמבואר — מ״מ כיון דכעת אינם הורגין על זה רק מכין ועונשין ואולי יקחו מהם פרנסתם היינו איפאר שבלתי זה א״א להיות הישראל בעל חנות ותמו פרנסתם ואין לו במה לפרנס אשתו ובניו שישאלו ללחם ופורש לא יה׳ להם אולי אפשר דעניות כזה בשעה הזאת שאין לו ממי לבקש ונתדלדלו ישראל וגם זאת שכלימה תכסה פניו מחמת בושה שלא הורגל ולא הורגלו אבותיו ואבות אבותיו ומאה מיתות יותר יקבל מזאת — אולי זאת אינו מחויב וכמו שאמר בש״ס אילמלי נגדי להנניא מישראל ועזרי׳ הוי פלחו לצלמי ואף שמסרו עצמם למיתה — ואף שכ׳ התוס׳ שם דלא הוי ע״ז ממש רק אנדרטא מ״מ הוי גזירת המלכות בשעת הגזירה להעביר על הדת — ואולי אפשר שאפי׳ על זאת מחויב כל איש ישראל אמנם היות וא״א בגדר אנושי דאפי׳ חסידים וקדושי עליון לאו כל מוחי סביל דא צער כ״כ ונטרד דעתו ופטור מכל המצות ואף מזה אעפי״כ אם הוא בדעתו מחויב אפי׳ על זה וצ״ע — ה׳ יתברך יבטל כל גזירות רעות קשות ואכזריות וישראל נושע בה׳ תשועת עולמים בבא״ס.

סימן טז

לר׳ שמואל זעליג נ״י.

בנידון שאלתו האם מותר לשלוח משרתו עם בתו בשב״ק לעת הערב קודם הלילה לילך אצל ערל שכן לחלוב חלב ומשרתו תביאם לביתו שראית שכך נהגו לעשות.

תשובה

הנה שילך בתו לראות החליבה לדעתי אין שום איסור בדבר וכך נהגו באותם שעושים גבינות זה שעומד שם משגיח בכל שב״ק וכן אם יש לאדם בהמה וחולבים אותו בשבת ע״י ערל מותר לראות ולילך החליבה ועיין בש״ע ומג״א סי׳ ש״ז נזר ישראל סי׳ ח׳ כלל כ״ח עיי״ש ועיין עוד בטו״ז סוס״י רמ״ד ופרימ״ג שם דהעולם נהגו כהטו״ז אמנם עיין בשו״ת יד יצחק ח״ב סי׳ קנ״ג שאינו מתיר יש לחלוק כמו״ש בוילקט יוסף תרע״ד סי׳ קצ״ח —

ועיין בשו״ת מהרי״א נקרא יהודא יעלה או״ח סי׳ פ׳ שכתב ג״כ דמה שעומד אצל החליבה אין זה איסור כלל דהא לא נקרא על שם ישראל קודם החליבה ונכרי מוכרח לעשותו בשביל צער בע״ח עיי״ש.

אמנם שמשרתו תביאם לביתו בשבת קודם הלילה אין אני רואה היתר בזה איני יודע על מה נהגו העולם להקיל בזה שהוא אמירה לנכרי שבות גמור — והאמת שעכשיו נהגו אפי׳ לכתחילה לומר לעכו״ם לביא שכר או שאר דברים דרך כרמלית בלא עירוב ואין למחות ביד המקילין לצורך שבת ובשעת הדחק וכמבואר בש״ע או״ח סי׳ שכ״ה ובמג״א שם נזר ישראל סימן י״ד כלל י״ג עיי״ש — אמנם כל זה דוקא דבר הצריך לשבת ואף בזה יש שאסרו דבר שאינו צורך כל כך כגון פירות ומיני תבשילים יתירים כמו״ש בש״ע הרב — ובא״ר כ׳ דיש לירא שמים להחמיר בהכל וכן כתב בח״א כלל ס״ג סכ״א עיי״ש ועיין בשו״ת אבקת רוכל למ׳רן הב״י סי׳ כ״ט — ועיין בתוס׳ גיטין ח׳ ע״ב ד״ה אע״ג — ומכ״ש כאן דהוי שבות רחוקה על מו״ש דהוי ג״כ קצת כמכין משבת לחול לדעתי אין להתיר — ורק שאם העכו״ם אינו רוצה להמתין עם החליבה מותר לילך לשם ולראות החליבה ולהמתין שם עד שתחשך ואז יכולים להביאם לביתו או לעשות עליו שני מפתחות ולהניח שם עד הלילה — ועיין מש״כ במנחת שבת סי׳ צ׳ אות ל״א ואות ל״ה מענינים אלו ואין להאריך — ועיין בשו״ת מהרש״ג או״ח סי׳ ס״א מש״כ בענין זה.

חתמתי שמי

אפרים הלוי בילליטצער

סימן יז

נשאלתי מה שנתחדש שמבשלין על לאמפ של נפט האם מותר להניח שם התבשיל בע״ש בין השמשות שישאר שם עד הלילה שעת האכילה כמו שנוהגין להניח התבשיל על התנור והתבשיל כבר נתבשל כל צרכו וא״צ לבישול כלל והוא חם רק שישאר שם חם שלא יתקלקל ויתקרר עד שעת האכילה.

תשובה

הנה כעין שאלה זה מצאתי בשו״ת לבושי מרדכי מהדורא תליתאי או״ח סי׳ ל״ז שהי׳ נוהגין בעש״ק להעמיד טה״ע וקאפ״א שמחממין ונותנין תחתיו נאפט — לאמפף ומתחמם כל הלילה כדי לשתות בבוקר [וגם אנכי שמעתי שבע״ב בני תורה משימים על נפט לאמפף הטשולענט המבושל מע״ש שישאר חם], וכ׳ לאסור ששייך שמא יחתה היינו שימשוך השרוף שידלוק יותר בטוב והביא ראי׳ מפנים מאירות ח״א סוס״י פ״ד המובא בשע״ת סי׳ רנ״ד

וכסי׳ נזר ישראל עיי״ש והנה שם איירו בסתם לאמפ שעשוי׳ להאיר ואוסר כש״כ שנעשה לבשל בוודאי יש חשש זה ובפרט שצריך אח״כ לכבות הלאמפ יש חשש שיכבה ואפי׳ ע״י עכו״ם צריך לומר לו — אמנם אם נותן הלאמפ בתיבה סגור במפתח שלא יבא לחתות אולי יש להתיר היינו ג״כ שיניח שידלוק כך כל השבת או שיאמר מעיקרא בעש״ק להערל שיכבה בעת הצורך וצ״ע בכל זה ודו״ק.

אמנם גם אפשר אולי לא איירו הפנים מאירות רק בדבר שצריך בישול ולא נתבשל עוד ויש חשש שמא יחתה או ימרס שידלוק יפה אבל כאן במאכל שנתבשל כל צרכו כדרך הבשר ורוטב שאוכלין אז אולי אין חשש ועיין בש״ע או״ח סי׳ רנ״ב שמאכל שנתבשל כמאכל בד׳ מבע״י שאין לחוש לחיתוי מותר ליתנו אפי׳ בתוך התנור שהוסק בעצים ואפי׳ אינו גרוף עיי״ש וכיון שהמאכל נתבשל א״כ אין כאן חשש כלל וע״כ אם רוצים לבשל עליו חלב אסור דחלב צריך בישול גמור כידוע ורק המאכל שרוצים לאכול בלילה שנתבשל כ״צ אז כמב״ד או אפי׳ למחר רק נתבשל לגמרי.

אמנם בכיבוי כיון שאינו מה״ת שהוי מלאכה שאי״צ לגופו ודרך העולם שכבר נתפשט שמצוים בבית הכנסת ובבתי היהידים לכבות הלאמפ — ואולי ע״י שיצוה מבע״י אין חשש כלל וצ״ע.

סימן יח

לב״ג הב׳ המו״מ בתורה ויראה חו״ש כמר **יעקב** הילל נ״י.

בנידון שאלתך באחד שנהג שלא להניח תפילין בחוה״מ ושכח והתחיל להניח בחוה״מ תפילין של יד ובירך עליו ואח״כ נזכר מיד שהיום חוה״מ מה יעשה יניח גם של ראש בברכה או שלא בברכה ויאמר ק״ש או יחלוץ תפילין של יד מיד ויאמר ברוך שכ״מ שעשה ברכה לבטלה.

והנה בעיקר ענין תפילין בחוה״מ כבר האריכו הרבה הפוסקים והאחרונים והעיקר נראה שרבו הפוסקים האומרים שלא להניח כי הזוה״ק מחמיר מאוד בזה ובש״ס לא נמצא מפורש כלל — ועיין בס׳ חושב מחשבות בחלק הנקרא תפילין דמרא עלמא שמבאר הכל באריכות וידוע דהלכה כהזוהר בדבר שלא נמצא מפורש בש״ס ולהזוהר אסור להניח תפילין בחוה״מ — והגם שמי שמניח תפילין בחוה״מ יש לו על מה לסמוך עיין ברמ״א סי׳ ל״א באו״ח דזה שיטת הרא״ש ז״ל — אמנם מי שאינו מניח בוודאי אצלו כמו שבת ויו״ט שאין זמן תפילין והנה בוודאי פשיטא שבשבת ויו״ט מי שטעה והניח תפילין של יד אפי׳ בירך עליו ונזכר שחלצו מיד כן נראה לע״ד בחוה״מ דמ״ש וע״כ לע״ד שצריך לחלוץ מיד ודו״ק.

סימן יט

כשמוע קול שופר יוחק לחיים בספר כבוד ב״ג הב׳ החתן תמים למעלות מעלה ע״ג מעלה זית רענן יפה פרי תואר חו״ב זך ונקי כש״ת מה״ו יעקב הילל ל״ש נ״י וזרח.

מה שהעיר במג״א הל׳ ר״ה סי׳ תקפ״א סק״ג בטעם הדבר שאם חל ר״ה ביום ב׳ וג׳ מתחילין סליחות בשבוע שלפניו כדי שיוכלו להתענות ד׳ ימים לפני ר״ה נגד ב׳ ימים דר״ה ושבת וערב יוה״כ שאין מתענין וקשה לך דלמה צריך ד׳ ימים נגד ערב יוה״כ לא הי׳ צריך כלל דהלא אור״י בברכות דף ח׳ ע״ב כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי וא״כ אפי׳ אוכל הוי כאלו מתענה עכ״ד.

תשובה

לע״ד הדבר פשוט שאף שאמרו חכז״ל כאלו מתענה אעפי״כ יש חילוק שהרי בכמה מקומות אמרו חכמים בכ׳ הדמיון אף שבוודאי הבינו לדמות מילתא למילתא חילוק יש ביניהם כמו כבו״ש כמבוש״ל וכדומה הלא דרשו חכז״ל הי׳ ה׳ כאויב ולא אויב ממש היתה כאלמנה ולא אלמנה ממש וכעת ראיתי ג״כ בשו״ת חכם צבי סי׳ ע״ז באמצע דבריו כתב בזה״ל וטבע כ״ף הדמיון כך הוא שאינו שוה ממש כמה שכתוב אצלי במקום אחר וזה מבואר מאוד בכמה מקומות בתלמוד ובזוהר עה״פ דמות כמראה אדם ועוד פסוקים אחרים רבים וכן באיכה רבתי ע״פ היתה כאלמנה מייתי טובא עיי״ש וביומא ל״ז עיי״ש שהאריך ומובא דבריו בקהלת יעקב מענה לשון ח״ב לשון חכמים ערך כ׳ אות רפ״ג שהקשה מש״ס ב״מ ק״ד גבי בית כזה כו׳ קמ״ל אכולי׳ מילתא אמר בית כזה וגם הקשה מתשו׳ רשב״א המובא בבית יוסף יו״ד סי׳ רנ״ט בבד״ה שצוה שיעשה ס״ת כאותה שהקדש ראובן עיי״ש ומחלק בין לשון חכמים ולשון הדיוט עיי״ש — הרי בלשון חכמים כ״ף הדמיון לא הוי ממש זה כזה וע״כ אפי׳ הוי כאלו מתענה עכ״פ יותר טוב שיתענה ממש תמורת אותו יום והבן.

ב) נראה לע״ד דהמתענים עשרת ימי תשובה לכפרת עונות למרק החטאים אשר חטא על הנפש כל השנה שצריך לו תשובת המשקל להצטער כ״כ כמו שהי׳ לו הנאה בעבירה וע״כ בוודאי צריך להתענות ממש שיה׳ לבו נשבר בקרבו ואף שעושה מצוה באכילת ערב יוה״כ ונחשוב לו לתענית ויש לו שכר כאלו התענה אבל בזה אין מכופר חטאו שלא הצטער באכילה זה וע״כ צריך לו להתענות לכפרת עונותיו — והרי תראה מש״כ במטה אפרים סי׳ תקפ״א סוף אות ב׳ ומי שקיבל עליו תעניתים אלו צריך להתענות אותם מפוזרים ואינו יוצא בתענית שלשה ימים ושלשה לילות רצופים ואפי׳ מי שנתחייב מחמת עבירה לצום ארבעים יום בשביל תשובה כדי להצטער שיוצא אם מתענה שני ימים ושני לילות כשהוא אדם חלש ושלשה ימים ושלשה

לילות באדם בריא, מכל מקום יותר טוב שיצום מפוזרים שבכל עת יה׳ לבו נכנע וחטאתו נגדו תמיד עיי״ש ומכש״כ כשאוכל בוודאי אין לבו נכנע וצריך ממש להתענות כמובן.

סימן כ

את חג הסוכות תחוג בדיצות ברוב שמחות כבוד ידנ״פ ש״ב המו״מ בתורה וביראת ה׳ טהורה כש״ת מו״ה **אביאסף בן עזיאל** נ״ר.

מכתבך קבלתי לנכון והגם שכעת קודם החג הנני טרוד מאוד כמובן עכ״ז הנני להשיב לך מפני הכבוד.

במה שנסתפק לך שאין לך אתרוג מובחר רק אתרוג רזון ודל שעביו אינו עב כביצה והגם שנתארך הרבה מ״מ כריסו אינו עב ונסתפק מהו שיעור של ביצה האמור בש״ס וש״ע אם צריך גם עביו של האתרוג כרחבו של הביצה או רק בכמותו.

תשובה

הנה על מדוכה זה כבר ישבו בה לעיין בשו״ת מהרש״ג או״ח סי׳ ל״ג והביא בשם הגאון מבערזשאן ז״ל להכשיר אבל הוא בעצמו הגאון מסעמיהאל זצ״ל לא מסיק לא להכשיר ולא לאסור וגם ראיתי בס׳ ארחות חיים סי׳ תרמ״ח הביא בשם ספר בית יצחק להחמיר והנה לע״ד הי׳ נראה להתיר כיון שאמרו סתם שיעור אתרוג כביצה ולא אמרו ארכו ורחבו כביצה משמע שרק בכמותו ביחד צריך שיה׳ כביצה כמו בכל שיעור איסור שאמרו כזית או בשיעור אכילת מצוה שאמרו כזית בוודאי אפי׳ אין רחבו כביצה ולא יסתפק אדם בדבר זה כמו כן כיון שאמרו כאן סתם כביצה היינו ביחד ארכו ורחבו יה׳ בו כביצה אפי׳ אין רחבו לחוד כביצה או ארכו לחוד כביצה — משא״כ בסוכה דנקיט ז׳ על ז׳ אז צריך להיות ארכו לחוד ז׳ ורחבו לחוד ז׳ — זה נראה לע״ד.

ובפרט שהרבה מן הראשונים סברו שיעור אתרוג כאגוז עיין בפרדס לרש״י ז״ל שפסוק והאתרוג שיעורו עד כאגוז בינוני פחות מכאן פסול עיי״ש וכן בהאורה סי׳ צ״ח שיעור אתרוג עד כאגוז. וכן בהלכות קצובות לר׳ יהודאי גאון ועיין בברכי יוסף או״ח סי׳ תרנ״ו עיי״ש וכן ראיתי להגאון מבערזשאן בהגהותו על ספר אורחות חיים סי׳ תרמ״ח הביא פוסקים ששיעור כאגוז וא״כ בשעת הדחק אפי׳ אין עביו כביצה רק כאגוז נלע״ד להכשיר הגם נראה לי שאינו נקרא הדר אעפי״כ אם אין לו אחרת רק כזה מותר לברך עליו.

סימן כא

נסתפקתי היכא שהי׳ לו שמן זית טוב להדליק נר חנוכה והדליק בשמנים שאסור להדליק בשבת למ״ד כבתה זקוק לה — אם לא כבתה רק דלק שיעור הצריכה אם קיים המצוה או לא.

ב) אני מסתפק אם דלק במקום שרוח מצוי ולא כבתה הרוח רק דלקה כשיעורו אם קיים המצוה.

ג) אני מסתפק אם חייב להדליק אם נוסע במסלת הברזל הלא הרוח מצוי שהקאנדקטאר יכול לעכב וכמו שהי׳ בשדה והאיך ידלוק גם אי הוי קיים המצוה — ועיין ח״ס לענין עירוב אי עכו״ם מפסיקין את העירוב אי הוי כמו הרוח מצוי ודו״ק.

והנה אם מצות נר חנוכה הוי מצוה שבגופו לכאורה כיון שיכול לעשות שליח ומשתתף ג״כ בפרוטה נראה שלא הוי מצוה שבגופה — גם עיקר המצוה הוי נר איש וביתו היינו אפי׳ בניו הגדולים הרי דלא הוי מצוה שבגופו תדע דכ׳ המג״א שאם הדליק קודם נר של שבת יעשה שליח לנר חנוכה הרי דלא הוי מצוה שבגופו.

והנה ספק הראשון והשני נראה לפשוט דהנה דעת ר׳ יונה בריש ברכות דהיכא דעבר חצות ולא קרא ק״ש לא יקרא עוד משום הרחקה לפעם אחרת והעמידו דבריהם בשב ואל תעשה אף שאינו מקיים מצות התורה ק״ש של ערבית משום הרחקה לפעם אחרת מעתה קו״ח כאן שלא הוי המצוה רק מדרבנן שבוודאי כיון שחכמים אמרו שלא ידלוק בהן לא קיים המצוה כלל עיין בברכות דף י״א אם כך הי׳ נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך ובק״ש שהעושה כדברי ב״ש לא עשה ולא כלום אף דמה״ת קיים המצוה דגם ב״ה סברו קורא כדרכו עומד וקורא יושב וקורא ורק משום דעמוד בבוקר ליקרות ושכב בלילה לא יצא.

והגם דכתב הפנ״י כאן דמי שאין לו שמן כשר ידליק בשאר שמן היינו אם אין לו כלל אבל הכא שהי׳ לו זמן ליקרות וגם הי׳ לו שמן כשר והי׳ יכול להדליק במקום שאין הרוח מצוי לא קיים המצוה אעפ״י שהי׳ דולק כשיעור.

ואפשר עוד דתלוי באיסתפקתא שראיתי בספר אחד ושכחתי באיזה ספר אם עובר בלפני עור אחד שמושיט כוס יין לנזיר והנזיר אינו מקבלו אם מקבלו ואינו שותה — א״כ אי חייב שם גם כאן לא קיים המצוה אבל אי שם פטור ג״כ כאן קיים המצוה ודו״ק ועוד נראה לי לחלק לעיל בין ק״ש שיש בו עול מלכות שמים וגם דאו׳ לחנוכה שלא הוי רק דרבנן ואין לו עיקר בתורה ולא הוי כקריעת שמע שיש בו קבלת מלכות שמים ודו״ק.

והנה האיסתפקתא הג׳ נראה לפשוט משו׳ הפני׳ הבאתי לעיל דאם אין לו שמן כשר מחויב להדליק בשמן שיש לו וכמו כן נראה לי דאם אי אפשר לו בענין אחר רק בשדה מקום שהרוח מצויי׳ ג״כ חייב להדליק ודו״ק.

בגמרא והמהדרין מן המהדרין ב״ש או׳ ביום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך וב״ה אומרים ביום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך — טעמא דב״ש כנגד פרי החג וטעמא דב״ה מעלין בקודש וכו׳.

נראה לע״ד בפלוגתות ב״ש וב״ה וטעמיהם — דהנה בנס חנוכה הי׳ שתי ניסים [עיין בתשו׳ קמייתא] א׳ שנצחו האויבים וא׳ שנעשה נס בשמן — והחילוק נראה דמה שנצחו האויבים הי׳ נס לגבי או״ה לרע שנפלו שלא כדרך הטבע ועיקר הנס הי׳ מפלתם אבל בנס חנוכה בשמן הי׳ העיקר הנס לישראל ואהבה שהראה הקב״ה לישראל שלא הי׳ צריכים לטמא עצמם אף דגם הותרה בציבור הקב״ה הראה חיבתו עליהם עיין פנ״י.

ונראה דלב״ש עושין זכר גם לנס שנצחו את היונים שנפלו לפני בני ישראל וע״כ אמרו פוחת והולך לרמז שאו״ה יתמעטו אבל ב״ה סברו דעיקר מה שעושין בשביל הנס שנעשה בשמן ע״כ סברו מעלין בקודש שבאמת טומאה הותרה בציבור רק הקב״ה הראה להם אהבה שיה׳ מעלה בקודש וע״כ פריך הש״ס מאי חנוכה וכו׳ כמו בתשובה לעיל ודו״ק.

כ״ד שפל אנשים
אפרים הלוי ביללויטצער

סימן כב

בדבר ההערה שגזרו חכז״ל שלא לקרות המגילה בשבת שמא יעברנו ד׳ אמות ברה״ר אמאי לא גזרו שמא יעברנו במשלוח מנות.

תשובה

בדרך צחות הי׳ נראה דתמיד הוי בהילת המצוה כשאין צריך ליתן מעות כמו ששמעתי מצדיק אחד שאמר שהתורה הק׳ צוותה ליתן מחצית השקל כי תשא את ראש בנ״י לפקדיהם שלא יה׳ בהם נגף יען כי כיון שישמעו ישראל שמצוה מה״ת לפקוד ולמנות אז מחמת בהילות המצוה ירדפו בפעם אחת וח״ו ירמסו איש אחיו ויה׳ נגף ע״כ צוה התוה״ק ליתן מחצית השקל ואז לא ימהרו כ״כ וכמו כן כאן במשלוח מנות לא בהיל כ״כ שישכח שהיום שבת.

ב) נראה שיכול לשלוח קודם שבת ויצוה שישאר עד השבת ויצא ידי חובתו כמו שכ׳ הפוסקים אבל לקרות המגילה א״א אלא בזמנה וע״כ גזרו שמא יעברנו.

ג) דעיקר הטעם דאין הכל בקיאים במקרא מגילה וילך אצל בקי ללמוד אבל במשלוח מנות לא שייך בקיאות כ״כ וע״כ לא חיישי׳.

ד) נראה דחיוב המגילה הוי מיד בלילה ושייך מיד שמא יעברנו אבל משלוח מנות עיקר ביום כי כן נהגו ויש דעות שלא יצא בלילה וע״כ נקיט מגילה דהוי קודם.

שוב ראיתי שהקשו כן בשו״ת התעוררת תשובה ח״ב להגאון דערלא עיי״ש.

עוד הי׳ נראה לי עפ״י שמבאר החתם סופר בכמה מקומות דקריאת המגילה הוי כעין דאו׳ שאיכא קו׳ של הש״ס (מגילה י״ד ע״א) מפסח משיעבד

לגאולה כש״כ ממות לחיים וידוע דברי הפנ״י בטעמו של ר׳ יוסף שעיניהם של עניים נשואות במקרא מגילה אמאי לא ניחא לי׳ בטעמו של רבה דשמא יעברנו הא עכ״ח צריך להטעם גבי שופר ולילך וכ׳ דשם דאו׳ יש בו בהילות המצוה משא״כ מגילה דרבנן — וצ״ל לרבה דמגילה ג״כ חמור כעין דאו׳ כהנ״ל ופרסומא ניסא דמבטלין ת״ת ובאין לשמוע מקרא מגילה ושייך שמא יעברנו אבל משלוח מנות דלא חמור כולי האי דוודאי ל״ש גזירה שמא יעבירנו ודו״ק.

סימן כג

הערות בישועות יעקב או״ח הלכ׳ יו״ט.

בסי׳ תקס״ח הקשה מביצה דף י״ב ע״א השוחט עולת נדבה ביו״ט לוקה דאמר לך מני ב״ש היא — נימא עשה דוחה ל״ת.

ולדעתי נראה עפ״י שכ׳ הפנ״י בביצה ח׳ דב״ש אליבי׳ דרש״י מנחות מ׳ לית לי׳ עדל״ת — ומיושב בזה קו׳ התוס הא גם כב״ה אתי — ולהנ״ל ניחא דלב״ה אמרי׳ עדל״ת.

ובעיקר קושיות הישי״ע נלע״ד דלא שייך למימר עשה דוחה לא תעשה היכא דהתורה כתבו בפירוש לכם ולא לגבוה למימר דכאן לא אמרי׳ עשה דוחה ל״ת וכמדומה לי שראיתי סברא כנ״ל לר״ע איגר ז״ל.

עוד אפשר לומר דכיון דכאן הוי העשה של קדשים דלא אמרי׳ עשה דוחה ל״ת. עיין במס׳ זבחים דף צ״ו ע״ב.

ועוד אם נימא הדרא לאיסורא קמא עיין בתוס׳ א״כ האיסור הוי עשה ולא תעשה של יו״ט וקיי״ל לא אמרינן עשה דוחה לא תעשה ועשה ועיין מלא הרועים ערך עדל״ת דלב״ש ולרע״ק אמרינן עשה דוחה ל״ת ועשה משום דלית להו מתוך עיי״ש שוב נזכרתי שגם הח״ס הקשה קו׳ הישועת יעקב הנ״ל ותירץ דב״ש לית להו עדל״ת.

שם בישוע׳ הקשה גבי השוחט עולת נדבה ביו״ט אמאי לוקה נימא הואיל ואי בעי מיתשל עלה לשיטות הרשב״ם דאפי׳ לאחר שחיטה יש שאלה להקדש עיין בבא בתרא יעויי״ש — ונראה לפע״ד לתרץ דב״ש לשיטתם דאין שאלה להקדש ומיושב קו׳ התוס׳ דלא הקשה לב״ה — ונתעוררתי דכבר כתוב כן בטור אבן עיי״ש — וגם נראה דמיושב דלא קאמר ר׳ עקיבא הוא גם נלע״ד דב״ש לית לי׳ מתוך לית לי׳ ג״כ הואיל עפ״י שכ׳ הרשב״א בשבת דהואיל תלי׳ במתוך [דלא כתוס׳ פסחים בסוגי׳ דהואיל דמשמע שם דב״ש אית לי׳ הואיל] — הגם דר״א אית ליה הואיל ור״א מתלמידי ב״ש ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם מ״מ כבר הוכחתי דר״א יכול לחלוק על ב״ש דהי׳ לו כמה רבות וגם ר׳ יוחנן בן זכאי הי׳ רבו כדמוכח בפרקי דר״א ור׳ יוחנן בן זכאי היה תלמידו של הלל כדאיתא במס׳ סוכה — עוד נראה על קו׳ הישו״ע דהואיל ואי בעי מיתשל לא שכיח כמו שכתבו התוס׳ בפסחים דף מ״ו ע״ב ופנ״י שם — ועיין לעיל בתשובה.

בסימן תק״ו סק״א העלה דהואיל מותר מטעם מתוך וקשה הא ב״ש לית לי׳ מתוך ביצה י״ב ור״א מתלמידי ב״ש וא״כ האיך ס״ל הואיל בפסחים מ״ו — אמנם הלא קשה כבר כתבתי לעיל דזה לא קשה — אבל אי קשיא הא קשיא דבהואיל אינו צריך להיות צורך קצת ובמתוך לשי׳ התוס׳ צריך להיות צורך קצת ואפשר דאמר לרש״י סברתו וגם בהואיל נשאר איסור ובמתוך מותר לגמרי וצ״ע. בסי׳ תמ״ו ס״ק ג׳ כתב לפרש דברי הש״ס בפסחים ה׳ ע״ב וש״מ דס״ל הבערה לחלק דאי ללאו לא הוי רק לא תעשה ושייך לומר עשה דוחה ל״ת — הנה בפירוש זה כבר קדמו רבנו חננאל בפירושו על הש״ס ונדפס אצל ש״ס דפוס וילנא.

שם הקשה לשיטת המג״א דחמץ הוי עשה ול״ת היינו הבערת חמץ א״כ בפסחים ה׳ אמאי אינו דוחה עשה ולא תעשה דיו״ט עיי״ש ולדעתי דמשו״ה אינו דוחה דהלאו אינו דוחה ומדחה כלל וכמו שכתב רש״י בבא מציעא דף ל׳ ע״א סוף העמוד עיי״ש — ובאמת מאי אילמא האי עשה ול״ת מהאי עשה ול״ת — ועיין נוב״י ודו״ק בסוף הלכות פסח בתשובה מנכד המחבר מו״ה צבי הירש א״ש כתב דגם לר״ש למצוה צריך כזית — ועיין בקהלת יעקב מערכת ח׳ אות חצי שיעור שהאריך בענין זה — שם כ׳ דאם אוכל כזית לר״ש אינו חייב אלא אכזית דחזינן דלא אחשבי׳ גם אני אמרתי כן מאז ורק ראיתי בתשובה אחד מהגאון דלבוב בשואל ומשיב דלא כתב כן.

שם כתב דבמצה אינו יוצא דלכד״א דאינו בבל תאכל חמץ — הנה התורת חיים בחולין ק״כ העלה שם אדרבא דיוצא במצה שלכד״א — ומהקישא דחמץ כבר הקשה באור חדש פסחים דף צ׳ — ובאמת כמה פוסקים סוברים דחמץ אסור שלכד״א ודו״ק שם העלה דבאיסור הנאה שלא כדרך אכילה אסור דלא גרע מהנאה וקשה לי א״כ להתוס׳ דלוקין על הנאה א״כ אמאי אין לוקין על שלא כדרך אכילה באיסור הנאה — וגם לרמב״ם עכ״פ איסור דאו׳ יה׳ — ובאמת כתב הכ״מ דטעמו דשלא כדרך אכילה מותר ע״כ אין לוקין על הנאה **אפרים הלוי ביללויטצער**

ודו״ק.

בסימן רצ״ה ס״ק ג׳ מסתפק בדבר שאסור רק מדרבנן אי שייך הואיל עיי״ש הנה לדעתי דרש״י מפורשת ביצה ח׳ ע״ב עוי״ש ודו״ק, ובעה״ח.

חלק יו״ד

הנני להעתיק תשובה אחת מכתב יד הגאון המפורסם המהר״ם שי״ק זצ״ל אשר עדיין לא נדפס.

סימן א

בעזה״י אור ליום א׳ פורים תרל״ה לפ״ק.

החיים והשלום וכ״ט לאהובי חתני הרב המאור הגדול המופלג מו״ה יעקב פראנגער אב״ד דק״ק אדא.

מכתבך קבלתי ומה שכתבת לי (בשם החולק עליך) שוב בענין שוחט שידיו מרתתין שלא ביארתי שיעור רתיתה זה השאלה אין אדם מבין אותה הכי אם יאמר אדם שלראובן ידיו ציטערן ישאל שיעור הציטערן הלא נודע זה מהשם עצמו כשאם שאי אפשר לשאול מה השיעור השמחה ומה שיעור תוגה שכבר נדע זה מהשם כן אין לישאול שיעור ריתות ועכ״ח כוונת השואל הוא אם הפירוש שידיו מרתתים הוא שבכל יום ובכל עת הוא מרתת או רק לפעמים באיזה שעה הוא מרתת וע״ז כבר ביארתי לך בתשובתי [שו״ת מהר״ם שי״ק חיו״ד סי׳ יו״ד] ואבאר לך עוד יותר בוודאי אם מרתת עד חצות היום והוא שחט לאחר חצות בוודאי רתיתה דמעיקרא אינו מזיק להשחיטה כיון דהשתא אינו מרתת ועכ״ח הכוונה או שידוע שמרתת בשעת שחיטה או שיש לחוש כיון שלפעמים הוא מרתת אולי בשעת שחיטה ג״כ ידיו מרתתים וא״כ כבר כתבתי בכה״ג שיש לחוש שבשעת שחיטה הוא מרתת אסור להניח לו לשחוט דאנן קיי״ל דהשוחט בעי׳ שיה׳ מומחה ומוחזק דהיינו שצריכין אנו לידע שאינו מתעלף ושאין בו חשש חולשא או שאינו בקי באימון ידים שכבר כתבתי שע״י רתיתה יש לחוש שלא ירגיש הפגימה דקה ויש לחוש לשהיה ושיש לחוש ג״כ לדרסה כמו שכתבו הפוסקים וא״כ לכתחלה בוודאי אסור להניחו לשחוט ולא אדע מה שאלה מה הוא שיעור הרתיתה וכל שאינו מוחזק בשעת שחיטה שאינו מרתת הרי אינו מוחזק ואינו מוחזק אסור לשחוט לדידן ולענין דעיבד אפשר דיש חולק אע״ג שכתבתי באגרת הראשון דאם ידיו מרתתים אינו מועיל ברי לי ותמהתי על הנוב״י דכיון שידיו מרתתין אפשר דלא הרגיש בפגימה דקה ומה יועיל ברי שלו היינו אם יאמר ששחט כראוי אע״ג שידיו מרתתים אבל אם הוא אומר ברי לי דבשעת שחיטה לא הי׳ ידיו מרתתים כבר כתבתי דאפשר לדעת הפ״י דע״א נאמן בחזקה דאיתרע אע״ג דאינו בידו אפשר דבכה״ג נאמן בדיעבד אם יאמר ברי לי שלא ריתת וכ״ז יוכל כל אדם להבין

מתוך אגרת הראשונה שכתבתי לך וא״כ לא אדע מה זו שאלה שכתבת — וגם מה ששאלת באחד שאינו יכול לזון אשתו מצד שהוא עני וכן מה ששאלת לענין החליצה לא הייתה צריך לשאול כי כבר ראוי לך שתדע שאין אני מכניס עצמי בדברים כאלה כי ידעתי את מך ערכי בפרט בדורות הללו שבעו״ה התורה מתמעטת ואין לנו מכריע שנוכל לסמוך עליו ואין עלינו אלא ללמוד ולהבין דברי הפוסקים הראשונים ולעשות כהכרעתם והדבר המסופק להחמיר ואם שואלין אותי דבר כזה מעת היותי מורה הוראה אני מיעץ לו או שירבה על הבעל ריעים שידברו על לבה או שישחדנו בממון או שיאיים עליו בדברים שרשאין על פי הדין כמבואר באע״ז סי׳ קל״ד ואם כ״ז אינו מועיל מן השמים ירחמו עליו ולזאת גם איני מבין למה אתה שואל אותי בדברים כאלה ובפרט שאני אדם חלש ומוטרד בכמה ענינים ואחתום בברכה המשולשת ויהי׳ עמך ויברך אותך ואת ביתך דברי הדו״ש.

הק׳ משה שיק מברעזאווא

סימן ב

שלום לך אהובי ב״ג ה״ב היניק וחכים גזע תרשישים דין רפיש מדבית מו״ח שלשלת היוחסין כו׳ כמר **יודא משה** ל״ש נ״י.

ובדבר השאלה בטבח חשוד לחלל שבתות ונחשד ג״כ להוציא מתח״י דבר שאינו מתוקן שהרבה פעמים מצאו אצלו בשר בלי ניקור ובשר ששהה ג׳ ימים בלא מליחה והדחה באופן שהוא מחוסר נאמנות והיות שאין ביכולת הקהל להעמיד נאמן ומשגיח עליו שלא יכשיל אותם ע״כ תקנו שהקצב לא ימכר בשר בלי חותם של השו״ב וכל חתיכה שלא נמצא עליו חותם אסורה באיסור גמור וכן החזיקו באיסור זה שתי שנים ועתה יש אנשים שפרצו גדר ולוקחים ממנו בשר בלי חתימה וכעת שאלת מה משפט הכלים שלהם.

תשובה

הדבר פשוט וברור שהכלים ההם צריכים הכשר מכמה טעמים. חדא כיון שתקנו כן הקהל א״כ הוי בחינת גדר ונדר ואסור באיסור גמור הבשר בלא חותם — שנית הטבח הזה שנחשד להאכיל בשר בלי ניקור ובשר ששהה ג״י בלי הדחה אין לו שום נאמנות וראוי לקנסו ולהעביר אותו שלא יה׳ טבח עוד משום מגדר מילתא ועיין ביו״ד סי׳ מ׳ מזה ובפרט שהוא נחשד לחלל שבתות בוודאי אינו ראוי להיות טבח — ועכ״פ צריך להעמיד עליו משגיח מומחא ונאמן שלא יזיז ידו מתוך ידו וכבר נהגו בכל קהילות קדושות שלא יתנו נאמנות כלל לקצב ומעמידים משגיח ירא ה׳ — ובחנות הזה אין מוכרין רק בשר כשר והמפתח יה׳ ביד המשגיח באופן שלא יבא לתוך החנות של בשר רק בשר כשר ויה׳ המשגיח עומד עליו מתחילה ועד סופו — ואין משגיחין

על זה שנתיקר הבשר כי גדר גדול גדרו בזה ובוודאי שלא קיים תקנות הקהל ומכר בלי חותם ענש יענש כפי אשר ישיתו עליו מנהלי הקהל והכלים צריכים הכשר ותל"מ.

סימן ג

לח"ג הרב המאה"ג ח"ב וכו' מוה"ר **פינחס שטראהלי** שליט"א.

בענין שאלתו בנחתום שאופה במחבת [בעקעליך] חלב ב"י היינו שאפו בו [קיפעל] מאפה חלב מעורב עם מים ובו ביום רוצה לאפות [פרעצעין] מאפה שאינו לא של בשר ולא של חלב הנקרא [פארעווע] האם מותר לכתחלה ומע"כ מצדד להתיר.

תשובה

הנה מעכ"ת מכיר אותי שדרכי שבמקום האפשר להיות חס על ממונם של ישראל ולא להחמיר אבל רק בדיעבד, אבל לכתחלה מה לי להכניס בפרצה דחוקה באיסור בב"ח אשר חז"ל החמירו וגזרו גזירות על גזירות והרחיקו אותנו מהם שלא לנגוע בקצהו ולא עוד מה דפשיטא לי' למעכ"ת שליט"א להתיר בדיעבד או שאינו ב"י אני חוכך להחמיר כמו שאפרש.

הנה הא פשיטא שדגים שבשלו בקערה בשר ב"י מותר רק בדיעבד אבל לא לכתחלה והנו פרעצען הם נצלו בקדירה חלב בי' ואינם מותרין רק בדיעבד אפי' בבירור דהוי נ"ט בר נ"ט. ומה שהביא מעכ"ת נ"י מחו"ד סי' צ"ד ס"ק ט"ו. דכלי אין מקבל טעם בליע מחתיכה אפילו הבלוע שמן עיי"ש וכיון שהקיפעל מעורב חלב במים יש לדונו רק לחלב שנתן טעם בעיסה עכ"ל וזה אינו דהלא החלב הוי ממש כמבואר ברשב"א חולין צ"ח ע"ב עיי"ש גם מה שרצה לומר דכאן איכא ג' טעמים החלב בעיסה ועיסה במחבת ומחבת בפרעצען זה אינו עפ"י הפרי מגדים סי' צ"ה במשבצות סק"א בשם שערי דורא דלא שייך נ"ט בר נ"ט אלא בכלי אבל טעם הנבלע באוכל לעולם דין טעם הראשון עליו — אמנם בפתחי תשובה שם חולק עליו עיי"ש גם בשו"ת ערוגת הבושם יו"ד סי' צ"א אות ב' עיי"ש — אמנם נראה דכאן מודים כיון דחלב בעיסה הוי ממש ולא טעם כהנ"ל א"כ הוי טעם ראשון במחבת והבן ומה שמצדד משום שא"א הוי כדיעבד לא נראה בעיני איזה דיעבד הוי כאן יקנה לו מחבת חלב לחוד.

ובעיקר הדבר נראה דלא מיחשוב כלל לנ"ט בר נ"ט עפ"י שכ' בפתחי תשובה סי' צ"ה ס"ק ב' בשם הש"ך ודוקא אם נתבשלו שיש ג' נ"ט שעיקר הטעם הולך ע"י אמצעית המים אבל נצלו אסור עיי"ש — ובנידון דידן שנצלה הקיפעל בלא אמצעית הבשר א"כ מעיקרא לא ניחשוב כלל לנ"ט בר נ"ט וא"כ אין דעתי מסכים להתיר הפרעצען לאכול עם בשר אפי' בדיעבד.

ובפרט שאין אני מסכים להתיר דבר כזה כי הנחתום ילמוד להקל יותר ויותר.

והנני ידידו דו״ש
אפרים הלוי ביללויטצער

סימן ד

להרבני המופלא ומופלג בתורה וביראה מתנהג בחסידות כקש״ת מו״ה **מרדכי שוואריץ** נ״י שלו׳.

בשאלתו שאופים בתנור אחד מעשה אופה הנקרא קיפל שהם נילושו בחלב עם לחם הנילוש במים שקורין זעממעל ופרעצען אם מותר לאכול אותו זעממיל עם בשר.

תשובה

עיין בש״ע יו״ד סי׳ ק״ח באריכות כל הענין ומבואר שם דאם התנור גדול מחזיק י״ב פעמים שיעור חלה ופתוח במקום שהעשן יוצא לדעת המחבר מותר לכתחלה אבל לדעת הרמ״א דוקא בדיעבד מותר בצלי או אפי׳ והנה שם אמרינן דאם הוא מכוסה מותר לכתחילה אפי׳ רק בבצק והנה כאן הי׳ אפשר לצדד דהחלב הנילוש ג״כ מכוסה בבצק אמנם אין זה דבר ברור שכיון שנילוש היטב אולי החלב הוא למעלה — עוד הי׳ נראה להקיל מטעם שכ׳ הש״ך שם בסק״א כששניהם כחושים מותר אפי׳ לכתחלה והנה לפי״ז צ״ע אי חלב נקרא איסור שמן או לא — ואפשר דדוקא בחלב ממש אבל כאן שרק נילוש במעט חלב לא עדיף מפת שכ׳ הפוסקים הש״ך והטו״ז סק״א שאין שייך בו ריח כלל וגם הטו״ז כ׳ שם בששניהם כחושים מותר לכתחלה — עוד אפשר צד היתר לע״ד עפ״י שאיתא שם בש״ע סעי׳ ב׳ דאם בישלם בקדרה זה לעצמו וזה לעצמו מותר אפי׳ בתנור קטן והנה ידוע שמעשה אופה קיפפעל אופין במחבת בפני עצמו ועיי״ש בש״ך דעיקר הטעם משום הפסקת הקדירה — והנה מעשה בכל יום שאופין לחמים שנילושים עם חמאה או חלב וע״כ כטעמים הנ״ל — והנה בלא״ה בדיעבד הכל מותר ובמקום שהוי הפסד נחשוב כדיעבד וע״כ נראה לע״ד להתיר באופנים הנ״ל.

סימן ה

שלו׳ וברכה לכבוד אהובי ב״ג הב׳ היניק וחכים מו״מ בתורה וביראת ה׳ טהורה שלשלת היוחסין כש״ת **יודא משה** ל״ש נ״י.

מכתבך לנכון הגיע לידי אמנם מחמת טרדות לא יכולתי להשיב עד כעת ושמחתי לראות שאתה שוקד ללמוד תורה ועיניך משוטטות בים התלמוד

והפוסקים להעלות ציצים ופרחים והערות שונות באיזה מקומן של שבחים בדבריהם הנכוחים — ועתה באתי להשיב בקו׳ שהקשית בפתחי תשובה יו״ד סי׳ צ״ה סק״א מביא פלוגתת הפרי מגדים ופני ארי׳ אי שייך לומר נ״ט בר נ״ט באוכלין ע״י״ש ותמהת עליהם הלא מפורש יוצא מדברי הרא״ש בפרק כ״ש המובא בש״ך יו״ד סי׳ צ״ד ס״ק ט״ו שכ׳ ואפי׳ להאוסרין נתבשלו הכא שרי דהתם הבשר הנבלע בדגים חשוב טעם כי נבלע אוכל באוכל שדגים ראויים לאכילה הלכך אסור לאוכלן בכותח אם נתבשלו בקדירה של בשר אבל הכא טעם החמץ הנפלט מן הכלי למים וחזר ונבלע בדופני הכלי אין חשוב טעם כו׳ הרי מפורש דדוקא ע״י אמצעות הכלי נקלש הטעם אבל מאוכל לאוכל עדיין הטעם בשבחו עומד — וא״כ מאי פליגי כן דבריך.

תשובה

דע לך אהובי שטעית בדמיונך לדמות פלוגתת הפרימ״ג ופנ״א לדברי הרא״ש ובאמת שאינו דומה רק כעוכלא לדגא ותחילה אפרש לך דברי הרא״ש אשר הש״ך לא הביא רק קיצור דבריו, ואני אבאר קצת באריכות לצורך הבנת הענין ובמילא נפול תפול השגתך על הגאונים הנ״ל.

הרא״ש בפרק כל שעה העלה שמותר להגעיל כלי חמץ בערב הפסח קודם שעה חמישית אפי׳ כלי בן יומו מטעם דהוי נ״ט בר נ״ט היינו החמץ נותן טעם בכלי וכלי במים — וחוזר ונבלע בכלי וכלהו היתר והוי כדגים שעלו בקערה דמותר לאכול בכותח וכ׳ עוד הרא״ש ואפי׳ לדברי המפורשים עלו אין נתבשלו לא [היינו השיטות יש מחמירים בצלייה ובישול לאסור נ״ט בר נ״ט רמ״א יו״ד סי׳ צ״ה סעי׳ ב׳] הכא שרי דהתם הבשר הנבלע בדגים [כוונתי טעם הבשר שהי׳ בקדירה שנתבשלו בו דגים] חשיב טעם כי נבלע אוכל באוכל [היינו בלא מים באמצע] שדגים ראויין לאכילה והבשר נותן טעם בהם [כוונתו ע״י אמצעות הכלי] לשבח הלכך אסור לאוכלן בכותח אם נתבשלו בקדירה וכו׳ עיי״ש.

ובוודאי הדבר פשוט שלא הי׳ כלל כוונת הרא״ש לומר שאם נתבשלו הדגים ממש עם בשר אז יש מחמירים לאכול הדגים עם כותח — הלא זה פשיטא לכולי עלמא הלא גמרא ארוכה חולין צ״ז ע״א קדרה שבשל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בשל בנותן טעם ומיגרע דגים מקדירה — ורש״י כתב מפורש בסוגי׳ חולין קי״א ע״ב דדגים שנתבשלו עם בשר לכו״ע עיי״ש וע״כ מה שהביא הרא״ש היש מפורשים שהחמירו בנתבשלו היינו שדגים לא עלו בקערה של בשר אלא נתבשלו בקערה של בשר וכמו שכתבנו ולא איירו כלל הרא״ש באוכל שנתבשל עם האוכל ודו״ק.

ובפרט שהרא״ש כתוב אפי׳ ליש מחמירים אבל לא דעת עצמו כן ורק שמפרש אפי׳ להמחמירים מותר להגעיל אבל לא נראה מדבריו שס״ל כמותם — והנני דו״ש ותלמוד בשקידה גם הלאה ועלה תעלה על במתי התורה ואילנא רברבא תתעבד כיאות לנצר מגזע תרשישים גאונים וקדושים זי״ע.

דודך

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן ו

תשובה לש״ב הה״ג וכו׳ מו״ה **יוסף צבי** היילפרין שליט״א האבדק״ק שאמקוט יע״א.

בדבר שהקשה על תשו׳ מהר״ם שי״ק חיו״ד סי׳ קל״ו שמתרץ קו׳ התוס׳ יו״ט לשיטות שסברו דסחורה בדבר האסור באכילה הוי מה״ת א״כ מאי משנו הש״ס בפ״ק דבכורות דף ו׳ ע״ב דלמא לסחורה הלא אם חלב אסור א״כ גם בסחורה אסור והעלה במהר״ם שי״ק ז״ל דדוקא איסור דהוי בלאו מפורש אסור בסחורה אבל במה דלא הוי רק באיסור עשה או מריבוי דקרא כמו דדרשי׳ הטמאים לאסור צירן ורוטבן אינו אסור בסחורה וחלב ג״כ לפי הס״ד שרצה הש״ס לאסור משום עשה דשאינו זבוח או משום צירן ורוטבן אינו אסור בסחורה — והקשה מעכ״ת שליט״א הלא עיקר מקום ומקור שאסרינן דבר האסור באכילה בסחורה הוא בשביעית ושם דרשי׳ מריבוי דקרא לאכלה ולא לסחורה ולא הוי מפורש בקרא.

תשובה

הנה לע״ד אינו דומה כלל דבשלמא בשביעית איסורו כתוב בלאו רק מה שאסור בסחורה הוי רק מיעוט אבל בחלב עיקר האיסור אינו בלאו רק בלאו הבא מכלל עשה וכדומה.

ובענין כבוש כמבושל ידע שבאמת כבוש כמבושל בשאר איסורין היא מה״ת כמבואר בפרי מגדים יו״ד משבצות סי׳ ק״ה בתחילתו עיי״ש ועיי׳ במלא הרועים בערך כבוש ודו״ק — אח״כ התבוננתי דאיסור שביעית לא הוי רק בעשה ומצאתי אח״כ בגילוי דעת סי׳ נ״ז ס״ק מ״ו שכ׳ דשאני שביעית שכתוב שם מפורש לאכלה ולא לסחורה עיי״ש.

סימן ז

בחודש אדר שלמה אשדר לפרי עץ הדר כבוד אהובי גיסי הרב הגאון המאוה״ג חו״ב המופלג ומפואר מורג חרוץ בעל פיפיות תל תלפיות כקש״ת מוה״ר **אשר אנשיל יודא** מיללער שליט״א אבדקה״י פעטראשעני תע״א.

אח״ד שה׳ כראוי כנוגה נראה לי בבית והאיר אל עבר פני בראותי מכתבו של גיסי הגני׳ ואל יחר אפו בי כי לא השבתי עד הנה כי האמת אגיד כי אמרתי בעצמי מי אני כנגד כהדרג״ק נ״י ואנה אני בא אל בית מלכים — אבל מאחר שראיתי במכתבו שחרה אפו בי על שתיקתי ע״כ אחישה באיזה מילין דאו׳ להשיב על תמיהותיו — ופלא בעיני שמעכת״ה יציע לפני קו׳ מה שלא תירץ הא רבי ל״ש ר״ח מניין ואין זה אלא ענותנותו דמר — מ״מ

כי רצונו של אדם זה כבודו וגם זה דרכו של תורה זה סותר וזה בונה ואלה פוסל את הראשונה ומקום הניחו לי וזה החילי בעזר צורי וגואלי.

מה שהקשה על הטו"ז יו"ד סי' קי"ז ואו"ח סי' תקפ"ח וחו"מ סי' ב' שהעלה דדבר המפורש בתורה להתיר אין כח ביד חז"ל לגזור עליו מהא דאמרי' בברכות דף כ' ע"ב דאמר הקב"ה האיך לא אשא להם פנים הא אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקים עד כזית ועד כביצה הרי דאעפ"י שהתורה כתבה בפירוש בקרא על שובע צריך לברך ברהמ"ז והם מחמירין על עצמם עד כזית וכביצה וא"כ ראינו שיש כח ביד חכמים לגזור, ואף גם הקב"ה נושא להם פנים עבור זה עכ"ל.

ונלע"ד ליפתור חידתו בכמה אופנים א' דאפשר להסביר סברת הטו"ז הנ"ל דמשום הכי אין כח ביד חכמים לגזור היכא שההיתר מפורש בתורה משום דהוי בזיון התורה שנראה הדבר כמו דרבנן חכמים יותר מן התורה דהתורה לא ידעה ולא ראה לאוסרו והחכמים ראוי בחכמתם לאוסרו והוי בזיון היכא דהתורה מפורש כתבה להיתר [והיינו טעמא שכ' המפו' דהיכא דנולד דבר חדש שפיר כח בידם לאסור דלא הוי בזיון כלל] מעתה אני אומר דזה דוקא היכא שנראה הבזיון לעין כל שהחכמים גזרו יותר מן התורה אבל כגון דא מי יאמר דלא שבע דילמא באמת שבע ולא הוי בזיון וכ"ש לפי מש"כ הח"ס דהמאכל מתברך במעיו א"כ אז יהי' שבע.

ב) נראה לתרץ עפ"י תשובה אחד אשר ראיתי שהעריך הה"ג ר' משה גינז אבדק"ק ב' קערעסטור נ"י לפני איזהו שנים לפני אאמו"ר שליט"א שהעלה על קו' אחד אשר הקשה אותו אאמו"ר שליט"א על הטו"ז הנ"ל מתוס' יומא דף י"ד ד"ס"ל אף בכהן גדול גזרו שלא יעבוד כשהוא אונן והא כתבה התורה בפירוש ומן המקדש לא יצא ולא יחלל ודרשי' שא"צ לצאת מקדושתו שאין עבודתו מחוללת בכך וקשה על הטו"ז הנ"ל הרי מפורש בקרא ותי' הנ"ל כיון דדרשי' נמי מקרא הנ"ל גם הא שלא יצא אחר המטה אף דלא הוי רק אסמכתא עכ"פ לא הוי תו מקרא מפורש דמי הוי סני לן לאוקמי' קרא להך דרשה עכ"ל ומעתה אמינא דלקמן במס' ברכות מ"ט דריש ר"מ ואכלת זה אכילה ושבעת זה שתי' ור' יודא דרש ואכלת ושבעת דבר שיש בו שביעה והיינו בכביצה וכתב התוס' דלא הוי רק אסמכתא דאל"כ האיך אמרי' לעיל אי אכל שיעור דרבנן והאיך אמר הקב"ה למלאכים האיך לא אשא להם פנים הא מדינא צריך לברך ברכת המזון אלא ע"כ לא הוי אלא אסמכתא עכ"ל הרי דיש לדרוש הקרא להכי ולא הוי מפורש בקרא אף דלא הוי אלא אסמכתא מ"מ הא דרשי' הכי ומי היה סני לן לאוקמי' קרא להכי כדדריש ר"מ או ר"י.

ג) אמרתי לתרץ דאמרתי כלל גדול בטו"ז הנ"ל דלא כתב הטו"ז אלא היכא דהדבר מפורש אלא היכא שההיתר מפורש וכגון במילה דכתוב ביום השבת ימול או דכתוב בחלב נבילה יעשה לכל מלאכה והיינו דכתוב ביום אפי' בשבת דר' בקום ועשה אבל היכא דכתוב הלא תעשה על דבר אחר ומיני דרשי' דדוקא דבר זה אסור אבל אחר מותר זה לא הוי מפורש בקרא בתורה להיתר ועל זה יש כח ביד חז"ל לגזור דא"ל ת"ה האיך גזרו בבשר בחלב על בשר עוף למאן דאמר לאו דאו' הא כתוב בפירוש שלא תבשל ,,גדי" והאיך אסור על עוף [והגם דעל עוף לא קשה כ"כ דכיון דאיכא מ"ד דאסור מה"ת לא הוי

מפורש בקרא ועיין לעיל בתירוץ ב'] וגם האיך אסרו החכמים כבוש או צלי או מליחה הא כתוב מפורש לא ,,תבשל" בבישול דוקא אלא וודאי דזה לא מיקרי היתר מפורש וא"כ ה"נ הכא לא כתוב אם אכלת בכזית או בכביצה אינך צריך לברך ברכת המזון אלא ושבעת כתוב ולא הוי מפורש בקרא.

והנה מצאתי אח"כ שמגבעות אשורנו שקדמני בזו הסברא הנשר הגדול החת"ס זי"ע בתשובותיו ליו"ד סי' ק"ט עייש"ה.

אמנם לי קשה קו' אחרת דאמרי' במס' קידושין רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה הא כתוב היתר מפורש כי יקח איש אשה ובעלה ודרשי' מיני' בקידושין דף ד' דאשה ניקנית בביאה גרידה וצ"ע כעת.

גם מכתבו היקר אשר ערך כבוד גיסי הגני' אל כבוד אאמו"ר שליט"א עמדה נגד עיני וראיתי בו מטעמים גם מה שכתב בסוגי' דשמא יחפא הוא דבר נחמד מאוד וראיתי בו שהביא לן חורפא קו' הטיב גיטין בסוגי' דשמא יחפא על התוס' בגיטין דף ל"ג ע"א שכתבה שאם יחפא בדין יחפא והקשה הגאון הנ"ל א"כ למה תיקנו לר' יוחנן זמן בגיטין י"ג משום שמא יחפא על בת אחותו הא מי יה' שוטה לחפות שלא כדין אם יכול כדין לחפות ע"י ששלח גט ויבטלנו שלא בפני שליח עכ"ל.

ונראה לפענ"ד לתרץ דידוע דברי המרדכי בר"פ האומר בקידושין דהאיך אמרי' אפקעינהו דוקא אם מקדש אדעתא דרבנן אבל היכא דגלי דעתא בשעת קידושין מעיקרא דלא מקדש אדעתא דרבנן לא אמרי' אפקעינהו דאלת"ה האיך קדושין תופסין בחייבי לאוין נימא אפקעינהו אלא וודאי דמעיקרא לא קידש אדעתא דרבנן לא אמרי אפקעינהו עכ"ל ומעתה אני אומר דהיכא דאמרי' רבנן דאסור לקדש כגון שאמרו אסור לקדש אשה קודם שיראנה דלא הוי על דעתא דרבנן לא אמרי' אקפעינהו וא"כ י"ל דלהכי הצריך ר' יוחנן לתקן זמן בגט היכא דמקדש באיסור דליכא למימר אפקעינהו ואף דליכא אלא מיעוט דמקדשין באיסור מ"מ הא כבר כתבו התוס' בבכורות דף כ' דר' יוחנן חייש למיעוטא ע"כ שפיר תיקנו זמן בגיטין דשייך שמא יחפא היכא דקידש ע"י שליח אבל ר"ל לא חייש כלל למיעוטא וע"כ אמר בצדק דזנות ל"ש דאיכא למימר אפקעינהו ואין לומר דצריך זמן היכא דקידוש באיסור שלא שייך לומר אפקעינהו הא זה לא הוי אלא מיעוטא ולא חיישי' לזה דלא שכיח ודו"ק.

והנני חותם בכל חותמי ברכות ודו"ש לו ולכל בני ביתו שיח' ונשים מבורכות לעצמן הוא אשתו אחותי הרבנית תחי' א"ד גיסו המאוה לו אך טוב כל הימים.

הק' **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן ח

לכבוד ידידי הרבני הנגיד מו"ה **שאול ארי'** רז"כ נ"י רה"ק דפה.

בנידון שאלתו שנכרי אחד פתח הברזא של החביות וקיבל בכוס קצת יין ותיכף ומיד בא מע"כ וסגר הברזא מה דינו של היין שבחביות.

הנה ביו"ד סי' קכ"ד סעיף י"ד אם הוציא עכו"ם ברזא מן החביות אם הברזא עוברת כל השוליים אסור היין אבל אם אינו עוברת כל עובי השוליים אז מה שנשאר מותר אפי' בשתיה וכתב בהג"ה אם היתה ברזא ארוכה תוך החביות ובתוך אותה ברזא נקב ונותנין בו ברזא קטנה לסתום הנקב אם לא הוציא רק הברזא הקטנה כאינו עוברת עובי השוליים דמי עיי"ש — והנה ידוע דצאפען שלנו הם עשויים משתי ברזות אחד ארוך ואחד קטן ונכרי פתח הקטן א"כ מה שנשאר מותר בשתי' ועיין בש"ך שם ס"ק ל"ד דלדידן הכל אפי' מה שיצא לחוץ מותר בשתייה במקום הפסד כדלקמן סכ"ד ורק שלא יסתום העכו"ם הברזא דאז מבואר דינו בסעיף כ"ג והנה בכאן נמי כיון שמעלתו סתם את הברזא מותר אפי' בשתייה מה שנשאר בחביות ומה שהקשה בטו"ז ס"ק י"ג דנימא ניצוק חיבור וכתב דיען דאינו איסור גמור מה שיצא דאינו אסור מה שיצא רק מכחו והש"ך שם בס"ק ל"ד הקשה על זה דזה רק לדעת הטור אבל המחבר ס"ל בר"ס כ"ה דנאסר בניצוק בכח העובד כוכבים א"כ אמאי לא נאסר כאן מטעם ניצוק ועיי"ש שסיים דזה רק להם אבל לדידן מותר כהנ"ל.

סימן ט

ישא הרים שלו' וברכה וכ"ט לכבוד אהובי ב"א המושלם בהשלמת חכמים חו"ב טובא זית רענן יפה פרי תואר וכו' כקש"ת מוה"ר **לוי יצחק מיללער** שליט"א יושב עה"ת ועבודה אבן יקר בק"ק שאמקוט יצ"ו.

אחדש"ה בא"ר אל נא תשת עלי חטאת שלא כתבתי עד היום הזה כי טרוד הייתי בכמה ענינים והנה מיד שקבלתי מ"פ שלך אמרתי לגיסי נ"י שישלח המחזורים ועתה באתי בדברי תורה אשר כבדתני בהערותך הנעים.

הקשית אהובי על דברי הפלתי בס' כ"ט שכ' דמ"ד דס"ל טריפה חי' לא אזיל בתר רובא ומ"ד טא"ח הלך אחר הרוב עפ"י סברת המהרש"ל דרק רוב טריפות אינם חיות אבל מיעוט חי וכו' וקשה לך מדברי התוס' חולין י"א ע"א ד"ה אתי שהקשה איך יליף הש"ס רוב מפרה אדומה דלמא כיון דפרה בת שתי שנים ואוקמי' אחזקה שאינה טריפה למ"ד טא"ח עכ"ד הרי משמע מהתוס' דאף בלא סברת של רוב אמרי' טא"ח דהא השתא לא ידעינן כלל רוב ואינו תלוי זה בזה עכ"ל.

והנה באמת הערה נכונה היא מ"מ שערי תירוצים לא ננעלו לע"ד — והנה כפי הנראה במה שהעמדת קו' על דברי הפלתי ולא הקשית קו' זה

על המהרש"ל בעצמו שהוא נגד התוס' וכמו שהקשו על המהרש"ל בזה המנחת יעקב הפר"ח הפרי מגדים ובהגהות לש"ס וילנא ר' דוד לוריא ועוד כל אחרונים יען כי באמת לא כתב המהרש"ל שמיעוטא חיות רק שאחד מאלף חי דהוי מיעוטא דמיעוטא ועיין היטב בש"ך יו"ד סי' נ"ז ס"ק מ"ח מביא כן לשון המהרש"ל — ועיין בפרי מגדים בסי' נ"ז ש"ד ס"ק מ"ח שמתמה על כל אחרונים במה שמקשים על המהרש"ל מדברי התוס' הנ"ל הלא המהרש"ל כתב בלשונו מיעוטא דמיעוטא אחד מאלף וא"כ לא קשה עליו מהתוס' [ופלא בעיני שבדעת תורה מהגאון מבערזשאן בפתיחה לה' טריפות אות י"ח תמה תמה קרא על האחרונים בזה ולא ראה שכבר קדמו הפרי מגדים הנ"ל] אמנם אעפי"כ נ"ל כוונת האחרונים שהקשו מהתוס' הנ"ל על המהרש"ל יען דהתוס' אזיל קודם דידעינן כלל רוב ואז נראה דחיישינן אפי' למיעוטא דמיעוטא והא ראי' דהש"ס יליף רוב דלמא במקום נקב שחוט והלא זה הוי מיעוטא דמיעוטא מ"מ קודם שאזלי' וידעינן רוב אזי חיישי' אפי' לזה א"כ שפיר קשה על המהרש"ל מהתוס' הלזו אמנם הפלתי בעצמו מדמה דברי המהרש"ל לפלוגתת התנאים אי אזלי' אחר הרוב הבין הפלתי שכוונת המהרש"ל הי' דסתם מיעוט חי וע"כ יפה הקשית עליו מהתוס' כמובן.

אמנם האמת יורה דרכו שכבר תיריץ הפלתי בסי' נ"ז ס"ק יו"ד דברי המהרש"ל והצילו מקו' האחרונים מהתוס' הנ"ל בטוב טעם ודעת דלא כתב המהרש"ל סברתו רק אחר דידעינן דאזלי' אחר הרוב אבל קודם שאזלי' אחר הרוב ס"ל להמהרש"ל אפי' אחד מאלף טריפות לא יחי' א"כ א"ש דברי התוס' ודו"ק.

ואם איותה נפשך בפלפול נראה עפ"י קו' האחרונים על הרמב"ם שפסק ספיקא דאו' מה"ת לקולא א"כ האיך הוכיח הש"ס מכל הני למודים דאזלי' אחר הרוב דלמא מותר מטעם ספק — ושמעתי לתרץ עפ"י שהקשה השעה"מ מובא בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ע"ב לדעת הרמב"ם פ"ב מאיסורי מזבח הלכה יו"ד שכ' טעם פסול טריפה לגבוה משום הקריבהו לפחתוך וכ' הכ"מ דס"ל לרמב"ם דרשא דמן הבקר אסמכתא בעלמא והקשה בשער המלך פי"א מזה שחיטה איך יליף הש"ס רוב מרישא של עולה דלמא טריפה ואי ס"ד לאו דאו' א"כ אין הוכחה כלל עיי"ש וכ' החת"ס דמן הבקר אינו ממעט רק דרוסה המפורש בקרא אבל שאר טריפות דהם הללמ"ס לא נלמד מקרא דמן הבקר ורק מקרא דהקריבהו נא לפחתוך והוכחת הש"ס הי' מדרוסה אפי' לפי הכ"מ ובדרוסה צריך לבדוק מכפא דמוחא עד אטמא עיי"ש.

והנה לפי"ז מתורץ ג"כ קו' האחרונים על הרמב"ם מספיקא דבדרוסה מודה הרמב"ם דספק מה"ת לחומרא וא"ש ואל תשיבנו דרק מדרבנן החמיר הרמב"ם ז"ל בספק דרוסה ולא מה"ת וכמו שכ' באמת בפרי מגדים במ"ז סי' כ"ט ס"ק א' וזה לשונו ומלשון הרמב"ם ז"ל דכתב החמירו בה יראה דחז"ל דחמירו בה לא מן התורה דמה"ת אף בספק דרוסה יש להתיר עיי"ש — כי באמת לא כו"ע פירשו כן דברי הרמב"ם, והרי לך בשו"ת שערי צדק חיו"ד ס"ס נ"ה וסי' ס' וסי' ס"ב כ' שהדיוק מלשון החמירו אינו כלום דהא גם בפ"ו מהל' שאה"ט כתב האי לישנא החמירו בס"ט ברה"י והתם ספק טומאה וספק סוטה ודאי מדאורייתא היא. ולכן כ' הוא ז"ל דכוונת הרמב"ם דבדרוסה

מה"ת ספיקא אסור ומסביר בזה ד' הטו"ז שכ' דכוונת הרמב"ם דבדרוסה גם ס"ס אסור והיינו משום דהרמב"ם לטעמי' דכל הספיקות מדרבנן וכ' המפורשים דהרמב"ם ס"ל דמה"ט הקילו בס"ס משום דספק א' מותר מה"ת וספק הב' הוי ספק דרבנן ולקולא וא"כ בספק דרוסה דספק א' אסור מה"ת גם ס"ס אסור עיי"ש — ועיין בס' דברי שאול ויוסף דעת הל' טריפות סי' ל"ג בסוף הסימן כ' ג"כ להרמב"ם בדרוסה אסור מה"ת ספק עיי"ש וכ"ז מובא בילקוט הגרשוני ה' טריפות סי' כ"ט אות ה' עיי"ש — שוב כתב לי בן אחותי הנ"ל שבילקוט הגרשוני כללים ח"ב אות טרפיה חי' כתב ג"כ לתרץ באופן זה ואין הס' תחי' לעיין בו.

והנה המפו' פלוגו אי התוס' ס"ל כדעת הרמב"ם דסדאו' מה"ת להקיל או כדעת הרשב"א להחמיר ועיין מהרי"ט בשו"ת שלו ח"ב סי' א' שכ' דדעת התוס' כהרמב"ם ולעומת זה הרבה אחרונים מבררים בראיות שהתוס' ס"ל כרשב"א ועיין במלא הרועים ערך ס"ד ולב ארי' בסוגי' דרוב ואני אפשר ביניהם דאמת דיש תוס' שסברו כרמב"ם ויש תוס' סברו כרשב"א והוא עפ"י שכ' החיד"א בשם הגדולים ח"ב במערכת ספרים ערך ת' אות כ' [הב'] דאין להקשות מתוס' שבמס' זו לתוס' שבמס' אחרת דאין מופת חותך דמחבר אחד חיבר תוס' השני מקומות אמנם כששני מקומות הם בתוס' מסכתא אחת אזי היא קושי' וטעונה תירוץ עכ"ל עיי"ש — מעתה נ"ל דיש מקומות בתוס' באיזה מס' שסברו כדעת הרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא וישנם תוס' ממס' אחרות דסברו כדעת הרשב"א דסד"א מה"ת להחמיר.

והנה התוס' במס' חולין ס"ל ע"כ כדעת הרמב"ם ז"ל דספיקא דאו' מה"ת להקיל דהנה בחולין יו"ד ע"ב תוס' ד"ה אלא כ' ואין לומר דשאני הכא דאזלי' לחומרא דמדאו' אין לחלק עכ"ל וכ' שם במלוא הרועים בהגהות הש"ס שם דפוס ווילנא דמוכח מכאן דהתוס' ס"ל ס"ד מהת' לקולא עיי"ש א"כ זכינו לדון מכאן דהתוס' במס' חולין סברו כהרמב"ם — וא"כ ע"כ הוכחת הש"ס דאזלי' אחר הרוב מהילפי' הי' מדרוסה וגם התוס' ס"ל לפי"ז בדרוסה כהרמב"ם דבדרוסה החמירו וכמו שכ' הטו"ז ביו"ד סי' כ"ט עיי"ש.

והנה המלוא הרועים והלב ארי' העלו דאף שכ' המהרש"ל דמיעוט טריפות חי' זה רק בשאר טריפות אבל בדרוסה מודה המהרש"ל אפי' מיעוט אינו חי עיי"ש בדבריהם, מעתה א"ש קו' התוס' אפי' לדעת המהרש"ל והפלתי דעיקר לימוד רוב מפרה אדומה שאינה נדרסת בהנ"ל א"כ דלמא יען שחי ב' שנים יש לו חזקה דבדרוסה אפי' מיעוט אינו חי' וא"ש ודו"ק.

דו"ש בלונ"ח דודך
הק' **אפרים ביללויטצער**

סימן י

מגבה מרומים יבואו רביי שלומים לנאמנים עם תמימים מאלקי דגול מרבבה יתברך ויתעלה יה' מבורך בברכה שלימה פרנסה והצלחה רבה כבוד אהובי ידנ"פ חתן גיסי הרב המאוה"ג המו"מ בתורה וביראה חו"ב בש"ס ופוסקים וכו' כקש"ת מוה"ר **פינחס שטראהלי** שליט"א וכב"ב שיחי'.

אחדש"ה בא"ר בת קול שמעתי קול מבשר ואומר שבעזה"י נולד לכם בת למז"ט ואבוא בזה בברכתי ברכת הדיוט שתזכו לגדל בת זו עם כל בניכם שיחי' לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבה כאות נפשיכם, ואבקשו שאל יחר אפו בי שלא השבתי לו על מכתבו זה כביר אל יחשב עלי מחשבת פיגול כי באמת מאוד חביב בעיני דבריו היקרים אמנם מחמת כמה סיבות ועיכובים לא הי' עתותי בידי לכתוב.

והנה בענין שאלתו באשה שעשו לה אפעראציאן על שלל של ביצים שלה ומאז אין לה וסת קבוע שכל פעם שראתה הי' מופלג הרבה מזמן הקודם ואי אפשר כלל להמציא לה זמן שתאמר שאז זמן וסתה האיך תתנהג אשה זו.

ת ש ו ב ה

הנה כבר הודעתי אותו שצעיר לימים אנכי להורות בענין חמור הלכות נדה כי אני טרוד בכמה ענינים ופרנסתי מצומצמת מאוד וראשי בל עמי ודי לי בשאלות שמזדמנין פה ולמה לי לקבל אחריות ממקום אחר ויש ב"ה במשפחה מי שידו רב לו להשיב ולסמוך עליהם אפי' בדברים חמורים, ומ"מ הנני להשיב מפני הכבוד.

הנה באשה שאין לה וסת הדבר מבואר בש"ע יו"ד סי' קפ"ו ובחכמת אדם ובלחם ושמלה, ואכתוב לך הסכמת האחרוני' עיין בס' טהרת ישראל וזה לשונו — אשה שאין לה וסת קבוע היינו שאינה רואה ביום קבוע לחדש וגם אינה מרגשת בעצמה קודם שבא הדם בפיהוק או בעיטוש וכדומה [רמב"ן ור"ן ש"ע הרב] אז ג' פעמים הראשוני' צריכין לבדוק בחורין ובסדקין [רשב"א ור"ן וש"ע הרב סק"ו] קודם תשמיש ואחר תשמיש מיד הוא בעד שלו והיא בעד שלה — ואם הוחזקה באותן ג"פ שאינה רואה דם מחמת תשמיש אז המיקל במקום שהמנהג להקל בזה שא"צ בדיקה לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש אין למחות [פוסקים וש"ע הרב סק"ו דלא כרמב"ם ורא"ש] אבל במקום שאין מנהג אין להקיל דלא כש"ך שמיקל ותוה"ש כי התניא ופלתי ולחם ושמלה חולקים על הש"ך, ובלא"ה אין להקיל אלא עכ"פ תבדוק ע"י קינוח ולהשהות בעד על גופה כשיעור וסת ולמחר תעיין בו וזה יכול כל אדם לעשות והקנוח צריך להיות בשעה שאינה שוכבת אפרקיד [חו"ד] עכ"ל.

ומש"כ שיש פוסקים חולקים על הש"ך בסי' קפ"ו הנה כל האחרונים חולקים על הש"ך עיין פלתי ולחם ושמלה וחכמ"א, והגם כי הש"ך רב גובריי ושפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיו וקיי"ל כוותי' כמעט בכל הש"ע

יו״ד מ״מ בדבר זה שחולק על השלחן ערוך ורמ״א וכל המפו׳ בדעת הרי״ף וע״כ בוודאי אין להקיל כלל בזה — וראיתי שם בש״ך שעיקר ראיתו מספר בעל הנפש להראב״ד, ועיינתי שם ולא מצאתי ממש כמו שהביא הש״ך, ויש לדחות ראיותו משם ואין מספיק לי הזמן להאריך בזה.

ומה שביקש ממני לפרש לו דברי הטו״ז סי׳ ק״צ ס״ק י״ח בסופו לעיין בב״י קצ״א שלא מצא מזה שם כלל, פלא בעיני הלא מפורש שם בב״י בענין דבר ר״ח שכ׳ דלא מטהר ר׳ יוסי באיש ואשה שעשו צרכי׳ ונמצא דם רק לטהרות אבל לא לבעלה והקשה בב״י הלא בסי׳ קפ״ז אנו מחמירין בבדיקות יותר בטהרות מלבעלה וכ׳ לתרץ ולחלק דדוקא בבדיקות מחמירין לטהרות יען דענין מעל״ע שייך בטהרות ולא לבעלה אבל בשאר עניני איסור נדה חמור יותר לבעלה מלטהרות כי לבעלה הוי איסור כרת וחמור יותר מטהרות עיי״ש וזה הי׳ כוונת הטו״ז שציין להב״י והבן, ובזה הסברא של הב״י נראה לענ״ד שנדחו דברי איזה מהראשונים שרוצים לומר דענין כתמים לא שייך בזמן הזה דלא אמרו חכמים רק לטהרות ולא לבעלה וע״כ בקצת ראשונים לא נמצא כלל הל׳ כתמים כידוע ועיין לעיל סי׳ צ״א ולדברי הב״י הנ״ל אדרבא לבעלה חמור יותר מלטהרות ורק בבדיקות החמירו בטהרות ולא לשאר דברים, ודוחק לומר יען דכתמים דרבנן לא אמרו חכמים מעיקרא רק לטהרות ולא לבעלה דאמאי החמירו אז גם לטהרות הלא כל מה שתקנו חכמים כעין דאו׳ תיקנו ודו״ק.

ומה שהעיר בטו״ז או״ח סי׳ תס״ז ס״ק י״ח בתחילתו שסותר עצמו מסי׳ תצ״ח בסופו, הנה אנכי לא ראיתי שום סתירה כלל דבסי׳ תס״ז כ׳ אם נפלו מים מחומצים בבור שאסור אף דעיבד דהמים המחומצים נשארו למעלה אף כי נתערבו קצת למעלה מ״מ הם קוו וקיימו וכאילו הם בעין כו׳ עיי״ש והיינו אף דמקצת נתערבו אבל לא כולו ונשאר למעלה כמו בעין וע״כ אסור דהשואב מאותו הבור שואב גם בעין ממים המחומצים, אבל בסי׳ תצ״ח מיירי ששחטו עופות ובהמות קאמר הטו״ז דשפיר יכסה דהא נתערב קצת מדם העוף וסגי לכסות מקצת דם ואף אם יה׳ למעלה ג״כ מדם הבהמה בעין מ״מ מקצת דם העוף יש שם וסגי בזה דכאן בכיסוי הדם לא יזיק לו כלל אם יש שם דם כהמה כי עכ״פ יש בו דם עוף קצת אבל גבי חמץ לא מהנו מה שיש בבור למעלה קצת מים דלמטה הלא המים העליונים המחומצים אוסרים ודו״ק — ומה שהעיר הפרי מגדים שם על הטו״ז שהביא ראי׳ מסי׳ צ״ב והקשה הא שם איירו מקצת חתיכה חוץ לרוטב ונפלה שם הטיפה עליו הא נפלה הטיפה לרוטב אין צריך ניעור כלל עכ״ל.

ולע״ד פשוט כשנפלה ברוטב בסי׳ צ״ב משו״ה א״צ ניעור כלל יען דאיירו ע״י בישול שהי׳ הקדירה על האש ואז שפיר מתערב יפה בכל הקדירה מחמת חום הרתיחה משא״כ בבור קר ועומד בפני עצמו ואינו מתערב ונשאר למעלה המים המחומצים וזה פשוט בעיני.

וכעת אבוא להשיב על מכתבו השנית. הנה גיסי הגה״צ אבדק״ק פה שליט״א צריך ליתן לי ש״ס ווילנא ורי״ף ווילנא וד׳ טורים בח׳ ודו״פ מכורכים — ואביו צריך ליתן לו רמב״ם וד׳ חלקי ש״ע ווילנא מכורכים.

ומה שהקשה על הפנ"י ב"מ שנעלם ממנו קו' הרא"ש בסוגי' דתולב"ח — הנה אין ספר הפנ"י כעת תחת ידי שנתתי לר' שלו' מאיר ליכרוך, ומה שהעיר משו"ת שערי צדק יו"ד סי' כ"ג שהאריך בענין ספק השקול אי אזלי' בתר חזקה או לא והביא מרש"י חולין קל"ד ומחלק בין חומר העונש והקשה מע"כ שליט"א שזה פלוגתא בין הפרי מגדים ופמ"א כאשר מובא כן בפרי מגדים לפתיחתו על הל' טריפות, הנה באמת אגיד שחפשתי בשו"ת שערי צדק שם בסי' כ"ג ולא מצאתי מזה כלל — ועוד דאין זה חידוש אם לא ראה את הפרי מגדים הלא גם הפרי מגדים הוא מאחרונים ואף שיצא כבר לאור בחיי השע"צ מ"מ אין זה גמרא שיכולין להקשות שלא ראה אותו והבן.

והנני דו"ש וש"ת המאווה לו כל טוב ידידו דודו.

אפרים הלוי ביללויטצער

אחר חיתום מכתבי קיבלתי בחזרה הפנ"י ועיינתי שם שהק' על התוס' אמאי לא הקשה על פירש"י אבל הרא"ש הביא ראי' ממתני' והי' קשה להפנ"י כמו שהביא ראי' מהרא"ש ממתני' נגד רש"י אמאי לא הקשה התוס' כן על רש"י ומתרץ שהתוס' הי' ס"ל דאינו ראי' ממתני' נגד רש"י עיי"ש ואין זה דברי הרא"ש ולא הי' צריך להביא הרא"ש בזה — ועוד דדרך המפורשים אם מקשים קושי' אעפ"י שנכתב במקום אחר אין מזכירין רק בסברא או בתירוץ אבל הקושי' שהוא בעצמו קשה אין מביאים המקשה כי לא הי' מגמתם רק לתרץ הקושי' ולא לומר שקשה ודו"ק.

ה נ"ל

סימן יא

שלו' וברכה וכ"ט לכבוד ידידי הרב האברך החו"ב קנקן חדש מלא ישן טעם זקנים טעם לשבח מורג חרוץ בעל פיפיות העוסק בחקי חורב לילה ויום צלל במים אדירים והעלה בידו מרגניתא טבא פלפולא חריפא וכו' וכו' חתן גיסי מוה"ר **פינחס שטראהלי** שליט"א ויזרח השמש בגבורתו.

נתכבדתי בדבריו הנחמדים שאלת חכם ח"ת והאמת שלא הבנתי מה ראה על ככה לפנות אלי בדבר חמור כזה וביתי ריקן מכל וצעיר לימים אנכי ולא הגעתי לימי בינה אמנם מפני כבודו באתי להשיב על דבריו מה שנראה לענ"ד בענין זה להלכה אבל לא למעשה עד שיסכימו בזה גדולי הרבנים אשר מפיהם אנו חיים ושותים את דבריהם בצמא.

והנה מעכ"ת נ"י שאל ישאל במה שמבואר בש"ע יו"ד סי' קפ"ז סעי' ד' באם שמשה סמוך לוסתה תלינן בזה ולא נחשבת לרמ"ת ומסתפק מעלתו באם שמשה סמוך לווסת עפ"י מה שצריכים לפרוש לשיטת א"ז ואביאסף דהיינו כ"ד שעות מקודם ואח"ת מצאה דם מה דינה האם תלינן זו בווסת או לו מי דייקינן דוקא סמוך ממש עכ"ל.

והנה קודם כל דבר באתי לחקור בענין רדמ״ת שכמה פעמים מצינו בפוסקים שהקילו הרבה כמו שמהנו בדיקת שפופרת בזמן הזה ולא אמרינן הא אין כל אצבעות שוות מכ״ש שאין שפופרת שוה לאצבע ותירץ הב״י מובא בטו״ז דלחומרא לא אמרינן כן רק להקיל עיי״ש — ועיין עוד בבית יוסף סוף סי׳ קפ״ז שכ׳ דבבתולה תולין בדם בתולים אפי׳ כמה פעמים ואף דהשתא לדידן אין לה אלא בעילת מצוה מ״מ לענין שלא להחזיקה ברואה דם מחמת תשמיש תלינן בדם בתולים עיי״ש — ולכאורה קשה הלא חכמינו ז״ל החמירו חומרא על חומרא באיסור נדה כמבואר בטור וב״י ביו״ד סי׳ קפ״ג שטמאו כל דם שנוטה לאדמימות ואסרו דם טוהר — והחזיקו לנשי דידן בזבות אפי׳ ברואות רק טיפת דם כחרדל ואפי׳ בכתם להיות יושבת עליו ז׳ נקיים חוץ חמשה ימים משום פולטות כזבה גדולה — ואפי׳ גזירה לגזירה גזרו משום חומר כרת כמו״ש הרשב״א והר״ן ומובא שם בב״י וא״כ אמאי הקילו כאן כ״כ ברדמ״ת.

הן אמת שכאן יש הרבה צדדים שיכולין להקיל כיון שלרוב הפוסקים עיקר חשש רואה דם מחמת תשמיש לא הוי רק דרבנן כיון דקיי״ל ווסתות לאו דאו׳ וכש״כ ווסת אשר לא תלוי בימים ורק במעשה כמו שאכלה שום וגם האשה יש לה חזקת טהרה כמ״ש הרב המגיד בפ״ד מא״ב בשם הרשב״א וכ״כ הרא״ש ומובא בבית יוסף שם — וגם רוב נשים אינן רואות דם מחמת תשמיש [ועיין למחו׳ הגאון מאדא זצ״ל מש״כ בהקדמת שו״ת מהר״ם שיק חיו״ד לצדד עוד ספיקות] הילכך מאי דמצינן למתלי בה להתירא תלינן שלא להוציאה מכלל שאר נשים כ״כ הב״י — ובסוף הסימן קפ״ז כ׳ הב״י דהא דרואת דם מחמת תשמיש הוי מיעוטא דמיעוטא ולכך תלינן עיי״ש — ועיין בשו״ת נוב״י חיו״ד מהדו״ק סי׳ נ״ז עיי״ש — וסי׳ מ״א ד״ה ובראשית — אמנם כל זה אינו מספיק לכל הקולות שאנו מקלינן כיון דאיכא חשש שלא יוכשל באיסור נדה החמור ובפרט שמצינו דעת הראב״ד והרמב״ן שאסרו בדיקת שפופרת בזמן הזה — והרשב״א ורבינו ירוחם כתבו דנכון להחמיר כדבריהם [עיין בש״ך ס״ק י״ד] ואעפי״כ אנו סומכין על בדיקת שפופרת כמו״ש הרמ״א סעי׳ ב׳ — והרי ביו״ד הל׳ טריפות מצינו פעמים הרבה שכ׳ המחבר או הרמ״א דלדידן דאין אנו בקיאין בבדיקה מחמרינן עיין ביו״ד סימן ל״ג סעי׳ ו׳ וסעי׳ ח׳ ברמ״א — וביו״ד סי׳ ל״ו סעי׳ ט״ו ברמ״א שכ׳ ונראה דאין לנו לסמוך על בדיקה זו כי אין אנו בקיאין בכל דבר שצריך בדיקה עיי״ש — ועיין עוד סי׳ ל״ו סעי׳ ט״ז ברמ״א ובש״ך שם ס״ק ל״ד — ועיין ביו״ד סי׳ ל״ט סעי׳ ד׳ ברמ״א שכ׳ ומאחר שאין אנו בקיאין בבדיקה כ״מ דאיכא ריעותא יש להטריף ועיי״ש בטו״ז סק״ו — ועיין גם ברמ״א סי׳ ל״ו סעי׳ ה׳ דבזמן הזה אין אנו בקיאין לסמוך אהקפה כלל להכשיר עיי״ש — ועיין רמ״א יו״ד סי׳ מ״ח סעי׳ ה׳ שאין אנו בקיאין בבשר שהרופא גוררו עיי״ש — עוד שם סי׳ מ״ח סעי׳ ח׳ שאין אנו סומכין על בדיקתנו דבזמן הזה אין אנו בקיאין בבדיקות עיי״ש — עיין ביו״ד סי׳ נ״ג סעי׳ ד׳ ברמ״א שכ׳ דאין אנו בקיאין בבדיקה — ובסימן נ״ה סעי׳ ב׳ ברמ״א ויש אומרים שאין אנו בקיאין באי עכ״ל נוב״י — שם סעי׳ ה׳ ברמ״א ואין רבים בקיאין — ושם סעי׳ יו״ד ברמ״א ואנן אין בקיאין בבשר שהרופא גורדו עיי״ש — ובסי׳ נ״ו סעי׳ ט׳ ברמ״א שכ׳ ואנן אין בקיאין בבדיקת צומת הגידין של

עוף ושם סעי' יו"ד ברמ"א — ועיין בסי' נ"ז ס"ק י"ח שהאריך רמ"א ואנו בדורות האחרונים אין בקיאין בבדיקה ולכן המנהג להטריף כל דבר שיש לו ריעותא ואין סומכין על בדיקתנו כלל — ועיין עוד בסי' נ"ח סעי' ו' ברמ"א עיי"ש — מכל הנו מקומות מבואר שאפי' בענין טריפות דלא חמור כ"כ כאיסור נדה פסק הרמ"א בכל המקומות שאין סומכין על בדיקתנו כלל וכאן באיסור חמור נסמוך על בדיקתנו — [ואולי באמת זה הי' כוונת הראב"ד שכ' דלא סמכינן אבדיקת שפופרת שהרי בנות ישראל גזרו על כל רואה טיפת דם כחרדל שצריכה ז' נקיים. ותמה עליו הרא"ש וב"י מה שייך זה לכאן ולהנ"ל נראה שכוונת הראב"ד הי' שכיון שהחמירו כ"כ בנות ישראל ראו להחמיר שלא לסמוך על בדיקה — שוב ראיתי בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' קפ"א ד"ה תו שכ' לפרש דברי הראב"ד קרוב לזה עיי"ש].

ואמנם היטב אשר דיבר בזה הרא"ש בפרק התינוקות במתק לשונו שהתלונן על הראב"ד שכ' ואין לנו אלא מה שאנו מוצאים בתלמוד, אם אדם חשוב מרוב ענותנותו ופרישתו אינו רוצה לסמוך על עצמו לעשות מעשה ינהוג מדת פרישותו לעצמו אבל לא ניתן לכתוב בספר להורות בו לדורות הבאין כי מצינו הרבה בתלמוד שחשו חכמים לתקנת עגונות והקלו מאוד כ"ש שלא יורה אדם להחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן התלמוד עכ"ל ומלשון הזהב הזה נשמע שפיר הטעם שהקילו הרבה בכמה ענינים כי חשו לתקנות בנות ישראל שלא להתגרש מבית תענוגיהם.

ובזה מיושב ג"כ מה שהקשה הש"ך ס"ק כ"ב על רמ"א דמאי ספק ספיקא היא זה עיי"ש והנה גם בב"י הביא ספק ספיקא זה, ולע"ד אף דלא הוי ספק ספיקא גמור מ"מ כאן הקילו בספק ספיקא גרוע וגם הש"ך בס"ק כ' כתב דחשו חז"ל שלא להוציא אשה מבעלה וגם בש"ך ס"ק ל"ב עיי"ש וגם ברמ"א סעי' ו' היקל מה"ט שם ומיושב תמיהת הדגול מרבבה דשם עיי"ש — ועיין נוב"י קמא יו"ד סי' נ"ז לענין ספק ספיקות אלו — ובסי' מ"א שם אות צ'.

וכעת אבוא לברר שאלתו אם יש לתלות בעונת א"ז ואביאסף לע"ד נראה דתלי' בפלוגתא שבין הש"ך וש"פ, דהנה עונת אביאסף כ' בנה"כ סי' קפ"ד דבתמוז שיום ארוך יותר מימי ניסן שלוה מהלילה ודינו כלילה, ובטבת מה שלוה הלילה מהיום שארוכה יותר מלילי ניסן נחשוב ליום עיי"ש וא"כ לפעמים אסור בסוף לילי טבת ולפעמים אסור בתחילת לילה עיי"ש — ועונות הא"ז כתב הש"ך בסי' קפ"ד סק"ז שמחמיר בעונה שלפני עונת הווסת היינו אם יש לה ביום צריך לפרוש בלילה שלפניו עיי"ש — והנה הש"ך ביו"ד סי' קפ"ד ס"ק ט"ז הביא דברי הפרישה שאיירו בעונה שלפני עונה הווסת שתלינן בווסתה והיינו שס"ל לבעל הפרישה שתלינן בעונת אביאסף וא"ז — אבל הש"ך שם הקשה עליו דכיון דמותר לשמש א"כ לא חיישי' שתראה א"כ איך תולין בה עיי"ש — והנה בתורת השלמים וסדרי טהרה ובחי' בית מאיר הסכימו להפרישה וחלקו על הש"ך, וכן משמע מלשון הר"ן בהל' נדה שתשמיש גורם להקדים הזלת דם ועיין בשו"ת חתם סופר חיו"ד סי' ק"ע שגורם התשמיש להקדים הדם דמי ווסת וכ' בתורת השלמים כדי שלא לאסרה על בעלה תלינן להקל במאי דאפשר — וגם הפלתי הסכים להפרישה וגם בלחם ושמלה פסק כן וע"כ אף שהש"ך חולק מ"מ האחרונים הסכימו שיכולים ליתלות בזה.

ולע"ד אם יש עוד צדדים להתיר וליתלות נראה דמודה הש"ך שסומכין על זה כגון שי' הראב"ד שהעלה דבלא בדיקה קודם תשמיש לא נחשוב לרדמ"ת, ועיין בשו"ת מהר"ש להגאון מראדימישלא שליט"א ח"א סי' כ"ב וח"ג סי' ל"ה שכ' דעכ"פ אשה שיש לה וסת וכבר איתחזקה בביאה של היתר ולא בדקה א"ע קודם תשמיש דכו"ע מודים בזה לדעת הראב"ד דל"ח רדמ"ת, ואף שכ' הרמ"א שאין חילוק בין נתקלקלה אח"כ זה רק באם בדקה א"ע לפני תשמיש עיי"ש — וגם דעת המרדכי יש לצרף [לפי הבנת מקצת פוסקים] דמתיר כל אשה שיש לה ווסת אפי' בלא מכה ומפרש בש"ס אם יש לה ווסת תולה בווסתה אפי' לא הי' סמוך לווסתה — ועיין בחו"מ סי' כ"ה דב' פוסקים כ"א אומר טעם אחר בדרבנן חשיבו כרבים מסכימים להקיל, וכבר הקדמנו לעיל דאיסור רדמ"ת לרוב הפוסקים אינו רק איסור דרבנן וכן ביאר בחתם סופר כידוע — בשו"ת חיו"ד סי' קע"ה עיי"ש.

וע"כ לע"ד דיכולין לסמוך אדעת הפרישה וסייעתו דבעונה הסמוך לעונת הווסת יכולים לתלות ובפרט אי איכא ג"כ הנך צדדים דהראב"ד ומרדכי הנ"ל שאפשר שגם הש"ך מודה לזה.

והנה כעת ראיתי בעצי העולה בחלק שערי טוהר על הל' נדה שער ו' בשערי דעת אות ד' שכ' אבל בעונה שלפני הווסת לא תלינן כיון דאז מותרת לשמש כש"כ דאין מקילין לתלות בוסתה דלא כהפרישה דמקיל בזה ונראה דאף לדידן דמחמירין כדעת האו"ז לפרוש גם בעונה קודם הוסת מ"מ לא מקילין בזה ע"י חומרא זו ועוד דהתם הוא רק משום מצות פרישה לפני הוסת מקרא דוזהרתם ולא משום חשש שתראה עכ"ל.

והנה כמדומה שלא ראה את כל האחרונים שהבאתי שפסקו כהפרישה וגם מה שכ' דמה דמחמירין כהא"ז היא מקרא ולא מפני חשש שתראה לא הבנתי הלא הקרא ג"כ מפני זה היא — ואנכי הנלע"ד כתבתי אבל רק עונה אחת הסמוך לעונת הווסת היינו כדעת הפרישה אבל לא יותר כלל.

וכעת אבוא להעיר בדבריו. הנה במה שכ' שדרך מרן החתם סופר תמיד להיות מסייע כהנא ולפסוק כהש"ך נגד בעל הטו"ז והביא ראי' משו"ת חתם סופר יו"ד סי' פ"ב בענין נשפך — דע אהובי כי ספר הט"ז על יו"ד נדפס עוד בחיי המחבר בלובלין שנת ת"ז לפ"ק ונתפשט מיד בכל תפוצות ישראל וכל חכמי הדור וגדולי המורים ראוהו ושמחו לקראתו גם קיימו וקבלו את רוב דבריו להלכה ולמעשה ואם אמנם כי בזמן ההוא באותה השנה קם גם רבינו הש"ך ז"ל והוציא לאור ספרו על יו"ד בהסכמת גאוני הדור בקראקא שנת ת"ו לפ"ק.

אבל יען היותו אז רך בשנים ושאר חכמי הדור הי' כולם זקנים ממנו על כן לא אבו שמוע לו [עיין שו"ת נחלת שבעה סי' נ' סי' נ"ב וסי' ס"ג שו"ת אמונת שמואל סי' כ"ג וסי' מ"ה עיי"ש] אמנם זה הי' רק איזה שנים, אבל אח"כ לאט לאט נתקבלו דברי הש"ך באהבה וברצון להלכה ולמעשה.

וקודם לזה שמו כל מעיינם רק בספר הטו"ז, והנה בימים ההם גם רבינו הש"ך לא שקט במעונו וחבר בנתיים את ספרו נקודות הכסף אשר בו

כתב רבי השגותיו על הוראותיו של רבינו הט"ז ונדפס בשנת תל"ז בדפוס פפד"א אשר הוציא לאור בנו של הש"ך הגאון מוה"ר משה כ"ץ ז"ל עם קצת הגהות משלו, ויהי כאשר ראו המורים כי ירה הש"ך כל חצי השגותיו על הוראות הט"ז וירפו ידיהם כי לא ידעו עם מי הצדק, ואז נבהלו אלופי ישראל כי מורה עלה על ראשם פן יעלה על לב המורים לדחות דברי הט"ז מהלכה ולהורות כדברי הנקודות הכסף מפני שהוא אחרון.

ע"כ קם נכד הט"ז הה"ג מוה"ר יואל בהרב מוה"ר גד ז"ל אבד"ק שעברשין וחבר ספר מגיני זהב אשר בו בא להגן ולישב דברי זקנו הגאון ז"ל מרוב השגות הנקודות הכסף והציע דבריו גם לפני גאוני הועד דד' ארצות בלובלין והם נתנו תוקף הסכמתם לדבריו, וגם גזרו בגזרה חמורה ובאזהרה גדולה לכל קהל עדת ישראל שלא להוציא דברי רבינו בעל הט"ז מחזקתם.

וזה לשונם שם איך שבאו להכריע בהחלטה גמורה לפסוק כבעל הט"ז ושלא להשגיח כלל על השגות בעל הנקודות הכסף אף באותן מקומות שלא יישב אותם נכדו הרב הנ"ל מפני שהי' טרוד מאד במשנתו ולא הי' סיפוק בידו ליישב כל דבריו על אופניו וכל בעל נפש יעיין בעצמו לישבם וידונו את דברי הט"ז מעוטם אחר רובם כאשר נתישבו עפ"י נכדו הנ"ל, כללו של דבר שאין להוציא דברי בעל הט"ז מחזקתם מחמת השגות של בעל נקודות הכסף מדין שהוא אחרון, מפני שני טעמים האחד שהוא זקן ויושב בישיבה ומוחזק לגדול הדור — והשנית היא חבור נכדו המגיני זהב המיישב רוב ההשגות — והרוצה להכריע ולהכניס ראשו בין ההרים עליו להביא ראי' — ובתנאי כפול שיה' הוא רב גוברי' ויודע להכריע בראיות מוכרחות ואזי יעשה כשמעתיה הגראה לדעתו ולא לדחות בגילתא דחיטתא דברי הזקן עכ"ל — וחתמו עליו גאוני ד' ארצות בלובלין יריד גראמניץ ביום ד' י"ב אדר תמ"ג לפ"ק.

והגם שלא נדפס מיד הס' מגיני זהב ונשאר בכתובים ובמשך הזמן נאבד הרבה מהכתבים ורק מעט נדפס אח"כ בפראג שנת ת"פ לפ"ק אעפי"כ דברי הגאונים אשר יצאו אז בוועד ד' ארצות הכו שורש בלב כל המורים בעם כי נתפרסמו הדברים ברבים, ובעבור זה נשארו דברי הטו"ז בתקפם עד היום הזה.

וע"כ קשה להאמין שהחתם סופר ידחה דברי הטו"ז מהלכה, ובשגם שכבר כתבו התוס' בחולין דף מ"ט ע"א ד"ה מאי דמשום פעם אחת לא נקרא מסייע כהנא עיי"ש — ובפרט שהחתם סופר בעצמו בסימן הקודם לזה בסי' פ"ו יצא לישע לרבינו הט"ז נגד הנקודות כסף יעיי"ש ועוד שגם בסי' פ"ז קלס את דברי הט"ז ורק שלא רצה להקיל נגד דעת הש"ך, ועיין בח"ס יו"ד סי' קמ"ב סוף ד"ה תיקשי סיים וע"כ אין מקום לפרש דברי רשב"א כדעת הש"ך עיי"ש, הרי שיצא לחלוק גם על הש"ך, וזה דרכו של תורה אשר לא ישא פנים ולא יחת ויפלפל פעם על הט"ז ופעם על הש"ך כאשר המציא לפי פלפולו והבן.

ומה שהקשה על הש"ך ביו"ד סוף סי' נ"ו שכ' הא דמהנו בדיקה בבהמה בצומת הגידין דוקא אם חזר ונקשר העצם אבל אם עדיין שבור לפנינו הוי ריעותא גדולה ולא בדקינן אפי' בבהמה והקשה ממה שהוסיף הט"ז בתשו' אחיו ביו"ד סי' כ"ז בנשבר המפרקת ולא נקשר מאחר שהחוט קיים דכשר והביא ראי' מתוס' ומעתה לפי"ז יקשה על הש"ך מתוס' זה דמה לי נשבר העצם במקום צוה"ג כמו נשבר המפרקת במקום החוט עכ"ד — ועיינתי שם בט"ז

וראיתי שהביא ראי' מתוס' חולין דף ל"ב ד"ה וליחשוב וימחול לעיין שם בחידושי הגרשוני מזקיני הגאון בעל עבודת הגרשוני הנדפס בצדו בדפוס ווילנא שדחה ראיות הט"ז ועיי"ש וא"כ לא קשה גם להש"ך — אמנם בלא"ה לא קשה משם דעיקר ראי' הטו"ז הוי מהתוס' דבלא פסוקת החזט אינו טריפה, אבל לא איירו שם התוס' כלל אי מהני בדיקה או לא ואין התחלה כלל לקושיתו כמובן ודו"ק היטב, ובפרט שאין לדמות טריפות זו לזו כידוע.

והנני דו"ש וחותם בכל חותמי ברכות יעלה מעלה על במתי התורה והיראה כאות נפשו ונפש דודו.

הק' **אפרים הלוי ביללויצטער**

סימן יב

שוכ"ט ושפע ברכה והצלחה לכבוד ידידי הרב האברך החו"ב טובא קנקן חדש מלא ישן טעם זקנים טעם לשבח מורג חרוץ בעל פיפיות העוסק לילה ויום בחקי חורב צלל במים אדירים והעלה מרגניתא טבא פלפולא חריפא כו' כקש"ת מוה"ר **פינחס שטראהלי** נ"י יושב בשבת תחכמני בדיטש"א סענטמארטאן יע"א גרו יזרח כצאת השמש בגבורתו — ה"ה חתן גיסי שליט"א.

אחדש"ה בא"ר נתכבדתי בדבריו היקרים וש"ח חצי תשובה ויסלח שלא כתבתי מיד תשובה כי באמת ידעתי מך ערכי הפחות שבערכין ואין בי לא תורה ולא חכמה ובפרט בשאלה חמורה כזאת אשר מיראי הוראה אנכי לדון בזה אשר יאות להכריע בזה גדולי תורה וגאוני הזמן ורק מפני אהבתי אליך אכתוב וארשום איזה ראשי פרקים להראות לך שעיינתי בשאלתך אבל לא כתבתי כלל הלכה למעשה, ומחמת כמה סיבות אי אפשר לי לפלפל בדבריו כעת ואכתוב רק בענין השאלה ועוד חזון למועד לשעשע בדבריו.

בנדון אשה אחת אשר בכל פעם שעושית הפס"ט ובדיקות בימי נקיים מוצאת תמיד על הבדיקות מראה ברוין ובשום פעם אינם נקיים לגמרי עכ"ל — הנה בענין מראה ברוין אסדר לו השיטות האוסרים והמתירים — טעם של האוסרים ממ"נ אי נוטה לאדמימות ודאי אסור ואי נוטה לשחרות ג"כ אסור והשיטות האוסרים הם המה ראש אפרים סל"ח סקי"ד וסקנ"ט — עצי העולה שו"ת בית שלמה ד' פרי דעה או פרדס דוד, לחם ושמלה, מי נדה בקו"א, רסי' קפ"ח. הגהות יד שאול ביו"ד, אמנם נגד זה ישנם הרבה מתירים במראה ברוין כקליפת ערמונים וכמראה הקאוו"א והיינו כקאפ"ע שחור אפי' בלא תערובת חלב רק שלא יסתכל בקנקן שבו המשקה כי יש בו מראה שחור אלא כשנשפך מעט משקה זו על בגד לבן שאז אין בו מראה שחור וידמה לזה [עצי עולה] וטעם של המקילים שמראה ברוין אינו נוטה כלל לאדמימות אלא לשחרות והיינו קצת לשחרות הדוהה ואינו אפי' כדיהה מן הדיהה — והם שו"ת יעב"ץ סי' מ"ד, סדרי טהרה סי' קפ"ח וסי' ק"צ סס"ק נ"ב מובא

בפ״ת כאן חופת חתנים. עצי עולה. עיקרי הד״ט, גליון מהרש״א וילנא יו״ד סי׳ קפ״ח חכ״א, והנה מי אנכי להכריע בין הני אשלי רברבי והנה לענין כתמים רוב האחרונים הקילו והטעם פשוט כי כתמים דרבנן ואיכא לתלות דמעלמא אתא, ולע״ד דאפי׳ אותן הפוסקים שהחמירו במראה ברוין בוודאי מודים בכתמים, דלע״ד נראה דאפי׳ המחמירים מודים שאין איסור דאו׳ במראה ברוין שבוודאי לא הוי מאותן ה׳ מיני דמים המפורש במשנה דנדה — ורק שנוטה או לאדמימות או לשחרות וחז״ל אסרו כל מראה הנוטה לאדמימות ע״כ אסור — והיינו מדרבנן וע״כ בכתמים שהם גופן רק דרבנן והוי תרי דרבנן שפיר יש להקל לכו״ע — אבל בבדיקות וכ״ש בהפסק טהרה דהם מה״ת החמירו אפי׳ רק נוטה קצת לאדמימות — ובפרט בהפסק טהרה שכ׳ בסדרי טהרה ס״ק י״ח מובא בפתחי זוטא דבדיקת הפס״ט צריך להיות נקי אי משום דבעינן ספורים לפנינו או משום שצ״ל נתחזק בטהרה, ועיין בחכמת אדם כלל קי״ט ס״ט דאף במראה גע״ל יש להחמיר כיון דהשל״ה מחמיר עיי״ש — וא״כ מאן ספון מאן רקיע להקיל בזה.

והנה לפי תשו׳ היעב״ץ המובא בפתחא זוטא דמראה ברוין קיל הרבה ממראה געהל היינו מראה זהב ואפי׳ לאותן המחמירים במראה געהל יכולים להקיל במראה ברוין וכ״ש אותן שמקילין במראה געהל בוודאי לא יחמירו במראה ברוין מעתה הב״ח בתשו׳ פ״ד בשם רוב רבוותא והב״י בש״ע ותשו׳ מאהבה ח״ג בשם נוב״י ותשו׳ בית שלמה ח״ב יו״ד סס״י ט׳ וסדרי טהרה ב׳ וערוך השלחן ז׳ מקשה זהב א׳ — שפתי חכמים ד׳ ואפי׳ חכמ״א מתיר רק בלא בהפס״ט וא״כ פשוטו שלאלו שיטות יכולי׳ להקל במראה ברוין.

והנה מה שהביא מעכ״ת שליט״א להקיל משי״ך יו״ד סי׳ קפ״ז ס״ק ל״ב ומש״ע סי׳ ק״צ סמ״ב היינו דנהי שהחמירו שלא לבעול על דם טוהר אבל לא להוציא מבעלה כו׳ עיי״ש וכמו כן כאן דאף שמחמירין באופנים שונים בימי ליבונה במראות הנ״ל אבל כאן כדי שתטהר לבעלה לא יחמירו — הנה אינו דומה לשם כי דם טהור בוודאי לא יצטרף שנחזיקנה ברואה מחמת תשמיש משא״כ כאן אם נימא דהוי ממראות הטמאות א״כ האשה נדה ממש ואיך נתירה לבעלה וכ״ש בהפסק טהרה שצריך להוציא מחזקת טמאה.

ושם גבי רואה דם מחמת תשמיש הי׳ בחזקת טהורה לבעלה, עיין נוב״י קמא יו״ד סי׳ נז, ואף שאנו מקילים הרבה לתלות בכמה ענינים בוסתה ובשאר ענינים שלא נוציאה מתחת בעלה וכמו שהארכתי בתשובה אחת לפני מעכ״ת שליט״א מ״מ רואה דם מחמת תשמיש לא הוי איסור דאו׳ רק מחמת הוסת וסתות דרבנן וכמו שכ׳ הנוב״י מהדו״ק חיו״ד סי׳ נ״ז משא״כ כאן הפס״ט ובדיקה הוי דאו׳ ואיך נסמוך להקיל בלא ראי׳ גמורה — אם לא שנאמר כיון שביררנו לעיל דמראה ברוין לכו״ע לא הוי רק איסור דרבנן ממראות שלא הוי מה״ת ונימא שמעיקרא לא גזרו חכמים בכגון דא להיות עגונה לעולם דגבי רואה דם מחמת תשמיש יכולה לינשא לשני ולשלישי אבל אם כל בדיקותי׳ הם מראה ברוין ונאסר אותה תהיה אסורה לכל העולם וגבי עגונה אקולי בה רבנן ושקדו חכמים על תקנות בנות ישראל וא״כ אפשר שמעיקרא לא גזרו חכמים בכגון דא וכ״ש להמקילים במראה ברוין — אמנם דבר זה

צ״ע גדול וצריך לדפוק על פתחי גדולי הדור שהם יבארו ברוחב בינתם ואין לצרף דעתי בזה אפי׳ לסניף בעלמא כי לא כתבתי רק לפלפולא בעלמא, ומן השמים ירחמו על האשה וידרשו ברופאים אולי ימצאו לה מזור בעזה״י — ובענין מראה ברוין יעויין עוד בשו״ת לבושי מרדכי מה״ק חיו״ד סי׳ ק״י וקי״א שדעתו נוטה להקיל ובשולי היריעה שם מהדומ״ץ דשם שרוצה להחמיר וכן בשו״ת תשובת ש״י ח״א סי׳ ק״ל — ועיין בכתב עתי המאסף שנה י״ח כרך א׳ סימן ס״ד הביא דברי הרב מוה״ר שבתי ליפשיטץ מארשווא דמשמע מרש״י שבת ע״ז ע״א דמראה ברוין טהור וצל״ע ראיותו וכמדומה לי שגם מעכ״ת נ״י הביא מגר״א ראי׳ זו — ועיין שם בלבושי מרדכי להגאונים דמאדע דמחלקים בין מראה ברוין ששחור הרבה כמו קאסטאנען או קאפפע שחור בלא תערובות חלב — אבל בתערובות חלב מקיל עיי״ש והנני דודו דו״ש וש״ת ידידו לעד א׳ עקב תרצ״א לפ״ק בעטלאן יע״א.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן יג

בחדש אדר שלמא אשדר לפרי עץ הדר אשר בתוונא דלבי דר ה״ה הבחור כארזים מופלא ומופלג בתורה חו״ב מי כמהו מורה וכו׳ כש״ת מוה״ר **עמרם ישי מיללער** נ״י בן גיסי הרב ה״ג אבדק״ק פעטראזשעני יע״א.

הנני להשיב על קושיתך על הטו״ז יו״ד סימן ר״א סק״א דלכלים מטהר מעיין בכל שהוא לדברי הכל כמ״ש הטור — וקשה לך הלא ביו״ד סי׳ ק״כ סע׳ א׳ כתב המחבר שצריך טבילה במקוה או מעיין של ארבעים סאה הרי שכתב גם בכלים מ׳ סאה אפי׳ במעיין א״כ לאו דברי הכל הוא והגם שהטור לא כתב כן מ״מ הב״י בש״ע חולק א״כ אמאי כתב הטו״ז דברי הכל.

תשובה

הנה אני תמוה תמה עליך להקשות על דברי רבינו בעל הטו״ז ז״ל אשר כל רז לא אניס לי׳ בש״ס ופוסקים מונח בקופסי׳ ולא צריך להסכמתי ולא כתבתי רק להגיד לך שלא להקשות עליו בלי עיון בכל המקומות הצריך עיון — ובנידון דידן ג״כ הלא מראש לא בסתר דיבר הטור ביו״ד סימן ק״כ דדעת הסמ״ק אף דבכל מקום מהני במעיין כל שהוא לכלים להעלות מטומאה לטהרה מ״מ גבי טבילת כלים שהוא גזה״כ ולא שייך כלל בענין טומאה וטהרה צריך מ׳ סאה משום אך במי נדה יתחטא עיי״ש שהטור חולק עליו דגם גבי טבילת כלים חדשים סגי בכל שהוא והב״י הסכים להסמ״ק ובזה איירו בסימן ק״כ — אבל בסי׳ ר״א שאיירו לטבול מטומאה לטהרה בוודאי לכו״ע סגי בכל שהוא במעיין כמובן לכל וזה דבר ברור ופשוט.

ומה שהעיר במס׳ ברכות ל״א ויאמר אליה עד מתי תשתכרין וגו׳ א״ר אלעזר מכאן לרואה בחברו דבר שאינו הגון צריך להוכיחו וכו׳ והקשה לדעת השיטות דלא שייך ערבות גבי נשים וגם שיטות דלשבט לוי לא שייך ערבות א״כ הרי כאן חזינן שהוכיחה שהי׳ עלי כהן משבט לוי וגם חנה היתה אשה א״כ מוכח דשייך ערבות — הנה לא הבנתי קושיתו דמאן יימר לן דהכא הוי טעם משום ערבות ומי נזכר כאן כלל ערבות הש״ס הוכיח שהרואה בחבירו דבר שאינו הגון שחייב להוכיחו מטעם לפני עור ולא תעמוד על דם ריעך ואהבת לרעך כמוך וכדומה ולא קשה כלל.

ומה שהביא לן חורפא בש״ס במה מדליקין דפריך ונמעט גס ומשני גס בכל יומא איתא וא״כ לפי קושי׳ הטו״ז בהל׳ חנוכה שהקשה דלילה הראשונה לא הי׳ גס וא״כ איך רצה הש״ס לומר דלא יאמר גס כלל רק ביום הראשון הלא ביום הראשון גרע טפי שלא הי׳ גס לקו׳ הט״ז ע״כ בשם גדול וצדיק אחד בזמנינו — אהו׳ לא זכיתי להבין הקו׳ הנה זאת פשיטא דלפי סד״א אין להקשות קושי׳ על הש״ס יען שהקשה הטו״ז הלא לכל קושי׳ יש לו תירוץ ואין האמת כהקו׳ וכמו שאמר זקינו הה״ג הצדיק מוה״ר עמרם ישי סג״ל בילליטצער זצ״ל שהי׳ אבדק״ק סערענטש יע״א ,,וער עס גייעט אין דיא הוי אמינא רייסט קיין שיעך״ הלא הטו״ז הקשה זאת למסקנת הש״ס באמת הלא לא הי׳ גס וכ״ש שקשה קו׳ הטו״ז על ס״ד דש״ס כמובן ועל הש״ס שמסיק דכל יומא הי׳ ועכ״פ בכל לילה אפי׳ ליל הראשון הקשה שפיר הטו״ז — וקו׳ הש״ס הי׳ באמת אם לא ישאר קו׳ הטו״ז לאמת והי׳ גס גם בליל ראשון וע״כ פריך ונמעט גס ודו״ק.

ומה שהקשה על המג״א סי׳ תנ״ג ס״ק ב׳ דאגב דוחקי׳ דסכינא בלעה לא אמרינן רק בדבר חריף וכמו״ש בסי׳ צ״ו עיי״ש והקשה מיו״ד סי׳ צ״ד סעי׳ ז׳ ובטו״ז שם ס״ק י״ד דאמרי׳ דוחקי׳ דסכינא אפי׳ דלא הוי דבר חריף עיי״ש וכן בפרק קמא דחולין גבי בית השחיטה.

תשובה

המג״א כתב זאת בדבר צונן לגמרי לא שייך דוחקא דסכינא רק בדבר חריף אבל בדבר חם שייך אפי׳ בלא דבר חריף וא״ש ודו״ק.

ומה שאמר ששמע שכתוב בספר הכזרי שמחברו של הפיוט נשמת הי׳ תלמידו של אותו האיש שנעשה אח״כ אפפיור הראשון הנקרא בלשונם פאוילוס או מקודם לכן שאול הטרסי עכ״ל — הנה אנכי לא שמעתי זאת עד היום הזה וחפשתי ביעב״ץ במקומו ולא כתב מי הי׳ מחברו ובאבודרהם כתב שי״א שמחברו הי׳ שמו יצחק ואשתו רבקה שנרמז בחרוזים שם — ובאמת קשה להאמין זאת שתפילה יפה כנשמת אשר מרומזים בו סודות ורזא דרזין כמבואר ביעב״ץ עיי״ש הי׳ מחברו תלמידו של אותו האיש ואם קבלה הוא נקבל ויכול להיות שמחברו הי׳ מחבר זאת קודם שנתחמץ כמו שתראה שנזכר אלישע בן אבי׳ במשנה דאבות ואעפי״כ צ״ע כל זה.

והנה דע לך ידידי בן אחותי מאז דברת לי דבר זה הי' לי עג"נ והי' ממש דבר זה מנקר את מוחי ולא הי' יכולתי לישן ונדדה שנתי מעיני — היתכן השיר שכל ישראל ישבחו ויפארו בשבת קודש ובחג את השי"ת יהי' מחברו תלמיד של מי שהקדיח תבשילו ברבים והסית והדיח הרבה מאחב"י — וע"כ יצאתי לחפש במעט הספרים אשר תחת ידי והודות להקב"ה שהאיר את עיני ומצאתי את מבוקשתי במרדכי סוף מס' פסחים בהסדר בקיצור שכתב שם בזה"ל ברכת השיר נשמת כל חי תקנו אנשי כנסת הגדולה עכ"ל הטהור ושמחתי בו על מציאה זו כעל כל הון — כי באמת אני אומר כי מאז אשר אמרת לי הנ"ל לא מצאתי לי מקום מנוחה ולא יכולתי בשבת קודש לאמור נשמת כל חי מעמקי דלבא כדרכי ודרך אחב"י המתפללים בשבת קודש בהתלהבות בבחינות כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך וכעת שמצאתי זאת במרדכי העברתי את חרפת השיר הזה כי באמת הוא כולו קודש וממקום קדוש בא מאנשי כנסת הגדולה כי בוודאי כדאי המרדכי לסמוך עליו אפי' שלא בשעת הדחק ובפרט אנכי לא ראיתי זאת בהכזרי ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות — והנה כעת ראיתי בסידור היעב"ץ שכ' גבי האל בתעצומות שכמדומה לו שלשון זה הוא לשון הקליר עיי"ש והנני דו"ש ומאוה לך כשרות ושמחות חג המצות כאות נפשך ונפש דודך.

אפרים הלוי ביליטצער

סימן יד

ישפות ה' שפע ברכה והצלחה לידנ"פ וידיד ה' הרבני המופלא ומופלג בתורה וביראה מושלם בהשלמת חכמים כקש"ת מו"ה **חיים ישראל מאשקאוויטש** נ"י אבן ספיר בק"ק שינטיעראג יצ"ו.

אחדש"ה, לתשו' מכתבו היקר והנעלה בדבר שנתיעץ עמי בעשיות מקוה כשירה בקהלתכם שהציע לפני אופן ותיקונו שלא יתרבו מימיו כמקדם שהתחכם אומן אחד לעשות בכותל הבור בגובה שתי אמות לחפור בקרקע באלכסון עד אשר יגיע לקרקע בתולה אשר בטבעה לספוג ולבלוע כמות המים לאט לאט כאשר יתרבו בימי הפשרת שלגים והמים הי' הלוך וחסור דרך החור ומן החור עד הקרקע בתולה וקבע צנורות ע"י צמענט.

הנה היטב אשר דיבר בזה שאין כאן חשש שאובין כלל וכלל. אמנם גם בזאת יפה כיון שיש כאן חשש זוחלין ע"י נדנודי המים בשעת טבילה כאשר יתרבו המים ע"י גוף אדם ירוצו אל תוך החור ומשם יחזרו למקוה והנה לכאורה הי' נראה שאינו צריכין לחוש לזה עפ"י ש"ע יו"ד סי' ר"א סעי' ג' כ' המחבר דמקוה של מי גשמים שאם זוחל למעלה ממ' סאה כשירה — והגם דרמ"א מחמיר לכתחילה כדעת הר"ש אמנם הש"ך שם ס"ק ק"כ דאם רק ע"י טבילת הטובלין זוחלין המים לחוץ אם נשאר מ' סאה כשר גם לרמ"א לכתחלה ולא חשש לעיל רק שזוחל מחמת עצמו עיי"ש וא"כ כאן שהחור

למעלה הרבה ממ׳ סאה ועיקר החשש ע״י נדנוד של האדם הטובל כשירה לדעת הש״ך.

ונוסף לזה שכל זאת שהחמיר הרמ״א לכתחלה שלא יהי׳ זוחל רק במקוה של מי גשמים אבל לא במעין וכמו שכ׳ שם רמ״א סעי׳ נ׳ בשם הב״י בשם מהרי״ק וא״כ לכאורה לא הי׳ צריך לחוש לזה — אמנם לא כן דעת האחרונים בענין זוחלין ועיין בשו״ת דברי חיים בכמה תשו׳ שמרן ז״ל שם חולק על הש״ך הנ״ל ודחה ראיי׳ הש״ך וגם בלחם ושמלה חולק על הש״ך והביא מתשב״ץ שכ׳ בפירוש אפי׳ אם נשאר מ׳ סאה במקוה ואינו זוחל רק ע״י טבילת אדם ג״כ פסול מטעם זוחלין — וגם בשו״ת מעיל צדקה סי׳ ט״ל פוסל מטעם זוחלין שזוחל ע״י טבילת אדם — וגם בשו״ת לבושי מרדכי יו״ד סי׳ קל״ו — ויעיין בתשובת מרן דברי חיים סי׳ צ״ט ח״ב יו״ד שכ׳ דתחילת עשיות מקוה כשרה צריך לכתחלה לעשותו כשר לכל הדעות כי הוא קדושתן של ישראל — וע״כ לא מלאני לבי להסכים לעשות כן במקום שיש חשש זוחלין — והגם שקיי״ל דבמעין אין חשש זוחלין עיין יו״ד סי׳ ר״א סעי׳ ב׳ ומטהר בזוחלין היינו דוקא במקומו הראשון אבל מה שנמשך לתרץ ע״י חפירה שוב אינו מטהר בזוחלין וכמו שביאר כל זאת באריכות בדברי חיים בתשו׳ הנ״ל ובכמה תשו׳ צ״ג וכדומה — ומכש״כ לדעת המהרי״ט שמקואות שלנו שנעשו ע״י חפירת בנ״א אין לו דין מעין.

והגם שיש עצות לזה לעשות מגופה וכדומה לסתום בעת הטבילה שלא יה׳ המקוה זוחל וכמו שאמר לו בני הבחור החו״ב נ״י ונהירנא שבמקום מולדתי בסערענטש יצ״ו יש מקוה כשירה שנקרא קאליווער מקוה יען שאבותיו של הצדיק מהרי״א זצלל״ה הי׳ דרים שם וטבלו במקוה אשר הי׳ במקום מקוה שיש שם כעת — ונעשה שם מקוה ע״י אפלויף היינו בגובה שתי אמות יש חור צעמעניערט אשר אם יתרבו המים הולכין לחוץ דרך שם והי׳ תמיד סתום בעת הטבילה במגופה ובמערטיטין וגם הגאון ממאדע שליט״א באחת מתשו׳ צוה לתקן במקוה תקנות דומות לזה, אמנם שם הי׳ כבר מקות ישנות אבל לעשות חדשות שיה׳ צריך תיקון בכל פעם שיה׳ צריכין לסמוך על הבלן קשה עלי מאוד וצעיר לימים אנכי ומורא הוראה אנכי לדון בדבר חמור כזה.

וע״כ לדעתי שישאל איזה זקן הוראה צדיק מפורסים אם יסכים לזה — גם דיברתי עם גיסי ההגה״צ אבדק״ק פה שליט״א וגם דעתו אינו מסכים לזה ואמר לי שיודע איזה אמצעות שלא יתרבו המים וע״כ לדעתי טוב שיבא בעצמו לדבר עמו אולי ימצא איזה אופן בלי שום חשש כלל.

ובשגם שלא שמעתי כלל אותו עצה שנתן האומן וצריך לחקור ולדרוש אצל בקיאים אם יש ממש בדברים הכ״ד ידידו דו״ש וש״ת הטרוד.

אפרים הלוי בילליטצער
דומ״ץ דק״ק הנ״ל

סימן טו

נשאלתי מידידי הרבני המו"מ מו"ה **אברהם צבי דאסקאל** נ"י שכהיום הזה מפני גזירת המלכות אין רשות לישראלים בכפרים למכור יי"ש ורק באופן שישכור לו הבית המרזח על שם הגוי והנכרי עומד שם על היום ומוכר יי"ש ורק שהנכרי קונה היי"ש מבעל הבית הישראל ושאל אודות המזוזות שתלה על הפתח הבית מרזח כיון ששכרו העכו"ם ועומד שם כל היום אם חייב במזוזה.

ת ש ו ב ה

הדבר פשוט שבית המרזח פטור ממזוזה דהלא מזוזה חובת הדר דחובת השוכר היא כמבואר ביו"ד סי' רצ"א סעי' ב' ושם מבואר שאם שכר הבית לעכו"ם פטור ממזוזה ונוטלו ויוצא ועיין שם בפתחי תשובה ס"ק ט' בשם שאילת יעב"ץ ח"ב סי' קכ"ב דכ' על דרך חיוב שנוטלה ויוצא דלמא אתי למיעבד בה מידי דבזיונא — ועיין עוד בש"ך יו"ד סי' רפ"ו סק"ז שכ' שלא לקבוע מזוזות במקום שמוכרין יי"ש שנוהגין שם מנהג בזיון עיי"ש וכש"כ כאן ששכר לעכו"ם ואין הישראל שם שיש חשש שינהגו מנהג בזיון בפרט בעת הזאת שנתגבר הגלות בעוה"ר בוודאי אסור להניחו שם.

והנה בשו"ת רע"ק איגר חקר אם אחר הפסח יש לקבוע המזוזה מחדש בהחדר שהחמץ בו ונמכר לנכרי עם החמץ — אם מקרי זאת תעשה ולא מן העשוי כיון דהיתה ברשות נכרי עיי"ש — ונראה לע"ד דא"צ לקבוע מחדש וראי' מתפילין שכ' וקשרתם וקיי"ל דלילה ושבת ויו"ט לאו זמן תפילין וא"כ יש עליו בשעת פטור וא"כ הי' צריך לקשור בכל יום כדעת רבינו אלי' בתוס' חולין ט' ע"א ואנן לא קיי"ל כן משום דכיון שקשר בשעת חיוב נשאר כן בכשרות ולא צריך לקשור מחדש כן מזוזה נמי — ועכ"פ מדבריו של ברבי נכר שס"ל שפטור בשכרו לנכרי אפי' מחמת חמץ וכש"כ כאן ודו"ק.

סימן טז

ויעקב איש תם יושב באהלים באהלו של תורה שם לילות כימים להגות בתורה ותפלה ה"ה הנ"ב הנכבד כמר **יעקב מצליח** נ"י ויזרח.

שאלתני אהובי תלמידי בענין שנתיסדה בעירנו חדר שלמדו שם בתולות בית ישראל בשם „בית יעקב" ושמעת שלומדים שם חומש מבראשית והלאה האם אין בזה איסור שכל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות.

ת ש ו ב ה

הנה אין זה הלכה פסוקה שאסור ללמד את בתו תורה הלא באמת היא דעת ר״א במשנה סוטה כ׳ ופליגו שאר תנאים ובגמרא שם נראה דרבנן פליגו על ר״א ובאמת כבר הקשו על הרמב״ם וטור וש״ע שפסקו כר״א ועיין שם בתוס׳ יו״ט וברכי יוסף ביו״ד שם הל׳ ת״ת סי׳ רמ״ו — ועיי״ש ביו״ד סעי׳ ו׳ דדוקא תורה שבע״פ אין לומדין אבל תורה שבכתב אינה כמלמדה תפלות עיי״ש — והרי חזינן שהי׳ כמה נשים שהי׳ יכולים ללמוד תורה — עיין בשם הגדולים להחיד״א מערכת גדולים ערך ר׳ סי׳ ה׳ שכ׳ בזה״ל רבנית גדול המורים הרשב״ץ בח״ג סי׳ ע״ח הביא משם רבנית אחת תירוץ לקושית התוס׳ ומהר״ר יוזפא בנו של הגאון סמ״ע בהקדמתו לפרישה מביא שני דינים שחידשה הרבנית אמו [שהי׳ נקראת בילא והי׳ בת הרב מו״ה ישראל פו״מ דק״ק לבוב ואשת הרב בעל זכרון יוסף קרינדל שמה] ובס׳ זרע בירך ח״ג כתב דשאלה לו הרבנית פירוש מאמר רז״ל — והרב זכרון יוסף בדרושים הביא פשטים ופיר״ש מן האשה הרבנית עיי״ש וכ׳ עוד ויען שראיתי להגאון רבינו שמשון בספר כריתות דף ל״ה ע״ג מצינו אשה נזכרת בברייתא חולקת עם התנאים בתוספתא דכלים פ״א דבבא מציעא וכו׳ יצאתי מהכוונה אך לחידוש בעלמא להמצא אשה בגבול התנאים עכ״ל גם אני הלכתי בעקבות הגאון לחידוש שנזכרו במחברים — ודע דבתוספתא שזכר הגאון ז״ל באותו מקום באותו פרק באותה אשה שם אתה מוצא שהיא ברוריא ברתי׳ דרבי חנינא בן תרדיון ודביתהו דרבי מאיר — ושם בתוספתא דכלים ב״ק פ״ד היא חולקת עם אביה כמ״ש בהג״ה שם בספר כריתות ובפסחים דף ס״ב אתמר עלה דהוות גמירא תלת מאה שמעתתא מתלת מאה רבוואתא ביומא דסיתוא ובעירובין דף נ״ג בטשא בההוא תלמידא ודרשא פסוק [ובפ״ק דברכות פליגא עם בעלה ר״מ בפשטא דקרא יתמו חטאים] ואולם אין כל חדש וכבר הי׳ לעולמים דאמרי׳ פ״ק דמגילה דהיו שבע נביאות ואמרו בבתרא דף קי״ט דבנות צלפחד דרשניות ומאי דאמר ר׳ אליעזר לאשה חכמה ביומא ס״ו אין חכמה לאשה אלא בפלך והאי עובדא איתא בירושלמי פ״ג דסוטה — היינו דרובא דרובא דנשי הכי הוו ולמיעוטא דמיעוטא אפילו לר״מ לא חיישינן ותו דרבי אליעזר לטעמי׳ דסבר כל המלמד את בתו תורה כאלו וכו׳ ושפיר עביד ואל האשה אמר אין חכמה לאשה אלא בפלך ועיי׳ מ״ש אני בעניי בקונטרס טוב עין סי׳ ד׳ ע״כ — ועיין בשה״ג קרענגיל בסופו שאירית ציון בקנט״א שהביא הרבה נשים צדקניות חכמניות למדניות עיי״ש ומצינו באמת כמו שהעיר מעלתו דבימי חזקי׳ המלך ע״ה לא נמצא תינוק ותינוקת מדן עד באר שבע שלא הי׳ בקי׳ בה׳ טומאה וטהרה — ובוודאי למדו זאת הגם שנוכל לומר שהי׳ הלכות המצטרכות שמותר להם ללמוד כמבואר ביו״ד סי׳ רמ״ו מ״מ פשטא משמע שהי׳ לומדים תורה.

ובעיקר הדבר הלא נתקשו הרבה בברכי יוסף ושו״ת טוב עין לו בסי׳ ד׳ אמאי פסיק הרמב״ם ז״ל וש״ע כר׳ אליעזר שמותי הי׳ נראה לי בשנדקדק בלשון הרמב״ם ז״ל וש״ע „אמרו חכמים״ כל המלמד את בתו תורה כאלו וכו׳ מה להם להזכיר אמרו חכמים הלא כל ההלכות שפסקו כולם חכמים אמרו

וע"כ הי' נראה שהם לא פסקו כן רק כמספרים שאמרו חכמים כן וכן נראה מלשון החיד"א שהבאתי לעיל שכ' דר"א לשיטתו משמע דלא ס"ל כן.

אח"כ שמעתי שהגאון הצדיק בעל חפץ חיים ז"ל כתב והדפיס קונטרס מיוחד לברר שמותרים ללמוד הבנות בבית יעקב תורה שבע"פ ולא זכיתי לקבלו ועיי' בשו"ת מהרי"א אסאד חיו"ד סוף סי' מ"ח מענין זה עיי"ש.

סימן יז

תשובה למו"ה יוסף אהרן הירש נ"י מפה.

בדבר שאלתו שנתקלקל שינו ועשה לו הרופא שן כסף וגם ציפה שני שיניו האחרים ג"כ בכסף ושותה חלב רותח ואח"כ רוטב ובשר רותח האם אין בו איסור.

ת ש ו ב ה

הנה גם הראשונים הי' להם שינים תותבות כמבואר במשנה דשבת פרק ו' משנה ה' שן תותבת ושן של זהב וכן במס' נדרים דף ס"ו ע"ב דעשה ר' ישמעאל להאי איתתא שן של זהב. ולכאורה אפשר דהראשונים הי' נזהרים ולא אכלו חלב ובשר על אותו השן והי' להם שינים לחלב ושינים לבשר לחוד וכמו ששמעתי מהגה"ק מו"ה משה פאנעטה זצ"ל אבדק"ק דעש שהי' ג' מיני שינים אחד לבשר ואחד לחלב ואחד מיוחד לחג הפסח ואז לא אכל רק בשר — אמנם כל זה ניחא בהני שיניים שיכולי' לשלפם אבל הני שיניים שנעשה כעת שמהדק כ"כ שא"א להוציאם ומחובר ממש בפיו של אדם א"כ מה יעשה בזה — וגם על זה הי' אפשר למצוא עצה שביום שאוכל בשר לא יאכל חלב וא"כ יה' אינו בן יומא ונותן טעם לפגם והגם בכלי אין מקלינן אפי' בנותן טעם לפגם שגזרו אינו בן יומא אטו בן יומא מ"מ כאן שאין לו עצה אחרת לא גזרו — ואולי אפשר שזה הי' הכוונה של אביו של מר עוקבא ממס' חולין דף ק"ה כי הוי אכל בישרא האידנא לא הוי אכל גבינה עד למחר כי השתא פירש"י מעת לעת והיינו עפ"י הידוע סברת החת"ס דחי בולע ופולט [עיין לעיל מש"כ בשו"ת יד אפרים ח"ו סי' א'] א"כ סבר כיון שאכל בשר רותח אסור לאכול גבינה רותח עד מעת לעת וא"כ גם למר יש תקנה זה בשן תותבת כי בגוף האדם בעל חי חלקו רוב האחרונים על החתם סופר ובאמת לפי דברי החתם סופר מגוף הדין הי' אסור לאכול בשר וחלב רותח בתוך מעת לעת מחמת שניו שבתולדה.

אמנם באמת שן תותבת נתפשט בכל העולם ולית דחש להם לחוש שלא לאכול בשר וחלב בתוך מעת לעת — וע"כ נראה לי שמשו"ה לא חששו לה מחמת שאדם רוב פעמים אינו אוכל בכלי ראשון הלא הרוטב מבשלים בקדרה ושופכים בקערה גדולה וממנה לקערה קטנה לכל אחד ע"י כף ואח"כ אוכל אדם ע"י כף וע"כ הוי השן של זהב או כסף כלי חמישי ושישי וכן החלב אוכלים ע"י כלי שלישי שנתבשל בקערה ושופכים לכלי קטן וממנה אוכל

ע"י כף ואף לפעמים מחממין החלב בכלי קטן ושותין הימנה זה הוי מילתא דלא שכיחא ובאמת אם יכול ליזהר בזה מה טוב ובלא"ה שמעתי להקפיד שלא לשתות מהכלי שמחממין בה.

ואמנם בשר וגבינה רותח זה לא מהני כלי שני שדבר גוש כל זמן שהוא חם הוי דינו ככלי ראשון ואפשר משום הכי הזהיר בצוואות התנא רבי אליעזר הגדול בארחות חיים סי' ס"ד שלא יאכל בשר בעוד שמסלקת ההבל בין צלי בין מבושל כי אולי חשש לחומרת החת"ס לעיל וזה הוי כלי ראשון כל זמן שהוי חם אמנם אם אין עליו רוטב כלל אין חשש כי חם בחם בלא רוטב אינו מפליט ומבליע ועכ"פ צריך ליזהר כשחם הרבה ויש עליו רוטב בבשר ובגבינה שהוי כלי ראשון וע"כ נזכר באביו של מר עוקבא בחולין בשר וגבינה ודו"ק.

שוב ראיתי שכבר נשאל על זה בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' קצ"ב שכ' דשן תותבת מכסף או מעצם ושותה חלב רותח ואח"כ רוטב ובשר רותח אין בזה קפידא משום דבאו"ה כלל ל"ד כתב שיעור יס"ב הוא שיד אדם בינוני נכוה בו וכאן אין הפה נכוה בהחלב.

ועוד שבהעברה בעלמא שעובר החלב דרך הפה אינו מבליע וכמ"ש הפ"ת בסי' ק"ה ס"ק ח' בשם החמודי דניאל וכ"כ הרדב"ז ח"א סי' רכ"ג — ומ"מ לענין פסח יש להחמיר לערות עליהם רותחין מכ"ר ועיין במעדני שמואל סי' קט"ז ס"ק ח' הביא דעות משדה חמד שיש שמצריך לפסח הגעלה עיי"ש — מ"מ נראה דזה דוקא בשן שיכול להגעיל אבל אותן השינים שנדבק כ"כ שא"א כלל להוציאם אולי הי' טוב שלא יאכל מעת לעת קודם הפסח מאכל חם ודו"ק.

וכל זה בשן תותב שא"א להוציאו מפיו אבל שן שאפשר להוציא ולהחזיר א"כ יכול לעשות לו תרי אחד לבשר ואחד לחלב וכמו ששמעתי שהי' לצדיקים — וגם הי' צדיקי הדור כמו הגה"ק מהרי"א אבד"ק זידיטשוב וגם דודי הגה"ק מו"ה חיים מרדכי אדלער ז"ל שביום שהי' אוכלים בשר לא אכלו מאכל חלב כמו אביו של מר עוקבא בחולין ודו"ק.

סימן יח

נשאלתי האם מותר לאכול תפוח זהב המובא מארץ ישראל שידוע שאין לוקחין מהן מתנת כהונה תרומה ומעשרות אם יש עליהם חשש טבל או לא וכמו כן יש להסתפק באתרוג ארץ ישראל וגם בשמן זית המובא לנר הנוכה משם.

ת ש ו ב ה

א) מבואר ביו"ד סי' של"א סעי' ב' דבזמן הזה אין חיוב תרומות ומעשרות מן התורה וכן כתב הרמ"א דנוהגין שהוא מדרבנן.

ב) ועיין שם סעי' י"ב פירות ארץ ישראל שיצאו לחוץ לארץ פטורים מתרומות ומעשרות — אמנם שם בהגהות צבי לצדיק להגאון מו"ה צבי קאלישר שכ' פירוש שנתמרח בח"ל אבל אחר מרוח שוב לא מיפטרו בח"ל עכ"ל הוא דעת המשנה למלך בפ"א מהל' תרומות אבל המנחת חינוך במצוה שצ"ה מפלפל בזה דמנא לי' זאת עיי"ש שהניח בצ"ע.

ג) והנה יש ג' שיטות: א. דעת הרמב"ם בהל' תרומות ובהלכות מעשר דכל אוכל שגידולו מן הארץ תבואה וקטניות וכל פרי הארץ חייבים במעשר מה"ת חוץ ממעשר ירק דאינו אלא מדרבנן — ב. דעת התוס' ר"ה י"ב — בכורות נ"ד — ב"מ פ"ח — דאינו חייב מה"ת רק חמשת מיני דגן ותירוש ויצהר — חוץ מזה לא הוי רק דרבנן וכן דעת הראב"ד והחינוך — ג. שיטת הרמב"ן בסדר ראה י"ד — כ"ב. דזיתים וענבים ג"כ דרבנן רק יין ושמן מה"ת — ויש עוד שיטה דפירות שבעת המינים מה"ת ריטב"א ב"מ בשם הראב"ד עיין במנ"ח באריכות.

ד) ועיין ברמב"ם פ"ב הל' א' אינו חייב להפריש מה"ת אלא הגומרן לאכלן בעצמן אבל הגומר פירותיו למכרן פטור מה"ת עיי"ש — עוד שם ברמב"ם וכן הלוקח פטור מה"ת — ויש בזה ג' שיטות דעת הר"ם ור"ת בתוס' ב"מ ובכורות אם דוקא לוקח אחר שנגמר ביד המוכר אז הלוקח פטור, אבל הלוקח קודם שנגמר ונגמר ביד הלוקח חייב — ודעת הרמב"ם בתוס' שם להיפך דאם לוקח קודם גמר פטור ואם לוקח אחר גמר חייב — ודעת הראב"ד בכל ענין פטור הלוקח בין קודם גמר בין לאחר גמר.

ה) והנה מה שכ' לעיל אות ב' בפירות ארץ ישראל שיצאו לחוץ לארץ שפטור מתו"מ לדעת המשנה למלך וצבי לצדיק דוקא אם יצא אחר מירוח עיי"ש אבל אם נתמרח בחיוב בארץ ישראל שוב לא מיפטרו בח"ל נראה לע"ד דזה דוקא אם נתמרח בחיוב מה"ת אבל אם בשעת שגמרן הי' דעתו למכרן א"כ לא הי' הגמר בחיוב נראה דאם הוציאו אח"כ לח"ל פטור ובפרט שבלא"ה כעת לא הוי רק דרבנן ולרוב הפוסקים תרומות פירות בלא"ה לא הוי רק דרבנן ודו"ק.

ו) והנה מכל זה נשמע דיש לצדד הרבה כיון דבזמן הזה לא הוי רק דרבנן ולרוב הפוסקים רק דגן תירוש ויצהר מה"ת אבל שאר פירות רק דרבנן. א"כ הוי תרי דרבנן ועיין בבית שמואל לא"ה סי' כ"ח ס"ק נ"ב דתרי רבנן הוי כמו איסור שאין לו עיקר מן התורה — ועיין בב"י יו"ד סס"י ש"ל בשם מ"כ דאין להפריש חלה מדבר המחויב מצד חד דרבנן על ב' דרבנן דהוי מחיוב על הפטור והביא ראי' מגמ' דמנחות דף ל"א ע"א.

ז) ועיין בכפת תמרים בסוכה דף ל"ד שהעיר שלא ליקח תארוגי ארץ ישראל לצאת ידי מצוה משום אתרוג של טבל עיי"ש.

ח) ועיין בחינוך מצוה רפ"ד שכ' שפירות א"י שיצאו לחו"ל חייבים וכ' המנ"ח כוונתו כמו שכ' המל"מ לעיל אות ב' אמנם המנ"ח מפלפל עליו ועיי"ש באות ה' באריכות גדול בתוקף ועוז שפירות א"י שיצאו לחו"ל אף שנגמרו מלאכתן בא"י פטורין עיי"ש וע"כ הרוצה לסמוך עליו אין מזחיחין

אותו ודו"ק — ובפרט למה שכ' באות ו' דהוי תרי דרבנן שכ' בח"ד סי' ק"י דגם נגד חזקה הוי ספק לקולא עיי"ש ובשו"ת מהר"ש ח"ג סי' ס"ט.

סימן יט

יראה בנחמה בעיר ה' שמה כבוד ידידי היקר הרבני המו"מ בתו"י כש"ת מוה"ר יוסף אהרן הירש נ"י.

בדבר שאלתו מה שקרה לחמיו המנוח הרבני היקר המו"מ בתורה וביראה מוה"ר אלעזר בן משה זינגער ע"ה שמת ביום שני דחג הסוכות ונקבר ביום ראשון דחוה"מ ובעת שלבשו אותו שכחו להלביש אותו את הטלית קטן ולא נזכרו עד אחר איזה ימים מה לעשות כעת.

ת ש ו ב ה

לע"ד אין כאן בית מיחוש כלל כיון שנקבר בטלית גדול א"כ אינו נחסר הטלית קטן אפי' אנשים חיים אינם לובשים בכל יום בשנים רק בעת התפלה בטלית גדול ויען שאין אנו הולכים בט"ג כל היום ע"כ אנו לובשים תמיד ט"ק אבל המתים שבלא"ה מלובשים תמיד בטלית גדול א"כ אינו נחסר כ"כ הטלית קטן רק מצד המנהג — ובאמת ראיתי בס' הנדפס מחדש נקרא ויקהל משה שהביא שבשו"ת פרי השדה חלק ב' סי' צ"ח אות ב' נשאל אם צריך כלל להלביש המתים בטלית קטן ועיי"ש ואין הספר תח"י ושמעתי מאיש מהימן מאדם חשוב שבעיר מונקאטש אינם מלבישים המתים בט"ק רק למי שהי' עליו ט"ק בשעת מיתתו זולת אין נותנין עמו ט"ק.

ובאמת מבואר ביו"ד סי' שס"ג סעי' ז' שאסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל אפי' אם עוררים היורשים לפתחו כדי לבדוק אם הביא שתי שערות עיי"ש ובפתחי תשובה שם ס"ק ז' הביא בשם שו"ת חות יאיר בסופו בתשו' הגאון מהר"ד אופנהיים בשם זקינו הגאון בעל עבודת הגרשוני בשני מתים שנקברו ושכחו בכל אחד מלבוש אחד להלביש מן המנהג לתכריכי מתים ומת אחד הי' יותר מבן כ' וא' פחות מבן כ' וצוה לפתוח קבר הקטן להלבישו מה שחסר מן הבגדים דבקטן ליכא חרדת הדין אבל הגדול אין לפתוח קברו מטעם חרדת ואימת הדין ועיי' בשו"ת חכם צבי סי' מ"ז ובתשו' כנסת יחזקאל סי' מ"ד וכו' ועיין בבאר היטב ביו"ד סי' שנ"ב סק"א שכ' אם שכחו להלביש איזה דבר מבגדי המת יניחו אותו על הארון — ואולי אפשר דאיירו שעדיין לא נקבר רק שנסגר הארון וצ"ע.

והנה כעת בא לידי ספר מועד כל חי מהה"ג מוה"ר יוסף שווארטץ שליט"א בעל וילקט יוסף ובסופו שאל שחמיו הגאון בעל תבואות השדה צוה שכת"י שכבר נדפס יתנו בארונו ושכחו בשעת מעשה והורו הגאונים שיתנו בארגז קטן הכתבים ויתנו תחת המצבה וכמו כן בנידון דידן נראה לע"ד שיתנו הטלית קטן תוך ארגז קטן ויתנו תחת המצבה או סמוך לו היינו בין הקבר ובין המצבה — ובני הח"ק היינו אשר התעסקו ושכחו להלביש הט"ק יבקשו

מחילה — והשי"ת יגדור פרצות עמו בית ישראל ולא ישמע עוד שום שוד ושבר בגבול ישראל ונזכה לראות בבנין אפריון בבא"ס — הכ"ד הבעה"ח א"ח דסוכות תרצ"ה לפ"ק פה בעטלאן יע"א.

אפרים הלוי ביללישטצער
דומ"ץ דק"ק הנ"ל

שוב ראיתי בס' הדרת קודש בסופו מפרט שמונה בגדים מה שמלבישים למת ואין ביניהם טטלית קטן עיי"ש.

סימן כ

משה ספרא דישראל הרבני היקר מתנהג בחסידות המו"מ בתו"י כש"ת מוה"ר **משה ליב שטעפעל** נ"י סופר סת"ם.

בנידון שאלתו שבאו מכפר קטן איש ואשתו והביאו בנם למול מילה שלא בזמנו ורוצים מיד לחזור ולילך להכפר האם אין סכנה בדבר לילך עם בן קטן אחר המילה.

ת ש ו ב ה

הנה בש"ע יו"ד הי' מילה לא מצאתי לדבר מזה וגם לא ביו"ד הי' סכנה סי' קט"ז וחפשתי בספר שמירת הנפש אות מילה [מובא בספר ברית אברהם ה' מילה סי' ט' אות כ"ח] וזה לשונו לא ימול את התינוק ויצא עמו לדרך קודם ג' ימים משום סכנה עיין רש"י שמות פ' כ"ד ועיי' בשו"ת ח"ס חאו"ח סי' ר"ח וב"ח חו"מ סי' קצ"א בד"ה הראי' ע"ש עכ"ל.

והנה מקור דברי רש"י אלו הם בנדרים ל"א ע"ב ול"ב ע"א ושם פירש"י והר"ן בד"ה מפני שנתעסק במלון תחילה ואח"כ במילה והי' לו להתעסק במילה תחלה ואותו מלון סמוך למצרים הי' דלא הי' סכנה כי באורחא פורתא ליכא סכנה וכן פירש הרא"ש שם עיי"ש — ונשמע מזה דבדרך קטן אין סכנה רק לצאת מן מדין למצרים דרך המדבר אמנם אכתי אין לדבר שיעור וראיתי בשפתי חכמים שכ' דמלין זה לא הי' רק מהלך יום א' ובדרך קצר כזה אין סכנה נשמע דאפי' מהלך יום לא הוי סכנה והנה שפתי חכמים ציין הרא"ם וחפשתי במזרחי ולא מצאתי לשון זה עיי"ש ודע מה שציין בשמירת הנפש לעיין בטור חו"מ סי' קצ"א ובב"ח לא מצאתי שם כלום מזה וזה צ"ע.

ומה שהקשה על הרמב"ן בפי' עה"ת בפרשת נצבים פרשה ל' פסוק י"א שכ' דהכתוב כי המצוה הזאת כו' קאי על מצות תשובה שמדבר התורה לעיל מיני' ושבת עד ה' אלקיך כו' ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעיך כו' והקשה א"כ איך יפרש מה שכ' לא נפלאת הוא ממך ולא רחוקה כו' כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו — הלא בעבירות שבין

אדם לחבירו אין יוה״כ מכפר עד שירצה את חבירו והגוזל את חבירו יוליכו אחריו אפי׳ למדי וא״כ לא תלי דוקא בפיך ובלבבך לעשותו.

ת ש ו ב ה

דע לך ידידי שהגאון הקדוש בעל בני יששכר בספרו היקר דרך פקודיך בהקדמתו האריך לברר שמי שמהרהר בתשובה באמת ובלב שלם אפי׳ הי׳ רשע גמור בכל עבירות שבעולם נקרא צדיק ואפי׳ בגזילה וגניבה וכמדומה רק שאח״כ במילא יתקן מה שצריך ואעפי״כ מיד נקרא צדיק ומברר בראיות ברורות שהמקדש ע״מ שאני צדיק אפי׳ רשע גמור בכל מילי מקודשת שמא הרהור תשובה בלבו וכן סמכינן בעידי גיטין וקדושין וכדומה עיי״ש דלפי״ז א״ש הקרא הנ״ל ודו״ק.

סימן כא

בדבר שאלתו בתינוק בכור שחלה שא״א למולו והגיע יום ל״א אם לעשות הפדיון בזמנו או להמתין עד שיבריא ולעשות קודם מצות מילה ואח״כ פדיון הבן.

ת ש ו ב ה

הן אמת אם נתאחר המילה מחמת איזה עיכוב והגיע זמן פדיון הבן וצריך לימול וליפדות ביום אחד היינו ביום ל״א בוודאי צריך קודם לימול ואח״כ ליפדות כמו״ש הש״ך ביו״ד סי׳ ש״ה ס״ק י״ב בשם הראנ״ח סי׳ ע״ט שאלמלא מילה אין חיוב לפדות מ״מ אם אי אפשר למולו גם ביום ל״א אין להשהות הפדיון עבור זה כמבואר בפתחי תשובה יו״ד סי׳ ש״ה ס״ק כ״ג וזה לשונו ועיין בש״ך ס״ק י״ב בשם תשובות ר׳ אליה׳ בן חיים על תינוק בכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל״א אע״ג דמצות פדיון הבן נעשית בעיקר זמנה מ״מ יש להקדים המילה וכו׳. ובספר לוית חן פ׳ בא כתב דדוקא נתרפא אבל אם לא נתרפא לא ימתינו עיי״ש וכ״כ בספר בית לחם יהודא ובת׳ חתם סופר סימן ש׳ עיי״ש וכן כתב בתשובת שיבת ציון סי׳ נ״ד עיי״ש היטב ובתשובת צמח צדק סימן קכ״ח עכ״ל וראה מה שכ׳ הגאון החסיד היעב״ץ במגדל עוז בברכת הורי אות ע״ז וזה לשונו הטהור כתב הש״ך בשם תשו׳ הראנ״ח על תנוק בכור שחלה ולא נתרפא עד יום ל״א שהורה להקדים המילה משום שהיא אות הכנסה לברית ונותן הס׳ לכהן בתוך ל׳ ומברך לאחר ל׳ — והנה מה שתלה הטעם דקדימת מילה בקבלת הברית שאלמלא היא אין חיוב למצות פדיון הוא דבר תמוה מאד בעיני, ונ״מ חורב׳, הגע עצמך שחלה עוד חדש ושנ׳ או יתר וכי בשביל זה יעכבו הפדיון שאפשר להתקיים בזמנו המתינו לו עד שיתרפא וימולו אותו תחלה — נשתקע הדבר ולא נאמר ועוד יוצא מד״ז הריסה גדולה במי שמתו אחיו מחמת מילה, וכל האנוסים לעבור על המילה שיחשבו שאין עול התורה והמצות עליהם כל זמן שעומדין בערלה

ח"ו מהעלות כזאת על הדעת ודבר זה ידוע הוא לכל בר בי רב שאין מילה מעכבת בישראל מקבלת עול מצות רק בעכו"ם הרוצה להתגייר הוא שצריך מילה וטבילה ובנולד בקדושה לא שמענו והדבור בזה אך למותר ולכל זה לא הי' צריך כלל, דבלא"ה פשיטא דמילה קודמת משום שהיא תדיר ודאי וזמנה קודם ג"כ, ול"ד כלל למנחה ומוסף שמנחה קודמת חדא מפני שהוא תדיר ועוד שעיקר זמנה עכשיו משא"כ מוסף ובדיעבד כל היום זמנה, לאפוקי מילה הן עוד היום עיקר זמנה עומד בכל תקפו שבכל יום עומד בכרת כל זמן שלא מל הלכך לית דין צריך בושש ומש"כ להקדים נתינת הס' בתוך ל' ג"כ דבר מתמיה כולי האי למה וכבר השיגו הרב הש"ך בזה — שוב ראיתי כתב משם צ"צ בענין בכור שנולד לשבעה וחששו למולו עד כלות שני חדשים והור' שאביו חייב לפדות מיד אחר שלשים ואין לעכב הפדיון מחמת דלא נימול שהרי בכורות שבמדבר לא הי' נמולים ואעפי"כ נפדו ע"כ נראים הדברים למי שאמרן אע"פ שא"צ לכך להביא עדות מרחוק וקרוב הדבר בפינו כמש"ל עכ"ל היעב"ץ — וכ"כ מרן החיד"א ז"ל בספרו חיים שאל ח"א סימן ל"ה דאחר ל"א יום אין משהין מצות פדיון הבן ורק מצדיק דברי הראנ"ח מהשגות היעב"ץ עיי"ש.

ועיין בהגהות יו"ד ביד שאול סי' רס"ו סעי' י"א דאביו חייב לפדות בנו מיד אחר ל' אף שלא נמול עיי"ש — שוב ראיתי גם בשו"ת מהר"א אסאד חיו"ד סי' רס"ז כתב כן בראיות ברורות והביא הפוסקים הנ"ל והביא גם מס' בית הילל ביו"ד סימן ש"ה ובסוף ספר בינת יששכר סוף דיני פדיון הביא תשו' צ"צ הנ"ל עיי"ש ועיין ג"כ בעיקרי הד"ט ביו"ד בסימן ל"ג בהל' בכור כ"ו אות ח' הביא בשם מלכת שב"א היינו בפחד יצחק אות מ' ערך מילה קודמית דמסכים להראנ"ח אמנם אם לא נתרפא ביום ל"א פודין אותו ואין ממתינים עד שיתרפא וכן הביא בשם ס' פני אהרן סי' ט' וכ"כ הרב לקט הקמח בדיני מילה וכן בחיים שאל סי' ל"א בח"א עיי"ש וכ"פ הרב"ח בתשו' החדשות סימן נ' וכן הרב פרי הארץ ח"ב סימן ב' עיי"ש.

והנה מכל הנך פוסקים הוברר הדבר ופשוט שאין משהין מצות פדיון הבן אם אמנם יכולים למולו — ונדחה דברי יחיד החמו"ד הנדפס בסוף ספר זב"ל ומובא בס' פדיון נפש סימן ב' אות ח' להמתין עד שיתרפא וימולו אותו ואח"כ יפדו ורוצה לדחות דברי הבל"י — כי כבר הבאתי כל הפוסקים דלא כוותי' ועיי"ש בפדיון נפש ג"כ שדחה דבריו וגם בספרו ברית אבות סי' ט' אות ט"ז מדחה ג"כ דבריו ודו"ק.

סימן כב

החיים והשלו' וכ"ט לידידי הרבני המו"מ בתורה וביראת ה' טהורה כש"ת מו"ה יוסף אהרן הירש נ"י.

פניתי לי מועד לברר שאלתך בנידון ספק פדיון הבן אשר כבר הרחיבו הדיבור האחרונים ואנכי לא באתי רק לברר השיטות כי מי אנכי להכריע בין

ההרים הגדולים קדושי עליונים, והנה אשתך הפילה אחר ח׳ שבועות ולא נתברר היטב אי הי׳ מרוקם או לא אי חייב הבא אחריו בפדיון הבן.

ת ש ו ב ה

הרמ״א ביו״ד סי׳ ש״ה סעי׳ כ״ג הביא דברי המהרי״ץ בשורש קמ״ג שהמפלת שפיר כל זמן שאין איבריו מרוקמים אין פטור הבא אחריו ואפילו בזה״ז סומכין על זה ובפתחי תשובה שם ס״ק כ״ט הוסיף עוד שמהמהרי״ק דשם משמע אפי׳ לא הבחינו לראות אם אבריו מרוקמים אינו פוטר הבא אחריו והוא בכור לכהן דמקמינן האשה על חזקתה שלא נפטר רחמה עדיין וגם בנפל בחזקת שלא נתרקמו אבריו עיי״ש, — אמנם בשו״ת חכם צבי סימן ק״ד חולק על זה דמוכח בש״ס נדה דאיכא רוב נגד החזקה והעלה דאפי׳ ראו הנשים שלא הי׳ מרוקם ג״כ פטור מפדה״ב משום שאין אנו בקיאין וזה אינו מחומרת הטור אלא גם בימי הגמרא אמרו מעולם לא דכו שפיר בנדהרדעא עיין נדה כ״ה, וא״כ ה״ל בדיקת נשים כנפל למים ופטור מפדיון הבן דספק ממון לקולא עיי״ש — והנה הבאים אחריהם יש המצדיקים דברי המהרי״ק ויש המחזיקים בדברי ההכם צבי ויש המכריעים ביניהם ואפרטם לפניך.

תחילה אביא המחזיקים בדברי הח״צ עיין בשו״ת שבות יעקב ח״ג סי׳ פ״ג שכ׳ דאחר מ׳ יום גם בלא ריקום אברים פטור וכ׳ אפשר דאסור להחמיר גם בלא ברכה דלמא אתי לברך [וזה גם דלא כהח״צ שסיים בתושבתו שהרוצה להחמיר כדברי מהרי״ק לא יברך לא ברכת פדיון הבן ולא ברכת שהחיינו אלא יתן לכהן ה׳ סלעים בלא שום ברכה דברכות אינן מעכבן וכו׳ עיי״ש משמע דאם רוצה יכול לפדות בלא ברכה] גם בשו״ת דברי חיים ח״ב יו״ד סי׳ קי״ג ס״ל כזקינו הח״צ ושבו׳ הנ״ל שבספק פטור מפדיון הבן עיי״ש.

אמנם הגאון ר׳ שמואל לאנדא ז״ל בשו״ת נוב״י מהדו״ת יו״ד סי׳ קפ״ח ובשו״ת שיבת ציון סי׳ מ״ו מחזיק בדברי מהרי״ק וחולק על הח״צ ושבו׳ עיי״ש וכ׳ דחייב בפדיון הבן עיי״ש — וכן כתב בשו״ת יעב״ץ ח״א סי׳ מ״ט עיי״ש.

וכעת ראיתי בנחלת צבי בהגהות יו״ד סי׳ ש״ה שהניח בצ״ע וביד אברהם שם כ׳ דלא כ׳ הח״צ רק כשלא בדקו אבל אם בדקו ומצאו בו מים וכה״ג מודה למהרי״ק עיי״ש ולענ״ד זה אינו דהח״צ כ׳ שם דלא בקיאין כלל מדיני דגמרא עיי״ש — וגם בשו״ת שבו׳ הנ״ל כ׳ דאחר מ׳ יום אי״צ ריקום אברים עיי״ש.

ועיין בכנסת הגדולה שכתב ג״כ כמהרי״ק שחייב בברכה עיי״ש — עיין בהגהות אמרי ברוך ביו״ד סי׳ ש״ה שציין עוד לעיין בשכנה״ג ובתפל״מ וכ׳ עוד שהורה למעשה ב׳ פעמים שאם לא נבדק ע״י בקיאים אין לחייבו לפדות מספק והרוצה להחמיר כמהרי״ק יחמיר בלא ברכה עיי״ש.

ועיין בעקרי הד״ט ביו״ד סי׳ ט״ז שהביא בשם שו״ת להר׳ עזריאל דאינה סי׳ צ״ב וצ״ג כ׳ שהי׳ יועץ לאבי הבן לתת הס׳ לכהן בלי ברכה וכמו

שכ' היעב"ץ — והביא עוד בעיקרי הד"ט בשם שו"ת מהר"י קצבי סי' ה' ושו"ת חיים שאל ח"ב סי' טו"ב שכתבו שחייב בפדיון הבן בברכה.

ועיין בשו"ת חת"ס יו"ד סי' רצ"ט שכ' אם בדקו הנשים והציצו בו שאינו מרוקם חייב מעיקר הדין בפדיון הבן כמהרי"ק ואם ירצה לחוש לדברי הח"צ משום ספק ברכה יברך בלי שם ומלכות אמנם שהחיינו יברך הכהן ויוצא את אבי הבן דהרי הש"ס סוף פסחים ס"ל מעיקרא דהכהן מברך שהחיינו משום דמטו הנאה לידי' והגם דמסיק הש"ס דאבי הבן מברך משום דמברך על המצוה עדיף מכהן וכו' אבל היכא דאינו מברך אבי הבן משום ספיקא אז הכהן מברך אבל אם לא הוחזקה מעוברת אז פשיטא שאין לכהן כלום ואם יש ספק בשיעור הוחזקה מעוברת כ' דאם ירצה לצאת כל הספיקות יתן לכהן ע"מ להחזיר ואפי' הכהן לא יברך שהחיינו שהרי לא מטו הנאה לידי' עיי"ש — וכן כתב בשו"ת לבושי מרדכי חיו"ד סי' ר"ה שהחזיק בדברי חכ"צ והעלה לעשות כהח"ס במתנה ע"מ להחזיר עיי"ש — ועיין לדו"ז הגה"ק מהו' הילל ל"ש ז"ל אבד"ק קאלאמיעא ונדפסו דבריו בשו"ת שערי צדק יו"ד סי' ק"פ שאמר ג"כ לעשות כהח"ס במתנה ע"מ להחזיר רק שכ' שאבי הבן יברך שהחיינו מספק ותמה על הח"ס שכ' שלא יברך הרי כבר הכריע שיש לברך שהחיינו על הספק עיי"ש.

ועיין בס' בית דוד על יו"ד סי' ש"ה שמתרץ דברי הגאון ר' שמואל לאנדא ועיין בריי"ט אלגאזי בהל' בכורות שהחזיק בדברי הח"צ ועיין בתשו' באר עשק סי' ל"ג ועיי' עוד בשו"ת מנוחת משה סי' פ"ח שהורה כמהרי"ק.

סימן כג

בנידון שאלתו אם מותר לאכול אותן עופות אשר נולדו ע"י המצאה חדשה ע"י איזה מאשין שמחמם הביצים ובמעט ימים יולידו אפרוחים חיים רק שאין מאריכין ימים רק ג' או ד' חדשים וגם אין מטילין ביצים.

הנה כבר נסתפקתי בדבר זה ומצאתי בשו"ת אמרי יושר מהגאון דיאזלעוויץ ז"ל שאסרו ואני שאלתי את פי הה"ג מו"ה אליעזר דוד גרוו' ז"ל שהי' אבדק"ק סאטמאר והשיב לי באריכות להתיר — וכעת בא לידי ספר שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת חיו"ד סי' י"א והביא שהגאון מבערזשאן בתשו' מהרש"ם מתירם והרב דמאד בעצמו חוכך להחמיר עיי"ש.

ועיי"ש בלבושי מרדכי שם שכ' שבדרכי תשובה הביא בשם סדור יעב"ץ בחלק מגדל עוז בסימני עופות אות צ"ב שישנם מיני אווזות בר הגדלים בבריה שבים כעין אם המרגליות (ונקרין מושלין) שבהם נולדים וכשגדלין נפתחים אותו קליפות של מושלין ופורחים להם העופות והם דומין לאווזות בר ממש ושוכנים עמהן, ואין ביניהם הפרש, ונראה שאם יבדקו וימצאו להם ג' סימנים שהם מותרין הא שכן ונדמה נינהו, והחוקרים מקרוב אמרו שברור להם הדבר שיש עופות רבים שאין במינם נקבה, רק כולן זכרים ויש להם זרע רב ומטילי' אותו בים, וצף ע"פ המים ובשיא גליו עם הרוח יוליכו הזרע

וישליכוהו אל קצה הים מקום מציאות המושלין, אשר בהתחלת הקיץ הם נפתחים בהחם האויר, אז קולטים אותו הזרע תוך קליפותיהם ונסגרים ומחזיקים אותו כאם שם מצטיירי' עופות הללו כמו בבטן הנקבה, (ועוזר להם הרבה התמדת חום השמש ששוהה שם על האופק יום ולילה כל השנה באותו המחוז שתחי' קוטב הצפוני ששם נמצאים עופות ההם) ותלוין בחרטומיהן תוך הקליפה נגד השמש עד שישילו הקליפות תכלית גדולין ומתבקעין ופורחין והולכי' להם לשכון עם בני האוזות עכ"ל — העתקתי הלשון אות באות יען שהנ"ל אינו מביא רק בקיצור והרב הגאון דמאד כ' חפשתי בסדור ומגדול עוז ולא מצאתי ובאמת נמצא שם בסוף המגדל עוז בסימנו עוף טהור עיי"ש.

ומה שהעלה הה"ג דמאד לאסור ומדמה לה להני כבשים שיש בהם חולה ידוע שעי"כ מתים בחולי זה שכ' בשו"ת אבני צדק סי' ח' ט' בשם שבוי' ופרי מגדים סס"י נ"א שעי"כ מצטרפים לתרתי לריעותא אם נמצא עוד בהם ריעותא וכ' הרב דמאד דלכאורה הלא לא מצינו להטריף בתרתי לריעותא רק בריאה וכ' דיען שיש בו ריעותא חמורה שמתים מחולי זו מצטרפים לתרתי לרעותא ויען שבדברי חיים סי' מ"ד כ' דשנוי מראה בשאר אברים מצטרף לתרתי לריעותא עיי"ש וע"כ בהנו עופות יען שיש בו ריעותא שאינם חיים י"ב חודש וכבר יצאו מן הרוב שאר בע"ח וע"כ שיש בו איזה חולה או חולשה וא"כ אם תראה איזה שנוי מראה באיזה אבר שיהי' לפי"ד מטרפין ואפשר שצריך לבדוק אח"ז וכי אפשר לבדוק בכל האברים ע"כ ראוי להחמיר שלא לאכול אותן עופות עיי"ש — ואנכי לא זכיתי להבין דבריו הן אמת אולי אפשר אמת כדבריו דאם ימצא איזה ריעותא כגון שנוי מראה בשאר אברי' מצטרפים לאסור אבל מנ"ל שצריך לחפש ולבדוק אחריו — ויען שא"א להטריף מנ"ל זאת — הגע עצמך הלא במסוכנת בוודאי יש חולה וחולשה ואעפי"כ אינו צריך לבדוק האברים אם יש בו איזה שנוי מראה ורק צריך לראות הפרכוס עיין ביו"ד סי' י"ז, וגם לא מצינו כלל בבהמה מסוכנת אם נמצא שנוי מראה באחד מהאברים שיהי' טריפה, ודבר זה חדש הוא, ועיין עוד באו"ח סי' תצ"ח ודרכי תשובה סי' י"ז ס"ק כ"א ודו"ק.

והנה הרב דמאד הביא שם מהגאון דבערזשאן שכל עצמו יש לו דין מסוכנת ושריא רחמנא עיי"ש — מעתה הי' נראה דמבואר ביו"ד סי' י"ז סעי' ג' דגדולי חכמים לא הי' אוכלים מבהמה מסוכנת ודבר זה אין בו איסור אלא כל הרוצה להחמיר על עצמו בדבר זה ה"ז משובח עיי"ש מעתה הי' ראוי להחמיר שלא לאכול הנך עופות שהרי אפי' להמתירין יש לו דין מסוכנת — ועיין בתב"ש ס"ק י"ב ובשו"ע סעי' ח' שכן ראוי לנהוג ולהנהיג שלא לשחוט מסוכנת דעכו"ם וכן מורין לכל ישראל שראוי להתנהג בחסידות זו שלא לאכול עיי"ש ומעתה אסור לקנות עופות הללו מנכרים ודו"ק.

ובענין זה שהביא בשו"ת אמרי יושר בצפור דרור כבר כתבתי בזה בשו"ת תשובה מאהבה חלק שלישי סי' ג' עיי"ש — ושמעתי שכעת מגדלין מהם הרבה בארץ ישראל בהכפרים וחי יחי' יותר מי"ב חודש.

חלק חו״מ

סימן א

היושב בשמים ישלח ברכה וחיים לכבוד אהו׳ ידידי רחימי הרבני המופלא ומופלג בתורה וביראה שלשלת היוחסין וכו׳ כקש״ת מו״ה **יואל יצחק אשכנזי** נ״י אבן יקר פה ק״ק בעטהלען יע״א.

הנה בנידון שאלתו ובדבר הטענות שבינו ובין מו״ה **חיים מרדכי** ע״ה נ״י יען שהי׳ פשר ביניכם לפני ב״ד וקבלת קנין וקבלתם הפשר ששלמת לו מה שהי׳ מגיע לו ע״י הפשר — וכעת טוען שיש לו הוכחות חדשות שהדין עמו ורוצה לסתור הפשר — אם הדין עמו או שאין אתה חייב לילך עוד לדון עמו שכבר נתפשרתם ואין לו עליך כלום.

ת ש ו ב ה

הנה בחושן משפט סימן י״ב סעי׳ י״ד וט״ו אם מצא אחר הפשר עדות או ראיה יכול לחזור בו אפי׳ אחר קבלת קנין ועיי״ש בפתחי תשובה וכן בחו״מ סוף סימן כ״ה ומקורו בבית יוסף סימן י״ב בשם תשו׳ הרשב״א — עיין בדברי גאונים ד׳ סיגעט בכלל פ״א סעיף י״ז שהביא כן בשם הרדב״ז ותשב״ץ ובשו״ת אבני צדק מהגה״צ דסיגעט חו״מ סימן א׳ ומשמע שם דגם אם נתפשרו ומחלו ונתן התובע פטורים אם מצא ראי׳ עדות או הוכחה או כתבים או שטרי זכיות לחזור מהפשר ומחויב לדון שנית.

והנה במה שרצה מע״כ לומר בשם אביו הגה״צ שליט״א דפשרה בפני ג׳ א״צ קנין הנה ימחול לי שלא עיין היטב בש״ע בטור ובחו״מ סימן י״ב סעיף ז׳ בלי שום חולק והוא מתשו׳ מיימנ׳ הל׳ סנהדרין ובמרדכי פ׳ זה בורר ובתשו׳ מהרשד״ם סימן י״א בסופו מובא בש״ך חו״מ סימן י״ב ס״ק יו״ד — דפשרה צריך קנין אפילו בשלשה והגם שבפתחי תשובה שם הביא ראשונים שסברו דבפני ג׳ א״צ קנין פשרה ומביא בשם ברכי יוסף דיכול לומר קים לי ועיי״ש שהביא בשם תומים דקבלה בידו וכן הורה דלא אמרינן בזה קים להו יען שהוא נגד הבית יוסף הש״ע ורמ״א שכתבו בלא שום חולק ולא הזכירו ולא הביאו כלל החולקים לא אמרינן קים לי עיי״ש.

ומה שהביא בשם שבות יעקב דאינו יכול לחזור בפשרה אף שהי׳ לו טעות הנה באמת גם בפתחי תשובה סימן כ״ה ס״ק י״ג הביא כן בשם שו״ת משכנות יעקב באחד שטען שדיין הטעה באמרו אינו ברור לו שיזכה בדין וע״כ קיבל הפשרה עיי״ש שכ׳ שאינו יכול לחזור בו ואינו יכול לבטל הפשרה דא״כ בטלת כל דיני פשרה דכל מי שמפשר עצמו הוא מטעם שאינו יודע אם

יזכה בדין ומספיקא גמיר ומקנה עיי״ש — הנה לע״ד זה אינו דומה לנדון דידן כמו שכתוב בעצמו דא״כ בטלה כל דיני פשרה שכל המפשרן חושבים וחוששים ויראים שמא לא יזכו בדין משא״כ בנידון דידן שמצא הוכחה חדשה ומוכח שהאמת אתו וזה לא שייך בכל שאר פשרות והבין והגם שבשו״ת שבות יעקב ח״ב סימן קמ״ד כ׳ בשם בית יוסף סוף סימן כ״ה מבואר דוקא אי איכא לברורי טעותי׳ אבל אי ליכא לברורי טעותא לא וגם ברמ״א סוף סימן כ״ה שכ׳ דוקא בגילה דעתו שעשה הפשרה על זה האופן — ועיין בדברי גאונים כלל פ״א סימן י״ז בסופו.

הנה לע״ד אפשר דאם יתברר בבי״ד שלא יכול לברר טעותו האמת שישאר הפשר ולא יתבטל אבל מע״כ מחויב לילך לד״ת דלמא ימצא שיברר טעותו והבן — והנה כעת ראיתי בשו״ת מהראי״ז ענזיל ז״ל בסימן ז׳ אות ז׳ כתב דאם נתפשרה שגילו דעתם הבי״ד רועה מעמדה עפ״י הד״ת וראתה כי כלתה אלי׳ הרעה מאת הבי״ד יכול לחזור בה עיי״ש — ועיין בתשו׳ מהר״ם אלשיך סימן י״ד בסופו בשם מהרי״ק סימן קי״א דיכול לחזור בו ודו״ק.

סימן ב

משה שפיר קאמר אילן נאה ויאה ה״ה אהובי תלמידי חביבי רגיג וחמוד כש״ת מו״ה **משה בוים** נ״י.

בנידון שאלתך ששכחת לכתוב זמן בשטר מכירת חמץ ונזכרת אחר חצות ולא מצאתי אפי׳ אח״כ הערל לתקן השטר מכירה מה הדין לענין החמץ אחר הפסח.

ת ש ו ב ה

הנה מבואר בחו״מ סי׳ מ״ג סעי׳ א׳ אם לא כתב זמן בשטר הלואה כשר לגבות בו רק שאינו יכול לטרוף מלקוחות כמובן וכ״ש בשטר קנין שאינו עשויה לגבות רק לקנות בוודאי מהני בלא זמן וזה פשוט ודו״ק — ועיין בהגהות חכמת שלמה בחו״מ שם מש״כ והביא מחיבורו על ה׳ פסח ואין אני יודע על איזה מחיבוריו כיון בזה וחפשתי בהגהותיו ח״ש על או״ח ועד כעת לא מצאתי מזה — ובענין המנהג שנהגו שלא ללבוש מלבוש חדש בתוך ימי הספירה שנשאלתי שלא נזכר זאת בשו״ע — ראיתי כעת בוילקט יוסף משנת תרס״ב בסי׳ קל״ה שאל אחד בזה ובסי׳ קנ״ג שם השיבו לו הרבנים בענין זה והביאו הספרים המדברים מזה בעקרי הד״ט חאו״ח סי׳ כ״א סעי׳ י״ז — ובס׳ יוסף אומץ סי׳ תתמ״ה בד״ה איסור גילוח — שו״ת הרשב״ן סי׳ קצ״ג — פחד יצחק אות ע׳ ערך עומר, ועיי׳ בס׳ אורחות חיים ספינקא סי׳ תצ״ג ס״ק ב׳ הביא בשם ס׳ יפלל ח״ב שהביא בשם אביו מספרו מועד לכל חי סי׳ ו׳ אות י״ב, ועיי׳ במאסף שנה שניי׳ גליון ל״ד סי׳ קמ״ב אות ב׳ עיי״ש ומכל זה נראה דלא הוי המנהג רק עד ל״ג בעומר ודו״ק — אבל זה

שנהגו שלא להריח דודאים ובשמים בספירה אינו מוזכר בשום מקום בספרים כלל.

סימן ג

אכתוב לזכרון בענין דו״ד שה׳ לידידי מו״ה ... נ״י ובין מו״ה ... נ״י מדעש והמעשה שהי׳ כך הי׳ ר׳ ... נ״י קנה הרבה סחורה הרבה שנים אצל ר׳ ... נ״י ועשה מו״מ גדול עמו ולבסוף קנה ממנו סחורה שחורה ונשאר בעל חוב אצלו לפי טענת ר׳ ... נ״י למאה ואחד אלפים והנה זה הי׳ לפני שנה ור׳ ... נ״י לא הי׳ לו באפשרי לשלם סך גדול כזה היות שלפי חוקי המדינה נפטרו הערלים בעלי חובות לשלם חובתם הנקרא קאנווערסיא והי׳ לו הפסד הרבה מאות אלפים וגם הי׳ לו איזה סיכסוכים אחרים והתפשרו בעצמם שישלם תחת חוב הנ״ל רק סך שלשים אלפים לעי פרראטען אלף לעי לכל חודש וחודש והתנה ר׳ ... נ״י שבאם יפשע ר׳ ... נ״י ולא יקיים הפשר לשלם כמו שנתפשרו אז ישאר חייב כל החוב הנ״ל היינו הסך מאה וחד אלף לעי — כל זה הי׳ בחוהמ״פ העל״ט ושילם כל חודש וחודש אלף לעי אמנם החודש האחרונה שהי׳ קודם חג הפסח העל״ט מחמת טרדות החג ושאר ענינים שכח ר׳ ... נ״י לשלם הסך האלף לעי וגם ר׳ ... נ״י אמר לאיש אחד שיזכיר את ר׳ ... נ״י לשלוח מעות אבל האיש הזה שכח להזכיר וע״כ כשעבר זמן חודש שלם שלא שילם כתב לו מכתב שיען שעבר על הפשר תובע כל המעות ותומ״י שלח ר׳ ... נ״י אלף לעי אבל ר׳ ... נ״י לא רצה לקבלו ושלחם בחזרה ובאו אח״כ לפני לד״ת להורות להם עפ״י ש״ע חו״מ האם חייב לשלם כל המאה ואחד לעי.

וישבנו כסאות למשפט בזבל״א ובזבל״א ויצא מאתנו הח״מ שאין חייב לשלם עד המעות כפי הפשרה מה שנשאר ממה ששילם לו עד עתה עד עשרים אלפים לעי רק שעשינו טערמינאן קצרים ממה שהם התפשרו שהי׳ לו כפי הפשר זמן עשרים חדשים לשלם כל חודש אלף לעי ועשינו שישלם כל החוב על כלות חמשה עשר חדשים. והטעם הדבר פשוט אצלינו כי מה שנכתב בכתב הפשר שבאם יפשע ולא ישלם כפי הפשר היינו שיגלה דעתו שחוזר בפשר או שאינו ירצה לשלם אבל לא אם ישכח ושכחו מלהזכירו וראינו שיש בדעתו ורוצה לשלם — ובפרט שלא נכתב כלל בהשטר שבאם לא ישלם בדקדק שיאחר זמן הפרעון ורק שלא יפשע ולא יקיים וזה בכלל שקיים רק שהי׳ אנוס וטרוד בטרדות החג והא ראי׳ שמיד שכ׳ לו מיד שלח לו.

ומצאתי אח״כ בחו״מ סי׳ נ״ה בחכמת שלמה בזה הלשון מי שפרע מקצת חובו והשליש את השטר נ״ב הנה בדין אם השליש שטרו באופן שאין בו אסמכתא אם לא יפרע כך וכך לזמן פלוני אז יתחייב יותר ועבר הזמן ולא תבעו המלוה בזמנו אם נחשוב זה ביטול התנאי ויתחייב בכולו — נראה לי דלא הוי ביטול התנאי והרי מפורש בסי׳ ע״ג ס״ו בסמ״ע והש״ך דאף בנשבע לפרוע ביום פלוני אינו חייב לפרוע עד שיתבענו וא״כ אם בשבועה הוי כן מכש״כ בתנאי דהוי כן ואף דהטו״ז חולק שם היינו רק בשבועה דמכח איסור שבועה מחויב

לקיימו אפי׳ בלי תביעה ככל הנשבע לעשות איזה דבר אבל בלא חיוב שבועה מודה הטו״ז עיי״ש שהאריך — ונלמד דכאן ג״כ לא הי׳ תובעו לשלם כי האיש שאמר לו להזכיר שכח מלהזכירו והי׳ צריך שיכתוב לו מכתב רעקאמאנדיערט בהבי דואר ואז אם לא ישלם אז יהי׳ חייב הכל אם הי׳ נכתב כן בהשטר פשר שבאם יעבור הזמן ולא ישלם יה׳ מחויב לשלם הנ״ל ודו״ק.

כתבתי היום יום ב׳ לס׳ תז״מ תרצ״ו לפ״ק בעטלאן יע״א.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן ד

בענין דו״ד שבין הב׳ ... נ״י ובין השותפים כה״ר ... נ״י וגיסו ר׳ ... נ״י במה שנתן להשותפים ויעקסיל על זמן ולקחו השותפים ולקחו בעד הוועקסיל מעות הקעססא וכשהגיע הזמן לפרוע ולא פרעו הב׳ הנ״ל עשה הקאססא פראצעס שנתהוי הוצאות קרוב לשני אלפים לעי וטען הב׳ הנ״ל שהשותפים נתנו הוועקסיל שלא כדין בהקאססא ומחויבים לשלם ההוצאות שגרמו לו — והשותפים טענו שהם לא עשו שום הוצאות רק הבאנק אדעתא דנפשי׳.

ת ש ו ב ה

הדבר מבואר בשו״ת תשורת ש״י מהדו״ת סי׳ קנ״א ממש מעשה כזה ומברר שם שאין על המלוה אחריות על ההוצאות שעשה הקאססא ורשות הי׳ להמלוה ליתן הוועקסיל בהקאססא שמכר השט״ח לעכו״ם להקאססא וישראל לא ציווהו לתבוע מהקאססא מדעתא דנפשי׳ תובע ממונו כיון דקנה השט״ח ועיי״ש שמברר דאין זה דומה כלל למה שמבואר בח״מ סי׳ כ״ו דמוסר שט״ח לעכו״ם שיתבענו בדיניהם שחייב יען שציווהו עיי״ש — וסיים שכבר ביאר הדבר בערך שי׳ חו״מ סי׳ כ״ו והיות שאין בידי הספר הנ״ל — חפשתי בחו״מ וראיתי בסי׳ ס״א שתלוי באשלי רברבי עיין בסי׳ ס״א בסמ״ע סק״ט ובנתיבת המשפט חי׳ סק״ח וביאורים סק״ו שכתבו שאסור למכור לכותי שטר על ישראל — אמנם הפתחי תשובה ס״ק כ׳ הביא מדגול מרבבה וגם בתומים תמהו מה איסור יש בדבר למכור שטר לכותי וכן כתב בהגהות אמרי ברוך עיי״ש — ועיין בחכמת שלמה שכ׳ הכוונה לאיסור לא תחנם — וע״כ לע״ד דתלוי׳ מי היא המוחזק ודו״ק.

שוב ראיתי בדברי גאונים כלל ט״ו אות כ״ח שהאריך בענין זה ומסיים שאסור למכור שט״ח לכותי ומתמה על הגאונים בחו״מ סי׳ ס״א שלא זכרו את הש״ע שבסי׳ כ״ו כנראה שחשב שאין חילוק בין מוסר שט״ח לכותי או מוכר שט״ח לכותי אבל כפי מה שביאר בערך ש״י החילוק א״כ א״ש פלוגתת הפוסקים בסי׳ ס״א ובאמת משם ראי׳ להערך ש״י ודו״ק.

הנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי ב' וירא תר"צ לפ"ק בעטלאן נקרא כעת בעקלעאן יע"א.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן ה

בימי ספירת העומר יתברך מאת גוזר ואומר וינצל מגזירת קל וחומר ה"ה ידידי הרבני המופלא ומופלג בתו"י מחו' הנגיד היקר מאד נעלה כקש"ת מו"ה **ברוך גראסמאנן** נ"י אבן יקר פה ק"ק בעטלאן יע"א.

בדבר שאלתו שרוצה לשכור בית דירה לר' אברהם בחצרו והיות שיש עוד בחצרו שדר בו ר' יצחק אשר מלאכת אשתו היא שעושית בגדי נשים והיות שגם אשתו של ר' אברהם עוסקת במלאכה זה אם מותר לשכור לו.

ת ש ו ב ה

עיין בחושן משפט סימן קנ"ו סעיף ה' הי' שם במבוי, אחד מבני מבוי אומן ולא מיחו בו ובא חבירו ועושה ג"כ כיוצא בו אינו יכול למנעו ולומר אתה פוסק חיי ועיי"ש בהג"ה דלכו"ע אינו בעל האומן מוחה, אבל אם הוא ממדינה אחרת יש להם למנעו ואם הי' נותן מנת המלך אינם יכולי' למנעו ובהג"ה ורבים אומרים דאפי"ה אין לו רשות ליכנס למבוי שיש שם בני אומנתו דבעל האומנות יכול לעכב עליו הואיל והוא מעיר אחרת עיי"ש — מזה נשמע דאם הוי מאותו העיר אינו יכול למנעו וכיון דר' אברהם הוא מפה אינו יכול ר' יצחק למנעו לכו"ע.

והגם שכפי שאמר לי הרוצה לילך לר' יצחק ע"כ צריך לילך אצל פתח ר' אברהם וכנראה דומה להמרדכי בשם אביאסף מובא ביתה יוסף שם דכ' במבוי הסתום מג' צדדין רק בצד אחד יכנסו לו ודר ראובן אצל סופר הסתום ובא שמעון לדור כנגד הצד הפתוח שאין העכו"ם יכול לילך אם לא ילך תחלה לפני פתח שמעון נראה דיכול לעכיב עליו עכ"ל וכ"כ בהגהות מיימון פ"ו מהל' שכנים וכ' הבית יוסף דאביאסף ס"ל דלא כר"ה ברי דר"י וא"כ לדידן דקיי"ל כר"ה ברי דר"י לא מצי מעכב עליו עכ"ל ועיין בפתחי תשובה שם שהביא החולקים על הבית יוסף דבזה כו"ע מודים דמצי למעכב יען דשמעון יושב בצד חנותו בפתחו ופסק לחיותו עיי"ש — מ"מ נראה דידוע דמלאכת החייטים ובפרט נשים העוסקות בזה אין להם שום חנות רק עוסקים בביתם ואין זה כלל פסקו לחיותא והפתח אינו פתוח — ובפרט שגם עד כעת הי' לה מלאכה זה לא רחוק ממנה באמצע הרחוב ועיי"ש עוד בפתחי תשובה ס"ק ג' בסופו בשם תשובת בית שמואל אחרון ותשו' בית אפרים חו"מ סי' כ"ו כ"ז נראה שאין חשש כלל ואינו יכול לעכב.

הנלע"ד כתבתי.

הק' **אפרים ביללויטצער**

סימן ו

אודות דין ודברים שבין מו״ה ... נ״י ובין מו״ה ... נ״י וסיעתו שטענו שיורד לאומנתם ופסק לחייתם א׳ במה שעשה לעצמו שפיריטוספעריטייס ענגרי עם שותפו איש נכרי ונותן בזול יותר מהקרן וצודה קונים בשוק ושולח שלוח לצוד הקונים.

הנה במה שפתח חנות בצד חנותם נראה דאינם יכולים לעכב עליו כדאיפסק הלכתא דבר מתא אבר מתא אינה יכולה לעכב עיין בחו״מ סימן קנ״ו סי׳ ה׳ והגם שיש לו שותף שאינו בר מתא חדא כיון שנותן מס מחנותו כאן ועוד כיון שיש לו שותף בר מתא אינם יכולים לעכב כדפסק בשו״ת נחלת שבעה סימן ב׳ ומובא דבריו בפתחי תשובה שם ס״ק ד׳ — אמנם במה שנותן בזול בזה נראה לע״ד צדקו טענתם עיין בשו״ת פנים מאירות ח״א סימן ע״ח ומובא בפתחי תשובה סק״ח אודות מחזיקי ארענדיש שהחזיקו שני כפרים בתחום אחד ורוצה אחד למכור משקה י״ש ושכר בזול יותר ממה שנקבע השער במדינה והשני מוחה בידו באמרו כי הוא גורם לו היזק שעי״ז מרגיל לבא אנשי כפר שלו לשתות שם והשיב דנראה דאפי׳ בעיר ובשכינות ישראל שהלוקחים נהנים אפי״ה יכולים שאר מוכרי שכר וי״ש לעכב על זה וראי׳ דאמרי׳ פ׳ הזהב ולא יפחות השער וחכמים אמרו זכור לטוב מ״ט דרבנן משום דקא מרווח לתרעא ופירש״י דאוצרי פירות יראו שהוזילו וימכרו בזול ומדפריך מ״ט דרבנן והלא הטעם הוא פשוט בשביל שמהנו הלוקחים ישראל ולכך נקטו לשון ברכה זכור לטוב אלא ע״כ דלא משגיחין בטובת הלוקחים כיון דאיכא פסידא למוכרים וכבר יצא השער והוא חק המדינה להתנות על השערים והוי כדינא דמלכותא ולכך הוצרך ליתן טעם שעי״ז ישתנה השער וא״כ זה דוקא במכירת פירות ותבואה כשיראו אוצרי פירות שהוזילו יביאו כל פירותיהן למכור וישתנה השער אבל במכירת הי״ש ושכר מ״מ עיי״ז לא ימכרו בזול התבואה כו׳ ופשיטא בנידן דידן שהלוקחים הם ע״כ דוודאי יכול לעכב וכ׳ דאף שכ׳ הרמ״א בסי׳ קנ״ו בהלאת הרבית דאם אחד רצה להוזיל לעכו״ם אין חבירו יכול לעכב שאני ריבית דאין שער ידוע לרבית ורשאי כל אחד לוותר קצת כדי שירגיל העכו״ם אצלו דומי׳ דרשאי החנוני לחלק קליות ואגוזים כו׳ ובפרט במכירת שכר וי״ש שאין התבואה נמכרת בזול מחמת שהוא מוכר בזול השכר נראה ברור דשארי המוכרים יכולים לעכב עליו עיי״ש — ועיין בשו״ת חתם סופר חו״מ סי׳ קע״ה וז״ל אי מחלק להקונים קליות ואגוזים או מוזיל להו להמשיך הכפריים הקונים אצלו אין ספק דאיסורא עבוד ובהא לא פליגו רבי יהודא ורבנן עיי״ש.

והנה מטעם שצד קונים בשוק שהי׳ רגילים כמה פעמים לקנות בצד שכנגדו שייך דין מערופי״א המבואר בחו״מ ברמ״א סי׳ קנ״ו סעי׳ ה׳ דאנו דנין ע״ז שאסור לאחרים לירד לחיותו ולעסוק עם העכו״ם אם משכים על פתחו וזה שצדם בשוק יכולים בוודאי לעכב על ידו.

עוד נראה לי דכיון שנותן בזול א״כ הוי פסק חיותו לגמרי וא״כ הוי כמו ביארו במצודת הדג דאפי׳ רבנן דפליגו ארב הונא מודה לזה וכשיטות

האביאסף המובא בב"י והגם שהב"י כתב דלא קיי"ל כן מ"מ כבר כתב הרמ"א בתשו' סי' ט' דבכה"ג גם רבנן מודו לר"ה וכ"כ בתשו' משאת בנימין סי' כ"ז ובשו"ת שארית יוסף סי' י"ז וכן כתב והאריך בחתם סופר חו"מ סי' קי"ח דבמבוי סתם קיי"ל כר"ה דהוי כמו בדגים וכמו שפירש"י משמע היכא שאינם באים כלל יכול לעכב וכן כתב הח"ס בסי' ס"א דהיכא דמדחהו לגמרי כ"ע מודים ועיין באריכות בח"ס סי' ע"ט ודו"ק.

שוב ראיתי בשו"ת דברי חיים חו"מ סי' מ"ח חלק ראשון שכ' מותר ליתן בזול וכתב דבפנים מאירות לא איירו רק מטעם שהוא חק המלכות שער זה עיי"ש ומ"מ נראה לי דדוקא אם נותן בזול קצת אבל אם מוזיל כ"כ שפוסק חיותא לגמרי דדמי לסוארי דדגים נראה לע"ד דיכולין למחות.

שוב ראיתי בשו"ת מהרי"א ענזיל מהגאון אבד"ק סטריא בסי' ס"ט שכ' כמו דאמרנו עיי"ש ודו"ק ועיין עוד בדברי חיים ח"א חו"מ סי' י"ט וח"ב חו"מ סי' ט"ו ודו"ק והנלע"ד כתבתי וחתמתי שמי.

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן ז

בענין דו"ד שהי' בין מו"ה ... נ"י ומו"ה ... נ"י כתבתי לי בקיצור.

היות שהרחיים אשר יש להם בשותפות בטשעפאן קנה מו"ה ... נ"י בעצמו ביחידות ואח"כ אמר לחתנו שנותן לו מהרחיים חלק רביעי ואח"כ נתן לו במתנה עוד חלק רביעי שנעשו שותפים לחצאין וכעת אין לו שום הכנסת מהרחיים רוצה למכרו כי איקלע כעת קונה שרוצה ליתן סכום הגון אבל חתנו מעכב עליו באמרו שהוא שותף ואינו רוצה כלל למכור רק אם יתנו לו סך שני שלישי ממעות המקח ואמר לו ר' ... נ"י גוד או אגוד הדין עם מי?

ת ש ו ב ה

עיין בחו"מ סי' קע"ו סעיף ט"ו שאם לא נשתתפו לזמן רק סתם ורוצה אחד למכור הרשות בידו ועיי"ש בש"ך דהה"ד אם רוצה אומר גוד או אגוד — והנה זה הרחיים הי' שותפים בלא זמן ויכול לומר בכל עת ובכל זמן שרוצה למכור — והגם דשם בחו"מ איירו במטלטלין וכאן הוא רחיים מחובר — אפשר לומר דהמאטאר הוא דבר המטלטל שהוא העיקר העסק וגם האבנים ובעד זה נותנין המעות והשאר טפל ונידון בתר העיקר.

ועוד אם נימא שנקרא רחיים קרקע ובחלוקת צריך להיות שאם נחלק שמו עליו כמבואר בחו"מ סי' קע"א סעי' ב' ואפשר הרחיים אם בחלק אין שמו עליו וע"כ אין בו דין חלוקה מ"מ נראה שיכול לומר לו גוד או אגוד כמבואר שם והגם דהרמ"א שם כ' דדוקא אם רוצה ליקח לעצמו ויש לו מעות

יכול לומר גא״א מ״מ נראה ג״כ כאן שמתרצה ליקח לעצמו וישלם לו החציו שילוה לו.

והנה יש פוסקים שלא אמרינן גוד או אגוד בשותפים שקנו כמובא בש״ך חו״מ סי׳ קע״א ס״ק א׳ מ״מ כבר כתב החתם סופר בחו״מ סי׳ י״ד בשם תה״ד דלא קיי״ל כן רק יכולים לומר גא״א ג״כ שותפים שקנו.

והגם דיכול לטעון קים לי כאותן השיטות יען שהוא מוחזק שבידו הרחיים ועוד שהוא המסרב למכור מ״מ כבר כתב בדברי גאונים בשם שו״ת פר״ח ועדות ביוסף בכלל כ״ב דדוקא אם מעיקרא נשתתפו יכול לטעון קים לי אבל אם הי׳ שייך רק לא׳ ואח״כ קנו השני ממנו זה אינו יכול לטעון קים לי שלא מכר אדעתא דהכי וכ״ש כאן שאנן סהדי שלא נתן לו במתנה באופן זה וכ״ע מודים אף תשו׳ מהריא״ז ענזיל דו״ק.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן ח

לידנ״פ ורחימי המושלם והמופלג בתורה וביראה שלשלת היוחסין וכו׳ כש״ת מו״ה **יצחק אייזיק ווייס** נ״י.

אחדש״ה הנני לעשות רצון מעכ״ת נ״י לברר הדבר הנשאל אודות העסק השותפות שנשתתפו חמשה או שבעה אנשים שנתנו כ״א מעות לצרכי העסק ושנים מהם הי׳ המדריכים והנושאים ונותנים בהעסק והשאר לא התעסקו רק קבלו חלק יען שנתנו מעות וגם מע״כ נ״י ביניהם אח״כ מחמת סיבות שונות נפסק התעסקות הענין הרבה שנים ונשארו קרקעות השותפות בנינים ומקום ההתעסקות בלא שום עבודה ושוב קנה מע״כ כל חלק של שאר השותפים ונשאר כל קרקעות למע״כ נ״י — וכעת הזמינו את מע״כ נ״י לבי״ד תובעים שהי׳ להם תביעות ממון בעת שהי׳ השותפים נו״נ בהעסק וע״כ שאלתו יען שמע״כ לא הי׳ אז מתעסק בהעסק ואינו יכול להשיב על טענתם רק השותפים שהתעסקו מעיקרא אם יכול לטעון שיזמינו הם את השותפים ההם שהם ידעו להשיב על טענתם ואם יתחייבו אז גם מע״כ נ״י ישלם מה שמגיע לחלקו — ולברר ג״כ שאין למע״כ נ״י אחריות על שאר שותפים רק מה שמגיע כפי חלק שהי׳ לו בהעסק.

ת ש ו ב ה

מבואר בפתחי תשובה חו״מ סי׳ קכ״ב סק״ג בשם שו״ת חכם צבי סי׳ קס״ט בתבעו לשותף אחד לד״ת אינו מחויב לילך עד שיזמין גם השותף השני מכמה טעמים עיי״ש — וא״כ אינו זקוק מע״כ נ״י להשיב על טענות התובעים עד שיזמינו גם שאר השותפים.

א) מה ששאל האם יש עליו אחריות גם בשאר השותפים זה דוקא אם לא חלקו אם כאן שנתבטל התעסקות העסק זה איזה שנים ואח״כ קנה מע״כ כל העסק הקרקעות מהם א״כ כבר נתחלק השותפות ואין שום שיתוף על מע״כ נ״י רק כפי חלק שהי׳ בעת שהי׳ השותפות ביחד ופשיטא שאינו יכול לתבוע רק על חלק מע״כ ועיין לשון הסמ״ע חו״מ סי׳ קכ״ב ס״ק י״ז — וש״ך שם ס״ק ל״ה — ועיין בחו״מ סי׳ קע״ו סעי׳ כ׳ יתן כל אחד חלקו כי כעת כל חלוקת השותפות אינם אחראין זה לזה אח״כ — ובפרט כאן שהרבה שנים שנתבטל התעסקות השותפות — ועיין בחושן המשפט סימן ע״ז סעי׳ א׳ דאפי׳ שנים שלא כאחד או שלקחו מקח אחד שניהם ערבים זה לזה אינו יכול לתבוע את אחד על כל החלק רק מדין ערב ולא ערב קבלן היינו באופן שיתברר שלא יה׳ נכסים וכדומה — ועיין שם בסעיף ב׳ דשותפים שלוה אחד מהם לצורך השותפות השני משעובד אם הוא מודה או שיתברר הדבר בעדים או שידוע שהי׳ לצורך השותפות והיינו על חלקו כמובן עיי״ש — והיינו שותפים הם ערבים זה לזה כמבואר בש״ך שם סק״ב עיי״ש — ועיין שם בטו״ז סי׳ ע״ז סעי׳ ב׳.

סימן ט

שאלה בא׳ שקנה ב׳ חביות יי״ש ונתן על זה אנגאבע ולקח חבית אחת ואח״כ נתיקר היי״ש וחזר המוכר ולא רצה ליתן להלוקח עוד חבית השני וטוען שלא קנה ממנו בקנין גמור ומעות אינן קונות ילמדנו הדין עם מי.

ת ש ו ב ה

הנה המוכר טוען שלא משך ממנו ולא קנין אחר רק מעות וקיי״ל דמעות אינן קונות — הנה אף לפי דבריו מ״מ יש בדבר זה מי שפרע — אמנם בעיקר דבריו שזה לא הוי קנין דבר זה לא ברירא וצריך תלמיד הנה אמרינן במס׳ בבא מציעא דף מ״ז ע״ב א״ר יוחנן דבר תורה מעות קונות ולמה אמרו משיכה קונה שמא יאמר לו נשרפו חיטיך בעליי׳ וכן קיי״ל בחו״מ סי׳ קצ״ח עיי״ש — אמנם קיי״ל דקונין בקנין סיטומתא עיין בב״מ דף ע״ד ע״א וכ׳ ה״ה בשם הרשב״א בפ״ז מה׳ מכירה דהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה בדבר שבממון ועיין בטור וחו״מ סימן ר״א סעי׳ ב׳ בכל דבר שנהגו התגרים לקנות בו כגון ע״י שנותן הלוקח פרוטה למוכר קנה עיי״ש — ולא קשה אמאי דאמרי׳ מעות אינן קונות שמא יאמרו לו נשרפו חיטיך בעליי׳ אלמא אע״ג דמה״ת הוי קנין יש כח ביד חז״ל לגזור שלא יהיה קנין ואיך יה׳ בזה המנהג עדיף יותר מדבר תורה שיה׳ מהנו — אמנם זה לא קשה כיון שאינו נותן כל המעות ליכא למיחוש שמא יאמרו לו נשרפו חיטיך וע״כ מהנו כן כתוב הסמ״ע סי׳ ר״א ס״ק ד׳ ולפי״ז כיון דדרך התגרים לקנות ע״י אנגאבע לחוד והוי מנהג מדינה ושפיר קנה השני חביות ולא יוכל כלל המוכר לחזור בו.

ועיין בנתיבת המשפט חי׳ סי׳ קצ״ח חו״מ ס״ק ג׳ שכתב דאפי׳ בנתן כל המעות בקנין סוטימתא קנה אף דאיכא למיחש נשרפו חיטיך מ״מ לא פליג

רבנן — ועיין מש״כ החכמת שלמה בחו״מ סי׳ ר״א בשאלה שעשה קנין האנדשאלג ואדרוף וכ׳ דמנהג הנהוג בסוחרים קונה ומה שאחד מתעקש שרב אחד פסק להיפך הבל יפצה פיהו חדא שאין ביד הרב לעשות מנהג דלא שייך מנהג ברב אחד ומכש״כ בדיני ממונות שאין ביד אחד לעשות מנהג לעצמו גם בקהלות קטנות לא שייך מנהג ואין דרך לסחור שם הרבה והם נגררין אחר מקומות הגדולות אשר סביבותיהן ועיין בחו״מ סי׳ של״א דמנהג הוי מה שנהג ג״פ ולא פ״א ובכל המקומות המנהג שקונה קנין גמור ולא יה׳ דחוי ספק הנה מדין תורה מעות קונה רק שחז״ל תקנו שאינו קונה וכיון דהוי מנהג הסוחרים לקנות הדר אוקמו׳ אדאו׳ ונעשה כשל תורה וא״כ הוי רק ספק אם שייך בזה תקחז״ל או לא הוי ספק ואוקמיהו אדינא אפי׳ להוציא ממון כמו״ש בקצוה״ח סי׳ שי״ב בשם הה״מ עיי״ש וכ׳ אף דנתן רק מקצת מעות מ״מ הרי מפורש בסי׳ ק״צ סי״א וכו׳ עיי״ש שהאריך.

ועיין עוד בשו״ת ח״ס חו״מ סי׳ י״ב דקנין סטומתא הוי קנין דאו׳ ופליג על נה״מ דס״ל דלא הוי רק דרבנן וכ׳ עוד שעדיף מקנינים שתקנו חכמי׳ דנגעו בי׳ מטעם הפקר ב״ד הפקר אבל מנהגם ורצונם הוי קנין דאו׳ הביא שם תשו׳ המיוחסת לרמב״ן סי׳ רכ״ה דמנהג הסוחרים הוי קנין דבר תורה ועיין עוד בשו״ת חתם סופר חיו״ד סי׳ שי״ד והנה שם משמע דחתם סופר ס״ל דדינא דמלכותא כזה הוא מן התורה ומה שקנה מדינא דמלכותא מהנו מן התורה ובאמת מצאתי בדברי חיים חו״מ שכ׳ דלא מהנו בזה דינא דמלכותא עיי״ש והנה לפי דברי חתם סופר כיון דמדינא דמלכותא קונין באנגאבע א״כ קנה גם מטעם זה ומצד המנהג.

ועוד נראה לי כיון דמשך ממנו קצת שחבית אחת לקח ממנו נלע״ד דקנה אף מטעם משיכה — והנה רציתי עוד להאריך אמנם אני מוקף בחבילי טרדן ואחתום שמי.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן י

בדבר הטו״מ שבין מו״ה ... ובין מו״ה ... נ״י ושותפו שקנו ממנו דקין של כל המקומות אשר מביא משם ועשו שליסצעטטעל ונתנו לו עשרים אלפים לעי — אח״כ נתיקר הרבה השער של הדקין ואמר ר׳ ... נ״י לר׳ ... שא״א לו ליתן להם בעד שער הזול ואמר לו ר׳ ... שיתן לו עד שתשתלם העשרים אלפים לעי והשאר מוחל לו — ואחר זמן הרבה עשו מסחר ביחד והי׳ חייב ר׳ ... לשלם לר׳ ... מעות הרבה ותפס בעד השלוס הנ״ל.

ת ש ו ב ה

הנה יש כאן לדון מחמת כמה ענינים ותחילה נברר אי מהנו מחילתו עיין בש״ע חו״מ סי׳ רמ״א סעי׳ ב׳ דמחילה א״צ קנין כלל וכ׳ שם ברמ״א

דאפי' הוי לו שטר או משכון עליו אפ"ה הוי מחילתו מחילה בדברים בעלמא ועיי"ש בבאר היטב סק"ה הביא פלוגתא בזה וסיים דהוי ספיקא דדינא אי מהני מחילה היכא דתפיס שטרא — ועיין בסמ"ע סי' י"ב ס"ק כ"א דלא מהני מחילה בדברים בלא קנין היכא דשט"ח בידו ועיי"ש בש"ך ס"ק י"ז מש"כ בזה ועל הב"ח — ועיין באבן העזר סימן ק"ה סעי' ו' בב"ש ובח"מ פסקו דמהנו מחילה אפי' טפוס בשטרא — ועיין בקצות החשן סי' י"ב ס"ק א' כ' דרוב הפוסקים סברו דמהנו מחילה בשטר — אמנם בנתיבות בחי' ס"ק י"ד כ' כיון דהוי מחלוקת הפוסקים יכול הנתבע לומר קים לי עיי"ש.

אמנם לע"ד דיש לחלק בין נידון דידן לכאן. א) עפ"י מש"כ בפתחי תשובה סי' רמ"א ס"ק ב' בשם תשו' באר יצחק אה"ע סי' ע"ז ענף ד' דדוקא בשט"ח דהוי כגבוי לא מהני מחילה אבל בכתב יד ולא הוי שט"ח כיון דלא הוי כגבוי שפיר מהני מחילה עיי"ש.

ב) עפ"י מש"כ הנוב"י מהדו"ת חו"מ סי' ל"ב דאף אם נימא כאותן שיטות דבנקיט שטרא אינו יכול למחול זה דוקא אם הי' ללוה מעות או נכסים מטעם דהוי כגבוי אבל אם הי' באותו שעה עני ואח"כ נתעשר פשיטא שאין יכול לתבוע עיי"ש ומובא דבריו בפתחי תשובה סי' י"ב ס"ק י"ד.

ג) מה שהביא שם בפ"ת דעת מהרש"ל דאם אמר שבלבו הי' למחול לו מהנו מחילתו אף דנקיט שטרי' ואף שמהרי"ט פליג עלי' כ' דהוי דברים שבלב ורק בדבר שידוע לכל העולם עיי"ש וא"כ כיון שעשה עמו מסחרי' אחרים גלי דעתא דמחל לי' ואף שותפו גלי דעתו דמחל דהא עשה עמו מסחרים חדשי' ולא תבע הישן וזה ברור.

ד) ועיין בש"ך סי' ס"ו ס"ק ע"ד בשם בעה"ע וכ"כ בשמן רוקח ח"א סי' ע' ותומים סי' י"ב דהיכא דצריך לו השטר או לא הי' בידו מהני מחילתו דהא לא הי' יכול ליתנו בחזרה וכאן הי' צריך לו על המעות שהי' בידו פשיטא שמהנו מה שמחל לו — וזה לשונו של השמן רוקח דלא פליגי כלל היכא דלא מוחל כל השיעבוד דצריך להשטר לגבות המותר וודאי דאין צריך קנין עיי"ש.

ה) עיין בב"י סי' רמ"א מחוד א' בשם מהרי"ק דאדם שעושה מעשה שנראה כמודה לחבירו הוי כמחילה ועיין דברי גאונים כלל צ"ח סי' ע"ב ד"ה ועיי'.

ואף דכתב הרמ"א בסי' רמ"א סעי' ב' דדוקא בחוב שייך מחילה אבל בחפץ לא מהני וזה הוי כחפץ — חדא דהא אם לא נתן לו בוודאי יתבע ממנו מעות מיחשוב כחוב ועוד דזיל בתר טעמא דשם כיון שיש בידו לא מהנו לשון מחילה רק לשון מתנה אבל כאן שלא הי' בידו שפיר מהנו לשון מחילה דהא אפי' במעות בעין לא מהנו לשון מחילה כמו בפקדון ועיי"ש בבאר היטב ס"ק ז' ודו"ק.

ומה שטוען ר' ... שהוא מחל אבל שותפו לא מחל ועיין בדבר גאונים כלל צ"ח סי' מ"ג שפלוגתא בזה אי הי' להם לשותפים חוב אי מהני מחילת השותף לגבי חבירו הנה לע"ד דדוקא גבי חוב לא מהני אבל לגבי קנין

ומסחר שפיר מהנו וכדקיי״ל בחו״מ סי׳ קע״ו סעי׳ ז׳ דשותף סתם הלך אחר מנהג המדינה שיש כח לכל אחד בענין מסחר לעשות כרצונו ושכלו.

וחוץ מזה עיין בחושן משפט סי׳ ר״ט סעי׳ ו׳ שהפוסק על השער וקיבל דמים מחייב ליתן לו אם נתן לו כל המעות אבל אם לא נתן לו כל המעות פסק בפמ״א מובא שם בפתחי תשובה ס״ק י״א דחייב ליתן לו רק כפי דמיו עיי״ש כגון שהוקר או הוזיל שתות אינו מחייב ליתן לו עיי״ש — ועיין מש״כ בפתחי תשובה סימן קע״ו ס״ק י״ב בסופו פלוגתא אם מהנו מחילה היכא שיש שטר בידו ודו״ק.

ועיין בחושן משפט סי׳ ע״ז בש״ך ס״ק י״ט שכ׳ שהשותף יש לו רשות לימחול שיורד ברשות ולכל היותר יש טענה לשותפו אבל לגבי אינש אחרינא מהנו כל מה שמחל ועיי״ש בהגהות אמרי ברוך חילוקים מ״מ בנד״ד מודה כו״ע דמהנו דהרי משו״ה מחל כדי שיתן לו בחזרה האנגאבע כמובן — והנה כעת ראיתי בח״מ סי׳ ר״ה דמחילה הוי כמתנה לענין שאי״צ למסור מודעא אלא כל שיש איזה אונס יכול לחזור — נראה לחלק דוקא אם אינו מרויח כלל במה שמחל כמו במתנה שנותן ואינו מרויח כלל אבל אם מוחל כדי שיקבל בחזרה האנגאבע וכדומה הוי כמו מכר או פשרה שצריך מסירת מודעא, דהא כל עיקר הטעם דבמתנה אי״צ הוא משום דאינו מקבל כלל אבל כאן שמקבל ממנו בחזרה הוי גמיר ומקנה כמו מכר — ועיין עוד בנה״מ ביאורים סי׳ ר״ה ס״ק ח׳ שכ׳ אם אנסוהו ונתן בעצמו מתנה לפטרו מהאונס הוי מתנה ורק אם מסר מודעא לא מהנו — וא״כ אם מחילה הוי כמו מתנה מ״מ שלא אנסוהו כלל לימחול רק הי׳ האונס על כסף האנגאבע א״כ אם לא מסר מודעא שפיר מהנו מה שמחל והבן — ובלא״ה כיון שנתיקר הוי ריבת כדלעיל והבן — ובאמת עיקר החילוק דמכר הוי תלוי וזבין ומתנה הוי תלוי ויהיב ומחילה ג״כ תלוי ויהיב, והיינו שלא קיבל כלום אבל היכא שמקבל הוי תלוי וזבין פשוט.

והנה לענין טענת ר׳ ... שהדיין שלו שבורר לו טען בשעת המו״מ שאינו יודע וא״כ לא הי׳ אפשר לפסוק הד״ת הנה כיון שעד גמר הד״ת טען וודאית לאו כל הימנו לומר אח״כ ולערער על הפסק דא״כ הי׳ לו לשתוק מכל וכל ועוד כיון שפסק הד״ת וחתם עצמו עליו א״כ סבר וקיבל הכל דאפי׳ לא הבין מה כתוב למעלה בהפסק דין כיון שחתם שמו עליו הוי כהסכים על כל מה שכתבו למעלה וכמבואר בחו״מ סימן מ״ה סעיף ג׳ עיי״ש ודו״ק — ועיין עוד בחו״מ סי׳ ס״ח ס״ב ברמ״א עיי״ש — ועיין בשו״ת חתם סופר חו״מ סי׳ ה׳ השני.

סימן יא

לידידי הרבני היקר המו״מ בתורה ובויראה כש״ת מוה״ר **צבי ראטה** נ״י רה״ק דפה.

בענין דו״ד שבין הקהל ובין הטבחים הקצבים ששכרו את החנות שמוכרים בשר מהקהל לשלם לכל חודש וחודש סך שני מאות ואלף לעי ונכתב כן בפנקס הקהל ואח״כ אחר איזה חדשים בקשו הקצבים מהראש הקהל שקשה

להם ליתן בפעם אחת בכל חודש שישלמו שלשה מאות לעי בכל שבוע ונתרצה להם ואח״כ אחר איזה שנים הניחו להם שישלמו שמונה מאות לעי שכר דירה לכל חודש ושלמו בכל שבוע שני מאות לעי ואח״כ הניחו על ששה מאות לעי לחודש ושלמו מאה וחמישים לעי בכל שבוע — וכעת שנשארו חייב להקהל שני אלפים ותבעו מהם הזכירו שהיות יש בכל שנה נ״ד שבועות והם שכרו על חדשי׳ של המספר של העמים וע״כ בכל שנה שלמו יותר הרבה ששלמו בכל שבוע ותבעו שישלמו להם הקהל זאת בחזרה ובאו לפני ד״ת.

ת ש ו ב ה

נראה לי שפטורין הקהל מכמה טעמים א׳ עיין בש״ע חו״מ סי׳ שי״ב סעי׳ ט״ו המשכיר בית לחבירו לשנה בסכום ידוע ונתעברה השנה נתעברה לשוכר השכיר לחדשים נתעברה למשכיר השכיר לו חדשים ושנה בין שאמר לו דינר לחודש שנים עשר דינר בשנה בין שאמר לו י״ב דינר לשנה דינר לכל חודש הרי חדש העיבור של המשכיר שהקרקע בחזקת בעליה עיי״ש — ומעתה לפי״ז כאן שבתחלה הי׳ המדובר לחדשים אבל אח״כ הי׳ לשבועות והוי כשתי לשונות וקרקע בחזקת בעליה ופטור הקהל.

ב) כי הגם שבתחילה השכירו לשנה ולחדשים אבל אח״כ שלא יכלו לשלם א״כ חזרו מזה השכירות ועשו שכירות חדש על כל שבועה ובטלה התנאי הראשון שנתרצו שתיהם לשלם בכל שבוע — ואולי שזה מה ששלמו יותר הי׳ בשביל המתנת מעות שלא קיבל הקהל בפעם אחת המעות — אמנם לא ניחשוב זאת כרבית לאסור מכמה טעם כמובן.

ג) נראה דכיון ששלמו כן הרבה שנים ולא ערערו עליו עד היום הזה שתבעו מהם מעות לשלם א״כ הוי בכלל מחילה ועיין בשאילת יעב״ץ ח״א סי׳ קמ״ז דאפי׳ לא מחל אלא בלב מהני ואם שוב חזר ונפרע קרוב בעיני להקרא גזלן עיי״ש ועיין בס׳ זכור לאברהם חו״מ ח״ג ערך מחילה שכ׳ בשם הגאון חיד״א בספרו חיים שאל סי׳ י״ב בהגה״ט אות ט״ז שפסק דמחילה בלב מהני ואם תובע אח״כ מהלוה הו״ל גזל ועיין בשו״ת שו״מ מהדו״ד ח״א סי׳ ל״ז בדיבור הראשון הוכיח מהר״ן דמהני מחילה בלב וכן המהרש״ל בפירושו על הסמ״ג בעשין מ״ח גבי מי ששהתה כ״ה שנים ולא תבעה כתובתה דמחילה כ׳ דמכאן ראי׳ דמחילה בלב מהני בלא דיבור עיי״ש.

ואף שיש הרבה פוסקים שחולקים על זה וכתבו רק גבי כתובה אמרי׳ כן כי מקולי כתובה הוא דמהני בלב מחילתה עיין בדברי גאונים כלל נ״ז אות ה׳ שהאריך מהרבה ראשונים בענין זה מ״מ כ׳ שם היכא דאיכא אומדנא דמוכח שמחל מהני מחילה אפי׳ בלב וע״כ אמרינן בש״ס מסתמא מחל שגילה דעתו מצד שעשה איזה מעשה דמוכח שמחל לא הוי דברים שבלב כ״כ בשו״ת מהרי״ט חלק חו״מ סי׳ מ״ה וסי׳ קי״ב עיי״ש מעתה כאן שהי׳ הקצבים כמה שנים לא תבעו ואדרבה שלמו אח״כ מידי שבוע בשבוע והרבה פעמים לא

רצו לשתוט להם עד שישלמו חובתם ואמאי לא טענו שמגיע להם מעות ובוודאי מחלו ונתרצו ואין להם שום טו״מ על הקהל.
הנלע״ד כתבתי וח״ש.

אפרים הלוי בילליטצער

סימן יב

שוכ״ט לכבוד הרבני היקר כה״ר יצחק אייזיק מייער נ״י.

בנדון שאלתו שבנו חולה ל״ע זה ב׳ חדשים אם מחויב לשלם שכירות.

ת ש ו ב ה

הנה זה דבר פשוט בש״ע חו״מ סוף סימן של״ד שאם הוא חולה שאינו רגיל בו פסידא דמלמד והנה כפי ידיעתי שבנו יחי׳ לא הי׳ רגיל באותו חולה אינו חייב לשלם לו — אמנם שמעתי שבנו יחי׳ חולה בחולה המתדבקת ר״ל וכמה ילדים נחלו בזה בעת ההוא ע״כ נסתפקתי אם לא נחשוב למכת מדינה שפסק רמ״א בסי׳ שכ״א דההפסד הוא על בעל בית עיי״ש — אמנם עיין בסמ״ע שם ובש״ך ובפתחי תשובה בענין זה שחלקו על הרמ״א — ובאמת לא מצאתי שחולי יה׳ נחשוב למכת מדינה ובפרט שלא נחלה רק איזה ילדים — ועוד כפי ששמעתי ממע״כ נ״י שבנו כעת אין לו אותו חולה רק שמאותו חולה בא לו חולה הכליות וא״כ זה בוודאי אינו מכת מדינה שלא נמצא בשאר הילדים ע״כ נלע״ד דאינו חייב לשלם לו והוא פשוט.

סימן יג

אלקים יענה את שלום ידידי הרבני המופלא ומופלג כהן שדעתו יפה מו״ה **מרדכי הכהן קאהן** נ״י.

בדבר שאלתו שקטן אחד לקח את הדימאנט שבידו הנעשה לחתוך זכוכית ושברה אם יש לו לחייב אביו לשלם.

ת ש ו ב ה

הנה הגם במובן מוסרי ערב האב בעד מעשה בניו עד המקום שיש לתלות שמאופן חנוכו השתלשלו וכמבואר בסנהדרין נ״ב ע״א את אבי׳ היא מחללת שאם הי׳ נוהגין בו קידש נוהגין בו חול נוהגין בו כבוד נוהג בו בזיון אומר ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שיצא זה מחלציו א״ר אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפי׳ לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא

כו' ועיין כתובות מ"ד סע"ב על פתח בית אביה ראו גידולים שגידלתם וכו' ועיין בסוטה ל"ז ע"ב ארורין אביו ואמו של זה שכך גרמו לו ועיי"ש וכל זה הוא בענין מוסרי שמחויב האב לחנך בנו וללמדו דרכי מוסר — אמנם בענין משפטי אין האב ערב כלל בעד מעשה בניו הקטנים כגון שגנבו או חבלו והזיקו כמבואר בש"ס ב"ק פ"ח מ"ד דף פ"ז ע"א חרש שוטה וקטן פגיעתן רעה החובל בהן חייב והם שחבלו באחרים פטורים עיי"ש ונפסק כן להלכתא ירושלמי ב"ק פ"ד ה"ה רי"ף ב"ק פ"ח סי' קנ"ה רא"ש שם רמב"ם חובל פרק ד' הכ' חו"מ סי' תכ"ד סעי' ח' וגם שהגדיל הקטן אינו מחויב לשלם שבשעה שחבל לא הי' בר דעת ועיין רמב"ם ה' גניבה פ"א ה"ח חו"מ סי' שמ"ט סעי' ג'.

עוד עיין בח"מ סי' רל"ח סעי' ט"ו לענין קטן שלוה אם חייב לשלם כשיגדל עיי"ש ברמ"א ובסעי' שלאחריו — מכל זה נשמע שאין על האב שום חיוב לשלם מה שהזיק או גנב ולוה בנו.

אמנם עיין בחו"מ סי' שמ"ט סעי' ה' ראוי לב"ד להכות הקטנים כפי כח הקטן על הגניבה כדי שלא יה' רגילים בה וכן אם הזיקו שאר נזקים וכן הוא בטור חו"מ סי' שמ"ט בשם הרמב"ם ה' גניבה הל' יו"ד פירש המשניות לרמב"ם ב"ק פ"ח עיי"ש במ"מ מסברא — ועיין בפתחי תשובה חו"מ סי' שמ"ט סק"ב מה שהביא בשם שו"ת שבות יעקב חו"מ סי' קע"ז ועיין עוד בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' שע"ה לענין מש"כ הרמ"א באו"ח סי' שמ"ג עיי"ש שדחה דברי השבות יעקב הנ"ל — ועיין עוד בשו"ת מהר"י אסאד חא"ע סי' ס"ח.

ועיין במרדכי ב"מ רמז שס"ז בשם רבינו מאיר וכו' עיין חו"מ סי' קפ"ח בסוף בב"י — עיי"ש.

ועיין בחו"מ סימן צ"ו סעי' ג' אם טענו להקטן בדבר שאין לקטן הנאה כגון נזקים וחבלות אעפ"י שמודה ואעפ"י שיש לו ממה לשלם פטור ואפילו לאחר שהגדיל עיי"ש בשם טור סי' פ"ט ס"ב וסי' צ"א סעי' יו"ד עכ"ל.

ולע"ד שיתפשרו הצדדים יען שבדרך מוסר יש התחייבות על האב שלא חנכו ולא למדו שלא להזיק ממון חבירו ועכ"פ אביו צריך בזה לצאת י"ש וע"כ טוב לפשר שאל"כ צריך עכ"פ להכות להקטן שלא יה' רגיל בו.

הנלע"ד כתבתי.

אפרים הלוי ביללימצער

חלק אה"ע

סימן א

ראיתי בוילקט יוסף שנת עת"ר סי' קצ"ח שהקשה הכותב שם על הרי"ט אלגאזי בפ"ח דבכורות שהקשה על הירושלמי דבהי' לו בן ממזר קיים פו"ר הלא הוי מצוה הבאה בעבירה ותירץ דמיירו באונס דלא הוי מצוה הבאה בעבירה וממזר הוי כגון שבא על יבמתו לאחר ג' חדשים ולא הי' היכר עוברה ואח"כ נמצאת מעוברת דהוי אונס כדאיתא בתוס' יבמות ל"ה ול"ה מצוה הב"ע וממזר הוי עיי"ש.

והקשה הנ"ל הא בפירוש איתא בנדה כ"ז דאין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת — ואם נמצאת מעוברת האיך משכח"ל שתתעבר ממנו ואי דלאחר שילדה בלא ממ"נ אם ילדה בן קיימא אסור לבוא עלי' ואם אעפי"כ בא עלי תו לא הוי אונס — ואי איירו דהפילה הלא אז מחוייב לישא אותה וכ' עוד ואי לשיטות רש"י ביבמות י"ב דאשה מתעברת חוזרת ומתעברת רק דא"א שיה' בן קיימא דולד הראשון נעשה סנדל — אלא דגם לשיטות רש"י ביבמות קשה הלא אם הפילה אז אפי' לר"ל דקיימ"ל כוותי' דביאת מעוברת ל"ש ביאה מ"מ ממזר ג"כ לא הוי ועיין בתוס' יבמות ל"ה ע"ב ד"ה תגלי — דמשמע דלא הוי ממזר בכה"ג רק דמחויב לבא עלי' עוד הפעם לשם יבום — ולומר כיון דהוא עשה הולד סנדל ע"י ביאתו ע"כ הוי ממזר זה דוחק דא"כ הוי לי' לאסור אף ליבם אח"כ — וזה בוודאי אינו עכ"ל — ולענ"ד נראה להצדיק הצדיק היינו תירץ הרי"ט אלגאזי שאיירו שהי' לאחיו המת שתי נשים ליבם והוא יבם אחד לאחר ג' חדשים ואח"כ ניכר השניה שהיא מעוברת וא"ש והגם דלא כתב הריט"א בפירש כן מ"מ סמך על מה שכ' בזה"ל ועל ממזר הנולד בזה האופן עכ"ל והיינו כמו שכ' דמעיקרא הביא התוס' דאיירו באשה אחת ואח"כ כתב שפיר בזה האופן והיינו כמו שכתבתי בשתי נשים ודו"ק שם בוילקט יוסף באות ב' הקשה הנ"ל בהא דקיי"ל מצות פו"ר כב"ה בבן ובת הלא ידוע דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ובכל מצוה ומצוה שנתן לנו הקב"ה נתן לנו הבחירה למאוס ברע ולבחור בטוב ומה נעשה במצות פו"ר באיש אשר השתדל בכל כחו לקיים מצות פו"ר ואעפי"כ לא עלתה בידו א"כ אצל פו"ר נתבטל הבחירה דהלא מה שהוא עיקר המצוה אינו בידו וכ"ש להמנ"ח דהבעילה לא הוי רק הכשר מצוה והבנים הם המצוה וא"כ בודאי קשה עכ"ל.

הנה אין אני רואה שום קו' בזה דבכל מצוה ומצוה שרוצה לעשות יש לו עיכוב מכמה דברים וכמה צדדים הלא מי שרוצה לקיים מצות סוכה לולב תפילין וכדומה ואין לו מעות מה יעשה וכי ח"ו נאמר שאין לו בחירה בשביל זה וכן ג"כ מצות פו"ר אם אין בנים יקח אשה אחרת בת בנים ומה"ת

מותר ליקח כמה נשים ויכול לגרש אשה בע"כ מה"ת וא"כ בוודאי יש לו בחירה בוודאי אם נשא אשה עקרה ולא יגרשנו ולא יקח אחרת לא יהי' לו בנים אבל הרי יש עצה לזה יקח עוד אשה או יגרש זה — ואם הוא עקר ואין לו בנים זה הוי אונס כמו שנולד ח"ו בלי ידים ואינו יכול להניח תפילין — וזה מילתא דלא שכיחא וכמו כן שנולד עקר לא הוי מילתא דשכיח — ומה שתירץ דכיון דקיי"ל חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה לדעתי זה אינו הא אינו נאנס יקח אשה אחרת ואם נאמר דכוונתו על איש שנולד עקר הנה זה דבר פשוט שפטור בלא"ה ודו"ק.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן ב

בהענין אשר יצא קול קורא בעולם ונחתם עליו גאוני הדור וצדיקים שיצאו לישע משפחה אחת אשר זה כמו מאה שנים שנתרחקו מהם וקראה להם שם גנאי „חיטשער" ולא רצו המדקדקים לשדך עמהם וכעת גזרו ואמרו גאוני הדור שאין חשש כלל על משפחתם ואסרו להוציא לעז עליהם מה אני אומר בזה.

הנה גם אנכי שמעתי דבת רבים על משפחה זה אבל לא שמעתי דבר ברור בזה וכמדומה שאמרו שאשה אחת אשת איש נבלעה לשד ומהם נתהוו המשפחה — והנה לענין הלכה כבר גליתי דעתי שאין שום טעם בזה לאוסרם דאפי' אם נימא דהאמת כן הוא שנבעלה לשד מ"מ לא נאסרה על בעלה כי כן מבואר בשו"ת מהר"ם מלובלין סי' קטז שהנבעלת לשד לא נאסרה על בעלה אפי' בעלה כהן ועיין אור זרוע הלכ' בעל קרי סי' קכ"ד ומ"ש שם מעשה בחסיד אחד ומעשה זה מובא בירושלמי שבת פ"א ועיין באבן העזר סי' ו' בטו"ז סק"ט הביא מהר"ם לובלין הנ"ל דביאתו של רוח שקורין טראכט אינו אוסר אשה על בעלה וכן בבאר היטב שם סקי"ג עיי"ש ועיי"ש בפתחי תשובה סק"ח הביא שהברכי יוסף הביא ראי' ג"כ מירושלמי שבת פ"א הלכה ג' עיי"ש — והגם שבשו"ת רח"כ ראפפורט חאה"ע סי' ח' חולק על המהר"ם לובלין ואוסרה לבעלה אפילו ישראל אמנם בהג"ה שו"ת רח"כ שם חולק עליו והביא ראי' מברכי יוסף הנ"ל והיות שהט"ז מסכים ג"כ למהר"ם לובלין וגם ברכי יוסף בוודאי קיי"ל כן להלכה ואולי יש להביא ראי' מנשי שלמה המלך ע"ה שלא נאסרו אחרי שנבעלו לאשמדאי ואולי שם הי' אנוסות שלא ידעו כלל וסברו שהוא שלמה ועיין תשו' הרשב"א סי' יו"ד דנבעלה לאחר ברצון שסברה שהוא בעלה מותרת לבעלה ישראל דטועה הוי כאונס ונסתייע מש"ס יבמות צ"ז עיי"ש — וכן הוא באבן העזר סי' קע"ח סע"י ג' בהג"ה בשם הרמב"ם פכ"ד דאישות עיי"ש.

והנה כל זה אי הי' מבורר הדבר או שהי' עדים אבל באמת אין כאן שום עדות או דבר ברור רק קול ולעז של בני אדם זה שמע מזה וזה מזה ואין מקור לדבר בוודאי אין שום חשש עיין באבן עזר סי' ב' כל המשפחות

בחזקת כשרות ועיי״ש סעי׳ ג׳ משפחה שנקרא עלי׳ ערער הוא שיעידו ב׳ עדים שנתערב בהם ממזר עיי״ש ואף שהבית שמואל שם סק״ז כ׳ בשם רש״י שאף רק בשנים שקראו שמץ פסול ואף שלא העידו עדות גמור עיי״ש מ״מ רק אם אותם שנים ידעון בעצמן איזה ענין אבל כאן אין כלל איש שידע דבר ברור.

ועוד שמעתי שיצא קול שנבעלה לשחור הנקרא ציגיינער והנה גם על זה אין כלל עדות או דבר ברור ורק קול בעלמא ואפי׳ אם נימא שהאשה אסורה לבעלה אבל על הבנים אין חשש דקיי״ל רוב בעילות הלך אחר הבעל ואפי׳ פרוצה ביותר כ״כ בה״ג הל׳ מילה והובא בראש פ׳ יש נוחלין דף קכז ע״ב ומביאו ב״ש סי׳ ד׳ ס״ק כ״ו ובשו״ת חתם סופר חאו״ח סי׳ ר״ח עיי״ש.

ועיין במהרש״ל חכמת שלמה בפסחים פ״ז ע״א וילדי זנונים וכו׳ ספק שלך ספק של אחרים הקשה ואעפ״י שרוב בעילות הלך אחר הבעל הכא שהי׳ זקן שאנו ומשו״ה מיושב מה שאמר מה אעשה לזקן זה עיי״ש — הרי שהי׳ כאן פרוצה ביותר ואעפי״כ אמרינן רוב בעילות הלך אחר הבעל רק משום שהי׳ זקן וע״כ הי׳ ספק ועיי״ש בח״ס הנ״ל.

ועוד דאפי׳ אם נימא שהולד הוי בנו של השחור הלא קיי״ל בש״ע אבן העזר סימן ד׳ סעי׳ י״ט עכו״ם שבא על אשת איש הילד כשר ופגום לכהונה — והנה בכל זה בנידון דידן נראה דלית כאן בית מיחוש כלל שלא הי׳ רק קול בעלמא ולית כאן לא עדים ולא דבר ברור שהמשפחה כשירה ואסור להוציא דיבה עליהם והמוציא דיבה עתיד ליתן את הדין הנלע״ד כתבתי וחתמתי שמי.

הק׳ **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן ג

נשאלתי מגיסי הה״ג מפעטראזשעני שליט״א — איש אחד הניח אשתו והלך למרחקים ונשתמד שהמיר דתו — ונער אחד עיניו נתן באשתו של המומר ורצה ליקח אותה לו לאשה והרב אב״ד הזהיר אותו שלא יקח אשת חבירו בעולת בעל אבל לא השגיח הנער על זה והלך עמה למרחקים למקום שאין מכירין אותם ועשו מה שלבם חפצה וקידשה בחופה וקידושין כדת מו״י ודרו יחדיו איזה זמן ואח״כ נפלה מחלוקת ביניהם ונתפרדה החבילה ועזב אותה הנער ורצה ליקח אשה פנוי׳ וחשש הרב אב״ד שלא יאמרו שנושא שתי נשים או אולי לא חלו הקידושין הראשונים של הנער יען שבעלה מומר — ואמר להנער שיגרש את האשה אבל שם במקומם אין מסדרין גיטין ולא רצה הנער ליסע למקום שמגרשין ולא הי׳ עצה לעשות רק שהנער ישלח שליח שיאמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום וכעת שאל א׳ אי המקדש אחד אשתו של מומר אי חלו הקדושין להצריך גט ב׳ אפי׳ אי נימא דלא חלו הקידושין אי צריך ליתן גט מחשש שלא יאמרו שיש לו ב׳ נשים — ג׳ אי מהני שיעשה שליח שיאמר להסופר לכתוב ולעדים לחתום.

ת ש ו ב ה

הנה צעיר לימים אנכי זחלתי ואירע כי מי אנכי אשר ידעתי מיעוט ערכי הפחות שבערכין להורות הלכה בענין חמור כזה שכ' בפתחי תשובה שלא להורות רק בקיבוץ חכמים וע"י גדולי הדור — ואף גם זאת ידעתי היטב מש"כ הנוב"י מהדו"ת סי' ק"נ וזה לשונו הקדוש ובאמת חרה לי עליו וביותר על השואלים כי דבר זה לגדולי הרבנים מגיע להשיב בדבר חמור ולקצת פוסקי' נחשוב לדבר שבערוה ומה לצעירי השנים וזה זמן קט שיצאו מבית רבם ואם כי חרופים גדולים להכניס ראש בזה וטוב להם לבלות זמן בלימודי ש"ס ופוסקים כי אחר מח"כ לא פסלת לך עדיין ארבעה טורים וטוב לך ליגע ביגיע רבה לחזור על מה שלמדת וגם ללמוד אשר לא למדת בש"ס טורים ואחרונים עכ"ל וע"כ יראתי בפצותי שיח להכניס ראשי בין ההרים וחוששני שלא ירצצו את מוחי ורק למען חיבת הקודש שהבטחתי לך לעיין בהלכה זה ע"כ אכתוב חוות דעתי העניה להלכה אבל לא למעשה.

א) הנה זה דבר פשוט דאשת איש שקיבלה קידושין שלא בפני בעלה אין חוששין כלל לקידושין כמבואר באבן העזר סי' י"ז סעיף ה' וכ"ש כשמודית שאינה גרושה — ורק בכאן שבעלה נעשה מומר איכא למיחש שמא גם בשעה שקידשה הי' מומר ואיכא חשש על קידושין הראשונים — מ"מ נראה לע"ד אפי' דבר ברור שבשעה שקידשה הי' מומר לחלל שבתות או אפילו לעבוד עבודה זרה ועוזב דת שמשתמד מ"מ מפורש יוצא בש"ע אה"ע סי' מ"ד ישראל מומר שקידש קידושיו קידושין גמורים וכן מפורש יוצא בש"ס יבמות מ"ז ע"ב בלי שום חולק וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ג מה' איסורי ביאה הל' י"ז סמ"ג לאוין קע"ז טור וש"ע יו"ד סי' רס"ח סעי' ב' ומכ"ש אם בשעת קידושין לא הי' מומר בוודאי לא יצאה מתחת רשותו בשביל שנעשה אח"כ מומר — והרי המקדש את האשה על מנת שהוא צדיק ואפי' רשע גמור מקודש וכ"ש כשלא התנה שום תנאי ועוד דאם נימא דכיון דנעשה מומר יוצא מתחת ידו ליתני במתני' דריש קידושין וקונה את עצמה בגט וגם כשנעשה הבעל מומר [וליכא למימר תנא ושייר דמאי שייר דהאי שייר] ועיין בפתחי תשובה אבן העזר סי' מ"ד מביא תשו' גוב"י מהדו"ת סימן קס"ב [וט"ס שם וצ"ל סימן פ'] בשאלה שבא נער אחד בחזקת שהוא יהודי פנוי ואחד שישב שם ג' שבועות ונשא אלמנה אחת בחופה וקידושין ואחר הנשואין לקח את הכל מידה וברח לו ועתה נודע הדבר שהוא עזב דת כמה שנים ואשה העלובה תהי' מוכרחת להשאר עגונה כל ימי' ורב אחד רצה לצדד היתר קצת לבטל הקידושין מתחילתן והוא ז"ל השיב לו ישתקע הדבר וח"ו להתיר האשה לא מבעי' כגון דא שישב ג' שבועות בדת יהודית וקידש אשה בחזקת יהודית דכו"ע מודה שמא הרהור תשובה אלא אפי' בעזב דת לפנינו הלכה רווחת עזב דת שקידש קידושיו קידושין וסיים וזה לשונו וסיומא דפסקא שהאשה זו אשת איש היא וכל זמן שלא תשיג גט ממנו תשב עגונה עכ"ל הרי שאין ספק כלל בענין זה דנחשבה לאשת איש ואין קידושי' של הנער כלל ועיין רמב"ם פ"ד מהלכות קידושין.

ב) אמנם לע"ד אעפי"כ הרב אב"ד שפסק שיתן גט אין מזחיחין אותו

שחשש לצאת לכל הדעות היינו לדעת הי״א המובא בטור אבה״ע סי׳ מ״ד ובב״י שהביאם בבעל עיטור שמומר לחלל שבתות בפרהסיא או לעבוד ע״ז דיני כגוי גמור ואין קידושיו קידושין — ועיין באה״ע סי׳ מ״ד בבאר היטב סק״ז הביא בשם מהר״ם מינץ סי׳ י״ב דלא תפסו קידושין רק מדרבנן במומר וכ״כ רשד״ם חאה״ע סי׳ מ״ד עיין כנה״ג — והנה אנן קיי״ל גבי חרש וחרשת שאינן קידושין מה״ת רק מדרבנן תיקנו להם קידושין לפיכך אם בא פיקח וקידש אשת חרש הפקחית הרי זה מקודשת לשני קידושין גמורים וכמו כן כאן לדעת זקיני המהר״י מינץ ומהרשד״ם שקידושי מומר לא הוי רק מדרבנן ובא אחר וקידשה הוי קידושין גמורים — והגם שלא ידענו שהי׳ מומר בשעת קידושין ואדרבה כיון שקידש בחופה וקידושין רגלים לדבר שמא הרהר תשובה וכמו״ש הנוב״י הנ״ל — לע״ד דהנוב״י לא כתב זאת רק שלא לומר משום ספק זה להתירה לעלמא והיינו לחומרא אבל כאן בזה אנו רוצים להקיל שנימא שלא חל קידושי שני עכ״ח צריך מספק להחמיר ולומר שמא בשעת קידושין כבר הי׳ מומר ולא הוי קידושיו קידושין דאו׳ רק דרבנן ואיכא חשש לקידושי השני לאותן שיטות הנ״ל.

ג) רעיון זה מצאתי בנוב״י אה״ע סי׳ צ׳ כ׳ באמצע הדיבור וגם אני בעצמי חששתי לזה בחי׳ נוב״י מ״מ היינו להחמיר אבל להחליט דבר זה אף לקולא הדבר קשה עיי״ש מכל הלין נראה שאם רצה לצאת לכל הדעות הי״א בטור ובעיטור ומהר״י מינץ ומהרשד״ם וחשש שמא כבר הי׳ בשעת קידושין מומר וחשש שתפסו קידושי הנער יפה עשה שצוה ליתן גט — וגם משום אותו חשש שלא יאמרו שמותר לישא ב׳ נשים כיון דתקנת רגמאוה״ג לא הוי רק איסור דרבנן ליכא למיגזר כ״כ וגם במקום ספק לא החמיר עיין בבאר היטב אה״ע סי׳ א׳ סק״כ — ורק כאן החשש שמא ימות בעלה המומר או יתן לה גט ויה׳ סבורה שמותר לינשא ובאמת לאותן שיטות הנ״ל אסורה לינשא וע״כ לצאת ידי כל הדעות נכון שיתן גט.

ד) עוד נראה דיש כאן טעם הגון שהצריך ליתן גט עפ״י המשנה ביבמות דף פ״ז ע״ב ריש פרק האשה רבה דאמרינן האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך וניסת ואח״כ בא בעלה תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה ופריך בגמרא דף פ״ח ע״ב וצריכה גט מזה ומזה בשלמא מראשון תבעי גט אלא משני אמאי זנות בעלמא הוא ומסיק הש״ס משום דעבדה איסורא קנסו רבנן עיי״ש וכן קיי״ל באה״ע טוש״ע סימן י״ז סעי׳ נ״ו עיי״ש הרי במקום שעבדה איסורא שקבלה קידושין שבעלה חי צריכה גט מקנסא וכ״ש כאן בוודאי צריכה גט מה״ט ודו״ק.

ה) והנה לחוש שאחר הגט זה תינשא לאיש שתאמר גרושה אני — הנה כעת שאין נותנין גט לידה רק כתב ובאותו כתב יכולין לכתוב שאסורה לינשא ורק מכח ספק נתנו לה גט ויכולים ג״כ להשביע אותה שבועה עד״ר שלא תנשא לאיש עד שתקבל גט מבעלה המומר וכעין זה עיין בנוב״י תנינא אה״ע סי׳ קל״ד שמשביעין אותה עד״ר עיי״ש.

ו) והנה בדבר זה אי יכולין לשלוח שליח שיאמר לסופר ולעדים לכתוב ולחתום — הנה קיי״ל בש״ע אב״ע סי׳ ק״כ ס״ג כשיאמר הבעל יכתבהו

הם בעצמם ולא יאמרו לאחרים לכתוב ולחתום ואפי' אמר לב"ד תנו גט לאשתי לא יאמרו לסופר לכתוב ולעדים לחתום ואפי' אמר אמרו לסופר כו' לא יכתוב הסופר עד שישמע מפיו — וכתוב בהג"ה אם עבר וגירשה הוי ספק מגורשת — ומקור הדבר בש"ס גיטין ס"ז ע"ב שאפי' לב"ד הגדול האומר תנו גט לאשתי הרי אלו ילמדו ויכתבו ויתנו עיי"ש דהלכה כר' יוסי דמילי לא מימסרן לשליח והנה רבו המפורשים בענין זה עיין בבית שמואל וחלקת מחוקק ופרי חדש מה שכתבו ועיין בבית יוסף דעת הר"ן כשמינה סופר פלוני ועדים פלונים הגט כשר מדאו' ופסול מדרבנן עיי"ש ודעת הרא"ה כשממנה שלא בפניו לא פליג ר' יוסי דכשר ועיין בטו"ז — ובב"ש דלדעת הרא"ה והר"ן איכא מקום להכשיר באומר אימרו עיי"ש — והגם דמסקנת כל הפוסקים כרמב"ן דלא כהרא"ה והר"ן ועיין בבאר היטב סי' ק"כ סק"י שהרד"ך בית כ"ג והר"מ מטראני ח"כ סי' קנ"ה כתבו במקום עיגון יש לסמוך אדברי מקילים בכתיבת יד של פיקח שיכתוב לסופר כתוב ולעדים חיתמו ועיי"ש בפתחי תשובה ס"ק י"ח כ' דבמקום עיגון התיר הגאון מהרי"ם מבריסק סי' ל"ב ע"י כתב יד של פיקח שיכתוב לסופר וכו' והביא הרבה ראשונים שלא הובא בבית יוסף המקילים. ועוד כתב בזה הלשון ועוד המציא תקנה שכ' להרב ממעז [ששם הי' מעשה שהבעל לא רצה לבוא] שטרם שיכתוב הבעל בכתב יד יאמר בע"פ שממנה את הסופר פלוני ועדיו פ' ופ' לכתוב ולחתום עבורו בזה יש לנו סעד לסמוך ע"ד הרא"ה והר"ן סו"פ האומר בגיטין היכא דממנה שליח שלא בפיו דמועיל ואין זה אומר אימרו — ואף שהבית יוסף כתב שלא אמרו רק להלכה ולא למעשה [וכ"כ הרד"ך עח"מ ס"ק י"ב] הנה מצאנו גדולי הדור ביש"ש גיטין כ' בפשיטות שיש לסמוך ע"ד הרא"ה והר"ן הלכה ולמעשה וגם בענין אומר אמרו גופא דעת הרש"ל שם דבמקום עיגון יש להקיל וכמה ראשונים מקילין ג"כ בזה כמו שהאריך בתשו' בית אפרים אבה"ע סי' ק"ו וכ' שיש תחת ידיו תשובת הגאון מגיני שלמה שמיקל ג"כ במקום עיגון ומכש"כ בנדון דידן שממנה השליחות שלא בפניו שלדעת הר"ן והרא"ה לא הוי כאומר אמרו — והגם שהרב בית אפרים סיים שמ"מ לא מלאו לבו להקיל כיון שדעת הש"ע וגדולי אחרונים להחמיר בזה ולדעת כמה ראשונים יש כאן פסול דאורייתא הנה בנ"דד שיש כאן עוד צד להקיל כדעת המקילין היכא שציוה בכתב ידו דאיש פלוני יה' סופר שלו ופ' ופ' יה' עידי חתימה דהרבה מקילין בזה בצירוף שניהם נוכל לסמוך לעשות מעשה להקיל במקום עיגון עכ"ל הפתחי תשובה.

ז) ועיין בצמח השדה מהגאון מבאניהאד ז"ל סי' קע"ג שכ' בספרו שו"ת פרי השדה ח"ג סי' קט"ז ובתבואות השדה חלק שישי עשה סמוכין לדברי הגאון בעל בית אפרים הנ"ל מדברי הש"ס ורמב"ם דבדיעבד אומר אמרו כשר עיי"ש — שוב ראיתי בשו"ת דברי חיים מהגאון הקדוש מסאנז זצ"ל ח"ב אבה"ע סימן פ"ו התיר ג"כ במקום עיגון אומר אמרו היינו שהבעל יכתוב שממנה אותו לשליח לכתוב וכ' ובפרט דיש תקנה לזה שיאמר לפני ב"ד או אנשים במקום שהוא אני ממנה פ' לשליח במקומי שיכתוב גט לשמה ופ' ופ' יה' עדים ויכתוב בכתב לשליח שממנה אותו לשליח לגרש לשמה כאשר המנה אותו בפה מלא בפני ב"ד או עדים ועיי"ש שכ' ולכן נלע"ד לעשות הגט על אופן הנ"ל וכן עשה מעשה הש"י ז"ל והנה הי' לבי נוקפי

לעשות מעשה שהרבה מאחרונים אוסרין ועתה בא לידי שו״ת כתר כהונה ובו מבואר שכן נעשה מעשה ע״י הגאון החסיד מ״מ מק׳ קאזניץ זלה״ה והסכים ע״י הגאון בעהמ״ס הפלא״ה והגאון כתר כהונה ומי יהרהר אחריהם ולכן כן יעשו כאשר כתבתי ולכן נלע״ד לסמוך ע״ז במקום עיגון עיי״ש מה שסיים מכל הלין טעמא לע״ד דבשעת הדחק או במקום עיגון או במקום דהגט הוא רק ליתר שאת יכולין לסמוך על הגאונים האחרונים הנ״ל ועל הראשונים ה״ה הרא״ה והר״ן ולהתיר שיאמר בפני ב״ד או עדים שממנה פלוני סופר לכתוב ופ׳ ופ׳ עדים לחתום ושליח פלוני להוליך הגט ולכתוב כל זאת באר היטב בכתב ולחתום שמו הניכר חתימתו.

ח) והנה אם ניכר חתימת יד הבעל א״כ אין חשש כלל ואפי׳ אינו ניכר כתב בדברי חיים הנ״ל שכשר שאי״צ להיות ניכר ועיי״ש ולע״ד יכולין לעשות עצה שהבעל יחתום שמו בפני ב״ד ויכתבו על זה הב״ד שבאמת זה חתימתו ובמקום שכותבין הגט שם הב״ד יראו לדמות החתימות או לשלוח עדים שזהו כתב ידו וחתימתו.

ט) שוב בא לידי ספר העלה וילקט יוסף משנת תרע״ה סימן ס״א וראיתי להה״ג מו״ה שמעון גרינפעלד נ״י אבד״ק סעמיהאלי האריך בענין מש״כ הה״ג אבד״ק באניהאד בסי׳ מ״א שם לענין גיטין במת מלחמה — ושם האריך בענין אומר אמרו עיי״ש שאינו רוצה להתיר אומר אמרו בשום אופן כלל וכתב המצאה חדשה לדבר ע״י הטעלעפאן ולצוות להסופר ולעדים ע״י טעלעפאן וכעת אקצר ועיי״ש מה שהשיב לו הגאון מבאניהאד ז״ל.

י) והנה באמת כל הנך ענינים נאמרים במקום עיגון אבל כעת למה לן להחמיר להצריך גט ולהקל ולכתוב ע״י אומר אימרו ע״י המצאות — וע״כ לע״ד דאי״צ כלל גט מטעמים הנ״ל כמו״ש הנוב״י ותיל״מ.
הנלע״ד כתבתי פה ק״ק בעטהלען שילהי דקייטי שנת תרפ״ב לפ״ק.

הק׳ **אפרים הלוי בילליטצער**
דומ״ץ דק״ק הנ״ל

שוב ראיתי להגאון הקדוש כקש״ת מו״ה שניאור זלמן זלה״ה מלאדי בש״ע הרב שלו בסופו בשו״ת סימן ל״ב ל״ג מתיר ג״כ באומר אמרו אי איכא עוד צד וסמך להקיל עיי״ש בדבריו — ועיי׳ בשו״ת מהרי״א יהודא יעלה אה״ע סי׳ קכ״ט.

סימן ד

שוכ״ט לכבוד הרב הגאון חריף ובקי׳ בחדרי תורה עוקר הרים וטוחנן זו בזו בסברה ישרה קולע אל השערה ולא יחטא המטרה מאיר עינים בתורתו אין חקר לתבונתו כק׳ ש״ת מהו״ר **אליעזר**

דייטש שליט״א אבדק״ק בעיר באניהאד תע״א בעהמ״ח תבואות השדה ופרי השדה ושאר ספרים.

אחרי הקידה והשתחוי׳ כראוי וכיאות מול כ״ק הדר״ג שליט״א אבקש רשות להציע לפני כבודו שאלה אחת קטנה וגדולה אצלי איך הדין בחרש שנשא חרשת אם צריך לברך על ברכת אירוסין דהנה בפתחי תשו׳ אבה״ע סי׳ ל״ד אות א׳ הביא בשם הנוב״י מהדו״ת סי׳ א׳ דלא צריכין לברך בחרש שנשא חרשת דלא שמעו הברכה דהא לעולם הי׳ צריך לברך החתן אלא שתיקנו שלא לבייש את ע״ה שיברך המסדר קידושין והחתן שומע אבל אם החתן חרש אז אין צריכין לברך וליכא למימר שברך להכלה שגם הכלה חרשית א״כ א״צ לברך והנה שאר פוסקים לא הביאו דין זה אבל ראיתי להטו״ז ביו״ד סי׳ א׳ ס״ק י״ז שיה׳ משמע משם דיש לברך אפי׳ בחרש נושא חרשית שכ׳ דברכת אירוסין משום הכי הרב מברך ולא החתן דהברכה לא הוי על הקידושין אלא על איסור עריות שאסור לכל ישראל ובזה כל ישראל שייך באותה ברכה שיהרי על כולם יש איסור עריות אלא שאין מקום לברכה זה אלא דוקא בשעת קידושין עכ״ל וא״כ משמע אפי׳ בחרש שנישא חרשית נמי שייך הברכה דהא לכל ישראל הברכה וגם הוי בשעת אירוסין וצ״ע ואבקש עוד שימחול בטובו לעיין בדבר ולהשיבני דבר.

ואגב אציע קו׳ אחד אשר הקשיתי בלימודי במס׳ קידושין דף מ״ב ע״ב בגמרא הניחא לב״ה אלא לב״ש דמוקמי לי׳ האי קראי במחשבה כמעשה נילף מיני׳ קשה לי דאמרי׳ לעיל בסוגי׳ דשליחות וניכתב רחמנא וניתי הנך ונגמרה מיני ומשנה מה לתרומה שכן ישנה במחשבה ומפרש בהפלא״ה דמשום דאיתא ע״כ מהני שליח עכ״ל מעתה לב״ש דחייב על המחשבה כמעשה א״כ גם לב״ש ע״כ מהני שליח עכ״ל מעתה לב״ש דחייב על המחשבה כמעשה א״כ גם לב״ש איכא שני כתובים הבאים כאחד ומאי פריך הש״ס וצ״ע.

הכ״ד עבדו המנשק ידיו הטהורים מרחוק ומצפה לתשובתו הרמה במהרה ומאוה לו שעוד ינון בשיבה דשנים ורעננים.

הק׳ **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן ה

בספירת העומר יתברך מאת גוזר ואומר וינצל מגזירת קל וחומר ה״ה כבוד ידידי הרבני המופלא ומופלג בתו״י כקש״ת מוה׳ **משה הילל** נ״י שו״ב בשאמקערעק יע״א.

ע״ד שביקש ממני לעיין באחד ששידך בתולה ואח״כ נודע לו שיש לה אחות שדרה עם ערל אם יכול לחזור בו בהשידוך או לא.

ת ש ו ב ה

א) מבואר בש״ע אבן עזר סימן נ׳ סעי׳ ה׳ ראובן שידך בתו לשמעון בקנין ושבועה והשלישו שטרות ואח״כ אירע שהמירה אחות המשודכת יכול שמעון לחזור בו ופטור מהקנין וגם מהשבועה ומחויבת השטר.

ב) וכתב הטו״ז שם סק״ח הטעם דיש בזה אונס לישא אחות מומרת והוי כאלו פירש תחלה שבזה יכול לבטל השידוך וכ׳ ונראה דההי״ד אם זינתה אחותה והיתה אשת איש הוי פגם גדול או אפילו היתה פנויה והרתה לזנונים יש גם בזה פגם גדול עכ״ל הטו״ז המובא בבאר היטב ובית שמואל שם להלכה.

ג) והנה מהרמ״א ביו״ד סי׳ רכ״ח סעי׳ מ״ג משמע דבאחותו ליכא קפידא ולא הוי פגם כ״כ כבר ביאר דבריו בנוב״י חיו״ד סי׳ י״ט דדוקא באחות המשודך לא ניחשוב לדעת הרמ״א ז״ל לפגם יען דאיתתא בכל דהו ניחא להו וטב למיתב טן דו כו׳ אבל באחותה של המשודכת כיון דאיש דרכו להקפיד והוי אומדנא דמוכח וע״כ באבן עזר ס״ו נ׳ לא פליג הרמ״א על המחבר ועוד כ׳ דכל זה לפי הבנת הרמ״א בדברי מהר״ם אבל באמת זה אינו עיי״ש מובא בפתחי תשובה שם. ואנכי הצעיר אמרתי להחזיק סברת הנוב״י דדוקא באחות המשודכת איכא קפדא יען דאחז״ל הנושא אשה צריך לבדוק באחי׳ דרוב בנים הולכים אחר אחי האם עיין במס׳ בבא בתרא דף ק״י ע״א [ופלא שלא מצאתי זאת בש״ע אה״ע וצ״ע]. אבל באחות המשודך לא מצינו קפידא והרי אחיו של יעקב אבינו ע״ה הי׳ עשו ואעפי״כ הי׳ יעקב מטתו שלימה שבטי י״ה וע״כ לא קפדי על אחות המשודך והבן.

ד) ומעתה בנידון דידן באחות המשודכת שנשאת לנכרי וקיי״ל אין קידושין תופסין אפי׳ אם קדשה ונבעלת לנכרי נקראת זונה וא״כ כיון שהרתה לזנונים כבר כתב הטו״ז הנ״ל דהוי פגם גדול ויכול לחזור בו — והגם שכ׳ הרתה לזנונים אבל אם לא הרתה משמע דאין כ״כ פגם וכן מדייק שם בפתחי תשובה סק״ה — וכאן אם יש לה בנים מבעלה הערל א״כ הרתה לזנונים אבל אם אין לה בנים הי׳ נראה לכאורה דלא הוי פגם כ״כ — אמנם ז״א חדא דביאת ערל עשתה זונה עיין ביבמות פרק ששי משנה ה׳ וחכמים אומרים אין זונה אלא גיורת ומשוחררת ושנבעלה בעילת זנות ועיי״ש בתפארת ישראל שנבעלה מאדם שאסורה להנשא לו באיסור השוה בכל או שנבעלת מחלל או מעכו״ם אה״ע סי׳ ו׳ סעי׳ ח׳ עיי״ש — ועוד דמה שמדייק הפתחי תשובה דאם לא הרתה אין כ״כ פגם היינו שנבעלה באקראי בעלמא אבל כאן שנשאת לו ודרה עם נכרי אין לך זנות גדול מזה ופשיטא דאיכא פגם רבה מאוד.

ה) אמנם הבית שמואל שם כתב בס״ק י״א ואם המירה קודם השידוך הוי כמום שבגלוי ומסתמא ידע ואין לו שום טענה כ״כ בה״י יו״ד סי׳ רכ״ח וכ׳ ומיהו נראה הכל לפי הענין — והנה בנידון דידן שנשאת לערל קודם השידוך הוי לכאורה ג״כ כמו מום שבגלוי דמסתמא ידע — איברא דמה שסיים הב״ש ומיהו נראה הכל לפי הענין והנה דבריו בזה צריכין פירוש ועיין בא״ע פ״ת שם סק״ה באמצע שהביא בשם שו״ת שבסוף ס׳ בית מאיר וכתב לפרש

דב״ש מיירו דהכל לפי הענין היינו אפי׳ ידע רק שלא הי׳ יודע שמזיק לו ועיי״ש ולענ״ד דכוונתו אם הי׳ בענין שבבירור לא הי׳ לו ידוע שאחותה זינתה וכדומה כגון שהי׳ רחוק ממקום החתן להכלה וכדומה אז יכול לחזור בו — וכעין זה ראיתי בשו״ת הרי בשמים מהדו״ת סי׳ קכ״ט שכ׳ שם אף בחולי נכפה דקלא אית לי׳ כמו״ש התוס׳ בכתובות נ״ח אעפי״כ אם מקומות החתן והכלה רחוקים זמ״ז ואפי׳ הי׳ הקול יוצא לא הי׳ נשמע להחתן עיי״ש וא״כ כמו כן בנידן דידן שאחות הכלה שדרה עם ערל אינו במקום הכלה ובמקום רחוק שאינו נשמע להחתן — ואף שכאשר אמרו לו הי׳ סבר שאינו ערל רק שאמרו עליו שהוא גוי סבר שישראל הוא אעפ״י שחטא ולא ממש ערל וכעת שנתוודע לו שערל הוא לדעתי יכול לחזור בו ואין עליו שום קנס — ופשיטא דאם הי׳ יודע מעיקרא לא הי׳ משתדך כלל או הי׳ מתנה בדבר.

הנלע״ד כתבתי להלכה ולא למעשה כי מי אנכי לדון בדבר חמור כזה וישאל עוד בזה זקני הדור ועל פיהם יעשה. דו״ש.

טו״ב למב״י תרפ״ד לפ״ק.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**
דומ״ץ דק״ק בעטהלען יע״א

שוב ראיתי בשו״ת לבושי מרדכי חיו״ד סי׳ קע״ב דומה ממש לענין זה.

סימן ו

בענין ההיתר במורדת הנה לכאורה בש״ע אה״ע סי׳ ע״ז סעי׳ ב׳ מוכח שצריך הכרזה ד׳ שבתות ואחר הכרזה שולחין לה בי״ד פעם ב׳ עם תשאר במרדה תפסיד הכתובה והגם שבספר נתה״ש בדרך תבונה בתשובה בענין מורדת אות ד׳ כתב בשם הגמי׳ פי״ג מהל״א מה שכ׳ בשם ר״ש דבזה״ז אי״צ התראה וגם כתב דעיקר התראה לא הוי רק בשביל הכתובה.

אמנם הגהות מיימוני הביא זאת בשם תשו׳ הבבלים והרמב״ם כ׳ שבבבל יש להם מנהגים אחרים במורדת וצ״ע וע״כ אין לסמוך על זה.

ומה שכ׳ שעיקר התראה לא הוי רק בשביל הכתובה כ״כ השואל ג״כ בשו״ת שו״מ מהדו״ק סי׳ קי״ד אמנם כנראה הגאון ר׳ יוסף שאול לא רצה לסמוך על זה ועיין בשו״ת תשורת ש״י סי׳ רל״ח דהכרזה אינו מעכבת וכ״ש במקום שא״א מאיזה טעם עיי״ש — ועכ״פ צריך לראות לכתחלה אם אפשר להכריז כדינו וכ״ש במקום שרוצים לפוטרה שלא ליתן לה כתובה ועכ״פ אם אי אפשר להכריז אם ישליש ג״כ כתובה כי אי אפשר לה להפסידה את כתובה בשביל שא״א להכריז — ועיין גם בשו״ת ריב״ם שנייטיך שכ׳ שאין הכרזה מעכבת לענין עיקר הענין במקום שא״א.

ועוד זאת שימתינו י״ב חודש אחר השלשת הגט כמו שמבואר באה״ע

סי' ע"ז שם — וגם לא ידעתי ותמוה בעיני על הגאון בעל קרן לדוד שבכל דבריו אינו מזכיר שם האשה ובוודאי לע"ד צריך לידע שמה בענין זה — ואם אינו נגד חוקי המדינה גם אנכי אצטרף בצרופא דרבנן.

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן ז

שוכ"ט להרבני המופלג כה"ר **שלמה טייטעלבוים** נ"י.

בנידון שאלתו בחליצה שיש כאן ב' אחים הבכור אשר כבר נשא אשה והשני אשר נתקשר בקשר של שידוכין קודם שמת אחיו מי קודם לחליצה, ואם אי מותר לכונסה קודם החליצה.

ת ש ו ב ה

לכאורה הדבר מבואר בבית שמואל באבן העזר סימן קכ"א סוסי"ק ז' וזה לשונו ואם לגדול אשה אז חליצת קטן עדיף ועיין ב"י סימן קס"ה מ"ש הריטב"א עכ"ל והנני להעתיק דברי הריטב"א המובא ביתה יוסף וז"ל כ' הריטב"א שאלת על יבם שנשבע לחלוץ ליבמתו ליום ידוע אם כופין אותו לחלוץ. תשובה הא ודאי למאן דסבר דחליצה מעושית שלא כדין פסולה ואפי' למ"ד מצות חליצה קודמת אף לזה אין כופין כי אעפ"י שעל השבועה אתה בא לכופו שמחמת אותה כפיה הוא חולץ החליצה מעושית הא ממילא ולדידי הכי ס"ל דאין כופין אלא באותם שכופין להוציא בגט וכדמשמע בפרק מ"ח שהשוו גט וחליצה בענין זה ומה שאמרת שיש לו אשה ובנים מ"מ אינו מאותן שכופין להוציא אלא דכל שיש יבם אחר שאין לו אשה בו המצוה יותר ובו משיאין עצה ומבקשים אע"פ שאינו גדול לדעת מורי הרא"ה ז"ל אבל לכופין בכך לא מצינו וכו' עיי"ש.

ועפי"ז הי' נראה הדבר פשוט שיחלוץ את השני אשר עדיין לא נשא אשה אמנם לע"ד אין הדבר ברור כ"כ ותלוי באשלי רברבי עיין בשו"ת מהרי"א אסאד חלק אב"ע סי' ח' שהביא דבתשו' אמרי אש בהגהותיו על אה"ע בח"ש ציין לעיין בתשו' פרח מטה אהרן ח"ב סי' מ"ח וגם בתשו' הראנ"ח ח"ב סי' ל"ב חולקין על הבית שמואל ופסקו דחליצת גדול עדיף אף שהוא נשוי והקטן פנוי עיי"ש וגם הביא תשו' מו"ה אלי' בן חיים סי' ל"ג במים עמוקים כתוב ג"כ דגדול נשוי עדיף עיי"ש ומפרש דברי הריטב"א המובא בב"י שאיירו שם דוקא אם הגדול הנשוי אינו רוצה ויש לו אח קטן שאינו נשוי אז אין כופין אבל אם הגדול רוצה בוודאי עדיף ועיי"ש שהביא עוד ראי' מהגהות מרדכי כתובות סי' רצ"א עיי"ש.

אמנם לעומת זה הגה"ק בדברי חיים ח"ב תשו' קע"ו החזיק ביד הבית שמואל דחליצת קטן פנוי עדיף מחליצת גדול נשוי והביא דברי הנמוקי יוסף

פ״ב דיבמות בשם הריטב״א והרמב״ן עיי״ש [אשר כנראה לא הי׳ למראה עיני הגאון מהרי״א הנ״ל כש״כ תשו׳ ח׳] ואפי׳ כשאח הקטן משודך עדיף מאחיו הנשוי דידוע דחרם של החתימה כה״ג לאו כלום כמבואר בנוב״י מ״ק ובפרט בזמנינו שאין כתיב כמעט חרם רק הקנס לא יפטור כו׳ אבל לא כתיב כלל שמקבל עליו וגם אין הרב מטיל החרם שכעת אין הרב מטיל חרם ובפרט דהחתן אינו שם לבו לזה כידוע מהמנהג וחרם הקהלות הוא דבר קל מאוד ובמקום יבום לא יגרע כח היבום ובפרט דאשה הקנו לו מן השמים ואונס הוא בתקנתא דאו׳ וידוע דאונס פטור מחרם הקהלות ובפרט אונס כי האי ובפרט שיכול ליבמה ולגרשה וכו׳ עיי״ש שהאריך וכ׳ שיש חשש גדול משום חליצה פסולה אם יחלוץ הגדול עיי״ש.

ועיין שו״ת שואל ומשיב ח״א סי׳ ס״ט שכ׳ דהפירוש בדברי הריטב״א כפשטן דלא כשו״ת מהרי״א הנ״ל ושכן עשו הלכה למעשה בבעלז שהקטן פנוי חלץ עיי״ש — וכן העלה בשו״ת מהר״ם שיק סי׳ קע״ט ובשו״ת נהרי אפרסמון סי׳ כ״ב עיי״ש.

ורק בתשו׳ נטע שורק סי׳ נ״ד כ׳ אם היבם קטן במרחקים וצריך להמתין עליו אז יחלוץ הגדול הנשוי אשה עיי״ש ועיין בשו״ת לבושי מרדכי חלק אה״ע סי׳ ע״ו שהסכים להנטע שורק עיי״ש — אבל בששניהם לפנינו כ׳ דרוב הפוסקים שאמרו שחליצת קטן פנוי עדיף ונשאר קצת בספק עיי״ש — והנה מש״כ הרב דמאד שאפשר שהד״ח וסיעתם לא ראו תשו׳ פרח מטה אהרן ומהראנ״ח ואולי הי׳ מסכימי׳ אם ראו — לענ״ד דאיזה מהתשו׳ הי׳ למראה עיני הד״ח יען שכ׳ לא כמו שראיתי לאחד שמשיג על דברי הב״ש ובזה סרו כל תלונות הנ״ל על הב״ש ז״ל עיי״ש.

וכעת באתי לברר שרוצה האח הפנוי לישא את המשודכת קודם חליצה אם מותר — עיין באבן העזר סי׳ קנ״ט סעי׳ ה׳ ברמ״א שכ׳ דבזה״ז דאיכא חדר״ג שלא לישא ב׳ נשים אם נפלה לו שומרת יבם אסור לישא עד שיחלוץ ליבמתו והוא ממהר״י מינטץ סי׳ יו״ד אבל אם נשתדך קודם ואח״כ נפלה לו יבמה מותר לישא קודם חליצה והוא מהגהה מרדכי כתובות סי׳ רצ״א — והנה ידוע דהחכם צבי בסי׳ קט״ז חולק על המהר״י מינץ ורמ״א ורוצה להתיר שישא אשה קודם חליצה אפי׳ לא נשתדך קודם לכן כי הרמ״א סותר עצמו מבסי׳ א׳ עיי״ש והנה בעצי ארזים תי׳ סתירת רמ״א וכמו שהסביר הדבר בשו״ת חתם סופר חלק אבן העזר סי׳ א׳ והחתם סופר בעצמו פי׳ פי׳ אחר בדברי רמ״א עיי״ש [ומה שכ׳ החתם סופר שם וזה לשונו וכל זה הוצרכנו לפ״מ שהבין הח״צ פ״י הרמ״א בסי׳ א׳ וכן הבינו המגי״ה בט״ז כו׳ נראה דזה המגיה הי׳ נכד הטו״ז הגאון מו״ה יואל בעהמ״ס ח״י הלכות על סדר נזיקין] ועיין בתשו׳ הרי״ם חלק אבן העזר סי׳ מ״א שחולק ג״כ על הח״צ עיי״ש.

והנה כל זה שלא היתה משודכת לו כבר אבל אם היתה משודכת לו כבר מתיר הרמ״א לכנסה והיא מהגהות מרדכי כתובות אות רצ״א ולא פליג על זה שום אדם ועיי׳ בח״ס אה״ע סי׳ א׳ שהסכים לזה ובהיות כן תמהני שראיתי בשו״ת מהר״ש ח״ג סי׳ כ׳ שאלה באחד ששידך אשה וכבר קבע זמן לנישואין ולא קיים פו״ר וכעת נפלה לפניו זקוקה והיא בתוך ג׳ חדשים וא״א

לחלוץ בתוך ג׳ חדשים אי מותר לישא קודם שיחלוץ עיי״ש שהביא ג״כ הרמ״א הנ״ל — ולא הבנתי מאי מספקא לי׳ ולמה לי׳ האי טעמא שהרי תוך ג׳ חדשים הלא הרמ״א מתיר אם שידך קודם שמת אחיו.

וגם מה שהביא שבשו״ת הרי״ם כ׳ דאדרבה — לא זכיתי להבין הלא הרי״ם הולך לפלפל על הח״צ שרוצה להתיר אפי׳ בדלא שידך מקודם אבל בדשידך מקודם התיר הרמ״א בשם הגהות מרדכי אפי׳ כבר קיים פו״ר דסתם הרמ״א ולא התנה זאת כמובן ומעתה אם יתברר כאן ששידך קודם שמת אחיו פשיטא שיש להתיר לו לכנוס קודם שיחלוץ הוא את אחיו אמנם אם שידך אחר כך נראה מרמ״א בשם מהר״י מינץ שלא להתיר אמנם ראיתי בפתחי תשובה אבן העזר סימן א׳ סקט״ו הביא משו״ת אבני השוהם סי׳ ל״ד וסי׳ ל״ה שעשה שידך אחר שנעשה בן י״ג שנים וכ׳ דלכתחלה עשה שלא כהוגן אך מאחר שכבר עשה מותר לכנוס וגם נדפס שם תשובה מגאון מר״א ברוידא להתיר לכנוס וגם כ׳ שכמה גאונים הסכימו לזה עוד הביא משו״ת בית אפרים סי׳ קמ״ז ושם נעשה השידוך בעודו קטן ומקיל ג״כ וכ׳ שהמחמיר אינו אלא מן המתמיהים עיי״ש אמנם נראה דשם עד שלא הביא סימנים אינו ראוי לחלוץ ואינו דומה ממש לנידון דידן — ועיי׳ מ״ש התניא הרש״ז בתשו׳ סי׳ מ״א.

ועיין בדרכי משה סי׳ קנ״ט סי׳ א׳ אות ה׳ דמשמע מדבריו שהמהר״י מינץ חולק עם הגהות מרדכי ודעת רמ״א נוטה להגהות מרדכי וע״כ כ׳ דעת ר״י מינץ בשם י״א ודו״ק וכ״כ הרש״ז — ועיין בהגהות שי למורה מר׳ יוסף שאול נ״ז ז״ל באב״ע סי׳ קנ״ט שם.

וכל זה אם רוצית לפשר עמו ולעמוד לדין אבל אם אינו רוצית לקיים ד״ת או לפשר עמו לית דין צריך בושש שמתירין לו לישא אשה וכמו״ש הח״ס הנ״ל ובשו״ת שבט סופר חלק אה״ע סי׳ כ״א ובפתחי תשובה אה״ע סי׳ א׳ ס״ק ט״ו — והכל באופנים שכ׳ החתם סופר ודו״ק.

ביאורים בש״ס

סימן א

לחתן גיסי האברך המופלג מו״ה **אליעזר** ק״ל נ״י.

במה שהעיר ברש״י במס׳ ברכות ט״ו ע״א ד״ה ברכה דרבנן היא, כתב רש״י דאמר רבנן (בפסחים ז׳ ע״ב) כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן עכ״ל וקשיא דמהיכא מוכח מזה דברכות דרבנן.

ת ש ו ב ה

כבר עמדו המפורשים על רש״י זה שדבריו מאוד תמוהים דמה ענין עובר לעשייתן לברכות דרבנן ועיין בהגהות מו״ה צבי חיות בש״ס ברכות שהעיר על זה והניח בצ״ע — וכן בעלי מפרשי הים בהגהותיהם על הגהות לבו״ש בש״ס פסחים ז׳ ע״ב העירו על רש״י זה ונדחקו לפרשו לפי חומר הנושא עיי״ש.

שוב ראיתי ג״כ בשו״ת כתב סופר חלק או״ח סי׳ כ״א שנשאל בזה ומתרץ דאי הוי דאו׳ אם לא בירך תחלה הי׳ צריך לברך אחר המצוה עיי״ש שהאריך וכעת ראיתי בס׳ לקוטי שלמה ברכות ט״ו שרצה לפרש דברי רש״י דרש״י הי׳ קשה לו היאך אמרו ברכה על הפרשת תרומה על זה אמר דהוי בכלל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן עיי״ש.

ולע״ד לפרשו בדרך אפשר דהנה כתוב מי הקדמני ואשלם (איוב מ״א) ודרשו חכז״ל [תנחומא אמור ז׳] וכי מי עשה לי מצוה עד שלא שלמתי לו וכי יכול לקיים מצות ציצית אם לא נתתי לו תחלה בגד או מעקה אם אין לו בית וכן מזוזה וכו׳ — והנה מבואר בריש פרק כיצד מברכין דפ׳ לה׳ הארץ ומלואה וכ׳ השמים לה׳ והארץ לבני אדם כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ולפי״ז לאחר ברכה שייך הארץ לבני אדם וא״כ אם הי׳ הברכות מן התורה היינו ברכת המצות א״כ מיד שבירך על המצוה הוי שלו וא״כ כשעושה המצוה עושה בשלו א״כ לא שייך לומר מי הקדמני ואשלם וע״כ כיון דמברך עובר לעשייתן ע״כ ברכות לא הוי מה״ת אלא מדרבנן.

סימן ב

לחתני האברך מו״ה יהושע בריסק נ״י.

מה שהעיר על התוס׳ ברכות ט״ו ע״א ד״ה אי רבי יוסי כ׳ דבשלמא תרומה דלעיל ומגילה דלקמן שהן מדרבנן יש לדמותו לק״ש ותקנו ממש שלא יצא כמו בק״ש וכו׳ והקשה והלא תרומה יצא בדיעבד כמפורש בגמרא.

ת ש ו ב ה

הנה חפשתי בהגהות הנדפס בסוף הש״ס ולא ראיתי מי שעמד בזה וע״כ הי׳ נראה שכוונת התוס׳ שהולך בדעת המקשן שהקשה אי ר׳ יוסי דיעבד נמי לא והקשה בשלמא מה שהקשה לעיל על תרומה בלשון תנן התם חרש וכו׳ ואפי׳ אי הוי התם בדיעבד לא יצא לא הוי קשה ובאמת יצא מטעם שמפרש הש״ס אבל תרומה משום ברכה היא וברכה דרבנן ולא בברכה תלי׳ מילתא וכו׳ אבל בס״ד אפי׳ אי הי׳ נאמר לא יצא הוי א״ש כן הוא כוונת התוס׳ ממרוצת לשונו ודו״ק.

סימן ג

הן הי׳ למראה עיני מכתב עתי ירחון אוצר החיים מעיר דעווא וראיתי דברי הרב וכו׳ מו״ה א״י כהן קוק מירושלים שכ׳ בצד כ״א להעיד בש״ס מס׳ ברכות בתפילת ר׳ נחוני׳ בן הקנה ביציאתו מביזת המדרש. מודה אני לפניך וכו׳ ששמת חלקי מיושבי ביהמ״ד ולא שמת חלקי מיושבי קרנות וסיים שהם רצים לבאר שחת. ובסיום הש״ס בנוסח הדרן עלך שנא׳ ואתה ה׳ תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך. ומתמיה מאוד על זה שלא מצינו עוד בשום מקום שיתיחסו ליושבי קרנות במדה של איבה כ״כ גדולה עד לקללם. ובסנהדרין ג׳ ע״א פירש״י יושבי קרנות תגרין שאין בקיאין בטוב דינין ובב״ק פ״ב ע״א יושבי קרנות פירש״י יושבי חנויות — וע״כ העלה הרב הנ״ל שיש כאן טעות סופר וצריך להגיה ליושבי „קרות״ והוא ר״ת של קרקסאות ותיאטראות והביא ראי׳ לדבריו מנוסח ירושלמי דכאן ששמת חלקי מיושבי ביהמ״ד ובתי כנסיות ולא שמת חלקי בבתי תרטיות ובבתי קרקסיות וכו׳ וסיים בסוף דבריו ומצוה לתקן.

ואני אומר לא זה שאין מצוה לתקן רק שעבירה לקלקל.

א) עיין בב״ח או״ח סי׳ רפ״ו שרבינו תם החרים על מי שמגיה ספרים בכדי מטעם סברא עיי״ש ואף דהגאון מהרי״ף בהערתו על הטו״ז שם כ׳ דדוקא בימיהם שרובם הי׳ מעתיקים בכתב ואוקמינן המעתיק על חזקתו עיי״ש משא״כ בספרים היוצאים ממכבש הדפוס שכיחי לקלקל עיי״ש והביא ראי׳ ממהרש״ל מהרש״א ומהר״ם וסיים שלא למחוק כ״א להעמיד התיקון על צדו עיי״ש והנה כל זה אם לא נמצא בקדמונים שהי׳ להם הגירסא אמנם כאן הלא רש״י ז״ל

גריס יושבי "קרנות" ופירש חנונים או עמי הארץ שעוסקים בדבר שיחה עיי"ש — הערוך בערך קרן ג' הביא הש"ס דכאן דמצלי רבי נחוניא ולא שמת חלקי מיושבי „קרנות" שעמלין בדברי שיחה עיי"ש וכן גירסת הרי"ף והרא"ש שם יושבי „קרנות" עיי"ש וכן הי' הגירסא להרמב"ם בפירוש המשניות שם עיי"ש — וביד החזקה בפרק יו"ד מהל' ברכות הלכה כ"ד עיי"ש — וכן בטור ובש"ע או"ח סי' ק"י עיי"ש — וכן הוא באלפס זוטא לברכות — הרי דלהראשונים שהי' קודם הדפוס ג"כ הי' להם הגירסא יושבי קרנות וא"כ אסור למחקו כי הוא בכלל גזירת וחרמות רבינו תם ז"ל שלא להגיה מסברא.

ב) בכל מקום שמוזכר בש"ס תרטיאות וקרקיסאות — נזכר מקודם לכן תרטיאות ואח"כ קרקיסאות — עיין במס' ע"ז י"ח ע"ב אין הולכין לטרטיאות ולקרקסאות — כתובות ע' הולכין לטאטריות ולקרקסאיות לפקח על עסקי רבים — מגילה ה' ועקרון היבוסי אלו תיאטריות וקרקיסאות שלהן עיי"ש. גם בירושלמי ברכות פ"ד המובא לעיל כתוב קודם לכן בתי תיאטריות עיי"ש והגם שבמדרש איכה רבה בתחילתו עה"פ ישיחו בי יושבי שער אלו אומות העולם שהן יושבין בבתי קרקסיות ובבתי תיאטרות מ"מ בש"ס נמצא כל מקום קודם תיאטרון ועוד דמי שכותב ר"ת כותב התיבה כפי שמורגל ברוב העם לקרות.

ג) נראה שאין זה ר"ת קרו"ת קרקסיות ותרטיות דא"כ למה לי הר' אחר הק' די הי' לו לכתוב קו"ת — ועוד שבכל הש"ס נכתב תרטיות בט' טרטיות וא"כ הי' לו לכתוב ר"ת קרו"ט או קו"ט.

ד) מה שמביא ראי' מירושלמי אין זה מופת חותך כלל דידוע אפי' לבר בי רב דחד יומא דתלמוד ירושלמי משונה הרבה מתלמוד בבלי בסגנונו ולשונו וכמה סוגיות הפוכות כמובן.

ה) ובעיקר תמיהתו שלא מצינו שגינו חז"ל יושבי קרנות נעלם ממנו משנה מפורשת בסוף קידושין לא ילמד אדם את בנו חמור גמל קדר ספן רועה וחנוני שאומנותן אומנות לסטים ופירש"י חנוני מלומד באונאה להטיל מים ביין צרורות צחיטין עיי"ש ומי זוטר מה שאמרו באבות פ"ו אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל שאינו עוסק בתורה נקרא נזיף עיי"ש ובפרט שרש"י ז"ל מפרש שעוסק בשיחה עיין יומא כ' השח שיחת חולין עובר בעשה וי"א בלאו עיי"ש ועיין ילקוט האזינו רמז תתקמ"ד עתיד אני להושיב אתכם בנחת רוח בעולם ואין עמי אל נכר שלא יה' בכם בני אדם שעוסקים בפרקמטיא של כלום עיי"ש ודו"ק.

ו) לא מצינו לשון יושבי על קרקסיות ותיאטריות בש"ס ורק הולכי — ולשון יושבי שייך על קרנות ודו"ק.

סימן ד

להראות לך אות אהבה אשעשע בדבריך בדבר ההערה שלך בדברי רש״י במס׳ ברכות דף נ׳ ע״א הלכה כרע״ק ופירש״י שם בבהמ״ז דאחד עשרה ואחד עשרה רבוא עיי״ש וקשה לך למה קאמר רש״י בבהמ״ז הלא חזינן דאיירו בבהמ״ז.

ת ש ו ב ה

כבר העיר בזה בצל״ח במקומו ועיי״ש שהאריך לפרשו. ולע״ד נראה לפרש בפשיטות עפ״י דאמרינן ביבמות ס״ד ע״א אין השכינה שורה על פחות מב׳ אלפים וב׳ רבבות בישראל הרי שיש חילוק בין עשרה ליותר לענין השראת שכינה וע״כ פירש רש״י לענין ברכת המזון אין חילוק.

ובעיקר מה דאמר רבא הלכה כרע״ק לכאורה קשה כי למה צריך לפסוק כרע״ק הלא בלא״ה קיי״ל הלכה כרע״ק מחבירו ואולי אפשר משום דסתם לן תנא כר׳ יוסי הגלילי ע״כ צריך לפסוק כר׳ עקיבא אמנם ז״א דהוי סתם ואח״כ מחלוקת ועוד שהרי סתם ג״כ כרע״ק ועוד שכ׳ החיד״א בעין זוכר מערכת הה׳ אות ס״ה דהלכה כרע״ק אפי׳ נגד שתי סתמא עיי״ש — ואפשר עפ״י שכ׳ הרמב״ן בחי׳ בבא בתרא על דף קמ״ו ד״ה סבלונות שכ׳ האי דאמרה בלשון הלכתא לאו משום דאית בי׳ פלוגתא אלא אורחא דתלמודא בהכי עכ״ל [מובא בעין זוכר] וא״כ כש״כ שיכול לומר הלכה אי איכא פלוגתא אף דכללא בידינו דהלכה כרע״ק כי כן דרך הש״ס — אבל עיין בספרי פותח שערים מערכת הה׳ [זה עדיין בכת״י] ד״ה הלכתא כתב הרמב״ן שכתבתי לחלק דלא כ׳ הרמב״ן רק אם הש״ס אומר הלכתא אבל לא אמורא וצ״ע.

והנה הלימוד של ר׳ יוסי הגלילי דכ׳ במקהלות ברכו אלקים ממקור ישראל והנה רע״ק מוקים לה שאפי׳ עוברין שבמעי אמן אמרו שירה על הים ור׳ יוסי הגלילי למד זאת מתיבת מקור עיי״ש וראיתי בהגהות יפה עינים על ברכות שם שהביא מירושלמי ורע״ק האי קרא כו׳ בפ״ז ה״ג שר״ח משני אליבא דרע״ק במקהלת חסר כתיב וס״ל יש אם למסורת עיי״ש וקשה לי הלא מבואר בקידושין י״ח בפלוגתא דבבגדו בה דרע״ק ס״ל יש אם למקרא וצ״ע ועיין בהגהות מלא הרועים כאן בברכות שנעלם ממנו הירושלמי הלזה ודו״ק.

לענין הנ״ל דלמה צריך הש״ס לפסוק כרע״ק הלא כללא בידינו דהלכ׳ כרע״ק מחבירו ראיתי כעת בכנסת הגדולה בכללי התלמוד שבסוף ברכות באות ס״ב דלפעמים פוסק הגמרא הלכה כמי שהלכה כמותו לפי הכלל המסור בידינו אע״ג דלא הי׳ צורך לזה משום דלא מסתברא מילי וכן היכא דהלכתא כוותי׳ ולא מטעמי [משפטי שמואל ס׳ ק״ט] עיי״ש.

סימן ה

כשמוע קול שופר יוחק לחיים בספר כבוד ב״ג הב׳ המו״מ חו״ב בחדרי תורה זית רענן יפה פרי תואר יראת ה׳ אוצרו שלשלת היוחסין כש״ת כמר יודא ל״ש נ״י ויזרח.

הנני להשיב לך על ההערה שלך בדברי המהרש״א במס׳ סוכה י״ח שכ׳ דאין דרך הרא״ש להזכיר בשום פעם את הרב אלפסי בשם הרי״ף והשיג שם בזה על המהרש״ל עיי״ש — והקשית דבמס׳ שבת פרק א׳ דף י״ב מביא הרא״ש את רבינו אלפסי בשם הרי״ף — ועוד במס׳ שבת כ״ד ע״ב מזכירו בשם הרי״ף עיי״ש — יפה הקשית וגם בקרבן נתנאל במס׳ פסחים דף ל׳ גבי כלי חרס תפס על המהרש״א הנ״ל מהרא״ש שם שכ׳ ורי״ף גורס עיי״ש גם ח״ג הרב המאוה״ג וכו׳ מו״ה אליעזר שליט״א העיר ממס׳ שבת כ״ב ע״ב שהזכיר הרא״ש את הרב אלפסי בשם הרי״ף.

הנה אנכי כבר רשמתי הרבה מקומות חוץ ממקומות הנ״ל שמזכיר הרא״ש את הרב אלפסי ז״ל בשם הרי״ף — בפסחים ריש פרק יו״ד. במס׳ שבת פרק ג׳ דף ל״ו ע״ב מזכיר הרא״ש חמשה פעמים בשם הרי״ף עיי״ש — ובשו״ת הרא״ש כלל מ״ד סי׳ ג׳ — וכלל צ״א סי׳ א׳, וכלל ק״ג סי׳ א׳.

שוב עיינתי במהרש״א במס׳ סוכה י״ח וראיתי שלא כתב שם לשון דהרא״ש אינו מזכיר הרב אלפסי בשם הרי״ף בשום פעם רק שאין דרכו והיינו שלרוב פעמים מזכירו בשם הרב אלפסי ולא כמו שהעתיק בעל קרבן נתנאל במס׳ פסחים ל׳ ע״ב שהמהרש״א כתב בשום פעם ובאמת לא נמצא כן במהרש״א ויכול להיות שבמעט מקומות מזכירו בשם הרי״ף.

וביותר נראה לתרץ דברי המהרש״א ז״ל שכוונתו כי׳ כפי מה שעיינתי שם בסוכה במהרש״ל שכ׳ מה שכ׳ הרא״ש ולפירוש ר״י הכוונה רבינו יצחק אלפסי — וכנראה שהי׳ למהרש״ל הגירסא ולפירש ר״י עיי״ש ועל זה שפיר כתב המהרש״א שאין דרך הרא״ש להזכיר את הרב אלפסי בשם פירוש ר״י כי מיחלף בר״י בעל התוס׳ ומה שכ׳ במהרש״א שם לשון רי״ף ט״ס וצ״ל הר״י — ומה שהשיג בקרבן נתנאל בפסחים ל׳ יען שקרבן נתנאל כ׳ בסוכה שהמהרש״ל גורס ולפירוש הרי״ף — והאמת לא נמצא להמהרש״ל כן וא״ש דברי המהרש״א ודו״ק כל זה כתבתי לחומר הנושא להציל מאור עינינו מהרש״א ז״ל מחיצי ההשגות שלא כ׳ בי׳ ונעלם כ״כ בהרבה לשוני הרא״ש — ומי שיכול לומר תירוץ יפה יותר אקבלנו בשמחה רבה — הכ״ד דודך בהפזו מהמון טרדות — ג׳ עקב ת״ש בעטלאן יע״א.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן ו

תשובה להאברך החו"ב בש"ס ופוסקים כו' כמר אשר שמואל כ"ץ שליט"א אבד"ק דארטץ יע"א.

במה שהעיר על ס' יד יוסף בעל מפרש אגדת הש"ס בעין יעקב בדפוס החדשים במס' עירובין י"ח ע"ב הי' ר"מ אומר אדם הראשון חסיד גדול הי' כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מ'אה ושלשים שנה ופירש מן האשה מאה ושלשי' שנה והעלה זרזי תאנה על בשרו מאה ושלשים שנה עיי"ש ומפרש זרזי תאנה יען שהחטא הי' בתאנה שבאותו פרי שנתקלקל בה נתקן ויתפרו עלה תאנה עיי"ש — וקשה לך הלא היא בפלוגתא במס' ברכות מ' ע"א דאמרי' שם ר"מ אומר אילן שאכל אדה"ר גפן הי' ר' יודא אומר חטה היתה ר' נחמי' אומר תאנה היתה עיי"ש וא"כ לר"מ לשיטתו א"א לפרש דהעלה זרזי תאנה משום שאילן שאכל הי' תאנה הרי ר"מ ס"ל גפן היתה וצ"ע.

ת ש ו ב ה

הנה את המחבר יד יוסף אינני מכיר וספרו ופירושו אין בידי ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואותיות מחכימות ובפרט שיכול להיות שנעלם ממנו לפי שעה והלא אפי' לראשונים מצינו העלמות לפי שעה כמבואר בשו"ת חוט השני סי' כ' עיי"ש באריכות.

ואולי בדוחק הי' נראה לפרשו ולתרצו עפ"י שראיתי בשו"ת נוב"י תנינא חיו"ד סי' קנ"א שהגאון ר' ישעי' פיק ז"ל כ' לפרש הגמ' בעירובין י"ג ע"ב לא ר"מ שמו אלא ר' נהוראי שמו כו' ולא ר' נהוראי שמו אלא ר' נחמיה שמו כו' לא על אדם אחד שהוא ר"מ אמרו כל זה אלא מעלות של שני חכמי ישראל קאמר שעל זה שהי' מפורסם בשמו ר"מ אמרו ששם זה אינו שם עצמו ששם העצם שלו הי' ר' נהוראי ועל חכם שהי' מפורסם בשם ר' נהוראי אמר שר' נחמי' הי' שמו העצם כו' וקלסו הנוב"י ואח"כ כתב שהרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשנה בעשרה פרקים שהביא שם בסוף הקדמה בפ' ששי כתב ור"מ נקרא גם הוא ר' נהוראי והענין אחד ושמו בעיקר ר' נחמי' עיי"ש.

והנה מש"כ לפרשו כי שני חכמים הי' כבר האריך בזה לפרש כן בסדר הדורות בשם היוחסין ושאר מפורשים עיי"ש והנה עיי"ש בסדר הדורות שהרבה להקשות על הרמב"ם כי מצינו בברייתא אחת ר"מ ור' נחמי' או ר"מ ור' נהוראי עיי"ש — ולע"ד דהרמב"ם ס"ל דתרי תנאי אליבא דחד מ"ד כמו כן מצינו בש"ס הרבה — או דפליג דידי אדידי' כי כן מצינו ג"כ בש"ס — ומעתה א"כ ר' נחמי' הוא ר"מ ושפיר קאמר היד יוסף הנ"ל ודו"ק.

אמנם כל זה רחוק מאוד מן האמת ובפרט שנזכרו בברייתא אחד ר"מ וגם ר"נ א"כ איך נימא שאיש אחד הוא כמובן.

ופלא שראיתי בבראשית רבה פרק ט"ו שרבי מאיר ס"ל עץ שאכל אדה"ר חטה היתה עיי"ש ובש"ס קאמר גפן הי' וצ"ע — ופלא על היפה עינים שבברכות שם ציין על בראשית רבה הנ"ל ולא העיר במה שמשנה שיטות רבי מאיר ודו"ק.

וראה זה מצאתי בהגהות יעב"ץ במס' סנהדרין כ' ע"ב בסופו ד"ה רש"י שכ' ולא עוד שאני אומר אפי' תימא חד גברא ניהו ואפילו הכא אשכחן דאמרין מילי דסתרי משמותיהן המחולפים כדאי' פ"ק דברכות ט' ע"ב ועיין תוס' שם וש"מ ר"מ ואחרים בהדי הדדי ובמקום אחר נתתי טעם לדבר עכ"ל עיי"ש.

סימן ז

החיים ושלו' וכל טוב לכבוד אהובי גיסי הרב הגאון חו"ב משנתו זך ונקי שלשלת היוחסין כקש"ת מו"ה **אשר אנשל יודא מיללער** שליט"א אב בי"ד דק"ק קה"י פעטראזשענ' יע"א.

אחדש"ה באהבה רבה אתן בזה רב תודות שכבדני בהערותיו בקושיותיו הנחמדים והנני באתי בזה להשיב מפני הכבוד וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

זה לשון כבוד גיסי הגנ"י מ"ט לא אמר רבא ש"מ מדרע"ק נמי דחמץ אסור בהנאה וכן ש"מ סברת התוס' מש"כ בתירוץ השני בד"ה וכתב בפסחים דף ה' ע"א עכ"ל, והנה על קושי' הראשונה לכאורה לא ידעתי מנ"ל למעכ"ת נ"י באמת דר' עקיבא ס"ל חמץ בפסח אסור בהנאה והאיך נשמע דבר זה מדברי ר' עקיבא דכאן — וע"כ דכוונתו הי' למש"כ בצל"ח שם בד"ה ר' יוסי אומר אינו צריך דלר' יוסי הגלילי דס"ל חמץ בפסח מותר בהנאה אפי' בפסח עצמו מותר לבערו ביו"ט שיסיקנו תחת תבשילו עכ"ל וא"כ ע"כ דר' עקיבא דאיירו בערב הפסח ס"ל דחמץ אסור בהנאה ונראה לעניות דעתי דאעפי"כ לא הי' יכול רבא לומר דר' עקיבא ס"ל חמץ בפסח אסור בהנאה דלדעתי מה דאמר רבא ש"מ מדר' עקיבא היינו דע"כ ס"ל כן לר' עקיבא וליכא דרך ואופן אחר לר' עקיבא רק דכן ס"ל והרי כתב הצל"ח בעצמו שם דלתירוץ הראשון בתוס' ד"ה ואומר [וכתוב] דס"ל דתשביתו מיירו אפי' אינו צריך לגחלתו א"ש לימוד ר' עקיבא אפי' לר' יוסי הגלילי יעיי"ש ומעתה לתירוץ זה אפשר דגם ר' עקיבא ס"ל כר' יוסי הגלילי דחמץ בפסח מותר בהנאה.

והגם דכ' שם הצל"ח דלתירץ השני שבתוס' הנ"ל ע"כ דברי ר' עקיבא לא אתי כר' יוסי הגלילי א"כ קשה לתירץ השני שבתוס' קושי' מעכ"ת הגנ"י נימא רבא עוד ש"מ דר' עקיבא ס"ל חמץ בפסח אסור בהנאה דלא כר' יוסי הגלילי.

ונראה דאעפי"כ דכיון דאיכא למימר כתירוץ הראשון שבתוס' כסברת הר"י דתשביתו מיירו בכל ענין אפילו אינו צריך לגחלתו לא הי' יכול רבא

לומר אפי׳ לתירוץ השני של התוס׳ דר׳ עקיבא ס״ל חמץ אסור בהנאה דדלמא באמת ס״ל לר׳ עקיבא כתירוץ הראשון של התוס׳ דליכא הוכחה כלל למימר דר׳ עקיבא לית ליי׳ כתירוץ הראשון שבתוס׳.

וא״ש נמי קושיתו הב׳ דיה׳ נשמע סברת התוס׳ בתירוץ השני — דכיון דאיכא למימר כתירוץ הראשון א״כ אין הוכחה כלל דס״ל כתירוץ השני וכסברת תירוץ השני וע״כ לא אמר רבא ש״מ זאת.

ובזה א״ש ג״כ קושי׳ האור חדש שהקשה לתירוץ הב׳ של התוס׳ ע״כ נשמע דר׳ עקיבא ס״ל יש שבח עצים בפת דאל״כ אלא כמ״ד אין שבח עצים ומתיר אפי׳ כשאבוקה כנגדו א״כ הרי יכול ליהנות מיד עיי״ש ולהנ״ל א״ש דאפי״ה לא הי׳ יכול רבא לומר ש״מ דס״ל יש שבח עצים בפת דאפשר באמת דר׳ עקיבא ס״ל כתירוץ הראשון שבתוס׳ הנ״ל דתשביתו מיירו אפי׳ אינו צריך לגחלתו וא״כ אפשר דס״ל לר׳ עקיבא אין שבח עצים בפת.

עוד אפשר לתרץ דמה דאמר רבא ש״מ מדר׳ עקיבא תלת היינו דרבא בא להשמיענו דר׳ עקיבא ס״ל דבר חידוש ופלא דלא כסברא חיצונה ודלא ככולי עלמא ס״ל כגון הא דר׳ עקיבא לית ליי׳ מתוך הוי חידוש באמת דשבק ב״ה וס״ל כב״ש — וגם בהא דס״ל אין ביעור חמץ אלא שריפה הוי חידוש דשבק חכמים שהם רבים וס״ל כר׳ יודא דיחידאי — ובזה דס״ל ר׳ עקיבא לחלק יוצאות הוי ג״כ חידוש דהא התוס׳ בביצה דף כ״ג ע״א בד״ה על גבי הביא ירושלמי והוא מובא ג״כ בראי״ש ביצה פ״ב סי׳ כ״ב ומוכח משם דב״ש ס״ל הבערה לחלק יוצאות וב״ה הבערה ללאו וא״כ ס״ל ר׳ עקיבא כבית שמאי עיין מג״א ריש סימן תקי״ח ס״ק א׳ — וא״כ בכל הני חידוש אבל לא הוי רבותא כלל דר׳ עקיבא ס״ל חמץ בפסח אסור בהנאה דהא כולהו עלמא חוץ ר׳ יוסי הגלילי סברו כן וע״כ לא קאמר רבא ש״מ זאת — א״ש ג״כ הערתו הב׳ אמאי לא אמר רבא ש״מ סברתו של התוס׳ הנ״ל בתירוץ השני דהיינו אף דסופו אכילת הדיוט מכל מקום כיון דתחילתו לצורך גבו׳ כמו נדרים ונדבות אסורה.

ולהנ״ל כיון דלא מצינו כלל שיפלגו תנאים בסברא זה ולא הוי כ״כ רבותא ע״כ לא אמר רבא זאת — דאל״כ נימא דנשמע ג״כ סברת תירוץ הראשון של התוס׳ דתשביתו מיירו אפי׳ א״צ לגחלתו וע״כ כיון דלא מצינו בזה פלוגתא ולא שום תנא שיחלוק על סברא זה ע״כ לא קאמר רבא ש״מ זה — ואפשר דרבא לא קאמר ש״מ רק בדבר שכבר מצינו דאיפלגו בי׳ תנאי אבל דלא מצינו בו פלוגתא לא קאמר רבא והבן.

עוד נראה לפענ״ד לתרץ קו׳ הראשונה עפ״י מה שהעלה הצל״ח פסחים דף כ״א ע״ב בד״ה שנא׳ לא יאכל חמץ דגם ר׳ יוסי הגלילי מודה דבפסח מצרים הי׳ חמץ אסור בהנאה ביו״ט הראשון יעוי״ש וא״כ אף אם נימא דרע״ק ס״ל כר׳ יוסי הגלילי דחמץ בפסח מותר בהנאה אעפי״כ שפיר הוכיח דאך ביום הראשון שנאמרה בפסח מצרים ע״כ כוונת התורה ערב פסח דאי פסח עצמו הרי גם אז הי׳ אסור במלאכה ביו״ט דכ׳ בפרשת בא כל מלאכה לא יעשה וגם אז לכ״ע אסור בהנאה החמץ וע״כ כוונת התורה ערב פסח וא״כ אינו נשמע כלל דרע״ק ס״ל חמץ בפסח אסור בהנאה.

או אפשר לתרץ קושיותיו ע"פ מה שראיתי להאור חדש בפסחים דף כ"ז ע"ב באמצע ד"ה בעי מיניה וז"ל דכוונת רבא במה שאמר ש"מ מדרע"ק תלת היינו מה דלא נשמע בשום מקום מדברי ר' עקיבא כ"א מברייתא דאמר ר' עקיבא מצינו להבערה שהוא אב מלאכה יעוי"ש והנה כבר שמעינן לי' לר' עקיבא דס"ל בפסחים דף ל"ב ע"ב דחמץ בפסח אסור בהנאה.

וגם קו' הב' דנימא רבא ש"מ מדרע"ק דאולי' בתר התחלה אעפ"י שבסופו הוי אכילת הדיוט אסור כמו נדרים ונדבות דאין קריבן ביו"ט נראה לענ"ד דג"כ משו"ה לא אמר רבא משום דכבר שמעינן לי' לר' עקיבא דס"ל בפרק אלו קשרים שבת דף קי"ד ע"א נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט א"כ כבר שמעינן לי' סברא זאת לר' עקיבא וע"כ לא אמר רבא זאת.

עוד נראה לענ"ד על ב' קושיות הנ"ל עפ"י שכ' האור חדש שם דהתוס' משו"ה הביא תירץ הב' דעל הראשון דתירץ הר"י קשה מה בכך שאי"צ לגחלתו מ"מ נימא הואיל שהותרה לצורך גחלתו הותרה נמי שלא לצורך למ"ד דס"ל הואיל והיינו לרבה ועל זה תירץ התוס' למ"ד דס"ל הואיל והיינו רבה ס"ל כיון דתחילתו לא הוי להדיוט אסור אבל לרבא אפשר דלית לי' הואיל א"כ א"ש תירוצו הראשון של התוס' וע"כ לא קאמר רבא ש"מ ג' אבל לרבה אפשר דש"מ עוד הרבה כגון הא דיש שבח עצים בפת יעוי"ש — מעתה גם לדידן א"ש דלרבא דס"ל כתירוץ הראשון של התוס' א"כ אינו נשמע דאזלי' בתר התחלת הדבר ודו"ק.

וכעת באתי בזה ג"כ באיזה הערות חדשות הנה אנו לומדים כעת בריש פרק כל שעה — ולא זכיתי להבין קו' הש"ס דפריך והרי דם ותי' איתקיש למים ופריך הש"ס ואימא כמים המנסכין ע"ג מזבח ותי' כרוב מים ופריך מידי רוב מים כתיב — ולא זכיתי להבין וכי צריך בתורה ליכתוב רוב מים הלא בתורה בסתם ג"כ איירו על הרוב — ועוד מה פריך ואימא כמים המנסכין דא"כ קשה למה ההיקש למים ניכתוב על הארץ תשפכנו ותל"מ ובשלמ' אם ילפי' מיני היתר הנאה צריך ליכתוב כמים אבל אם התורה מיירו כמים המנסכין ע"ג מזבח למה לו כלל הא איסור הנאה כבר ידעינן מדכ' לא תאכלנו כמו"ש התוס' שוב ראיתי במהרש"א שהתעורר קצת בזה — ובאמת לא הבנתי מה תירץ ועיין צל"ח שם ודו"ק.

שוב ראיתי בבכור שור מהתבואות שור על מס' פסחים בדף ה' ע"א קדמו כבר בקושיתו הראשונה וכתב ג"כ לתרץ דכבר שמעינן לי' לר' עקיבא דס"ל בפסחים ל"ב חמץ בפסח אסור בהנאה ולא צריך לרבא ללימוד זאת מדיוקא דכאן יעוי"ש — והנה מתוך לשונו נראה ג"כ דלא שייך לומר ש"מ רק בדבר דהוי פלוגתא דתנאי מדכתב שם בהקו' וז"ל והנאה נמי פלוגתא דתנאי היא כמו פלוגתא דאין ביעור חמץ כו' והבערה לחלק כו' עיי"ש.

כ"ד גיסו הדו"ש וש"ת.

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

אח"כ ראיתי שקדמו ג"כ בקו' הנ"ל השער המלך בפ"ג מה' חו"מ עיי"ש שתירץ ג"כ דבלא"ה כבר נשמע בפסחים ל"ב ע"ב דרע"ק ס"ל חמץ

בפסח אסור בהנאה — ועיי״ש דהקשה ג״כ קו׳ האור חדש הנ״ל דנשמע מדרע״ק דס״ל יש שבח עצים בפת — וג״כ הקשה דנימא הואיל לתירוץ התוס׳ דקרא מיירו בכל ענין אפי׳ א״צ לגחלתו ודו״ק.

סימן ח

החיים והשלו׳ וכ״ט לכבוד אהובי גיסי הה״ג חו״ב בנש״ק מו״ה **אשר אנשיל מיללער** שליט״א אב״ד קה״י פעטראשעני יע״א.

הן מכתבו היקר לי קבלתי זה כמה ואתו הסליחה שלא השבתי אותו עד כה כי טרוד הייתי וכעת השבתי שאין דרך כבוד וחשתי להשיב בעזה״י.

ראשון לציון מה שכתב כבוד גיסי הגני׳ לתרץ מה שהערותי בש״ס פסחים דף כ״ב ע״א דקאמר שם אר״א כמים רוב מים מידי רוב מים כתיב אלא אמר רב אשי כמים הנשפכין וכו׳ והקשיתי הלא התורה בכל מקום מרוב איירו א״כ מן הסתמא ג״כ מרוב מים איירו ומאי פריך מידי רוב מים כתיב הלא אי״צ ליכתוב בתורה רוב מים וכתב מעכ״ת נ״י בזה״ל נלע״ד ליישב דהנה הצל״ח ז״ל הקשה מאי פריך הש״ס מלא יושיט אדם אבמה״ח לב״נ לר״ל דס״ל ח״ש מותר מה״ת דלמא איירו בח״ש ולב״נ אסור הואיל ולא נאמרו שיעורין לב״נ ודלמא ר״א כר״ל ס״ל ומאי פריך ותירץ הצל״ח היות שר״א הוא תלמידו דרי״ו א״כ בוודאי ס״ל כרבו דח״ש אסור מה״ת עיי״ש א״כ ממילא י״ל נמי דר׳ אבהו ס״ל כריו׳ רבו בזה דחייש למיעוטא כמו״ש התוס׳ בכורות דף כ׳ דיו׳ חייש למיעוטא עיי״ש וע״כ פריך הש״ס שפיר מידי רוב מים כתוב וניחוש למיעוטא עכ״ל.

הנה אם כי נכונים הדברים עפ״י סברת הצל״ח דמסתמא ס״ל כרבו אמנם לא הבנתי זה דהא כמה פעמים מצינו שתלמיד חולק על רבו ומכ״ש במי שלמד אצל רבנים הרבה וע״כ שחולק בדבר אחד על רבו במה שלמד אצל רבו השני וכדומה והרי מצינו בש״ס בשמואל דפליג על אבו׳ והרי ר׳ עקיבא הי׳ תלמידו של ר׳ אליעזר הגדול ופליג עלי׳ בהרבה מקומות — והגם דבש״ס מנחות דף ע״ב פריך על רבי שהי׳ תלמידו דר״ש ואמאי לא ס״ל כוותי׳ מ״מ הרי בכל הש״ס אי אפשר לומר כללא דע״כ תלמיד כרבו ס״ל והגע עצמך דחזקי׳ ור׳ אבהו פליגו אי לא יאכל איסור הנאה משמע והנה ר׳ אבהו הי׳ תלמידו דר׳ יוחנן וחזקי׳ הי׳ רבו של ר׳ יוחנן וא״כ ע״כ או ס״ל ר׳ יוחנן כר״א א״כ פליג על חזקי׳ רבו או דס״ל כחזקי׳ רבו ואז פליג ר׳ אבהו על ר׳ יוחנן רבו וראיתי בצל״ח בסוגי׳ שכ׳ דר׳ יוחנן ס״ל כר׳ אבהו ובאמת בירושלמי איתא דר׳ יוחנן כחזקי׳ וצ״ע וכל זה ואי״ה אשנה פרק זה.

ובעיקר הקו׳ שהקשיתי נלע״ד דחזינן דכוונת התורה במה שאמר על הארץ תשפכנו כמים לא בא להקיל ורק להחמיר וע״כ הי׳ סברא דהתורה היקש אותה לחומר שבמים ואף דלא הוי רוב מים ודו״ק.

והנה מה שהביא קו׳ הצל״ח דנימא ר׳ אבהו ס״ל כר״ל לא הבנתי הא

מודה ר"ל דמדרבנן אסור ובגמרא אמרי' אבל לכלבים שרי' דמשמע אפי' מדרבנן מותר פריך עלי' — ועוד לשיטות הירושלמי דמודה ר"ל באיסור הנאה וכעת בס"ד הי' אסור בהנאה והבן. מה שהקשה על הצל"ח הנ"ל במה שהקשה דלמא ר' אבהו ס"ל כר"ל והקשה הא באבר מן החי גם ר' יוחנן מודה דח"ש מותר כמו"ש הפרי מגדים עפ"י פירש"י בסוף פרק גיד הנשה עכ"ל לא הבנתי דגברא אגברא קא רמי וכי הצל"ח משועבד להפרי מגדים — ועוד עיין במנ"ח במצוה תנ"ב שהאוכל אבר שיש בו כזית בשר חייב נמי משום ובשר בשדה טריפה כדאיתא בחולין ק"ב ע"ב דרי"ו ס"ל כן ורק באבר שאין בו כזית בשר פטור משום בשר טריפה דאין לחייב בפחות מכזית ורק חייב משום אבר מן החי ולפי"ז בח"ש אבר מן החי דלשיט' הפרי מגדים פטור ולא שייך איסור ח"ש נראה לי דשייך איסור ח"ש משום בשר טריפה דהרי יש עליו משהו בשר וכן כתב המנ"ח שם — ולכאורה יש להקשות דא"כ מאי הואיל הפרי מגדים בסברתו — נראה היינו כשהי' רק גיד או רק עצם — אבל כאן איירו באבר א"כ יש בו משהו בשר וא"כ אסור ח"ש מטעם בשר טריפה וז"ב בעיני ודו"ק היטב.

ומה שתירץ בתי' הב' עפ"י אמונת שמואל לדעתי הרי עכ"פ איסור דרבנן איכא לדידי' ושפיר שייך איסור דלפני עור דהרי אסור לו — דהרי אם לחבירו אסור מדרבנן שייך לפני עור כמו"ש בתוס' סופ"ק דמס' ע"ז וגם המנ"ח בהשמטות עיי"ש.

ובעיקר קו' הצל"ח אפשר לתרץ כמו שכתוב הפלתי דלכאורה מאי אשמעינן בנזיר וצ"ל דאישמעינן דאע"ג דהוא אינו נזיר המושיט ואי ס"ד דאבמהח' לב"נ איירו בגוונא דמותר לו א"כ כוס יין לנזיר למאי אשמעינן עיי"ש וא"כ אי איירו בח"ש א"כ למה אשמעינן כוס יין לנזיר.

ומה שהביא להקשות בשם בנו נ"י וז"ל דמאי פריך הש"ס בפסחים מ"ד ע"ב ורע"ק טע"כ מנ"ל דלמא באמת ליח לי' דטע"כ דאו' הלא איכא תנאי בזה ודלמא ס"ל כמ"ד טע"כ ל"ד עכ"ל הנה אני בעניי לא מצאתי תנאי בש"ס ולא שום מ"ד שיאמר בפירש טע"כ ל"ד ורק רבא קאמר בזבחים ש"מ דר"ל ס"ל נותן טעם ברוב ל"ד ועיי"ש בגמ' דמסיק הם ר"ל ס"ל דאו' — ובעיקר הקו' כבר קדמו התוס' בנזיר ריש פרק ג' מינים דף ל"ח ע"א.

ומש"כ לתרץ בשם בנו בזה"ל היות שלקמן יליף רע"ק דטעכ"ד מבב"ח ופירש"י שהחלב נבלע תוך הבשר א"כ הה"ד די"ל דהיין אשר נבלע בלחם היא ג"כ כמו טעם וא"כ מ"ד דס"ל דהיין עם הלחם מצטרפין ללקות עליו ש"מ שע"כ ס"ל טע"כ דאו' דאל"כ לא הוי כ"א היתר עם היתר וא"א לומר היתר מצטרף לאיסור עכת"ד — הנה ימחול לעיין ברשב"א בחי' לחולין שהא דיליף הש"ס טע"כ מבב"ח רק שהחלב נאסרה שקבלה טעם בשר ולא הוי ממש רק טעם משא"כ הא דבשר נאסרה אינו נשמע טע"כ כלל דהתם ממש הוא — ולפי"ז ביין שנבלע בפת ניחשוב ג"כ לממש ואינו נשמע כלל שס"ל לרע"ק טע"כ — ולדעתי להביא ראי' מהש"ס עצמו דרבנן דילפו טע"כ נקטו בלשונם שאם שרה ענבים במים ולא נקטו כדנקיט רע"ק בלשונו שלמד היתר מצטרף לאיסור ששרה פתו ביין וע"כ דחכמים סברו טע"כ אי אפשר

למימר שרה פתו ביין דאז הוי ממש ורק רע״ק דילף להיתר מצטרף לאיסור שפיר נקיט שרה פתו ביין — שוב ראיתי בתשו׳ הרשב״א סי׳ ת״מ הביא בשם הרמב״ן דמאן דס״ל היתר מצטרף לאיסור יכול להיות דס״ל טע״כ ל״ד או להיפך עיי״ש — ואף דרש״י נקיט בלשונו טעם חלב בבשר אעפ״כ מודה דחילוק יש ביניהם ודו״ק.

מש״כ דא״כ הוי היתר בהיתר הנה סברא כזו כתב ג״כ בטהרות הקודש זבחים ע״ד אליבי׳ דר״ל דס״ל ח״ש מותר מה״ת לא שייך היתר מצטרף לאיסור והנה ראיתי באחרונים שפלוגו עליו.

ומה שהקשה בשם בנו הב׳ לוי יצחק נ״י מתוס׳ פסחים מ׳ ע״ב ד״ה רבא שכ׳ דקמח של עדשים אינם ממהרים כל כך להחמיץ — והא קמח של עדשים אינם מחמיצין כלל יעוין במהרש״א ומהרש״ל והרש״ש שהרגישו בזה יעוי״ש.

ומה שהביא קו׳ מתיבת גמא פ׳ תזריע שתמול אשה בשבת דאינה מצווה על עשה של שבת ות׳ דהותרה והקשה מעכ״ת נ״י לקו׳ הח״ס על הרמב״ם שהקשה דימול עכו״ם נשמע דלא הותרה רק הודחה א״כ תמול אשה — ולכאורה לא הבנתי מה שהקשה זאת על הפרי מגדים דהפרי מגדים פליג על החתם סופר וס״ל דהותרה רק דקשה קו׳ הפרי מגדים להח״ס דלא ס״ל דהותרה א״כ תמול אשה.

ולע״ד נראה דעיקר קו׳ הפרי מגדים הי׳ עפ״י התוס׳ בקידושין ל״ד ד״ה מעקה דביו״ט ליכא עשה גבי נשים וה״ה בשבת והנה החינוך במצוה רצ״ז כ׳ דעשה דשביתה ביו״ט שייך בנשים וה״ה בשבת דלא כתוס׳ הנ״ל וא״כ לא קשה כלל קו׳ הפרי מגדים על הרמב״ם דנראה דגם הרמב״ם ס״ל כהחינוך דלא חילק גבי עשה דיו״ט בין אנשים לנשים והבן — ובאמת לשיטת התוס׳ בעצמו שכ׳ דליכא עשה דיו״ט או שבת גבי נשים ג״כ לא קשה דהרי כתבו בעצמם שם דכיון דהעשה שייך באנשים הלאו אלים ואינו נדחה — וע״כ שגילתה התורה שאעפי״כ דוחה א״כ אין חילוק בין נשים לאנשים וא״ש.

ועוד דעיקר קו׳ הפרי מגדים הי׳ למ״ד עשה שבכרת ידחה הל״ת שבכרת ומנ״ל דהרמב״ם ס״ל כן — ועוד אפי׳ למ״ד דס״ל כן לדעתי דמילה בזמנו לא הוי כלל בכרת ורק מצות עשה לבד ורק אם מת אדם גדול ולא מל עצמו הוי בכרת והיינו מילה שלא בזמנו אבל לא מילת קטן ליום השמיני — ועיין תוס׳ במגילה י״ג שתי׳ דנכרתו עליו י״ג בריתות ולא תירץ דהוי בכרת ובפר״א דמילה תירץ כן הש״ס ולא קאמר דהוי בכרת וע״כ כהנ״ל — והא דאמרי בריש מס׳ יבמות מה למילה שהוא בכרת היינו דמשכחת גבי חומר כרת בגדול ע״כ אין ללמוד דבר אחר המנו דהוי פירכא אבל באמת ליכא כרת במילה בשמיני.

והנה לשי׳ המר״ם לובלין בשבת פר״א דמילה דגבי שבת ליכא עשה א״ש דמ״ד דס״ל עשה שבכרת דוחה ל״ת שבכרת ס״ל כשי׳ מר״ם הנ״ל — אמנם זה קשה ביו״ט יעשו נשים ודו״ק.

ובעיקר הדבר לא זכיתי להבין דתמול אשה כקו׳ הפרי מגדים הא כיון דכתוב אותו ולא אותה וגם הוי מצות עשה שהזי״ג דנשים פטורות א״כ לא שייכו כלל במצות מילה ואיך תדחה הל״ת הא ליכא עשה כלל וצ״ע — אמנם אפשר דחייבו נשים מטעם בי״ד כמו״ש המקנה בקידושין יעו״ש.

והנה חקרתי מילה שלא בזמנו דאינו דוחה יו״ט דאין עשה דוחה ל״ת ועשה כדאמר רב אשי בפרק ר״א דמילה תמול האשה דליכא גבי׳ עשה דיו״ט — ולכאורה נראה כתירוץ התוס׳ דהלאו אלים — דהא באנשים איכא עשה — גם אפשר לתרץ דהותרה כמו שכ׳ בתיבת גמ״א — והא אין לומר דמצוה זה לא שייך גבי נשים הא הביא המנ״ח בשם המקנה הא דבי״ד חייבים היינו כל איש ישראל ולאו דוקא איש אלא אפי׳ נשים עיי״ש במצוה ב׳ — וכמו כן גבי כיסוי דם עיין ריש ביצה ח׳ צריך לומר כן הלאו אלים ועיין בתוס׳ סוף חולין דלית לי׳ הלאו אלים — עוד חקרתי דמילה לא הוי בעידנא דמל ולא פרע כאילו לא מל ותלי׳ בפלוגתות הרבנ״ח והר״ן בב״מ דף ל׳ אי המשך מצוה נחשוב לבדעידנא — ואפשר דמילה הוי מקלקל ורק משום מצוה הוי תיקון וא״כ אם לא עשה מצוה א״כ אין כלל איסור ושפיר הוי בעידנא ודו״ק — ועיין בביאורי הגר״א יו״ד סעי׳ רס״ד — ודו״ק.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן ט

אהובי ידידי הרב המאוה״ג שליט״א.

סמוך להכנסת כלה שבת מלכתא קבלתי מכתבך הנעים והיקר והי׳ לי לעונג שבת ולמשיבת נפש וכעת באתי להשיב מפני הכבוד.

ועל הקו׳ בפסחים מ״א ע״א א״ר פסח שבישל בחמי טברי׳ חייב עיי״ש וקשיא לך מי איכא חמי טבריא בירושלים ופסח הוי קדשים קלים שנפסל ביוצא חוץ לחומה — הנה בקו׳ זה כבר ראיתי כמה מפורשים שהעירו על זה ועיין בש״ס ווילנא בהגהות מראה כהן מהגאון מו״ה בצלאל הכהן מו״ץ דוילנא שכ׳ שם בפסחים מ״א וזה לשונו שמעתי מפי מר אבא הרב המופלג בתו״י מו״ה ישראל משה הכהן דפעם אחת אירע מעשה כשנכבד בחג הפסח אצל הרב המאוה״ג הצדיק הגביר המפורסם מו״ה ארי׳ ליב ב״ר בער ז״ל דפ״ק ובתוך הבאים שמה לקבל פניו הי׳ חכם גדול אחד מחכמי ירושלים עה״ק ועמד החכם הנ״ל בתימה גדולה דהאיך משכחת לי׳ הך דינא דפסח שבישלו בחמי טבריא דהא הפסח אינו נאכל רק בירושלים ואם הביאוהו לטבריא כבר נפסל ביוצא ובלא״ה לקי משום לאו דיוצא [ועוד דנראה דבפסח פסול אין בו משום איסור בישול וכמו באכלו מבעוד יום דאמרי׳ לקמן ע״ב דאין בו משום נא ומבושל] ואם הביא חמי טבריא בירושלים כבר נצטנן ועוד דכלי שני הוא ואינו מבשל כלל ולא תירץ על זה כלום כן ספר לי מר אבא ז״ל וכ׳ אמנם לע״ד י״ל בפשיטות דמשכחת לה בשעת היתר הבמות דקדשים קלים

הי' נאכל אז בכל ערי ישראל וכדתנן בזבחים דף קי"ד ע"ב והלכך אף דהקרבת פסח עצמו הי' בבמת צבור בנוב וגבעון מ"מ אכילת הפסח הי' מותר בכל ערי ישראל והי' יכולים להוליכו אח"כ אפי' לטבריא וכעין תי' זה משנה הש"ס עצמו לעיל דף ל"ב ע"ב דאמר ר"ל זאת אומרת ועיי"ש בפירש"י עכ"ל — וראיתי בשו"ת אמרי יושר בסי' כ"ה מהרב הג' מו"ה מאיר אריק אבד"ק יעזלעוויטץ שהקשה על הגהות הנ"ל דזה מספיק לתרץ על הש"ס אבל על הרמב"ם דפסק בפ"ו מה' ק"פ הך דינא קשיא הא אינו רגיל להביא רק מה שיה' עכ"פ נפ"מ אבל דבר זה אין שום נפ"מ שכבר נאספו הבמות עיין בפ"ק דמגילה — וכתב לתרץ עפ"י הרמב"ם וכ"מ פ"א מה' פה"מ הט"ו דקודם זריקה אינו נפסל ביוצא חוץ לירושלים ועוד כ' עפ"י תוס' יו"ט פ"ז דמעילה מ"ג — עוד רוצה לומר דכלי שני שנשאב מהראשון מבשל עפ"י דעת הטו"ז עיי"ש — ועיין בס' ברכת ראש על נזיר בענין זה — ואשר לע"ד נראה לתרץ דברי הרמב"ם דאיירו לעולם בבמה כתירוץ המראה כהן וחשק שלמה הנ"ל ולא קשה מאי דהוי הוי עפ"י מה שפסק הרמב"ם בפ"ט מה' יסודי תורה וכן מבאר דבר זה באורך בהקדמתו לפיה"מ לסדר זרעים דנביא מוחזק כמו שמואל ואלי' אם יצוה לבטל מצוה ממצות התורה מצות עשה או יצוה להתיר דבר האסור ממצות ל"ת לפי שעה חובה עלינו לשמוע לדברו חוץ מעכו"ם וכמו דאמרינן בסנהדרין צ' וכמו שעשה אלי' בהר הכרמל שהקריב עולה בחוץ וירושלים עומדת ובה בית המקדש בנוי' ואם הי' שואלים את אלי' בשעת הקרבתו ויאמרו לו הנוכל לעשות כמעשה הזה כל ימי עולם הי' אומר שאינו מותר וכל המקריב בחוץ חייב כרת אבל זה המעשה הוא לפי שעה עיי"ש — ומעתה נראה לע"ד אם יבא אלי' או נביא אחר מוחזק כמהו ויקריב קרבן בבמה היינו שיאמר בנבואה שלפי שעה נצטוו ישראל לעשות קרבן פסח בבמה בוודאי מחויבים לשמוע לו ושפיר יה' שייך אז הדין של פסח שבישלו בחמי טברי' והבן.

והנה לשונו של הרמב"ם שכ' שאלי' הקריב בחוץ וירושלים עומדת ובה בית המקדש בנוי' קצת קשה הלשון דמשמע בחורבנם הי' מותר בבמה ומפורש יוצא בש"ס מגילה פ"ק דלא הותר כלל במה אחר שבנה שלמה ביהמ"ק אפי' אחר החורבן יעיי"ש היטב ובתוס' שם ואולי כוונתו שכיון שנבנה פעם אחת אסור וצ"ע — ואכמ"ל. עוד נראה על קו' הנ"ל דפסח שבישלו בחמי טברי' עפ"י שנתחדש בימינו כלים שמחזיקים חומם כ"ד שעות ונקרא ווארעם — פלאש — או טערמא פלאש ולדעתי שיש לו דין כלי ראשון עפ"י מה שכתבו התוס' בשבת דף מ"ב ע"ב ד"ה וש"מ דטעמא דכלי שני אינו מבשל דכלי ראשון מתוך שהי' עומד אצל האש מחזיק חומו זמן מרובה אפי' אחר שהוסר מן האש משא"כ כלי שני מתוך שדפנותי' קרים אינו מבשל שממהר להצטנן והנה כלי הנ"ל מחזיק חומו זמן מרובה יותר מכלי ראשון נראה דיש לו דין כלי ראשון — ואולי קודם זמן הזה ג"כ הי' בנמצא כלים כאלו ויכולים להוליך חמי טברי' בכלים הללו לירושלים וצ"ע — ובענין טערמא פלאש עיין בשו"ת תורת יקותיאל סי' ע"ד.

עוד נראה לע"ד דמשכחת לי' דמשכו חמי טברי' לירושלים ע"י סילונית או צינורות תחת הקרקע וזה בוודאי יש לו דין כלי ראשון ועיין במשנה דשבת

מה שעשו אנשי טברי׳ ולא הודו להם חכמים — וכעת הופיע לאור מכתב עתי בית וועד לחכמים ובו חקרו בווארעמפלאששע אי יש לו דין כלי ראשון. או אפשר שאיירו שבאים המצא תמצא מים חמין נובעין בירושלים כמו חמי טברי׳ ובישל בה חייב ובזה מדויק דברי רש״י שכ׳ חמי טברי׳ מים חמין עיי״ש ודו״ק — ועיין במכתב עתי אהל יצחק חרס״ו בענין זה ודו״ק.

סימן י

אהובי ב״ג וח״ג מוה״ר **ישכר דוב** נ״י.

בענין הקושי׳ שאמר לי בשם חותנו גיסי שליט״א איך משכחת בל יראה לעבור בחמץ כיון דצריך שריפה והרי היא כשרוף וכתותי מכתת שיעורא ואין בו כזית ואיך מקיים בה מצות שריפה — הנה קושי׳ זה כבר שמעתי להקשות וכעת ראיתי בספר חלוקא דרבנן מערכת הכ׳ אות ל׳ וזה לשונו — והנה ראיתי בס׳ שו״ת גברי סי׳ ל״ג הביא בשם ס׳ כנסת ישראל מהגאון ר׳ גדלי׳ ליפשיץ ז״ל שהביא קושי׳ בשם הגאון בעל נוב״י דהאיך משכחת לה בל יראה בחמץ כיון דצריך שריפה והרי הוא כשרוף וכתותי מיכתת והרי הוא כפרורין ממילא בטלי ולא משכחת ב״י — ותירץ הגאון הנ״ל דדוקא להחמיר אמרינן כתותי מכתת שיעורי׳ אבל לא לקולא והנה בספר הנ״ל הקשה על תירוץ זה מתוס׳ שהקשה אמאי כלאים מטמא טומאת אוכלים משמע דתוס׳ ס״ל אפי׳ לקולא.

ולע״ד נראה דבלא״ה לא קשה כלל דהא אנן קיי״ל השבתה בכל דבר ולאו דוקא שריפה ורק רבי יהודא הוא דלא ס״ל כך והוא לא ס״ל כתותי מכתת שיעורי׳.

עוד נראה לע״ד עפ״י מש״כ הגאון ר׳ עקיבא איגר בתשובה סי׳ קמ״ה מובא בהגהות הש״ס לר׳ שמעלקא טויבש בשבת כ״א דל״א כתותי מכתת שיעורי׳ רק גבי שופר או לולב וכדומה אבל גבי שחיטה דאין שיעור בעובי׳ ורוחבו של סימן לא שייך לומר כתותי מכתת שיעורי׳ עיי״ש וכמו כן גבי חמץ אין שיעור לעובי׳ או אורכו ורחבו ע״כ לא שייך כמ״ש ודו״ק.

עוד נראה לע״ד עפ״י התוס׳ במס׳ סוטה דף כ״ה ע״ב ד״ה לאו דלא אמרינן כמ״ש רק באיסור הנאה ולר׳ יוסי הגלילי דחמץ מותר בהנאה א״ש ונראה דזה הי׳ כוונת ר׳ יוסי הגלילי שאמר בפסחים כ״ח ע״ב חמה על עצמך האיך חמץ אסור בהנאה כל שבעה הא כיון דאסור בהנאה א״כ שייך לומר כמ״ש ואיך עובר עליו כל שבעה ב״י וב״י.

ועוד נראה לע״ד דלאו דב״י בל״ה אין לוקין עליו דהוי ניתק לעשה ואין חילוק אם יש בו שיעור או לא ודבר פשוט דלא שייך בח״ש כמ״ש דעכ״פ יש בו משהו וע״כ לא אמרינן כמ״ש — ואין לי כעת פנאי להאריך ועוד חזון למועד.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן יא

בימי ספירת העומר יתברך מאת גוזר ואומר וינצל מגזירת קל וחומר ה״ה אהובי ידידי הב׳ כארזים חו״ב מושלם בהשלמת חכמים ידו רב לו בש״ס ופוסקים כש״ת מוה״ר יהושע וויים נ״י מפק״ק בעטהלען יע״א.

אחדש״ה הנה מעלתו הקשה על דברי אדמו״ח הגאון הצדיק שליט״א ע״כ באתי בזו להצדיק דבריו הקדושים אשר דרש לתרץ קושית הגאון ר׳ לייב קאסעוויטץ ז״ל שהביאו הצל״ח בפסחים ע״ו ע״ב בסוגי׳ דריחא מילתא דלמה נקט רב בדבריו בשר שחיטה „שמן״ שצלאו עם בשר גבילה כחוש הלא רב ס״ל כר׳ יהודא דמין במינו לא בטיל והוי במשהו א״כ אפי׳ שניהם כחושים יה׳ אסור לפי מש״כ התוס׳ במס׳ ע״ז דף ס״ו ע״ב בד״ה רבא אמר דהיכא דמשהו אסור כגון בחמץ בפסח אפי׳ שניהם כחושים כגון מצה וחמץ דאיסור דמשהו מיהו איכא א״כ קשה למה נקט רב בדבריו בשר שמן ותירץ אדמו״ח שליט״א שיצא לחלק בסברא דלא כתבו התוס׳ סברא זו אלא היכא דא״א להיות ריח חזק רק משהו כגון בחמץ שפיר ניחשוב לריח משא״כ בבשר שיכול להיות ריח חזק בבשר שמן ע״כ אם הוי כחוש לא מיחשוב כלל לריח. ע״כ צריך לומר רב בשר שמן עכ״ל הזהב — והקשה מחי׳ רשב״א חולין פרק גיד הנשה ומתשובות רשב״א שהקשו אותו האיך נחלקו ר״ש ורבנן אי יש בגידין בנותן טעם וגם רב ושמואל אי עילאה גבר אי תיתאי גבר הלא אפשר למיטעם ע״י כפילא שיבחין אי נותן טעם או לא ותירץ הרשב״א דבאמת כ״ע מודים דטעם גמור ליכא אלא טעם קלוש איכא לכ״ע ופליגא אי חשבינן האי טעם קלוש לטעם או לא עכ״ל ולפי״ז חזינן דלא כסברא הנ״ל עכ״ל מעלתו.

הנה לענ״ד אין אני רואה משם שום הוכחה נגד הסברא הנ״ל ולא זה שלא הוי כנגד אלא אדרבא סיעתא איכא לענ״ד משם דהנה החכמים דס״ל יש בגידין בנותן טעם וחשבו האי טעם קלוש בגיד הנשה לטעם גמור בוודאי מודים בשאר איסורין כגון חזיר חלב או כדומה לא ניחשוב טעם קלוש כלל בשאר איסורין דלאחר שישים מותרת אע״ג דהטעם קלוש והיינו משום דיכול להיות טעם גמור רק בגיד הנשה שאי אפשר להיות רק טעם קלוש אסרו וא״כ כסברא הנ״ל ממש ולא קשה משם כלל.

ומה שהקשה מעילאה גבר נראה לפענ״ד לחלק בין טעם לריח דכיון דאיסור של טע״כ מפורש בתורה כדקיי״ל ע״כ חמור מריח ודו״ק.

ובעיקר הדבר נלע״ד לתרץ עפ״י שכ׳ האו״ח כלל ט״ל אות י״ז והביא הארעא דרבנן אות תקצ״ז דריחא מילתא היא דוקא באיסור דאו׳ אבל באיסור דרב׳ לא דלא גזרו בריח עכ״ל והיינו דהחכמים התנו כשאסרו דבר דדוקא ממשו או טעמא אסרו אבל לא ריחא — או אפשר דס״ל כבה״ג דריחא מילתא לא הוי אלא מדרבנן ע״כ באיסור דרבנן הוי תרי דרבנן וע״כ מותר והנה הריטב״א העלה במס׳ ע״ז בפרק השוכר את הפועל דהא דרב ושמואל ס״ל מין במינו לא בטיל זה דוקא מדרבנן אבל מדאו׳ מודים להחכמים דר׳ יודא

עכ"ל א"כ שפיר נקיט רב בשר שמן דאם הי' כחוש הי' מותר דלא הי' איסורא אלא מדרבנן ול"ש ריחא מילתא ועיין פלתי סי' ק"ח ובש"ך יו"ד ק"ח ס"ק א' ודו"ק.

והנני ידידו דו"ש כל הימים
אפרים הלוי ביללויטצער

סימן יב

רב ברכות ושובע שמחות יחולו על ראש אהו' דודי הרב המאור הגדול חו"ב משנתו זך ונקי בנש"ק כקש"ת מוה"ר **משה לעווינגער** שליט"א אב"ד דק"ק פאנצעלטשעה והגליל תע"א.

אחדש"ה באהבה רבה אהבת עולם הנה כבוד אהובי דודי הי' בשבוע העל"ט בבית אדמו"ח הגה"ק שליט"א כאשר למד אדמו"ח שליט"א שיעורו כסדר אחר תפילת ערבית עם בע"ב ת"ח במס' ביצה דף כ"ז ע"ב ומעכ"ת שליט"א הראה עוצם חריפותו לעיני העם בהערותיו היקרים ואכתוב פה אשר עלה בדעתי לתרץ קו'.

בפירש"י במתני' חלה שנטמאת אינו ראוי לכהן היום באכילה אסורה לעולם ובהסקה או לתתה לפני כלבו ביו"ט אסור דאין מבערין קדשים ביו"ט וכו' והקשה מעכ"ת נ"י נימא הואיל ואי בעיא מיתשל עלה ומותר באכילה א"כ יה' מותר לטלטלו מהאי טעמא עכ"ל ונראה לענ"ד בכמה אופנים.

א) דיכול להיות שאיירו שאכלו כל הבצק א"כ בוודאי לא יתשיל עלי' דמי יה' פתי ושוטה ליתשל שיה' נמצא אח"כ אוכל טבל למפרע.

ב) שיכול להיות שהוי ביד כהן ונטמא בידו שנתנו לו חלה ובידו נטמאה והוא וודאי אינו יכול למיתשל עלי' דדוקא בעלים יכולים למיתשל עלי' אבל לא הכהן וכמו"ש התוס' בפסחים דף מ"ו ע"ב ד"ה הואיל — וגם הבעלים אינם יכולים למיתשל כיון שנתנו לכהן ופשוט.

ג) נראה לענ"ד דאיירו בפסח וחלה שנתחמץ דוודאי לא יתשול עליה לחייב עליו בב"י ובי' וכמו"ש התוס' הנ"ל עיי"ש.

ד) אפשר לומר עפ"י שהקשה בתוס' בפסחים דף מ"ו ע"ב בד"ה הואיל דלר"א דס"ל הואיל א"כ יקרא לה שם ואח"כ יאפה מטעם הואיל וגם אמאי לחם הפנים ושתי לחם אינו דוחה יו"ט באפיותן נימא הואיל ואי בעי מיתשל עלה ותי' התוס' דהואיל ואי בעי מיתשל עלה לא שכיח ע"כ לא אמרי' הואיל עכ"ל ולפי"ז כאן נמי לא שייך לומר הואיל ואי בעי מיתשל עלה דלא שכיח כמ"ש התוס' והבן.

ה) הנה נראה בפשיטות דפלוגתא דתנאי הוא זה אי אמרי' הואיל או לא וא"כ אתי' מתני' כהאי מ"ד דלית לי' הואיל ודו"ק.

והנה הרשב״א הקשה נימא שמותר לשרוף חלה שנטמאת מטעם מתוך ואיכא צורך קצת דמה שמבער הוי צורך וכ״ש כאן שמותר ליהנות בשעת שריפה בוודאי איכא צורך היום כמ״ש התוס׳ בשבת כ״ד ע״ב וא״כ נימא מתוך ותירץ הרשב״א דמתוך לא שייך רק בדבר העומד לשריפה כגון עץ אבל לא תרומה ועיסה עכ״ל ומקשים עליו מפסחים ה׳ ע״ב דאמר רבא ש״מ מדרע״ק תלת דלית לי׳ מתוך ולהרשב״א מנ״ל דלית לי׳ מתוך דילמא אית לי׳ מתוך רק שהחמץ ועיסה דלא שייך מתוך אסור לשרוף ביו״ט — ונראה לפענ״ד לתרץ דשם אזלי׳ אליבי׳ דרע״ק דס״ל אין ביעור חמץ אלא שריפה א״כ הוי כעץ בעלמא משא״כ חלה ותרומה אף דמצוה בשריפה מ״מ אי בעי מיתשל עלי׳ ולא הוי כעץ וגם יכול להשהותו לאחר זמן אבל חמץ חייב לשרוף מיד ע״כ הוי כעץ בעלמא והי׳ שפיר שייך מתוך כנלפע״ד לחלק.

ובזה מיושב מה שהביא העולם להקשות בשם הגאון ר׳ אברהם ברודי ז״ל דהאיך הוכיח רבא דס״ל רע״ק אין ביעור חמץ אלא שריפה דילמא ס״ל השבתה בכל דבר וגם שריפה בכלל מ״מ אינו יכול לקיים השריפה ע״כ איירו בערב יו״ט ולהנ״ל א״ש דנראה כיון דנשמע מהכא דלית לי׳ מתוך ע״כ משום דס״ל אין ביעור חמץ אלא שריפה דאי ס״ל השבתה בכל דבר א״כ אינו נשמע דלית לי׳ מתוך אלא משום דחמץ אינו עומד דוקא לשריפה ל״ש מתוך — אמנם ז״א דא״כ רבא האיך הוכיח דס״ל אין ביעור חמץ אלא שריפה ולית לי׳ מתוך דלמא ס״ל מתוך וס״ל השבתה בכל דבר — אלא דבזה מדויק הלשון דקאמר רבא ש״מ דרע״ק ס״ל אין ביעור חמץ אלא שריפה ואח״כ אמר ש״מ דלית לי׳ מתוך היינו דאינו נשמע דלית לי׳ מתוך רק אח״כ שנדע דס״ל אין ביעור חמץ אלא שריפה ודו״ק.

ומה שהקשה מעלתו אמאי דקיי״ל בש״ע שצריך לברך על מצות תפילין בלחש שלא ישמע חבירו ויאמר אמן דדילמא הוו מצוה אחת והוי ברכה לבטלה והק׳ מעלתו דמאי חילוק בין הוא לחבירו אמאי התירו לברך אע״ג דהוי ספק כמו כן יתירו לחבירו לענות אמן על הספק עכ״ל.

לענ״ד נראה לחלק דבשלמה הוא בעצמו הוי בספק וישנו עליו חזקת חיוב ע״כ תקנו שיברך וגם בבירר הוא לא עשה איסור כלל אף אם תפילין מצוה אחת מ״מ חייבו חכמים הואיל והוא בספק אבל חבירו לא הוי בספק כלל אם לא שמע הברכה ע״כ למה יכנסנו לספק שיאמר בקול רם הברכה כדי שיה׳ גם חבירו בספק ע״כ אמרו שיברך בלחש.

והנה בדיעבד אם אמר אחד ברכת על מצות תפילין בקול רם נראה ג״כ דא״צ לענות אמן אף דהוי בספק חיוב כיון דלא תיקנו חכמים שיאמר אמן א״כ הוי לבטלה והבן.

ומה שביקש מעכ״ת שאפרש לו דברי רש״י התמוהים לו בשבת דף ס׳ ע״ב בסוף העמוד ד״ה שנעקרו וז״ל שנעקרו לגמרי שאין ניכר שהי׳ יותר ד׳ או ה׳ אין טפי לא לוי״ה ולשון חבירו איפכא עכ״ל ושאל מה שאמר רש״י לוי״ה ולשון חבירו איפכא ונלע״ד דפשוט דחכם אחד הי׳ בדורו של רש״י שהי׳ רש״י קראו לוי״ה ופירש דלוי״ה ולשון חבירו היינו חבירו של החכם זה פירשו איפכא מרש״י ואח״כ מצאתי בשם הגדולים מהגאון הקדוש חיד״א

ס"ט זצ"ל מערכת גדולים אות ל' בק"א כתב שרש"י הביא לפעמים לוי"ה והביא שבשה"ג חלק א' מערכת יו"ד אות ח' כתב משם הרב המופלא הק' כמהר"ח ן' עטר ז"ל שקיבל דכוונת רש"י ז"ל דפירוש זה הוא מרבו רבינו הלוי — ויש מי שאמר כי לוי"ה ר"ת למורנו ורבנו יצחק הלוי עכ"ל.

והנני דו"ש ושלום תורתו הכ"ד ידידו.

הק' **אפרים הלוי ביללישטצער**

סימן יא

אלקים יענה את שלו' כבוד אהובי מחו' הרבני המאוה"ג חו"ב בש"ס ופוסקים עד להפליא כקש"ת מו"ה **יעקב אלי' פראגער** שליט"א מירושלים תובב"א.

ימחול לי לא"פ שבהמון טרדותי לא השבתי מיד לכבוד מעכ"ת נ"י וכעת באתי בדברי תורה בתמי' בחגיגה י"ד ע"ב שאלו לבן זומא בתולה שעיברה מאי לכה"ג מי חיישינן לדשמואל עיי"ש והקשה מעכ"ת נ"י הלא בלא"ה אסור לכו"ע משום מעוברת חבירו כמבואר בש"ס יבמות מ"ב ע"א.

הנה אין כל חדש תחת השמש וכבר קדמו בקו' זה בברכי יוסף אבן העזר סימן י"ג אות יו"ד ורצה להוכיח מזה דגבי מילתא דלא שכיח כגון שנתעברה באמבטי או שנתעברה ונשארה בתולה לא גזרו רבנן על מעוברת חבירו דמילתא דלא שכיחה לא גזרו בי' רבנן ודחה דאפשר דאיבעי' הש"ס הי' קודם שגזרו על מעוברת חבירו ועיין בלקוטי שלמה ציין לתשו' מהר"ם שיק חא"ע תשובה כ"ז ואין תחת ידי ספר הנ"ל.

ולע"ד נראה לתרץ בפשיטות ולהביא ראי' לאותן שיטות המובא ברמ"א אבן העזר סימן י"ג סעי' י"א דבמזנה לא גזרו על מעוברת חבירו עיי"ש שמביא כן בשם הגהות מרדכי פרק החולץ בשם י"א ועיין שם בבית שמואל ס"ק כ"ג וא"כ כאן דאיירו במזנה וע"כ לא חששו על מעוברת חבירו וא"ש.

ב) נראה לתרץ עפ"י מה שהעלה הנוב"י מהדו"ת חלק אבן העזר סימן ל"ח מובא בפתחי תשובה אבן העזר סימן י"ג דדוקא אם הי' מעוברת של ישראל גזרו אבל מעוברת של נכרי לא חששו חכמים עיי"ש ומעתה א"ש אפשר דאיירו כאן במעוברת של נכרי ודו"ק — ועיין בשו"ת ר' עקיבא איגר סימן צ"ה בענין סברא של הנוב"י ובחתם סופר אה"ע ח"ב סימן ל"ב עיי"ש.

ג) נראה לע"ד דלא איירו השתא כלל באיסור מעוברת חבירו ורק מענין איסור כה"ג שצריך לישא בתולה וכמו שכ' המפורשים בפ"ק דשבת על קו' התוס' ריש דף ג' ע"א דקעבר על לפני עור ואמאי פטור ומותר ועיי"ש שכ' דלא איירו כאן באיסור לפני עור רק באיסור שבת ודו"ק.

עוד נראה דאיירו כאן בדיעבד שכבר כנסו עיין ברש"י שם והתנה ע"מ שהיא בתולה ושאל אם צריכה גט דאם הוי קידושי טעות או לא — או אפשר דאי"צ כלל להתנות דפשיטא לכל שכה"ג אינו נושא רק בתולה והבן.

הנלע"ד כתבתי

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן יב

אמר אוהב ארדוף אשיג אחלק שלו' וברכה וכ"ט לכבוד אהובי ידנ"פ וידיד ה' חביבי וידידי כבוד הה"ג המאוה"ג חו"ב עד להפליא צ"ת וכו' אוצר בלום ידו רב לו בכל מקצועות התורה והלימוד מלא וגדוש כקש"ת מו"ה **יהושע ל"ש** שליט"א האבדק"ק מאטש.

אחדש"ה באהבה רבה ואהבת עולם עיינתי בהערותיך אשר הצעת לפני והנני להשיב לך על ראשון ראשון.

א) מה שהקשה בגמרא דחגיגה כ"ג ע"ב דקאמר עשאוה כטמא מת ופריך אי הכי תיבעי הזאה שלישי ושביעי כו' וכנראה דקו' הש"ס קאי על האדם החותך השפופרת של קנה כדקאמר אח"כ אלמה תניא חותכה ומטבילה טעון טבילה אין הזאה שלישי ושביעי לא עיי"ש והקשה לאותן שיטות שסברו דחרב ה"ה כחלל ל"ש אלא בכלי מתכות והרי כאן איירו בשפופרת של קנה ואעפ"כ פריך הש"ס ליבעי הזאה ג' וז' מטעם חרב ה"ה כחלל עיי"ש.

ת ש ו ב ה

כבר קדמך המנחת חנוך בקו' זה במצוה רס"ג עיי"ש וכבר אנכי הערותי מגמרא זה על הרמב"ן ובעל המאור בחולין שסברו דעל חרב ה"ה כחלל אי"צ הזאה ג' וז' והוא נגד הש"ס כאן, ועיין מה שכ' בתשובותי יד אפרים (חלק חמישי סי' צ"ח) [עודנו בכת"י] והבאתי תירוץ בשם גיסי הה"ג כו' אבד"ק לעכניטץ דכוונת הש"ס דתיבעי הזאה ג' וז' קאי על הכלי ולא על המחתכו וכעת ראיתי שכן נראה ג"כ מפירוש רבינו חננאל הנדפס בצדו בש"ס ווילנא בחגיגה שם שהי' לו גירסא אלמה תניא חותכה ומטבילה וטעון טבילה עיי"ש וא"ש.

ב) ומה שקשה לך מש"ס ראש השנה ל"ד ע"א בגמרא דקאמר ואידך ביום ולא בלילה מנא לי' נפקא לי' מביום הכפורים אי מביום הכפורים יליף נגמור נמי מיני' וכו' דמשמע מזה דאידך לא יליף מביום הכפורים וקשה א"כ

שלש תרועות מנא לי׳ כי פסוק אחד והעברת שופר תרועה נאמרה ביוה״כ עכ״ל.

ת ש ו ב ה

כבר קדמך בקו׳ זה הכפות תמרים ביום תרועה עיי״ש במקומו שהגיח בצ״ע — ואנכי ראיתי בהגהות הרש״ש בר״ה שהעלה דהקרא והעברת שופר תרועה איירו בר״ה עיי״ש שאומר זאת לדרכו ומעתה מיושב גם זה ודו״ק.

ג) ומה שאמרתי לך קו׳ הרע״ב עה״ת פ׳ ויגש עה״פ בן הכנענית שהי׳ בן דינה שנבעלה לכנעני ואח״כ נשא שמעון עיי״ש ברש״י והקשה הלא אסור באחותו בת אמו — ואמרת לתרץ דשני דעות יש בבן הכנענית כי יש מפרשים שהי׳ מן הכנעניים — ומ״ד דס״ל דנשא דינה ס״ל דב״נ מותר באחותו אפי׳ מן האם כי פלוגתא הוא עיין בסנהדרין דף נ״ח ע״ב ודו״ק — יפה כוונת כי מתורץ שפיר והגם דהלכה דב״נ אסור באחותו מאמו מ״מ רש״י הרבה פעמים מפרש שלא אליבא דהלכתא רק כהמדרש ודו״ק.

ומה שאמרת לפרש הקרא בפרשת טהרה ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית וצוה הכהן ופנו את הבית בטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית ואחר כן יבא הכהן לראות את הבית — עפ״י המשל שהי׳ רב בעיר קטנה ולו בעה״ב אחד עשיר נכבד רה״ק אשר הי׳ מחזיק את הרב ראשו ורובו, אמנם בעניני הדת לא נהג העשיר הזה כשורה חילל שבת אכל נו״ט כו׳ ובכל פעם כשהי׳ הרב דורש דברי תורה ומוסר לעם בכל פעם הי׳ מרגיש העשיר הזה שעליו כיון בתוכחתו ויחר אפו בו בהרב — ויהי היום ויבא העשיר להרב ויוכיחו על פניו על אשר תמיד מלבין פניו ברבים וכי זהו שכרו שמחזיק אותו, ויען הרב ויאמר אמשול לך משל למהד״ד, לאיש כפרי שהי׳ לו בית שהי׳ מוכר יי״ש לערלים והי׳ ערל אחד אשר הי׳ עשיר גדול ושתה הרבה ונתן להרויח הרבה להמוכר יי״ש אמנם הי׳ לו טבע רע כשהי׳ משתכר הי׳ שוכב על הקרקע של הווירטסהויז וגם הי׳ אדם גדול ווערטסהויז קטן ע״כ בכל פעם שהי׳ הישראל הולך ובידו משקה לערלים פעם הכה בידו פעם ברגלו ובראשו — ויחר אף הערל הזה על בעל המרזח ויאמר למה זה הכה תכה אותי הלא אני נותן לך הרבה להרויח ויען לו ויאמר אבל מה אעשה לך כי ביתי כ״כ קטן ואתה ערל גדול כ״כ — והנמשל מובן וזהו פירוש הפסוקים שא״א לומר מוסר כי כל אחד חושב שלו כיון המגיד במוסרו וע״כ הם רוצים ללמוד את המגיד איזה מוסר יאמרו שלא יתביישו — וזה ובא אשר לו הבית היינו העשיר מבפנים והגיד לכהן לאמר היינו שלומד את הכהן המגיד שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, וילמד את המגיד לאמור כנגע נראה לי בבית היינו מוסר שלא יתבייש אבל האמת שמקודם שבא לדרשה יעשה תשובה ויעזוב החטא ואז לא יתבייש וזה וצוה הכהן ופנו הבית שיעשה תשובה בטרם יבא הכהן לראות הנגע היינו קודם שיאמר המגיד מוסר ולא יטמא כל אשר בבית אז לא יוכל לומר מוסר על כל עניניו ואחר כן יבא הכהן אל הבית ודו״ק — הנה המשל כבר שמעתי מפה קדוש אדמו״ח הגה״צ ז״ל.

ומה שרצה לתרץ קושייתי שהקשיתי שאנו אומרים ביוצר בשבת הקל הפותח דלתי שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע כו׳ המאיר לעולם כולו שברא במדת הרחמים — וקשה לי הלא רש״י ז״ל בפרשת בראשית כתב דבתחילה עלה במחשבה לבראו במידת הדין ראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים למדת הדין והיינו שהם שני שותפים כדכ׳ ביום ברא ה׳ אלקים שמים וארץ, הרי שבשניהם ברא העולם ואיך כתוב במדת הדין, ואמרת לתרץ דברא במדת הרחמים קאי על המאורות שברא במדת הרחמים אבל העולם ויושביו ברא בשניהם הנה כמו כן תירץ לי ידידי מוה״ר יצחק ריזעל נ״י מפה אמנם כנראה אין זה הכוונה כי בכל הסידורים נכתב קו אחר תיבת... כמורה באצבע שהכוונה שברא העולם ומלואו ברחמים וכן בסידור יעב״ץ הכוונה כיון ששיתף גם במדת הרחמים ע״כ אמרי׳ במדת הרחמים ואנכי אמרתי דמקור הדינים המה רחמים באמת כי כל הדינים הם מצד המקבל ולא מצד המשפיעה ששם הכל בשורשם רחמים גמורים כידוע.

ואגב אכתוב שראיתי בלקוטי שלמה הביא בשם ת״ח הקשה על הרמב״ם פי״ז מהל׳ איסורי ביאה הי״ג שפסק דכהן גדול אינו נושא ב׳ נשים מש״ס קידושין ס״ח ע״א דוכי תהיינה לאיש שתי נשים מוקי באלמנה להכ״ג, עיי״ש ולע״ד דלא קשה דהקרא יכול להיות שאיירו שלקחם הכה״ג זה אחר זה ודו״ק.

אגב אכתוב כאן מה שהקשה גיסי הה״ג דפעטראזשעני נ״י והבאתי לעיל בסי׳ י״ט [עודנו בכתובים] על ר״א דס״ל בגיטין י״א וב״מ ט׳ מי שליקט את הפאה ואמר ה״ז לפלוני עני זכה מש״ס ב״ב קנ״ז דר״א ס״ל זכין לקטן ולא לגדול — הנה זה סתם משנה במס׳ פאה פ״ד מ״ט וסתם משנה ר״מ ור״מ ס״ל שם ב״ב קנ״ז דר״א ס״ל זכין לגדול עיי״ש.

סימן טו

לכבוד גיסי הה״ג צ״ח שליט״א.

בדבר ענין ברכת השנים שהדפיס מעכ״ת גיסי הגנ״י בר״ה הבעל״ט יכתב וביום צום כיפור יחתם לשנה טובה ופקפקו על זה עפ״י גמרא ראש השנה ט״ז ע״ב דבר״ה שלשה ספרים נפתחים של צדיקים גמורים בינונים ורשעים של צדיקי׳ ג׳ נכתבים ונחתמין לאלתר לחיים של רשעים נו״נ לאלתר כו׳ ושל בינונים תלוים ועומדים עד יום הכפורים עיי״ש וא״כ לצדיק גמור כבר נכתב ונחתם לטובה בר״ה וצריך להחזיק כל אדם לצדיק ומטעם זה כתבו המג״א סוף סי׳ תקפ״ב וגם בטו״ז שביום שני של ר״ה לא יאמר לשנה טובה יכתב עיי״ש וא״כ איך יאמר שרק ביום כיפור יחתם.

ת ש ו ב ה

לענ״ד בוודאי לכתחילה לא טוב עשה שהדפיס נוסח זה שאומרים דרך תפלה ובקשה כל אחד לעצמו ובעל הפייטן איירו לבינונים והגם שבש״ס נראה

שבינונים אינם נכתבים בר״ה אמנם ע״כ אי אפשר לומר כן דא״כ קשה בש״ס שם בר״ה דשלשה ספרים נפתחים אם לא יכתבו כלל בינונים בר״ה א״כ למה נפתח ג׳ ספרים כלל הי׳ די בשל צדיקים גמורים וברשעים.

וגם לשון הפייטן שאמר בר״ה יכתבון וביום צום כיפור יחתמון קשה על מי קאי הלא בינונים אינם נכתבים עד יום הכפורים וע״כ דכוונתו על הבינונים שהם באמת נכתבים בר״ה אבל החתימה ביום הכפורים ועיין בפני יהושע שם מה שהאריך בפירוש הש״ס שם.

שוב ראיתי במג״א או״ח סי׳ תקפ״ב סוף ס״ק ח׳ שהביא בשם הרמ״ע מפאנע בס׳ י״מ ח״ב מח״ה פ״י שכתב שגם צדיקי׳ אין נחתמים אלא ביוה״כ רק שנכתבים בר״ה עיי״ש והנה כעת אין תח״י לעיין בו ובאמת בגמרא ר״ה ט״ז אמרינן דצדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים ואפשר לחלק בין צדיקים ובין צדיקים גמורים וצ״ע כעת — וכעת ראיתי בס׳ לקוטי מהרי״ח בסדר ח׳ אלול הביא בשם בה״ט תקפ״א שנוהגין כשכותב אדם אגרת שלומים מר״ח אלול עד יוה״כ מרמז לו בתחלתו שמבקש עליו לשנה טובה עיי״ש והוא מדברי המהרי״ל — והנה חפשתי בבאה״ט שם סק״י אבל לא כתיב שם עד יוה״כ עיי״ש וכן ג״כ חפשתי במהרי״ל ולא מצאתי ואפשר לא ראינו אינו ראי׳ ודו״ק.

אפרים הלוי ביללישטצער

אח״כ ראיתי ג״כ במטה אפרים שהביא כן בשם מהרי״ל וחפשתי עוד הפעם ומצאתי בתחלת הלכות ימים נוראים אבל לא כתב שם עד יוה״כ כמו שהביא המט״א ולקוטי מהרי״ח — ודו״ק.

סימן טז

בצוק העתים יתברך ממרומים בברכות מרובות וטובים ה״ה שאירי ידידי וחביבי ורחימי הב׳ החו״ב מושלם במידות ובמעלות יקרות ונשגבות שלשלת היוחסין כש״ת מ׳ **אברהם ברוך גליק** נ״י ויזרח כשמש בתקפו.

הנה זה איזה ימים שהגשתי מכתבך הנעים בד״ת וראיתי שאתה מתיגע בתוה״ק יה׳ ה׳ עמך וצלח ורכב על דבר אמת ותעלה מעלה מעלה ואילנא רברבא תתעבד ועיני הוריך ומוריך יתענגו ממך אמן — ועתה באתי על דברי תורה שכתבת להקשות על דברי רש״י פרשת משפטים ומקורו ממכילתא שכתב רש״י עה״פ מכה איש ומת למה נאמר לפי שנא׳ ואיש כי יכה דאי לא הי׳ כתוב רק מקרא דאיש כי יכה כו׳ ואי לא הי׳ כתוב רק מכה איש ומת שומע אני דוקא שהכה איש הכה את הקטן מניין ת״ל כי יכה כל נפש אדם אפי׳ קטן ועוד אלו נאמר מכה איש שומע אפילו קטן שהכה והרג יה׳ חייב ת״ל ואיש כי יכה ולא קטן שהכה עיי״ש והקשית דלמה צריך קרא דאם הרג את הקטן

חייב הא ע״כ צריך לומר כן דאל״כ למה לי קרא שקטן שהרג פטור הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה דהם רצו להרוג את הקטן עכ״ל — הנה קו׳ זה כבר שמעתי בילדותי ובאמת אפי׳ ריח קו׳ אין כאן דהא כאן ליכא שום יתור קרא דהא באמת קרא צריך לאשה וכמו שכתוב רש״י ועוד דהרי אנו ילפי׳ זאת הכל מקרא אחד דמהתם דכתוב ואיש כי יכה כל נפש אדם נלמד שניהם דאם הרג את הקטן חייב ואם קטן הרג פטור ואין כאן יתור קרא כלל דממ״נ צריך הקרא לומר שאם הרג הקטן פטור דדוקא איש חייב.

אמנם בעיקר הדבר דלמה צריך קרא לזה תיפוק ליה דקטן אינו בר עונשין ולמה צריך קרא לזה מכבר ראיתי בשפתי חכמים שם שהביא להקשות כן מהרא״ם ועיין שם מה שתירץ ולעניות דעתי דקרא צריך משום דקיי״ל תרנגול נסקל בירושלים על שהרג את הנפש ואע״ג דתרנגול אינו בר עונשין מ״מ נהרג מחמת תקלה וקלין ועיין ברמב״ם בי״ב מה׳ רוצח שכ׳ דדבר זה מה״ת הוא וילפי׳ לה מדכתוב הן הנה הי׳ לבני ישראל בדבר בלעם למעול מעל עיי״ש וסד״א דגם קטן נהרג מדין תקלה וקלין קמ״ל דבישראל אינו נהרג ודו״ק — עוד נראה על קו׳ הראשונה שהקשית עפ״י שהאריך הפנ״י בפ״ק דקידושין בסוגי׳ דמצות עשה שהז״ג בסופו דאין דרך הש״ס ותוס׳ להקשות קו׳ מדאיצטריך דהוי תלה תניא בדלא תניא ואדרבה יגדיל תורה ויאדיר ואין זה קו׳ כלל עיי״ש.

והנני ידידך דו״ש הכותב מתוך רוב טרדות
הק׳ **אפרים הלוי ביללישצער**

סימן יז

ושם האחד אליעזר יכתירהו עטרה ונזר בתורה וביראת ה׳ התאזר ה״ה אהובי חביבי הב׳ החתן תמים למעלות מעלה ע״ג מעלה חו״ב חכם וסופר אשכול הכופר פאר המדות מוכתר בחסידות כש״ת מוה״ר **אליעזר פאסטערנאק** נ״י ויזרח כשמש.

כן השיגה ידי מכתבך ומעשה ידיך להתפאר מגילה עפה בדברי תורה אשר אתה לומד כעת בסוגי׳ דסבלונות ודברי פי חכם חן ונכונים למוצא דעת ונבונים עיניך כיונים לחפש במטמונים שפתותיך שושנים ומלא פי תהילות ורננים כי בחכמתך שמח לבי גם אני וכה יתן ה׳ וכה יוסיף עד ביג״ץ בבא״ס.

וכדי שלא אהי׳ כהאי דיליף ריקם ריקם אכתוב לך אהובי מה שחנני השי״ת ברוב רחמיו איזהו גרגרים בסוגי׳ הנ״ל.

הנה איתא במס׳ כתובות דף ע״ד ע״א המקדש בפחות משוה פרוטה ובעל כ״ע צריכה הימנו גט מ״ט דאדם יודע שאין קידושין בפחות משוה פרוטה וגמר ובעל לשם קידושין עיי״ש והנה בירושלמי פ״ב דקידושין איתא המקדש בפחות משוה פרוטה ושלח סבלונות אח״כ או שבעל אינו צריכה

גט דמחמת קידושין הראשונים שלח סבלונות ובעל דאין אדם יודע להבחין בין פרוטה לפחות משוה פרוטה עיי"ש וכנראה שפליגו הבבלי והירושלמי ונראה לי לפרש טעם פלוגתתם דהנה כל הראשונים הקשו מסוגין דאמרי' אם קידש בפחות משוה פרוטה ושלח להו סבלונות אינו מקודשת דמחמת קידושין הראשונים שלח דאין אדם יודע להבחין בין שוה פרוטה ופחות משוה פרוטה ובכתובות ע"ד בקידש ובעל אמרי' דיודע להבחין.

ותירץ במקנה דהא דאמרי' בכתובות אדם יודע שאין קידושין בפחות משוה פרוטה היינו רוב יודע אבל מיעוט איכא דלא ידעו ולקמן אמרי' דאיירו ברובא מקדשי והדר מסבלו א"כ הוי תרי מיעוט ומגרע כח הרוב ויש לה חזקת פנוי' ע"כ אוקמינן אחזקה משא"כ בבעילה דל"ש אלא מיעוט דלא ידעו אבל מיעוט השני ליכא דהא כ"ע קודם מקדש ואח"כ בעל וע"כ ליכא אלא חד מיעוט ושפיר אזלינן בתר רוב דאדם יודע שאין קידושין בפחות משוה פרוטה ובעל לשם קידושין עכ"ל.

ועפי"ז נלע"ד לישב הירושלמי דהנה ידוע דמחבר הירושלמי הי' ר' יוחנן והתוס' העלה בבכורות דף כ' ע"ב לחד תירוץ דר' יוחנן ס"ל כר"מ דחייש למיעוטא והנה הא ג"כ ידוע דלמאן דחיישי' למיעוטא אמרי' סמוך מיעוט לחזקה ואיתרע לי' רובא ולפי"ז נלע"ד באמת איכא לאשה חזקת פנוי' ומיעוט דלא ידעו להבחין בין פרוטה לפחות משוה פרוטה ע"כ אמרי' בירושלמי אפי' בקידוש בפחות משוה פרוטה ובעל דלא הוי קידושין דאמרי' סמוך מיעוט לחזקה ואיתרע לי' רובא דלשיטתו אזיל ודו"ק.

הנה רבה ור"ה סברו חוששין לסבלונות ופירש בתוס' דחוששין ששלח קידושין מקודם דהא לקמן אמרי' דאיירו באתרי' דמקדשי והדר מסבלו והקשה הרמב"ן במלחמות הלא האי רוב דמקדשי והדר מסבלו הוי רובא דתלוי במעשה ונראה לפענ"ד לתרץ דלענ"ד דהא דרובא דתלוי במעשה לא מהני תלוי בפלוגתא אי רוב הוי וודאי או ספק דאם נימא כשי' הרא"ש ושו"מ בב"מ דף ו' דרוב לא הוי בירור אלא ספק רק שהתורה התירה ספק כזה וא"כ הוי גזירת הכתוב ואמרי' היכא דגזרה תורה ברובא דלא תלוי במעשה גזרה אבל ברובא דתלוי במעשה לא אזלי' אחר הרוב — אבל למאן דס"ל רוב הוי וודאי אזי אין חילוק אי תלוי במעשה או לא.

והנה בש"ס ב"מ דף כ' ע"ב פריך ר' עמרם לרבה האיך פשיט מר איסורא ממונא והקשה התוס' שם הא ממון חמור מאיסור דקיי"ל אין הולכין בממון אחר הרוב ובאיסור אזלי' אחר הרוב אפי' כנגד החזקה ונראה דהנה שם איירו ר"ה ורבה והנה ר"ה תלמידו דרב הי' וס"ל כרב ורבה אמרי' בשבת דכל מילי דמר עביד כרב לבר מהני תלת וא"כ ס"ל כרב ופלוגתת רב ושמואל ידוע דרב ס"ל הולכין בממון אחר הרוב ושמואל ס"ל אין הולכין וא"כ מיושב קו' התוס' דהם סברו כרב.

והנה הפליתי בסי' ס"ג כ' דפלוגתת רב ושמואל תלוי אי רוב הוי ספק אי וודאי דשמואל ס"ל רוב הוי ספק ורב ס"ל רוב הוי וודאי ולפי"ז ס"ל נמי רבה ור"ה דרוב הוי וודאי וא"כ ס"ל נמי דרובא דתלוי במעשה הוי רוב ושפיר ס"ל חוששין לקידושין ודו"ק התוס' הקשה דמאי קאמר מקדשי

והדר מסבלו מהו דתימא ניחוש למיעוטא והקשה דאמאי ניחוש למיעוטא לקולא נראה משום דהוי רובא דתלוי במעשה ע"כ הו"א לומר כן.

מה שהקשה הרמב"ן דרובא מקדשי והדר מסבלו הוי רובא דתלוי במעשה נלע"ד לתרץ דהלא הרמב"ן בעצמו כתב בגיטין דחזקת פנוי הוי חזקה העשוי' להשתנות ולא הוי חזקה אלימתא וא"כ מהני כנגדו אפי' רוב התלוי במעשה אף דנגד שאר חזקה לא מהני.

הרי"ף גרס ר"ה ס"ל חוששין לקידושין ורבא ס"ל חוששין לקידושין אם שלח סבלונות ונראה דטעמו של רבא דלשי' אזיל דחייש לרובא אף דתלוי במעשה כמו"ש הרמב"ן מ"מ רבא ס"ל דאף בתר רובא דתלוי במעשה אזלי' בבכורות דף כ' דמשני מחוורתא ר' ישמעאל כר"מ ס"ל עיי"ש ובמלא הרועים ערך רובא דתלוי במעשה.

והנני ידידו דו"ש באהבה
הק' **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן יח

אלקים יחנך בני הילד היקר הב' היניק וחכים כמר **יודא** נ"י.

במה שהקשית בלימודך בש"ס גיטין כ"ה ע"א הלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש כו' וכ' התוס' שם בד"ה שני לוגין שהכותים לעצמן מפרישן רק למכור לא דנחשדו אלפני עור עיי"ש וקשה לך שהרי בפ"ק דחולין דף ד' ע"א אמרו דחותך כזית בשר ונותן לו ונותן לו מצה אם אכלו מותר לאכול משחיטתו וכו' וא"כ אמאי לא תקנו שיתן לו לשתות יין ואם שותה בוודאי לא הוי טבל.

ת ש ו ב ה

יפה הקשית ואם חכם בני כו' ויפה תירוץ ג"כ ח"ג מו"ה אליעזר ק"ל נ"י דלכתחילה לא רצו לסמוך על זה שיאכל הכותי ורק בדיעבד שאין לו שום תקנה אחרת וכן גבי מצה שאין לו מצה אחרת אבל כאן הא יכול ליתן עצה בנפשו כמו שמפרש.

ולע"ד הי' נראה לתרץ דקו' מעיקרא ליתא דאין זה שום תקנה להבחין את הכותי אם תרם ועישר במה שיתן לו כוס יין לשתות דהרי יכול הכותי להערים עפ"י דאיתא בפ"ז דדמאי מ"א המזמין את חבירו שיאכל אצלו והוא אינו מאמינו על המעשרות אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפריש למחר ה"ז מעשר ושאר מעשר סמוך לו וכו' עיי"ש וא"כ יכול לעשות כן הכותי על הכוס שישתה שיתנה קודם שתייתו כן או שיאמר שני לוגין שאני עתיד להפריש או שישאיר קצת מן הכוס עיי"ש פ"ז דדמאי מ"ב וא"כ אין שום

תקנה לזה שגם יכול להפריש מביתו על הכוס שישתה ולא חייש משום שאינו מן המוקף וע"כ ע"כ צריך ישראל להפריש משא"כ גבי חותך כזית בשר אין שום תקנה להכותי להערים ובודאי אם אכל ממנו מותר לאכול וכן גבי מצה שכ' התוס' בחולין שאין נותנין להכותי לאכול מצה אחרת כל הלילה ובוודאי שמרה לשם מצות מצה ומה שהקשה שם ברש"ש ואימתי יאכל הישראל לע"ד דזה לא קשה דאומרין להכותי הוי יודע שלא יניחו אותך מלאכול שאר מצה כל הלילה ואם יחזיק בדיבורו ואעפי"כ אומר ששמרה לשם מצות מצה יכול לצאת וד"ח ודו"ק.

או אפשר לתרץ קו' הרש"ש דידוע שאין המקומות שוות לענין זמן יום ולילה ואין האקלימים זמן אחד ויש נפ"מ בין טברי' לציפורי דטברי' שיושבת בעמק וציפורי בראש ההר כמו כן יש הרבה חילוקים ממקום למקום וכאן כבר לילה ובמקום אחר יום וכדומה ויכול להיות שני מקומות לא רחוקים זה מזה ובמקום אחד שישנו שם הר גדול ממהר הלילה לבוא ובמקום האחר מקום שוה עוד היום גדול וע"כ אפשר דבמקום שהכותי שם כבר סוף הלילה וישראל עומד במקום האחר שעוד לילה ויכול לאכול מצה ומודיעים אותו ע"י שליח כן נראה לע"ד.

ולכאורה מאי נפ"מ כל הענין דאם יש לו מצה אחרת יאכל המצה אחרת ולמה לו ליקח מצת כותי ואם אין לו מצה אחרת א"כ מוכרח לאכול ממצה זו אפי' ספק אם יוצא בו יד"ח.

ונראה דלכאורה אמאי כתבו התוס' שמבחינן הדבר שלא יתנו לכותי לאכול כל אותו הלילה מצה אחרת הלא בלא"ה יכולים לידע אם שמרו לשם מצות מצה אם מברך עליה ברכת אכילת מצה או לא או שיתנו לאכול מצה ופסח ומרור ביחד ואם לא הוי מצת מצוה מבטל את הפסח ומרור ואולי איירו בזמן הזה שא"א ליתן לו מרור ביחד דמרור דרבנן וגם אפשר דהכותי אינו חושש לברך על אכילת מצה שלא הוי רק דרבנן ברכת המצות או שס"ל כר"ש דכל שבעת ימי הפסח מצוה לאכול וא"א לידע וע"כ שאין נותנין לו מצה כל הלילה רק זאת — ומעתה שפיר נפ"מ אפי' אין לו רק מצה זו אם לברך עליה ברכת אכילת מצה דאם שמרה לשם מצות מצה יכול לברך עליה ואם לאו לא דמספק אינו מברך וברכות אינן מעכבות — והכותי עוד אפשר דלית לי' העובר על ברכה שאי"צ עובר בלא תשא ודו"ק.

סימן יט

לגיסי הה"ג ד"ת שלשלת היוחסין כקש"ת מו"ה **שלמה ברוך הלוי פראנגער** שליט"א אבדק"ק פו"ז יע"א.

שמחתי במתנה ששלח לי מכתב מכ"ק אאמו"ר ז"ל אשר כתב לאביך הגה"צ ז"ל ואגב חביבותה אשתעשע בה וקודם כל אעתיק את המכתב — בעזה"י מ"ו למב"י תרס"ז סערענטש יע"א, שמחת החג מתן תורתנו הקדושה הבע"ל למר ידידי הרב הגאון המובהק שליט"א — אחדש"ה באתי לעורר

שראיתי למר הדר״ג נ״י בספרו [שאילת יעקב] סי׳ קכ״ח העלה לתרץ קושי׳ הגאון ר״מ בנעט דלמצוה לא סמכינן אפי׳ אכל דפריש דמצוה צריך להיות בלי פקפוק ונשען על דברי שע״ת רח״ג שהעלה ג״כ כנ״ל ואנכי בעני׳ לא ידענא איך אפרנס דברי רש״י בגיטין דף מ״ה ע״ב ד״ה ואמרו לה קורין בו שכתב משום ספק ספיקא הרי דיוצאין ידי מצות קריאה בס״ת על סמך ס״ס והרי קריאה בס״ת בשבת זכור הוי דאורייתא וגם איכא חשש ברכה לבטלה ואפי״ה סמכינן אס״ס וכש״כ אכל דפריש דעדיף משאר רוב וס״ס אינו אלא כשאר רוב והנני דו״ש באהבה ואומר שמחת יו״ט הבע״ל ידידו הק׳ פנחס הלוי ביללי׳טצער עכ״ל הקדוש.

והנה ניחזו אנן אולי יעלה בידי לתרץ דברי אביו ז״ל — הנה ידוע מה שכ׳ המפו׳ בטעם דספק ספיקא לא חיישינן עפ״י דעת הרמב״ם דס״ל ספיקא דאו׳ מה״ת לקולא א״כ ספק הראשון אינו אסור רק מדרבנן וספק השני הוי ספיקא דרבנן ולהקיל אפי׳ מדרבנן ולדעת הרשב״א דס״ל ספיקא דאו׳ מה״ת לחומרא א״כ ספק ספיקא אינו מותר רק מטעם דהוי כרוב דספק הראשון משוה לספק השקול וספק השני לרוב — וא״כ אולי גם לרש״י מותר מטעם ספיקא אפי׳ לא הוי מותר מטעם הרוב רק מטעם הרמב״ם — אמנם ז״א דידוע דעת רש״י דלא כרמב״ם וס״ל דספיקא דאו׳ מה״ת להחמיר כדעת הרשב״א כן כ׳ הרשב״א בתורת הבית הארוך דף ק״ב עיי״ש ובפלתי סי׳ ק״י בבית הספק.

וגם זה דוחק לומר דרש״י ס״ל קריאת התורה גם בפרשת זכור הוי מדרבנן עיין במחצית השקל באו״ח סי׳ תרפ״ה דהתוס׳ אפשר דס״ל דגם פ׳ זכור לאו דאו׳ ואפשר גם רש״י גופי׳ לא ס״ל דהוי דאו׳ ויש לרש״י תי׳ אחר לקושי׳ התוס׳ עיי״ש — מ״מ זה דוחק גדול לומר דרש״י ס״ל דפרשת זכור לאו דאו׳ דלא מצינו פוסק שיסבור כן ובפרט דישאר קו׳ התוס׳ דשם בצ״ע ואדרבה פשיטות לשון רש״י משמע דבכל השנה הוי קריאת התורה דאו׳ וכש״כ פ׳ זכור.

ואשר אני אחזה לתרץ דברי אביו ז״ל ודברי השעה״ת דלכאורה יש להבין וכי אפשר לומר כן דלמצוה לא מהני רוב אתמהה איך יכולין לפרנס שום מצוה מהמצות אי לא אזלי׳ אחר הרוב וכי כשר הקרבן פסח בלא רוב וכל הקרבנות ובכל דבר מצוה איכא לחשש חששות שיכולין לפסול ע״י חשש זה דלמא לא כיון הסופר השם ורק משום חזקת כשרות שלו שהוי מטעם רוב וכדומה — תדע דפריך הש״ס לר״מ חולין י״ב ע״א דחייש למיעוטא פסח וקדשים מאי איכא למימר פירש״י שמצוה לאכול — הרי דלא פריך רק לר״מ אבל לאנן אפי׳ במצוה אזלינן אחר הרוב וזה ברור — ועכ״ח נראה דמה שכ׳ דלא אזלינן אחר הרוב היינו בתערובות למשל שנתערב דבר שאינו יכול לקיים בה המצוה בשתי דברים שיכול לקיים אף שנתבטל מה״ת מ״מ אינו יכול ליקח למצוה כיון שיש בו אחד שבוודאי אינו יוצא ולא מהני כל דפריש שהי׳ בו האינו ראוי למצוה שנקבע שם דהוי איקבע הדבר — אבל ברוב שאינו תערובות רובא דליתא קמן פשיטא ופשיטא שיוצא ידי מצוה — דאלת״ה איך יוצא ידי פסח דלמא במקום נקב קשחיט ודלמא הי׳ מוקצה או

נעבד וכדומה — בכל ענין מצוה ומצוה יש לספק ורק משום דאזלי' אחר הרובא וא"ש דברי רש"י ודו"ק.

ובענין מה שכ' מחשש ברכה לבטלה עיין בתוס' ר"ה לג' והרא"ש בפ"ק דקידושין ד' ל"א כתבו בשם ר"ת ז"ל דהיכא דמזכיר את ד' דרך ברכה אעפ"י שאינו חייב בה אין בו איסור תורה כלל וכן דעת הרבה פוסקים וכן פסקו האחרונים להלכה עיין בט"ז סי' מ"ו סק"צ ובפר"ח ססי' ס"ז ובאשל אברהם סימן רט"ו סק"א בשם אלי' רבה וכן פסק הפנ"י בפ' אין עומדין עיי"ש שוב עיינתי בשערי תורה ח"ג כלל א' פרט א' אות ד' וכתב דתלי' אי רוב הוי וודאי או הוי ספק ומעתה אפשר לומר דרש"י הי' סבר דרוב הוי ודאי וע"כ מהני רוב אפי' במצוה ודו"ק.

עוד נראה לי דמצינו כמה פעמים דספק ספיקא עדיף מרובא עיין ביו"ד סי' ק"י בטו"ז ס"ק י"א שהביא דברי הר"ן ריש פ' אין צדין דספק ספיקא מותר בדבר שיש לו מתירין והגם שבטו"ז כ' דהר"ן לא כ' רק באיסור דרבנן אבל בנה"כ שם חולק עליו וכ' דהר"ן ס"ל להתיר מכח ספק ספיקא דבר שיש לו מתירין אפי' איסור דאו' עיי"ש — ופשיטא דבדבר יש לו מתירין לא מהני רובא ואפי' באלף לא בטול ואפי"ה מהני ספק ספיקא.

סימן כ

שלו' וברכה כרבי' והמשכה לכבוד אהובי ידידי תלמידי הב' החתן תמים למעלות מעלה ע"ג מעלה הב' כארזים גל אגוזים שלשלת היוחסין כש"ת מו"ה נתן גליק נ"י.

הגם שרבו טרדותי פניתי מכל עסקי לעיין בדבריך היקרי' בענין ובמה דתמוה לך על הגאון אור חדש בקידושין י"ב שרוצה לתרץ קו' הפנ"י על התוס' קידושין ב' ע"א שכ' על פלוגתת ב"ש וב"ה בפרוטה או בדינר שבמס' עדויות תנה לה גבי מקולי ב"ש וחומרי' ב"ה וכ' אע"ג דאם קבלה קידושין מאחר הוי ב"ש לחומרי' וב"ה לקולא מ"מ לאו להכי איתשל רק שקבלה קידושין מחד עיי"ש — והקשה הפנ"י דתינח גבי פרוטה משא"כ בשוה פרוטה דאמרינן לקמן דף י"ב דלשמואל הוי ספק קידושין אפי' בפחות משוה פרוטה דחיישי' שמא שוה פרוטה במדי א"כ אפי' בקידושין דחד הוי ב"ש לחומרי' וב"ה לקולא שקידשה בשוה פרוטה א"כ לב"ה מקודשת וודאי ולב"ש ספק דשמא שוה דינר במדי א"כ ע"כ איירי שקיבלה קידושין מאחר דאל"כ ליכא שום פלוגתא ואז יה' ב"ה לקולא וב"ש לחומרי' — וכתב האו"ח לתרצו דנפ"מ אפי' בחד כגון שהיתה בת כהן לישראל וקידשה בשוה פרוטה ואכלה תרומה דלב"ש כיון דהוי ספק קידושין אינה משלמת קרן וחומש דדלמא לא שוה דינר במדי ואינה אשת ישראל רק בת כהן אבל לב"ה כיון שהוא שוה פרוטה שפיר משלמת קרן וחומש כיון דהוי זרה והבן הדבר — והקשית עליו שנעלם ממנו משנה מפורשת פ"ב דתרומות דאשת ישראל שהי' בת כהן משלמת קרן ולא החומש דלא הוי זר מעיקרא עיי"ש וכן פסק הרמב"ם ז"ל

עכ״ל תשובה אהובי דע כי שגיאות מי יבין כתוב וכמה אירע להרבה מחברים ראשונים ואחרונים ועיין מש״כ החיד״א בספרו היקר עין זוכר אות אישתמטתי׳ עיי״ש ואם תרצה לרוות צמאונך בענין זה עיין היטב בשו״ת חוט השני סימן כ׳ ואכ״מ להאריך.

אמנם לע״ד דאפשר קצת לתרץ דברי האור חדש דשפיר נפ״מ באופן שהביא עפ״י שכ׳ החינוך במצוה רפ״ד בסופו דאשת ישראל כהן אם אכלה בתרומה לוקה ארבעים ולפ״ז א״ש דלב״ש על ספק אין לוקין משא״כ לב״ה הוי וודאי ולוקין וא״ש.

ואשר אני אחזה ליישב קו׳ הפנ״י עפ״י המשנה במס׳ נדרים בפ׳ נערה המאורסה דקיי״ל אבי׳ ובעלה יכולין להפר נדרי׳ הפר לה בעלה ולא אבי׳ או אבי׳ ולא בעלה אינו מופר.

מעתה נראה דאיירו כאן שקידשה בשוה פרוטה והפר לה אבי׳ ולא בעלה א״כ לב״ש על ספק אין לוקין ולב״ה שפיר לוקין וא״ש דלב״ש לקולא ודו״ק.

סימן כא

תשובה לש״ב הב׳ החו״ב וכו׳ מו״ה **חיים יעקב** ל״ש מ״מ סיגעט נ״י

מה דקשיא לך על הש״ס דמס׳ קידושין מ״ב ע״ב דאמרי׳ שם משו״ה אין שליח לדברי עבירה דדברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין אמאי לא קאמר הש״ס טעם דכל מידי דאיהו לא מצי עביד שליח לא מצא משוה עכ״ל — הנה לע״ד לא קרוב זה אל זה כלל דהנה שם גבי כל מילי דאיהו לא מצי עביד אין הכוונה שאינו יכול לעשות רק דאם עשה אמרי׳ דלא מהני כמו דס״ל לרבא בריש תמורה כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני היינו דאמרינן שלא עשה המצוה כגון שזרק ישראל או שקידש קטן את האשה אמרי׳ אין מעשיו כלום כיון דאם עשה הדבר המשלח בעצמו לא מהני כלל שזר פסול לעבודה וקטן שקידש אין קידושיו קידושין וע״כ אם עשה ע״י שליח כגון שכהן עשה בשליחות ישראל או גדול שקידש בשביל הקטן דאמרי׳ דהוי כמו שעשה המשלח בעצמו וכיון דאיהו לא מצי עביד כמו כן לא מצי עביד שליח — משא״כ שם בקידושין דאם הוא הורג את הנפש או הדליק שדה חבירו שפיר חייב ורק שאסור לעשות כן ואם כן נימא דאם עשה ע״י שליח יתחייב ג״כ בעצמו דהא דאם עשה בעצמו חייב כמו כן ע״י שליח דנימא דשליח הוא כמו הוא וע״כ אמרי׳ סברא אחרת דדברי הרב וכו׳ — ועוד בקיצור דשם גבי כל מידי דאיהו לא מצי עביד דנין על הדבר אם נעשה או לא וכאן דנין בשליח לדבר עבירה אם חייב המשלח או לא והמעשה אי אפשר להדר — ועוד דשם הוא דבר מצוה וצריך כוונה ואמרי׳ דלא אהני מעשיו, משא״כ בדבר עבירה האיך נימא דלא מהני מעשיו אם הרג את הנפש או הדליק שדה חבירו וכדו׳ הוא אי אפשר לאהדר מעשיו וזה דבר פשוט ואינו צריך כלל לפנים.

ומה שהבאת סברא מהנוב"י דהא דס"ל לראב"ד ז"ל דאין מבטלין איסור לכתחילה הוי מה"ת זה דוקא אם נבטל ברוב משא"כ אם נבטל בס' לא הוי רק דרבנן וגם אביך דודי הגה"צ שליט"א אמר כן בשם הנוב"י והנה סברא זאת בהשקפה הראשונה חשבתי שהוא דבר נאה ומתקבל ורק הי' חידוש בעיני שלא שמעתי זאת עד כה — ושוב התבוננתי וראיתי שדבר זה אי אפשר שיאמר זאת הנוב"י מכמה טעמים

א) הנה הר"ן בפג"ה בחולין כ' דהראב"ד ז"ל הוכיח מזרוע בשילה דכיון דהש"ס קאמר דחידוש הוא דלכתחילה היתר מבטל איסור לכתחלה א"כ ש"מ דאו' הוא עיי"ש — והנה בזרוע בשילה ביטול האיסור בס' או במאה עיי"ש בש"ס וא"כ ש"מ דאפי' בס' אסור לבטל איסור לכתחילה לדעת הראב"ד ז"ל.

ב) הנה עיקר טעם וסברא דאין מבטלין איסור לכתחילה הוא דא"כ דהי' מותר לבטל א"כ מה אהני התורה בכל איסורין שאסרה לנו הא יכולים לבטל וע"כ אין מבטלין לכתחילה ורק דאם נתערב מעצמו — והנה אם נימא שבס' יכול לבטל מה"ת א"כ שוב מה אהני הא יכול לבטל בס' ואף דבס' הוי כנאבד מהעולם מ"מ מה אהני כלל ודוחק לומר דרוב יוכל למצוא בקל ולא ס'.

ג) דראיתי בנוב"י מהד"ת חיו"ד סי' מ"ה ומובא בפתחי תשובה ביו"ד סי' צ"ט וגם במלוא הרועים ערך אין מבטלין איסור לכתחלה דהא דס"ל לתוס' וסיעתם דאין מבטלין איסור לכתחילה לא הוי רק דרבנן היינו דוקא לח בלח דומי' דזרוע בשילה משא"כ יבש ביבש לכו"ע מה"ת ואפי' בס' עיי"ש הרי לך דאדרבה דאפי' התוס' מודים דאפי' בס' מה"ת יבש ביבש וכ"ש לדעת הראב"ד ז"ל.

וע"כ נלע"ד דבוודאי כוונתו על הנוב"י המובא באחרונים דהא ס"ל להמרדכי ביבמה שרקקה דם דדבר שנולד בתערובות לא בטיל היינו דוקא ברוב אבל לא בס' שוב ראיתי בפירוש כן בנוב"י מהד"ת חיו"ד סי' נ"ד מהגאון ר' יעקבקא בן הגאון נוב"י לענין המרדכי הנ"ל עיי"ש.

כ"ד ש"ב.

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן כב

רב ברכות ושובע שמחות ישועות והצלחות לאהובי יד"נ בחור כארזים חו"ב בש"ס ופוסקים חכם וסופר וכו' כקש"ת מו"ה **יהושע וויים** נ"י.

הן ראיתי את שאהבה נפשי דברי תורה יקר מפז אשר הערכת מול כבוד אדמו"ח הגה"צ שליט"א ובו הראת ידך החזקה לשוט בים התלמוד ופוסקים ומתוך שחביבין עלי דבריך הגם שאני עמוס הטרדות אשעשע בהן

כפי אשר הרשני עתי בדברי תורה בתמיהתך וזה החלי בעזה״י ראשון לציון הקשה על הרב שעה״מ פ״ד מהל׳ תרומות הלכה ט״ו שכתב שם בד״ה ולענ״ד לתרץ דברי הרמב״ם התמוהים אשר הקשה הרב עצמות יוסף דכיון דהרמב״ם פסק דנכרי שתרם אין תרומתו תרומה מה״ת א״כ למה לי דכ׳ רחמנא בתרומה אתם גם אתם דליכא למימר דאיצטריך דסד״א כיון דאמר אתם ולא אריסין וכו׳ שהרי הרמב״ם פסק דהשותפים שתרמו תרומתן תרומה — ותירץ השעה״מ עפ״י קו׳ הגאון מהר״א ברודי ז״ל שהקשה מאי פריך הש״ס אתם גם אתם למה לי הא איצטריך דאי לא הי׳ כתוב ה״א דנילף חטא חטא ממעילה דאין שליח וכתב השעה״מ דבסד״א דבכל התורה יש שליח לדבר עבירה וא״כ שפיר פריך הש״ס אתם גם אתם למה לי אבל למסקנא דבדבר עבירה אין שליח שפיר איצטריך להרמב״ם קרא גבי תרומה דלא נילף ממעילה דאין שליח ע״כ והקשה דאיך ס״ד דבכל התורה אפי׳ בדבר עבירה יש שליח הא משנה מפורשת בב״ק דף נ״ט ע״ב השולח את הבעירה וכו׳ שילח ביד פיקח חייב ומפרשינן טעמא בקידושין דף מ״ב ע״ב דאין שליח לדבר עבירה דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין הרי ע״כ גם לפי הה״א אמרי׳ אין שליח לדבר עבירה.

ונראה להצדיק הצדיק דברי השעה״מ דהנה האחרוני׳ כתבו דיש שתי טעמים בהא דאמרינן אין שליח לדבר עבירה.

א) כתבו המפרשים טעמו של הש״ס בקידושין דאמרינן דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.

ב) העלו המפורשים דהא דילפינן שליחות ילפינן מקראי דלא הוי דבר עבירה וממילא היכא דהוי דבר עבירה לא מהני שליחות דליכא קרא.

והנפ״מ בין ב׳ טעמים הללו דלטעם הראשון דוקא במזיד לא מהני שליחות לדבר עבירה אבל בשוגג דלא שייך דברי הרב וכו׳ מהני שליחות משא״כ לטעם הב׳ לא מהני אפי׳ בשוגג דכיון דהוי דבר עבירה לא מהני דליכא לימוד — ולפי״ז אפ״ל דהא דקאמר השעה״מ דלסד״א יש שליחות אפי׳ לדבר עבירה היינו בשוגג יש שליח דבסד״א אמרינן כטעם הראשון וע״כ כיון דמעילה לא שייך רק בשוגג כמו שכ׳ התוס׳ קידושין מ״ב ע״ב ד״ה אמאי מעיל וע״כ לפי הה״א מהני שליח במעילה אבל במסקנא אמרינן כטעם הב׳ וע״כ אפי׳ במעילה לא מהני שליחות ושפיר צריך לרמב״ם אתם גם אתם.

או אפשר לומר עפ״י שהקשה הפנ״י מאי פריך הש״ס ממעילה הא במעילה אינו צריך כלל לשליחות דהא שלחו ביד חש״ו ואפילו ע״י קוף חייב עיי״ש מה שתירץ מעתה אפ״ל דהש״ס לסד״א ס״ל באמת דבמעילה הטעם דאינו צריך כלל לשליחות כקו׳ הפנ״י וע״כ שפיר פריך אתם גם אתם למה לי משא״כ במסקנא ס״ל כתירוץ הפנ״י וטעמו משום שליחות ושפיר צריך לרמב״ם קרא דאתם גם אתם דלא נילף תרומה ממעילה ומיושב הרמב״ם ע״ד תי׳ השעה״מ.

אמנם מה שקשה לי על השעה״מ הנ״ל שכתב דלהרמב״ם משו״ה צריך אתם גם אתם בתרומה דלא נילף ממעילה דאין שליח לדבר עבירה מגז״ש דחטא חטא הא הרמב״ם כתב בפירוש המשניות במעילה פ״ו, דמעילה משו״ה

יש שליח לדבר עבירה דגלי קרא ואשמה הנפש ההוא מי ששגג בתחילה עי"ש וא"כ ליכא למימר דצריך קרא בתרומה דלא נילף ממעילה דאין שליח דהא גבי מעילה עצמו יש שליח דגלי קרא וצ"ע.

ומה שמתמה התויו"ט בפ"ו דמעילה על הרמב"ם למה לו קרא למה לא יליף הרמב"ם מגז"ש דחטא חטא כגמרא קידושין דף מ"ב ע"ב — ונראה לע"ד עפ"י הר"ן בנדרים דף ג' דאף בגז"ש אמרינן מילתא דאתי' בגז"ש טרח וכתב לה קרא והש"ס הביא הגז"ש והרמב"ם הקרא — ומכ"ש הכא דגז"ש איצטריך לשאר דברים דדרשינן במעילה כמו שהביא בקידושין שם וע"כ לכו"ע אמרינן מילתא דאתי' בגז"ש טרח וכתב לה קרא גם להתוס' ולר"ש מקינון וכ"כ במלא הרועים ח"ב ערך מילתא דאתי' בק"ו טרח וכתב לה קרא אות ב' ועיי"ש טעמו ונמוקו — ולפי"ז אפשר לתרץ קו' הגאון מהר"א ברודי הנ"ל דגם הש"ס ידע מעיקרא קרא גבי מעילה דכ' ואשמה הנפש ההוא ורק דנקיט הגז"ש מטעם מילתא דאתי' מדרשא חביבה לי' וא"כ לא קשה מאי פריך הש"ס מאתם גם אתם למה לו הא איצטריך דלא נילף ממעילה דאין שליח דהא גם גבי מעילה מהני שליח דכ' ואשמה הנפש ההיא.

עוד נראה לע"ד לתרץ קו' מעלתו נ"י על השעה"מ עפ"י האו"ח בקידושין שהקשה מאי פריך ממשנה הנ"ל דפיקח חייב נימא שליחו של אדם כמותו הלא כללא הוא דממונא מאיסורא לא ילפינן וגירושין וקדשים איסורא הוא עיי"ש מה שתירץ ועכ"פ נוכל לומר ולתרץ בזה דברי השעה"מ דלסד"א הוי ס"ל באמת בכל התורה כולה יש שליח ואפי' בדבר עבירה והא דפיקח חייב משום דהוי ממונא ובממון אין שליחות דלא ילפינן מאיסורא והבן והנה מה שהביא שם השעה"מ להקשות על הרמב"ם דכיון דפסק כר"ש דעכו"ם שתרם אין תרומתו תרומה אפי' בדנפשי' ופסק דאריס ושותף יכולי' לתרום א"כ גם אתם גבי תרומה למה לי עיי"ש לענ"ד נראה עפ"י קו' האור חדש בשם בנו מו"ה זוסקינד מאי פריך הש"ס אתם גם אתם גבי תרומה למה לי הא הוי ממונא ולא ילפינן מאיסורא ועיין תוס' כתובות דף מ"ו ע"ב ד"ה ממונא דאף איסורא דאית בי' ממונא לא ילפינן מאיסורא דלית בי' ממונא וא"כ ליכא למילף תרומה מגירושין וקדשים עיי"ש ולע"ד דזה הי' טעמו של הרמב"ם שצריך גם אתם בתרומה משום דהוי איסורא דאית בי' ממונא דלא ילפינן מאיסורא דלית בי' ממונא — והא דלא מתרץ כן הש"ס לר"ש אפשר לומר דבלא"ה משני שפיר או דהש"ס רוצה לתרץ לכו"ע אפי' למ"ד דממון יכול למילף מאיסורא — ועוד אפשר דמשו"ה לא תירץ כן הש"ס משום שס"ל ממון להוציא משאינו מוחזק יכולין למילף מאיסורא והנה הך בעה"ב בלא"ה חייב ליתן תרומה ולא הי' מוחזק שפיר ילפינן מאיסורא עיין תוס' ב"מ דף כ' ד"ה איסורא.

עוד נראה לתרץ עפ"י שראיתי בספר ליקוטי שלמה מהרב דקענטא שהביא דבשערי צדק או"ח סי' קי"ב הקשה מאי פריך הש"ס דלמה לי קרא גבי תרומה דלמא משו"ה כתוב שליחות גבי תרומה להורות דגם השליח יכול לתרום מן הרע על היפה ולא נימא אי עביד לא מהני וע"ז צריך קרא כדאיתא בתמורה ה' ע"א וזה לא ידעינן מגירושין וקדשים עכ"ל ולדעתי נראה דאפ"ל

דהש״ס אזיל לתרץ לכו״ע או אפי׳ לאביי דס״ל אי עביד מהני או אפשר דר״ש ס״ל כאביי אבל הרמב״ם דפסק כרבא עיין מלא הרועים שפיר צריך קרא דלא נימא אי עביד לא מהני ועיין בהה״מ בפ״א מה׳ גזילה ובמל״מ פ״ח מה׳ מלוה ולוה הלכ׳ א׳ ודו״ק שם דהרמב״ם פסיק כרבא.

עוד נראה לענ״ד דברי הרמב״ם דלמה לי קרא גם אתם דהנה באמת הרמב״ם פסק פרק ד׳ מה׳ תרומות דאריס אינו תורם לכתחילה אבל בדיעבד תרומתו תרומה וכתב השעה״מ דמזה משמע דמה״ת תרומתו תרומה אפי׳ לכתחילה דמה״ת אין לחלק בין לכתחילה ודיעבד וע״כ קשה על הרמב״ם אתם גם אתם למה לי עיי״ש ובאמת אינו קשה כלל על הרמב״ם דמצינו בדאורייתא ג״כ דברים שאסור לכתחילה ומותר בדיעבד וכמו שהאריך הרב בעפרא דארעא בהגהותיו על ספר ארעא דרבנן מערכת ד׳ אות קפ״ז עיי״ש וגם אני הארכתי בענין זה בתשובה אחת ודו״ק.

כ״ד ידידו ד״ש

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן כג

לידידי מוה״ר **חיים ישראל מאשקאויטש** נ״י.

הנני לעשות רצונו חפצתי במה שהעיר בתוס׳ במס׳ ב״ק דף י״א ע״א בד״ה יביא עדים שכתבו דאיסי דורש מקרא אחר דמשמעות דורשין איכא ביניהו עיי״ש והקשה שלא מצא אופן כזה לומר משמעות דורשין איכא ביניהו רק אם פליגי בחד קרא בפשט הכתוב ואין נפ״מ לדינא — אבל אם זה לומד זאת מקרא אחד והשני מקרא אחר לא מצא שיה׳ יכולים לומר בכעין זה משמעות דורשין איכא ביניהו הלא כל הש״ס מלא מזה דפריך מנ״ל ואמורא אחד למד מזה ואחר מקרא אחר ולא קאמר משמעות דורשין איכא ביניהו עכ״ל.

ת ש ו ב ה

הן אמת שכמה פעמים אמרו בש״ס משמעות דורשין איכא ביניהו כמו במס׳ יומא דף פ׳ ע״ב וגם בסנהדרין דף ע״ה ע״א ע״ו ע״א — ובמס׳ שבועות דף י״ט ע״א — ובמס׳ ב״מ דף כ״ו ע״א ובכל פעם פליגא בקרא אחד בפשט הכתוב — אבל מצאתי במס׳ מו״ק דף ז׳ ע״ב קאמר הש״ס דמר יליף מקרא זה ומר מקרא אחר וקאמר הש״ס משמעות דורשין איכא ביניהו וא״כ א״ש דברי התוס׳ בב״ק ודו״ק — והא דלא פריך הש״ס בכל המקורות כן כי דרך הש״ס לפעמים דייק ולפעמים לא דייק וכן כתבו התוס׳ בכמה מקומות לענין אחר ודו״ק.

ובענין השאלה במי ששכח להתפלל תפילת המנחה ביום השאלה והתפלל ערבית ב' שמ"ע ושכח לומר טו"מ בשמ"ע הב' אם צריך לחזור ולומר.

ת ש ו ב ה

הנה ידוע דעת אבי העזרי דאם ס' מנינן מעל"ע וכ' הפר"ח דאעפ"י שלא נהגו כן יש שלמד מדבריו שאם לא שאל ביום ס' ואין המעל"ע נשלם עדיין בעת שהתפלל שאי"צ לחזור ולהתפלל והחיי"א פסק כן באמת עיי"ש ואף שהפרי מגדים חולק על זה וכ' שמחויב להתפלל נדבה ומתנה ועיין בלחם הפנים סי' י"ט שאף שאין מתפללין נדבה מ"מ בזה ש"ד עיי"ש — ואני אומר בכגון דא יכולים לסמוך אפר"ח היינו ששכח בתשלומין לומר ותן טל ומטר כיון דלא הוי מעל"ע מתקופה — מ"מ אם מתפלל אחר ג' שעות והוי אחר ס' מעל"ע נראה ג"כ דאי"צ לחזור ולהתפלל ויסמוך אתשו' רבינו חיים כהן סי' ב' שהעלה אם שכח טל ומטר בתפילת ערבית אי"צ לחזור ולהתפלל שיכול להתפלל בשחרית עיי"ש והגם שבס' לחם הפנים על הקש"ע סי' י"ט חולק עליו וכן כ' בברכי יוסף בשם הר"י מלכי דיחזור ויתפלל מ"מ בכגון דא נראה דיכולין לסמוך עליו — שוב ראיתי בחיי אדם כלל כ"ז דלעולם אזלינן בתפילת תשלומין להקל ועיי"ש שנראה מדבריו שאי"צ לחזור ולהתפלל שיכולים ללמוד משם לכאן עיי"ש ודו"ק.

סימן כד

מה שהקשה גיסי הה"ג אבדק"ק לעכניטץ שליט"א במרובה בב"ק דאיכא שם פלוגתא אי מעשה שבת אסור מה"ת או לא ויליף שם חד מ"ד דמה"ת מותר דכתוב „הוא" קודש ואין מעשי' קודש ורק מדרבנן אסור — והקשה הא ידוע דברי הטו"ז בכמה מקומות דבדבר המפורש בקרא להתיר אין כח ביד חז"ל לגזור עליו — והלא זה הדבר מפורש הוא בתורה דכתיב הוא עכ"ל.

ולע"ד נראה עפ"י שהעלה החתם סופר בתשובותיו ליו"ד סי' ק"ט דדוקא באם ההיתר כתוב מפורש כגון גבי חלב יעשה לכל מלאכה ולא שכתוב האיסור ומיני' יה' נשמע מכלל הן לאו דאז אינו ניחשב למפורש וכ' דאל"כ איך אסרו חז"ל בשר עוף בחלב וצלי בב"ח וכו' עיי"ש.

ב) נראה עפ"י שראיתי לידידי הה"ג אבדק"ק קערעסטיר נ"י העלה באם יש פלוגתא בדבר לא הוי מפורש דמי סני לן לומר כאידך מ"ד וכיון דכאן ג"כ הוי פלוגתא לא מיחשוב למפורש ודו"ק.

והנה הקשיתי מש"ס ב"ק דמאי פריך הש"ס אי סבר לה כר' עקיבא וכו' והקשיתי וכי משום דבחד מקום ס"ל כר' עקיבא א"כ בכל הש"ס בכל דבר צריך לומר כר' עקיבא הא שני אלו דברים אינם תלוים זב"ז כלל — והשיב לי דמשו"ה פריך הש"ס משום דכל הסתמין כר' עקיבא וא"כ אי מוקמי' לה כר' עקיבא נוקמי' בכל מילי עכ"ל.

הנה במבוא התלמוד מצאתי דסתם משנה ר"מ סתם תוספתא ר' נחמי' סתם ספרא ר' יודא סתם ספרי ר"ש וכלהו אליבי' דרע"ק שתלמידיו הי' עיי"ש הנה לפי"ז דוקא סתם משנה תוספתא ספרא וספרי אבל לא ברייתא שאמר ר' אושיעא ע"כ כר' עקיבא הוא ובדאי דזה אינו ולא יעלה על הדעת כלל לומר כן שכל דבר שיה' נמצא בש"ס אפי' בלא סתם אמרה ר' עקיבא והבן.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן כה

בין המצרים יזרח אור לישרים וקרן עמו ירום אלקי העברים ובתוכם את כבוד הרב הג' הגדול חו"ב משנתו זך ונקי ענותנותו מי ימלל אין גומרים עליו את ההלל שלשלת היוחסין מוכתר ומעותר בנימוסין אהו' גיסי כקש"ת מוה"ר **אשר אנשיל יודא מיללער** שליט"א אבדקה"י פעטראשעני תע"א יהול נרו ויזרח כשמש בצהרים ויזכה לראות בנחמות ציון וירושלים במהרה בימינו א"ס.

אחרי שים שלום וברכה וחיים טובים ברוכים ונעימים לו ולכל בני ביתו שיחי' אודיע שקבלתי מכתבו והבריק מול עיני ושמחתי בו מאוד כעל כל הון כי כיבד אותי בדבריו היקרים אשר ראויים למי שאמרם ושלא אהי' כהאי דיליף ריקם ריקם אכתוב קצת הערות אשר נפל בדעתי בעת אשר התענגתי בו וטעמתי בו טעם מתוק מדבש בקריאתו.

הנה האריך כבוד גיסי הגנ"י בסוגי' דשוחט בשבת וביהכ"פ ליישב שיטות הרמב"ם בפיה"מ שכ' דע"כ איירו בשוגג דאי במזיד א"כ מיד נעשה מומר ושחיטתו אסורא ומקשים הלא בש"ס פריך ונוקמי' במזיד ור"מ והעלה מעלתו דלר"מ דאית לי' מי איכא מידי אינו בא התיקון לעכו"ם כלישראל בפעם אחת דלעכו"ם מיד כשנשחט מותרת מטעם מי איכא מידי אבל לישראל אסור משום דכ' לא תאכלו על הדם וע"כ חשוב מקלקל משא"כ לרמב"ם דלית להו מי איכא מידי ואתא התיקון בין לעכו"ם וישראל בפעם אחת וע"כ שפיר נעשה מומר עכ"ל בקצרה.

הנה באמת לא הבנתי דמי הצריך שיה' שני תיקונים בב"א דכיון דמתקן לעכו"ם מיד הוי מומר ואין חילוק אם מתקן אח"כ לישראל מיד או אח"כ או אפי' אינו מתקן אח"כ כלל לישראל דהוי מומר כמו דאמרי' במס' פסחים דף ס"ג ע"א השוחט חטאת בשבת בחוץ לע"ז חייב שלוש חטאות ופריך הש"ס מאי תיקן ומשני תיקן להוציא מידי אבר מן החי ופירש"י לב"נ וחזינן אפי' ליכא שום תיקון לישראל אפי"ה חייב הוה"ד כאן שמתקן לעכו"ם ואין חילוק או נפ"מ מה יה' אח"כ דמיד הוי מומר.

ועוד מש"כ דלר"מ אמרי' מי איכא מידי היינו דוקא אח"כ שידעינן שכשירה אבל אם נימא דהוי מומר א"כ פסולה שחיטתו והוי נבילה משום דהוי

פסול שאירע בשחיטה דלא שייך מי איכא מידי וכמו״ש בש״ך יו״ד סי׳ כ״ז סק״ב וכ״כ הרשב״א בתה״א דף ל׳ סוף ע״ב ועיי״ש בפרי מגדים ובפתיחתו לה׳ שחיטה דאם נתנבלה בשחיטה ל״ש מי איכא מידי וגם התב״ש ס״ל כן וכמו שהביאו שם בפתחי תשובה והביא מתשו׳ ברית אברהם חלק יו״ד מסי׳ כ״ג עד סי׳ כ״ז שכתב ג״כ כהנ״ל חוץ מהפרי״ח שכ׳ אפי׳ נתנבלה בשחיטה מותר למכור בני מעיים לעכו״ם והיינו טעמא דס״ל לית הלכתא כר״ל והיינו כשי׳ הטור אבל לא מטעם מי איכא מידי דוודאי ל״ש מי איכא מידי היכא דנתנבלה בשחיטה כיון דאסור לישראל משום נבילה ואפי׳ בטריפה כתב בח״ס יו״ד סי׳ י״ט דלא שייך מי איכא מידי עיי״ש ועיין בפרי מגדים סי׳ כ״ז ס״ק ב׳ בשפתי דעת עיי״ש ועיי״ש פלתי סי׳ כ״ז.

ועוד דאמרתי כבר דר״מ ע״כ לית לי׳ מי איכא מידי דהנה התוס׳ כתבו דר״ל משום דס״ל ח״ש מותר מה״ת ע״כ לית לי׳ מי איכא מידי והנה הטעם כ׳ המפו׳ דר״ש אית לי׳ כ״ש למלקות מטעם אחשבי׳ ואין לומר שמשו״ה אכלו משום דאינו אסור מה״ת רק כזית דהלא ח״ש בלא״ה אסור מה״ת וע״כ דאחשבי׳ ולא קשה דא״כ אמאי לא קיי״ל כר״ש משום דהחשוד על הקל לא חשוד על החמור ואף שעובר על איסור תורה של ח״ש מ״מ אינו מוחזק לעבור איסור לאו ונשאר אחזקתו והא תינח לאנן אבל ר״מ ס״ל בבכורות ל״ח החשוד על הקל חשוד על החמור והחשוד על דבר אחד חשוד לכל התורה כולה א״כ אי הי׳ ס״ל ח״ש אסור מה״ת ע״כ הי׳ סובר כר״ש דכ״ש למלקות וכיון דחזינן במס׳ ע״ז בסופו דס״ל איסורין מצטרפין זל״ז א״כ ע״כ דלית להו כר״ש כ״ש למלקות דאם ס״ל כר״ש למה לי צירוף וע״כ דלית לי׳ כר״ש א״כ ע״כ ס״ל ח״ש מותר מן התורה דאי ח״ש אסור א״כ אמאי ס״ל דאינו לוקה על כ״ש ואם כן דח״ש מותר מה״ת ע״כ לית לי׳ סברת מי איכא מידי וכמו״ש התוס׳ אליבי׳ דר״ל — ובזה יה׳ מיושב קו׳ התוס׳ חולין ל״ג ע״א עיי״ש — וגם יה׳ מיושב בזה מה ששמעתי להקשות על התוס׳ הנ״ל דתירץ לר״ל לית להו מי איכא מידי והקשו דא״כ אליבי׳ דר׳ יוחנן אית להו מי איכא מידי א״כ קשה כיון דלעכו״ם בכ״ש אסור א״כ גם שלא כדרך אכילה אסור וכמו״ש המהרש״ל בשבועות כ״ג עיי״ש א״כ נימא מי איכא מידי דלישראל מותר שלא כדרך אכילה ולעכו״ם אסור ולהנ״ל א״ש דר״מ לעצמו לית לי׳ כלל סברת מי איכא מידי וכהנ״ל ועיקר קו׳ התוס׳ הי׳ לר״מ עיי״ש.

ומה שהעלה מעכ״ת הגנ״י לתרץ קו׳ מהרש״ל על רש״י ז״ל שפירש דקנסו דלא ליתהני מעבירה הא בגיטין בפרק הנזיקין אמרי׳ דטעם משום דקנסו שוגג אטו מזיד וכתב מעכ״ת שליט״א עפ״י דאמרי׳ בגיטין דגבי ע״ז בדילי מיני׳ אינשי׳ ולרש״י הי׳ קשה קו׳ התוס׳ דלר״מ מומר לד״א הוי מומר לכל התורה א״כ האיך שחיטתו כשירה וע״כ אוקמי׳ בעומד ע״ג והוי בפרהסיא והוי כע״ז ובדילי מיני אינשי׳ ולא אפשר למיקנס שוגג אטו מזיד עכ״ל. והנה מש״כ דאיירו בעומד ע״ג ע״כ כשר תמו׳ לי אם הוי בפרהסיא א״כ הוי כעובד ע״ז ולא מהני שום עומד ע״ג דשחיטתו הוי כשחיטת עכו״ם ונבילה וכמו״ש ביו״ד סי׳ ב׳ סעי׳ ה׳ וכי מהני עומד ע״ג בשחיטת עכו״ם כן הדבר הזה משום דחייש׳ דלמא מכוין לע״ז וגם מה שהעלה כבוד גיסי הגאון שליט״א דאם עומד ע״ג הוי בפרהסיא לא הבנתי דעומד ע״ג סגי באחד כמו״ש פרי

מגדים בפתיחה לה׳ שחיטה ועיי״ש ואחד בוודאי לא הוי בפרהסיא לענין חילול שבת דצריך לכל הפחות עשרה מישראל והבן.

והנה מעכ״ת הביא סברת העיר דוד מהגאון ר׳ דוד לידא ז״ל שהעלה דאם עשה נצמח מרוב אינו דוחה ללא תעשה והקשה מעכ״ת הרמ״ה א״כ איך יפרנס הש״ס בשבת כ״ה דקאמר רב אשי יו״ט עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה ל״ת ועשה והא אפי׳ לא יה׳ אלא ל״ת ג״כ אינו נדחה בפני עשה דשריפת קדשים דלא הוי אלא עשה מכח הרוב דדלמא טריפה הוא ולא הוי כלל קדשים אלא מכח הרוב עכ״ל ולפענ״ד אפ״ל בפשיטות דכיון ששחטו והקריבו אותו כדין קדשים הרי כבר החזיקוהו אותו בכשרות וכבר העלה הפלא״ה במס׳ כתובות סוף פרק קמא דרוב שהוחזק הוי כוודאי אפי׳ לענין להוציא ממון ודו״ק.

וכדי להביא אומר מחדש אכתוב לו מה שאמרתי היום לתרץ קו׳ הגאון פלתי בבית הספק שלו על הא דעמדו המפורשים דמה נשתנה יום הכפורים משאר חגים שעושין שני ימים מספיקא ותירץ הירושלמי דחוששין לסכנת נפשות להתענות ב׳ ימים רצופים והקשה הנ״ל לר״ל דס״ל ח״ש מותר מה״ת עדיין קשה מספק יתענה ב׳ ימים דהיינו שלא יאכל וישתה כזית תוך כדי א״פ ומלא לוגמיו רק זעיר שם ושפיר קיים תענית דאו׳ ומ״מ אין סכנה והא יאכל וישתה וייטב לבו עכ״ל.

והנה כבר אמרתי בפשיטות לתרץ דהירושלמי אזיל לשיטתו דס״ל מודה ר״ל ביום הכפורים או דאזיל לשיטתו דאמר מודה ר״ל בעתיד להשלים וכאן עתיד להשלים רק דזה יש לידחות דלא מיחשיב כאלו השלם דהא לא אכל בעוד אותו אכילת פרס — עוד אמרתי כיון דרוב אלול מעובר א״כ בלא״ה לא הוי כ״כ ספק .

והיום עלה בדעתי לתרץ דר״ל ס״ל כר״מ דס״ל במסכת כריתות דף י״ב ע״ב דאם אכל כל היום מצטרף אכילה לחייב עיי״ש ברש״י ובשיטה מקובצת הנדפס בש״ס ווילנא עיי״ש וא״כ אי אפשר לאכול ח״ש דמצטרף אפי׳ אוכל אחר כמה שעות ודו״ק.

כ״ד גיסך המקצר מפני אפיסת הפנאי ודו״ש.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן כו

החיים והשלו׳ וכ״ט לכבוד אהובי בן אחותי הב׳ הנחמד ומשכיל יניק וחכים קנקן חדש מלא ישן כש״ת כמר **עמרם ישי מיללער** נ״י.

אחדש״ה שמחתי מאוד בראותי הערותך בבית ועד לחכמים על התרגום אונקלוס פרשת נח שכ׳ דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דיני׳ דמי׳ יתשוד והקשית שהוא נגד הש״ס סנהדרין נ״ז ע״ב ומדרש פ׳ נח ורמב״ם פ״ט

ממלכים — היות שזה איזה שנים חברתי חיבור קטן בשם תורת בן נח על הרמב״ם פ״ט ופ״י מהל׳ מלכים ונזכרתי שכבר הערותי כן על התרגום וחפשתי שם ומצאתי והנני אעתיק לך מה שכתבתי אז בענין זה — וזה לשוני ראיתי מילתא דתמוה טובא בתרגום אונקלוס עה״ת בפ׳ נח עה״פ שופך דם האדם באדם דמו ישפך וז״ל דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דיניא דמי׳ יתשוד עכ״ל משמע דס״ל דצריך ב׳ עדים שכ׳ בסהדין וראיתי בספר נתינה לגר [כעת אין תח״י לעיין בו] שהקשה ג״כ מזה על התרגום והאריך בזה ותחילה רצה לומר מפני שאונקלוס הי׳ גר ע״כ הגדיל דתי ב״נ ע״ד דכתיב גיורא עד עשרה דרי וכו׳ ודחה זאת דהיתכן כי אונקלוס הגר הצדק יעוות עלינו הכתובים וישנה דין אחד מתורה המסורה לו מפי רבותיו באהבתו ובנטותו הטבעית את ב״נ הלא התרגום מפי ר״א ור״י ונאמרה ברוה״ק ועיי״ש שכ׳ תירוץ דחוק מאוד ולבסוף כ׳ עוד תירוץ דס״ל כיון דנאמרה ונשנית לזה ולזה נאמרה וכוונת התרגום הי׳ לישראל ולא לב״נ וגם זה צ״ע ע״כ לשוני מאז — ובקונ״א לחבורי הנ״ל הבאתי שכבר הקשה המקנה ג״כ בהשמטות על התרגום הנ״ל והניח בצ״ע — ועלה בדעתי לומר דכוונת התרגום הי׳ לומר לאפוקי מדעת החינוך מצוה כו׳ שכ׳ דב״נ נהרג עפ״י עצמו בהודאתו אפי׳ בלא שום עד כלל והתפלא עליו המנ״ח שם ואנכי בחיבור הנ״ל עשיתי להחינוך סמוכין מכמה מקומות ואכמ״ל וידוע דהרמב״ם לא ס״ל כן דהא כתב שצריך להיות עד אחד ודיין אחד ונראה דזה בא התרגום לומר דצריך עד בדבר והגם שכ׳ עדים לשון בסהדין אפשר לומר דנקיט עדים דעלמא ומצינו בש״ס וכוונתו על ע״א וכמו כן כוונתו בדיין שצריך לדונו ובלא״ה מילת דיניא יכול לפרושי דיין אחד וגם הרמב״ם בעד אחד ודיין אחד.

עוד נראה דהתרגום אונקלוס אטו משועבד להרמב״ם שלא יכול לחלוק עליו או גם על הש״ס היינו על ר׳ יעקב בר׳ אחא שמצא בספר אגדתא דבי רב דב״נ נהרג בע״א הלא אונקלוס הי׳ תלמידו של ר״א ור״י תנאים הקודמים ואפשר שהוא שמע מאיזה תנא דס״ל דצריך ב׳ עדים וקבלה ממנו.

עוד נראה לי דהא דקיי״ל ב״נ נהרג בע״א ואין דמו חמור כ״כ כמו של ישראל היינו לאחר מתן תורה אבל קודם שניתנה תורה לישראל הי׳ חמור דמו של עכו״ם כמו של ישראל כעת ורש״י עה״ת מביא המשל לאדם שאבד לו מרגליות באשפה כובר בכברה עד שמצא המרגליות ואח״כ משליכו לחוץ אבל קודם שמצא המרגליות חשוב בעיניו כל האשפה יען שהמרגליות טמון בתוכו כמו כן קודם מתן תורה וכ״ש בימי נח שאז לא נתברר מי המה ומאיזה בטן יצא מי שיקבלו התורה שבשבילם נברא העולם וכל המקיים נפש אחת מהם כאילו קיים עולם מלא אז בעת ההיא הי׳ חמור מאוד כל נפש אדם ולא הי׳ נהרג בע״א ודיין אחד עד מתן תורה שאז נתברר שבני אברהם יצחק ויעקב הם בני אל חי ובשבילם נברא הארץ ומלואה אבל שאר הנבראים הם רק לצוות להם וע״כ נהרגו בע״א ודיין אחד והתרגום איירו עוד בימי נח אמנם לפי״ז צריך קצת עיון בהא דהרגו שמעון ולוי אנשי שכם קודם מתן תורה ועיין ברמב״ם שם דדנוהו כב״נ וכמו כן רצו תמר לשרוף שלא הי׳ עדים בדבר ושם בלא״ה קשה ואכמ״ל — ומשה רבע״ה הרג למצרי בשם יען שהכה לישראל וצריך לומר שכיון שבא אברהם אבינו והקב״ה מצא לבבו נאמן לפניו

וברכו שיה׳ זרעיו ככוכבי שמים ובשביל אהבתו אותו רצה בנו ובחר בזרעיו להודיע אותם חקים ומשפטים צדיקים ואזי כבר נתברר שאברהם אבינו וזרעיו המה ישראל והשאר אומות העולם הם בני נח — וזה כמ״ד שהאבות יצאו לגמרי מכלל ב״נ ועיין בפרשת דרכים בדרשותיו הנעימים דרוש א׳ וב׳ וגם אנכי הארכתי בענין זה.

ובפשיטות נראה לע״ד דבאמת לא רק על התרגום אונקלוס תלונותו כי גם תרגום המיוחס ליונתן כתב כן עיי״ש ואם נימא שיונתן בן עוזיאל חיברו א״כ הוא תנא עיין בסוכה כ״ו ע״א ופלוג — אמנם אינו מבורר הדבר ועיין היטב בשם הגדולי׳ ח״ב בסופו בערך תרגום על התורה שיונתן בן עוזיאל לא חיבר תרגום על התורה כמו שכ׳ מהרש״א בפ״ק דמגילה וכן מורה פשטות הגמרא דמגילה שם — אמנם באמת גם ברש״י עה״ת פ׳ נח בפסוק שופך דם האדם כתב ג״כ אם יש עדים המיתוהו עיי״ש.

ונראה המעיין שם באותו פרשה קאי על מה שכ׳ שם רש״י בפסוק שלפני זה מה שדרשו חז״ל במס׳ מכות עה״כ והאלקים אנה לידו שהקב״ה מזמין לפונדק אחד וכו׳ וכל אדם ההורג נפש סופו שיהרג וכמו שאמר הילל על גלגולת אחת שצפה על פני המים על דאטפת וכו׳ והיינו אם הרג בפני אדם אז נהרג עפ״י דיין אבל אם לא ראה שום איש אז הקב״ה מזמינו לפונדק כו׳ וזה כוונת התרגום שופך דם האדם ,,באדם״ שהי׳ רואין אותו בני אדם ונקיט לשון סהדין שכיון שהי׳ עדים ראו אותו ואז נהרג עפ״י דיין אבל אם לא הי׳ עדים אז נהרג ע״י הקב״ה כמש״א אדרוש את נפש האדם ולא קאי כלל לומר שצריך עדים רק אם הי׳ עדים או עד היינו שראו אותו אז נהרג ע״י דיין והמעיין שם ברש״י יראה שכן הוא הפשוט ומבואר יותר בתרגום יונתן פשט זה עיי״ש היטב — שוב ראיתי באגרא דכלה פ׳ נח על האונקלוס וזה לשונו דישוד דמא דאינשי׳ בסהדין וכפירש״י דאל״כ הוא מיותר כי כבר נאמר למעלה אדרוש את נפש האדם עכ״ל נראה שגם לו הי׳ הכוונה כמו שפירשתי שכוונת התרגום כרש״י ודו״ק ועיין בפסיקתא זוטרתא המכונה לקח טוב — שופך דם האדם באדם דמו ישפך כלומר עפ״י עדים אז דמו ישפך עוד יש אתי הרהורי מחשבות בענין זה אבל לא ארצה להאריך והקוצרים אומרים יברכך ה׳ וצלח ורכב על דבר אמת ועיני אבותיך יחי׳ יראה נחת בך ובכל צאצאיהם כאות נפשם וכנפש דודך דו״ש.

אחר כל זה נראה לפרש הקרא לפי מה שכ׳ לעיל דקודם מתן תורה שלא ידעו מי מקבל התורה אז הי׳ נהרג רק ע״י עדים וזה כוונת הקרא שופך דם ,,האדם״ היינו נכרי שנקרא ,,האדם״ באדם בשביל ,,אדם״ היינו ישראל שיולד ממנו וכו׳.

הק׳ **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן כז

שם משמואל טוב שם משמן טוב ה״ה כבוד אהובי ידידי הרבני המו״מ כש״ת מו״ה **שמואל מארקאויטש** נ״י ויזרח כצאת השמש.

אחדש״ה באהבה הנה בדבר תמיהתו בתוס׳ במס׳ ביצה דף ט״ז ע״א ד״ה איזהו חג שהביא מתוספתא ריש שבועות דקא חשיב שם ל״ב שעירים בשנה עיי״ש ומר חשיב כל השעירים ולא מצא רק לא׳.

ת ש ו ב ה

חפשתי שם בתוספתא ומצאתי שם דמפרש בעצמו כל השעירים של כל השנה דהיינו י״ב דראשי חדשים ח׳ דסוכות הרי עשרים ז׳ דפסח א׳ דר״ה ב׳ דיוה״כ וב׳ דשבועות אחד של מוספים ואחד של לחם הפנים עכ״ל — והנה בהשקפה הראשונה לא הבנתי מה זה של לחם הפנים מאי שייכות לחג השבועות הרי לחם הפנים הי׳ בכל שבת ושבת ולא בא עמו שעיר וראיתי ברש״י עה״ת פ׳ אמור כ״ג י״ט ועשיתם שעיר עזים יכול שבעה הכבשים והשעיר האמורים כאן הם שבעה הכבשים והשעיר האמורים בחומש הפקודים כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הן אמור מעתה אלו לעצמן ואלו לעצמן אלו קרבו בגלל הלחם ואלו למוספין עכ״ל והוא מש״ס מנחות מ״ה ע״ב וגם בת״כ במקומו עיי״ש — ומעתה הרי הי׳ בשבועות שני שעירים אחד בגלל הלחם היינו שתי לחם ואחד בגלל המוספים — ומעתה מש״כ בתוספתא אחד ללחם הפנים הוא ט״ס וצריך לומר אחד לשתי הלחם — וא״כ אתי׳ התוספתא כרע״ק דלא כר׳ טרפון דפליג עלי׳ — ודו״ק.

ומה שהקשה בפ׳ ראה בפסוק ג׳ בפרשה ט״ז לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות והנה עליו הראשון קאי על קרבן פסח אבל גבי מצות למה אתא עליו עכ״ל.

הנה עיין בתוס׳ פסחים דף כ״ח ע״ב ד״ה אם כן שכ׳ דעליו דמצות ע״כ אאכילת פסח קאי עיי״ש ודרשי׳ שם בגמרא בשעה שישנו בקום אכול מצה עיי״ש ועיין בפסחים ל״ה ע״א דרשי׳ דברים הבאים לידי חימוץ יוצא בו ידי חובת מצה עיי״ש — שוב ראיתי כ׳ בחזקוני עה״ת לא תאכל עליו חמץ — עליו לשון עמו כמו ראשו על כרעיו ועל קרבו לא תשחט על חמץ דם זבחי — שבעת ימים תאכל עליו מצות כו׳ בגללו כמו כי עליך הורגנו כל היום כי עליך נשאנו חרפה פי׳ תאכל מצות בגלל הקרבן הבא לזכרון יצי״מ עכ״ל.

ומה שהקשה מפ״ק דשבת דף ה׳ ע״א א״ר יוחנן עמד במקומו וקיבל חייב עקר ממקומו וקיבל פטור תנ״ה אחרים אומרים כו׳ והקשה לפי מש״כ התוס׳ לעיל דחכמים פליגי על אחרים א״כ מאי ראי׳ מאחרים הא אדרבה אינו ראי׳ כלל דחכמים פליגי עליו עכ״ל.

ונראה לע״ד יען דהש״ס פריך על המשנה ורוצה לאוקמי׳ כאחרים

ולבסוף מסיק ידו של אדם חשובה לו כד׳ על ד׳ א״כ ע״כ מתני׳ כאחרים ודלא כת״ק אשר פליג על אחרים וס״ל ידו של אדם אינו חשובה כד׳ על ד׳ א״כ אחרים כמתני׳ כהלכה וע״כ שפיר מייתי ראי׳ מהם ודו״ק.

סימן כח

מה שהקשה גיסי הה״ג אבדק״ק שעסבורג שליט״א בש״ס ע״ז כא: דלא ישכור אדם מרחץ לכותי דחיישי׳ שמא יעשה מלאכה בחוה״מ — אמאי לא קאמר הש״ס שמא יעשה מלאכה בשבועות דהנה הכותים לא חיישו למדרש חכמים — והנה הצדוקים פליגי על החכמים ואמרו ממחרת השבת הכוונה שבת בראשית ולא כחכמים שאמרינן דיו״ט נמי איקרו שבת ולפי״ז להצדוקים שבועות תמיד ביום א׳ — ובאמת לאנן איקלעא כמה פעמים באמצע השבוע והכותים כצדוקים סברו דפשטא משמע שבת בראשית וא״כ ניחוש שיעשה הכותי מלאכה בשבועות עכ״ל.

ולע״ד דמה שאמרו חכמים שבת הכוונה יו״ט לא מדרש ורק שאמרו שיו״ט נמי איקרי שבת וזה הוי פשט ולא דרש — ודוקא במדרש חכמים פליגי אבל בפשט מודי לחכמים.

שוב ראיתי שכבר הקשו קו׳ זה ובס׳ ליקוטי שלמה זענטא בע״ז דף כ״ב כ׳ דהחתן סופר תירץ דבשביל יום אחד בשנה לא יחשדוהו וידעו דכותי אדעתא דנפשי קאעבד עיי״ש עוד נראה לע״ד דחשד שייך דוקא במלאכת חוה״מ שאף אם נימא דהוי מה״ת מ״מ נמסרה ואין כ״כ חמור יחשדוהו משא״כ מלאכה בשבועות איסור דאו׳ החמור לא חיישי׳ שיאמרו דאדעתא דישראל עביד — ואדרבה יאמרו דהכותי לא ס״ל מדרש חכמים ועכ״ל עושה אדעתא דנפשי וכבר הארכתי בתשובה אחת בהחילוק למראית העין וחשד והעליתי דחשד שייך יותר באיסור קל מבאיסור חמור וכדמצינו דחשוד על הקל אינו חשוד על החמור ולכל ישראל יש חזקת כשרות ומנ״ל לחשדו שיעבור איסור דאו׳ וצריך כל אדם לדון לכף זכות — ורק באיסור דרבנן דטעם של אין אדם מישים עצמו הטעם שיש לכל ישראל חזקת כשרות וע״כ אינו נאמן במקום חזקה ואפי״ה כתבו הפוסקים דבאיסור דרבנן יכול לעשות עצמו רשע — וכנראה דחזקתו לא מהני באיסור דרבנן וע״כ חיישי׳ לחשדא — משא״כ באיסור תורה ודו״ק וכמו כן כתב הבית יוסף באו״ח סי׳ תרע״א דבק״ש לא חיישי׳ לחשדא שיפרוק מעליו עול מלכות שמים עיי״ש — ומה שהקשה על הרמ״א יו״ד סי׳ פ״ז בחלב משקידים עם בשר עוף הואיל דהוי דרבנן לא חיישינן למראית העין ובב״י שהבאתי לעיל מוכח להיפך דבדבר דהוי חמור לא חיישי׳ לחשדא.

הנה עיין במלא הרועים ערך מראית העין קדמו בקו׳ זה ורוצה לחלק בין מצות עשה דרבנן לאיסור עשה דרבנן ודחה עיי״ש ולע״ד לקיים סברתו דלא חשדינן שאינו רוצה לקיים מצות עשה אפי׳ רק מדרבנן דמצות עשה חמור אבל לא תעשה שפיר חשדינן והבן.

ובעיקר הדבר הנה הארכתי בתשובה אחד לחלק בין מראית העין דעיקר החשש שהרואה יעשה כן וע״כ כל שחמור האיסור יותר יש לחוש למראית העין שלא יטעה הרואה — משא״כ בחשדא דעיקר החשש שיחשדוהו וע״כ באיסור חמור לא יחשדוהו שיעבור עלי׳ והבן.

אפרים הלוי בילליטצער

סימן כט

בימי המצרים יתברך בברכה מאה שערים מאת יוצר הרים ה״ה כבוד אהובי גיסי הרב הגאון המאור הגדול חו״ב טובא ידו רב לו בש״ס ופוסקים שלשלת היוחסין וכו׳ כקש״ת מוה״ר **אשר אנשיל יודא מיללער** שליט״א אב״ד דק״י דק״ק פעטראזשעני׳ והגליל תע״א.

יקרת מכתבו הגיעני לשמחת לבבי והנה כבוד גיסי הג׳ נ״י יצא לתרץ דבריו ולדחות דברי ומפלפל בחכמה ודעת כדרכו בקודש אמנם בכ״ז למען האמת אכתוב על דבריו מה שנראה לענ״ד שדברי על אדני האמת הוטבעו וזה החלי בעזר צורי.

ראשון לציון יצא מעכת״ה לתרץ דבריו שהעלה בפשוט דר״א דס״ל נוטל״פ אסור גם טע״כ דאו׳ וכתבתי דהחתם סופר בתשובותיו לחיו״ד סי׳ ק״ז העלה דרב ס״ל טע״כ לאו דאו׳ הגם שיש סברא לומר דרב ס״ל נוטל״פ אסור כמ״ש בע״ז ס״ח ע״ב וכ׳ מעכת״ה בזה״ל אין זה השגה כי התוס׳ פסחים דף ל׳ העלו לחלק בדברי רב בין לכתחילה לדיעבד וא״כ ע״כ ש״מ דרב לא עכברא בשיכרא אלא מדרבנן כי גבי דאו׳ ל״ש לחלק בין לכתחילה לדיעבד כנודע וא״כ שפיר העלה הח״ס דרב ס״ל דטע״כ לאו דאו׳ אבל אה״נ נוטל״פ מדרבנן אסור — משא״כ ר״מ דס״ל דנוטל״פ אסור מה״ת דיליף מקרא מגיעולי עכו״ם לדידי׳ בוודאי צ״ל כמו״ש דנו״ט לשבח בוודאי אסור וזה דבר פשוט יותר מביעי בכיתחא כמובן עכ״ל — הנה אם מעכת״ה הי׳ מחלק מסברא דנפשא דרב לא ס״ל נוטל״פ אסור אלא מדרבנן החרשתי — אבל מעכת״ה הביא ראי׳ ברורה מדברי התוס׳ — שהוא באמת כשגגה היוצא מלפני השליט שמדברי התוס׳ ליכא שום ראי׳ כלל וכמו שאבאר להלן וקודם אבוא לפלפל במה דפשוט לי׳ למעכת״ה דמה״ת אין חילוק בין לכתחילה ודיעבד הנה אנן בקדשים צריך קרא שיה׳ שינה עליו הכתוב לעכב והיינו דאם לא כתיב אלא חד קרא אז לא מצריך התורה רק לכתחילה — לשי׳ שסברו אין מבטלין איסור לכתחילה מה״ת היינו לכתחילה אבל אם ביטל בוודאי מותר בדיעבד מה״ת וגם כבר ראיתי בהאחרונים שהעלו דזה אי מה״ת אפשר לחלק בין לכתחילה ודיעבד תלוי בפלוגתת אביי ורבא אי עביד לא מהני או מהני — וכעת ראיתי בספר ארעא דרבנן מערכת אות הד׳ סי׳ קפ״ג הביא בשם הרד״ך בית כו׳ דהא דדיין אסור לשמוע דברי בע״ד הא׳ קודם שיבא

חבירו הוי מה״ת והביא בשם מהריב״ל ח״ג דוקא לכתחילה אבל בדיעבד אינו פסול וכ׳ הארעא דרבנן דנראה דס״ל דאין האיסור אלא מדרבנן דהא בדאו׳ אין חילוק בין לכתחילה לבדיעבד עכ״ל וכ׳ ע״ז בעפרא דארעא דמדברי מהריב״ל שכ׳ דבדיעבד אינו פסול אין ראי׳ דס״ל דהוי מדרבנן כהמחבר ארעא דרבנן שהרי מצינו אין דנין בלילה דאיסורי מן התורה ואעפי״כ הרבה מהפוסקים סוברים דבדיעבד דיניהם דין וכן גבי טבילת גר בלילה אע״ג דמשפט כ׳ בי׳ עיי״ש וע״כ חזינן דלא פשוט כ״כ ואיכא למימר דהתוס׳ ס״ל דרב ס״ל נוטל״פ אסור מה״ת ולכתחילה כשי׳ שהבאתי למעלה.

אלא דבעיקר הראי׳ שהביא מהתוס׳ אין ראי׳ כלל ומעכ״ת במחילת כבודו לא עיין בהתוס׳ עצמו וכ׳ לפום רהיטא ובחפזו כל האדם כוזב ואותיות מחכימות והחכם עיניו בראשו לעיין בעצמו לא לסמוך על זכרונו וז״ל וכוונת התוס׳ דרב ס״ל שם קדירות בפסח ישברו והק׳ התוס׳ א״כ משמע דס״ל נוטלפ״ג אסור א״כ מאי מבעי׳ לי׳ הש״ס בעי׳ ותי׳ דאפי׳ אי נימא דרב ס״ל נותן טעם לפגם מותר מודה דלכתחילה אסור עכ״ל אבל אם ס״ל אסור אז אפי׳ בדיעבד אסור ואין מקום כלל לדבריו ודו״ק.

ומה שהביא להקשות בשם אחי הב׳ החו״ב כמוה״ר עמרם ישי נ״י דמאי פריך הש״ס לר״מ האיך אכיל פסח וקדשים דלמא לא הי׳ לו קרקע ופטור מפסח כמו״ש התוס׳ בפסחים ג׳ ע״ב הנה לפענ״ד לא קשה דלכאורה יש להקשות מאי פריך הש״ס באמת לר״מ האיך אכיל פסח וקדשים הלא ר״מ חי שנים הרבה אחר החורבן כי הי׳ תלמיד ר׳ עקיבא שחי׳ שבעים שנים אחר החורבן והנה ר׳ עקיבא כל ימיו הי׳ ק״כ שנים ומ׳ שנים עם הארץ הי׳ ועד שמונים שנים למד לעצמו וא״כ מ׳ שנים למד עם תלמידים וא״כ ר״מ כשהי׳ למד אצל ר׳ עקיבא הי׳ ע״כ שלשים שנים אחר החורבן וא״כ מאי פריך הש״ס לר״מ ועכצ״ל דקו׳ הש״ס הי׳ עפ״י הטו״ז הידוע דבדבר המפורש בקרא אין כח ביד חז״ל להחמיר וע״כ פריך לר״מ מפסח וקדשים דכ׳ ואכלו את הפסח וגבי שלמים כ׳ ואכלו אשר כופר בהם א״כ איך שייך להחמיר, מעתה לא קשה כלל דלר״מ לא הי׳ קרקע [שהי׳ גר] דקו׳ הש״ס הי׳ דלמי שיש לו קרקע ע״כ מותר להביא שהוי מפורש בקרא א״כ נשמע דלא חיישי׳ למיעוטא אפי׳ מדרבנן דהוי מפורש בתורה להיתר.

ומעתה מיושב ג״כ מה שהקשה מעכת״ה על רש״י ז״ל שפירש ר״מ האיך אכיל פסח דקו׳ הש״ס הי׳ על אכילת פסח ולא על הקרבה דלמא ס״ל לר״מ אכילת פסחים לא מעכבא עכ״ל ולהנ״ל א״ש דאמת לא מעכבא אבל אם ירצה לאכול הרשות בידו ומצוה לאכול הרי התורה התירה בפירוש המיעוט ואיך יכול ר״מ להחמיר על עצמו ליחוש למיעוטא כנגד מפורש בקרא — דבשלמא מקרא אחרי רבים להטות לא תיקשה לר״מ דמוקמי׳ לי׳ ברובא דאיתא קמן דמודה ר״מ כמו״ש התוס׳ ביבמות קי״ט אבל מפסח נשמע רובא דליתא קמן ע״כ פריך הש״ס על ר״מ האיך החמיר על עצמו ועיין בלב ארי׳ בתחילת הסוגי׳ ובפתחי תשובה סי׳ ק״י ביו״ד.

עוד נראה לתרץ מה שהקשה דלמא ר״מ ס״ל אכילת פסחים לא מעכבא עפ״י שכ׳ במנחת חינוך דאף עפ״י דקיי״ל אכילת פסחים לא מעכבא

היינו שאינו מחויב להביא פסח שני או שאינו חייב כרת אם לא אכיל מפסח אבל בוודאי ביטל מצות עשה עיי"ש וא"כ שפיר פריך הש"ס.

עוד נראה לפענ"ד דאף אם נימא דר"מ ס"ל אכילת פסחים לא מעכבא היינו שאינו חייב לאכול כזית אבל מודה הוא דחייב לאכול קצת דהא לא קאמר ר' יונתן דא"צ לאכול פסח אלא דכל ישראל יוצאין בפסח אחד היינו שאינו חייב לאכול כזית אבל קצת חייב לאכול.

או אפשר לומר כיון דסתם משנה בפסחים פ"ט דאכילת פסחים מעכבא דאמרי' שם לעולם נימנין עליו עד שיהא בו כזית לכל אחד ואחד וסתם משנה ר"מ ע"כ פריך הש"ס לר"מ — ובזה מיושב דלא הקשה לר' עקיבא עיין פלתי בבית הספק ולהנ"ל א"ש דדילמא באמת ס"ל לר' עקיבא אכילת פסחים לא מעכבא ולא הקשה אלא לר"מ דסתם משנ' ס"ל דמעכבא וסתם משנה ר' מאיר ועיין מגילה ב' ע"א ברש"י ודו"ק.

וקו' הפלתי הנ"ל נראה לי במה שכ' למעלה דעיקר קו' הש"ס הי' האיך החמיר ר"מ נגד דבר מפורש בקרא לשי' הטו"ז עיין בהנ"ל ולפי"ז א"ש דלא פריך מר' עקיבא דכבר כתב הצל"ח בפסחים ר"פ אלו דברים דף ס"ו דר' עקיבא לית לי' כללא דטו"ז הנ"ל ודו"ק.

ומה שכ' מעכת"ה בזה"ל שהקשה לרש"י דרש"י פירש דקו' הש"ס קאי על אכילת פסחים ולא על הקרבה כ' בזה"ל כי רש"י ז"ל פי' בפ' בא ושחטו אותו וכו' וכי כל הקהל שוחטין אותו וכו' מכאן ששליחו של אדם כמותו וא"כ ס"ל ע"כ רש"י ז"ל דאכילת פסחים לא מעכבי עכ"ל הנה מעכת"ה ימחול לי לא"פ דמהש"ס קידושין מ"א ע"ב מוכח איפכא דמאן דס"ל מכאן ששלוחו של אדם כמותו ס"ל אכילת פסחים מעכבי דאמרי' שם דר' יהושע בן קרחא יליף ששלוחו של אדם כמותו פליג על ר' יונתן דיליף מכאן דכל ישראל יוצאין בפסח אחד דאכילת פסחים לא מעכבי עיי"ש וא"כ במילא מה הקשה על רש"י לא קשה כלל דרש"י לשיטתו ס"ל אכילת פסחים מעכבי ושפיר פריך הש"ס והבן.

ומה שהביא מעכת"ה שהנובי' חיו"ד סי' צ"ז העלה דר"מ לא חייש למיעוטא באיסור עשה עכ"ל הנה חפשתי בנובי' חיו"ד מדו"ק ומהדו"ת ולא מצאתי שיכתוב כן וגם לא אחניף לי אם אומר שיש לי קצת בקיאות בנובי' ואין אני יודע כלום שיאמר זאת הנובי' ואף דלא ראינו אינו ראי' מ"מ נראה לי דזכרונו כוזב לו שהנובי' העלה דבאיסור עשה ל"א טע"כ דאו' — וכמדומה לי ששמעתי שהגהות משנה למלך כתב כן דר"מ לא חייש למיעוטא באיסור עשה.

ומה שהקשה עלי שכ' דמתני' בחולין י"ד איירו בעוף ובזה ישבתי הפי' המשניות להרמב"ם והקשה מעלתו ע"ז וכ' שהוא דוחק לאוקמי' מתני' בעוף הנה אני הלכתי בעקבות הפלתי דמוקי ג"כ מתני' בעוף ולא עלי תלונתו אלא על הפלתי ואם להפלתי לא הו"ל דוחק גם אני אוכל לומר בדרך זה והבן.

ומה שהקשה על מה שכ' דר"ל ע"כ יליף טע"כ ממשרת דלהיתר מצטרף

לאיסור לא אתא דח״ש מותר מה״ת וליכא לצרף דהוי היתר עם היתר לשי׳ הטה״ק וכ׳ מעכת״ה בשם ס׳ בצל״ח דעל משרת אינו לוקה דאין עונשין מן הדין עכ״ל הנה ספר הנ״ל אין במחיצתי אלא ידענו דהר״ש בפרק ב׳ מטבול יום הקשה לר׳ יוחנן דס״ל ח״ש אסור מה״ת א״כ מאי פריך הש״ס פסחים מ״ג וליגמר מיני ממשרת דהיתר מצטרף לאיסור הא בק״ו הוא ואין עונשין מה״ד ולח״ש בלא״ה לא אתי׳ דאסור מן התורה מכל חלב ותירץ דזה לא הוי ק״ו אלא גילוי מילתא בעלמא — ולפי״ז שפיר לוקין אי ילפי׳ ממשרת טע״כ דלא הוי אלא גילוי מילתא בעלמא — וכ״ש לפי מה שאמרתי לר״ל דלאיסור בלא״ה ידעי׳ מגיעולי עכו״ם דליכא למימר לר״ל חידוש היא דהא ס״ל נוטלפ״ג אסור וע״כ אתא קרא דמשרת למלקות כמו״ש הרב המגיד דהיכא דיש קרא לאיסורא עונשין מן הדין.

ומה שכ׳ דא״כ ליקשי רבא לר״ל גופא דהא ע״כ לוקין על טע״כ דאל״כ משרת למה לי א״כ אמאי אמר דפטור עכ״ל הנה אני הארכתי שם בדברי רק דמעכ״ת לא עיין בה וכתבתי או דס״ל דהוי שני כתובים הבאים כאחד משרת וגיעולי עכו״ם ע״כ בשאר איסור מותר וכמו שכתבו רש״י בחולין בסוגי׳ דזרוע בשילה או דס״ל ר״ל דלוקין או מותר לגמרי ודו״ק.

והני אקצר דו״ש כל הימים גיסו המאווה לו אך טוב.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן ל

לגיסי הה״ג **דפעטראשעני** שליט״א.

ראיתי בעלה אוצר החיים שנה ראשונה מחברת ט׳ אות ה׳ שמע״כ שליט״א העיר ממס׳ כלה [רבתי] פ״ג בברייתא בזה״ל אהוב את השמא ושנא את המברך ר׳ חידקא אומרה בלשון אחרת אהוב את השמא ושנא את המברך גמרא. הוה רגיל לומר שמא כך הי׳ המברך מה בכך מאי בינייהו איכא בינייהו דברי תורה ושאלת שיפרשו לך הברייתא.

ת ש ו ב ה

הנה כנראה ט״ס בהברייתא דעיין במס׳ דרך ארץ זוטא פרק ראשון בזה״ל הוי אוהב את השמא ושנא את הכמה. רבי חדקא הי׳ אומרה בלשון אחרת הוי אוהב את השמא ושנא את המה בכך ועיי״ש בפירוש נחלת יעקב וז״ל ר״ל שיהא אדם רואה את הגולד וידאג מכל דבר שמא יצא לידי עבירה וזהו הוי אוהב את השמא ואל תאמר נואש לכל דבר ולומר מה בכך וזהו ושנא את המה בכך שאל תאמר מה בכך עכ״ל ועפי״ז נראה דגם בברייתא דמס׳ כלה צריך להיות כן אהוב את השמא ושנא את הכמה ורק גבי ר׳ חדקא נשאר הגירסא ושנא את המברך וע״כ בגמרא מפרש המברך היינו מה בכך

או שכוונת הש״ס לעשות ט״ס או שמפרש דכוונת לשון מברך הוא הפירוש של מה בכך היינו שמתברך בלבבו שלום יהי׳ לי שאינו רוצה לחשוב לעתיד ורק אומר מה בכך — ואח״כ מפרש הש״ס מה בין תנא קמא לר׳ חדקא וקאמר דברי תורה — או שכוונת הש״ס מה בין לשון מברך ללשון מה בכך היינו דברי תורה לשון הקרא דכ׳ מתברך בלבבו ודו״ק.

ועיין בספר חסידים סי׳ צ״ח ודו״ק. ועיין בס׳ דבש השדה אות ר״ג — ופלא שהביא בשם יש נוחלין והוא במס׳ כלה.

סימן לא

החיים והשלו׳ וכ״ט לכבוד ידנ״פ הה״ג מעוז ומגדל חו״ב אוצר בלום ונשגב כקש״ת מו״ה **יעקב אלימלך פאנעט** שליט״א הרב הצעיר דק״ק דעש יע״א.

הן היום חשבתי בדבריו שדרש אצלינו בשב״ק פ׳ עקב העעל״ט ותירץ קו׳ התוס׳ דמס׳ מנחות מה׳ ע״א ד״ה הואיל שהקשה גבי כלאים אסרינן הכהנים בלא קרא לעיל וכאן גבי מליקה למה צריך קרא נלע״ד לתרץ דבשלמה גבי מליקה דלא נכתב בתורה בפירוש דכהן אוכל מליקה [ובודאי בהללמ״ס אתיא וגלי דקרא דכהן אוכל חטאת קאי גם על עוף דהנה מתני׳ היא בזבחים] וא״כ הי׳ יכול לטעות דאין מצותו בכך שיאכל הכהן ורק שיקריב העוף ויזה דמה כמו גבי חטאת העוף הבא על הספק שאינו נאכל ואפי״ה מתכפרו בעליו וכמו נטמא או נאבד ומה שהכהן אוכל משום דמותר לו נבילה ע״כ צריך יחזקאל הנביא לאשמעינן דלא יאכלו הכהנים נבילה משא״כ גבי כלאים מפורש בתורה שצריך להיות עליו בשעת עבודה וידעו הכל שבגדי כהונה מעכבא ולא צריך קרא כלל לומר שחייב בציצית אף דהוי׳ עליו כלאים מבגדי כהונה יען דמצותו בכך בעידן עבודה דוקא ודו״ק.

סימן לב

שוכן סנה שלו׳ יענה בכל עת ועונה ורעה אליו לא תאונה ה״ה אהובי גיסי הרב הגאון המאוה״ג מעוז ומגדל עוסק בתורה יום ולילה כקש״ת מו״ה שלמה זלמן ל״ש שליט״א אבדק״ק שאסבורג תע״א.

אחדש״ה באהבה רבה הנה כמעכ״ת גיסי נ״י בהיותו פה לבקר את כבוד אדמו״ח כבוד אביו הגאוה״צ שליט״א הציע לפני קו׳ אחד אשר שמע באם הדרך והוא לשי׳ הר״ן רשב״א ומרדכי דסברו שר״מ מה״ת חייש למיעוטא א״כ אמאי לא פריך הש״ס עליו מהא דכתבו התורה ארץ זבת חלב ודבש וניחש שמא טריפה היא ואיך מותר לאכול ולא משתבח קרא במידא דאיסורא עכ״ל.

הנה לפום רהיטה היא הערה נכונה אכל לענ״ד נראה לישבה בכמה אופנים:

א) נלע״ד לומר דלא שייך לומר לא משתבח קרא במידי דאיסורא רק כשהדבר בעצמו אסור אבל אם אין הדבר בעצמו אסור אלא שדבר אחר גרם שיהי׳ אסור לא שייך להקשות על כלל זה — והנה כבר הקשה הפרי מגדים כעין קו׳ זו אמאי לא ילפי׳ רוב מדהתירה התוה״ק לאכול חלב וניחוש שמא טריפה הוא ותירץ דלפי ההו״א הי׳ רק מותר החלב אחר שנשחט ונבדק הבהמה ולפי״ז שפיר החלב בעצמו מותר ולא שייך להקשות וכי משתבח קרא במידי דאיסורא.

ובזו מיושב ג״כ קו׳ אחד אשר שמעתי להקשות מפה קדוש כבוד גיסי הרב הגאון מלעכניטץ שליט״א דילפי׳ במס׳ חולין דף מ׳ דהר אינו נאסר דכ׳ אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלוהיהם אמאי לא ילפי׳ מדאמרה תורה ארץ אשר אבני׳ ברזל ומהררי׳ תחצוב נחושת ואמרי׳ אין לך הר וגבעה שלא נעבדה בו ע״ז וע״כ דהר אינו נאסר עכ״ל ולהנ״ל א״ש דכיון דהר עצמו מותר אי לאו דנעבדה א״כ אין למיליף מכח סברא שאין הקרא משתבח במידי דאיסורא והבן.

ב) נלע״ד לתרץ דגם ר״מ מודי דאיסור חד בתרי בטיל כמו שכ׳ הפרי מגדים בפתיחתו להי׳ תערובות וכמו״ש התוס׳ במס׳ יבמות דבאחרי רבים ברובא דאיתא קמן מודי ר״מ דע״כ לא יפלוג על הקרא דכ׳ אחרי רבים להטות והנה כשהי׳ זב החלב מכמה וכמה עיזים בטלה ברוב וע״כ מותר.

ג) נלע״ד בפשיטות דלמה יה׳ קשה יותר מקרא זו שיה׳ פריך הש״ס מהקרא דבשר תאוה ופסח וקדשים דהלא הכא לא הי׳ יליף אלא מדיוקא ושם כתיב בפירוש ע״כ פריך הש״ס — אלא אי קשיא הא קשיא דנילף מכאן רוב.

ד) נראה לפענ״ד דהנה מקשים על הרמב״ם דס״ל ספיקא דאו׳ מה״ת לקולא א״כ האיך הוכיח הש״ס מכל הני למודים רוב דלמא משום ספיקא דאו׳ דלקולא מה״ת אבל לעולם לא אזלי׳ אחר הרוב ותירץ החות דעת ביו״ד סי׳ ק״י דטעמו של הרמב״ם דס״ל ספיקא דאורייתא מה״ת לקולא דכיון דהתורה אמרה נבילה לא תאכל אמרה וודאי נבילה לא תאכל אבל לא ספק נבילה והיינו באיסור אבל במצוה כ׳ שיניח תפילין שיאכל פסח צריך להיות וודאי ולא ספק היינו וודאי פסח תאכל וע״כ גבי מצוה ספיקא דאו׳ מה״ת לחומרא אפי׳ להרמב״ם וע״כ שפיר הוכיח הש״ס רוב מרישא של עולה ומשבירת עצם בפסח דהוי מצוה ולפי״ז כשליכא מצוה רק לאו לא נשמע כלל רוב ולפי״ז לא יכול להביא הש״ס לילמוד רוב מחלב דלשי׳ הרמב״ם באמת אפי׳ אי לא אזלי׳ אחר הרוב מותר מטעם דספיקא דאו׳ מה״ת לקולא וא״ש גם קו׳ הפרי מגדים.

אמנם דזה דוקא לשי׳ הרמב״ם דס״ל ספיקא דאור׳ מה״ת לקולא אבל לשי׳ הרשב״א דס״ל לחומרא אינו מיושב וגם לשי׳ הרמב״ם קשה דס״ל ספיקא דאו׳ מדרבנן לחומרא והלא כבר כ׳ הטו״ז ביו״ד סי׳ קי״ז דבדבר המפורש בקרא להתיר אין כח ביד חז״ל לגזור עליו וא״כ אי נימא שחלב מותר מטעם ספיקא א״כ הוי מפורש בקרא להיתר א״כ איך גזרו החכמים

על כל ספיקא — ונראה דהא דס"ל הרמב"ם דמדרבנן לחומרא בספיקא היינו אחר דידע' דאזל' אחר הרוב א"כ חלב מותר מכח רוב אבל ספק אינו נשמע שמותר ולא הוי דבר מפורש בקרא להיתר ושפיר יוכלו חכמים לגזור אבל מקודם הי' ס"ל באמת ספיקא דאו' אפי' מדרבנן לקולא.

ובדרך הזה אפשר לתרץ גם להרשב"א דנראה דמה דס"ל הרשב"א ספיקא דאו' מה"ת לחומרא היינו אחר דידע' דאזל' אחר הרוב אבל קודם אפשר דהי' ס"ל לפי ההו"א דספיקא דאו' מה"ת לקולא וא"כ א"ש דלא הביא הש"ס לילמוד רוב מהקרא בארץ זבת חלב ודבש.

ה) אפ"ל דלדעתי חלב של טריפה אינו אלא בלאו של עשה היינו לאו הבא מכלל עשה דהטמאים לאסור צירן ורוטבן אבל לא הוי בלא תעשה ממש וראיתי להג' משנה למלך שהעלה דר"מ לא חייש למיעוטא אלא בלאו שלוקין עליה אבל בלאו הבא מכלל עשה אינו חייש למיעוטא וא"כ מה שהקשה מחלב דלא פריך לר"מ נראה דלא חייש אלא בלאו ממש אבל לא בלאו הבא מכלל עשה והבן.

והנני גיסך הדו"ש ושלום בני ביתך שיחי' בכלל ופרט והמקצר מרוב טרדות.

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן לא

השם עבים רכובו יריק ברכתו וטובו לאיש אשר נהירין לו שבילו ה"ה כבוד הרב הגאון צדיק ועניו יראת ה' יאיר אל עבר פניו אהובי גיסי כקש"ת מוה"ר **אשר אנשיל יודא מיללער** שליט"א אבדק"ה פעטראשעני והגליל תע"א.

אחרי דרוש שלומו הטוב באהבה רבה מכתבו היקר קבלתי בשבוע העל"ט והי' לי למשיבת נפש אבל לא יכולתי להשיב עד כה כי עכבני טרדות שונות ועתה באתי להשיב מפני הכבוד וזה החילי בעזרת השי"ת.

ראשון מה שפילפל עלי כבוד גיסי שליט"א על מה שכתבתי לתרץ קו' הפלתי בבית הספק שלו שהקשה אמאי לא פריך הש"ס בחולין י"ב ע"א ור' עקיבא האיך אכיל בישרא דשמעינן להו דס"ל במס' מלקות דף ז' ע"א דחייש למיעוטא מה"ת וגם הוי קשיש מר"מ טובא שהי' רבו של ר"מ.

וכתבתי לתרץ עפ"י קו' אאמו"ר שליט"א בחיבורו יד בן ישי על מס' חולין שהקשה בדף י"ב ע"א דמאי פריך הש"ס לר"מ האיך אכיל פסח מחשש שמא טריפה הוא דלמא ס"ל כהלל בפסחים קט"ו ע"א דהי' כורך פסח מצה ומרור ביחד ואכלו מטעם דמצות אינן מבטלות זא"ז עיי"ש ולפי"ז גם ר"מ הי' יכול לעשות כן ויאכל ממ"נ דאם כשירה הפסח א"כ לא בטיל דמצות אינן מבטלות זא"ז ואי טריפה א"כ לא אכל איסורא דמיבטל בטיל להו במצה ומרור והא לא קשיא האיך יוצא ידי פסח דלמא טריפה הוא דכבר כתבה התוס' שם דלא

חייש ר"מ למיעוטא מה"ת אלא מדרבנן וא"כ שפיר יוצא בו מה"ת ועיקר קו' הש"ס לא הי' אלא האיך אכול פסח וכמו"ש רש"י דמצוה לאכול פסח והוא מחמיר על עצמו שלא יאכל בשר א"כ האיך אכול פסח וא"כ קשה דלמא אכלו ביחד עם מצה ומרור עכ"ל אאמו"ר שליט"א.

וכתבתי לתרץ דר"מ ע"כ לא ס"ל כהלל שיכול ליכרוך ביחד פסח מצה ומרור דא"כ אמאי ס"ל ר"מ בפסחים דף ל"ה אין אדם יוצא במצה של מעשר שני ואי ס"ל שמותר ליכרוך אמאי אינו יוצא ידי חובת מצה במעשר שני הלא האיסור בטיל ומצוה אינו בטיל ועיין אור חדש במס' פסחים דף קט"ו ע"א וע"כ דר"מ ליתי לי' כהלל ושפיר פריך הש"ס לר"מ — והא תינח לר"מ שפיר הקשה אבל לר' עקיבא לא הי' יכול להקשות כן דדילמא באמת ס"ל כהלל דצריך ליכרוך והי' בטיל הפסח במצה ומרור וע"כ לא פריך לר' עקיבא אלא לר"מ לשיטתו.

וכ' מע"כ גיסי שליט"א בזה"ל ולענ"ד אינו עולה יפה כי עכ"פ הטעם אינו יכול להיבטל כי לר"מ טעכ"ד כמ"ש ע"ז ס"ז עיי"ש עכ"ל והנה הקשה על אאמו"ר שליט"א ע"כ חשתי להצדיק הצדיק הנה מש"כ דר"מ ס"ל טע"כ דאו' במס' ע"ז ס"ז הנה שם לא מצאתי אלא דס"ל שם ר"מ דנותן טעם לפגם אסור ויליף מגיעולי מדין וע"כ הי' כוונתו דע"כ ס"ל דטע"כ דאו' דכ"ש הוא דמה נותן טעם לפגם אסור ק"ו טעם לשבח וע"כ דלא יה' חמור טעם לפגם מטעם לשבח.

והנה לפום רהיטא גם לי הי' נראה כן אבל ראיתי במלא הרועים ערך טע"כ וערך נותן טעם לפגם מצדד דר"מ יה' ס"ל טע"כ לאו דאו' — וגם מצאתי בתשובת חתם סופר בחלק יו"ד סי' ק"ז שהעלה דרב ס"ל טע"כ לאו דאו' [ותרצתי בזה קו' הפלתי בסי' צ"ב שהקשה מאי פריך הש"ס בחולין דף ק"ח ע"ב וסבר רב גדי אסרה תורה ולא חלב א"כ אמאי ח"ז בשר וח"ז חלב אם אכול לוקה הלא ח"ש הוא והקשה הפלתי לשי' ר"ת דלוקין על טע"כ א"כ דלמא לוקה משום טעמו והיתר נהיפך להיות איסור מכח טעם עכ"ל ולהנ"ל נראה כיון דרב ס"ל טע"כ לאו דאו' שפיר פריך הש"ס והגם דבב"ח לכ"ע טע"כ דאו' זה רק אי לא ס"ל גדי אסרה תורה ולא חלב אבל אם אזלי' כעת דגדי אסרה תורה ולא חלב אז אין חילוק בין בשר בחלב לשאר איסור והבן] והש"ס במס' ע"ז דף ס"ח ע"ב מספקא לי' אי סובר רבה נותן טעם לפגם אסור או לא.

אמנם זה אפשר לידחות דרב לא ס"ל נותן טעם לפגם אסור אלא מדרבנן אבל לא מה"ת וס"ל נמי טע"כ דרבנן אבל ר"מ דיליף מקרא ע"כ ס"ל דטעם כעיקר דאו' מגיעולי מדין — אמנם אפשר לומר דר"מ לא ס"ל נותן טעם לפגם אסור אלא בב"ח ועפ"י קושיות הרשב"א האיך ילפי' טע"כ מגיעולי מדין דלמא מטעם בב"ח והתירץ פשוט דאולי' אחר הרוב והא תינח לאנן אבל לר"מ דחייש למיעוטא א"כ הדרא קו' לדוכתא דלמא מטעם בב"ח וע"כ נראה דבאמת משו"ה ליתי לי' לר"מ טע"כ מה"ת וגם דס"ל נותן טעם לפגם אסור רק בב"ח וא"ש הכל — ולא קשיא דפריך הש"ס לר"מ מנבילה אמאי לא משני דשם מודה דנותן טעם לפגם מותר מה"ת דדוקא בב"ח ס"ל שהוא מה"ת אפ"ל דבאמת הי' יכול לשנוי כן אמנם לא ברורה לו להש"ס דר"מ ס"ל טע"כ ל"ד וע"כ משני אפי' אי ס"ל דאו' — והגם שהקדמנו דר"מ לא

חייש למיעוטא רק מדרבנן א"כ ליכא למימר משום דחייש למיעוטא ע"כ הצרכו התורה להגעיל משום בב"ח מ"מ הקו' של רשב"א אזל אפי' אי לא חיישי' למיעוטא דלמא מטעם בב"ח והבן.

שוב מצאתי בנהר אפרסמן ח"ב הנדפס מחדש בסוגי' דטעם כעיקר חקר ג"כ אי ר"מ ס"ל טע"כ דאו' או אפשר לומר דיכול ללמוד טע"כ לאו דאו' ואף דס"ל נותן טעם לפגם אסור מה"ת אעפי"כ אפשר דס"ל טע"כ לאו דאו' עפ"י שכתבו רש"י בחולין דאף למ"ד טע"כ לאו דאו' צריך ביטול ברוב וא"כ ר"מ ס"ל טע"כ לאו דאו' אלא בדליכא רוב לבטל אסור אע"ג שהטעם פגום — והא דהצרכו התורה הכשר לכלי מדין אע"ג שטע"כ ל"ד היינו כיון שצריך ביטול ברוב ואין מבטלין איסור לכתחילה וס"ל לר"מ דמה"ת אין מבטלין איסור לכתחילה ולשי' אזיל עיין בגיטין דף נ"ד ע"ב עיי"ש.

ומה שכתב כבוד גיסי הגנ"י וז"ל ועיין בזבחים דף ע"ח דהגם דאיסורין מבטלין זא"ז היינו דוקא במינו אבל שלא במינו לא עכ"ל, הנה ע"ז יש להשיב הרבה חדא דכאן אינו איסורין מבטלין זא"ז אלא רוב היתר מבטל את האיסור ועוד דמאי טעמא דאינן מבטלין שלא במינן ברוב משום שנשאר טעם ואנן כבר הקדמנו דר"מ ס"ל טע"כ לאו דאו' ואין חילוק בין מינו לשאינו מינו.

ואחר כך כתב בזה"ל וחוץ מזה לא אבין קושי' אביך מו"ח הגנ"י הלא אסור לבטל איסור לכתחילה וכ"ת במקום מצוה שרי כמו"ש הטו"ז ריש ה' סוכה ז"א כי כאן אם הוא טריפה לא הוי מצוה כלל וא"כ קשה בפרט לפי מ"ש המנחת חינוך דטריפה אסור לבטל משום דמבטל עשה דלכלב תשליכון אותו א"כ בוודאי א"א להקשות כן עכ"ל אות באות.

ומה שנראה לענ"ד להשיב דאמת דהוי מצוה מותר לבטל מה"ת כמו"ש הטו"ז הנ"ל ולא קשה דאם טריפה הוא ליכא מצוה דכאן אזלי' לר"מ והתוס' כ' דמדאו' לא חייש למיעוטא א"כ בוודאי הוי מצוה ואינו מבטל אלא איסור דרב' במקום מצוה ואף אי נימא שהוי מדאו' דחייש למיעוטא מ"מ כיון דכתבה התורה לאכול ביחד ואפשר דהוי כשר לא נפיק מתורת חיוב ומצוה לאכלו ביחד.

או אפשר לומר בזה לתרץ קו' הפלתי הנ"ל דהגמרא לא הקשה לר' עקיבא דבאמת הי' יכול לתרץ דכורכו ביחד עם המצה ומרור ולא הקשה אלא לר"מ דס"ל אין מבטלין איסור לכתחילה הוי מה"ת בגיטין נ"ד ע"ב עיי"ש.

ובעיקר הדבר נלע"ד לתרץ דלא שייך כאן להקשות דאין מבטלין איסור לכתחילה עפ"י שהקשה הר"ן בסוף מס' ע"ז דהאיך צותה התוה"ק להגעיל כלי מדין הלא מבטל איסור לכתחילה ותירץ דאם אין כוונתו לבטל מותר וכאן גמי אין כוונתו לבטל אלא לקיים מצות על מצות ומרורים יאכלוהו.

אלא אי קשיא הא קשיא האיך כתבתי דמשו"ה לא מקשה הש"ס לר' עקיבא משום דהי' יכול לעשות כב"ה וליכרוך ביחד עם המצה ומרור הלא ר' עקיבא ס"ל בפסחים בפרק אלו עוברין דטע"כ דאו' ונשאר טעם טריפה — וע"כ אמרתי לתרץ קו' הפלתי הנ"ל באופן אחר עפ"י שהקשה התוס' בחולין דף כ"ח ע"ב מאי פריך הש"ס לר"מ האיך אכיל בישרא הלא אפשר לקרוע העור וליבדוק ותי' דאין לך מום גדול מזה בפסח והקשה שואל אחד את החתם סופר הלא אפשר ליקרוע העור איזהו ימים קודם שחיטה שיכול להתרפא

עד השחיטה דהוי מום עובר א"כ הדרא קו' לדוכתא מאי פריך הש"ס לר"מ האיך אכול פסח — ונראה דהנה המהרש"א הקשה שם על התוס' הנ"ל דהקשה שיכול לקרוע העור וליבדוק הא לדרוסה אין לו בדיקה מבחוץ אליבי' דכ"ע וראיתי בהגהות לש"ס ווילנא הנקרא מצפה איתן שכ' לתרץ קו' מהרש"א עפ"י מש"כ הפרי מגדים ביו"ד סי' נ"ז שיש לבהמה חזקה ברורה שלא נדרסה דבשעה שנולדה לא הי' דרוסה וכ"כ בפנ"י סו"פ המדיר ולפי"ז כיון דאיכא חזקה מסייע להיתר לרוב גם ר"מ לא חייש אבל דחה תירוץ זה עפ"י שמספקא לי' להטו"ז בסי' ע"ט אם נדרסה האם בעוד הולד בתוכו אם תזיק טיפת הדרוסה גם לילד ועיין בפלתי סי' נ' עכ"ל והנה לענ"ד אעפי"כ הי' יכול לתרץ כן קו' מהרש"א דלדרוסה לא חיישי' דיש לו חזקה שכשנולדה לא הי' דרוסה ואין לומר דניחוש שמא נדרסה אמו בעוד שהי' במעי אמו ז"א הוי ספק ספיקא דדילמא לא נדרסה אמו כלל ואת"ל נדרסה שמא אינו מזיק לולד וע"כ לא תירץ התוס' דחיישי' לדרוסה והיינו מטעם ספק ספיקא.

ולפי"ז א"ש דלא פריך הש"ס לר' עקיבא דהאיך אכול פסח דאיכא למימר דקרע העור איזהו ימים קודם שחיטת הפסח ובדק ולדרוסה דלא אפשר לבדוק מבחוץ לא הי' חושש משום דיש להבהמה חזקה שלא נדרסה כשנולדה ועל החשש שמא נדרסה אמה לא הי' חושש דהוי ספק ספיקא וכהנ"ל אבל הש"ס שפיר פריך לר"מ דס"ל ספק ספיקא אסורא דהא הטעם של ספיקא הוי או מטעם דספיקא דאו' מה"ת לקולא ע"כ הספק השני הוי ספיקא דרבנן ולקולא וזה טעמו של הרמב"ם אבל הרשב"א כתב דהוי כמו רוב ולפי"ז לר"מ דחייש למיעוטא וס"ל ספיקא דאו' מה"ת להחמיר וא"כ ס"ל ספק ספיקא ג"כ אסורא ושפיר פריך הש"ס לר"מ ולא לר' עקיבא.

מה שכ' דלשי' המנ"ח אסור לבטל טריפה משום דבזה מבטל מ"ע דלכלב תשליכון אותו עכ"ל הנה כל מוני המצות לא כתבו שיה' מצות עשה ליתן להכלב הטריפה וכי אסור לימכור הטריפה לעכו"ם דמבטל בזה מצות עשה דלכלב תשליכון אותו הלא מעשה בכל יום שמוכרין את הטריפה לעכו"ם ועכצ"ל כמו שכ' התוס' בחולין דף קט"ו במצות דלגר אשר בשעריך תתננה דדוקא אם הנבילה בזול אבל אם יכול לקבל בעדו מעות מותר לימכור לעכו"ם וכמו כן יה' טריפה לכלב וא"כ בכגון דא לא יה' שייך מצות עשה ליתן לכלב ופשוט.

והנה בדברי במכתבי הבאתי ראי' ממש"כ האו"ח דמשו"ה בחיד' בפסחים דף קט"ו בד"ה ואולי י"ל שכ' משו"ה לא קאמר שם הש"ס דלהילל מצות מבטלות ושאני הכא דא"ק ליטול שניהם מצה ומרור ביחד דוקא דא"כ תקשה איך א"ק דאינו יוצא ידי חובתו במצה של מעשר שני הא נתבטל במרור עיי"ש וכתב במכתבו מעכ"ת יחי' דלא דמי לטריפה דהוי בל"ת אבל מעשר שני לא הוי אלא בעשה כמו"ש התוס' בפסחים בסוגי' דף ס"ו דעילעא גבר וגבי איסור עשה העלה הנוב"י באו"ח בתשו' מהדו"ת סי' ס"ו דל"א טע"כ דאו' עכ"ל.

הנה בפשוט אפשר להשיב דגם טריפה איסורו להקרבה לא הוי רק איסור עשה וכמו"ש החו"ד בסי' ק"י וא"כ אין חילוק כלל בין מעשר שני לטריפה ועוד דהאו"ח הביא שם גם מבטל דהוי בל"ת עיי"ש ודו"ק.

ומה שרצה מעכ"ת לתר קו' הפלתי הנ"ל עפ"י החו"ד דטריפה פסול להקרבה לא הוי רק איסור עשה ובאיסור עשה לשי' הפרי מגדים באו"ח סי' שמ"ד גם הרשב"א מודה דספיקא לקולא א"כ מאי פריך הש"ס לר"מ מפסח הלא באיסור עשה כ"ע מודים דלקולא וכ' מעכ"ת עפ"י התוס' דקו' הש"ס הי' לר"מ דחייש למיעוטא מדרבנן וספיקא עכ"פ מדרבנן לחומרא פריך שפיר אבל לר' עקיבא דחייש למיעוטא מה"ת הי' יכול להשיב שפיר דמה"ת ספיקא לקולא עכ"ל.

והנה מלבד שאין תירוץ זה מספיק כלל דיקשה הש"ס לר' עקיבא דחייש למיעוטא מה"ת וכ"ש מדרבנן האיך עשה פסח — אלא דמש"כ דאיסור הקרבת טריפה לא הוי אלא איסור עשה הנה קו' הש"ס לא הי' על הקרבת קרבן פסח אלא על אכילת פסח וכמו שכ' רש"י בהדי' שם ובאכילה איכא לא תעשה והא דלא מקשה באמת האיך הקריב הקרבן פסח אפ"ל דלמא באמת הקריב דלא הוי אלא עשה וע"כ מקשה מאכילת הפסח דהוי לא תעשה וא"כ הדרא הקו' של הפלתי לדוכתא אמאי לא מקשה לר' עקיבא ואף דאיכא למימר דגם טריפה אינו לוקה עיין במס' יומא דף ל"ו ע"ב ובתוס' שם ואיכא שיטות דבלאו שאינו לוקה ספיקא לקולא ולא חיישי' למיעוטא מ"מ לר' עקיבא אי אפשר לומר כן דהוא ס"ל ביומא שם דלוקין על לאו דנבילה וטריפה עיי"ש.

ומש"כ לתרץ באופן אחר קו' הפלתי הנ"ל וז"ל עפ"י מש"כ הלב ארי' ליישב קושי' התוס' ת"ל דרוב וחזקה רובא עדיף ותי' דה"פ מנא הא מילתא דאמרי' „רבנן" שיה' הרוב כאלו נכתב היתירו בפי' בתורה ואין כח ביד חז"ל להחמיר כמו"ש הטו"ז ביו"ד סי' קי"ז ובכמה מקומות וא"כ רב אשי דאמר אתי' משחיטה כוונתו שזה הוי בפירוש ור' זירא פריך דמכאן אין ראי' כי י"ל דהכא היינו טעמו משום דלא אפשר אבל במקום אחר באמת יש לחוש למיעוטא מדרבנן וע"ז מביא הגמרא ראי' מדברי ר"מ דהיכי דא"א גם הוא מודה וסומך על הרוב א"כ ממילא א"ש דמביא דוקא ר"מ ולא רע"ק שחושש מה"ת למיעוטא עכ"ל בקצרה.

והנה דבריו נראה נכונים רק עיקר דברי הלב ארי' צריך אצלי תלמוד דלפי"ז אסור להחמיר נגד הרובא א"כ האיך אנן בדקינן הריאה כמו"ש רש"י הא מפורש בתורה ליזל אחר הרוב והאיך חייש ר"מ למיעוטא הא הוי מפורש בתורה וכמדומה שקו' זה ראיתי באמת בפתחי תשובה יו"ד סי' קו' אמנם בעיקר הדבר נלע"ד כיון דאיכא תנא דחייש למיעוטא מה"ת ליכא למימר דהוי דבר מפורש בקרא דלא חיישי' למיעוטא וכי יחלוק על התורה האי מ"ד וע"כ שפליגי האיך משמע בתורה וא"כ בע"כ לא הוי מפורש דכיון דאיכא לפרש כר' עקיבא ודו"ק.

והנני גיסו הדו"ש בלונ"ח

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן לד

את שלום אחי אנכי מבקש ה״ה הב׳ החו״ב מושלם במידות ובמעלות טובות מופלא ומופלא תנא ופליג **כמר עמרם ישי נ״י כאור הבהיר.**

אחדש״ה באהבה רבה שימחתני מאוד אהו׳ אחי נ״י בהערותך הנעימים והנני להשיב לך תשובה מאהבה.

הנה מה שהקשית במס׳ חולין בדף י״ד דפליגי שם ר׳ יוסי ור״ש אם אמרי׳ ברירה או לא בשני לוגין שאני עתיד להפריש וקשיא לך דעשה של קידוש ידחה לא תעשה של טבל — לענ״ד בפשטות דהש״ס לא איירו כאן במי שאין לו לקדש יין רק במי שרוצה לשתות.

עוד אפ״ל דהם רק משל אמרו לענין ברירה אם שייך לומר בזה ברירה שיה׳ מותר לשתות ולעשות קודש בלא עשה דוחה ל״ת — עוד נראה דיכול לקדש על הפת ואפשר לקיים שניהם — ואפי׳ במי שאין לו פת יכול לקדש בתפילתו .

עוד נראה לענ״ד עפ״י מה שכתוב בשג״א בסי׳ צ״ו דכמו דאין עשה דוחה ל״ת שבכרת כמו כן אין עשה דוחה ל״ת שיש בו מיתה בי״ד עיי״ש לענין מצה של טבל — וכמו כן כאן דהוי יין של טבל והוי ל״ת שיש בו מיתה ע״כ אין עשה דוחה אותה.

עוד זאת דכתבו האחרונים דלא כתוב בתורה במפורש אינו דוחה לל״ת וכיון הא דצריך לקדש על היין לא כתוב מפורש אלא זכור ושמור ע״כ לא דחי ללא תעשה.

עוד אפשר לומר דלא הוי בעידנא דהא איסור איכא בהנאות גרונו ומצוה לא קיים רק במעיו — גם דשם איכא ר״ש וס״ל כ״ש למלקות ולא שייך לומר עשה דוחה ל״ת דמצוה אינו מקיים רק ביש שיעור — והא בודאי לא קשה דיתקן הטבל בשבת מטעם עדל״ת דהא איסור שבת חמור מאוד ואינו נדחה בפני עשה.

מפני חיבתך וחיבתי להאריך רציתי עוד אמנם הזמן קצר ומלאכה מרובה ע״כ אקצר והקוצרים אומרים יברכך ה׳ וישמרך לך שלום — כ״ד אחיך המנשק אותך מרחוק בלונ״ח.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן לה

היושב בשמים ישלח ברכה וחיים לכבוד אהובי אחי הב׳ כהלכה מושלם בהשלמת חכמים ידו רב לו לפלפל ולסלסל בדברי רבינו וחז״ל שלשלת היוחסין כש״ת כמר **עמרם ישי הלוי ביללויטצער נ״י.**

הן היום ברגע זו קבלתי מעשי ידיך אשר כונני עשתונותיך ושמחה גדולה נפלה עלי בראותי חכמתיך אשר כתבת במכתבך וגדול כוחך לפלפל

בדברי חז״ל וראיתי מש״כ לתרץ קו׳ המפרשים על הרמב״ם ז״ל בסוגי׳ דמי איכא מידי וישרה בעיני והנה גם אני אכתוב לך מה שעלה בדעתי לישב דברי הרמב״ם.

הנה מקשים על הרמב״ם שפסק כראב״י דמפרכסת אסורה לב״נ הלא בש״ס חולין לג׳ תנא דלא כר׳ אחא ב״י משום דאמרי׳ מי איכא מידי — ונראה לפענ״ד דהנה בחולין דף י״ז פליגו ר׳ ישמעאל ור׳ עקיבא אי׳ הי׳ צריך לשחוט במדבר דר׳ ישמעאל ס״ל דלא בא הכתוב אלא להתיר בשר תאוה אבל בשר נחורה הי׳ אסור ור׳ עקיבא ס״ל דלא בא הכתוב אלא לאסור בשר נחירה דמעיקרא במדבר הי׳ מותר בשר נחירה ולפי״ז נראה לי דלר׳ עקיבא שהי׳ במדבר מותר בשר נחירה א״כ לא הי׳ תלוי בשחיטה אלא במיתה ובוודאי הי׳ אז אסור להם בשר מפרכסת ולפי״ז הא דצותה התורה לשחוט הי׳ ניתרת מפרכסת — ולפי״ז יש להבין דברי התוס׳ שהקשו דנימא דבשחיטה תלוי במילתא ולא שייך מי איכא מידי — ונראה דהש״ס אזיל לר׳ ישמעאל דס״ל בשר נחירה לא הי׳ מותר לישראל א״כ כיון דניתני׳ התורה הותר מפרכסת ושפיר שייך מי איכא מידי אבל לר׳ עקיבא דס״ל דמדבר הי׳ מותר בשר נחירה וא״כ בוודאי הי׳ אסור בשר מפרכסת וא״כ חזינן דאח״כ משו״ה הותר מפרכסת שנצטוו על השחיטה א״כ תלוי בשחיטה ולא שייך מי איכא מידי והנה הרמב״ם ז״ל פ״ד מה׳ שחיטה הלכ׳ י״ז פסק כר׳ עק׳ דלא בא הכתוב אלא לאסור בשר נחירה ע״כ שפיר ליה לי׳ גבי שחיטה מי איכא מידי ודו״ק.

ומה שהקשית על הגאון פלתי שכ׳ בכרתי סי׳ ס״ה על גיד הנשה שהרעיש קצב אחד את העולם שגיד הנשה אין זה מה שאנו נוטלין מבהמה וחקר הפלתי ומצא שזה הגיד אינו רק בזכרים והראה לו סמ״ג שכ׳ שגיד הנשה נוהג בזכרים ובנקבות עיי״ש והק׳ הלא הסמ״ג דרכו בכל המצות ליכתוב אי נוהג זו בזכרים ובנקיבות היינו שמצווה עליו בני אדם בזו זכרים ובנקבות אבל לא אירי כלל בבהמה בזכרים ובנקבות עכ״ל.

הנה כבר קדמך בקו׳ זו השואל בח״ס יו״ד סי׳ ס״ט ועיי״ש מה שכ׳ ואודיעך שמצאתי בספר אחד קטן הנקרא חיי יונתן שכ׳ דבפלתי שם כ׳ ט״ס במה שכ׳ והראתי לו ב„סמ״ג״ הוא ט״ס וצ״ל והראתי לו בסה״ג היינו בספר הלכות גדולות דשם כ׳ בהלכות טריפות בדף צ״ה בסוף ע״א בדפוס ווין וז״ל ומשקלי לזכר ונוקבא עיי״ש ולפי״ז מעיקרא לא קשיא על הפלתי.

והנה אנכי מצאתי באור זרוע הלכות גיד הנשה שכ׳ דבתשובות הגאונים כתוב דנא׳ גידים שחושב שם בזכרים ובכחל בנקבות הרי לך בפירוש שגם שם כ׳ שנוהג בזכרים ובנקבות ופלא על הפלתי שלא הראה לו ג״כ את האור זרוע ודו״ק.

ומה שהערת שמצאת פליאה גדולה בבה״ג בהלכות נדה שכתוב שם דטבילת נדה מדרבנן הנה באמת פליאה הוא וכבר העיר על זה באור זרוע בהל׳ נדה וכתב שהוא ט״ס וגם הראב״ד בספרו בעל הנפש עמד שם על בה״ג בענין מים חיים.

ובאמת כבר כתב הרא״ש במס׳ מועד קטן בפרק ואלו מגלחין בשם ר״ת וכן הובא ביתה יוסף אבן העזר סי׳ קנ״ז דבעל הלכות גדולות הי׳ מאור עינים ותלמידיו כותבים מה שלא עלה על דעתו כלל עיי״ש.

ומה שהערת שהתוס׳ הביאו בפסחים דף מ״ו ע״א בד״ה עד שתאפה דפסק בה״ג בסדר פסח בשם רב כהן צדק ריש מתיבתא וכו׳ וחפשת בבה״ג ולא מצאת שיאמר זאת בשם רב כהן צדק ריש מתיבתא רק כ׳ זאת סתם וגם מה שהביא התוס׳ בחגיגה דף י״א בד״ה לא נצרכו בשם בה״ג שטבילת נדה ילפי׳ בק״ו דהשתא לטהרות כ״ש בכרת ועיי״ש ובבה״ג מצאת שיליף בהיקש מזבה עיין בבה״ג נדה דף ס״ה דפוס ווין — הנה כבר כתב ברמ״ע לתשובותיו סי׳ ל״ב והביאו הגאון חיד״א בשם הגדולים ח״ב אות ה׳ סימן ס״א דבבה״ג שלנו יש בו חסרונות הרבה ולענ״ד נראה דשני בה״ג הם — דהנה מצאנו פלוגתא גדולה מי הוא המחבר של בה״ג הנה הסמ״ג ור״ת והתוס׳ בכמה מקומות כתבו שחיברו רב יהודאי גאון אמנם הראב״ד בספר הקבלה כתב שמחברו הי׳ ר״ש קיירא — ולענ״ד אפ״ל שהי׳ שני הלכ׳ גדולות ואחד חיבר ר׳ יהודאי גאון והשני ר״ש קיירא וקצת משמע כן מהראב״ד שהביא גם הלכות גדולות מרב יהודאי גאון עיי״ש בספר הקבלה ודו״ק.

והנני דו״ש כנפש אחיך
הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן לו

בעזה״י אור ליום ה׳ לס׳ זאת חקת התורה רב שלו׳ לפ״ק פה בעטהלען יע״א.

החיים ושלו׳ וכ״ט על ראש אהובי גיסי הרב המאוה״ג חו״ב נודע לתהלה בשער בת רבים בנש״ק וכו׳ כקש״ת מו״ה **אשר אנשיל יודא מיללער** שליט״א אבדק״ק פעטראזשעני יע״א.

אחרי דרך מבוא השלו׳ לו ולנב״ב שיחי׳ הנה זה זמן זמנים שלא נתחלפו מכתבים בינינו בדברי תורה וכעת עוררני ענין אחד אשר אספר כי בשבוע זה הייתי בישוב הקרוב לכאן הנקרא שאמקערעק וראיתי שם בין ספרי השו״ב דשם את ספר דברי ר״ש מהרב ר׳ שלו׳ חריף ז״ל אבי הגאון בעל יריעת שלמה ונזכרתי שזה כמה שנים ששמעתי ממר כבוד גיסי הגנ״י קושי׳ אחד על ספר הנ״ל ושאלתי את הספר מהשו״ב וכשבאתי לביתי חשבתי וחפשתי בהספר הנ״ל בענין קושי׳ כבוד גיסי שליט״א וזה אשר ראיתי להעלות על הכתב להודיע אותו בעזה״י הנה מה שהקשה מעכ״ת שליט״א במה שהעלה בדברי ר״ש דנשים אינם מוזהרין על ח״ש והקשה מעכ״ת נ״י א״כ מה פריך הש״ס בחולין דף צ״ז אלא בב״ח מאן טעם לי׳ תטעם האשה כיון דטעימ׳ לא הוי רק ח״ש וח״ש מותר גבי אשה ע״כ ולדעתי נראה דהא דהעלה בספר הנ״ל דנשים מותרות בח״ש היינו מדאו׳ אבל מדרבנן מוזהרין נשים וכמו דר״ל ס״ל בכל התורה כולה ח״ש מותר מה״ת אפי׳ לאנשים מ״מ מודה דמדרבנן אסור כגמרא יומא ע״ג ע״ב כמו כן ס״ל בספר הנ״ל — או אפשר לומר עפ״י התוס׳ בקידושין ל״ח ע״א בד״ה אקרוב שכ׳ בשם ירושלמי משו״ה

ל"א עדל"ת גבי מצה של חדש גזירה כזית ראשון אטו כזית שני כמו כן כאן לא רצו שיטעום אשה דגזרו טעימה אטו אכילה.

והנה עד כעת הי' לו סברת הספר הנ"ל דח"ש אסור ל"ש גבי נשים הי' לו פלא גדול כחידה אשר לא נפתר — וכעת שה' אנה לידי ספר הנ"ל חפשתי בו ומצאתי בו דבר מוסבר במס' פסחים דף מ"ג שהביא ראי' מסוכה דף כ"ח דאמרינן שם דאיצטריך האזרח לרבות נשים דסד"א כיון דממעטינן תוספות יוה"כ מעונש ואזהרה ה"א דנשים פטורות כיון דהוי מצות עשה שהז"ג וכו' הרי לך דבר דלא הוי בעונש ואזהרה והוי מצות עשה שהז"ג נשים פטורות ועפי"ז כתב שם דבאכילת חמץ דהוי מצוה שזמן גרמא הי' סברא לומר שנשים אינן מוזהרות על ח"ש חמץ וכתב לתרץ דברי הרמב"ם דלמה לי קרא בחמץ לח"ש דאיצטריך לנשים וגם מיושב קו' העולם בריש ביצה דמאי נפ"מ בין ב"ש וב"ה ועיין בצל"ח וכ' דנפ"מ לנשים.

והנה לפי"ז לא קשה כלל קו' מעכ"ת נ"י דתטעם אשה בב"ח דבב"ח דהוי מצוה שלא הזמן גרמא באמת ח"ש אסור אפי' לנשים.

שוב נזכרתי שכמדומה לי שקו' הנ"ל ראיתי שמעכ"ת נ"י כתבה לאאמו"ר הגהצו"ק ז"ל וע"כ חפשתי באמתחת המכתבים אשר ברשותי אמנם לא מצאתי זאת רק מצאתי תשובה אחת אשר השיב כבוד גיסו הגנ"י לאחי מו"ה עמרים ישי נ"י [הקב"ה ירחם עליו ויצילהו מכל פגע רע שיבא במהרה לביתו לשלו'] ובתוך הדברים כתב וז"ל ואגב דאיירו אנא מדברי ר"ש ז"ל תמחול לעיין שם האם כנים דברי אלו אשר ראיתי באחרונים ז"ל שמביאי' בשמו שגבי נשים ח"ש מותר מה"ת ובאמת הוא פלא גדול ואם כדבריו כן הוא ממילא הי' אז מיושבים הרבה קו' קושיות הצל"ח ריש ביצה וקושי' הכ"מ בפ"ב מה' חו"מ וכיו"ב.

ודבריו תמוהין לענ"ד מש"ס שבת ע"ד דפריך וכי מותר לאפות בפחות מכשיעור נימא דר"ח איירו באשה אשר ח"ש מותר לה וכן מש"ס יומא ע"ד דפריך ה"ת לרי"ו אלא לר"ל מא"ל אמאי לא פריך ג"כ לרי"ו ה"ת באיש אבל באשה מא"ל כי מתני' איירו גם מאשה דקתני והחי' תנעול את הסנדל משמע הא לא"ה אסורה בכל ענינים אשר נאמרו שם עכ"ל והנה כבר הבאתי לעיל שקו' הצל"ח בריש ביצה וכמו כן קושי' הכ"מ בפ"ב מה' חו"מ תורץ כן בספר דברי ר"ש בעצמו ומה שהקשה עליו משבת ע"ד הנה כבר העליתי לעיל דמדרבנן גם לספר הנ"ל אסור ח"ש גבי נשים — ועוד דאמורא צריך לפרש דבריו — ועוד בברייתא כתוב לא יברר ואם בירר בלשון זכר ואם איירו בנשים הי' לו לומר לא תברר ואם ביררה.

וגם מה שהקשה מיומא ע"ד דפריך הש"ס ה"ת לרי"ו אלא לר"ל מאכ"ל הא גם לר' יוחנן קשה נשים הנה כפי הסברא הנ"ל דמדרבנן גם נשים אסורות א"ש — ולפי"ז אפשר לתרץ דקדוקו של הכפות תמרים שהקשה למה חזר ושנה קו' הש"ס ה"ת לרי"ו וכו' ולהנ"ל א"ש דבאמת גם לר' יוחנן קשה קו' כקו' כמעכ"ת הגנ"י ורק דידע הש"ס מעיקרא דלר' יוחנן איכא למימר דמדרבנן נתחייבו נשים וע"כ קאמר הש"ס הא תינח לר' יוחנן הגם שעליו ג"כ קשה מ"מ יש לתרץ אבל לר"ל ע"כ ס"ל גם מדרבנן מותר דאל"כ קשה לשיטתו לא נחייב עלי' קרבן שבועה כמו דפריך הש"ס אחרי כן ודו"ק או אפשר דלר'

יוחנן איירו רישא דמתני׳ רק באנשים והגם שדוחק מ״מ יכולין לומר כן אבל לר״ל ליכא למימר כך ודו״ק אהובי גיסי הה״ג שליט״א הנה כל הנ״ל כתבתי זה יותר משנה תמימה אבל קודם שסיימתי מכתבי לשלחו התחיל המלחמה בין השכן ומעכ״ת שליט״א נסע מביתו וגם אנכי שלחתי כל הכתבים שהי׳ לי לסערענטש מפחד שיבא שודד בגבולנו ועכשיו אשר בעזה״י הניח לנו קצת מאויבינו כתבתי לסערענטש שישלחו בחזרה הכתבים שלי ושלחו מיד ומצאתי בתוכם מכתב הנוכח ע״כ גמרתי בדעתי לסיימו ולשלוח לגיסי הגנ״י — ואגב אכתוב מה שראיתי בין המכתבים שלי מכתב אחד מכמעכ״ת נ״י אשר כתב לאאמו״ר זצ״ל בשנת תרס״ח ובו הציע קו׳ אחת וזה לשונו ואגב אציג קו׳ לפי מ״ש התוס׳ בשבת כ״ב ע״ב בד״ה וכי לאורו שהי׳ יכולין לראות ע״י הענן מה שיש בתפוח וכ׳ באחרונים שאף טריפות הבהמה ג״כ הי׳ יכולי׳ לראות א״כ קשה לענ״ד מאי הקשה התוס׳ חולין י״א מבשר תאוה על ר״מ הלא הי׳ יכולי׳ לראות ע״י הענן אם כשרה היא או לא וצע״ק עכ״ל.

והנה לא זכיתי להבין וכי הי׳ הענן בדורו של ר״מ שיראה בו אם כשירה הבהמה וכי נימא דקרא של בכל אות נפשך תאכל בשר לא נאמר רק לדור המדבר וא״כ האיך מותר לאכול היום בשר והאיך אכלו בשר תאוה בארץ ישראל ואדרבה איכא תנא במס׳ חולין דף י״ז דבשר תאוה הי׳ אסור במדבר וא״כ ע״כ קרא דבשר תאוה נאמר על אחר זמן שלא הי׳ הענן מקיף כמו במדבר א״כ שפיר הקשה התוס׳ אמאי לא פריך מבשר תאווה — ב) לא הבנתי אמאי הקשה כן על התוס׳ אמאי לא הקשה כן על הש״ס דפריך לר״מ האיך אכול פסח וקדשים אמאי לא משני דנסתכל בהענן וראה בו שאינו טריפה — ג) הנה מעכ״ת נ״י כתב דאחרונים כ׳ דהה״ד דהי׳ יכולי׳ לראות ע״י הענין טריפות הבהמה — הנה על איזה האחרונים רמז לא ידעתי ואני לא ראיתי להאחרונים שיכתבו כן והגם דלא ראינו אינו ראי׳ אבל לא הבנתי דהנה הדבר ידוע דהא דכל הנביאים לא ראו באספקלריא המאירה ולא ראו דבר ברור ורק כמציץ מן החרכים חוץ משה רבינו ע״ה וא״כ נראה דאף דראו ע״י הענן את הדבר אבל לא ראו כ״כ שיוכלו לראות נקב במשהו במקום שאינו ידוע וזה דבר ברור לענ״ד — עוד נראה דקיי״ל לא בשמים הוא וע״כ אם ראה ע״י איזה נבואה אי אפשר לסמוך על זה והבן — והנה רציתי להאריך אמנם טרדותי עכבנו ואקוה שישיב לי תשובה והנני גיסו הדו״ש וש״ת.

ואגב אכתוב קו׳ אחת בש״ס תמורה דף ב׳ ע״ב אמרי׳ דבלאו שאינו שוה בכל אינו מוזהרי׳ נשים א״כ קשה לי למה לי קרא בני אהרן ולא בנות אהרן בפ׳ אמור הלא הוי לאו שאינו שוה בכל שאינו נוהג רק בכהנים וצע״ק —

בעטהלען ב׳ לס׳ לך שנת קול מבשר לפ״ק.

הק׳ אפרים הלוי בילליטצער
בלאאמו״ר ההגה״צ מהר״פ זצ״ל

סימן לז

תשובה לגיסי הרב מפעטראשעני שליט״א

אחדש״ה ושלו׳ כב״ב שיחי׳ קבלתי מכתבו היקר לי מאוד ושמחתי בו מאוד ומש״כ לפלפל על דברי וז״ל שנית כ׳ דראית בפנים בדברי ר״ש ז״ל וראית שהוא לא העלה זאת אלא במעשהז״ג וע״כ מיושבי׳ קו׳ הכ״מ על הרמב״ם בפ״א מה׳ חו״מ כי חמץ הוי מעשהז״ג משא״כ בב״ח עכת״ד תמחול לי אהובי גיסי האיך הרהבת לכתוב שחמץ הוי מעשהז״ג הלא חמץ הוי ל״ת עכ״ל — הנה בלתי ספק שט״ס הוא וצריך לכתוב תיבת מצוה שהזמן גרמא תחת תיבת מעשהז״ג ולמחוק תיבת עשה — ואני תמה על כמעכ״ת נ״י שלא הרגיש בזה וחשב עלי שטעיתי בדבר שאפי׳ בר בי רב דחד יומא אינו טועה ואפי׳ תינוקות דבי רב יודעין זאת ומעכ״ת נ״י חשב עלי מחשבת פיגול שנעלם זאת ממני אתמהה? — ואני כתבתי בקיצור ואפשר שכתבתי בר״ת מעשהז״ג וזה שיגרא דלישנא וכונתי על מצוה שהזמן גרמא — ובאמת בהעתיק מכתבי הראשון לא כתבתי תיבת עשה [עיין לעיל תשו׳ (א) סימן לו] — ומש״כ כבוד גיסי הגנ״י וז״ל חוץ מזה הלא מש״ס סוכה כ״ח נראה בעליל שלא לבד במצות עשה שהזמן״ג יש מקום לסברת הדברי ר״ש אלא בכל מקום אשר אינו באזהרה דאל״כ אמאי אמר דה״א דנשים פטורות משום שליתא בעונש ובאזהרה ת״ל משום דהוי מעשהז״ג כמו לעיל מיני׳ עיי״ש אע״כ צ״ל דתוס׳ יוה״כ הוי ל״ת משום לתא דיוהכ״פ אע״כ צ״ל דסברת הגמרא הי׳ הואיל וליכא עונש ואזהרה איצטריך קרא מיוחד לרבות נשים וא״כ בח״ש בנשים דליכא קרא מיוחד באמת ח״ש מותר והבן עכ״ל הנה אני ראיתי בספר דברי ר״ש עצמו הגם שכעת אין ת״י והנה ראיתי בו שבאמת לא כתב שח״ש מותר רק בענין איסור או מצוה שהזמן גורם וסברתו כיון דנשים פטורות ממצות עשה שהזמ״ג אבל במצות עשה שאין הזמן גרמא חייבות כמבואר בקידושין סוגי׳ דמצות עשה שהז״ג והיינו דבר שהוי גורם הזמן נשים פטורות ודבר שאין הזמן גורם נשים חייבות — ורק דבר דהוי בעונש אפי׳ הוי הזמן גורם מ״מ נתחייבו נשים מטעם שהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה דכ׳ איש איש וכו׳ וע״כ נמצא לפי״ז דדבר דלאו זמן גרמא בין הוי בעונש או באזהרה או לא ואפי׳ בעשה אעפי״כ נשים חייבות דילפי׳ ממורא ועיי׳ בקידושין.

ודבר דזמן גורם אי הוי בעונש ואזהרה נתחייבו נשים מאיש איש אבל דבר דזמן גורם ולא הוי בעונש ובאזהרה נשים פטורות וזהו סברת הש״ס סוכה כ״ח דתוס׳ יוה״כ דהוי דבר דבר שהזמן גורם ולא הוי בעונש ובאזהרה סד״א דנשים פטורות להכי צריך קרא ומזה למד בדברי ר״ש דדבר דתלוי בזמן ולא הוי בעונש ואזהרה נשים פטורות — משא״כ דבר דהוי אין הזמן גרמא שפיר נשים חייבות בין הוי בעונש או לא וכן הוא כוונת דברי ר״ש כמו שראיתי בעצמי ואינו דומה שמועה לראי׳.

ובאמת אם נתפוס דברי ר״ש כמו״ש מעכ״ת נ״י אם כן דברי ר״ש לא מצא ידיו ורגליו בביהמ״ד והרי לפי״ז יפטרו נשים מכל איסור שאין בו מלקות הגע עצמך דיפטרו מכל לאוין שאין לוקין עליהן כמו שאין בו מעשה

לאו הניתק לעשה לאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד לאו שבכללות לאו שקדמו עשה לאו שבאל לאו הבאה מכלל עשה וכדומה — וכ"ש שיפטרו מאיסור דרבנן.

וע"כ דדבר דלא תלוי בזמן שפיר נתחייבו נשים בין יש עונש בין ליכא עונש — ומעתה שפיר קאמר הש"ס סד"א כיון דאינו בעונש יפטרו נשים כי אם יה' עונש אף דהוי מצות שהזמן גרמא נתחייבו נשים דכ' איש איש וכו' והבן ואין מקום כלל לדבריו.

ואל יחשוב עלי שבאתי בשביל אהבת הניצוח רק להצדיק הצדיק מעיקרא — ועוד האמת אהוב לי מכל.

ומש"כ וז"ל ר"ד הועלת שאף לדברי ר"ש ז"ל עכ"פ מדרבנן אסור ח"ש כמו לר"ל מנ"ל זאת? שנית אדרבה מש"ס יומא ע"ד משמע להיפך שר"ל מודה משום שלא הי' יכול להקשות הברייתא וכו' משא"כ כאן עכ"ל — לישרי לן מר לע"ד מותר לי לומר סברא ולעשות חילוק כדי לתרץ סברת דברי ר"ש ואין צריך לי להביא ראי' לזה ורק אם המצא ימצא היפך מזה יכול לסתור סברתי אבל עד שלא ימצא היפך שפיר יכול אני לומר כן וכמו כן מצינו בכל האחרונים כשמתרצים קו' אומרים סברא וכן דרך הש"ס ופעמים אם ימצא הביא ראי' ואם לא ימצא עד שלא ימצא היפך שפיר יכול לומר כן ולא הבאתי דבר ר"ל רק כדמות ראי' שלא יה' הדבר זר בעיני והבאתי שכן קאמר הש"ס על ר"ל כמו כן אני אומר על דברי ר"ש כיון דבכל המקומות שאיירו דברי ר"ש איירו מה"ת — ושלא יה' עליו קו' מעכ"ת נ"י שפיר נוכל לחלק עד דלא ימצא היפך מזה — ועיין במנחת חינוך מצוה ח' אות ב' באריכות.

סימן לח

יגמור ה' החתימה לטובה לכבוד הרבני החו"ב מושלם בהשלמת חכמים קנקן חדש מלא ישן תנא דליטרא קציעות בחריפות ובקיאות ה"ה אהובי אחי יקירי כש"ת מוה"ר **ברוך הלוי ביללישטצער** שליט"א יושב בשבת תחכימוני בעיר הקדש ירושלים תו"ת בבא"ס.

אחרי דרך מבוא השלום לרחוק ולקרוב לך ולכל בני ביתך שיחי' אודיעך שמכתבך היקר והנעים אשר בתוכו רצוף אהבת אחים אתמול בא לידי והנני אומר לך תודה כפולה ומכופלת על אשר טרחת אותך שכתבת לי מחידושי תורתך תורה מציון ושמחתי בו מאד וחשבת דבריך ואשיבה ידי אל עדותיך.

מה שכתבת לתרץ קו' הגאון נוב"י מהדו"ת סי' ל"ו שהקשה האיך הוכח הש"ס בבכורות דף ו' ע"ב דחלב שרי דאל"כ למה הצרכו התורה לאסור בב"ח תיפוק ליה דאסור מטעם חלב והקשה הנוב"י דמאי טעמא רצה הש"ס לאסור חלב משום דדם נעכר ונעשה חלב א"כ אינו ראי' כלל דחלב מותר משום דהתורה אסרה בב"ח דהא קיי"ל דם שבישלה אינו עובר עליו ובב"ח אינו אלא ע"י בישול והצרכו התורה לאסור בב"ח דמשום דם לא הי' אסור דדם שבישלה אינו עובר עליו אבל לעולם חלב לחודי' אסור עכ"ל — וכתבת לתרץ

דהאי מ"ד דס"ל דם שבישלה אינו עובר עליו סבירא לי' דחלב בלא"ה מותר מהאי טעמא גופא דמאי טעמא דם שבישלה אינו עובר משום שנשתנה א"כ דם נעכר ונעשה חלב בודאי מותר הא אין השתנות גדול מזה עכ"ל.

ולכאורה הם דברי חכמה אבל לפענ"ד דיש עליו לפלפל הרבה חדא דא"כ מאי קאמר הש"ס שם בבכורות משום דחלב חידש היא סד"א אמינא דכיון דהותרה תורה גם חלב טמא יה' מותר עיי"ש ולדבריך דדם שבישלה משום הכי מותר דאישתני א"כ מאי חידש בחלב הא אין לך השתנות גדול מזה — וכ"ת דהא גופא דדם שבישלה מותרת ילפי' מדהתורה התירה חלב ז"א דלחלב איכא השתנות גדול משא"כ דם שבישלה — וע"כ דהכונה למ"ש התוס' במס' מנחות דף כ"א בד"ה דם דמשו"ה דם שבישלה אינו עובר עליו משום דלא חייבי' התורה אלא דם הראוי לכפרה וכיון דבישלה אינו ראוי לכפרה ונפקא לי' מתורת דם דהיינו שנשתנה ואינו ראוי לכפרה ע"כ אינו עובר עליו אבל לפי זה הוא דבריך ממש דומי' לבן הגאון נוב"י שהביא שם בהג"ה דא"א לומר שהסוגי' אזיל למ"ד דם שבישלה אינו עובר עליו דא"כ מאי פריך מעיקרא וחלב גופא מנא לן דשרי הא כמו דם שבישלה אינו עובר משום דאינו ראוי לכפרה כן חלב דבא מן הדם מותר דאינו ראוי לכפרה עכ"ל עיי"ש.

ועוד נלע"ד דלא שייך לומר שנשתנו ומותר רק ודוקא שנשתנו מעצמו אבל מה שעשה הוא ובישל הדם א"כ הוא עשה זאת ולא דמי כלל לחלב שנשתנו מעצמו או למוסק או לרגלי הדבורים בדבש עיין מג"א או"ח סי' רט"ז ובחק יעקב שם וגם אם הוא מבשל את הדם א"כ מבטל איסור לכתחילה ואסור לפי"ז לבשל דם וזה לא שמענו.

ועוד דלא שייך לומר שנשתנו אלא כגון חלב שהי' מעיקרא דם והי' טעמו דם ומראהו הי' דם שהי' אדם וכעת טעמו חלב ומראהו לבן וגם ברגלי הדבורים בדבש שנעשה מרגלי הדבורים דבש או המוסק שהי' דם ונעשה פירש בעלמא עיין בראש"ש ברכות דף מ"ג ע"א אבל דם שבישלה מעיקרא הי' דם ועכשיו דם אלא מעיקרא הי' לח ועכשיו שנתבשל נעשה גוש אבל לא נשתנה הדבר בעצמו וזה וודאי לא הוי נשתנה דאי נימא שגם זה הוי השתנות א"כ דאמרי' בחולין דף ק"כ ע"א בגמ' המחה את החלב וגמעו חייב ופריך הש"ס והא אכילה כתובה בי' ולדבריך אמאי לא פריך הש"ס והא נשתנו שמעיקרא הי' דבר גוש ועכשיו דבר לח וכן דקאמר שם גבי נבילת עוף טהור המחהו באור טמא ופריך הש"ס והא אכילה כתובה בי' ולדבריך ליפרוך הש"ס הא נשתנו שמעיקרא הי' דבר גוש ועכשיו דבר לח אלא ע"כ שזה לא הוי כלל השתנות.

ואגב שלא להוציא הנייר חלק אנסה את הנוצה אם ילך במרוצה לכתוב לך מה שחבני השי"ת בסוגי' הנ"ל דהנה ידוע קו' הגאון אור חדש הובא בנוב"י סי' הנ"ל יו"ד לו' מהדו"ת לשיטת רש"י דטע"כ לאו דאו' רק בב"ח א"כ האיך הוכיח הש"ס הנ"ל דחלב מותר מדאסרה התורה בב"ח דלמא משו"ה הצרכו התורה לאסור שיה' טעמו אסור — וגם הראש יוסף הקשה בחולין סוגי' דטיפת חלב דלמא משו"ה הצריך התורה לאסור בב"ח שאם יהי' ח"ז בשר וח"ז חלב דיה' אסור לכ"ע ולא יה' ח"ש — ואני הצעיר הקשיתי כבר וכבר קדמנו אחרונים דלמא משו"ה איצטריך התורה לאסור בב"ח שיה' שלכד"א אסור עיין פסחים כ"ה ע"א.

ונלע״ד לתרץ בחדא מחתא עפ״י הפרי מגדים בפתיחה לה׳ שחיטה שהעלה דבאיסור עשה שאינו זבוח גם כל שהוא אסורה דלא כתוב בי׳ אכילה של חיוב אלא של רשות והנה הש״ס בבכורות רצה לאסור חלב מטעם דהוי אינו זבוח שבא מן החי א״כ כל שהוא אסורה ולא קשה קושית הראש יוסף וגם קושיתי דבמקום דכל שהוא אסור גם שלא כדרך אכילה אסורא עיין במהרש״ל ובמהרי״א הל׳ שבועות כ״ד ואין לומר דצריך התורה לאסור בב״ח כקו׳ הראש יוסף שאם יה׳ ח״ז בשר וח״ז חלב יה׳ חייב ואף דהוי איסור עשה שאינו זבוח וחייב בכ״ש מ״מ כבר כתב הר׳ יקר בתוס׳ במס׳ ע״ז דבתערובות מודה ר״ש דלא אחשבי׳ א״כ גם כאן צריך קרא — אמנם בתוס׳ למס׳ ע״ז הביא שם דרבינו שמואל פליג על הר׳ יקר בטענתו כיון דס״ל טע״כ דאו׳ א״כ כל שהוא בתערובות הוי כבעין עיי״ש וא״כ אפ״ל דהש״ס דהכא ע״כ אזיל למ״ד דס״ל טע״כ דאו׳ היינו כר׳ עקיבא או כרבנן דמשרת וא״ש גם קו׳ האו״ח דע״כ יודה רש״י דש״ס דהכא ס״ל טע״כ דאו׳ כרע״ק דאל״כ קשה קו׳ הראש יוסף ודו״ק.

ובפשיטות אמרתי דאפשר דלא קאמר ר׳ יקר סברתו אלא לר״ש דס״ל כ״ש למכות מטעם אחשבי׳ אבל באיסור עשה שאינו זבוח דכ״ש אסור דאסרה התורה אין חילוק בין בעין לתערובות — ועוד דבב״ח לא מיחשוב כתערובות דהבשר לא הי׳ אסור אלא ע״י תערובות.

והנני אקצר והקוצרים אומרים יברכך ה׳ בברכה והצלחה כאות נפשך ונפש אחיך הדו״ש בלונ״ח.

אפרים הלוי בילליטצער

סימן לט

שאלתני אהובי במה שכ׳ ר״ע מברטנורה במס׳ אבות פ״ה משנה כ״ד במאמר הוה עז כנמר דנמר הזה נולד מן החזיר היער ולביאה עיי״ש הלא אמרינן בש״ס בכורות דף ח׳ ע״א כל שאין תשמישן ועבורן שוה אינן יולדות ומתעברות זה מזה ועיי״ש דחזיר זמן עבורו לשלושים יום. וזאב והארי והדוב והנמר עבור שלהם אחת לשלש שנים וא״כ איך אפשר שיה׳ נולד הנמר מן החזיר והארי הרי אין תשמישן ואין עבורן שוה עיי״ש.

ת ש ו ב ה

לכאורה הי׳ נראה דחזיר הבית וחזיר היער שני מינים הם והש״ס איירו בחזיר הבית דזמן עבורו אחת לשלושים יום והרע״ב באבות איירו בחזיר היער שאפשר ששוה עבורו ותשמישו להארי ועיין בהלכתא גבירתא לבעל תפארת ישראל בסוף פ״ח דכלאים למו׳ כתב אבל חזיר בייתי עם מדברי זה בהמה וזה חי׳ והו״ל כלאים עיי״ש דמשמע בפירוש שהם שני מינים.

והנה ראיתי ברמב"ם פ"ט מהל' כלאים הלכה ד' כתב וזה לשונו שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה אעפ"י שמתעברין זה מזה ודומין זה לזה הואיל והן שני מינין הרי הם כלאים ואסור להרכיבן כיצד הזאב עם הכלב והכלב הכפרי עם השועל וכו' וקשה לי הלא אמרי' בבכורות ח' ע"א דזמן עבור של הכלב היא לחמישים יום וזמן עבור של השועל ששה חדשים ואיך כתיב הרמב"ם שיכול להתעבר השועל עם כלב הכפרי וזה בוודאי שכלב וכלב הכפרי מין אחד — עוד קשה שהרי הרמב"ם כתב שם הזאב עם הכלב הרי אמרינן שם דזמן עבור של הכלב לחמישים יום ושל הזאב לשלוש שנים ואיך אפשר להתעבר והרמב"ם כתב שיתעברו זה מזה. ודוחק לומר דמה שכ' הרמב"ם ומתעברו קאי על מה שכ' אח"כ הצבאים וכו' — ועיין בסוף מס' חולין דקאמר הש"ס דנס בתוך נס נתעברו אפי' שאין תשמישן שוה עיי"ש בחולין קכ"ז ע"א ואולי גם זה בכלל ודוחק — ואולי אפשר דיש דפליגו על הכלל הזה וצ"ע.

וכעת בא לידי עלה בית ועד לחכמים שנת תרפ"ז סי' ע"ז וראיתי שם שהקשה קו' הג"ל על הרע"ב וכתב לתרץ כתיב דנשתנה הטבע והביא ראי' מתוס' חולין מז' ע"א ד"ה כל הני עיזי ומתפארת ישראל כלאים פ"ח משנה ה' בענין אדני השדה חי' וע"כ בזמן הרע"ב כבר הי' יכול להוליד עכ"ל.

הנה מה שכ' שנשתנה הטבע הי' יכול להביא ג"כ מתוס' מועד קטן דף י"א ע"א ד"ה כוורא — אמנם כאן תירוצו לא עולה יפה דהלא הרע"ב באבות כתב זאת לפרש המשנה מאי היא עז כנמר וא"כ הי' נמר כזה בימי המשנה ודו"ק.

סימן מ

את חג השבועות הבא עלינו לטובה יחוג בשמחה ובחדוה כבוד קדושת המל"ח הרב הגאון האדיר המפורסם צדיק הדור יסוד עולם עמוד הימני פטיש החזק כקש"ת מוה"ר **יודא ל"ש** שליט"א אבדק"ק בעטהלען והגליל תע"א.

אחרי דרך מבוא השלו' למע"כ ולכבוד בני ביתו שיח' הנה כבר רציתי להעריך מכתב ארוך בד"ת אמנם אמרתי שלא להטריח אותו צדיק שרבו הטרדות עליו אבל כי כלתה נפשי לשאול בשלומו דמר כהדר"ג שליט"א ולעצור במילין לא אוכל ימחול לא"פ ארחיב הדיבור בקצת חידושים אשר חנני הש"ת ברוב רחמיו וחסדיו.

בכריתות י"ג יש אוכל אכילה וחייב עליו ד' חטאות ואשם א' וכו' והנה ראיתי להמנוחת אשר שהקשה אמאי לא חשוב ג"כ שחייב חטאת לפירש"י בביצה כ"ז ובפסחים מ"ו שאם אוכל קדשים ביו"ט הוי מלאכה הואיל והתורה מחשבי' למלאכה וא"כ כיון שהוא אוכל פיגול ונותר הוא מבער קדשים פסולים ביום הכפורים ולחייב עוד חטאת אחד משום מלאכה ביום הכפורים עכ"ל.

ונראה לפענ"ד לתרץ דהנה התוס' בשבת דף י"א העלה דע"כ הנחה לענין שבת בעת הבליעה דאל"ה האיך קאמר ר"מ אם הי' שבת והוציאו בפיו

חייב הלא הנחה לא אלא כשבא למעיו ועיי״ש א״כ משמע דדבר אשר חיובה לא הוי אלא כשינוח במעיו ליכא למחשיב בהדי׳ הנך כי עליהם חייב מיד בהנאות גרונו לחוד וא״כ ממילא ליכא למחשיב במתני׳ שחייב חטאת גם על הבערתו כי בוודאי אינו מיקרא מבעיר אלא כשינוח במעיו דומי׳ דשריפה שאינו ראוי להפך כאשר הי׳ משא״כ בהנאות גרונו עדיין אינו מבוער מן העולם כי עדיין לפניו הוא בפיו וכיון שכן א״ש דלא קחשיב בהדי׳ הנו דחייב בהנאות גרונו לחוד ואע״ג דרש״י ז״ל תי׳ שם קו׳ התוס׳ בע״א היינו רק מהשתן ורק מ״מ מודה דחייב על הוצאה מיד בעת הבליעה כפי׳ התוס׳ עירובין דף כ״א בד״ה לא יעמוד ועיי״ש.

אמנם קשה לי לפי״ז על הח״ס שהעלה באו״ח שביום הכפורים שצריך יתובה דעתה אינו חייב בהנאות גרונו אלא באכילת מעיו א״כ קשה איך יפרנס מתני׳ דכריתות הנ״ל דחשוב חייב חטאת משום אכילה דיום הכפורים הלא לא הוי בעידנא עם שאר דברים עם פיגל ונותר שעליהם חייב מיד בגרונו ועל אכילת יום הכפורים אינו חייב אלא במעיו וצ״ע.

עוד אמרתי לתרץ קו׳ המנוחת אשר הנ״ל וגם בזה יה׳ מיושב קו׳ הפנ״י בסתירת רש״י ז״ל הנ״ל ממס׳ פסחים דף ה׳ ע״ב — ונראה שאף לדברי רש״י ז״ל שע״י האכילה מקיים מצות הבערתו והוי מלאכה מ״מ לא הוי אלא ל״ת לחוד כי הבו דלא לוסיף עלה ומנ״ל שהמצוה מחשבו למלאכת ל״ת ועשה דאיכא בשאר מלאכות ביו״ט וא״כ הכי קאמר רש״י ז״ל פסחים ה׳ דאי השבתה בכל דבר ישלכנו לכלבו אעפ״י שהבערתו אחשבי׳ למלאכה מ״מ י״ל עדל״ת משא״כ בפסחים מ״ו ע״א וביצה כ״ז ע״ב שאפשר לקיים שניהם על ידי שתטיל לצונן לא אמרי׳ עדל״ת ואסור להשליכו לכלבו ופי׳ דמתני׳ הוא באמת עד״ז כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו״ט אי אמרי׳ עדל״ת הואיל והוי כלא אפשר לקיים שניהם או לא עז״א ר׳ אליעזר אומר יאפנו מטעם הואיל או כר׳ יהושע שאין זה חמץ שמוזהרין בבל יראה או כבן בתירה שתטיל לצונן וא״כ ל״ש לומר עדל״ת — ולפי״ז בכריתות כשאכלה ביום הכיפורים אף דיום הכיפורים בכרת מ״מ לאחר שעשה המלאכה אמרי׳ עדל״ת ופטור מחטאת ודו״ק ואף אם נימא שהוי בעשה ג״כ מ״מ כבר כתב הנוב״י בתשו׳ לחתנו דמשו״ה לא אמרי׳ עדל״ת ועשה לשו׳ הריב״א כיון דל״ת ליכא רק עשה א״כ משו״ה אינו דוחה דמאי אילמי׳ אבל בעבר ועשה אז אמרי׳ להיפך מאי אילמי׳ וליכא מצוה הבאה בעבירה וא״כ אינו חייב חטאת כלל דעדל״ת ודו״ק.

ואגב דאיירו אנא בהאי ענינא אמינא אם לא יה׳ לטרחא לאותו צדיק המיל״ח שליט״א ארחיב את גוילי בסוגי׳ דפסחים מ״ו הנ״ל.

הנה במתני׳ כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו״ט וכו׳ קשה לי בלא יוכל לאפות בפחות מכשיעור לדעת הח״צ סי׳ פ״ו ושאר אחרונים ז״ל שהעלו דח״ש בר מענינא דאכילה מותר מן התורה — ואין לתרץ לדעת הירושלמי שאם דעתו להשלים מודה ר״ל דח״ש אסור א״כ מיני לדידן ג״כ יה׳ אסור אפי׳ בלא מידי דאכילה וכ״ש למ״ש הנוב״י דמתחילת השבת עד סוף השבת וגם משבת א׳ לשבת השני מצטרף במלאכה עיין בתשו׳.

א"כ אם יאפו עכשיו ח"ש ואח"כ ח"ש יצטרפו לשיעור שלם מ"מ קשה יאפה ח"ש וח"ש השני ליכא בב"י לדעת הח"צ הנ"ל.

ואפשר לתרץ דבאמת הח"ש אפי' אי מותר מן התורה מ"מ אפשר מדרבנן אסור — א"כ טוב שיעשה ע"י הואיל לר"א ותטיל לצונן לבן בתירה שלא כלל אסור ולר' יהושע דלא זה חמץ שעובר עליו בבל יראה א"כ למה יעבור על ח"ש ודו"ק.

והגני המיל"ח דו"ש ומאוה לו שמחת יו"ט כאות נפשו הטהורה ונפש המצפה להיות מלוקחי בנותיו.

הק' **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן מא

שפעת שלומים מגבהי מרומים עד אחרית הימים לכבוד אהובי המיל"ג הרב המאוה"ג חו"ב טובי ידו רב לו בש"ס ופוסקים כש"ת מוה"ר **שלמה זלמן** ל"ש שליט"א אבדק"ק שאסבורג יע"א.

אחדש"ה באהבה רבה על נכון קבלתי מכתבו היקר וראיתי בו דברים נחמדים מאוד וראיתי שהעלה מעכת"ה לישב קושיתי שהקשיתי על הגאון חתם סופר שהעלה דביום הכפורים שצריך יתיבה דעתא אינו חייב בהנאות גרונו אלא באכילת מעיו והקשיתי מש"ס כריתות י"ג ע"ב יש אוכל אכילה אחת וחייבין עלי' ד' חטאות ואשם אחד שאכל פיגול וטמא ביום הכפורים ר' מאיר אומר אם הי' שבת והוציאו בפיו חייב והנה שאר איסורים ע"כ חייב בהנאות גרונו וא"כ להח"ס איך חשבם ביחד עם איסור יום הכפ' שאינו חייב רק אח"כ בהנאות מעיו.

וכ' מעכת"ה לתרץ עפ"י שכ' בש"ס ווילנא בגליון בשיטה מקובצת וז"ל וא"ת הא אכילה והוצאה אינם באים כאחת אכילה בהנאות גרונו ואהוצאה אינו חייב עד דנייח גופו וכו' וא"ת מ"מ חיוב אכילה חל בגרונו ואהוצאה לא הוי עד דנחת במעיו וי"ל כיון דהיא בבית הבליעה הרי הוא כמעוכל ומונח במעיו ושפיר נחשוב לבאים כאחת תוס' אחרות עכ"ל — הנה באמת לפי"ז גם כן אינו מיושב גם מה שהקשיתי דבשלמא לענין הוצאה שיה' נחשב כנח מיחשוב כמעוכל מיד בגרונו דאמרי' שלא יוציאנו משם — אבל לענין יוהכ"פ צריך יתיבה דעתא ומה נפ"מ אי ניחשוב כמעוכל אעפי"כ לא אכל במעיו וזה פשוט.

ועוד דאני הקשיתי לשי' התוס' שבת י"א שכ' דע"כ צ"ל לענין שבת מיחשוב בגרונו הנחה דאל"כ איך אמר ר"מ אם הי' שבת והוציאו בפיו חייב הלא אינו בפעם אחת עכ"ל הרי חזינן דצריך להיות דוקא במעיו אפי' בהוצאה וכ"ש לענין יום הכפ' דצריך יתיבה דעתה.

עוד כ' מעכת"ה לתרץ והעלה דסברת הח"ס הי' דאם אוכל בגרונו אמרי' שבוודאי לא אחשבי' להנאות מעיו רק להנאות גרונו הוא מכוון כי אז

אינו חייב ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ובודאי דעתו לפלטה ועוד עינוי' נקרא — אבל אם אנו רואים שעובר על איסורים חמורים גם בל"ז שאוכל בטומאה — וחלב וביוהכ"פ אז בוודאי כוונתו להנאות מעיו ג"כ ויש לו יתיבה דעת בגרונו עכ"ל הנה אף שהסברא ישרה היא מאוד בעיני אבל אעפי"כ אינו מיושב בזה הקו' משם דהרי כל עיקר אחשבי' לא שייך בשוגג וגם מעכת"ה הביא דמשו"ה לר"ש פטור מקרבן בכ"ש דלא שייך אחשבי' בשוגג והנה מתני' דכריתות ע"כ איירו בכ"ש שכ' שם ד' חטאות ואשם אחד דבמזיד בלא"ה ל"ש דבתרי קטלה לא אפשר וא"כ איירו בשוגג ולא שייך כלל סברת אחשבי' היינו שהוא האדם יחשוב זאת וא"כ קשה למה חייב משום יום הכיפורים בהנאות גרונו ודו"ק.

ואשר נלע"ד לתרץ דברי הח"ס דאפשר לומר דמתני' איירו שאכל פיגול וחלב שלא כדרך אכילה ואף דקיי"ל שלא כדרך אכילה פטור הנה כבר העלה השג"א סי' ע"ו דביום הכפורים דלא כתוב אכילה חייב גם בשלא כדרך אכילה והנה השעה"מ העלה לשי' הרמב"ם דס"ל אין בגידין בנותן טעם ואפי"ה מחייב אם אוכל גיד הנשה של נבילה שתיים דאמת אין בגידין בנותן טעם מ"מ כיון דחייב על גיד דמיחשיב אכילה לענין גיד חייב נמי על הנבילה עיי"ש.

מעתה אף דאם אכל חלב שלא כדרך אכילה לא חייב אבל אכל ביחד ביום הכפורים מיגו דחייב משום יום הכפורים חייב נמי על חלב ונותר אפי' הוי שלא כדרך אכילה.

וזה ברור לי דלא מחייב אלא בהנאות מעיו על חלב ועל נותר וטמא ומוקדשים אעפ"י שחייב עליהם במקום אחר אם לא הי' שלא כדרך אכילה בהנאות גרונו מ"מ כאן דלא מחייב אלא משום דחייב על יום הכפורים — ועל יום הכפורים אינו חייב אלא בהנאות מעיו כשי' הח"ס — על כן גם על השאר לא מחייב אלא בהנאות מעיו — דעד הנאות מעיו ליכא איסור כלל דהוי שלא כדרך אכילה — אלא כיון שבא למעיו חייב משום יוהכ"פ אף דהוי שלא כדרך אכילה כמו"ש השג"א א"כ שוב חייב גם על השאר — ועכ"פ אינו חייב על הכל רק ביחד בהנאות מעיו ושפיר חשוב להו ביחד ומיושב שפיר הח"ס.

ובזו מיושב היטב דברי רש"י שפירש דבשבת הוי הנחה במעיו והקשה התוס' בשבת י"א ועירובין כ' דא"כ האיך חשוב לר"מ הוצאה דהוי הנחה במעיו עם שאר איסור דהוי בגרונו עיי"ש ולהנ"ל א"ש דכיון דאיירו בשלא כדרך אכילה ואינו חייב אלא במעיו כהנ"ל א"כ שפיר חשוב להו בהדי אינך — והחת"ס בוודאי לא קאמר סברתו לשיטת התוס' שכ' בפירוש דגם יוהכ"פ חייב בהנאות גרונו אלא לשיטת רש"י.

איברא דקשה לי לפי"ז דבגמרא שם פריך דעל שאר איסורין חייב בכזית ועל יוהכ"פ בככותבת א"כ איך חשבם ביחד וקשה לפי מה שפרשנו למעלה דלא מחייב על שאר איסור עד דמחייב על יוהכ"פ דהוי שלכד"א א"כ פשיטא דאינו חייב גם על השאר רק בכותבת.

ואפשר לומר דקו' הש"ס הי' לר"מ דס"ל נותן טעם לפגם אסור ועיין פלתי סי' פ"ז וחתם סופר סי' צ"ד וחי' הרי"ם על מס' ע"ז דף ס"ז דלשי'

הרמב"ם ס"ל ר"מ ג"כ שלכד"א אסור — וא"כ חייב ג"כ על שאר איסורין בכזית דבלא"ה חייב גם בשלכד"א — וע"כ פריך עלי' דהוא ס"ל בסיפא דמתני' אם הי' שבת והוציאו חייב משמע דלא פליג על הרישא אלא דמוסיף וע"כ פריך מינ' — ולא קשה לפי"ז על הח"ס מר"מ דהאיך מיחשוב ביחד יוהכ"פ עם שאר איסור דהח"ס לא קאמר סברתו אלא לרבנן ולא לשי' ר"מ דר"מ אפשר באמת ס"ל דחייב בגרונו ביוהכ"פ דהא גם לענין הנחת שבת לשי' רש"י פליג על רבנן — או אפשר לומר דר"מ ס"ל בכל איסור הוי במעיו.

עוד נראה דקו' הש"ס הי' לתרץ גם אליבי' דר"ל דס"ל כל איסורין שבתורה במעיו א"כ לא צריך לשיטתו לאוקמי' מתני' בשלכד"א דהכל בהנאות מעיו וע"כ פריך לשיטתו הא ביוהכ"פ בכותבת — ולא הי' יכול לתרץ גם אליבי דר"ל דמתני' איירו בשלא כדרך אכילה וע"כ אינו חייב על חלב וקדשים ופיגל עד שעבר על יוהכ"פ וא"כ גם שאר איסור שיעורו בכותבת דכיון דר"ל ס"ל בסוף ע"ז כר"מ דנותן טעם לפגם אסור א"כ ס"ל נמי דחייב על שלכד"א כהנ"ל וע"כ אינו חייב על שאר איסור רק בכזית וע"כ פריך עלי' — אבל לאנן באמת הי' יכול לתרץ כן הש"ס דאיירו בשלכד"א וכמו דאינו חייב על השאר רק בהנאות מעיו כמו כן אינו חייב רק בכותבת דהאיסור מתחיל אחר איסור יוהכ"פ.

ובזה מיושב גם מה שהקשה השג"א הנ"ל דביוהכ"פ חייב אפי' על שלכד"א מש"ס יומא דף פ"א ע"א דאמר ר"ל מפני מה לא נאמר אזהרה בענוי היכא נכתוב לא יאכל אכילה בכזית וקשה להשג"א הנ"ל משו"ה לא כתוב אכילה דאז יה' מותר שלא כדרך אכילה ולהנ"ל א"ש דר"ל לשיטתו ס"ל בכל איסורין אסור שלא כדרך אכילה.

אמנם לפי"ז קשה לי דהנה המנוחת אשר ח"א סוגי' דא"א ח' ע"א הקשה לשי' רש"י פסחים מ"ו ע"א וביצה כ"ז ע"ב דאם נותן ליתן לכלבו חלה טמאה עובר משום לא תעשה כל מלאכה דרחמנא אחשבי' להבערתן למלאכה א"כ כיון שאוכל פיגול ביוהכ"פ יתחייב גם על הבערה שמבער קדשים פסולים ביוהכ"פ — וכתבתי לתרץ דמשו"ה לא חשבה במתני' דאינו ניחשוב זה כמבואר עד שבא במעיו ועל השאר עובר בגרונו ע"כ לא חשבה ביחד במתני' — וא"כ לפי מה שכ' כעת דמתני' איירו בשלא כדרך אכילה וחייב מיגו דיוהכ"פ וע"כ על כולם אינו חייב רק במעיו א"כ הדרא קו' המנוחת אשר הנ"ל לדוכתא.

ונראה לתרץ כעת קו' הנ"ל של המנוחת אשר דע"כ מה שקשה משם לא קשה אלא לשיטת ר"מ דחשיב ג"כ אם הי' שבת והוציאו חייב דהחכמים לא חשבו אלא איסור אכילה דאמרו לר"מ לא מז' השם הוא זה וע"כ דהקו' הוא לר"מ — והנה בגמרא שם אמר רפרם דש"מ מדברי ר"מ דחשוב אם הי' „שבת" והוציא בפיו חייב דאין עירוב והוצאה ליוהכ"פ — והנה לפי"ז האיך יכתוב ר"מ אם הי' שבת והוציא חייב שתים אחת משום הוצאה ואחת משום הבערה — א"כ לא הי' נשמע דינו של רפרם דאין עירוב והוצאה ליוהכ"פ דמשו"ה לא נקט יוהכ"פ אלא שבת דס"ל אין חילוק מלאכות ליום הכיפורים — או סד"א משו"ה נקט שבת דס"ל הבערה ללאו יצאה ואינו חייב ביוהכ"פ ע"כ לא

נקט לה — או אפשר לומר דבאמת ר״מ ס״ל הבערה ללאו יוצאה ע״כ אינו חייב בשוגג על הבערה כלל ודו״ק.

ואף שהתוס׳ כתבו בסנהדרין דף פ׳ ע״א באמצע התוס׳ בד״ה בשור שעל קדשים חייב בשלא כדרך אכילה שכ׳ אם הניח חלב של שור הנסקל על גבי מכתו פטור ובחלב של קדשים חייב עיי״ש במרש״א וא״כ איך כתבתי לעיל דעל חלב לא הי׳ חייב בשלכד״א אלא דהוי יוהכ״פ וחייב משום יוהכ״פ הא כאן איירו במקודשין וחייב בשלכד״א — ונראה דהנה התוס׳ בפסחים כו׳ ע״א פליג על התוס׳ זה וכ׳ שם דגם במעילה פטור בשלא כדרך אכילה דילפי׳ להו חטא חטא מתרומה ובתרומה כתוב אכילה וא״כ שרצה התוס׳ לומר בסנהדרין דבקדשים חייב אפי׳ שלכד״א היינו משום דמעל הוי נגד התוס׳ בפסחים וא״כ פלוגתא הוא בין בעלי התוס׳ ועיין בשעה״מ ה׳ יסודי התורה פ״ה הלכה ח׳ ד״ה מעתה א״כ אפשר לומר דהח״ס נקיט כהתוס׳ פסחים — וגם מרמב״ם פ״א מה׳ מעילה ה״ג משמע דס״ל במעילה שלכד״א מותר שכ׳ אזהרה למעילה דלא תוכל לאכול בשעריך וכ׳ ע״ז השעה״מ הנ״ל דמכאן מוכח דפשיטא לי׳ לרמב״ם דבמעילה שלכד״א מותר ודו״ק.

ובר מן דין נלע״ד לישב דברי הח״ס הנ״ל שכ׳ ביוהכ״פ אינו חייב רק בהנאות מעים א״כ איך חשבה מתני׳ בהדי אינך דחייב מיד בגרונו עפ״י השעה״מ הנ״ל על הרמב״ם דס״ל אין בגידין בנותן טעם וס״ל אוכל גיד של עולה חייב שתים דמיגו דחייב משום גיד חייב נמי משום עולה — וע״כ ה״נ מיגו דחייב משום חלב בגרונו חייב נמי על יוהכ״פ בגרונו ולא אמרו כלל בשלא כדרך אכילה ומיגו דחייב משום חלב חייב נמי משום יוהכ״פ — ולא קשה דא״כ מאי פריך הש״ס דביום הכיפורים השיעור בכותבת ועל השאר חייב בכזית נימא מיגו דחייב על השאר בכזית חייב נמי יוהכ״פ בכזית — אפ״ל דאה״נ דהי׳ יכול לתרץ כן אלא דבלא״ה משני שפיר דמשום דלאו כולי עלמא סברו מיגו זה ע״כ תירץ שפיר תירץ אחר ודו״ק.

והנה מעכ״ת הביא קו׳ העולם לר״ש דס״ל כ״ש למכות למה לי אזהרה בישראל על אמה״ח תיפק״ל דאסור משום משהו בשר שעליו והיינו משום בשר מן החי עכ״ל הנה לפענ״ד דקו׳ זו לא קשה כלל דאמת דר״ש ס״ל כ״ש למלקות אעפי״כ ס״ל בכל איסורין שהוי שיעור בכזית דטעם של כ״ש למכות מטעם אחשבי׳ היינו שהאדם שאכלו אחשבי׳ אבל מה״ת צריך להיות בכזית והיינו במקום דלא שייך אחשבי׳ שם צריך באמת כזית וצריך התורה לכתוב אזהרה באבר מן החי דביש משהו בשר גידין ועצמות הוי איסורו מה״ת ולא מטעם אחשבי׳ לבשר ויוכל למצא כמה נפ״מ א׳ דלקרבן אינו חייב משום אחשבי׳ ואף דבאבר מן החי אינו מביא קרבן הנה יש מ״ד במס׳ כריתות דאף על לאו מביא קרבן ואפשר דר״ש ס״ל כן וא״כ שפיר נפ״מ האזהרה באבר מן החי ב׳ נלע״ד דקיי״ל במי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל קל תחילה וא״כ אם הי׳ שם אבר מן החי אם נימא דלא חייב אלא משום בשר מן החי לא הוי אלא כ״ש ופטור דלא שייך אחשבי׳ גבי שאינו מבין כלל כל דבר אבל משום אבר מן החי שפיר הוי איסור לאו ואם יש איסור עשה לא נותנין לא אבר מן החי דאיסור עשה קל מאיסור לאו אבל חמור איסור עשה

מחצי שיעור עיין בתוס׳ שבועות כ״ד ע״ב וא״כ שפיר נפ״מ לר״ש אזהרה על אבר מן החי וכן יש למצא הרבה נפקותות אלא שאין רצוני להאריך כי העת אין מוכשר ואי״ה אשנה ואשלש פרק זה ועוד חזון למועד.

עוד כ׳ מעכת״ה ששמע לתרץ קו׳ הריטב״א על ר״ש דס״ל אין בגידין בנותן טעם וס״ל האוכל גיה״נ של עולה ושל שור הנסקל חייב שתיים ותי׳ עפ״י סברת הרשב״א דבגיד גם לר״ש ישנו טעם קלוש ע״כ אם אכלו אע״ג שהוא אסור ס״ל אחשבי׳ דהא ס״ל כ״ש למלקות וע״כ חייב שתיים עכ״ל הנה אין אני רואה שום קשיא דחפשתי בכל הש״ס ולא מצאתי שר״ש סובר דאוכל גיד הנשה של עולה ושל שור הנסקל חייב שתיים רק בחולין דף ק״א ע״א בגמ׳ כ׳ סתם חכמים מחייבי שתים ואמרי׳ מאן חכמים ר׳ יוסי הגלילי אבל ר״ש לא מצאתי כלל שיסבור כן — רק הרמב״ם פסק כן ועליו ע״כ תסובב התירוץ אמנם הרמב״ם לא ס״ל כ״ש למלקות ואעפי״כ מחייב — וצ״ל דבכ״ש לא עשה איסור גדול אף דעבר על ח״ש מ״מ החשוד על הקל אינו חשוד על החמור אבל אם אוכל גיד הנשה עבר על איסור לאו וע״כ חשוד גם לעבור על עולה או שור הנסקל ודו״ק.

ובעיקר הדבר מה שהעלה מעכת״ה אני תמה שהעלה דטעמו של הח״ס משו״ה פטור ביוהכ״פ בהנאת גרונו דאמרי׳ בוודאי לא אחשבי׳ דלאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזיקן ואמרי׳ בוודאי דעתו לפלטו עכ״ל הנה אני תמה על דבריו דא״כ בכל איסורי תורה לא יה׳ חייב אלא במעיו דבשאר איסור נמי נימא דלא מחזיקין לי׳ ברשעי ובודאי לא רצה לבלעו אלא לפלטו ומ״ש יוהכ״פ דכ׳ הח״ס — וע״כ צ״ל דיוהכ״פ תלוי ביתיבה דעתה אבל לא שייך כלל לומר דלא מחזיקין לי׳ ברשיעי אלא דתלוי ביתיבה דעתה.

והנני דו״ש שלו׳ כל בני ביתו שיחי׳ בכלל ופרט.

הק׳ **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן מב

הן הראני בני הב׳ המופלג כמר פינחס נ״י בספר מקור ברוך ח״ג פרק כ״ט שהעיר בש״ס נדה כ״ב ע״ב א״ר אלעזר בר״צ שני מעשים כו׳ וסיים בכל מעשה תטול למים אם נמוחו טמאה עיי״ש שכבר הקשו בשו״ת חתם סופר חלק יו״ד סי׳ קנ״ט וסי׳ קע״ו ובסדרי טהרה להלכות נדה סי׳ קפ״ח אם נאמין להרופאים למה צריך הטלתו למים פושרין וכו׳ עיי״ש ועשה הספר הנ״ל טעות סופר לומר שתיבת תטיל למים כו׳ מוסב אלמטה אר״ל ובפושרין כי הלשון תטיל למים בא לציין דברי המשנה הקודמת שנאמר שם המפלת כמין קליפה כו׳ עיי״ש — והביא ראי׳ לזה מן התוספתא דנדה פ״ד שמובא שם השני מעשיות וחסר מן סופו תיבת תטיטל למים עיי״ש שמתמה על הגר״א שהוסיף בהתוספתא תיבות אלו עיי״ש.

והנה אנכי אומר שאין לשבש כל הספרים בשביל קו׳ שכל קושיא יש לה תירוץ ובאמת לא בלבד שלאחרונים הי׳ נכתב גירסא זה בגמרא שלהן

אפי׳ להקדמונים הרי תראה בתוס׳ הרא״ש הנדפס במס׳ נדה דפוס ווילנא ראם בצד הגמרא כי זה לשונו שם לא שהי׳ ברור לרופאים שהי׳ לה מכה בתוך מעיה דא״כ אפילו נמוחו טהורה כדאמרי׳ לעיל כו׳ אלא אמרו אולי אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה ויבדוק הדבר ע״י הטלת מים אם נמוחו דם נדה הוא ולא בא מחמת מכה וכן ההיא עובדא דשומא עכ״ל — הרי שהי׳ לפניו הגירסא כמו שלפנינו ותיבת תטיל למים אמרו הרופאים שלא הי׳ הדבר ברור להם וצדקו דברי הגר״א ז״ל ודו״ק.

ועיין בתשו׳ הרא״ש כלל ב׳ סי׳ י״ח מה ששאל להרשב״א ובשו״ת עבודת הגרשוני סי׳ כ״ב — ובשו״ת מהר״ם לובלין סי׳ קי״א שלכולם הי׳ גירסה זו עיי״ש.

סימן מג

לחתני האברך מו״ה **יהושע בריסק** נ״י.

במה שקשה לך בדברי רש״י ברכות י״ב ע״ב במתני׳ אמר ראב״ע הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר כו׳ עד שדרשה בן זומא כו׳ ופירש״י כבר הייתי נראה זקן ולא זקן ממש שבאת עליו שיבה יום שהעבירו ר״ג מנשיאותו ומינו ראב״ע נשיא ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה ע״כ וקשה הרי מבואר לקמן כח ע״א שאותו שנעשה נשיא איתרחש ניסא ואהדרי לו תמני סרי דרי חיורתא ואמרינן היינו דאמר ראב״ע הרי אני כבן שבעים שנה עיי״ש א״כ רק אותו יום נראה זקן ואיך קאמר רש״י ,,כבר״ הייתי נראה זקן.

ולע״ד הי׳ נראה דלשון כבר אין הפירוש זמן הרבה — רק רש״י מפרש לשון ,,כבן״ שבעים שנה כבר היינו כמו בר שבעים.

עוד הי׳ נראה עפ״י הידוע עפ״י האר״י ז״ל שהי׳ גלגול שמואל הנביא שחי׳ נ״ב שנים וביחד הי׳ שבעים וע״כ אמר רש״י כבר ביחד עם הנ״ב שכבר הי׳.

או נראה עפ״י הרמב״ם שכ׳ שמחמת התמדת למודו הי׳ תש כחו ונתלבנו שערותיו כמו לזקן וידוע מה שפירש החת״ס שלא יסתור זה לש״ס שאמר שהי׳ עפ״י נס והיינו שבכל ת״ח אף שיגע על התורה אעפי״כ אינו תש כחו שקוי ה׳ יחליפו כח אבל כאן עשה ה׳ בנס שישאר זקן וע״כ קאמר נמי רש״י כבר ע״י יגיעת לימודו.

ונראה זה בסדר הדורות ערך ראב״ע שהביא ירושלמי שהי׳ בן שש עשרה שנה ונתמלא כל ראשו שיבות עיי״ש ואפשר שאינו חולק עם הש״ס דבש״ס איירו בזקנו וע״כ שפיר אמר כבר הייתי נראה זקן והגם שלשון רש״י אינו מדויק לפי״ז וצ״ע.

ועיין עוד שם בסדר הדורות וזה לשונו ואולי באמת כשנתמנה לנשיא הי׳ בן י״ח או ט״ז אך כשדרש לומר יציאת מצרים בלילות הי׳ בן ע׳ ולא זכה

שיסכימו עמו עד שדרש בן זומא עיי"ש אמנם דברי רש"י א"א לישב כן שהרי כתיב אותו היום דרש עיי"ש ודו"ק.

[ואגב אעורר שראיתי בסדר הדורות שם שקבורתו של ר' אליעזר המודעי בכפר נברתיין עם ר' יעקב איש נבוריא ועל שניהם מצבה אחת (גאו') עכ"ל כתבתי לענין השאלה בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי חלק יו"ד סימן ג"ג אי שרי לעשות מצבה אחת על שני קברים עיי"ש].

והנה באמת מצינו לשון כבר שאינו במשמעות זמן הרבה עיין במס' יומא פ"ה ע"א וכבר הי' ר' ישמעאל ורע"ק מהלכין בדרך ולוי כו' מהלכין אחריהן עיי"ש.

ועוד נראה דהכוונה שהי' נראה כמו זקן כבר וכאילו הי' נכתב ברש"י הייתי נראה זקן כבר ודרך לשון הקודש לדבר כן ובפרט ברש"י מצינו בזה האופן ודו"ק.

ש ו נ ו ת

סימן א

שבתא טבא וכל טבא לכבוד האי גברא רבה הרב הגאון הצדיק המפורסם שלשלת היוחסין גאון ישראל וקדשו המיל״ח מוה״ר יודא ל״ש שליט״א אבדק״ק בעטהלען והגליל תע״א.

שני כתובים הבאים כאחד שניהם מלאים תורה וי״ש וחסידות לשמחת לבבי הגיעני וב״ה כי הקדמתי נעשה לנשמע בכל ענינים האמורים בם ובנקל קיימתים אבל מעתה קשה עלי קצת כמו שכ׳ התוס׳ בקידושין דף ל״א ד״ה גדול אמנם כבר אמרו חז״ל הבא לטהר מסייעין לו וב״ה בטחתי כי יעזרני ללמוד תורה בטהרה ולעבדו באהבה כן יה׳ ה׳ עמנו לטובה אמן.

ועתה באתי על ד״ת מש״כ כהדרג״ק הרמה לתרץ על מה שהתעוררתי על הח״ס או״ח קכ״ז עיין כתב סופר או״ח קי״ז שהעלה אף דקיי״ל כר׳ יוחנן דכל איסורין חייב מיד בהנאות גרונו אבל ביום הכיפורים אינו חייב אלא באכילת מעיו א״כ איך יפרנס מתני׳ דכריתות דף י״ג יש אוכל אכילה אחת וחייב עלי׳ ד׳ חטאות ואשם א׳ שאכל פיגול ונותר וטמא ביום הכיפורים ור״מ אומר שאם הי׳ שבת והוציא בפיו חייב והנה התוס׳ כתבו בשבת דף י״א דע״כ הנחת שבת הוי בגרונו דאי אינו חשוב הנחה רק במעיו א״כ האיך אמר ר״מ אם הי׳ שבת והוציאו בפיו חייב הלא אינו בא בפעם אחת אלא ע״כ דחייב בהנאות גרונו עכ״ל ולפי״ז ע״כ נשמע שחייב ביום הכפורים בגרונו דאי אינו חייב א״כ האיך כלל המשנה ביחד יום הכפורים ופיגול ונותר וטמא אלא ע״כ דחייב אף בגרונו ודלא כהח״ס וכ׳ מעכת״ה דגם החתם סופר יודה דהנאות גרונו בלא מעיו או הנאות מעיו בלא הנאות גרונו לא מהני עכ״ל הזהב הנה בדבר זה מסופק המנחת חינוך במצוה שי״ג ואף אם ברור הדבר ככהדר״ק שליט״א קו׳ מ״מ במקומו עומדת דבשאר איסורין חייב בהנאות גרונו לבד וביוהכ״פ אף דאינו חייב בהנאות מעיו לחוד בלא הנאות גרונו אבל בהנאות גרונו בלא מעיו ג״כ אינו חייב א״כ אינו דומה לשאר איסורין.

מה שהביא כהדרג״ק קו׳ השג״א במצוה נש״א על הרמב״ם שכ׳ בפיה״מ בריש תמורה וגם בפ״א מהל׳ תמורה דמשו״ה לא הוי לאו דתמורה נל״ע דהלאו כולל יותר מעשה א״כ אמאי חמץ נל״ע הלא בחמץ שקיבל עליו אחריות ליכא עשה ועובר בלאו דב״י וב״י א״כ הוי לאו כולל יותר מעשה עכ״ל הנה קו׳ השג״א לא זכיתי להבין הלא הרמב״ם באמת לא ס״ל דהוי חמץ נל״ע דהא כתב בפ״א מהל׳ חמץ ומצה הקונה חמץ בפסח לוקה וכבר התעוררו בזו האיך לוקה הא הוי נל״ע ולהנ״ל א״ש דלשיטתו אזיל שוב מצאתי בשג״א בעצמו שכ׳ כן בסי׳ ע״ח ימחול לעיין שם.

והנה אנכי בעניי אמרתי לתרץ הרמב"ם הנ"ל דאמאי לוקה הא הוי נל"ע עפ"י שהקשה זקינו הפלא"ה במקנה בקידושין דף נ"ו על הרמב"ם הנ"ל האיך לוקה נימא כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני עיי"ש ונראה לענ"ד דבאמת לא מהני והא דלקו דאיירו שקנה בקנין משיכה ואף דהקנין לא מהני אבל עכ"פ ברשותו היא ואחריות עליו א"כ חייב מטעם שקיבל עליו אחריות ובזה ליכא עשה דתשביתו דהא אינו שלו וכהנ"ל וגם הצל"ח כתב כן וע"כ שפיר לוקה דלא הוי נל"ע כנלע"ד.

והנני דו"ש המיל"ח המנשק כפות ידיו הטהורים.

הק' **אפרים הלוי בילליטצער**

סימן ב

ש א ל ה

אם מצוה בזה"ז לדור בארץ ישראל ואם היא מצות עשה מה"ת.

ת ש ו ב ה

ז"ל הרמב"ן ז"ל בספר המצות מצוה ד' שנצטוינו לרשת הארץ אשר נתן האל יתעלה לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב ולא נעזבה ביד זולתנו מן האומות או לשממה והוא אמרו להם והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה והתנחלתם את הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם ופרט אותה להם במצוה הזו כולה בגבוליה ומצריה כמו שאמר ובאו הר האמורי ואל כל שכניו בערבה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגומר שלא יניח ממנה מקום — והראי' שזו מצוה אמרו יתעלה בענין המרגלים עלה רש כאשר דבר ה' לך אל תירא ואל תחת ואמרו עוד ובשלח ה' אתכם מקדש ברנע לאמר עלו ורשו את הארץ אשר נתתי לכם וכאשר לא אבו לעלות במאמר הזה כתוב ותמרו את פי ה' וכן לא שמעתם.

הוראה שהוא מצוה לא יעוד והבטחה וזו היא שחכמים קורין אותה מלחמת מצות וכן אמרו בגמרא סוטה [דף מ"ד ע"ב] אמר רב יהודא מלחמת יהושע לכבוש דברי הכל חובה מלחמת דוד להרוחה דברי הכל רשות ולשון ספרי וירשת וישבת בה בזכות שתירש תשב ואל תשבש כי המצוה הזאת היא המצוה במלחמת ז' עממין שנצטוו לאבדם שנא' החרם תחרימם אין הדבר כן שאנו נצטוונו להרוג האומות ההם בהלחמם עמנו ואם רצו להשלים נשלים ונעזבם בתנאים ידועים אבל הארץ לא נניח אותה בידים ולא ביד זולתם מן האומות בדור מן הדורות וכן אם ברחו האומות ההם מפנינו והלכו להם כמאמרם (דברים רבה פרשת שופטים) הגרגשי פנה והלך לו ונתן להם הקב"ה ארץ טובה כארצם זו אפריקא נצטוינו אלו לבוא בארץ ולכבוש מדינות ולהושיב בה שבטנו וכן אחרי הכריתנו העממים ההם אם רצו שבטנו לעזבה ולכבוש להם ארץ שנער או ארץ אשור וזולתם מן המקומות אינם רשאין שנצטוינו

בכיבושה ובישיבתה ומאמרם מלחמת יהושע לכבוש תבין כי המצוה הזו היא הכבוש וכן אמרו בספרי כל המקום אשר תדרוך כף רגליכם בו לכם נתתיו אמר להם כל המקומות שתכבשו חוץ מן המקומות האלה הרי הם שלכם או רשות בידם לכבוש חו"ל עד שלא יכבשו ארץ ישראל תלמוד לומר וירשתם גוים גדולים ועצומים ואחר כך כל המקום כו' ואמרו ואם תאמר מפני מה כיבש דוד ארם נהרים וארם צובה ואין מצות נוהגות שם אמרו דוד עשה שלא כתורה התורה אמרה משתכבשו ארץ ישראל תהיו רשאים לכבש ח"ל והוא לא עשה כן הרי נצטוינו בכיבוש בכל הדורות ואומר אני כי המצוה שחכמים מפליגים בה והוא דירת ארץ ישראל עד שאמרו בכתובות (דף ק' ע"ב) כל היוצא ממנה ודר בחוץ לארץ יה' בעינך כעובד ע"ז שנא' כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וזולת זה הפלגות גדולות שאמרו בה הכל הוא ממצות עשה הוא שנצטוינו לרשת הארץ לשבת בה א"כ הוא מצות עשה לדורות מתחייב כל אחד ממנו ואפילו בזמן גלות כידוע בתלמוד במקומות הרבה ולשון ספרי מעשה ברבי יהודא בן בתירא ורבי מתיא בן חרש ורבי חנניא בן אחי ר' יהושע ור' נתן שהיו יוצאין חוצה לארץ והגיע לפלטיא וזכרו את ארץ ישראל וזקפו את עיניהם זלגו דמעות וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשת וישבת בה ושמרת לעשות ואמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות עכ"ל הזהב — ומדברי הרמב"ן אלו מפורש יוצא דישוב ארץ ישראל דאורייתא הוא ונמנה למ"ע בפני עצמה בין התרי"ג מצות ונוהג המצוה אפי' בחורבנה ושקולה ככל המצות שבתורה וכמו שהביא מספרי והנה הרב במגילת אסתר פליג עלי' שכל הדברים לא נאמרו אלא קודם חורבן ומה שהביא מספרי שבכו וקראו המקרא הזה וירשת וישבת בה כ' שעל שלא הי' בידם לקיים מקרא זה לפי שהי' הבית חרב הי' בוכים והראי' ממה שקרעו את בגדיהם שנראה שעל החורבן היו מתאבלים שאם מצוה זו היתה נוהגת גם לאחר החורבן למה בכו וקרעו את בגדיהם והלא גם עתה היו יכולים לקיימה לכך נאמר שבודאי מצוה זו אינו נוהגת אחר חורבן הבית שתבנה במהרה בימינו עכ"ל — וכתב על זה הגאון הקדוש החיד"א זצ"ל בספרו עין זוכר מערכת היו"ד אות ה' ד"ה ורגע וזה לשונו ולא ראה הרב בעל מגילת אסתר לשון הספרי במקומו שהרי בספרי פ' ראה במאמר זה שהביאו הרמב"ן מסיים וחזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה ואמרו עוד שם בספרי ומעשה ברבי אלעזר בן שמוע ורבי יוחנן הסנדלר שהיו הולכים לנציבין אצל רבי יהודא בן בתירה ללמוד הימנו תורה והגיעו לציידן וזכרו את ארץ ישראל זקפו עיניהם וזלגו דמעותיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשתם אותם וישבתם בארצם חזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצות שבתורה עכ"ל בעיניך תביט דמפורש בספרי בין במעשה שהביא הרמב"ן מהספרי בין במעשה דר"א בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שחזרו מדרכם ובאו למקומם בארץ ישראל — והרב מגילת אסתר שכתב דהלא גם עתה יכולים לקיימה לא שלטו מאור עיניו בספרי דמפורש שחזרו לארץ ישראל ומה שבכו היינו על חורבנה שאינם יכולים לקיים וירשת ונתנו טעם דישיבת ארץ ישראל שקולה ככל המצות — וגדולה מזו מפורש שאפי' ללמוד תורה שהלכו ר' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר חזרו בהם שישיבת ארץ ישראל

שקולה כנגד כל המצות ומבואר דאפי׳ בחורבנה וכדברי הרמב״ן עכ״ל ועיי״ש שכ׳ דללמוד תורה מותר דמפורש בפ״ק דע״ז דף י״ג ע״א דשרי עיי״ש.

והנה עוד הביא שם החיד״א דהאחרונים כתבו דישיבת ארץ ישראל לא הוי רק דרבנן. והכנה״ג יו״ד סימן רל״ט הגה״מ אות ל״ג נצטער על דברי הרב המבי״ט ח״א סימן רמ״ה עד שמצא לרמב״ן במצות שהוסיף דמגאה למ״ע והביא דבריו הרב ארעא דרבנן אות רצ״ז והרואה יראה להרב כנה״ג שלא נתקררה דעתו בזה וכתב דמ״מ תימה על הרב המבי״ט שעזב סברת הרמב״ם ונתלה בדעת הרמב״ן ומה גם שלא הזכיר סברת הרמב״ם כלל עיי״ש והביא הספרי דישיבת ארץ ישראל שקולה ככל המצות אפי׳ בחורבנה ועמ״ש הרשב״ץ בתשובותיו ח״ג סי׳ רפ״ח ועיין תשו׳ מהר״ם אמארילוו׳ בתחלת ס׳ תורת חסד ועיין בספר כהונת עולם בתשו׳ סימן ז״ך וסימן כ״ח עיי״ש ומשם בארה חילוקי דינים ותשו׳ אחרונים הם המדברים בענין זה ואביזרהו עכ״ל הגאון החיד״א ז״ל והנה אין תחת ידי הספרים שזכר הגאון ורק ספר ארעא דרבנן וראיתי שם שציין לעיין ברדב״ז ח״ב סי׳ קט״ו דס״ל דהוי דרבנן ובעפרא דארעא ציין לס׳ בני יהודא בסופו בענין נדר הליכות ארץ ישראל עיי״ש.

ועיין בשו״ת מהר״ם שיק חיו״ד סימן רכ״ה ורכ״ו — ובתשו׳ בית הלל מדו״ז סימן כ״ז הנדפס בהקדמת לקוטי חבר בן חיים באיזה שינוים עיי״ש.

והנה בתוס׳ במס׳ כתובות דף ק״ו ע״ב ד״ה הוא אומר כתבו בזה הלשון אינו נוהג בזמן הזה דאיכא סכנת דרכים והי׳ אומר רבינו חיים דעכשיו אינו מצוה לדור בארץ ישראל כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליזהר בהם ולעמוד עליהם עכ״ל — והנה אנכי הרואה בשו״ת מהרי״ט ח״ב סכ״ח בחלק יו״ד הוכיח שתלמיד כתב לזה ולאו דסמכא הוא — מובא כל זה בגליון מהרש״א במס׳ כתובות בסופו ועוד הביא שם וז״ל עיין בב״ש סס״י ע״ה ובתשו׳ זרע אברהם עלה נ״ו א׳ ד״ה ואעז הביא גדולים רבים שמסכימים למהרי״ט — ועיין בפתחי תשובה אבן העזר סוף סימן ע״ה ס״ק ו׳ הביא בשם שו״ת מעיל צדקה שכ׳ לענין אם מצוה בזה״ז להעלות לארץ ישראל הנה הרמב״ן מנה למצות עשה וכי היא שקולה נגד כל המצות וגם בתה״ד בפסקיו סימן פ״ח הפליג בה ומה שכ׳ התוס׳ בכתובות בשם ר״ח כ׳ הרי״ט בתשו׳ סי׳ כ״ח ובחי׳ לכתובות הוכיח דאיזה תלמיד טועה כתבו על שם התוס׳ ולאו דסמכא היא כלל — והדין עמו וכ״כ בעל נתיבות משפט וא״כ כל הזמנים שווין לקיים מצוה זה עיי״ש ודו״ק — ועיין תשו׳ חתם סופר חיו״ד סי׳ רל״ד ודו״ק — ועיין להגאון הצדיק מו״ה ישראל משקלאו ז״ל בעהמ״ס תפארת ישראל ותקלין חדתין תלמיד הגר״א ז״ל בספרו פאת השדה שהאריך בענין זה עיי״ש — והרוצה לרוות צמאונו בענין זה יעיין היטב במה שהאריך מרן הגאון רבינו משה סופר זצלה״ה בשו״ת חתם סופר חיו״ד סימן רל״ג ורל״ד רל״ה רל״ו והרחיב הדיבור בענין קדושת ארץ ישראל דבזמן הזה ואם יש חילוק בין קדושת ירושלים לשאר ערי ארץ ישראל בזמן הזה ועיי״ש.

ובענין להקריב קרבנות בזה״ז מש״כ שם החתם סופר הנה בעצמו כתב כמה עיכובים שהעיקר שאין מניחין אותנו שרי ישמעאלים כי שם נבנה בית

עבודה שלהם עי״ש והנה מה שכ׳ משאר העיכובים א׳ שאין אפר פרה מצוי׳ וכולנו טמאי מתים הנה כ׳ ע״ז דטומא הותרה בציבור וכהן מיוחס כ׳ שסומכין על כהני חזקה וסוקלין ושורפין על החזקת וביעב״ץ ח״א סי׳ צ״ט העיר שצריך שקלי ציבור וכ׳ דקרבן פסח יכולין להקריב ולא צריך שקלי ציבור וטומאה הותרה גבי פסח בציבור וגם בגדי כהונה לא צריך דפשוט שאין כה״ג מעכב ונוכל להקריב בלעדו עי״ש ועיין בשו״ת שערי צדק סי׳ ק״ב חאו״ח שמעורר בענין זה שצריך לידע מכוון מקום המזבח ושוב הביא שם שהגיד לו בחלום שא״א כעת להקריב מטעם שצריך להיות המזבח בנוי׳ וא״א לעלות לשם טמא מת שהרי הוא בכרת אפי׳ בזה״ז.

ולע״ד לזה הי׳ עצה לגדל בנים בבתים שנבנה ע״ג כיפים שהם בוודאי אינם טמאי מתים וכמו דאיתא בסוכה פרק הישן וירכבו על שוורים רחבים וע״ג דלתות והם יכולים ליכנוס ולבנות המזבח — ועי״ש עוד בסי׳ ק״ג ק״ד ק״ו מש״כ בענין זה — והגם שבענין זה שמגדלים בנים בבתים שע״ג כיפים יכולים ג״כ לעשות אפר פרה שהם ישרפו פרה אדומה אמנם זה צריך חיפוש גדול למצוא פרה אדומה תמימה ודו״ק.

והנה ראיתי דבר פלא בילקוט שמעוני איכה ג׳ רמז תתל״ו וזה לשונו אך בי ישוב אמר ר״ל אף על פי שהקב״ה כועס על הצדיקים חוזר הוא ומתנחם עליהם בלה בשרי זה צבור ועורי אלו סנהדרין מה העור חופה על הבשר כך סנהדרין גדולה חופה על ישראל בנה עלי ראש זה נבוכדנצר כמה דאת אמר אנת הוא רישא די דהבא ותלאה זה נבוזראדן דבר אחר ראש זה אספסיאנוס ותלאה זה טורכינוס דוב אורב הוא לי זה הקב״ה ארי במסתרים ארי כתוב כמ״ד אריה שאג מי לא יירא — זכור עניי כו׳ אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה רבש״ע זכור עניי ומרודי שמרדתי בך לענה וראש שהשקיתני ותפיק דא בדא — זכור תזכור תני ר׳ חייא משל למלך שהלך לחמת גרר ונטל בניו עמו פעם אחת הקנטוהו ונשבע שאינו נוטלן והי׳ נזכר להם ובוכה ואומר הלואי יהיון בני עמי אף על פי שמקניטים אותי הה״ד מי יתנני במדבר מלון אורחים אמר הקב״ה הלואי יהיון בני עמי כמו שהי׳ במדבר שהיו מלינין עלי ודכוותי׳ בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותם אמר הקב״ה הלואי יהיון בני עמי בארץ ישראל אף על פי שמטמאין אותה כו׳ עכ״ל מכאן יכולים ליקח עד היכן גודל מצות ישיבת ארץ ישראל.

ועיין בש״ס סנהדרין ק״ב למה זכה עמרי למלכות על כי הוסיף כרך אחד בארץ ישראל שנאמר ויקן את ההר ועיין בספר ברית עולם ממחו׳ הגה״צ ר׳ עקיבא יוסף ז״ל שכ׳ על זה ואם על שומרון אשר כתוב עלי׳ תאשם שומרון כי מרתה באלקי גו׳ כך מה גם אם זוכים לבנות מקומות כשרות בארץ ישראל — וכ״ש וק״ו ובן בנו של קל וחומר לעת כזאת בצוק העתים אשר חונים אנו כעת במדינה קשה שהגזירות נתרבו מידי יום יכולים הם לעקור שורש ופרנסת ישראל מאדמתם ובכל עת ובכל יום כשישראל נוסע על מסילת הברזל זאת שאלה הראשונה של האינו יהודי אם נוסעים לפאלעסטינא ומה אתם עושים פה תלכו לארציכם.

ובאמת אם הי׳ מקום לילך בנקל ולבקש שם איזה מחיה בעדו ובעד אנשי ביתו באיזה אופן שיהי׳ אז הי׳ עצה היעוצה לנוס ולברוח מפני אומות

העולם שחתרו בכל עת ועונה לגזול הונו וממונו של ישראל ואח״כ ירדפו שילך לו לארצו והחכם עיניו בראשו ורואה את הנולד ומוכר ביתו ושדהו כל עת שיקבל בעדו איזה סכום שיה׳ ליסוד מוסד לבנות ביתו בארצו אשר היא כעת תחת ממשלת בריטאניע ועושה חסד עמנו ואומר ויבטיח שאם יתרבו שם לכל הפחות ששים ריבוא שאז יתננה למשול לישראל — ואנו צריכים עצמינו לחזק בכל עוז ואפי׳ כתרים שהם על הס״ת ולמכור נחלה ושדה בארץ ישראל ולחזק שם כל בדק לבנות פאבריקען כדי להרבות שם פרנסת אחב״י — ולחזק כל בני הגולה שיתנו מעשר מכל ויתנו זאת ליד גבאים כשרים לבנות שם עפ״י התורה והיראה ולא לבתי ספר עבריים להרבות כופרים כי מה לנו כעת לבנות שולען אין צריך כעת וללא יועיל ואסור עפ״י התורה רק להרבות בית והון שדה וכרם פאבריקען ודרך העולם כן קודם לבנות היסוד ואח״כ הכותלים ואח״כ הגג וחילופיהם בגולם בונים קודם הגג לפי דעתם ואח״כ הולכים למטה לא כן אנחנו רוצים לעשות יסוד עומד עפ״י התורה והיראה צריכ׳ לבנות מקואות ולקבל שוחטים ומלמדים ומוחיכים כדי לידע לעשות הכל עפ״י התורה.

ורציתי להביא כאן כל דברי ש״ס המדברים בשבח ארץ ישראל וחילוק בין הדר בחוץ לארץ או הדר בארץ ישראל — אמנם כעת ראיתי ספרים הרבה המדברים בשבח ארץ ישראל ומאספים כל המקומות המדובר בשבחו ובראשם בתחילת ספר פאת השלחן מהגאון בעל תקלין חדתין וע״כ לא רציתי להעתיקם.

אפרים הלוי בילליטצער

סימן ג

אלקים את שלומו כבוד הרבני הנגיד המופלא מופלג בתורה וביראת ה׳ מתנהג בחסידות ראש המדברים כקש״ת מו״ה **שאול ארי׳ ראזענבערג** נ״י רה״ק דק״ק בעטלאן שליט״א.

הנה בדברי ריבות שבין בעלי הבתים היות שנתקלקל גג של בית הכנסת ועשו הקהל הוצאות בתיקונו ובקניות טסי ברזל הנצרכים לשם שעלו לסכום רב וטענו אותן בעלי הבתים שאין להם מקומות בבית הכנסת שעיקר ורוב הוצאות מזה יתנו בעלי המקומות שאם לא יהי׳ גג וירד המטר בבית הכנסת יתבטל ממילא מקומם — אמנם הבעלי בתים שיש להם מקומות אמרו שיען שצרכי הקהילה וצרכי בית הכנסת גובים בכל מקום לפי הנפשות והממון ותקנת הגג הוא הוצאה כללי וצריך כל אחד ליתן כפי יכלתו — כמו שיש להקהילה הוצאות בבית הכנסת לסוד בסיד וליתן נרות ושאר ההוצאות התדירות ואף זה הוא כמו הם.

ת ש ו ב ה

יעיין בשו״ת שער אפרים סימן קמ״ה בכעין נדון כזה שנשרף גגו של ביהכ״נ והוכרחו הקהל להשתדל אצל השררה שיתן רשות לבנות הגג

ובני הקהל רצו שיגבו לפי הממון והעשירים טוענים שביהכ״נ צריך לכל איש בשוה וכת שלישית אומרת שעיקר השתדלות הבנין והוצאה יתנו מי שיש לו מקומות בביהכ״נ כי אם תפול הביהכ״נ לא יה׳ להם שום הנאה מהמקומות — ופסק שהדין עם הכת השלישית שאף שמבואר בתשו׳ מהר״י מינץ בסימן ז׳ דבנין בית הכנסת הוא לפי הממון היינו דוקא במקומות שלא נהגו לקנות מקומות בביהכ״נ במחיר כסף רק כל הקודם וזכה משא״כ במקומות שנהגו לקנות המקומות בכסף מלא מחויבים בעלי המקומות ליתן עיקר ההוצאה עכ״ל — וכן כתב בשו״ת חתם סופר חלק ששי סימן ל״ב אודות בהכ״נ חדשה שנבנה אחר שנשרפה הישנה והי׳ צריכים לשלם מס כפול ומכופל להשר ממה ששלמו מקדמת דנא עיי״ש שהעלה ג״כ שבעלי המקומות יסייעו בתשלומין לפי ערך ושווי המקומות מי שמקומו שוה מאה הרי יותר ממי שמקומו שוה חמשים ולפי ערך זה ישלמו ומעתה אותן ג׳ מאות שישלמו לפי נפשות שוה בשוה יה׳ עדיין כך והמותר ישלמו קצת לפי יופי תפארת הבנין לפי ממון והנשאר לפי ממון ערך שווי מקומות בבהכ״נ ומ״ש יש עניים שיש להם כמה מקומות בבהכ״נ ומנא להם לשלם אם אין לו יעמוד אחר במקומו וישלם עבורו דמאן דיהיב טסקא ליכול ארעא וכו׳ עיי״ש [והנה מש״כ בדברי גאונים כלל י״ג אות ד׳ דהח״ס משיג על השער אפרים הנה באמת אינו משיג עליו רק במה שהביא בשם מהר״י מינץ שצריך לשלם לפי ממון בתחילת בנין בהכ״נ על זה כתב החתם סופר דלא נמצא שם כן אבל בשאר ענינים כנראה הסכים לדברי שער אפרים] — וכן כתב הגאון מהרי״א אסאד בתשו׳ חלק או״ח סי׳ ל״ב שהסכים עם שער אפרים וכתב שם ולפי״ז בנדון דידן חציו לפי המקומות וחציו לפי הממון עיי״ש.

ועיין עוד תשו׳ ח״ס חו״מ סי׳ קנ״ט וסימן קס״ז ונראה דשם איירו בבית הכנסת חדשה והבן — ובאמת העלה שיעשו כל זה דרך פשרה.

ידידו דו״ש.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן ד

אלקים יענה את שלומו ויריק עליו ברכתו וטובו לכבוד אהובי גיסי הרב הגאון מעוז ומגדל חו״ב בש״ס ופוסקים שלשלת היוחסין כקש״ת מו״ה **אשר אנשיל יודא מיללער** שליט״א אבדק״ק פעטראשעני.

כנוגה נראה לי בבית והאיר אל עבר פני וברכתי ברכת הנהנין על הנשלח לי גליון הראשון מחיבור של אאמו״ר הגה״צ ז״ל בקראו שמו ,,גבעת פינחס״ ואני אמרתי רמז ר״ת תורת פינחס **בן עמרם** גאון כידוע שאבינו הגה״צ ז״ל רצה להזכיר שם אביו זצ״ל על ספרו — והנני אסיר תודה לו ולבניו שיחי׳ בעבור שקידתו ויגיעתו וטרחת בניו שיחי׳ המעתיקים כי מלאכה

גדולה הוא וטרחה מרובה ולא עוד אלא שכבוד מעכ"ת שליט"א שיכל את ידיו לקבץ הנפזרות ולקרבם בסדר נכון כי לו נאה ויאה לסדר על סדר הפרשיות ומאוד נהנתי ממנו יתן ה' שיכול לגמור ולסיים והמתחיל במצוה אומרים לו גמור.

והנה ארשום איזה הערות אשר עלה במחשבתי בעת קבלתי הגליון וראיתי בו איזה דברים והנה בפ' לך לך עה"פ אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך ראיתי שהקשה הלא ג"ע הוא ביהרג ואל יעבור — והנה קו' זה לא זכיתי להבין הלא אברהם הי' לו דין ב"נ וקיי"ל רמב"ם פיו"ד מהל' מלכים דב"נ אינו מצווה על קידוש השם אם אנסו את הב"נ לעבור אפי' על ע"ז ג"ע ש"ד והנה דעת הרמב"ם דאפי' בישראל אם אינו מצוה למסור נפשו כגון בשאר עבירות אסור להחמיר על עצמו והגם דתוס' ס"ל דמותר להחמיר על עצמו מ"מ זה דוקא בישראל אבל לא בב"נ והרי הפלא"ה כתב דמשו"ה לא מל את עצמו אברהם אבינו קודם שנצטוה שאסור לעשות חבלה בדבר שלא נצטוה עיין במקנה סוף קידושין וכיון דלא נצטוו על קדושת השם אסור להחמיר על עצמם אף שקיים כל התורה כולה זה דוקא לחומרא אבל לא לקולא ועיין בפרשת דרכים דרוש ב' הביא בשם מהרי"ט דב"נ מוזהר שלא לאבד עצמו לדעת ואפי' למסור נפשו בשביל מצוה אינו רשאי ועיין בס' מעין גנים מבעל המחבר בני יששכר על הספר אור החיים פרק ד' אות כ' כתב דב"נ אסור למסור נפשו למיתה בשביל איזה מצוה וחקר שם איך מסר נפשו אברהם אבינו לכבשן האש ועיי"ש שכ' ע"כ צריך להיות זכותו של יעקב דכ' יעקב אשר פדה את אברהם וכן כתוב בנחלת יעקב בפירוש על מס' כלה זוטה דפוס ווילנא בסוף המס' שכ"כ עיי"ש.

אמנם אפשר שהקשה לאותן שיטות שב"נ מותר למסור נפשו בשביל איזה מצוה וכמו שכ' מהר"ש יפה פ' נח פרשה ט"ל סימן י"ט דב"נ מותר למסור נפשו בשביל מצוה ואינו מצוה כלל שלא לאבד עצמו לדעת וכ"כ במנחת חינוך במצוה ל"ד דאין ב"נ מוזהר שלא לאבד עצמו לדעת דקרא דיליף מינ' בבראשית רבה לא נשנית בסיני ולישראל נאמרה ולא לב"נ עיי"ש וכ"כ הגאון מו"ה צבי חיות בהגהתו למס' סוטה י"א ע"ב ועיי"ש — ומכ"ש לדעת הרמב"ן במלחמות בסנהדרין שכ' דב"נ מצווה למסור נפשו א"ש דקשה אמאי לא מסר נפשו אברהם אבינו או שרה ודו"ק — וביותר נראה דקו' אאמו"ר הגה"צ ז"ל סובב לאותן שיטות ודעות שסברו דאברהם אבינו יצא מכלל דיני בן נח אפילו לקולא כידוע שהוא פלוגתא קדומה עיין בפרשת דרכים דרוש א' שהאריך בזה והביא שהמהר"ש יפה כ' בפרשת ויגש פרשה צ"ג סי' ה' ובבראשית פרשה ט"ז סי' ט' דהאבות יצאו מכלל ב"נ אפי' להקיל וכן דעת הרמב"ן פרשת אמור בענין מגדף וכן משמע בבראשית רבה פ' וישלח פ' ע"ט סי' ז' ששמר יעקב שבת וכן בב"ר מקץ פ' צ"ב סי' ד' שמר יוסף שבת וידוע דב"נ ששבת ח"מ.

וכן ס"ל בסנהדרין דף נ"ח ר' חנינא עיי"ש ופ"ק דחגיגה אברהם תחילה לגרים וכן כ' בפנים יפות עה"ת פרשת ויצא שהי' להם דין ישראל עיי"ש עה"פ עד הגל הזה — ובפסוק ועתה הלך הלכת — וכן כתב בשו"ת מהרי"ט ח"ב או"ח סימן ו' דהי' להם דין ישראל.

וכן כתב הגאון מו"ה יעב"ץ בהגהתו בש"ס בבא בתרא דף קמ"א בתוס' ד"ה בת דבלתי ספק שהי' לו דין ישראל אחר שנימול ואפי' קודם לכן מוהנפש אשר עשו בחרן עיי"ש וכן כתב היעב"ץ בהגהתו על מס' ע"ז דף נ"ב ע"א שהי' להם דין ישראל והגם שיש חולקים על זה מ"מ שפיר הקשה לאותן שיטות שהי' להם דין ישראל והבן, ועפי"ז א"ש כל הענין שכ' אאמו"ר זצ"ל שס"ל כר"ת בתוס' סנהדרין גבי אסתר דזרע כותי לא חשובה דרחמנא אפקרה לזרעי' כמו"ש וזרמת סוסים זרמתם עיי"ש [הנה לע"ד לא הי' צריך לזה דהי' יכול לתרץ אליבי' דכו"ע דקרקע עולם היא כמו שמשני הש"ס גבי אסתר וכמו"ש התוס' במסקנא בכתובות ג' ע"ב ורק שרצה לתרץ אפי' ברצון יהי' מותרת לבעלה וזה לא שייך כאן דשרה אונס הוי] והנה זה שייך דוקא לומר אם הי' להם דין ישראל אבל אי הי' להם דין ב"נ א"כ בוודאי זרע ב"נ אוסר והבן — וגם מה שהקשה אמאי לא גירשה אברהם אבינו זה רק אי הי' להם דין ישראל אבל אי הי' להם דין ב"נ לא שייך כלל גירושין וכמו דאיתא בירושלמי פ"ק דקידושין וזה לשונו בישראל נתתי גירושין ולא באומות וכן במדרש רבה פי"ח מנין שאין להם גירושין יודא בר"ס ור"ח בשם ר"י אמר שאין להם גירושין או ששניהם מגרשין זא"ז עיי"ש וע"כ משום דחשב שיש לו דין ישראל אמנם ברמב"ם ב"פ מהל' מלכים כתב שאין להם גירושין בכתב ומאימתי תהי' אשת חבירו כגרושה שלנו משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא מתחת רשותו ותלך ואין הדבר תלוי בו לבד אלא כ"ז שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין עכ"ל נראה שמפרש אין להם גירושין היינו כמו ישראל בכתב ותלוי בו אלא אפי' שלא בכתב וגם ששניהם מגרשין זא"ז ודו"ק.

והנה בפ' נח עה"פ ויקח שם ויפת את השמלה. העיר, אף דשם לא נצטוה על מצות כיבוד אב בכ"ז מפאת שכלו עשה כי ידע בנפשו שמחויב האדם לחוס על כבוד מולידיו עיי"ש.

ולע"ד דהי' מחויב בדבר לכבד אביו ואמו אף שב"נ לא נצטוו על זה מ"מ נראה כל דבר שהשכל מחייב לעשות נענש אם לא עשה כן כמו כאו"א וכדומה והא ראיה שיעקב אבינו נענש שלא קיים כיבוד או"א כ"ב שנים וגם יוסף נענש ששמע לאחיו שאומרים עבדיך אבינו ולא מיחה בהם וע"כ נתקצרו שנותיו כדאיתא במדרש ואח"כ מצאתי בחזקנו עה"ת בפ' נח פרשה ז' פסוק כ"א דכל מצוה שהשכל מחייב גם ב"נ מצווה עיי"ש וכן בישועות יעקב עה"ת פ' נח וכן כתב בפרשת דרכים זוטא דרך האתרים אות ח' דבכיבוד אב ואם גם ב"נ מחויב שהדעת נוטה לה אף שלא נתחייבו עלה בפירוש ועיין ביו"ד סימן רמ"א סעי' ט' דגר אסור לבזות אביו ב"נ לקלל ולהכות שלא יאמר באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה ומקשים המפרשי' הלא ב"נ אינו נצטווה על כיבוד או"א וכתב הגאון רע"ק איגר בחי' על יו"ד דהכוונה קדושה חמורה היינו בנימוסיהם והגאון פורת יוסף בספרו אשל אברהם באגרת הנדפס בשער הספר אות כ' וביד אברהם בחי' על יו"ד כתב וז"ל בס' בה"י הקשה דלא שייך לומר כן גבי ב"נ דלא מצוה מקודם על כיבוד או"א וי"ל דאע"ג דל"ח בהדי' ז' מצות שב"נ נהרג עלי' מ"מ מצינו שנענשו על זה הם ובניו שלא כיבדו לנח אביו כדאיתא ברבה פ' נח — וכעת ראיתי

בתנא דבי אלי' רבה פרק ט"ז שכ' מפני מה האריכו ימים הראשונים אמרו לו לשת עבוד את אביך הי' זנו ומפרנסו וכו' ועיי"ש בפירוש תוס' בן יחיאל למחותני הרב הגאון המפורסם צדיק יסו"ע בנש"ק מו"ה עקיבא יוסף שלעזינגער זצ"ל כ' דבאמת נתחייבו ב"נ על כיבוד או"א רק דלא חשבו בין שבע מצות ב"נ יען שהוא בקום ועשה ולא חשיב קום ועשה ועוד דהוי בכלל גזל והסברא מחייב עיי"ש — ועיין ברשב"ם עה"ת פרשת תולדות כתב ג"כ דהאבות נצטוו במצות שכליות ועיי"ש — אמנם בפסיקתא רבתי פיסקא רביעתא דעשרת הדיברות כ' שגבי כיבוד אב ואם הקדים אב לאם משום שנא' באהל מועד שאין או"ה שומעין הקדים אב לאב פרט לגוי שאין לו אב כו' כנראה דס"ל דלא נצטוו הב"נ ודו"ק.

סימן ה

ישפות ה' שפע ברכה והצלחה ולא ישמע שוד ושבר וצווחה בכל גבול ישראל וירים ה' קרניכם וקרן התורה הקדושה ויריק לכם ברכתו לאלופי אקרי"ט דק"ק פה בעטלאן יע"א.

ע"ד המקרה אשר קרה אתמול ש"ק בעת תפילת מנחה שהתפללו בחדר אשר לפני בית הכנסת הנקרא פאליש והוציאו ס"ת לקרות בו ולא הרגישו שנסתבך עמו ס"ת קטן פסול ונפל לארץ ר"ל עד שראהו הספר נפל לארץ ונפשכם בשאלה האם מחויבים להתענות יען שהס"ת פסול הי'.

א) הנה בעיקר הדבר שהמנהג להתענות בנפל ס"ת לארץ אין לו מקור בש"ס וכמו שהעיד מרן בדברי חיים ח"א יו"ד סי' נ"ט אמנם יען שהוא מנהג ומנהג כמה פעמים מבטל אפי' הלכה וגדולי הדור מסרו נפשם על מנהגי ישראל ע"כ טרחו גדולי הפוסקים למצוא טעם סמך ורמז למנהג הלזה — ועיין בכפות תמרים סוכה דף ע"א ע"ב שהביא בשם משפטי שמואל סימן י"ב רמז לזה וגם הוא הביא מקור לדבר ובדברי חיים הנ"ל דחה ראייתו וגם בשו"ת אמרי אש או"ח סי' ו' הביא סמך למנהג הזה מן ירושלמי סוטה המובא ברמב"ן פ' תבא וגם טעם זה אינו נראה למרן דברי חיים בתשובה הנ"ל והביא ראי' מתענית ט"ז ע"ב עיי"ש ואנכי הצעיר אמרתי רמז למנהג הזה דאותו יום ששבר משה רבינו הלוחות הי' שבעה עשר בתמוז ונקבע לצום לדורות יען ששיבר הלוחות וכתבו כשנפל לארץ הי' האותיות פורחות לאויר ולא נשארו רק הלוחות האבנים וגזרו תענית אח"כ והגם שרק בדורות האחרונים נגזר י"ז בתמוז מ"מ עילת כל עילות סיבת כל הסיבות סיבב שיתענו באותו יום.

ב) והנה אודות שהי' ס"ת פסול כבר כתבו בשו"ת חיים שאל סי' י"ב ובשו"ת הרי בשמים מהד"ת סי' קל"ט דבס"ת אין להקיל לענין תענית אפי' בס"ת פסולה דכל שהפסול נעשה לאחר הכתיבה כיון שחל קדושה עלה תו לא פקעה בכדי ודינה לענין זה כס"ת כשרה עיי"ש מובא דבריהם בילקוט הגרשוני או"ח סי' מ"ד במג"א סק"ה — ואמרו לוחות ושיברי לוחות מונחת בארון ולטעם הנ"ל שכתבתי שהתענו בי"ז בתמוז שנשתברו הלוחות ואותיות פרחו ולא הי' רק אבנים אפי"ה התענו והבן.

ג) והנה במספר התעניות הנה בדברי חיים יו"ד סי' נ"ט כתב שיתענו ב' ה' ב' וכן כתב בשו"ת אמרי אש הנ"ל ובשו"ת הרי בשמים הנ"ל — וכן בשו"ת אבני צדק סיגעט יו"ד סי' קט"ז קי"ז וגם בעיקרי הד"ט יו"ד ה' כבוד ה' סימן כ"ו אות כ"ה עיי"ש והנה דבר זה הוא רק לפי ראות עיני המורה וכ"ש כעת שהדור חלוש ואין התענית עיקר ועיקר הוא התשובה וכעת הזמן הוא קודם פורים ובלא"ה צריך להתענות תענית אסתר ואין גוזרין גזירה אלא א"כ רוב הציבור יכולין לעמוד בה וע"כ די שיתענו יום אחד ער"ח אדר הבא עלינו לטוב שוב ראיתי לדודי זקיני הגאה"ק מו"ה הילל זצ"ל בשו"ת בית הילל שגזר להתענות יום אחד.

ד) והנה אם מחויבים להתענות כל העיר או רק מי שהי' שם הנה הגם דבדברי חיים הנ"ל כתב להתענות כל בני הכנסת והחברת של אותה בית הכנסת נראה דשם איירו שגנבו גנבים והציגו הס"ת לארץ ולא הי' שם איש וע"כ לא הי' לגזור על מנין שהי' שם שהרי לא הי' שם איש והצריך לגזור על כל בני הכנסת אבל בכגון דא שנפל בפני המנין שהתפללו אין להתענות רק מי שהי' שם בשעת המאורע וכן כתב בעצמו בדברי חיים בתחלת התשובה שם שהמנהג להתענות כל מי שהי' בבית הכנסת בשעת הנפילה וכן כתב בעיקרי הד"ט הנ"ל שגזרו תענית על אותם שנמצאו אז בבית הכנסת וכן בשו"ת אמרי א"ש הנ"ל שמתענים הקהל העומדים שם וכן בשו"ת בית הילל הנ"ל המנין שהי' שם — וכן כתב בשו"ת אבני צדק הנ"ל בסימן קי"ז יו"ד בפירוש שאינם מחויבים שאר הקהל להתענות רק מי שהי' שם בשעת הנפילה עיי"ש.

ה) וחוץ מהתענית כ' בשו"ת אבני צדק הנ"ל שיגמרו תהלים בימי החורף הזה בכל שבוע שני פעמים תהילים אותם שהי' שם וכל אנשי העיר יאמרו בציבור בכל שבוע פעם אחת בכל החורף הלזה — עוד ראוי ונכון לפדות כל א' מהעיר א"ע ונפשות ביתו בממון היינו ליתן בעד כל נפש ד' צ"ל נחושת והנגידים יתנו יותר מכפי נפשות ביתם כדי לפדות גם נפשות עניים והמעות יחלקו לעניים עיי"ש שכ' שיתנו כל או"א מעות כפי השגת ידו לקנות ס"ת — ועיין בשו"ת בית הילל סי' ס"ט כתב שיסבבו בכפרות אותן האנשים שהי' שם ויפדו דמי שווין וישלחו לבני א"י והכל לפי הענין.

ואותם האנשים שקשה עליהם התענית יפדו עצמם בנדבה הגונה לפי ערכו עיין באבני צדק שכ"כ ודו"ק — ועיין במנוחת אשר ח"ב בסופו בתשו' — ובספר בית יצחק יו"ד ח"ב סי' קס"ה — ועיין שיורי ברכה ביו"ד סי' רפ"ב ועיין במג"א או"ח סי' מ"ד א"ר או"ח סי' מ' אגרות הרמ"ז סי' ל"ז עיי"ש.

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן ו

שלו' לידידי הרבני המו"מ בתורה ובירואה ובחסידות בנש"ק כקש"ת מו"ה **מאיר ווערבער** נ"י שו"ב דפה ק"ק יע"א.

אודות ששאל ממני מאיזה זמן התחילו לבדוק הריאה דהוי בוודאי אינו מה"ת אם בשעת התנאים ואמוראים הי' בודקין או לאו.

ת ש ו ב ה

הנה מה"ת קיי"ל דאוזלינן אחר הרוב ואי"צ לבדוק שום טריפות אם לא שנולד רעותא וגם ריאה אי"צ בדיקה מה"ת וכמו שכתוב ברש"י ז"ל חולין י"ב ע"א — אמנם גם בימי התנאים ואמוראים הי' בודקין הריאה כמו שכ' הרמב"ן במלחמות פ"ק דחולין מובא ברשב"א בחי' פ"ק דחולין וב"י ריש סי' ל"ט ופמ"ג בפתיחתו לסי' ל"ט והביא ראי' ממס' ביצה פ' אין צדין נטיעה מקטעת רגליהן דקצביא שאוכלין קודם הפשט וניתוח ובדיקת הריאה וגם במדרש תנחומא סוף פ' שמיני אמרו א"ר יהודה בן פדי' מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שאתה לא יכלת לעמוד בנסיונך אפי' שעה אחת והרי בניך משמרין כל המצות שנתנו להם ועומדין בהם אחד מהם כו' וביותר אדם מישראל לוקח בהמה שוחט ומפשיט רוחץ ובודק בריאה ונמצא טריפה מונע ידו ואינו אוכל עיי"ש — ומובא ג"כ בר"ן פרק הכל שוחטין עיי"ש ועיי"ש ברשב"א שהביא ג"כ ב' ראיות מן הירושלמי ביצה פרק אין צדין עיי"ש.

ואמנם אי מדינא דגמרא שיש איסור דרבנן בזה אם לא בדק או רק מנהגא ועיין לבו"ש ס"ק א' סי' ל"ט שכ' דלא רק מנהגא רק דינא הכי הוא מדרבנן וכן כתב הפרי מגדים בפתיחה עיי"ש ובבאר היטב סק"ב ודרכי תשובה ס"ק יו"ד — וראיתי להפרי מגדים שם הביא הרמב"ם פי"א מה"ש ה"ז כתב ואע"פ שכך נראה מגמרא המנהג הפשוט כך הוא כששוחטין בהמה בודקין — ובהי"ד מפני פשוט המנהג משמע לא מדינא דגמרא והקשה הא יש לה שורש בבבלי וירושלמי ורוצה לתרץ עיי"ש והביא שגם בפתחי תשובה אות ב' הביא דברי הרמב"ם שהוא רק מנהגא — ולע"ד להביא באי' לדברי רבינו הרמב"ם ז"ל שהוא רק מנהגא ולא דינא דהנה בחולין דף מ"ט ע"א אמרינן אר"י למה נקרא שמה ריאה שמאירה את העינים והנה בדרישה בריש סי' ל"ט כתב דנקרא ריאה שבודקין ורואין אותו והקשה אאמו"ר זצ"ל דלמה לא אמר ר' יוחנן ג"כ טעמא דבודקין ורואין אותו — ולע"ד דמכאן ראי' שלא הי' מן הדין הבדיקה וע"כ קאמר שמאירה את העינים אבל לאנן הוי מן הדין שכיון שהי' מנהג קדמונים ע"כ קאמר שבודקין ורואין אותו ועכ"פ הוציא הרמב"ם מכאן שרק ממנהגא הי' הבדיקה דאל"כ הי' לו לר' יוחנן לומר שמשו"ה נקרא ריאה שבודקין ורואין אותו — והרמב"ם פירש דברי התנחומי שהוא ממנהגא ובפרט שיש כמה גירסות בתנחומי כמו שכ' החכם בובער בהערות שלו שם שבאיזה כתבי יד לא הי' כתוב זה ובלתי ספק שלא הי' להרמב"ם הגירסא זה — ומירושלמי פי' אי"צ ומבבלי אין כ"כ ראי' ועיין בשלו' ירושלים שם ודו"ק — ולא אמנע לכתוב מה שאמר אאמו"ר זצ"ל

בזה עפ״י התוס׳ בבכורות דף כ׳ בתירוץ א׳ שר׳ יוחנן חייש למיעוטא והתוס׳ בחולין כ״ח ע״ב כתבו דלר״מ דחייש למיעוטא יכול לאכול בשר ע״י בדיקה ואף גם זאת לבדוק הוושט קודם שחיטה יכולים שקורע הצוואר של העוף או הבהמה ובודק ואח״כ שוחט וקו׳ הש״ס חולין י״ב על ר״מ האיך אכול בישרא לא הי׳ רק על פסח וקדשים שאסור לקרוע העור דאין לך מום גדול מזה — מכל זה נראה דאם ר״מ הי׳ רוצה לאכול בשר הי׳ בודק כל ח״י טריפות וגם ר׳ יוחנן דחייש למיעוטא וכמו שכ׳ התוס׳ ולפי״ז אין רבותא כ״כ בריאה שבודקין אותו דהא גם שאר האברים צריכין להם בדיקה וע״כ קאמר ר׳ יוחנן למה נקרא שמה ריאה דבשלמא לאנן שפיר קאמר הדרישה שבודקין ורואין אותו דהא לא בדקינן רק ריאה אבל לר׳ יוחנן א״א למימר כן וע״כ קאמר שמאירה את העינים ודפיח״ח וש״י דו״ש.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן ז

שפעת שלומים מגבהי מרומים לכבוד גיסי יקירי חביבי ידינ״פ הרב הגאון החו״ב בחדרי תורה הפלא ופלא וכו׳ וכו׳ כקש״ת מו״ה **אשר אנשיל יודא מיללער** שליט״א. הרב אב״ד דק״ק פעטראזשעני יע״א.

אחדש״ה אודות מה שנדברנו יחדיו חזות קשה שהראתי בספרו של אאדמו״ר הגה״צ זצ״ל בספרו גבעת פנחס בפ׳ תולדות שמפרש דברי רש״י ז״ל עה״פ שא נא כ׳ שא לשון השחזה כאותו ששנינו במס׳ ביצה אין משחיזין את הסכין אבל משיאין ע״ג חברתה ומדקדק דמה לו לרש״י להאריך הי׳ לו לומר בקיצור שהוא לשון בביצה אבל משיאין וכתב לפרש כוונת רש״י שהי׳ קשה לרש״י כיון דהאבות הקדושים הי׳ שומרין את התורה ואותו היום פסח הי׳ כמש״כ רש״י והאיך צוה יצחק אבינו לבנו לעשו [שסבר כשר הוא] להשחיז הסכין ביו״ט וע״כ הביא לשון המשנה שאף שאין משחיזין אבל משיאין ע״ג חברתה וע״כ צוה לו כן עכ״ל והקשיתי הלא לא פסח הי׳ רק ערב פסח ומותר בלא״ה להשחיז הסכין ועלה בדעתי כעת לתרץ לפי׳ מש״כ זקיני הפלא״ה עה״ת ובספר המקנה על מס׳ קידושין בקו׳ הפר״ד האיך שמרו אבות העולם שבת הלא מדיני ב״נ נכרי ששבת חייב מיתה ותירץ דלב״נ לילה הולך אחר היום וא״כ מעל״ע דשבת מתחילין מבוקר של שבת עד בוקר של יום א׳ והאבות עשו מלאכה ביום ו׳ ובליל מוש״ק וא״כ לא שבתו מעל״ע כלל — ומעתה נראה לע״ד דמצות אכילת בשר הפסח הוא בליל ט״ו והנה להאבות הי׳ ליל ט״ו הלילה שלאחר ט״ו היינו אור ליום ט״ז וא״כ שחטו ע״כ הפסח ביום שלפניו היינו ביום ראשון של פסח א״כ באמת הי׳ יו״ט של פסח וא״ש.

וכעת בא לידי סגולת ישראל וראיתי באות ימים סגולת כל יום ביומו מכמה ספרים והביא שביום כ׳ בחודש נתברך יעקב אבינו ע״ה מאביו משמע

שלא בער"פ עיי"ש בהשמטות שהעיר עליו ועיין ברעיא מהימנא בפ' אמור שמשמע שם שאותו יום ראש השנה הי' אמנם מסתפינא לומר דבר בזה שאין לי עסק בנסתרות ואולי מתפרש בדרך אחר שם ודו"ק.

ואגב הנני להעיר מה שראיתי בס' לקוטי מהרי"ח ח"ג בהשמטות לחלק א' באות קכ"ז וזה לשונו ועיין וכן דעת היעב"ץ אח"כ מצאתי בהקדמה לס' ישמח משה על נ"ך שהי' מנהגו ליקח תפוחי אדמה על כרפס ובירך בפה"א אח"כ סיפרו לו שהרהגה"ק מראפשיץ מברך שהכל והתיישב בדעתו אולי האמת עם הרב מראפשיץ ומצא בערך כמהין ופטריות שקורין טראטאפעל [והוא מה שאנו קורין קארטאפיל והוא תפוחי אדמה] מברך שהכל ומאז לקח לכרפס ירק אחר ועיי"ש שכ"כ ג"כ בס' זכרון יהודא שגם הגה"ק בעל אמרי א"ש הי' מברך שהכל עיי"ש — ולע"ד צריך עיון כל זה הלא ידוע לכל מספרי וועלטגעשיכטע שלא הי' בנמצא בגבול הארץ עאראפא המין הזה תפוחי אדמה עד שנתגלה ארצות אמעריקא ומשם הביאו לכאן וא"כ בוודאי אין כוונת הש"ס על כמהין ופטריות תפוחי אדמה אם לא שנימא שאז הי' ונשכח זכרו וזה דוחק אמנם הערוך שהי' קודם רש"י קודם שהתגלה ארצות אמעריקא ולא הי' לו ידוע כלל מתפוחי אדמה כי מזמנו עד שנתגלה לא הי' כ"כ זמן רחוק וא"א שנשכח זכרו מזמנו עד אז וע"כ אין כוונתו על תפוחי אדמה וזה ברור לע"ד ודו"ק.

אפרים הלוי ביללישטצער
דומ"ץ

סימן ח

החיים ושלו' וכ"ט לכבוד הרבני המו"מ מו"ה חיים איש שלו' נ"י פה בעטלאן יע"א.

בנידון שאלתו שזה שתי שנים שיצאת מחדר אחד שנתן לך בעל הבית של הדירה חדר אחר לדור ולא הי' דר בו שום אדם שעשו אותו אוצר של עצים ולא הי' בדעתך לילך לדור בתוכו בחזרה וכעת רוצה בעל הדירה שתדור שם אם רשאי לדור ולילך בחזרה לאותו החדר יען ששמעת שיש צוואת ריה"ח שלא יחזור לדירה עד ז' שנים עכ"ל השאלה.

ת ש ו ב ה

אהובי חפשתי בצוואות ריה"ח ולא מצאתי רמז מזה כלל ורק בס' מילי דחסידותא מהגה"ק מהרא"ד זלה"ה מבוטשאטש באות נ' בסופו הביא בזה הלשון ובהנהגת מהר"ם פדוא"ה כ' חשש לחזור לדור בדירה שיצא ממנה עד אחר ז' שנים. לא שייך כן כשהדירה הראשונה הי' בהירוס ואחר התיקון הוזר לדור וכ"ה דרך כל מתקני בתיהם שבזמן התיקון דרים במקום אחר. וכ"ש אם הי' הרוס לגמרי דהו"ל בית חדש. ומצד מקום הרי מעליותא אם אינגו פנוי זמן מרובה ביותר ובכמה הלכות הו"ל כבית אחר ממש ובהנ"ל

לכ״ע קיל. והנהוג להקל כשהניח ממטלטליו בתחלה. ואולי גם יתד קבוע מועיל בכך וביותר אם נתנוהו בשביל כך. ואולי כשהי׳ דר בשכירות קיל והחשש רק בבית של עצמו ובפרט כשהי׳ דר טפל לבע״ב עמו בצוותא די״ל דקיל ודאי. וכנראה שגם שאחז״ל ביתו זו אשתו מ״מ אודות בית ממש הוא העיקר והוא כבית לו. וכל שלא פינה דירתו משם ונשא אלמנה שפינתה דירתה שם. אולי קיל להא מילתא וכן הוא באולי אודות שאר בני בית הטפילים לבעה״ב וצ״ע עוד עכ״ל ועיין בס׳ דרכי תשובה יו״ד סי׳ קט״ז סוס״ק נ״ד הביא בשם ספר רוח חיים אות ט׳ שכ׳ שהמנהג בוודאי כשהולכין מן הבית וחוששין על אזהרות רבינו מהרי״ח מניחין איזה מסמר או יתד בכותל ומכוונים בו לומר שדעתם לחזור אז שפיר מותר לחזור גם בתוך ז׳ שנים דזה הוי גילוי דעת וכמתנה בפירוש שרוצה לחזור וכ׳ שם דבאמת משמע דאפ׳ הניח יתד או מסמר בסתם בלא כוונה לחזור מהנו ועיי״ש עוד שכ׳ דלאו דוקא יתד או מסמר דה״ה אם עשה השוכר שם באותו דירה איזה בנין והוציא משלו דהוי כהניח איזה דבר בבית דמותר לחזור וכ׳ שם עוד אם עקר השוכר דירתו משום שהמשכיר לא רצה לתקן הבנין שביקש ממנו ולאחר שעקר השוכר דירתו בנאה המשכיר ותקנה ולאחר שנתקן כראוי רצה השוכר לחזור לתוכו ושום אחר לא הפסיק ביניתיים ולא ישב בה שפיר יכול לחזור לתוכו גם בתוך ז׳ שנים עיי״ש — ועיין בשו״ת אמרי אש חיו״ד סי׳ נ״ט שהרחיב הדיבור בענין זה וסיים בנידון שאלתו שיצא השוכר מן הבית שלא ברצונו רק בעירעור בעל החזקה ואח״כ נתבטל עירעור הבעל חזקה וכ׳ דבכה״ג לכ״ע אין קפידה כיון שגם בשעה שעקר דירתו משם הי׳ משתוקק לחזור תיכף לדירה ההיא אך ליתר שאת יעכב מלשוב להבית עד משך שבעה ימים או שבועות ויתפלל לה׳ שיה׳ מספר השבעה שנתעכב נחשבים יום או שבוע לשנה עכ״ל.

והנה מש״כ בס׳ רוח חיים שהוא אזהרה מריה״ח הנה בצוואות ריה״ח לא כ׳ כלל ובמ״ד לעיל הביאו בשם הנהגת מהר״ם פאדוואה ובאמת האר״י ז״ל הזהיר על זה וכמו״ש בספר נגיד ומצוה ריש חלק שני וזה לשונו עוד אמר מורי ז״ל שאם אדם דר באיזה בית ויצא ממנה והלך לדור במקום אחר שלא ישוב עוד אל ביתו אשר יצא ממנה כי אם אחר שבע שנים שלמים עכ״ל — שוב ראיתי תשובה אחת בשו״ת אבני צדק חיו״ד סי׳ ע״ז וזה לשונו ע״ד ששאל שהי׳ דר בבית שהי׳ טוב עבורו והוכרח לעקור דירתו משם בהכרח מחמת שבה״ב נכרי בא עליו בעקיפי׳ לצאת משם ודר בבית אחר ד׳ שנים אמנם לא מיתדר לי׳ שם כי צר לו המקום ההוא וצד א׳ ראוי ליפול וכמעט סכנה הוא אם מותר לו לחזור לדירה הראשונה שרוצה עתה להשכירו וקרוב הדבר שיקנהו עכ״ד תשובה עיי׳ תשו׳ אמרי אש יו״ד סי׳ נ״ט כיון שיצא בהכרח אולי בזה לא אמר האר״י ז״ל וכ׳ ואני מוסיף אומץ לדבריו שכן משמע בלשון נגיד ומצוה שכ׳ יצא והלך לו משמע מדעתו לא שהוציאוהו אחרי׳ בעקיפי׳ וכן מלשון ס׳ הגלגולים שכ׳ שאם ידור אדם באיזה בית ויבא לשכון במקו״א שלא יחזור לגור באותו בית שיצא ממנו כי אם אחר שבע שנים עיי״ש בסוף הספר בליקוטים משמע שיבא מדעתו לשכון במקו״א עד שבמקום השני נחשב לו כמו בא על ביתו ששם רוצה לדור ועוד אונסי׳ כמאן דלא עביד עיי״ש ודו״ק — והנה לע״ד כל זה שהלך מאותו בית אבל בנידון

דידן שהי' תחת גג אחד בתוך הבית ובינתיים לא הי' בית דירה כלל אין זה שייך למ"ש האר"י הקדוש ז"ל — ועיין במילי דחסידותא בצוואות מהרי"ח אות מג' דלא ילך אדם מביתו לדרך ויחזור אם שכח איזה כתב נראה שכל החדרים שבכלל הבנין הם כבית או בכך וכל שלא יצא עדיין מתוך כלל הבנין יכול להכנס לכל החדרים גם לחדר שליוהו משם וי"ל כל שהי' עדיין בהחדר או בכלל הבנין שלא נטל ממנו רשות עדיין כנהוג יכול לחזור לשם בלא שום חשש עכ"ל וא"כ נראה דהה"ד בנידון דידן ג"כ כיון שנשאר דר באותו בנין יכול לחזור בכל החדרים קודם ז' שנים כנלע"ד.

ועיין בשו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת חיו"ד סוף סימן מ"ח ודו"ק באות ז' שם.

סימן ט

משה שפיר קאמר ה"ה הרבני המו"מ בתו"י מתנהג בחסידות כקש"ת מו"ה **אברהם שווארטץ** נ"י פה בעטלאן יע"א.

בדבר מה שהעיר בפירש"י פ' בהעלותך בפסוק ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל ופירש"י מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות והקשה ממס' אבות פ"ג מ"ב שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם ושם מ"ו גבי עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם וגם חמשה ושלשה ושנים ואחד עיי"ש וקשה הרי אין כאן ב' אלפים ושתי רבבות ע"כ.

ונראה לע"ד דדברי רש"י בפ' בהעלותך נובעים מש"ס יבמות דף ס"ד ע"א ושם הלשון מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל ולע"ד חילוק גדול ששם במס' אבות שכינה ביניהם אבל לא עליהם דזה הוא מדריגה גדולה הוא גבי צדיקים וכמו שאמרו על רב הונא במו"ק כ"ה ע"א ראוי הי' רבינו שתשרה עליו השכינה אלא שבבל גרמא לי' עיי"ש ועיין בפירש"י שהביא מבראשית רבה לפרש הפסוק בסוף פ' לך לך פ' י"ז כ"ד ויכל לדבר אתו ויעל אלקים מעל אברהם ופירש"י לשון נקיה הוא כלפי שכינה ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של מקום עכ"ל וכוונתו מדכתיב מעל אברהם היינו שהי' השינה שורה עליו ועיין בחדושי אגדות יבמות ס"ד ע"א ואמר שאינו שורה בפחות מכ"ב אלף דוגמת מחנה שכינה של מעלה שהם כ"ב אלף מלכים כמ"ש רכב אלקים רבותים אלפי גו' וכן בדוגמא זו הי' באותו דור מחנה לויה כ"ב אלף כולם צדיקים שהשכינה שורה עליהם ולא הי' בכלל חטא דור המדבר והם היו ממש המרכבה שהם נשאו כלי הקודש שהשכינה שורה עליהם כו' עיי"ש ועיין בברכות הגרסא דב' יושבים ועוסקים בתורה שכינה עמהם וכן גבי ג' ועשרה והיינו שיש להם השפעה מאת ה' להבין ולהורות כדת וכהלכה וכמו שאמרו לאוקמי גירסא סיעתא דשמיא אבל לא באו כלל למדריגת שכינה שורה עליו שיה' בכלל מרכבה לשכינה ואפי' כולם צדיקים ורק אם יה' כ"ב אלף והגם שאצל אברהם אבינו לא מצינו כ"ב אלף אולי הי' שם גרים כ"ב אלף שגייר א"א

ע״ה או שאברהם אבינו הי׳ כולל כל נשמת ישראל והי׳ יותר מכ״ב אלף.

ובדרך זה אפשר לתרץ בפשוט דהרי מצינו ששקול משה רבינו ע״ה כנגד ששים ריבוא וא״כ שנים ושלשה ועשרה שהם במדריגה זה ששקולים ככ״ב אלפים באמת גם עליהם שכינה שורה.

וכבוד גיסי הגה״צ מו״ה שלמה זלמן ל״ש שליט״א אבדק״ק פה אמר דגבי שנים שלשה ועשרה אין השכינה שורה רק בשעת לימודם וכמו שאמרו שם שנים שישבו ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה אז ביניהם משא״כ אם יש כ״ב אלפים אז שכינה שרויה בתדירות תמיד אצלם ודו״ק — ועיין בס׳ עורה שחר מערכת ש׳ אות א׳.

סימן י

לר׳ **שמואל מראקאוויטש** נ״י.

בדבר קושיתו בפירש״י פ׳ נשא בפסוק וכל תרומה מכל קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן לו יה׳ ופירש״י אמר רבי ישמעאל וכי תרומה מקריבין לכהן והלא הוא המחזיר אחרי׳ לבית הגרנות ומה ת״ל אשר יקריבו לכהן אלו הבכורים שנ׳ בהם תביא בית ה׳ אלקיך ואיני יודע מה יעשה בהם ת״ל לכהן לו יה׳ בא הכתוב ולמד על הבכורים שיה׳ נתונין לכהן עכ״ל והקשה הלא בפירוש כתוב בפ׳ קרח בכור כל אשר בארצם אשר יביאו לה׳ לך יה׳ כל טהור בביתך יאכלנו וא״כ מפורש בקרא דהם מתנות כהונה ושייך לכהן ולמה לי קרא דפרשת נשא עכ״ל — הנה עיינתי בו וראיתי שצריך עיון בדבר היטב ומה שרצה ליישב וגם לומר בשם ידידינו ר׳ יצחק נ״י דאין מוקדם ומאוחר בתורה ולא נאמרה הפרשיות בפעם אחת לא הבנתי כלל דחדא דלא צריך לומר אין מוקדם ומאוחר דבלא״ה קרח הוא אחר נשא — אמנם באמת לא הביאו בכורים רק אחר שנכנסו לארץ ואז כבר נאמרה כל התורה כולה שכבר נשלם ע״י משה רבינו ע״ה וא״כ למה לו תרי קרא.

וחפשתי בספרים ומצאתי שכבר קדמו בקושי׳ זה בנחל קדומים עה״ת בפ׳ נשא וכתב ויש לפרש דהספרי כוונתו דאינו יודע מה יעשה בהן כלומר אינו יודע אם הם ממון כהן לגמרי שיוכל לקדש בהם את האשה להכי איצטריך הך קרא להכי לכהן לו יה׳ לשון הויה שיכול לקדש בהם את האשה גליון על רש״י הנכתב בקלף ישן נושן שנת רכ״ב — וכ׳ עוד ומצאתי שהרב הגדול מהר״ש אלגאזי ז״ל בסוף זהב שיבה העלה בכחו כן באריכות ותא חזי דאשר חידושי האחרונים כבר כתוב לראשונים בקצרה עכ״ל — וכמדומה לי שאותו כתב יד הגליון כ׳ הרע״ב מברטנורא שראיתי בפירושו על רש״י שממש כתוב כן דסד״א יהא בהן צד קדושה הואיל וכ׳ התם ואשר יביאו לה׳ לכך כתיב מקרא זה אשר יקריבו לכהן שיה׳ נותנין לו ויוכל לקדש בהן את האשה עיי״ש.

ובעיקר הדבר לע״ד לא קשיא כלל דמבואר בש״ס מנחות פ״ד ע״ב דהאי קרא דפרשת קרח איירו במנחות ולא בבכורים עיי״ש ומעתה שפיר איצטריך האי קרא כאן בפ׳ נשא שיתן הבכורים לכהנים ודו״ק.

שוב ראיתי שגם הרמב"ן בנימוקו עה"ת פ' נשא עמד על הספרי ותירץ ב' תירוצים אחד שכאן מפרש קודם שיתן לכהן ואח"כ בפ' קרח כלל אותו בכל מתנות כהונה ולהודיע כמה ענינים שיכול לאכלו כל בני ביתו — ועוד תירץ דאי מפרשת קרח סד"א דיתן לכל כהן שירצה כמו תרומה להכי כתיב כאן לכהן הקרוב ששייך לכהני משמורה עיי"ש ודו"ק.

ומה שהקשה בפירש"י במס' ביצה י"ג ע"ב שכתב דאם הקדים בן לוי ליקח מעשר קודם שיתן הישראל תרומה גדולה לכהן יפסיד הכהן וקשיא לך למה יפסיד הלא אדרבה מרויח הכהן שיקבל מן הלוי יותר מעשר ומעשר הוא יותר מתרומה הניתן רק אחד מחמישים עכ"ל.

ת ש ו ב ה

לכאורה רציתי לומר דאותו כהן הרגיל ליקח תרומה מבעה"ב זה במכירי כהונה יפסיד ואף שיתן הלוי יותר מ"מ לכהן אחר יתן אבל לא לזה ויפסיד — אמנם באמת אח"כ חשבתי חשבון יפה וראיתי שצדקו דברי רש"י בפשיטות שבאמת יה' הפסד לכהן ואף אם לו יתן הלוי מעשרו — וימחול לחשבון יפה ויראה שהאמת כן הוא כי הסברא הוא שיותר יש לכהן אם יקח מדבר אחד שני פעמים מאם יחלקו קודם לו הלוי וישראל ויתן כל אחד מחלקו שלא יקבל רק פ"א מכל אחד והבן.

סימן יא

אלקים יחנך בני בכורי הילד היניק וחכים כמר **פנחס** נ"י.

הנני להשיב לך על תמיהתך מה שקשה לך בפסוק איוב ג' י"ז שם רשעים חדלו רוגז היינו שלא יחטאו שם שאין להם שם יצה"ר וקשיא לך מהא דאמרו חז"ל בעירובין דף י"ט ע"א רשעים אפילו על פתחו של גיהנום אינם חוזרים בתשובה שפשעים והולכים לעולם עיי"ש הרי משמע שגם שם לא יחדלו מרוגז עכ"ל.

ולע"ד נראה לתרץ חדא דשם בש"ס עירובין מחלק בין פושעי ישראל לבין פושעי עכו"ם דפושעי ישראל מלאי חרטות אבל פושעי אומות העולם פשעו ואזלו אמנם קצת דוחק להעמיד קרא דאיוב בפושעי ישראל שהרי איוב מחסידי אומות העולם הי' ובוודאי דיבר סתם גם מרשעי עכו"ם ועוד בפ"ק דר"ה דף י"ז ע"א מוקי לה האי קרא דילפי' מיני אפי' בפתחו של גיהנום אינם חוזרים אפי' בפשעי ישראל רק שהם מינים ומסורת והאפקורסי' שכפרו בתחיות המתים וכו' עיי"ש וכמו שכ' המהרש"א בח"א בעירובין שם אמנם באמת לפי זה ממילא לא קשיא כלל שרשעים אינם חמורים כ"כ ואינם פושעים כל כך וכמו שראיתי לפרש יגמר נא רע רשעים היינו שאות ש' שכתוב ברשעים הוא מצד הקדושה וקצת מצוה שלהם והיא אות אחת מהשם שד"י וע"כ אמר דוד המלך ע"ה יגמור נא ה' רע רשעים שיטול מהם את

הש' וישארו רע לגמרי וע"כ אמר בעל הגדה רשע מה הוא אומר כו' ואף אתה הקהה את שיניו היינו שתחלוש אות הש' שלו ועכ"פ מי שהוא רשע יש לו עוד קצת חלק בקדושה וע"כ שם רשעים חדלו רוגז אבל פושעי ישראל המינים וכו' הם אפי' בפתחו של גיהנום אינם חוזרים והבן עוד נראה דשם במס' עירובין בעצמו הש"ס פריך לה ומסיק שפשעי כבר וכבר חטאו אבל לא שפשעו ואזלו עיי"ש.

אמנם לפי"ז יקשה מה שהקשית ג"כ מש"ס גיטין דף נ"ז ע"א שאונקלוס בר קלוניקוס אסקי' לטיטוס בנגידא כו' ואמר לי' זיל אגרי בהאי עלמא והוית רישא כו' ואסקי' לבלעם ואמר לא תדרוש שלומם של ישראל עיי"ש הרי גם שם חטאו ולא חדלו רוגז — וצריך לומר ג"כ שם שהם היו מאותם המינים כו' שחטאו גם שם.

עוד אפשר הפירוש בקרא שם רשעים חדלו רוגז שאפי' אם הי' רוצים לחטוא אין ביכלתם שם לחטוא ודו"ק.

סימן יב

נשאלתי מידידי לבאר להם דברי חז"ל התמוהים שאומות העולם מונים אותנו בהם „טוב שבגוים הרוג" ואיך נמצאת מימרא זאת בש"ס.

ת ש ו ב ה

ראשון תחילה אכתוב איזה פירושים אשר שמעתי לפרשו א' דישנם כמה אומות שחושבים על עצמם שמלומדים המה קולטובירט ואין להם משפט מות ואף הרוצח נפש ועושה כל רע אינו יענש למיתה וזה באמת רע לא טוב כי הם מרבים שופכי דמים כמובן ע"כ אמרו חז"ל טוב שבגוים הרוג היינו שטובה היא בגוים שיש בהם משפט מות שעי"כ לא יתרבו רוצחים שישמעו ויראו ב' שמעתי לפרש עפ"י מאמר הקרא מרשעים יצא רשע וטובתם של רשעים רע הוא לצדיקים וע"כ לא תקבל ממנו טובה שיצמח מזה רע וזה טוב שבגוים היינו טובה זה שנתן לך הגוי הרוג היינו שלא תחוש עליו ולא תקבלו — ג' שמעתי שהגוים כולם רשעים ואף הטוב שבהם אומר בפיו הרוג את ישראל — ושמעתי כי רב אחד השיב לכומר שתרגום של הרוג קטול היינו שטוב שבגוים המה הקטאלוק — והנה כל זה בדרך צחות ואין זה מספיק לבאר המימרא הזאת ע"כ אכתוב מקור המאמר.

א) במס' סופרים סוף פרק ט"ו הלכה יו"ד תני ר"ש בן יוחאי הטוב שבעובדי כוכבים בשעת מלחמה הרוג עיי"ש מעתה מובן לכל שאין מימרא זה נאמר רק בשעת מלחמה וכן דרך כל האומות העולם גם בזמן הזה להרוג ולאבד וכל הזריז ה"ז משובח.

ב) אמנם מאמר זה מובא גם במכילתא סדר בשלח פרשה א' אות ז' וז"ל טוב שבמצרים הרוג עכ"ל וכן בירושלמי ד"ו קידושין פ"ד הי"א הכשר שבמצרים הרוג — וברש"י עה"ת בשני כתבי יד ישנים בבית עקד

הספרים באוקספורד ובדפוסים הישנים וכן הוא בבעל הטורים שמות ט' כ' עיי"ש — והנה בכל אלו מקומות לא נזכר כלל בשעת מלחמה. הגם שכנראה קאי על שעת מלחמה שהי' בין עם ישראל לבין המצריים אמנם לא כתוב בלשון הזה מ"מ עכ"ח איירו בכל המקומות דוקא בשעת מלחמה וכמו שכ' בירושלמי מובא בתוס' למס' ע"ז דף כ"ו ע"ב בד"ה ולא מורידין דאמרי' שם העובדי כוכבים לא מורידין ולא מעלין והקשה בתוס' ממס' סופרים הנ"ל דאמרינן טוב שבכנענים הרוג וכ' דבירושלמי דקידושין מפרש דהיינו בשעת מלחמה עיי"ש שהביא ראי' לזה — והנה מזה משמע שלא הי' הגירסא לפני בעלי התוס' „בשעת מלחמה" כמו שהוא כעת לפנינו דא"כ לא הי' מקשה התוס' מעיקרא — ואעפי"כ תירצו כן עפ"י ירושלמי וע"כ כתבוהו אח"כ בפנים ובכל המקומות איירו כן וכמו שכ' הירושלמי.

ג) והנה מכל המקומות הנ"ל שהבאתי לעיל מוכח דקאי על המצריים וכמו שכ' בפירוש במכילתא ובכל המקומות הביא ממצריים היתה דבר ה' כנ"ל וא"כ לא קאי כלל על האומות של כעת — וגם אם הגירסא עכו"ם או עובדי כוכבים או כנענים קאי רק על האומות ההם שלא האמינו ביחודו של עולם והרשיעו מאוד בג"ע ש"ד ע"ז. אבל כעת בוודאי לא נאמר זאת כמובן לכל ודו"ק.

סימן יג

לידידי מו"ה **שלמה זאלקי ראזענוואסער** נ"י שלו'.

אודות ששאל ממני שלמדתי בין מנחה למעריב בחיי אדם סוף ה' חנוכה דמי שיש לו יארצייט בחנוכה לא יחשוב לפי ימי החנוכה אלא לפי ימי החודש שהרי לפעמים ר"ח טבת יום א' ולפעמים ב' ימים [ומקורו בטו"ז או"ח סי' תקס"ח סק"ד] והקשה שיש לו יארצייט ל' כסליו א' דר"ח טבת זה איזה שנים ולא הי' כלל כסליו חסר.

ת ש ו ב ה

הלא דבר ידוע לכל שחודש כסליו רוב פעמים מלא אמנם לפעמים חסר ולא הוי רק כ"ט יום ועיין כל ענין קביעות החדש בתפארת ישראל קודם סדר מועד ונקרא שבילי דרקיע שהסביר הענין ומפרש שבכל שנה בין פשוטה ובין מעוברת יש סימן כגון בשנה זה שהוא זש"ג פשוטה וכוונה שאות ראשון מורה על קביעת יום ראש השנה היא ביום ז' בשבוע ואות האחרון הג' מורה על ראש חודש ניסן ואות האמצעי מורה אם השנה יה' חשון וכסליו שלימים או כסדרן רצה לומר אחד חסר ואחד מלא או חסרים ואם נכתב אות ח' באמצע אז סימן שיה' שניהם חסרים וזה פשוט — וימחול לחשוב ולראות דבשנת תרפ"ג תרע"ט תרע"ה תר"ע תרס"ח תרנ"ט הי' כולם חסרים — ומר

שכח או טעה דבוודאי בשנת תרפ"ג הי' לו יארצייט ולא ביום ל' כסליו כי אז הי' חסר.

והנה בשנה שחסר אימתי יה' לו יארצייט הנה כבר האריכו בזה הטו"ז ומג"א באו"ח סימן תקס"ח ודעת הטו"ז דיקבע ביום כ"ט לחודש כסליו והמג"א מחלק עיי"ש ובתשו' פנמ"א ח"ב סי' פ"ג חולק על הטו"ז וכ' שיאהרצייט יה' ביום ר"ח וכן במאמר מרדכי סימן יו"ד כתב כן ועיין בשערי תשובה שם אות ט"ז שכ' שעכשיו נהגו כמג"א וכן כתב המחצית השקל שם וכן פסק בקיצור ש"ע סי' רכ"א אות ד' עיי"ש וכן בחכמ"א שער השמחה כלל קע"א אות י"א עיי"ש ודו"ק — וכן פסק במטה אפרים בסופו בהלכות קדיש יתום עיי"ש.

סימן יד

לידידי הרבני החסיד המו"מ בתו"י מו"ה מאיר שו"ב נ"י.

בדבר שאלתו שבר"ח טבת שהוציאו שני ספרים לקראת בהן ושניהם היו מגולגלים במקום שהי' צריך לקרות בהן היינו שבאחד הי' של ר"ח והשני של חנוכה אמנם טעו ויהוציא ראשון הספר שהי' של חנוכה ואח"כ של ר"ח מה יעשה אם יקרא קודם ר"ח היינו בשל חנוכה ויה' צריך לגלגל ואיכא טירחא דציבורא הרבה בשני ספרים או ליקח השני לקרות בו קודם לכן.

הנה לכאורה אמאי אסור לקרות בשני קודם לראשון משום אין מעבירין על המצות אמנם מצינו אם לקח קודם תפילין של ראש לשל יד קיי"ל באו"ח סי' כ"ה סעי' ו' דמעבירין על המצוה ונוטל קודם של יד דטעמא איכא עיי"ש וכמו כן כאן מצינו דחמור טירחא דציבורא דבכה"ג קורא על פה אעפ"י דדברים שבכתב אסור לקרות על פה מ"מ משום טירחא דציבורא התירו — אמנם אפשר דרק התם בתפילין דיליף זאת מה"ת עיי"ש בטו"ז סק"א דהא אם פגע בתפילין קודם לציצית באמת מניח קודם תפילין משום דאין מעבירין על המצות עיי"ש בסעי' א' ובטו"ז שם סק"א וצ"ע.

אמנם נראה דאין זה בזיון כ"כ כיון דאח"כ יקרו בספר זה ואין מעבירין הוא דאיכא וכיון דאיכא טירחא דציבורא שפיר דמי — כמו אם צריך לקרות מג' ספרים וליכא רק שנים קיי"ל דלשלישי יקח בחזרה הראשון ולא השני — אף שאין מעבירין על המצות וזה איכא כאן מ"מ כיון דאיכא טעמא מעבירין כמו כן וצ"ע עוד בזה.

ובענין אי מותר ליתן ס"ת במתנה לנכרי שהוא יכבדו ויתנו לסגולה באוצרו הנה בדבר זה כבר נשאלתי עליה ואכרתי מכמה טעמים שעיקר ייחוסנו שאנו אומרים אתה בחרתנו מכל העמים ורצית בנו ורוממתנו מכל הלשונות שתתן לנו תורת אמת וכעת ישלחו זאת לנכרי.

ובפרט כי השי"ת נתן לנו התורה הזאת במתנה ואין דרך דבר המקובל

במתנה ליתנה במתנה לאחרים ומגיד דבריו ליעקב ואין מוסרין ד״ת לעכו״ם — שוב ראיתי בשו״ת מהרי״א אסאד בחיו״ד סי׳ רפ״ט שנשאל בזה מחכמי פולין והעלה לאיסור והביא שגם בשו״ת חסד לאברהם או״ח סי׳ י״ג העלה לאיסור ותלמ׳.

אפרים הלוי ביללויטצער
דומ״ץ

סימן טו

במה ששאל ממני שאודיעהו במה שנהגו העולם להקפיד שלא לסתום באר אם יש ממש בדבר זה.

ת ש ו ב ה

כבר כתבתי לעיל בתשובה ס״א בענין זה ושם כתבתי שלא מצאתי מקור לדבר אמנם כעת בא למחיצתי גיסי הרב הגאון הגדול כקש״ת מו״ה שמעון ל״ש שליט״א האבדק״ק לעכניטץ ואמר לי שמקורו ברמב״ם פ״ו מהל׳ מלכים הלכה יו״ד דהסותם מעיין עובר משום בל תשחית ולוקה מכות מרדות עיי״ש — ומעתה דין אחד לו עם קוצץ אילנות הטועים פירות וכמ״ש שם הרמב״ם ושייך לבל תשחית — ועיין בשו״ת ערוגת הבושם יו״ד סי׳ ק״כ.

ומה ששאלת ששמעת שבמקוואות שלנו חוששין שמא הם מי תמצית ולא הוי מעין נובע — הנה זהו דעת מהרי״ט וחששו כל האחרונים לדבריו ואנכי מצאתי רמז לזה מדברי הרמב״ן עה״ת בפרשת תולדות פ׳ כ״ו פסוק י״ז שכ׳ דרועי נחל גרר רבו עם רועי יצחק לנו המים כי הבאר בנחל ומימי הנחל הם אשר ימצו שם ומתמציתם ימלא הבור והנחל יתמעט בהם והנה הם שלנו ועל כן הזכיר הכתוב וימצאו שם באר מים חיים לאמור כי הי׳ מקור נובע מים חיים אין מימיו מן הנחל כאשר אמרו מריביו עיי״ש ועיין בתשו׳ לבושי מרדכי מהדו״ת חלק יו״ד סי׳ ק״א שהביא בשם גידולי טהרה בשו״ת סי׳ ב׳ כמה סימנים שיכולים להכיר ולידע בבירור איזה הוא באר מים חיים מעיין נובע ואיזה הוא חשש מי תמצית ושם כתב שלפעמים חזינן בבירור שהוא מעיין נובע מעצמו והנה בשו״ת דברי חיים כתב בכמה תשובות שמנהגינו שאין מחזיקין מקוואות שלנו למעיין ומחמרינן כל החומרות של מי תמצית אמנם בדברי חיים על הלכ׳ מקוואות כתב שיש לסמוך על סימנים איזה הוא מעיין ויכולין לסמוך בזה וצ״ע.

סימן טז

לבני אהובי הב׳ חיים אלי׳ נ״י ויזרח.

שאלתני אהובי בני נ״י מה שיש אתי בענין כללא דתנא ושייר דידעת שדרכי לינקוט כללים שאעתיק לך בענין זה.

הנה הגם שזה נמצא כמה פעמים בש״ס אעפי״כ לא מצאתי בספרי הכללים לדבר מזה ואכתוב לך מה שלקטתי בענין זה בעזה״י.

א) דרך המשנה והברייתא דתני ושייר משום דאטו תנא כי רוכלא ליחשיב וליזול (גיטין ל״ג ע״א) אמנם אעפי״כ יש הרבה היוצא מכלל זה כאשר אפרט.

ב) לא אמרינן תנא ושייר אלא אם שייר טפי מחד אבל חד לא משייר ומאי דקתני דוקא קתני וכדפריך בכ״מ שאומר תני ושייר מאי שייר דהאי שייר והטעם כיון שטרח תנא למיתני כולהו מילי לא הוי משייר חדא דשיורא דחד מילתא לאו שיורא הוא (קיצור כללי המשנה).

ג) אם תנא מניינא אז לא שייר כדאמרינן בפ״ק דקידושין דף ט״ז עמוד ב׳. וכ״ת תנא ושייר והא ארבעה קתני וכן במכות כ״א עמוד ב׳ עיי״ש. וכן כתבו בתוס׳ יבמות ג׳ ע״ב ד״ה למיעוטא ותי׳ שם — אמנם התוס׳ שם בד״ה והא הוכיחו דאמרינן תנא ושייר אע״ג דתנא מניינא מפ״ב דסוטה דף ט״ז ע״ב עיי״ש ורק דכאן קתני ואי אתה יכול לומר ארבעה באחד מהן עיי״ש — וכן כתבו התוס׳ בסוטה הנ״ל בד״ה תנא ושייר וכן כתבו התוס׳ במס׳ מנחות דף י״ח ע״ב בד״ה מניין ושם כתבו לתרץ ג״כ מה דפריך הש״ס במכות כ״א ע״ב דפריך תנא תני שמונה ואת אמרת תנא ושייר דמשמע במניינא לא שייר וכתבו דשאני התם דמשמע דאתא לטפויי לאוי וגם הביאו שם ראי׳ מפ״ק דגיטין ח׳ ע״א שלשה דברים שוה סוריא לארץ ישראל ותנא מניינא ושיירו עיי״ש.

וכן כתבו התוס׳ במס׳ ב״ק דף צ״ה ע״א ד״ה המשה ותוס׳ ב״ק צ״ה ע״ב ד״ה שלשה עיי״ש — ועוד כתבו כן בגיטין דף נ׳ ע״ב ד״ה אין מוציאין עיי״ש — וכן כתבו תוס׳ כתובות דף נ״א ע״ב בד״ה חמשה עיי״ש ודו״ק.

ד) היכא דתנא אין בין לא שייך לומר תנא ושייר כדמשמע במרובה ב״ק דף ס״ב ע״ב דאמרינן מי קתני אין בין מרובה קתני תנא ושייר וכן כתבו שם בתוס׳ ד״ה מרובה — אמנם התוס׳ בפ״ק דמגילה דף ח׳ ע״א ד״ה אין בין כתבו להוכיח ממס׳ תענית דף י״ג ע״ב דאמרי׳ תנא ושייר אע״ג דתנא אין בין עיי״ש — וכן כתבו בתוס׳ שבת דף ס״ג ע״א ד״ה אין דאין בין לאו דוקא ותנא ושייר עיי״ש — אמנם כנראה מתוס׳ תענית י״ג ע״ב ד״ה מאי ותוס׳ חגיגה ח׳ ע״א ד״ה אמאי שאין בין דוקא וליכא למימר תנא ושייר עיין בדבריהם ודו״ק.

ה) אם קתני אלו אזי הוי דוקא ולא משייר כדאמרינן בפ״ק דמס׳ קידושין דף ט״ז ע״ב ודף מ׳ ע״א. אמנם התוס׳ בכמה מקומות בש״ס כתבו איזה חילוקים אף דתנא אלו אעפי״כ לפעמים משייר והנני אפרטם. א. כתבו התוס׳

במס' יבמות דף פ"ד ע"ב ד"ה אלא דבכל מקום ששונה התנא שני ענינים כמו אלו יש להם ואלו אין להם אזי אמרינן תנא ושייר אף דכתיב אלו וכן כתב ג"כ בתוס' כתובות כ"ט ע"א סוף ד"ה ועל הכותית עיי"ש. ב. עוד כתבו בתוס' יבמות שם דאמרינן תנא ושייר אף דכ' אלו יען דלא נקיט אלו אלא לפרושי הא דקתני ענינים הרבה ברישא יש מותרות ויש אסורות עיי"ש. ג. כתבו התוס' במס' זבחים דף פ"ד ע"א ד"ה הלן דאע"ג דקתני אלו אעפי"כ לא ודוקא אלו אלא תנא ושייר דברים שהם נשמע במכ"ש מדברים שהם מפורשים במתני עיי"ש. ד. כתבו בתוס' במס' שבועות דף ל"ט ע"א ד"ה ואלו אע"ג דקתני אלו אעפי"כ שייר כמה דברים יען דאיכא שום גוונא בהנהו דתני במתני' דליתי' בהני דשייר להכי תני להו לחודייהו במקום אחר עיי"ש. ה. כתבו בתוס' שבת דף ע"ה ע"ב ד"ה חסר אע"ג דקתני אלו שייר דברים שאינם חשובים כ"כ כמו דברים ששנוים במשנה שאינם מבוררים כ"כ וכ' דכה"ג משנו בפ"ק דקידושין ט"ז ע"ב דבר שיש לו קצבה קתני דבר שאין לו קצבה לא קתני עיי"ש.

ו) לא אמרינן תנא ושייר רק במשנה או בברייתא אבל הפוסק לא משייר מידי [הרדב"ז במודפסות סי' רע"ז] מובא בשיירי כנה"ג בכלל התלמוד אות ס"ה עיי"ש — וצ"ע משי"ך יו"ד סי' צ"ח ס"ק כ"ז ודו"ק.

ז) וכעת אפרט לך מקומות בש"ס דקתני תנא ושייר סוכה נ"ד ע"א תענית י"ג ע"ב י"ד ע"א יבמות כ"א ע"א ע"ג ע"א פ"ד ע"א כתובות מ"א ע"א קידושין ט"ז ע"ב מ' ע"א נזיר לח ע"ב סוטה ט"ז ע"א ב"ק יו"ד ע"א ט"ו ע"א נ"ג ע"ב ס"ב ע"ב מכות כ"א ע"ב.

כל זה כתבתי לך בחפזי ואי"ה עוד אנופף את ידי בענין זה.

אביך הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן יז

א) העליתי בשנה הלזו שנת ה' תרפ"ז שחל ער"פ להיות בשבת ומבואר באו"ח סי' ת"ע סעי' ב' שהבכורות מתענים ביום ה'. והנה כבר נתפשט המנהג בכל תפוצות ישראל לעשות סיום מסכתא להבכורות ולאכול דהוי סעודת מצוה וכבר דברו מזה האחרונים שלא הוי עפ"י דין אמנם כבר נהגו כן והנה אמרי' בש"ע או"ח סי' תרפ"ו ברמ"א דאם חל פורים ביום א' שמתענין ביום ה' שלפניו וחל בו ברית מילה מותר לאכול על המילה ולמחר ביום ו' יתענו האוכלים וא"כ כשעושין סיום ביום ה' לפני הפסח ואוכלין צריך להתענות למחר ביום ו' ע"כ נראה לענ"ד לעשות עוד סיום ביום ו' ג"כ ודו"ק.

ב) חקרתי זה כמה שראיתי שאנשי מעשה מקפידין שלא לכבות את הנר בפה ואמרו לי יען שיש מלאך ששמו פאאה וכדומה שאסור לאומרו וכעת ראיתי הטעם מבואר בסוף ספר ראשית חכמה בחופת אלי' רבה שער שלשה

וזה לשונו שלשה דברים העושה אותם דמו בראשו המכבה את הנר בפיו מפני שנכפה עיי״ש — ועיין בסוף ספר יש נוחלין באזהרות.

ג) המנהג שמכסים במטפחת את המראה הנקרא שפיגעל בבית האבל לא מצאתי עד כעת מקור לזה אמנם המנהג הוא כן.

ד) הנה בכללא דתנא ושייר יעדתי לעיל בסימן (פב) [טז] להוסיף עליו איזה ענינים והגם שאין לי פנאי כעת להאריך מ״מ אגב אכתוב איזה גרגרים נוספים מה שנתחדש לי עד כעת — כתבתי שם באות ב׳ דמשום חדא לא משייר וע״כ פריך בכ״מ מאי שייר דהאי שייר אמנם כתבו בתוס׳ במס׳ ב״ק דף ס״ב ע״ב סוף ד״ה מרובה קתני בשם יש מפרשים דאין לחוש הכא הא דאינו משייר רק חדא כיון דלא נחית למניינא אלא דגלי לך שיש רבוי בכפל מד׳ וה׳ עיי״ש — עוד מצאתי שם בתוס׳ דתרי לישנא דש״ס שם בב״ק ס״ב ע״ב פליגי אי שייך בלשון שכ׳ מרובה תנא ושייר או לא דלשון ראשון ס״ל כיון דתנא מרובה לא שייך לומר שייר כמו באין בין אבל ללישנא בתרא ס״ל דוקא באין בין לא שייר אבל בלשון מרובה שפיר שייר עיי״ש — ועוד אדבר במקום אחר מכללא דשייר ודו״ק.

ה) אמרתי לפרש בהגדה של פסח שמונה מי יודע שמונה אני יודע שמונה ימי מילה עפ״י הש״ס בפ״ב דמגילה שמפרש הסדר של ש״ע וקאמר מפני מה ניכתוב רפואה בשמיני משום דמילה ניתנה בשמיני שצריך רפואה וזה הי׳ כוונת בעל הסדר שמונה מי יודע מפני מה נסדר ברכת רפואה בשמיני שמונה אני יודע שמונה ימי מילה משום הכי נסדר כן ודו״ק.

ו) במס׳ מגילה פ״ב אמרינן דרבי דריש מדברים הדברים ורבנן לא דרשו נראה דרבי לשיטתו דס״ל במס׳ שבת פרק הזורק ט״ל מלאכות מדברים הדברים ודו״ק.

ז) ראיתי בס׳ מנהגי מהרי״ל ה׳ חנוכה דפרנסת המהרי״ל לגופו ברוב הי׳ שכר שדכנות עיי״ש וכעת ראיתי במג״א הי׳ פסח סי׳ תע״ב סק״ב שכ׳ ומהרי״ל לא הי׳ משתמש במשכנות של נכרי כ״א בפסח עיי״ש משמע מזה שהלוה מעות לנכרים ברבית וזה הי׳ ג״כ פרנסתו ואולי אשתו הי׳ פרנסתו מזה ובפסח הי׳ אוכל בבית אשתו ודו״ק — שוב חפשתי במנהגי מהרי״ל בסדר האגדה שכ׳ שאביו מהר״ם סג״ל נהג להשם על השלחן כלים ממושכנים מן הגוים עיי״ש.

ח) במהרי״ל ה׳ מצות דרש מהר״י סג״ל מאד מאד יזהרו שתהא האפייה תיכף לעשיית המצות ולכתחילה אין להניח המצות פנויים כלל כך כתבו הגאונים ובדיעבד שיעור השהייה להתחמץ כדי הילוך מיל שהוא אלפים אמה והוא מעט יותר משליש שעה עיי״ש ופלא בעיני שבש״ע יו״ד ה׳ מליחה סי׳ ס״ט סעי׳ ו׳ כתב המחבר בשם הרמב״ם שיעור שהיה במלח אינו פחות מכדי הילוך מיל שהוא כדי שלישית שעה בקירוב וכתב שם בש״ך ס״ק כ״ה דמיל הוי שלישית שעה בקירוב דהיינו פחות חל׳ ל׳ מן השעה וכו׳ והיינו שמונה עשר מינוט וחזינן דהוי פחות משליש שעה אבל לא יותר — ואולי ט״ס במהרי״ל — שוב ראיתי בש״ע או״ח ה׳ פסח סימן תנ״ט סעי׳ ב׳ ובמג״א

שם ס"ק ג' ובחק יעקב שם ס"ק יו"ד. שהאריך בזה והביא דברי מהרי"ל שס"ל לשיטתו דשיעור מיל הוי שני חומשי שעה עיי"ש.

ט) נשאלתי מהו הלשון מיירא שאמרו על העיסה שלשין מצות מצאתי כעת במהרי"ל ה' המצות כ' בשם א"ז שאין ללוש יותר ממיר"א דהיינו שיעור חלה ובוודאי הי' מדה שקראו כן ודו"ק.

י) נשאלתי על המנהג שנהגו העולם דחתן קודם חופתו מתיר כל הקשרים שעל בגדיו ואמרתי דנראה לי הטעם שזה הוא סגולה שלא ישלוט שום כישוף שלא יוכלו לקשרו.

יא) בסוגי' דעיתי קשה לי אמאי לא מקשה הש"ס על רפרם ממתני' פרק קמא דמגילה אין בין שבת ליוהכ"פ אלא שזה זדונו בידי אדם וזה זדונו בידי שמים ולרפרם הלא יש חילוק עירוב והוצאה לשבת ולא ליוהכ"פ וצ"ע כעת ואין להאריך.

יב) אמרתי לפרש הפסוק ע"כ יעזוב איש את אביו ואת אמו והי' לבשר אחד. ג' שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו והנה התאוות גופניות בא מחלק האבות ורוחניות מהקב"ה וצריך לקדש עצמו בשעת תשמיש שיעזוב לגמרי החלק של האבות ויעזוב את אביו ואת אמו בעת ודבק באשתו שלא יה' לו שום תאוה גשמי כ"כ שיחשוב בדעתו שאשתו הוי כאלו בשרו היינו בשר אחד כמו שאין לו תאוה בבשרו כמו כן באשתו היינו שיה' הנ"ל לש"ש.

סימן יח

אלקים יחנך בני בכורי כמר פנחס נ"י ויזרח.

בדבר הערותיך על המדרש תנחומא פ' נח שכ' תמים זה אחד משבעה מהולים שנולדו בעולם אדה"ר נברא מהול ושת בנו נולד מהול דכ' ויולד בדמותו כצלמו נח נולד מהול דכ' תמים הי' בדורותיו. יעקב נולד מהול דכ' ויעקב איש תם ויוסף נולד מהול דכ' אלה תולדות יעקב יוסף שהיה דומה לאביו משה נולד מהול שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא. ואיוב נולד מהול דכ' איש תם וישר ע"כ. וקשה לך הלא מצינו דגם גד בן יעקב נולד מהול וכן כתב רש"י בפ' ויצא ל' פסוק י"א בשם מ"א שנולד מהול עיי"ש.

ת ש ו ב ה

אהובי בני גברא אגברא קא רמית דרש"י הביא זאת בשם מ"א אבל המדרש תנחומא פליג על זה וס"ל דלשון בגד לא בא לדרש הזה אלא לדרש אחר שהביא רש"י שם ועיין בתרגום יונתן שפירש ג"כ פירוש אחר ועיין בפי' רשב"ם שפליג ג"כ על מה שכ' רש"י דגד לשון מילה עיי"ש — ובאמת מצינו כבר דרשות חלוקות בכמה נולדו מהול דהתנחומא הנ"ל כתב דז' נולדו מהול ועיין באבות דרבי נתן פרק ב' סי' ה' חשיב י"ג שנולדו מהול ואלו הן אדם, שת, נח, מלכי צדק, יעקב, יוסף, משה, איוב, בלעם, שמואל, דוד,

זרובבל, ירמי', ובילקוט ראובני ספר שכחת לקט חשב ג"כ י"ג אחרים ואלו הן: אדם, שת, חנוך, נח, שם, תרח, יעקב, יוסף, משה, שמואל, דוד, ישעיה, ירמי', עיי"ש.

והנה עיין ברש"י עה"ת פ' בלק כ"ד ד' עה"פ נפל וגלוי עינים פירש לפי' שהי' ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו עכ"ל משמע שבלעם לא נולד מהול וראיתי בענף יוסף על המדרש תנחומא שהעיר מזה על האבות דר"נ וכ' אפשר מחמת שלא פרע הי' כאילו לא מל או אפשר שרשע זה משך לו המילה עכ"ל ולענ"ד פשוט שדרשות חלוקות הן.

עוד ראיתי שם בענף יוסף שהעיר מבראשית רבה פ' י"א ששאל מין אחד אם חביבה היא המילה מפני מה לא נתנה לאדם הראשון משמע שאדם לא נברא מהול וכל המדרשות לעיל משמע שנברא מהול.

ועיין במדרש שוחר טוב מזמור ט' י"ג נולדו מהולים אדם הראשון, שת, חנוך, נח, שם, תרח, יעקב, יוסף, משה, שמואל, דוד ישעי', ירמי', והוא ממש כמו שהביא הילקוט ראובני הנ"ל וכנראה מכאן הוציא זאת — ועיין בתנחומא באבער פ' נח סי' ו' כתוב עשרה בני אדם נולדו מהולים ועיי"ש בהגהות שכ' אולי ט"ס וצ"ל י"ג. ועיין בילקוט ירמי' רמז רס"א הביא מאבות דר"נ שי"ג נולדו מהולים אבל משנה קצת שחשיב שם, אדה"ר, שת, נח, שם, יעקב, יוסף, איוב משה, בלעם, שמואל, דוד, ירמי', זרובבל, עיי"ש.

והנה ראיתי שם במדרש שוחר טוב מזמור ט' סי' ז' כתוב שכל מי שנכפל שמו נולד מהול וקשה הלא כתיב גבי אברהם אבינו בסוף פרשת וירא בפרשת העקידה כ"ב סי' י"א ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים ויאמר אברהם אברהם כו' ואעפי"כ לא נולד מהול וצ"ע ואולי אפשר רק מי שהקב"ה בעצמו קראו בשמו כפול נולד מהול אבל כאן מלאך קרא אותו ודו"ק.

עיין בכסא רחמים להחיד"א בתוספתא על מס' אבות דרבי נתן פ"ב שהעיר בכמה ענינים שכתבנו גבי בלעם ועוד העיר דמשמע מש"ס ע"ז דף ו' דנח לא נולד מהול דלומד הש"ס דנח לא הי' טריפה דתמים כתיב בי' ופריך ודלמא תמים בדרכיו צדיק כתיב בי' כו' עיי"ש דמשמע דהמקשן והתרצן כולם סוברים דפי' תמים או שלא הי' טריפה או תמים בדרכיו וכ' דאמוראי דהתם ידעו דאיכא תנאי דפליגי על ברייתא דאבות דר"נ וסברי שלא הי' מהול עיי"ש — ולענ"ד נראה דמלשון תמים או דרשינן דקאי על הגוף דגופו של נח הי' תמים א"כ נשמע תרוייהו דפשיטא מי שהוא טריפה לא נקרא תמים וגם מי שאינו מהול ג"כ אינו תמים ויען דכתיב בי' תמים וקאי על גופו א"כ נשמע שפיר דלא הי' טריפה והי' נולד מהול וע"ז פריך הש"ס ודלמא תמים בדרכיו דלשון תמים לא קאי על גופו ואינו נשמע כלל שלא הי' טריפה או נולד מהול רק דקאי על מעשיו ומשנו הש"ס וא"ש.

ועוד נראה דגבי נח סמיך אקרא אחרינא דנולד מהול דכתוב נח נח וכל מי שנכפל שמו נולד מהול כמו שהבאתי לעיל ממדרש שוח"ט מזמור ט' ולא הביא הקרא דתמים לעיקר מילתא דכן דרך הש"ס וכמו שהביא התוס' בכמה דוכתן אמנם עיין בבראשית רבה פרק לח דשם כתוב כל מי שנכפל שמו בטוח שנוחל עוה"ז עוה"ב וצ"ע ודו"ק.

סימן יט

יגמור ה' החתימה לטובה לכבוד אהובי תלמידי חביבי היניק וחכים ירא' ושלם כמר יעקב מצליח נ"י.

פניתי מעט זמן לברר שאלתך אם נכון בעשי"ת בעת חזרת ש"ץ התפילה לומר זכרינו לחיים ומי כמוך כדרך אנשי אונגארין וזיבענבירגען או יותר טוב המנהג של אנשי פולין ומארמאראש שהקהל אינו חוזר ואומר זכרינו ומי כמוך רק הש"ץ ומה טעם בחילוקי המנהגים עכ"ל.

ת ש ו ב ה

חפשתי בספרים ומצאתי בס' טעמי המנהגים בשם הגה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע עפ"י שהביא הטור בשם מהר"ם מרוטנבורג ז"ל במה שאומרים זכרינו לחיים ואמאי לא אמרי' זכרינו לחיים טובים כמו שמתפללים בספר חיים טובים כו' דדרך העולם כשאדם מבקש מחבירו מבקש קודם כל דבר מיעוט וכשרואה שהוא מתרצה ליתן מבקש עוד דבר גדול ממנו וע"כ בתחילה אומרים זכרינו לחיים ואח"כ מבקשי' וכתבינו בספר חיים טובים או בספר חיים טובים עיי"ש — ומעתה הטעם כיון דבתפלת הלחש כבר אמר וכתבינו בספר חיים טובים אינו הגון שיאמר עוד דבר קטן זכרינו לחיים עיי"ש.

אמנם בקו' הטור הנ"ל אמאי אין אומרים זכרינו לחיים טובים הי' נראה לי לפרש עפ"י שראיתי בס' לקוטי מאיר שהביא בשם טע"ה בלקוטים בשם הגאון בעל חתם סופר שהקפיד אם שותין זה לזה לחיים שלא לומר לחיים טובים לבד כי זה שני תיבות בגמטרי' קללה ר"ל, רק לומר לחיים ולברכה עיי"ש וראיתי מה"ט נמי הרבה מדקדקין גבי יעלה ויבא שלא לומר זכרינו לחיים טובים רק לומר לחיים.

ומעתה נראה משו"ה אין אומרים גבי זכרינו לחיים טובים ורק זכרינו לחיים וכן גבי מי כמוך אב הרחמים זוכר יצוריו לחיים ברחמים ולא רצו לומר לחיים טובים מטעם הנ"ל אבל גבי בספרי חיים כו' גם בכתוב לא חשו לזה יען דשם קאי שיכתוב אותו בספר החיים שיש למעלה ספר החיים דג' ספרים יש שם כדאיתא בש"ס וע"כ מתפללים ג"כ באבינו מלכינו כתבינו בספר חיים טובים שיכתוב באותו ספר שנקראת כן וכן וכתוב לחיים טובים ובספר חיים כו' והבן וא"כ אין קפידא שיאמרו עוד הפעם זכרינו לחיים ומי כמוך.

ודע לך אהובי תלמידי שכל מנהג ומנהג שנהגו אחינו בני ישראל בכל תפוצותיהם קודש קדשים הוא וכל המשנה או מלעיג על מנהג עתיד ליתן את הדין והמזלזל במנהגי ישראל סופו שיזלזל בגופי תורה כידוע דברי הרשב"א בתשובה בענין זה וידוע מה שאירע למאור עינינו הרמ"א ז"ל שרצה לבטל איזה מנהג שלא נראה בעיניו. והנשר הגדול החתם סופר ז"ל מסר נפשו על מנהג קל ומורגל בפי כל שמנהג מבטל הלכה. ומנהג ישראל תורה הוא.

ובאמת כן הוא כי הלכות התורה רבים הם מאוד עד שאדם הלומד תורה מנעוריו ויגע כל ימי חייו על התורה והשלחן ערוך כדי לידע כל דין והלכה היטב אעפי"כ יש לו ספיקות הרבה שצריך לו תלמוד א"כ בר ישראל כשנעשה בר מצוה איך ידע לעבוד ה' ולשמור תורתו וכמו כן הנשים שאינם לומדים תורה ועכ"ח שידעו מהתנהגות שראו מאבותיהם כן נהגו גם הם ומעשה אבות ירשו בנים א"כ הכל תלוי במנהג.

וע"כ לא תהא שום מנהג קל בעיניך להקיל בו כי המון עם לא ידעו להבחין בין מנהג ובין דין והלכה ואם נקל להם באיזה מנהג יחשוב בדעתו שכמו כן יכולים להקל בדין והלכה לשנות כפי הנראה וע"כ החמירו מאוד קדמונינו לחזק כל מנהג ומנהג אפי' שנראה שהוא קצת נגד ההלכה כי המנהג הוא חיזוק הלכה ואם נהרס המנהג נהרס ח"ו כל התורה — ואם יש חילוק מנהגים כבר אמרו חז"ל נהרא נהרא ופשט' ואסור לשנות וכמו כן בני אנשי אונגארען נהגו שחזרו ואמרו זכרינו לחיים בחזרת התפילה הנח להם כי בוודאי יש להם מקור לדבר אף שאין אנו מבינים — כי באמת אין כ"כ נגד הלכה או נגד השלחן ערוך ותל"מ.

אור ליום של ערב יוה"כ דהאי שעתא תרפ"ח לפ"ק ח"ש.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן כ

שלו' לך הבן יקיר לאפרים ילד שעשועים מופלא סמוך לאיש כמר **פנחס** נ"י ויזרח **כצאת** השמש בגבורתו הלומד בישיבה הרמה דק"ק קראסנע יצ"ו.

שמחתי במכתבך שהודעת משלומך הטוב ושאתה שוקד על התורה שיעור פשוט ועיון ויו"ד יתן ה' שתלך מעלה מעלה על במתי התורה והיראה ואילנא רברבי תתעבד לשמחתינו ולשמחת כל משפחתנו אמן כיה"ר.

ובדבר ההערה שבעל הפייטן בשחרית ליום ב' של סוכות בסיום כ' בענין המלאכים בזה"ל ודמעה אין בעפעפותם וקשה דרש"י בפ' תולדות כ"ז א' כ' בפסוק ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות יען כשנעקד ע"ג המזבח והי' אביו רוצה לשחטו באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והי' בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו לפיכך כהו עיניו עיי"ש הרי דגם המלאכים בוכים ויש דמעה בעפעפיהם.

ת ש ו ב ה

פשוט נראה בעיני שמדרשות חלוקות הן דמקור לדברי רש"י הללו הוא במדרש רבה בפ' תולדות וגם בעל הפייטן מצא בוודאי מדרש אשר בו נראה שאין דמעה למלאכים כמובן ג"כ בפשטות.

ועוד נראה שכמה מיני מלאכים ברקיע ונראה שיש מלאכים שיש להם דמעה ובעל הפייטן איירו ממלאכים אחרים שאין להם דמעה.

ואפשר עוד לומר עפ״י שכ׳ בתנא דבי אלי׳ שמי שאומר דהמלאכי׳ אשר הי׳ אצל אברהם אבינו לא אכלו רק נראו כאכלו טועה הוא דבשכר שהטריח עצמו אותו זקן ברא הקב״ה למלאכים אברים ואכלו ממש עיי״ש וכמו כן נראה דבשכר שעקד את בנו ברא הקב״ה דמעות למלאכים שיבכו.

עוד אפשר דהכוונה שאין דמעה בעפעפיהם שאין להם טעם ובשביל מה שיבכו אבל כאן גבי העקידה באמת הי׳ טעם לבכות ובכו — ועיין במדרש רבה שם ובזוה״ק — וכעת אבוא להזהירך אהובי בני בוודאי ידעת כי אני שוחר טובתך ותקבל באהבה דברי אביך אבקשך מאוד מאוד שהזמן והעת יה׳ יקר מאוד בעיניך שלא תבטל הזמן אפי׳ רגע כי אתה בני נ״י כעת בן י״ב שנים לאוי״ט וכעת הלימוד מה שאתה לומד נחקק במוח אשר לא במהרה נשכח ונקרא גירסא דינקותא וכעת אם תתמיד בלימודך תראה תכלית להלאה שתוכל ללמוד בעצמך בלי סיעת אחרים אבל אם לא תלמד כעת בהתמדה אז לא בנקל תוכל ללמוד בעצמך. ואבקשך שלא תבוא לביתי בין הזמנים לבטל אז והגם שתרצה לכבד אותי הנה קיי״ל אב שמחל על כבודו כבודו מחול — ועיקר השמחה אצלי אם אדע שאתה לומד בהתמדה ותלך בדרך הישר וע״כ לדעתי טוב שתלמד שם אצל דודי הגה״צ שליט״א איזה שנים ואח״כ תבוא לבית ועיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים נראה דהכוונה דצדיקים כל עיקר כוונתם שתולדותיהם יעשו מעשים טובים — ואקוה כי תמלא בקשתי ויה׳ ה׳ עמך ובכל אשר תפנה תצליח כאות נפשך ונפש אביך.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן כא

שמחה וששון כמשוש חתן להב׳ כארזים חתן תמים למעלות מעלה ע״ג מעלה כש״ת **אברהם חיים פרידמאן** נ״י ויזרח כצאת השמש בגבורתו.

קבלתי מכתבך ע״נ ציר נאמן ואשר כתבת שזה מכתבך השלישי תאמין לי אהובי שלא ראו מאור עיני מכתבים הקודמים כי הבית דואר אינו עושה מלאכתו כהלכתו כידוע וכעת באתי להשיב לך על דבריך היקרים.

ראשון מה ששאלת לבאר לך מה טעם אין מקדשין הלבנה רק לאחר ז׳ מעל״ע הלא ברמב״ם פסק הרואה לבנה בחידושה צריך לברך ואמרו אין מעבירין על המצות ומצוה שבא לידך אל תחמיצינה ומנהגינו להמתין ואמאי אין מקדימין.

ת ש ו ב ה

הנה דבר זה הוא עפ״י הסוד ואין לנו עסק בנסתרות אמנם להוציא חלק אי אפשר וע״כ אכתוב לך מה שנראה לע״ד בדרך פשוט שלמה ממתינים

לז׳ מעל״ע ולמה אמרו במס׳ סופרים פרק כ׳ הלכה א׳ אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת עיי״ש עפ״י דאיתא במדרש למה מילה בשמיני משל למלך שהי׳ לו מטרונה והי׳ אומר שאין לבוא לפניו רק מי שכבר קיבל פני מטרונה וע״כ כל שלא עבר עליו שבת אין מלין ומעתה נראה דמה״ט אמרו בלבנה ג״כ להמתין ז׳ מעל״ע שכבר קיבל פני שבת מלכתא וע״כ אמרו במס׳ סופרים שאין מברכין רק במוצאי שבת שכבר קיבל פני שבת ומה״ט נראה לפרש הנך פוסקים שכתבו דבמוצאי שבת מקדשין אף דלא עבר ז׳ מעל״ע וכהנ״ל ודו״ק.

ומה ששאלת על הרמב״ם פרק ב׳ דסנהדרין דין ו׳ דהסנהדרין צריכי׳ שיודעים רוב הלשונות וכתב בכסף משנה אף שבש״ס פ״ק דסנהדרין דף טו״ב אמרו שצריך שידע בע׳ לשון שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן מ״מ דבר זר הוא להמצא מי שידע בכל ע׳ לשון ועיין גם בלח״מ וקשה לך הלא כל מלכי מצרים הי׳ יודעין בע׳ לשון ובוודאי גם שאר חכמיו הי׳ יודעין ומה זה דבר זר.

ת ש ו ב ה

דע לך אהובי שחילוק גדול מימי יוסף הצדיק לימי רבינו הרמב״ם ז״ל בענין הלשונות – כי בעת בריאת העולם הי׳ נברא העולם בלה״ק וכן הי׳ שהי׳ כל העם שפה אחת ודברים אחדים עד דור הפלגה שהפיצם ה׳ ולא הי׳ יושבים במקום אחד ונשתנו כל אומה ואומה לשונו מ״מ רק דברים פרטיים נשתנו והשורש של כל הלשונות הי׳ לה״ק וגם לא הי׳ אז כ״כ תיבות בכל לשון ולשון כמו אח״כ וכמו שאנו ראינו בעינינו שבכל יום ויום כל לשון נתרבה מתיבות מדברים אשר עד כה לא הי׳ כידוע וע״כ בימי יוסף הצדיק לא הי׳ כ״כ קשה ללמוד ע׳ לשון ששינוים קטנים הי׳ בין לשון ללשון ומיעוט תיבות הי׳ לכל לשון — משא״כ אח״כ שהרחיקו העם מאוד זה מזה וכמו כן נתרחקו הלשונות ועם ועם הי׳ מדבר כלשונו וגם נתרבו התיבות עד שבצדק כתב מר״ן בכסף משנה שדבר זר הוא להמציא אדם שידע בע׳ לשון.

עוד נראה לומר דכוונת הרמב״ם שכ׳ רוב לשונות אין הכוונה שידע רוב מע׳ לשונות היינו שלושים ושש לשונות רק כוונתו שמכל ע׳ לשונות מכל לשון ולשון אינו צריך שידע כל הלשון כולו כל התיבות ודקדקו רק רוב מכל לשון כי בש״ס אמרו שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן וע״כ די שיבין הלשון רובו ואינו צריך שידע כל דקדוקו של לשון ושפיר כתב מרן בכסף משנה שדבר זר למצוא אדם שידע בכל ע׳ לשון כולו ודקדוקו ומלך במצרים באמת לא ידע רק רוב מכל לשון מע׳ לשונות והבן.

עוד נראה לע״ד לומר דבימי הש״ס לא הי׳ יותר מע׳ לשונות אבל בימי הרמב״ם כבר הי׳ פעמיים ע׳ לשונות ועוד יותר ואל תתמה כי בימינו יש יותר מחמש מאות לשונות והרמב״ם לא כתב שידע רוב מע׳ רק רוב הלשונות שהי׳ בימיו ודו״ק.

ומה שקשה לך למה אנו עושין עירוב תבשילין הלא קיי״ל הואיל ואי מיקל׳ אורחים דע לך אהובי כי בהואיל איכא איסור דרבנן ולסלק זאת צריך

עירוב תבשילין ועיין בתוס׳ בסוגי׳ דהואיל שכתב דבהואיל איכא איסור דרבנן — ועוד הרבה טעמם נאמרו על עירוב תבשילין עיין בריש פרק ב׳ דביצה דרבא ס״ל הטעם שיברר מנה יפה לשבת ומנה יפה ליו״ט ועוד אמרו שם עוד טעם עיי״ש ועיין בצל״ח מש״כ שם פרפרת נאה בענין זה ודו״ק.

ומה שהקשית בפ״ק דכתובות דף י״ב דגר קטן מטבילין אותו על דעת ב״ד משום דזכות הוא לו שנכנס תחת כנפי השכינה וקשה לך הא קיי״ל מצוה לאו ליהנות ניתנו — תשובה דרש״י פירש מצוה לאו ליהנות ניתנו אלא כעול על צואריו אבל באמת נהנה ממנו ועוד אנן סהדי דזכות הוא לו ולא אמרו דנהנה רק דזכות הוא והבן ודו״ק.

כ״ד ידידך דו״ש
הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

אחר חיתום מכתבי ראיתי להמגן אברהם באו״ח סימן תקכ״ז ס״ק א׳ כתב בשם הר״ן פ״ג דפסחים דמדאורייתא אסור לבשל מיו״ט לשבת אלא דשרי ע״י הואיל ומ״מ נשאר איסור וע״י עירוב שרי ועיי״ש במחצית השקל שכ׳ דאל״כ למה צריך עירוב תבשילין עיי״ש ובאמת אין זה הוכחה דעירוב תבשילין צריך כטעם רבא כדי שיברר ודו״ק.

סימן כב

אלקים יחנך אהובי תלמידי חביבי הבחור כארזים ז״ר גל אגוזים ערוגת הבושם נחמד ונעים כולו מחמדים כש״ת כמר אהרן הכהן מענטשהייט נ״י ויזרח כשמש בצהרים.

אחד״ה **באהבה.** שמחתי מאוד בדבריך הטובים והנכונים אשר תעיד על השגת והתמדת לימודיך ועל שכלך הישר לדמות מילתא למילתא והגם שבכמה דברים אין אני מסכים עמך אעפי״כ פלפולך נאה ויאה והקב״ה חדי בפלפולא דאורייתא — והי׳ מן הראוי להשתעשע בדבריך אמנם לעת כזאת קודם חג הפסח אשר אני טרוד מאד בכמה ענינים אין הזמן מסכים לי כזאת — ועוד חזון למועד.

ומה ששאלת אותי להודיע אותך מקור הדבר שאין משיבין על הדרוש יען שחפשת ולא מצאת — הנה כבר אמרו חז״ל יגעת ולא מצאת אל תאמין כי הדבר מבואר באר היטב בתקונים מז״ח (ד״ז) קס״ו ע״א וזה לשונו אין משיבין על ההגדה.

ומה דקשיא לך על התרגום יונתן שנראה מדבריו שהי׳ אחר החורבן והלא יונתן בן עוזיאל הי׳ מקודם לכן שהי׳ תלמידו של הלל הזקן כדאיתא בסוכה כ״ח ע״א והלל הי׳ ק׳ שנים קודם החורבן כדאיתא בשבת ט״ו ע״א סוף העמוד — הנה אין מזה לכאורה קשיא דאפשר שיונתן האריך ימים עד אחר החורבן ואל תתמה על זה שהרי מצינו בסדר תנאים ואמוראים הנדפס תוך הספר שם הגדולים ח״ב סוף מערכת ס׳ באות פ״ח כתב רבי יוחנן חי׳

ת' שנים רב חי' ש' שנה ועיי"ש בהגהות וא"כ אין חידוש כ"כ שנימא שיונתן בן עוזיאל חי עד אחר החורבן ואז חיבר התרגום — ובאמת גם בש"ק כתב שהאריך ימים עיין בדף כ"ו ע"א.

אמנם קושטא דמלתא קאמינא שתרגום יונתן על התורה לא יונתן בן עוזיאל חיברו אלא אחר וכמו שכתב כבר החיד"א בספרו היקר שם הגדולים ח"ב מערכת הת' אות צ"ו באריכות והביא כן מכמה קדמונים ובאמת בש"ס פ"ק דמגילה משמע כן דאמרי' תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו תרגום של נביאים יונתן אמרה משמע דעל התורה לא אמר וכמו שכ' שם המהרש"א עיי"ש ורק תרגום של נביאים יונתן אמרה כמו שאמר שם הש"ס — והנה תרגום של כתובים כנראה שם בש"ס שרצה לפרשו ולא הניחו אותו משמים והנה יש אתנו תרגום על כתובים ונקרא תרגום רב יוסף אמנם התוס' שבת קט"ו ע"א דתרגום של כתובים נעשה בימי התנאים ודלא כאומרים רב יוסף עשאו ועיין תוס' פ"ק דמגילה הנ"ל — והנה ביוחסין דף נ"ד ע"א כתב יונתן ב"ע כתבו וב"ק שיצא מי הוא זה שגילה סתרי הי' כשרצה לפרש ובא לציון וי"א פ' ה' מלך שם דף כ"ה ע"ב.

והנה גם על המגילות יש תרגום ועל מגילת אסתר ג"כ יש תרגום כנראה שיונתן בן עוזיאל חיברה ויש עוד תרגום שני לא נודע מי חיברו — ודע דלהקדמונים הי' עוד תרגום על מגילת אסתר אשר נקרא אצלינו תרגום שני כנראה מערוך ערך פרנדא שכ' שהתרגום על הפסוק ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות תרגם שיראה פרנדא ובפסוק ויאמר המלך להמן שיראה טבא פרגינן וכ' שהוא טעות ויש לגרוס פרנדן — ועיין בתרגום שני שכתב כן על ב' הפסוקים אבל הגירסא שם פרגינן עיי"ש והערוך קראו סתם תרגום.

והנה מי הי' מחבר תרגום המיוחס ליונתן לתורה הנה קצת קראו אותו תרגום ירושלמי כנראה שבא מירושלים ובכמה חומשים יש באיזה פסוקים שינוי נוסחאות שנקרא ירושלמי.

והנה דקדקתי כמה פעמים שהתרגום המיוחס ליונתן אזיל בשי' התנא רבי עקיבא וע"כ חשבתי שאולי אפשר שרבי עקיבא חיברו או אחד מתלמידיו והנה אציין לך איזה מקומן שכתב כדעת רבי עקיבא.

א) בפ' חקת פסוק ג' כתוב ובודקין יתי' בתמניא סרי טריפן — והנה ידוע דרע"ק חייש למיעוטא מה"ת בסוף פרק קמא דמכות אלו היינו בסנהדרין וכו'.

ב) שם בפסוק י"א עיין שם במפרש יונתן דס"ל כר' עקיבא דפליג על ר' ישמעאל עיי"ש.

והנה עיין במרכבת המשנה ח"ב דפוס שלוניקי בפ"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ח' שהעתיק שם לשון בעל מוסף הערוך בערך אשן שכתב דלפי דעת בעל הערוך התרגום של התורה אשר אנו קוראין בלשון המוני בשם תרגום יונתן בן עוזיאל הוא תרגום ירושלמי והפסוקים שנאמרו בתרגום ירושלמי לא נאמרו מבעל תרגום אחר אלא נמצאו בנוסחאות שונות ולכן הביאם ובעל הערוך קרא לתרגום אונקלוס בבלי ולאחר קרא ירושלמי כו'.

ולפי דעתי יונתן בן עוזיאל לא תרגם התורה כי מלבד אשר חז"ל לא הזכירו דבר זה יש ראי' עצומה כי בתרגום התורה המיוחס ליונתן בן

עוזיאל נמצא זכר עיר קוסטנטינא בפ׳ בלק בפסוק וצים מיד כתים ועוד לפניו שם בפסוק וירד מיעקב והאביד שריד מעיר אשר לא היתה עדיין בימי יונתן בן עוזיאל ונבנית לאחר מותו כמה שנים עכ״ד בעל המוסף וע״ז כתב הגאון המחבר שם ואני בהיותי בפורים בשנת תקל״ט בק״ק קושטא וראיתי שקורין שם המגילה בי״ד ובט״ו הראיתי להם לשון זה מבעל מוסף הערוך שכתב שנבנית אחרי מות יונתן בן עוזיאל דמשמעתו שנבנית מחדש ולא מוסבת שם והאיך ס״ד להסתפק עליה שהיא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון ע״כ [מובא כ״ז בכלילת יופי בהג״ה בדף קמ״ד בח״א] ואני אומר דמהא לא תברא דאפשר שנבנית קודם יהושע בן נון ומוקף חומה מימיו ורק שלא הי׳ שמו קאסטאנטינא רק שם אחר ושמו קאסטאנטינא קיבל ממלך קאנסטאנטינא הראשון אשר הי׳ אחר החורבן אחר יונתן בן עוזיאל ושפיר הוכיח בעל מוסיף הערוך יען שבתרגום יונתן מזכירו את העיר בשם קאנסטאנטינא בוודאי אין זה מיונתן אבל אין הוכחה כלל על העיר בעצמו שהוא עתיק עתיקה בימי יהושע בן נון ורק בשם אחר והבן — והגם מלשונו משמע קצת כנ״ל שכ׳ שנבנית אחר יונתן ולדעתי כוונתו שבשם זה נבנית אח״כ והבן ודו״ק — דו״ש וש״ת.

י״א אדר תרפ״ג בעטהלען לפ״ק.

אפרים הלוי ביללויטצער

סימן כג

החיים והשלום אריכות ימים ושנים לכבוד הרבני המופלא ומופלג בתורה וביראת ה׳ טהורה מתנהג בחסידות כקש״ת מו״ה **מרדכי שוארץ** נ״י מרגניתא טבא פה ק״ק בעטהלען יע״א.

אחדש״ה באהבה. הנה אודות פאה נכרית שהראה לי בספר לקוטי שם אות ע״ה — הנה מה שהביא שם בשם שו״ת חתם סופר סי׳ ל״ו או״ח לא איירו כלל מזה רק משערות האשה עצמן היוצאין חוץ לצמתן הנקרא אצלינו בי״א הא״ר המבואר בהג״ה או״ח סי׳ ע״ה סעי׳ ב׳ דמותר לקרות ק״ש כנגדן בשם ב״י ורשב״א — ועל זה כתב החת״ס דאנו נוהגין על פי הזוה״ק וכל שום שער באשה היוצאה לחוץ הוא ערוה עיי״ש באריכות אבל מפאה נכרית לא דיבר שם כלל.

ומה שהביא בשם כרם שלמה סוף חלק א״ע תשו׳ צ״א לאסור פאה נכרית מטעם דרוב שערות נעשות מנשים מתות ושער המת אסור בהנאה וכ׳ שדבר זה איסור תורה דילפי׳ בגז״ש דשם שם מעגלה ערופה עיין במס׳ ע״ז דף כ״ט ע״ב — וגם בתוספות חיים על החיי אדם כ׳ דאסור בהנאה מטעם הנ״ל — והנה במה שרוצה להחליט בכרם שלמה דמת אסור בהנאה מה״ת לע״ד עדיין לא נתברר לי דעיין בספר היקר ארעא דרבנן מהגאון המובהק מו״ה ישראל יעקב אלגזי ז״ל אב״ד ור״מ בק״ק ירושלים תובב״א במערכת

מ׳ אות ת׳ עלה ונסתפק בדבר אי מת אסור בהנאה מה״ת או לא והאיך נוטה בזה דעת רבינו הרמב״ם ז״ל והביא בשם הגאון מהר״י ראזאניש ז״ל בעל המחבר משנה למלך שכ׳ בדעת הרמב״ם דס״ל דלא הוי רק מדרבנן ומגז״ש דשם שם אסמכתא בעלמא והביא ראי׳ מש״ס חולין דף קכ״ב אמר עולא ד״ת עור אדם שעבדו טהור ומ״ט אמרו טמא גזירה שמא יעשה עורות אביו ועורות אמו שטיחין עיי״ש ואי אמרת איסור המת ד״ת השתא לאיסור תורה לא חיישי׳ דרבנן חיישי׳ עיי״ש [ובאמת לע״ד משם אין ראי׳ דהא חזינן כמה פרצה טהרה בישראל עיין במס׳ יומא דף כ״ג ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים עיי״ש] ואנכי הדל הבאתי ראי׳ ממס׳ קידושין נ״ו ע״ב דחשיב שם המקדש באיסורי הנאה וקשה אמאי לא חשיב מת בשרו עורו וכדומה שג״כ אסור בהנאה ועכ״ח דלא אסור מה״ת רק מדרבנן וע״כ לא חשבה במתני׳ דלא חשיב שם רק מה שאסור מה״ת — ויש לדחות דתנא ושייר ואכמ״ל ואף אם נניח דמת היינו בשר מת אסור מה״ת בהנאה מגז״ש וזה בשרו אבל לא שערו כמבואר בשו״ת מהר״ם שי״ק חיו״ד סימן שמ״ט באריכות דמותר בהנאה ומביא בשם ספר יד אלי׳ תשו׳ ס״ו ובבכור שור במס׳ ע״ז דף כ״ט שכתבו ג״כ להתיר שער המת בהנאה וגם בשו״ת מהר״י אסאד חיו״ד סימן שס״ו הסכים להשואל להתיר בהנאה והביא ג״כ בשם שו״ת תשובה מאהבה או״ח סי׳ מ״ז ומ״ח להתיר בהנאה עיי״ש.

אמנם בעיקר הדבר כבר צווחו גדולי האחרונים לאסור פאה נכרית מכמה טעמים. בשו״ת תשובה מאהבה אוסר משום בחוקותיהם לא תלכו — ובשו״ת דברי חיים למרן הגאון הצדיק מסאנז זצלה״ה חלק ראשון בחלק יו״ד סימן ל׳ בסופו אוסר ג״כ משום בחוקותיהם עיי״ש — ובדברי חיים חלק שני יו״ד סי׳ נ״ט כתב שהוא דת יהודית ואסור לצאת בפאה נכרית עיי״ש — ובשו״ת מהר״י אסאד הנ״ל אוסר יען שעפ״י הרוב נלקח אותן שערות ארוכים מדלת העם אשר מתים בבית החולים ויש חשש סכנה וגם מאוס — וגם כתב לאסור תחילתן משום סופן דחזינן מה עלתה בידן על ידי זה גם עד היום באו לילך מזה הנשים בפריעת הראש בשערות עצמן שלהם עיי״ש — ובשו״ת בית יצחק מהגאון דק״ק לבוב סימן י״ד וט״ו כ׳ שיש לגדור גדר שלא ילכו בפאה נכרית כי שומר נפשו ירחק מהם — גם בתפארת ישראל במשניות שבת פרק ששי משנה ה׳ אוסר משום מראית העין — ועיין בס׳ מגן גבורים הביא בשם הבאר שבע בתשו׳ סימן י״ח דשייך גבי פאה נכרית מראית עין והסכים לדבריו אם אין מנהג כן שילכו נשים בפאה נכרית ועיין בישועות יעקב אהע״ז סי׳ כ״א בתשובה מהגאון ר׳ צבי הירש אורנשטיין ז״ל שהאריך מאוד בזה ומסיק דבפאה נכרית כיון שאינה ניכר אם המה שערות עצמן אם לאו הוי פריצתא ואסור וז״ב לדינא עיי״ש וידוע שמרן הגאון החתם סופר ז״ל ותלמידו הגאון מהר״ם א״ש ז״ל בצוואותיהן הזהירו לבניהם שהנשים ישמרו נפשם מללבוש פאה נכרית ח״ו ואסרו עליהן באיסור גמור — והגם שבהג״ה מרמ״א והמג״א באו״ח סי׳ ע״ה כתבו להתיר בשם שלטי הגבורים פאה נכרית ומקורו ממס׳ שבת במשנה יוצאת אשה בחוטי שער ובפאה נכרית [אשר היטב דיבר בזה דו״ז הגה״ק בעל מחנה לוי בספרו לחמי תודה בדרך הלצה שזה שאמרו חז״ל בחגיגה י״א הלכות שבת כהררים התלוים בשערה, שבעוה״ר אין שומרין הלכות שבת והם תלוים רק בשערה שמכל הלכות

שבת אין שומרין רק המשנה הזאת דיוצאת אשה בחוטי שער ובפאה נכריות והולכין בשער נכריות עיי"ש] וגם הלבוש התיר — אמנם נגד זה חלקו הגאון בעל באר שבע ומהר"ם מינץ והר"י קאצנעלנבוגען והגאון מו"ה יעב"ץ שאסרו מן הדין פאה נכרית והגאון מהר"ם פאדווא החמיר אפי' לקרות ק"ש כנגדן וכן אחריהם בעל עטרת זקנים באו"ח סי' ע"ה ובעל עצי ארזים סי' כ"א באבן העזר וכן התשובה מאהבה כולם אוסרים מן הדין — ובצירוף מה שהבאתי האחרונים למעלה רבו האוסרין מן המתירין.

ונוסף לזה שכ' התשובה מאהבה סי' מ"ד ומ"ח שאף המתירים לא התירו אלא בפאה נכרית דוקא על הפנים שלא במקום שערות הראש אלא כשמו פאה הנקרא בל"א [הארלאקען] אבל במקום שערות הראש גם הם מודין לאסור עיי"ש — וע"כ אם הי' כח בידינו להעמיד הדת על תילה הי' חיוב גדול על כל יודעי דת ודין לעמוד כעמוד ברזל וכחומה חזקה לדרוש ברבים ולמחות ביד עוברי עבירה — אמנם הדור פרוץ במלואה ומה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה הלא כבר נפרץ בהנשים לילך בגילוי ראש בשערות עצמן והלואי שלא ילכו בגילוי הראש — ועוד שכבר נהגו לילך נשי ת"ח החסידים בפאה נכרית ונעשו להם כהיתר גמור וע"כ מוטב שיה' שוגגין במקום דאין כח בידינו למחות כיון דלא מפורש בקרא ובנות ישראל יוצאין ביד רמ"א ושב ואל תעשה עדיף.

ועיין בספר לקוטי שלמה או"ח סי' ע"ה מה שהביא מאחרונים שלא רציתי להעתיק — כתבתי הנלע"ד וחתמתי שמי.

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן כד

א) במה ששאלת אותי מקור מקומו בדברי חז"ל שהעץ התמר אינו עושה פירות אלא לאחר שבעים שנה כי כן ראית בהעלה מגד ירחים שנה שניה חוברת יו"ד שכ"כ הגאון רבי שאול בראך אב"ד דקאששא ולא ציין מקומו רק כתב כנודע.

ת ש ו ב ה

הנה עד כעת לא מצאתי מקורו רק במס' תענית דף כ"ג ע"א קאמר כן הש"ס על אילן של חרוב ועיי"ש ברש"י דעד שבעין שנין לא טעין פירא בטעינא קמייתא עיי"ש אבל לא מוזכר שם לענין עץ התמר מ"מ לא ראינו אינו ראי' ואולי מצא הגאון הנ"ל באיזה מדרש. וכעת מצאתי בסוף ספר מטה אפרים באלף המגן סימן תרמ"ה בפתיחה לד' מינים ונקרא שם קונטרס אחרון כתב ג"כ וכשם שהלילב אין פריו אלא לסוף ע' שנה כך שכר עוה"ב וכו' עיי"ש אמנם גם שם לא ציין המקור לזה וצ"ע.

והנה מידות ומעלות התמר מוזכר בש"ס ובמדרשים הרבה עיין במס' מגילה דף י"ד ע"א מה תמר אין לו אלא לב אחד וכן בסוכה מ"ה ע"ב וברש"י

שם. ועיין בתענית כ״ה סוף ע״א ובמדרש שוחר טוב פרשה צ״ב עה״פ צדיק כתמר יפרח מפרש הרבה ענינים מתמר וכן במדרש תנחומא פרשת במדבר עה״פ פקוד את בני לוי ועיין בתנחומא פ׳ לך עה״פ צדיק כתמר וגם במדרש רבה במדבר ריש פ״ג ובראשית רבה פרשה מ״א עיי״ש — ועיין במדרש תלפיות ענף אילנות שמחשב והולך מידת התמר שנשתנה משאר אילנות שאין באילנות ובצמחין שיה׳ בהם זכר ונקבה רק באילן התמר ועיין עוד בפרקי דר״א פי״ט — ועיין במס׳ ב״ב פ׳ ע״ב ובפי׳ רשב״ם ובח״א מהרש״א שם — ועיין חולין קכ״ה וסימן דיקלא עיי״ש — ועיין בתוס יו״ט במס׳ פסחים פ״ד מ״ח ד״ה מרכיבין דקלים כל היום ומה שהביא מהערוך ערך ניסן ודו״ק והנה בכל הלין מקומות לא נזכר כלל שיה׳ התמר אינו עושה פירות רק לאחר ע׳ שנים ומ״מ לא ראינו אינו ראיה — שוב ראיתי לגאון אחד ה״ה החוו״ד בספרו צרור המור על שיר השירים פרק ז׳ פסוק ח׳ עה״פ זאת קומתך דמתה לתמר כ׳ אמר הקב״ה ומבטיח אף אם קומתך לא יה׳ דומה רק לתמר שאין כולו אוכל וגם שאין מוציא פירותיו רק לסוף ע׳ שנה שהוא עת הזקנה עכ״ל — והנה גם הוא לא העיר מקור הדבר ונאמן עלי כמאה עדים.

אמנם אח״כ מצאתי בש״ס מפורש להיפך במס׳ בכורות דף ח׳ ע״א דקאמר בהמה גסה טמאה לשנים עשר חדשים וכנגדו באילן דקל וכו׳ עיי״ש ואח״כ מזכיר החרוב שהוא לע׳ שנה הרי מפורש דתמר נתגדל ומוציא פירות לי״ב חדשים וצ״ע.

ב) ומה ששאל ממני באווזא שנכנס קוקוריץ בגרונו ובא אומן ודחקו בידו לחוץ אם יש איזה חשש על האווזא כי שמעת שבנאסאד נהגו לאסרו ואתה אינך יודע איזה חשש יש עליו.

ת ש ו ב ה

הן אמת שעד כה לא שמעתי להחמיר בזה ומעשה בכל יום בקהילות הגר שנהגו בזו ואין פוצה פה ומצפצף אמנם אם יש איזה חשש הגם שחפשתי בספרים ועד כה לא מצאתי כלל להעיר בזה אעפי״כ אמרו חכמים לא ראינו אינו ראי׳ ואולי יש בו חשש עיקור סימנים בעת שדוחק בידו בכח להוציא מגרונו החיטה וגם יש חשש פסוקת הגרגרת שהשיעור ברובו וכשדוחק הרבה בכח אולי נפסק הגרגרת ע״כ לע״ד אם בדק היטב הסימנים ורואה שאין בו עיקור כלל וגם בדק הגרגרת ורואה שהוא שלם ויפה לע״ד אין חשש כלל — ועיין בשו״ת מהר״ם שי״ק או״ח סי׳ קנ״ה לענין שבת. ותשו׳ מהר״י אסאד או״ח סי׳ ס׳ — וכנראה שם לא חששו לזה הנ״ל.

ג) ומה שבקשת ממני לכתוב לך איזה ענינים בהלכות מגילה אעשה רצונך. הנה לע״ד דנקרא מגילת אסתר יען דהנס הי׳ בהסתר בדרך הטבע ורק אח״כ הכירו בהנס וע״כ נקרא מגילת אסתר שנתגלה מה שהי׳ מקודם כל בסתר והבן — ואכתוב לך גם איזה הערה במג״א הל׳ מגילה סי׳ תרפ״ז ס״ק ג׳ הביא ראי לדברי הב״ח שכתב הא דמקרא מגילה עדיף מת״ת דרבים ובגמרא משמע דת״ת דרבים גדול וכ׳ הב״ח דבש״ס קאי בת״ת דכל ישראל וכ׳

המג״א דכן משמע מתוס׳ עיי״ש ואנכי לא הבנתי אמאי לא הביא ראי׳ מרש״י שכתב כן בפירוש במגילה דף ג׳ ריש ע״ב ת״ת דרבים דהתם כל ישראל הוו עיי״ש ולענ״ד דבע״כ צריך לפרש כך דבוודאי מכאן סמכו של בית רבי שביטלו ת״ת בשביל קריאת המגילה הי׳ ג״כ ת״ת דרבים וע״כ ששם לא הי׳ כל ישראל.

סימן כה

בנידון שאלתו ששכח וטעה ולקח תפילין דר״ת ובירך עליה ואח״כ נזכר ודרכו להניח שני זוג תפילין רש״י ור״ת.

ת ש ו ב ה

עיין בשו״ת דברי חיים ממרן הגה״ק מסאנז זצללה״ה חלק ב׳ יו״ד סי׳ פ״ב כ׳ קבלה ביד כל החסידים מלובלין מרבינו בעהמ״ח ספר דברי אמת שמי שברך על תפילין דר״ת בטעות אין צריך לברך עוד הפעם כשמניח תפילין דרש״י — אולם אני אמרתי לחלק שמי שדרכו להניח תמיד גם תפילין דר״ת אין צריך לברך שנית שהרי דעתו הי׳ להניח שתיהן אבל מי שאינו מניח בשום מקום שתי זוגות הוי נמלך ופשוט שצריך לברך עיי״ש וראיתי בס׳ מנורת זהב בפ׳ בשלח שהביא הנ״ל וכ׳ וכבוד אבי מורי הרב החסיד מוה״ר יודא צבי הירש מקוטנא שיחי׳ בהמנוח מ׳ חיים ז״ל הראה לי פסקי תוס׳ מנחות פרק הקומץ רבה סי׳ ל״ב שמשמע להדיא שאין חילוק על איזה מהן מברך שכך כתבו שם יברך תחלה ויקח אחד מהם ויסירהו וישים האחר בלא ברכה ויש לפרש כהנ״ל.

ועיין בשו״ת אבני צדק סיגעט או״ח סי׳ ב׳ שדעתו שאפי׳ מי שאין דרכו להניח תפילין דר״ת מ״מ לא יברך אח״כ רק להניח תפילין על תפילין דרש״י ולא על מצות תפילין עיי״ש.

וכעת בא לידי שו״ת ויעתר יצחק ובסימן א׳ נשאל בדין זה והביא מכמה פוסקים לברך שנית וכ׳ ויש שכתבו לחלק דמי שדרכו להניח דר״ת א״צ לברך. וכ׳ ול״נ שאין לחלק בזה עכ״ל ולא ידעתי האיך מלאו לבו לחלוק על מרן בעל דברי חיים זצ״ל בלא ראי׳ — ואפשר שלא ראה דבריו ועל אחר כ׳ ויש שכתבו וע״כ הדבר מבואר כבר באר היטב — ועיין לקמן בתשו׳ (ח״ו סי׳ נ״ו) [התשובה הסמוכה].

סימן כו

לידידי מוה״ר יוסף אהרן הירש נ״י ויזרח.

שאלתני אהו׳ מה שקרה לך היום בבית הכנסת שהנחת תפילין וטעית ולקחת תפילין דר״ת וברכת על של יד ואח״כ נזכרת שהם של ר״ת אמנם

חשבת כי כבר הנחת של יד בע״כ צריך אתה להניח גם ש״ר וברכת עליו ג״כ ואח״כ אמרת ק״ש ושאלת ת״ח אחד ואמר לך שתברך עוד הפעם על תפילין דרש״י וכן עשית וכעת שאלתך אם יפה עשית.

ת ש ו ב ה

תחלה וקודם אבאר לך ענין תפילין דר״ת עיין בש״ע או״ח סי׳ ל״ד דרש״י ורמב״ם סברו קדש משמאל המניח ואחריו כי יביאך אח״כ שמע ואח״כ והי׳ אם שמוע לימינו ולר״ת בבית השלישי והי׳ אם שמוע ובבית הרביעי שהוא החיצון שמע ומנהג העולם כרש״י ורמב״ם עיי״ש ובתוס׳ מנחות ל״ד — ולכאורה האיך אפשר להיות פלוגתא בזה הלא כל ישראל מניח תפילין בכל יום א״כ אמאי לא בדקו התפילין שלפני זמן פלוגתתם — אמנם התירוץ שבדקו ובדקו ומצאו הן כדברי רש״י והן כדברי ר״ת יען שהי׳ פלוגתא קודמת — וכמו שמבואר בפסקי תוס׳ מנחות שם ובבאר הגולה באו״ח סי׳ ל״ד שם עיי״ש.

והנה רוב הפוסקים כרש״י אעפי״כ מבואר בש״ע שם די״ש יוצא ידי שניהם עיי״ש ועיי״ש בעטרת זקנים שהביא בשם האר״י ז״ל ששני הסברות הם אמתיות וע״י כל אחד משני הזוגות פועל בהנחתה פעולה מיוחדת עיי״ש ועיין בספר יסוד ושורש העבודה שער האשמורת סוף פרק ט׳ כ׳ וענין שני זוגות תפילין נזכר בזוהר חדש דף ע״ז ע״ב וזה לשונו ובגין דלא בקיאין אלין דדרא בתראה. שויין שני זוגי תפילין דלא ידעין ברזא דא דתרווייהו אצטריכי עכ״ל — ועיין בספר ברכת אברהם מהגה״ק מבוטאשטש זצוק״ל אמר שחיוב גדול להניח תפילין דר״ת והוכיח כן על פי פסקי ההלכה עיי״ש באריכות — ועיין בעבודת הקודש להחיד״א ז״ל מורה באצבע סימן ג׳ סעי׳ ס״ט שכ׳ יזהר להניח שתי זוגות תפילין כסדר רש״י וכסדר ר״ת והגם דאמרו דיש יוהרא. זה הי׳ בזמנם אבל עתה נהגו הרבה ללבשם וכו׳ ושם בקשר גודל סי׳ ג׳ סעי׳ כ׳ כתב על פי דברי הזוהר והאר״י ז״ל חייב להניח תפילין של ר״ת ותרתי איתנהו ולא משום ספק ח״ו עיי״ש — ולע״ד נראה בלא״ה לא שייך יוהרא שאין לובשין שנים בפעם אחת כמו שהי׳ נוהגין וכמדומה לי שכן ראיתי במג״א ס״ק ה׳ שם — ועיין מה שכתב והאריך בזה הגה״ק מקאמארנא זצ״ל במס׳ מנחות פרק ד׳ בעצי עדן שעפ״י הלכה צריך להניח שתיהם ולברך עליהם עיי״ש והנה בזה שהורה לברך עליהם לאו כו״ע מודים בזה ואדרבה כל הפוסקים סברו שאין מברכין על תפילין דר״ת וכמבואר בש״ע או״ח סי׳ ל״ד במחבר.

ועיין בשערי תשובה יו״ד סי׳ ל״ד סק״ז בשם חכמי האמת שהתפילין דר״ת בחינה עליונה מרש״י עיי״ש ובאמת פלא שראיתי צדיקים שנהגו לאכול בתפילין דר״ת ולא בתפילין דרש״י — ואמרתי שתפילין של רש״י יש להם קדושת בית הכנסת שאסור לאכול בבית הכנסת אבל תפילין דר״ת הם בחינת בית המדרש שמותר לאכול בבית המדרש אעפ״י שקדושת בית המדרש גדול מקדושת בית הכנסת דהרי אסור לעשות מבית המדרש בית הכנסת אבל מבית הכנסת מותר לעשות בית המדרש.

והנה המנהג שלא לחלוץ תפילין בפורים עד אחר קריאת המגילה שכ׳ שם שמחה ששון ויקר אלו תפילין — ואנכי אני נוהג לחלוץ תפילין דרש״י ולהניח תפילין דר״ת בקריאת המגילה דידוע שאין קרוב״ץ בפורים בש״ע בברכת את צמח דוד יען שמרדכי ואסתר הי׳ משבט בנימין ולא ממלכות בית דוד — וידוע דרש״י ז״ל שרשו ממלכות בית דוד וע״כ אף דר״ת הי׳ נכד רש״י מ״מ רק מצד אמו ודו״ק.

ופלא שהגאון החסיד הגר״א מווילנא לא הניח תפילין דר״ת וראיתי בס׳ ילקוט אבנים וזה לשונו ושמעתי מפה קדוש הרב הגאון מוה״ר חיים הרב דולאזין זצוק״ל תלמיד הגר״א כי פעם אחת שאל לרבינו למה אינו מניח תפילין דר״ת השיבו ולמה מניח הוא. דהבין משאלתו שמניחם א״ל כדי לצאת ידי ספק ב׳ הדעות השיבו א״כ יניח ס״ד זוגות תפילין דכ״כ ספקי שיטות יש עיי״ש באריכות.

ולע״ד יען דידוע שהגר״א ישב בטו״ת כל היום א״כ לא רצה להניח ולסלק תפילין דרש״י ולהניח תפילין דר״ת — אבל אנו שאין מניחין תפילין רק בשעת התפלה א״כ בוודאי חיוב לצאת דעת ר״ת — וע״כ לא יפה עשה בעל חיי אדם שלא הזכיר כלל מתפילין דר״ת יען שהי׳ תלמיד הגר״א כי לשאר אדם בוודאי החיוב להניח כי גם תלמידו מהר״ח מוולאזין הניחו כמו שנראה מהנ״ל.

והנה במה שטעה שהניח תפילין דר״ת בטעות שחשב שהם של רש״י וג״כ בירך עליהם אל יצער כ״כ דהרי ראיתי בטעם המנהגים דף ה׳ כ׳ בשם ברכי יוסף קבלה מקדושים שהאיש הנזהר כל ימיו להניח תפילין דר״ת ולא יחסר כל ימיו בשום אונס אזי מוכרח שיארע לו פעם אחת טעות שיברך על תפילין דר״ת הברכות ומתפלל בהם עכ״ל — ובפרט לדעת הגה״ק מקאמארנא ז״ל החיוב לברך עליו ויש אנשים נוהגים כוותי׳.

והנה באמת מי שלבש תפילין של ר״ת בחשבו שהם של רש״י והתפלל בהם וכאשר סלקם ראה שהם של ר״ת יניח תפילין של רש״י ויברך עליהם כמבואר בעבודת הקודש קשר גודל סי׳ ג׳ סעי׳ כ״ד עיי״ש וכן כתב באשל אברהם מהדורא תנינא להגה״ק ז״ל מבוטשאטש סי׳ ל״ד סעי׳ ה׳ — וכ׳ שם עוד אך אם המניח רגיל להניח שני זוגות תפילין בכל יום וכשמברך על רש״י דעתו לפטור ג״כ של ר״ת אולי א״צ לברך שנית וצ״ע עכ״ל — ועיין בשו״ת דברי חיים חלק ב׳ יו״ד סי׳ פ״ב וזה לשונו קבלה ביד כל החסידים מלובלין מרבינו בעהמ״ס דברי אמת שמי שמברך על תפילין דר״ת בטעות שאין צריך לברך עוד הפעם כשמניח תפילין דרש״י אולם אני אמרתי לחלק שמי שדרכו להניח תמיד גם תפילין דר״ת אי״צ לברך שנית שהרי דעתו הי׳ להניח שתיהם אבל מי שאינו מניח בשום מקום שתי זוגות הוי נמלך ופשוט שצריך לברך ועיין בט״מ דף ד׳ ע״ב — ח״א וכן בליקוטי מהרי״ח דף כ״א ח״א — וכ״כ בס׳ מנורת זהב פ׳ בשלח — ועיין בליקוטי מהרי״ח שם בשם הגה״ק מסיגעט ז״ל דעתו שאפי׳ מי שאין דרכו להניח תפילין דר״ת מכל מקום לא יברך אח״כ רק להניח תפילין על תפילין דרש״י ולא על מצות תפילין עכ״ל.

ועיין מה שכתבתי בזה בתשובה אחת לעיל בשו"ת יד אפרים (ח"ד סי' ס"ו) [סי' כ"ו] ודו"ק — וכעת הדפיס גיסי מסערנטש נ"י תשו' חלק לוי ועי"ש בסי' כ"ב משו"כ בענין זה — ועי' עוד בשו"ת שדה יהושע סי' ה'.

סימן כז

אלקים יחנך בני היניק וחכים כמר **פנחס** נ"י.

מה ששאלת אותי בדבר התוס' במס' פסחים דף ל"ו ע"א בד"ה במקום שכ' ורבינו אפרים בר' אפרים הגבור מפרש כו' וקשיא לך שאין דרך ליתן שם אב לבנו והאיך נקרא הבעלי התוס' בשם רבינו אפרים ב"ר אפרים הגבור.

ת ש ו ב ה

הנה מקור הדבר הוא בספר חסידים סימן ת"ס וזה לשונו נכרים שקורין לבניהם בשם אביהם אין בכך כלום והיהודים מקפידים על כך ויש מקומות שאין קורין אחר שמות החיים אלא אחר שכבר מתו עכ"ל וכ' החיד"א בהגהותיו נקרא ברית עולם והסימן קראו בשמותם עלי אדמות ולכל המנהגים אין אדם קורא לבנו בשם עצמו אבל ראיתי במקום אחד עד"מ איש יהודי נקרא שמו מרדכי ונקרא שם בנו ג"כ מרדכי והי' זר בעיני עכ"ל ופלא בעיני שהחיד"א בעצמו כ' בספר מעגל טוב וזה לשונו שנת תקל"ה ג' ניסן יום ה' במדבר הייתי סנדק לבן סי' שלו' צדיק וקראהו יוסף חיים על שמי בס"ט עכ"ל — ואולי דוקא קפידא באביו אבל לא באדם אחר — אמנם ידוע דבארצות תימן קורין שם בניהם כשם אבותם בחיים וכמו שמספר בס' אבן ספיר ח"א וחושבין שדבר זה מסוגל למי שבניו מתים ר"ל ועיד"ז חי' יחיו וכ"כ בזכ"ל חלק המלואים סי' י"ב בד"ה קבלה וכו' ועיין מה שהאריך בזה בס' ברית אבות הל' מילה סי' ח' או"ק ח' עי"ש.

ומעתה אין חידוש כ"כ שנקרא בשם אביו ומלבד זה אפשר כשקראו לבנו כבר מת אביו וקראו על שם אביו דזה מנהג בכל תפוצות ישראל ויש סמך למנהג זה דגבי יבם נותן שם לבנו הראשון על שם אחיו המת וכמו שבנימין קרא שם בניו לסימן על אחיו יוסף — וכן נקרא הגאון בעל חות דעת יעקב על שם אביו מו"ה יעקב משה וכן אפשר דכאן נקרא על שם אביו שלא הי' אז חי ודו"ק — ומצינו בש"ס אבא בר אבא אבוה דשמואל ודו"ק — וכן מרי בר מרי בבא בתרא צ"א ע"א עי"ש — ועיין שו"ת אפרקסתא דעניא סי' קס"ב.

ובענין שאלתך מי הי' המחבר תולדות אהרן על התורה אשר ציין הש"ס על התנ"ך ובאיזה זמן הי'.

ת ש ו ב ה

דע כי מחברו הי׳ קודם זמן הש״ך שהרי הוא ז״ל מביאו ביו״ד סימן קצ״ח ס״ק ס״א בסופו עיי״ש וחפשתי בשם הגדולים ולא מצאתי זכרו רק בסדר הדורות וזה לשונו תולדות אהרן מפיסארי מראה מקומות על התנ״ך היכן נדרשים בש״ס עוד עם תוס׳ מ״מ הפוסקים הנדרשים בזוהר ועקידה ועקרים שנ״א עכ״ל.

אביך **אפרים הלוי ביללויטצער**
דומ״ץ

סימן כח

ישא ה׳ שלו׳ וברכה לידידי מו״ה **אהרן זעליג דאוויד** נ״י.

הגם שעמוס הטרדות אני מ״מ לא אמנע פרי עטי להשיב לך במה ששאלת אותי לפרש לך ולהודיע לך טעמו של דבר שהלוים חותמים עצמם סג״ל מה לשון הזה ומה פירושו.

ת ש ו ב ה

דע לך אהובי כי לא כימים הראשונים ימים אחרונים דכפי הנראה דבר זה חדש הוא איזה מאות שנים ולכל היותר ד׳ מאות שנים שנהגו איזה משפחות של לויים לחתום כן — כי לא מצינו בתנ״ך ובש״ס בבלי ירושלמי תוספתא וכל המדרשים שיקרא תנא או אמורא או אפי׳ איש אחר בדוריהם שיחתום תחת לוי שם סג״ל וגם בגאונים וברבנן סבראי וגם בספרד לא חתמו כן רק סתם לוי מי שהי׳ לוי וכהן מי שהי׳ כהן וסג״ל נהגו לכתוב זה איזה מאות שנים ואעפי״כ לא כל הלויים חותמים כן כי ישנו הרבה משפחות גדולות בישראל שכתבו סתם לוי או הלוי וגם משפחתנו חותמים כן.

ופירש של סג״ל שמעתי שהוא מלשון סגולה דכ׳ והייתם לי סגולה מכל העמים עוד שמעתי שהוא ר״ת סגן לוי והיינו לשון שר ונגיד כדכ׳ בפחות והסגנים עוד שמעתי שהוא ר״ת סגן לכהן היינו שני לכהן.

וכעת בא לידי ספר מטעמים החדש וראיתי שם במערכת שם אות י״א כתב טעם למה נקראו לוי בלשון סג״ל הוא ר״ת סגן לוי לפי שהוא שני לכהן נקרא סגן או ר״ת סניף גדול לכהונה שמעתי — עוד טעם לפי שאותיותיו משולשין לוי והוא שלישי לבטן ראובן שמעון לוי, והוא שלישי לכהן גדול, כה״ג, כה״ד, לוי. ושהם ג׳ משפחות גרשון קהת ומררי — ולפי שיש בהם הרבה משולשין כמו סגול שיש בו שלש נקודות קורין אותו סגול עכ״ל. עוד יש להוסיף דמשה רבינו הי׳ שלישי לבטן והי׳ לוי.

נראה דהתחילו לחתום כן סג״ל וכ״ץ אחר גלות ספרד ושאר גזרות תתנ״ו יען שהרבה נאנסו ונשתמדו ונתגלגלו ממקום למקום ממדינה למדינה וע״כ הם שהי׳ להם יחוסם ידוע עשאו לסימן וסג״ל הוא לשון סגן צייכען

כמו״ש בערך ובתשבי עיי״ש וגם מאז התחילו הכהנים לכתוב כ״ץ שהוא כהן צדק ולא חלל ולא שום פסול אחר אבל מקודם לא מצינו כן בחתימתם ודו״ק וכעת ראיתי בס׳ קורות העתים לר׳ אברהם טריבטש מניקלסבורג שכ׳ בשנת תקס״ד על הנוב״י בזה הלשון בס׳ ק״ח הרב הגאון מו״ה יחזקאל לנדא סגן לויה עכ״ל משמע שהוא ר״ת כן — ועיין בתוס׳ בבא בתרא דף צ״ב ע״ב בד״ה אי כ׳ וה״ר חיים כ״ץ זצ״ל עיי״ש.

סימן כט

ישא ה׳ ברכה וחיים ושלו׳ לכבוד ידידי הרבני המו״מ במידות ובמעלות יקרות כש״ת כה״ר **בנימין צבי זאב** נ״י.

נפנתי מעיסוקי לעיין בשאלתו שיש לו ב׳ בנים בכורים היינו ראשון לאשתו הראשונה שמתה והשני לאשתו הב׳ והנה נוהג לאכול בערב פסח על סיום שעושין האם די בזה לב׳ בניו או צריך דוקא להתענות.

ת ש ו ב ה

הנה בעיקר הענין שנוהגין הבכורים לאכול בער״פ על סיום מס׳ אין לו מקור ונחלקו עליו הרבה מן האחרונים כמו שראיתי בס׳ או״ח החדש סי׳ ת״ט אות ג׳ הביא בשם הגאון ר״א פלעקעלס בתשובה מאהבה שכ׳ דוקא במילה שזמנה קבוע יש להקל אבל סעודת סיום מסכת [אעפ״י שלשי׳ ר״מ מינץ יכול לשייר מעט בסוף המס׳ עד שעת הכושר] מ״מ בערב פסח אין ראוי לעשות זאת בשביל הבכורים וכתב ששאל את רבו הגאון בעל נוב״י וגם את הגאון מוה״ם פישלס׳ אם יכול לעשות סיום מס׳ בער״פ כי הי׳ בכור אחר נפל ומיחו בידו גם נכרז בחוצות עפ״י ב״ד דמי שעושה סעודת סיום בשביל הבכורים הוא שלא עפ״י הוראת חכמים עכ״ד — ובאמת שאין מתירין שאר תענית בסיום מס׳ — ורק בער״פ שחל להיות בשבת וצריכי׳ הבכורים להתענות ביום ה׳ מתיר הגה״צ מסיגעט בעל ייטב לב לאכול בסיום מס׳ יען שהוא מוקדם.

ובאמת נוהגים בכל תפוצות ישראלי׳ כל הבכורים לאכול בער״פ בסיום מס׳ וידוע דמנהג ישראל תורה הוא ועיין באו״ח החדש שם הביא ג״כ בשם הרב כרם שלמה דנתפשט המנהג להקל בסעודת סיום ובשו״ת ריב״א מיישב המנהג שנוהגין להקל בזה עיי״ש ואין בידי כעת לעיין בה.

ואני אומר שמנהג ישראל תורה הוא שנהגו להקל כ״כ בזה כי באמת תענית של ערב פסח אין לו מקור בש״ס רק במס׳ סופרים וידוע מה שכ׳ הרא״ש דמס׳ סופרים נתחבר הרבה אחר חתימת התלמוד — והנה כ׳ הגאון מבערזשאן בהגהותיו על ספר או״ח החדש בשם הישוי״ע שהביא הב״י בשם התניא להקל בתענית בכורים [וחפשתי בס׳ תניא רבתי בהלכות פסח ולא מצאתי שיקיל בתענית בכורים ואדרבה הביא ממס׳ סופרים שנהגו להתענות הבכורים

וחפשתי בבית יוסף ולא מצאתי כלל להביא בשם התניא וראיתי בבאורי מהרש"ה על התניא דפוס ווארשא שכ' שטעות נזדקר לבעל הישועות יעקב יען שראה בבית יוסף סימן ת"ע בשם המרדכי שהביא בשם רבינו יחיאל שהבכורים מותרים במיני תרגימא וכן הוא במרדכי פ' ע"פ בשם רבינו יחיאל וסבר הישועות יעקב שהוא רבינו יחיאל המחבר התניא כאשר הביא המגיה בהקדמתו לס' התניא דפוס קרימונא עיי"ש ובאמת אין זה מחבר ס' התניא והוא בלי ספק רבי יחיאל הקודם להמחבר התניא אם גם נחליט שמחבר ספר התניא הי' שמו ר' יחיאל עכ"ל] — עוד הביא באו"ח החדש שם בשם ס' מאורי אור להמליץ על הנוהגים להקל בתענית בכורים וסיים אך פדה תפדה בממון וגם בשם עולת שמואל הביא שמצדד לומר דא"צ להשלים תענית זה משום דאחר חצות הוא זמן קרבן פסח ואסור להתענות ע"כ מי שאינו בריא וחזק כ"כ שירגיש בנפשו שלא יזיק לו התענית כל עיקר אז אין לו להשלים התענית משום שיש לחוש שיסתכן ח"ו בלילה לאחר התענית באכילת מצה ומרור וד' כוסות או שיתבטל ממצות הנהוגות באותו הלילה. וגם אותן המתענים ומשלימים ואוכלין אחר הקידוש מרק או קאפע יצא שכרו בהפסדן דמבטלין אכילת מצה לתיאבון וסיים דהחכם עיניו בראשו שלא להחמיר בדבר שאין לו עיקר בתלמוד שלנו ויש לחוש למניעת מצות שהן מן התורה ע"י התענית עכ"ל — וכן הביא שם בשם ספר חיים לראש ויפה ללב דאם הבכור או הבכורה הם חלושי כח ואם יתענו לא יוכלו לעשות הסדר כמשפט יפדו את התענית בממון לחלקו לעניים עכ"ל — ועיין במשנה למלך פרק ו' מהלכות כלי המקדש שמתמה על התענית בערב פסח אמנם עיין בס' שדי חמד חלק דברי חכמים אות מ' שמתרץ את המנהג ומובא דבריו בס' מעשה למלך על הרמב"ם עיי"ש.

ואשר אנכי אחזה עוד להקיל מאיזה טעמים דחדא ותרי טעמי אמינא עפ"י דאמרינן בש"ע או"ח סימן תקפ"א סעי' ב' דנוהגין להתענות ערב ר"ה וכ' בהג"ה ורבים נוהגין לאכול ער"ה קודם עלות השחר (מהרי"ל) משום דרכי האמורי, שהי' נוהגין להתענות בערב חגיהם ובמג"א שם ס"ק י"ב הביא בשם הלבוש משו"ה אכלו בבוקר שאסור להתענות בעיו"ט וכ"כ בהגמ"נ ועיי"ש סימן רמ"ט והקשה במג"א דא"כ גם הבכורים הי' להם לאכול בע"פ ואפשר כיון דלאו רובא דעלמא נינהו לא מיפרסמא מלתא כולי האי ומיהו לטעם הלבוש קשה עכ"ל — ומעתה נ"ל הגם שהמגן אברהם מתרץ לה בדרך אפשר מ"מ נהגו להקל מכח קושי' זאת ובפרט לטעם הלבוש שהניח במג"א בצ"ע — ולא רצו לנהוג הבכורים לאכול קודם עלות השחר עפ"י שכ' הבה"ט שם סי' קי"ב והמעיין בזוהר ובכתבי האר"י ז"ל מהחטא הגדול ר"ל לאכול קודם אור היום לא יעשה כן עיי"ש.

ועוד אמינא לפי מה שהסכימו הצדיקים קדושי עליונים תלמידי הבעש"ט ז"ע בדורות שלפנינו שבדור חלוש כדורינו אין להרבות בתעניתות כמשמעות הש"ס דנזיר נקרא חוטא אם אינו יכול לצער נפשו ודי לנו בתעניתי ציבור שיש להם מקור מן הכתובים ומש"ס שלנו אבל לא בשאר תעניות כמובא בספרים שהצדיק ר' גרשון מקיטעב ז"ל הי' מתענה כ"פ משבת לשבת וראה אחד ולמד ממנו והתענה ג"כ בכך עד שמת והלך הרר"ג ללותו ועל ביה"ק

הרים הרר״ג את רגלו ובעט במת ואמר לו בפני כולם רשע רשע מפני מה הרגת א״ע ומדוע השוית א״ע אלי ולמדת ממני זאת ריבוי התעניתים שאינם לפי כחך — והצדיק מאפטא סיפר שבילדותו הי׳ מתענה ושאל להרב ר׳ אלימלך זצ״ל ע״ז והשיב לו אם תוכל אחר התענית לאכול איין מלכות קווארט קאשי יבישה שהוא ד׳ לוגין אז מותר לך להתענות ואמר בזה״ל אלמלא יה׳ לי עוד שנים להצטרף עמי לבטל התעניתים הייתי מבטל אותם ע״כ וכשם שמצוה לשמור ישראל מעבירה כן מצוה ליזהר לכל איש אם יש לו מעט רפיון כח שלא יתענה — וכן שמענו מהגה״ק מופ״ה כקש״ת מו״ה ישכר דוב רוקח זצ״ל האבד״ק בעלזא אשר נתבקש בישיבה של מעלה זה איזה שבועות שהתיר לאנשי שלומיו אשר באו לחסות בצלו בימים הקדושים בצום גדלי׳ לאיש אשר הרגיש בעצמו איזה חולשה צוה מיד לאכול [והנה מספרים העולם שאיזה צדיקים אמרו שהצדיק גדלי׳ בן אחיקם מצער עצמו בגנזי מרומים שאלפי ישראלי׳ יתענו בשבילו וע״כ אותן חסידים נהגו לאכול בצום גדלי׳ — הנה לאו מר בר רב אשי חתם על האי מימרא שנאמרה בשם צדיק כי באמת מבואר הטעם שתיקנו תענית ביום שנהרג גדלי׳ ולא תיקנו בשאר צדיקי׳ ביום שנהרגו — ורק שעד שגדלי׳ הי׳ קיים הי׳ קיום ג״כ ליתר הפליטה להעם והי׳ נשאר עוד העם ישראל על אדמתו — אבל כיון שנהרג גדלי׳ ונפלה חיזוק כל העם ונגמר הגלות וע״כ צריך להתענות ביום זה דהוי כחורבן ביהמ״ק — ועוד הלא דין הוא בש״ע להתענות ומה זה שנהגו שלא להתענות נגד הש״ע] — ומעתה מכל הלין טעמא הגם שאין לפלפל על דין הש״ע שהבכורות מתענים בע״פ אבל מ״מ יש להקיל לאכול ע״י סיום מסכת כי בלא״ה יש על מי להשען בזה.

ולא אמנע לכתוב מה ששמעתי מאדם גדול אחד שבמס׳ סופרים דכתיב הבכורות מתענים בע״פ היא ט״ס וצ״ל הבכורות מתענגים בע״פ יען שנעשה להם נס תיקנו למשתה ושמחה — הנה זה דבר רחוק לומר שטעו בזה כל הקדמוני׳ ובאמת ראיתי להביא גם בשם ירושלמי בתענית בכורים ונפסק כן להלכתא ואח״כ נימא שט״ס אין דבר זה נותן להאמר כלל וכלל לא.

ומעתה לעניו שאלתו כיון שבלא״ה יש להקיל נראה דסגי אם יתענה או יאכל בסיום מסכת יועיל בשביל ב׳ בניו הבכורים ושוב ראיתי בחק יעקב בסימן ת״ע סק״ו דמי שיש לו ב׳ בנים בכורי׳ היינו א׳ מאשתו ראשונה שמתה והב׳ הוא מאשתו הב׳ שהוא בן בכור לאמו כ׳ דהתענית עולה בשביל ב׳ הבכורים ואין אשתו השניה צריכה להתענות בשביל בנה הבכור ע״כ ומעתה כעת שנהגו בסיום מסכת וכפי מה שביארתי לעיל יש ויש בזה על מה לסמוך סגי ג״כ כאן בסיום מסכת שיה׳ נחשב לסעודת מצוה — הכ״ד הכו״ח.

הק׳ **אפרים הלוי ביללימצער**
דומ״ץ

סימן ל

בענין שאלתו ששמע אומרים בשם הרמב"ם שאם לא ילמדו לתינוק בר ישראל לדבר שום לשון וגם לא ישמע מדברים איזה לשון אז מעצמו ידבר לשון הקודש ושאל באיזה מקום כתוב כן הרמב"ם.

ת ש ו ב ה

גם אנכי שמעתי כן כד הוינא טלי' בשם מאור עינינו רבינו משה בן מימון וחפשתי ולא מצאתיו בחיבוריו אשר הם אתנו ורק מצאתי במגדל עוז להיעב"ץ בחלק עליות הלשון פ"ב כתוב בזה הלשון ואמרו שאם יגדל הילד ולא ישמע לשונות אחרים אז יתחיל לדבר לשון הקודש מעצמו בלי לימוד שהוא לשונו המוטבע בו עכ"ל.

ובענין המנהג שנהגו לעשות החלות של שבת לאחר הפסח במפתח היינו לעשות עליו צורת מפתח היכן כתיב מנהג זה — דע ידידי שכן כתוב המנהג בספר הקדוש אוהב ישראל מהקדוש מאפטא זצ"ל בליקוטים לפסח קודם פ' במדבר עיי"ש שכתוב כמה טעמים בזה ומובא בס' מטעמים החדש ובס' טעמי מנהגים מאיש שו"ב — ואנכי אמרתי בטעם הדבר יען שעד כעת הי' חמוץ אסור והיינו סגור ונעול וכעת אחר הפסח הותר והיינו נפתח במפתח ודו"ק — כעת ראיתי בליקוטי מהרי"ח ח"ג מביא ג"כ מנהג זה ודו"ק.

ובענין שאלתך אמאי לא הביא אברהם אבינו דגים להמלאכים הנה כבר העיר בזה בס' הקדוש קדושת לוי עה"ת פ' וירא וכ' דרצה לזרז להם במצות ובבשר יש הרבה מצות שחיטה ומליחה וניקור אבל בדגים אין שום מצוה ולכך סעודה שלמה שעיקר דגים עיי"ש ולענ"ד נראה דאברהם אבינו רצה ליתן להם מיד ובשר הי' לו ברשותו אבל דגים הי' צריך לצוד וזה אם נזדמן מיד או אח"כ והוא מיהר הדבר ע"כ לא נתן להם דגים — ואנכי שמעתי דדגים הם גילגול של צדיקים ואז לא הי' עוד וע"כ לא נתן להם ודו"ק.

ובענין הטעם שנהגו לאכול מאכל חלב בשבועות כבר נאמרו ונשנו בזה כמה טעמים ועיין בליקוטי צבי שמלקט שם הרבה מזה. ונראה כעת רמז כי חלב בגימטרי' מ' דארבעים יום הי' משה בהר בקבלת התורה. ומה שאמר רב יוסף אי לאו האי יומא קא גרים כמה יוסף איכא בשוקי נראה דרב יוסף הי' סגי נהור והי' ס"ל דגדול שאינו מצווה ועושה והא דהוסיף משה יום אחד מדעתו והסכים הקב"ה עליו מזה הי' נראה כי גדול שאינו מצוה ועושה דאל"כ האיך הי' יכול משה רבינו להרחיק עוד יום אחד וגם מהא דעשה מדעתו והסכים וע"כ אמר אי לאו האי יומא — עוד נראה דאמרי' בהגדה של פסח אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו וכ' המפרשים דהי' ישראל אז כ"כ בהשגה גדולה שלא הי' צריך כלל לקבלת התורה ורק הקב"ה רצה להראות חיבתו לפניהם ונתן להם התורה והנה ר' יוסף הי' פטור והי' ס"ל גדול המצווה ועושה ואמר אי לאו האי יומא א"כ כל העולם שאינו מצווה ועושה א"כ כמה יוסף איכא בשוקא.

סימן לא

שלו׳ לך אהובי תלמידי הב׳ החרוץ ושנון ומושלם כמר יהושע זאב ארענשטיין נ״י ויזרח כשמש בצהרים.

הנני להשיב לך ששאלתני שאגיד לך מקור המאמר המורגל בפי העולם המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה״ב.

ת ש ו ב ה

חפשתי אחר המאמר ומצאתי בס׳ לחם שמים מרבינו היעב״ץ במס׳ סנהדרין פרק חלק פ״ו מ״ב שמצא כן בתוספתא דשמחות אבל ראיתי בתפארת ישראל שם שכ׳ שלא מצא בפ״ב שמדבר ממאבד עצמו לדעת ולא מצאתי זה עיי״ש — ועיין בחי׳ מהרי״ט כתובות דף ק״ג ע״ב בהאי כובס שהפיל א״ע למות מדלא הי׳ באשכבתא דרבי וב״ק אמרה שמזומן לעוה״ב כתב הוא ז״ל שחז״ל אמרו על הכתוב ותהי עונותיהם על עצמותם זה המאבד א״ע לדעת שאין חלעה״ב עיי״ש ומובא ג״כ בתפארת ישראל שם, ועיי״ש בטעם הדבר מדכל רוצח חייב מיתה, ורק כל חייבי מיתה המתוודה יש לו חלק לעוה״ב (סנהדרין פ״ו מ״ב) והרי זה אף שהתוודה כאלו לא התוודה דמי דהרי אחר הוידוי שב לקיאו וחטא להכי אין לו חלק לעוה״ב עיי״ש.

וראיתי בליקוטי שלמה ביו״ד סי׳ שמ״ה הביא מס׳ יד המלך ה׳ אבל דהא דאמרו אינשי דהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה״ב לא נמצא בשום מקום והשיג על המהרי״ט בכתובות ק״ה בההוא כובס דלא הוי באשכבתי דרבי וסמך לדבר בחורבן בילדים וילדות שנשבו לקלון שאמרו אם אנו טובעין בים אנו באים להיי עוה״ב עכ״ל.

ולע״ד דמאמר המורגל בפי כל ונמצא זכרו בכמה ספרים בוודאי יש לו מקור מקומו טהור באיזה מקום בדברי חז״ל ולא ראינו אינו ראי׳ דהרי נאבד מאתנו כמה מדרשות וגם מתלמוד ירושלמי סדר קדשים אשר הי׳ להראשונים נאבד מאתנו וזה בימינו עמד איש אחד בשמו שלמה פריעדלענדער ס״ט אלגאזי יליד ליטוואק שאמר שמצא ירושלמי סדר קדשים והדפיס על איזה מס׳ חולין בכורות ערכין — עם פירושו חשק שלמה. אמנם החכמים ומבקרי זמננו לא הסכימו כולם שהם הירושלמי הנאבד וזה מתנגד וזה מכחיש ויש שמסכים ע״כ אין אתנו יודע בבירור הענין ועכ״פ בוודאי נמצא המאמר באיזה מקום. ומה שהקשה מהתינוקות שנשבו לקלון, חדא דאין יכולין להכחיש דבר ע״י קושיא. ובאמת משם לא קשיא כלל כמו שמצינו במדרש רבה פ׳ ל״ד סדרא דנח אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יכול אפי׳ כשאול ת״ל אך ועיי׳ במפרשים שירא שלא יעללו בו ע״כ מותר הי׳ לו וכמו כן גבי תינוקות שנשבו לקלון שיראו שלא יכלו לעמוד על נפשם ועיין בדעת זקנים לבעלי תוס׳ עה״ת מה שכ׳ בפרשת נח בענין זה עיי״ש — ועיין בתוס׳ גיטין דף נ״ז ע״ב ד״ה קפצו ועיין שם הגהות מוה״ר צבי חיות וכנראה שנעלם ממנו התוס׳ מקומו ועיי״ש הגהות יעב״ץ ודו״ק.

והנה אנכי מצאתי מאמר בתנא דבי אלי' ריש פרק י"ד כל הקץ בחיים טובים סימן רע לו וראיתי במפרש רמתים צופים באות נ"ד הביא הלשון כל הקץ בחיים טובים אין לו חלק לעוה"ב והביא לפרש בשם רבו שכל חיים הם טובים שיוכל לבא לכל טוב א"כ כשהוא קץ ומואס עד שהוא מאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב עכ"ל [ודע דשם ט"ס וציין תנא דבי אלי' פ"ו ובאמת היא בפרק י"ד].

ומאז אמרתי דהעולם הבא הוא שכר מצות ומעשים טובים שעושה בעולם הזה כמו שאחכז"ל מי שטרח בע"ש יאכל בשבת וזה מי שהוא חי ועושה מצות אבל שמאבד עצמו לדעת ולא השלים כלל נפשו ונשמתו שנשבע שיקיים תרי"ג מצות ולא רצה א"כ חסר לו כל המצות שהי' יכול לעשות אם הי' חי באלו השנים אשר השליכם ממנו וא"כ חסר לו ההשלמה זה וע"כ לא יקבל הפרס היינו העוה"ב מה שלא עבד והבן — ואף שאדם אשר חי כל שניו ומת ג"כ לא השלים עצמו אמנם יכול עצמו לתרץ ולהתנצל דאם לא הי' מת בע"כ והניחו אותו עוד להיות אולי הי' משלים הכל אבל זה שמאבד עצמו לדעת א"כ לא הי' אנוס בדבר וע"כ אין לו חלק בעולם הבא ודו"ק.

סימן לב

החיים והשלו' וכ"ט לכבוד ידידי הרבני המו"מ בתורה וביראה שלשלת היוחסין כש"ת מו"ה נתן גליק נ"י.

בנידון שאלתו שנולד לו בת למז"ט בתוך שנה שמת אביו ורוצה ליתן לבתו שם על שם אביו שאביו הי' שמו משה ורוצה לקרוא לבתו בשם מאשע אי יאות למיעבד כן.

ת ש ו ב ה

ראיתי בס' חותם קדש סימן י"ב אות י"ג וזה לשונו השמות שקורין ההמון לבניהם הזכרים אחר אמם או אם זקנתם וכן להיפך שהנקבות נקראים בשם אביהם או אבי זקנתם ומכנים מן שרה ישראל או מן נעכא נחום או מן צביה צבי או מן פריידא שלום, להיות כי פריידא הוא העתקת שלום מלשון אשכנז ללשון הקדש [לא הבנתי כי פריידא בלשון אשכנז הוא בלה"ק שמחה] וכדומה לזה הרבה בענינים משונים כפי המבטא המדוברת בלשון ההמון אין להקפיד בזה אם כוונתו רצויה כי כל אחד יוכל לקרוא את בנו או בתו בשם היאות לו והעולה על דעתו ונראה בעיניו עכ"ל.

אמנם בס' ברית אבות ה' מילה סי' ח' אות כ"ט וזה לשונו המנהג הוא שנותנין שם לזכר אחר אשה דרך משל שמתה אשה שהיתה שמה דינה ואח"כ נולד זכר במשפחה קורין את שמו דן וכיוצא אם היתה שמה ברכה קורין את הזכר ברוך וכיוצא והוא מנהג טוב ושפיר דמי אבל איפכא ליתן שם לנקיבה אחר זכר שהי' שמו שמחה ונולד נקבה במשפחה אין לקרות

הנקבה אחר שמו בשם שמחה או שהי' שמו ברוך אין לקרות את הנקבה אחר שמו ברכה על שמו [ואפשר אם נשאר זרע אחריו אין חשש כ"כ ועיי' בזוה"ק פ' משפטים דף ק"א ודו"ק] ויש ללמוד זה ממש"כ בס' מדרש פנחס שמתה אשה אחת שהיתה שמה דינה ואח"כ נולד זכר במשפחה וקראו את שמו דן ואמר הרב הקדוש ז"ל שהי' עליה לנשמתה עיי"ש א"כ לפי"ז דוק מינה משם זכר לנקבה הוי ח"ו ירידה לנשמת המת [ועיין בשו"ת חת"ס חאה"ע ח"ב סי' ל"ח מ"ש בשם שו"ת פנים מאירות ח"ב סי' פ"ח שכ' שאין לחוש לתלות שם נקבה בזכר לומר ששם לביאה נתהוו משם לוי ונקראה לויה אלא מסתמא שמה לביאה ככ' ביחזקאל ריש סי' י"ז עיי"ש] (ועיי' בס' נשמת חיים לרבי מנשה ב"י מ' ד' פ' י"ט בד"ה הגרוש הד' והבן) ובפרט לפי מש"כ המקובלים דהשם של האדם הוא נשמתו בסוד נפש חי' הוא שמו וא"כ יש לנקבה ההיא נשמת זכר ואז איננה מסוגלת להוליד בנים וגם אם תלד לא תלד אלא נקבה אחת ורק ע"י זכות גדול תוכל להוליד זכר כמו"ש בספרי המקובלים ע"כ צריכין ליזהר בזה עיי"ש.

ועיין בס' דברים ערבים ח"ב דף ק"ס כתב ג"כ על אשה אחת שהי' שמה חיה בחילוף חיים ואמר שלא הוי לא זכר ולא נקבה ולא תוליד רק אם תוסיפו עוד שם עיי"ש וע"כ נראה אם יוסיפו עוד שם ש"ד ודו"ק — ובענין אם יכולים ליתן שם מיד עיין בס' דובר שלו' אות ת"ט כ' שאם נולד בת אין ליתן לה שם קודם חמשה ימים ואם יום השלישי הוא בשב"ק יכול לקרות לה בש"ק עכ"ל.

סימן לג

שוכ"ט לכבוד הרבני המו"מ בתורה ובויראה שלשלת היוחסין וכו' כש"ת מוה"ר נתן גליק נ"י.

בדבר שאלתו שביקש ממני שאברר לו עפ"י התורה אם יש כח ביד הח"ק דק"ק קל"ב לבקש ממנו ממון ומשאר יורשי אביו המנוח הרבני המו"מ בתורה מוה"ר משה ז"ל אשר שבק לן חיים ולכל ישראל בעיר הנ"ל בבית החולים והובל לקברות פה בעטלאן יע"א ולא הניחו הח"ק דקל"ב להביאו לכאן עד שיסלק שט"ח בעד שמונה אלפי לעי ומע"כ נ"י מסר מודעא שנותן השט"ח בעכ"ח שלא בטובתו יען שהי' הכרח ואח"כ יזמינם לד"ת.

הנה הגם שאסור להיות כעורך דין לגלות דעתו לצד אחד ושמוע בין אחיכם כתוב מ"מ יען שבא לפני לא אשיב פניו ריקם ואגלה דעתי בזה רק להלכה ולא למעשה.

הנה החברה קדישא זה דרכם מעולם בתביעות סכומים גדולים ובטענת דמים הרבה דמי הקבורה וכמו שהמליץ עליהם רבינו החת"ס כי אין פתיחת הקבר בלא דמים [חת"ס ח' יו"ד סי' של"א] וכבר צווחו ע"ז קמאי דקמאי צדיקי הדור פוק חזי מה שכ' הס' [אם לבינה דף י"ח ע"א] בשם הגה"ק מהר"ם מרימאניו זצ"ל אשר מאד רע הי' עליו מעשה הח"ק מה שתבעו הרבה מעות ועוד כמה מנהגיהם שהי' למורת רוחו. אפס כי לא הי' רוצה לרפות

ידיהם אלא פ״א אמר עליהם ,,לולא שאסור לנו להרהר אחר השי״ת ולולא מוראה של הח״ק שמיד קונסים ועונשים לכל השואל ומבקר מעשיהם, אז הי׳ שואל להקב״ה למה ברא את החברה קדישא״ ופעם אחת העוו הגבאים דח״ק שבשביל טענת דמים שתבעו מאת היורשים ולא רצו ליתן להם כמבוקשם הלינו את המת וכשנודע הדבר לרבינו קללם שלא יבואו לקברות ישראל עד אחר שלשה ימים ושלא יקברו בקברות אבותם ברומאניב וכן הי׳ עיי״ש באריכות.

וידוע המעשה שרצו בני החברה קדישא בעיר בראדי ליקח מעות בעד קבר לגביר גדול ות״ח וגאון בזמן הגאון המפורסם מהר״א זלמן מרגליות ז״ל שדרש עליהם הגאון הנ״ל עה״פ הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספו כו׳ [עיין בשיחת חולין של ת״ח פ״ב].

ומידידי הה״ג המפואר פאר המדינה כקש״ת מוה״ר שלמה זלמן אולמאנן שליט״א אבד״ק ביסטריץ ונשיא דועד הרבנים שמעתי שאמר שראה בספר קדמון הטעם שבעלי החברא קדישא אין מתנהגין ברחמים יען שמקור החברה היא ממה שאיתא [בפרקי דר״א פרק כ״א ומובא בילקוט שמעוני פ׳ בראשית] שהי׳ אדם הראשון וחוה יושבים ובוכים ומתאבלים על הבל שנהרג ולא הי׳ יודעים מה לעשות להבל שלא הי׳ נוהגים בקבורה בא עורב אחד שמת לו אחד מחבירו לקח אותו וחפר בארץ וטמנה לעיניהם אמר אדם כעורב אני עושה מיד לקח נבלתו של הבל וחפר בארץ וטמנה עיי״ש וידוע שאין אכזרי כעורב [עיין רש״י ב״ב ח׳ ע״א ד״ה ככלב וכעורב] ע״כ למדו מעורב להיות אכזרי ולע״ד שהם תלמידי׳ מעפרון החיתי שלקח הרבה בעד קבר, ד׳ מאות שקל כסף עובר לסוחר.

והנה הן אמת שהחברה קדישא נתיסדה לעשות דברים רמים ונשגבים ועושין חסד של אמת עם המתים ועם החיים החולים כידוע וצריכים הרבה מעות שיש להם הוצאות הרבה ואם לא הי׳ אכזרים רק על פושעי ישראל שלא עשו מצוה בחייהם אולי הי׳ ג״כ טובת הנשמה שלו וידוע מה שכ׳ [בשיחת חולין של ת״ח פ״ז] בעיר גדולה אחת מת גביר גדול ולא רצו אנשי החברה לקברו עד כי יתנו בניו שמונת אלפים כסף ויחר להם מאוד וילכו אל הנסיך להגיד לו שידבר אתם משפט ויקרא הנסיך לגדולי העיר וידבר אליהם קשות על מה שרוצים סך גדול כזה בעד ד׳ אמות של אדם ויענו חכמי העיר את הנסיך לאמור. הנה בתלמוד שלנו אמרו [בתוס׳ ב״מ דף ע׳ ע״ב ד״ה תשיך ובפרקי דר״א פרק ל״ג ועיין שמות רבה משפטי׳ פרק ל״א פסוק ו׳] כי המלוה ברבית לא יקום בתחיית המתים והנה האיש ההוא כל פרנסתו היתה מנשך ותרבית בלי ה״ע וכי לקח נשך הרבה מכסף ומזהב ומכל דבר אשר יושך עד כי נעשה גביר גדול. והנה כאשר ימות איש אנו לוקחים ממנו דמי קבורה מעט יען כי מחכים אנחנו בקרוב לתחיית המתים ואז יחזירו לנו הקרקע משא״כ באיש הזה שלא יעמוד בתחיית המתים א״כ אנו מוכרים אותם הקרקע לצמיתות לכן שוה הקרקע סך גדול כזה וייטב הדבר בעיני הנסיך ויצו שיתנו כן בלי מגרעת עיי״ש.

אמנם באיש כשר וישר אין אני יודע מהיכן לקחו ההיתר ליקח הרבה ואפי׳ אם הי׳ נותנין מקום קבר אין להם להיות אכזרים לבקש הרבה כי

מחויבים ליתן אפי' בלא שום מחיר ורק שנהגו ליקח שיה' הקרקע שלו ורק דבר מיעוט וכמו שכ' [בשו"ת חת"ס חיו"ד סי' ש"ל] מש"ס פרק י"נ קי"ב ע"א שלא יה' צדיק קבור בקבר שאינו שלו ורק אם היורשים רוצים בקרקע מכובד יכולים הח"ק לעלות דמי המחיר שאין אונאה לקרקעות בעלמא כ"ש במידי דאוריי' למיזבני' בסך מרובה עיי"ש בחתם סופר [והנה מה שכ' החתם סופר שאין אונאה לקרקעות לע"ד אין זה כ"כ פשוט דהן אמת דעד פלגא לכו"ע שאין אונאה לקרקעות אבל בפלגא או יותר מפלגא הוא פלוגתא גדולה בין הפוסקים דדעת הרמב"ם והרי"ף דבשום צד אין בהם אונאה אבל התוס' ורא"ש וטור פסקו דיותר מפלגא יש בו דין אונאה עיין בחו"מ סי' רכ"ז סעי' כ"ט ובהג"ה שם ואף שהש"ך שם ס"ק י"ז ובסי' ס"ו סל"ח דהעיקר כדעת הרי"ף מ"מ הביא הש"ך בעצמו שם תשו' רשד"ם דהוי ספיקא דדינא עיי"ש] — וזה אם נותנין לו קרקע מקום קבר. אבל אם הולך והוביל את הנפטר משם איזה זכות יש להם בהנפטר שישלם כך וכך להחברה.

והנה במה שיש תקנות להחברה קדישא במי שהוליך את המת מעירם לעיר אחרת שצריך לשלם להם כו"כ זה אפשר שיש להם כח על אחד מבני עירם שהרי מבואר בחו"מ סי' רל"א סעי' כ"ז כ"ח שיכולים בני העיר לתקן להם תקנות אבל על אנשי עיר אחרת הבאים מעלמא אין להם שום כח כי כל התקנות הם הסכמה שהסכימו עליהם הקהל יושבי העיר אבל אינש מעלמא לא הסכים כלל לתקנתם — וכן כתב בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' שצ"ו בענין רח"ש שהסכמת הקהל ותקנתם לא מהני רק לאלו השייכים אהדדי או שהן באין אח"כ להתחבר עמהם להיות מקהל שלהם אבל על האנשים הבאים מעלמא אין להקהל לכוף אותן ליתן להם כפי התקנה עיי"ש.

ועיין בשו"ת חתם סופר חלק יו"ד סי' שכ"ט בד"ה מ"מ שכ' ואף דקיי"ל דבני חבורה יכולים להסיע על קצותן היינו דוקא על בני החבורה שלהם וברצון כולם ובהסכמת הת"ח חבר העיר עמהם וכמו"ש כל זה במרדכי פ"ק דב"ב ובחו"מ סי' רל"א אבל לעשות תקנה להוציא ממון ממי שהוא חוץ לחברה שלהם [אפי' דר באותו העיר] שיתן מכל מת כך וכך ואם לא ירצה לא יה' שום אדם רשאי לקבור מתו לאו כל כמיני' ומכ"ש שאינם עושים עם רצון חבר עיר אדרבא החברה קדישא אומרים שאינם תחת רשות בי"ד ומי אדון להם וא"כ אינם ג"ח כ"א מעכבים ג"ח מישראל כו' ומש"כ המג"א בסי' קנ"ג שהרוצה להתעסק עם המת בלתי רשותם מ"מ צריך לשלם להם מה שנהגו עיי"ש אפשר דזה מיירו שהמת הי' שייך להחברה שהי' מבני החברה קדישא שעל עצמם יכולים להטיל כמו שנהגו אבל חוץ להחברה קדישא לאו כל כמיני' או אפשר כוונת המג"א יען שדר שם נעשה מעיקרא כן מכל בני הקהלה ואפי' בני חוץ לח"ק מי שדר שם — וגם זה אם הוי סך ידוע וקבוע לכל אפי' שוין ותיקון זה נעשה מסתמא ברצון הקהל וכו' אבל לא כמו שיה' מוכס בלי קצבה וכמוכס העומד מאליו ישתקע הדבר ולא יאמר וכו' עיי"ש לבטל מנהגם הרע — ופשיטא דלפי"ז אין להם לבקש מאיש נכרי שמת שם ואינו מבקש מהם קרקע ולא שום הוצאות ולא הי' לו נכסים והי' ירא אלקים ומה להם לעכב ולהיות כמו מוכסין ואין להם שום

כח ורשות לבקש אפי׳ פרוטה אחת עפ״י דין תורה ורק אם ירצו ליתן להם הבנים ברצונם הטוב.

כ״ז כתבתי אור ליום ג׳ לס׳ בא שנת תרפ״ט לפ״ק פה בעטלאן וחתמתי שמי.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**

וכעת נראה מש״כ הח״ס אין אונאה לקרקעות סמך עצמו אמ״ש אה״כ כי מקום קבר בביה״ק דרכו להזדבן ביוקר והא ראי׳ שמקודם לו דאיירו שנותן סתם קרקע לא מקום מובחר מכובד אינו כותב כלל דאין אונאה לקרקעות כי באמת הי׳ ספיקא דדינא כמו״ש לעיל ואם נתן שטח ויעקסל להח״ק אם נקראו הח״ק מוחזקים על ידי זה הוי ג״כ פלוגתא גדולה בדברי גאונים בערך קי״ל עיי״ש.

סימן לד

הן הלום בא לידי ספר הנותן בים דרך וראיתי בו דברים נחמדים ועיקר הספר הולך לברר איזה דרך ישרה בלימוד התורה הבקיאות או החריפות והראה בקיאות גדול וגם חריפות וצלל במים אדירים בים התלמוד לארכו ולרחבו והעלה בידו מרגניתא טבא ציצים ופרחים בשדי התלמוד והמפרשים ומסדר הספר במעשה חכמה ובסדר נאה ויפה מקשר המאמרים והשיחות בקשר של קיימא קשר אומן אב מלאכה דאו׳.

אמנם בגוף הענין כשאני לעצמי אין אני מסכים עם בעל המחבר שהבקיאות יותר מהחריפות כי מצינו ג״כ להיפך בש״ס כמה פעמים, ושמעתי מאאמו״ר זצ״ל דמה שאמר הש״ס הכל צריכין למרי דחיטי זה הי׳ בימיהם אז שלא נתפרסם עוד מלאכת הדפוס בעולם וכל ספר הי׳ בכתיבה והי׳ יקר מאוד ולאו כל אדם זכה לספרים וכ״ש בעת שלא כתבו רק תורה שבכתב או המשנה משא״כ כעת הספרים מצוים בכל מקום, וע״כ כעת עיקר גדול להבין הדבר על בורי׳ שלא לטעות כלל בהפשט ולהבין ולהשכיל לדמות מילתא למילתא ולעשות חילוק בין דין לדין וע״כ עדיף יותר החריף מהבקי — כי בקל יוכל למצוא בקיאות בהספרים ובפרט כעת שהרבה ספרי מפתחים נדפסו למצוא כל דבר בנקל.

ועיין במס׳ מגילה דף כ״ח ע״ב ר״ל ספדי׳ להההוא צורבא מרבנן דשכיח בארעא דישראל דהוי תני הלכתא בכ״ד שורתא [עיין רש״י שהי׳ שונה משניות לתלמידים] אמרו ווי חסרא ארעא דישראל גברא רבה ההוא דהוי תני הלכתא ספרא וספרי ותוספתא ושכיב אתו ואמרו לי׳ לרב נחמן ליספדי׳ מר אמר היכי נספדי׳ הי צנא דמלי סיפרי דחסר — ופירש״י אינו אלא כסל שמילאוהו ספרים ואין מבין מה בתוכה אף שונה הלכות ולא שימש ת״ח ללמוד וכו׳ עיי״ש נראה ג״כ שסבר רב נחמן העיקר הוא החריפות יען שהי׳ ר״נ חריף וחכם והלכה כוותי׳ בדיני — והנה מצינו בש״ס הרבה פעמים תני תנא קמי׳ דרב פלוני ולא כתוב שם התנא — ומצינו שכמה פעמים הי׳ מבזים אותו ואומרים

לו פוק חני לברא [עיין שבת קו' ע"א ביצה י"ב ע"א עירובין ט' ע"א יומא מ"ג ע"ב יבמות ע"ז ע"ב סנהדרין ס"ב ע"א ב"ק ל"ד ע"ב] ולפעמים ג"כ משתיקין אותו [עיין חולין ט"ו ע"א] נראה שהי' בימים ההם אנשים שלא הבינו כלל צורתא דשמעתתא והי' להם זכרון יפה והי' רגיל על לשונו כמה ברייתות ותוספתות ומשניות והי' משלמין לו שכר שיאמר אותו בבית המדרש ברבים וכמה פעמים הי' אומר זאת בזמר כדי שישאר היטב בזכרונו — ולפעמים טעה ושכח ענין ואמרו לו פוק חני לברא — כי לא הי' חשוב.

וכעת ראיתי להגאון מהרש"ק בהגהתו לפרי מגדים או"ח אשל אברהם סי' קל"ו שכ' ת"ח בעל הוראה קודם לת"ח מפולפל ואין בעל הוראה יראה דהיינו סיני ועוקר הרים סיני עדיף וכ' מהרש"ק על זה דזה דוקא בימיהם שהי' ספרים יקר מאוד אבל כעת שיש דפוס עדיף החריף עיי"ש ונהנתי מאד בדבריו המחוכמים.

סימן לה

החיים והשלו' וברכה המשולשת בתורה לכבוד ידידי הרב המוסמך המופלא בתורה מלא וגדוש וכו' כקש"ת מוה"ר **פנחס שטראהלעי** נ"י חתן גיסי הרב הגאב"ד דפה שליט"א.

אחדש"ה באהבה יסלח לי שלא השבתי על אתר בדבר הערתו מחמת הטרדות וכעת עיינתי במה שהקשה על הפרי מגדים יו"ד סי' ק"ג סוף ס"ק ב' שמסתפק אם נתערב יבש ביבש באינו מינו ואחד נוטלפ"ג בחבירו אם בטל ברוב עיי"ש שהניח בצ"ע וקשיא לך הלא הש"ך בסימן ק"ד ס"ג ג' כתב בפירוש דנוטלפ"ג אפי' בשאינו מינו בטל ברוב עיי"ש.

נראה לע"ד דלא קשיא מידי דהש"ך לשיטתו אזיל והלא ספיקות הפרי מגדים לא הי' לדעת הש"ך שהרי כתב שם דלהש"ך באמת בטל והוא מסתפק רק אליבא דאו"ה ומ"כ עיי"ש.

ועוד הי' נראה לחלק דהש"ך מיירו שהאיסור כבר נוטלפ"ג והפרי מגדים איירו שהאיסור משובח רק התערובות גורם שיה' לפגם עיי"ש שכ' נוטל פ"ג בחבירו וצ"ע ודו"ק.

ובענין ציור בית הכנסת דפה שמצויר למעלה צבי ונשר ארי ונמר לסימן מה שאמר יהודא בן תימא בפרקי אבות והתחיל בזה הטור או"ח ושאלת האם אין איסור בזה מחמת צורות בבית הכנסת.

הנה לכאורה ברבים לא שייך חשדא מ"מ מכוער הדבר ודע שראיתי באיגרות סופרים מה שכ' הגאון רע"ק איגר במכתב מ' וזה לשונו הנני כרצונם להשיב על דברים מיום שלשום מה שנוגע לדין בעסק ציור ביהכ"נ מותר לצייר לסייד בסיד לבן או במראה אחרת ירוק וכדומה ולצייר פרחים וציצים [ולא צורת בעלי חיים ומזלות] מותר אם הוא למעלה מקומת איש בכדי שלא יהא הצורה לעיני האדם בשעת התפלה. ובאופן להתנות עם בעלי מלאכה שלא יעשו לא בשבת ולא ביו"ט וגם שלא יהא במלאכתם ביטול תפלה בזמנו שחרית וערבית

הרשום בכתב על כותל מערבי ראוי להשאר כמקדם ואפשר ללבן בין תיבה לתיבה עכ"ל.

וכעת ראיתי במכתב עתי החד מאלול תרפ"ו הזהיר הרב הראשי בזה"ל שאסור לצייר תמונת חיות ועופות בבתי הכנסת וזה לשונו נצטערתי מאד לשמוע שמציירים בביהכנ"ס תמונות של חיות ועופות שתמיד מחו ע"ז גדולי הדורות ומפורש בראשונים שהוא מכוער מאד וגדולי הרבנים וגאוני קשישאי לא הניחו זה גם בביהכ"נ זה בשום אופן — ע"כ אצוה בזה למע"ה להסיר כל תמונה של בע"ח, בכללם גם נשר ארי צבי וכיוצא בהם ולא לעשות שום תמונות של מזלות ויכולים במקומם לעשות ציורים של פירות וצמחים ואילנות וכיוצא בו וכן של כלים נאים כמו כלי זמר זכר למקדש ולא בע"ח ומזלות שיש בזה משום שמץ ע"ז ח"ו עכ"ל.

הרי נראה בעליל שאין מן הראוי לצייר זאת אמנם כיון שכבר ציירו מעיקרא וכאן ישבו על כסא הוראה גדולי הדור ע"כ יניחו אותו עד שיצטרך לצייר את בית הכנסת מחדש אז לא יציירו את ב"ח הנ"ל.

והנה מקור הדבר עיין ביו"ד סי' קמ"א בטורי זהב ס"ק י"ד שכ' דאין לצייר בבית הכנסת צורת בהמה חיה ועוף שלא יה' נראה כמשתחוה להם ובס"ק י"ג כתב שלא יפה הם עושים המציירים במחזורים בתפילת גשם צורת המזלות ועיי"ש בפתחי תשובה ס"ק ח' ודו"ק — ועיין ביחזקאל ל"ז — ואבוא וארא והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ כו' ועיין בש"ס סנהדרין צ"ב ע"ב ודו"ק — ועיין לעיל סוף סימן ס"ז ודו"ק

ובמה ששאל ממני הטעם דבלישת המצות אם העיסה רכה אסור להוסיף קמח ומה הדין בדיעבד אם הוסיפו קמח — הנה הדבר פשוט מאוד שיש לחוש שמא אין כולו נילוש ונגבל יפה עד שיהא כולו בצק אלא נשאר ממנו מעט קמח בעין בתוך העיסה וגם לאחר האפית הקמח הוא עודנו בעין בתוך העיסה ויש לחוש שמא לא נקלה הקמח יפה ויבא אח"כ לתוך תבשיל בפסח ויתחמץ — ויען שבמצות שלנו שהן רקיקין והיא ניקלת יפה מבית ומבחוץ אין לחוש לזה כ"כ וע"כ בדיעבד שהוסיפו קמח יש להתיר המצות לאכלם ואעפי"כ יזהרו שלא יבוא לתוך דבר לח שלא יתחמץ הקמח אם אפשר נשאר בתוכן, ובשנה זה הי' מעשה בק"ק סאמאשאוייאהר הנקרא גערלא שלא ידעו מזה והוסיפו קמח ג"כ והורו שמותר המצות לאכול ורק שאסור לפררו ברוטב שלא יבא במים ועיין היטב מש"כ בזה בספר היקר מעדני שמואל על הל' פסח סימן ק"י אות כ"ז בשם האחרונים ודו"ק.

ובענין אי משכחת איסור דרבנן שיה' אסור אפי' בהנאה תמהתי הלא יש ויש הרבה אין מספר הרי חיטי קורדנייתא שהוי נוקשה ואינו אסור אלא מדרבנן וכמו"ש התוס' פסחים ו' ע"ב ואפי"ה אין חוששין לקידושין שאסור בהנאה — ועיין ביו"ד סי' קכ"ג סעי' א' דסתם יינם אסור בהנאה ועיי"ש בש"ך וט"ז סק"א שהיא גזרה דרבנן — והן אמת שכ' הרמ"א בסי' פ"ז ביו"ד דבב"ח שאינו אסור מה"ת מותר בהנאה אמנם זה רק בב"ח אבל לא שאר איסור ודו"ק.

אפרים הלוי בילליטצער

סימן לו

שלו' לך אהובי בני הב' המופלג כמר **פנחס** נ"י הלומד בישיבה הרמה בטאשנאד יצ"ו.

מכתבך קבלתי בעת שאין הלבלר יוצא בקולמסו בחג הסוכות העבר עלינו לטובה וע"כ לא השבתי אותך עד כה בענין איזה הערות ממר ידידי הרבני המו"מ החו"ב מוה"ר יצחק קראפפער נ"י והנני כעת להשיב לך על ראשון ראשון.

תחילה מה שהקשה הנ"ל מש"ס יומא פ' גדולה תשובה שדוחה ל"ת שבתורה דכ' הן ישלח כו' ממה שכ' הרמב"ם פ"ב מהל' תשובה הלכה ד' וז"ל מדרכי התשובה להיות השב צועק לפני השי"ת בבכי ומתרחק מן החטא ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים כו' ולפי"ז מאי זה רבותא דתשובה שדוחה ל"ת הלא ליכא לא תעשה שזה נחשב לאיש אחר לגמרי ע"כ. ולע"ד נראה שאין כאן קושי' כלל וכי כתב הרמב"ם ז"ל שנחשב אצל השי"ת לאיש אחר — הלא לא כתב רק שהוא משנה שמו וצועק ואומר אני אחר ואפי' נימא שנחשב לאיש אחר אעפי"כ נראה דאיכא הל"ת דלא יוכל לשוב לקחת, שאעפי"כ הוא אותו הגוף שחטא. הגע עצמך באשת איש שתזנה תחת בעלה ואח"כ תעשה תשובה ותבכה במר נפשה ותתחרט על מעשי' וכי נימא שמותר לבעלה אח"כ לדור עמה יען שאין אותה האשה שזינתה, אתמהה! או איש אחד יחלל את השבת בפני עדים והתראה ואח"כ יעשה תשובה וכי ב"ד לא סוקלין אותו בטענה שאין זה האיש שחטא רק אחר.

אמנם אולי אפשר שהשי"ת שיש לו השגחה פרטית ועילות כל העילות הי' מסבב בזה האופן שלא יבא הדבר לידי כך שיהרג בבי"ד כיון שכלפי שמיא גליא שעשה תשובה. והי' נמצא אחד מעדים קרוב או פסול או הזמה או הכחשה או ימצאו לו איזה זכות וכמו ששנינו במתני' דמס' סנהדרין פ"ה ופ"ו עיי"ש.

ואם אמת זה הדבר הי' מיושב הדיקדוק מה שאתה בני נ"י שאלת ממני זה איזה שנים בפרשת שופטים כ' והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא דלמה כתיב בפסוק ההוא הוא הלא בוודאי הכוונה אותם ולא אחרים וגם למה כפל זאת במקרא עיי"ש — ולהנ"ל א"ש שכיון שעשה תשובה נהפך לאיש אחר וכהנ"ל וכמו שכתבו בספרי מוסר שבעל תשובה נעשה כברי' חדשה [ועיין בס' אהל אלימלך אות ק"ע] וע"כ קאמר התורה הקדושה והוצאה את האיש ההוא או את האשה ההיא היינו אם נשארו כמו שהי' ולא עשו תשובה ולא נהפכו לאחרים דאם עשו תשובה אז הי' השי"ת מסבב שלא יבואו לידי זה שיהרגו — אמנם כל זה נוכל לומר לענין אם נהרג בבי"ד אבל בעלה בוודאי אסור לדור עמה אף אם תעשה תשובה וזה דבר ברור לענ"ד.

ומה שביקש הנ"ל שאכתוב לו המקור שהמלאכים אין להם דמעות שזה איזה שנים הקשיתי ממדרש המובא ברש"י פרשת תולדות שבעת עקידת יצחק אבינו ע"ה בכו המלאכים ונשרו דמעות עיניהם בעיני יצחק — הנה לכאורה הי' נראה לי כן מכח סברא פשוטא כי הדמעות באו ממקור דמעה

[עיין בספר הברית ח״א מאמר י״ז פרק ג׳] וזה שייך בבעל חי הנברא מחומר אמנם למלאך רוחני האיך יתיחס שערי דמעות [וכדמות ראי׳ שבחגיגה ט״ז ע״א קאמר הש״ס דבג׳ דברים דומים מלאכים לאדם ולא קאמר שבוכים כאדם] אמנם זה הוא רק סברא ואין מן הדרך להקשות על מדרש חכמינו ז״ל מסברא ובפרט שנמצא מפורש בקרא ישעי׳ ל״ג הן אראלים צעקו חוצה מלאכי שלו׳ מר יבכיון — ועיין בש״ס חגיגה ה׳ ע״ב — אמנם אנכי מצאתי לבעל הפייטן ליום שני של סוכות בפייט קודם קדושה יסד כן — שכ׳ „ודמעה אין בעפעפותם״ עיי״ש וצ״ע [ועיין לעיל סי׳ כ׳].

וגם מה שהקשה בדברי אאמו״ר זצ״ל בספרו גבעת פנחס פרשת בראשית שהקשה האיך הזכיר השר העולם את השם אחר ב׳ תיבות שאמר יהי כבוד ה׳ הלא אין להם רשות למלאכים להזכיר את השם רק לאחר ג׳ תיבות והקשה הלא מבואר בחולין פ׳ דאופנים מותרים להזכיר אחר ב׳ תיבות וכ׳ שנעלם מאבי זצ״ל הגמרא הנ״ל — הנה ח״ו לא נעלם ממנו בגמרא שאיירי בה והוא גם כתב שם שאולי השר העולם הוא בכלל האופנים וחיות הקודש שמותרים להזכיר אחר ב׳ תיבות רק המסדר ספר גבעת פנחס גרע זאת מהדפסה — אמנם באמת בעיקר הדבר מה שתירץ אאמו״ר זצ״ל יען ששר העולם הי׳ חנוך והי׳ מעיקרא אדם ע״כ הותר לו להזכיר ולא זכיתי להבין הלא זה המעשה הי׳ קודם שנברא אדם ולא הי׳ חנוך בעולם ואיך כ׳ שהי׳ מעיקרא אדם הלא לא נעשה רק אחר כך אדם כמובן וכבר העיר התוס׳ איך נימא ששר העולם הוא חנוך הלא פתח שר העולם קודם שהי׳ חנוך אמנם עיין בקהלת יעקב ערך שר העולם שמתרץ זאת בטוב טעם ודעת עפ״י דרכו הקדוש.

ובעיקר הדבר נראה לי שלא נאסר למלאכים להזכיר שמו של הקב״ה רק אחר שנברא אדם ליתן כבוד לאדם כמו שאסור להם לאמור שירה קודם האדם — אבל שר העולם בתחילת הבריאה שלא הי׳ אדם בעולם שפיר הותר לו להזכיר — ועוד נראה שכיון שהוא שר העולם ומושל על אדם בוודאי אי״צ לחלוק כבוד בזה להאדם ומותר לו להזכיר ודו״ק.

הדו״ש אביך

אפרים הלוי ביללימצער

סימן לז

בנידון שאלתו באשר שאין לו פרנסה וחז״ל אמרו מאן דביש ליה בההיא מתא ליזל למתא אחריתא ושמע שיש שבר ומראה מקום לפרנסה במדינת שפאניאן אשר פתחו שערי׳ שערי המדינה לאחב״י בימים הללו כי גרשו המלך והכמרים מהיות מושלים עליהם וכעת העם בעצמם משלו ורוצים לפייס את אחב״י בעבור הרעות אשר הרעו לנו בשנת רנ״ב — אמנם באשר ששמע שיש חרם חמור מגדולי עולם אשר הי׳ בזמן הגירוש שלא ישוב שום בר ישראל במדינת שפאניאן וע״כ נפשו בשאלתו אם יש ממש בשמועה זו או לא.

ת ש ו ב ה

חפשתי בכל הספרים ולא מצאתי כלל מובא החרם אשר שמע ואם יה' ממש בדבר אזי לא ימלט שלא יה' נמצא זכרו באיזה ספר — והגם שלא ראינו אינו ראי' אולי מובא רק בספרי הספרדים הפרענקים כי הם גרשו משם ולא כן אנו בני אשכנז שלא דרכה כפות רגלינו על אדמת ספרד ובוודאי גדולי הספרד החרימו ולא בני אשכנז וע"כ בספרים שלנו לא נמצא מזה אעפי"כ נראה דאין לחוש לה כי גזירה וחרם שלא נתפשטה ולא מקובל אצלינו אין אנו מחויבים לקבל — וכמו חרם ר"ג מאוה"ג אשר הי' מבני אשכנז וחרמו לא נתקבל אצל הספרדים ואינם נוהגין כמותו ואין פוצה פה ומצפצף כמו כן אש עשו החרם גדולים וגאונים של ספרד אין זקוק בני אשכנז לקבלו והנה מע"כ נ"י אם מכיר מקור מחצבתו ומשפחתו שהם אינם בני ספרד לע"ד לית חשש לילך לדור לשם.

וראה זה מצאתי בספר מקור ברוך מהרב ר' ברוך הלוי עפשטיין מפינסק בעהמ"ס תורה תמימה עה"ת — שכ' שיש משפחה שחותמת עצמה „טולידאנו" שהוראתה בספרדית כמו בעברית טולידא — לא, וכ' שהגדה מבארת זה כי בשעת הגירוש מספרד קבלו בני העיר הזאת עליהם ועל זרעם לדורותם באיסור ובחרם שלא ישובו אליה עוד, ולזכרון דבר זה חותמים עצמם טולידאנו שהוראתה טולידא לא שלא לשוב עוד לטולידא. גם שתהי' אפשרות, עיי"ש — והנה מריסי עיניו ניכר שלא הי' חרם בכלל על כל המדינה ורק איזה עירות כמו טולידא קבלו עליהם ועל זרעם לא לאחרינא כלל.

וע"כ לדעתי אין חשש כלל בשביל זה ורק שיראה אם יש יראת אלקים שם שיוכל לגדל בניו עפ"י דרכי התורה והיראה ור"י בן קיסמא לא רצה לדור רק במקום תורה כו'. ועיין בספר חסידים אות תכ"ד ודו"ק.

הק' **אפרים הלוי ביללויטצער**

סימן לח

ישאו הרים שלו' וברכה מאלקי המערכה ושפע והצלחה ורוח ששון והנחה לאיש אשר מהולל בתשבחה כבוד אהובי יקירי המופלא מלא פלג החכם השלם מוכתר בנימוסין ומושלם במדות ובמעלות נשגבות שלשלת היוחסין וכו' כקש"ת מוה"ר **אברהם יהודא** וויים שליט"א אבן יקר בשאמקערעק וכ"א.

אחדש"ה בא"ר נשאל נשאלתי ממנו לחות דעתי ולהודיע הכרעתי בענין הויכוח שיש ביניו ובין ידנ"פ הרבני המו"מ בתו"י מוה"ר חיים ישראל מאשקאויטש נ"י בענין הזמר אשר נהגו לזמר בכל תפוצות ישראל בערבי שבתות קודם ברכו בקבלת שבת, בהחלק התנערי מעפר קומי לבשי בגדי תפארתך עמי שדעת מע"כ נ"י שצריך לומר התנערי מעפר, ואח"כ קומי לבשי

ודעת ר׳ חיים ישראל נ״י שקומי שייך למעלה, וע״כ המזמר אמר יאמר התנערי מעפר קומי — לבשי בגדי תפארתך עמי.

והנה מי אנכי עפר ואפר אפרים. השפל והנבזה להגיד דעתי העניית וביתי ריקם מכל ובפרט בדבר שאין לו שורש ומקור בש״ס ופוסקים אשר גאון הגאונים בעל הנוב״י אמר [שו״ת נוב״י מהדו״ת חלק אבן העזר סי׳ מ״ט] לולא אהבתך אין דרכי להשיב בענינים שאין להם שורש בתלמוד ופוסקים אך גודל אהבתך הוציאני חוץ לגדרי עכ״ל. ובפרט בעניני הברות ודקדוק תיבות ואותיות אשר מנעו אבותינו אותנו מן הגיון (ברכות כ״ח ע״ב) ורבינו היעב״ץ כתב בא׳ מספריו כי חכמת הדקדוק הוא מהדברים שמיעוטן יפה ורובן קשה. ונוסף לזה אנו מחמירין עפ״י רוב בכמה ענינים ובפרט שאני מבני בניו של הגאון מהר״ם לובלין זי״ע שהוא חשב כל עניני דקדוק לדברים של מה בכך ואת העוסקים בה למבלים זמנם וקורא להם בשם קלות ,,כת״ ובהעירו הערה אחת בענין דקדוק הוא אומר כי תכלית הערתו בזה למען לא תחזיק אותי אותו הכת לטועה ח״ו [שו״ת מהר״ם לובלין סי׳ פ״ג].

והנה בגוף הענין חקרתי אולי היא היינו תיבת קומי כמו דברים שאין להם הכרע ואין זה חידוש כ״כ שהרי אפי׳ בתורה הקדושה שהי׳ מדקדקים בכל אות ואות וע״כ נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל׳ ע״א) ולא השהו בביתם ס״ת שאינו מוגה (כתובות י״ט ע״ב) ואעפי״כ יש חמשה מקראות שאין להם הכרע. שאת, משוקדים, מחר, ארור וקם (יומא נ״ב ע״א) ולא תהא תורה שלימה שלנו פחות מזמירות וגמרא גמור זמורתא תהא (ביצה כ״ד ע״א) א״כ אין רחוק לומר שגם זה הוא כמו כן אין לה הכרע.

והנה יצאתי לחפש בספרים ונזכרתי שבעל האבודרהם מפרש כל התפילות ויצאתי לחפשו חינם שלא מצאתי שם להזכיר הזמר לכה דודי. והדבר פשוט כי בעהמ״ח ס׳ האבודרהם הי׳ קודם המחבר לכה דודי כי הבית יוסף מביא הרבה פעמים את האבודרהם והר״ש הלוי אלקב״ץ בעהמ״ח לכה דודי הי׳ מתלמידי האר״י הקדוש בזמן הבית יוסף או אחריו קצת.

והנה פשוט הי׳ נראה שאומרים התנערי מעפר קומי וכך נדפס אצל כל הסידורים קו אחר תיבת קומי להפסיק בין קומי לבין לבשי ויכול להיות מפני החרוז אעפי״כ בכל מקומות ששמעתי אומרים כן — וכן ראיתי בסידור החסיד ר׳ קאפיל ז״ל שמפרש ע״ד נסתר ומפרש התנערי מעפר קומי ביחד — וכן יש תחת ידי סידור עולת תמיד ע״ד פרד״ס מהקדוש מוה״ר נתן נטע ז״ל [שהעיד עליו הגאוה״ק רבי ר׳ שמעלקא מניקלסבורג ז״ל שהי׳ אחד מן הל״ו צדיקים שבדורו כמבואר בתחלת ספר ערוגת הבשם על שיר השירים] וראיתי שם שמפרש בזה״ל התנערי מעפר קומי. כיון שיורדין עד עפר עתידין לקום כדאי׳ בגמרא (כוונתו על מס׳ ראש השנה דף ל״א ע״ב עיי״ש) וכו׳ ואח״כ מפרש לבשי בגדי תפארתך עמי כדרכו בקודש עיי״ש כנראה מבין ריסי עיניו שתיבת קומי שייך אחר מעפר ביחד.

אמנם כנגד זה מפרש בסידור דרך החיים כפי שאמר לי התנערי מעפר, ואח״כ קומי לבשי — וגם ראיתי בנבואת ישעי׳ נ״ב ב׳ התנערי מעפר קומי שבי היינו שעל התנערי מעפר נקוד דרגא תביר ועל קומי שבי מרכא תפחא. מזה נראה דשייך התנערי מעפר בפני עצמו כאומר שוא לכם משכימי קום

מאחרי שבת היינו ששייך קומי ללבשי — גם ראיתי בס׳ קול יעקב מהותו לפרש התפלות מכל השנה המחברו מוה״ר יעקב בן שרגא מאוזיץ רוסיש פולין ויש לו הסכמות מגדולי אונגארען מהגאון דחוסט וויטצען ומסאטמאר ז״ל ועוד.

וראיתי שם שמפרש התנערי מעפר ר״ל מהשפלות של ימי חול קומי לבשי בגדי תפארתך עמי הוא קדושת הנשמה היתירה של שבת וכו׳ עיי״ש — גם מצאתי לו תנא דמסייע לו החסיד מוה״ר יצחק ריזל נ״י מלמד דפה שהסכים עם מע״כ נ״י.

היוצא לנו מכל זה הנה בש״ס אמרו כל פלוגתת ב״ש וב״ה אלו ואלו דברי כו׳ כמו כן אני אומר בפלוגתא שביניכם אלו ואלו יש להם סמך לומר כך או כך ומצינו [במס׳ ביצה ל״ה ע״ב] מאן דתני משילין לא משתבש ומאן דתני משחילין לא משתבש, מאן דתני משירין לא משתבש ומאן דתני משחירין לא משתבש ומאן דתני מנשירין לא משתבש, וכמו כן מאן דאמר התנערי מעפר קומי לא משתבש ומאן דאמר התנערי מעפר ג״כ לא משתבש והאיך שיאמר האומר לא מזניחין אותו ולא מזיחין אותו ולא מזחיחין אותו (חולין ז׳ ע״א) והכל יבא בשלו׳.

הכ״ד הכותב לכבוד אהבתו הדו״ש המאוה כל טוב כאות נפשו ונפש ידידו.

הק׳ **אפרים הלוי ביללויטצער**
דומ״ץ דק״ק הנ״ל

סימן לט

צבי רגיג וחמיד בצרכי ציבור מתמיד ה״ה כבוד ידנ״פ הרבני המו״מ בתורה וביראה כבוד שם תפארתו מוה״ר **צבי ראטה** נ״י.

נשאלתי ממנו להגיד לו טעם במנהג הנהוג שמי שנוטל צפרניו בסכין חותך עוד שני עצים קטנים ונותנין לתוכו ונקראו עדות ויש מקפידין שלא ליקחם ממקום אחד שלא יה׳ קרובים.

ת ש ו ב ה

דע לך ידידי הגם שלא מצאתי מנהג זה בספרים מ״מ נתפרסם המנהג בין כל ישראל הנה האחרונים מביאים בשם שו״ת הרשב״א סימן ט׳ שכל מנהג שנהג בישראל אפי׳ בין זקנים וזקנות ולא נודעו טעמם בוודאי יש להם מקור ואסור לבטלם — והנה אנכי חפשתי בהרשב״א ולא מצאתי לשון הזה רק שם כתב בזה״ל לפי שחכמת השם למעלה מחקירתנו וככה יקרה לנו מן הדין בכל דבר שיש קבלה ביד הזקנים והזקנות מעמנו ולא נסתיר קבלתם אחר הקיום שאינו באפשר וכו׳ עיי״ש — וא״כ לא איירו הרשב״א מן

המנהג רק מן הקבלה והפרש גדול ביניהם כמובן ובפרט שכמה פעמים ראיתי בפוסקים שצווחו ככרוכי׳ על איזה מנהג בורות וכתבו שכמה פעמים מנהג אותיות גיהנום ואעפי״כ צריכין אנו לחזור ולחפש חפש מחופש אולי נמצא איזה טעם יפה בהמנהג שנהגו מקדמת דנא ורק ברבות הימים שחלפו העתים ונתדלדלו ישראל ממקום למקום נשכח טעמו וע״כ כתבו הקדמונים שאין לבטל שום מנהג אעפ״י שאינו מבואר טעמו כידוע ממה שאירע למרנא הרמ״א זי״ע וידוע שמרן החתם סופר הי׳ מוסר נפשו על כל מנהג בישראל וע״כ יצאתי לחקור במנהג זה האם יש ממש במנהג ומה טעם יש בו.

והנה מה שאמרו העולם בענין עדות אינו מובן כלל כי למה הוצרך רק כאן עדים ולא בשאר דברים טובים שעושה — והלא יש עדים בלא״ה עיין במשנה דאבות סוף פרק ד׳ הוא העד עיי״ש — ובאבות ריש פרק ב׳ וכל מעשיך בספר נכתבים ויד כל אדם כותבת ועיי׳ בברכות ו׳ ע״א תרי מכתבין מילייהו ועיי״ש בתוס׳ ד״ה חד דבספר לבדו נכתבו ואפי׳ דחד עיי״ש ובוודאי מדה טובה מרובה כו׳ עיי״ש ובלחם שמים אבות פ״ג מ״ב — ועיין במס׳ חגיגה ט״ז ע״א שמא תאמר מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הן מעידין בו שנא׳ כי אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה וחכ״א נשמתו של אדם מעידה בו כו׳ ר״ז אומר שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין בו כו׳ וחכ״א אבריו של אדם מעידין בו עיי״ש ובתענית י״א ע״א עיי״ש — ועיין במדרש רבה רות ה׳ לשעבר הי׳ אדם עושה מצוה והנביא כותבה ועכשיו כשאדם עושה מצוה מי כותבה אליהו כותבה ומלך המשיח והקב״ה חותם על ידיהם עיי״ש — ועיין במדרש רבה אמור פרשה כ״ו פ׳ ז׳ אפי׳ שיחה קלה שאדם משיח עם אשתו הן נכתבין על פנקסו של אדם וקוראין לפניו בשעת מיתתו עיי״ש — ומצינו בתוה״ק האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי עיין ברש״י שיה׳ עדים בדבר ועיין בפ״ק דע״ז שנותן עדים שקיימו ישראל התורה עיי״ש ומדה טובה מרובה ובוודאי לא הי׳ צריך כאן לשום עדות כלל.

ובעיקר הענין נראה לי טעם להמנהג עפ״י השכל במס׳ נדה דף י״ז ע״א גבי ה׳ דברים שהעושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו הנוטל צפרניו וזרקן לרה״ר מפני שהאשה מעוברת עוברת עליהן ומפלת וקאמר הש״ס ולא אמרן אלא דשקול דידי׳ ודכרעיה ולא אמרן אלא דלא גז מידי בתרייהו אבל גז מידי בתרייהו לית לן בה עיי״ש וע״כ מקפידין שיחתוך אחר נטילת צפרנים איזה דבר וגם שלא יטול ידיו ורגליו בפ״א והגם שהש״ס קאמר ולא הוא לכולה מילתא חיישינן אעפי״כ יען שהש״ס קאמר החילוק זה אפי׳ מדחה לה אעפי״כ נזהרים בזה — כידוע שכל דבר שנאמרה בש״ס אפי׳ לפי הס״ד יש בו נפ״מ ודו״ק.

אפרים הלוי ביללימצער

סימן מ

שלו׳ שלו׳ וברכה רבה לכבוד מר ידידי הרבני המופלא ומופלג בתו״י מתנהג בחסידות כש״ת מוה״ר שלמה זלמן בוים נ״י חזן ומשגיח פה.

בדבר אשר שאל אותי דבתפילת מוסף דיוה״כ בסדר עבודה נדפס תפילתו של יוה״כ בק״ק ונאמר שם שהתפלל שנת נבוא לבית מקדשינו ועוד שם שנה שתוליכנו קוממיות לארצינו שנה שתעלנו שמחים לארצנו עיי״ש וקשה לו הלא כה״ג כשהתפלל בבית קדשי הקדשים הי׳ ישראל שרויים על אדמתם והי׳ עוד בית המקדש ומה זה תפלה שנבא לבית מקדשנו וגם שתעלנו לארצנו ותוליכנו לארצנו.

ת ש ו ב ה

לענ״ד ברור שדברים הללו לא הי׳ בתפילתו של כהן הגדול ורק נתוספו שוב אח״כ והציגו כן כדי שיפה לנו להתפלל כן לבני הגולה אבל הכה״ג לא הי׳ מתפלל רק תפלה קצרה כמבואר במשנה דיומא פ״ה סוף משנה א׳ ועיי״ש בהרע״ב שזו היא התפלה יהי רצון מלפניך ה׳ אלקי שאם שנה זו שחונה שתהא גשומה, ולא יעדי עבד שולטן מדבית יהודה, ולא יה׳ עמך ישראל צריכים פרנסה זה מזה ולא מעם אחר, ולא תכנס לפניך תפלת עוברי דרכים עכ״ל והוא מש״ס יומא נ״ג ע״ב ועיי״ש מעשה בכה״ג אחד שהאריך בתפלתו שהתפלל על ישראל ועל בית המקדש שלא יחרב עיי״ש — אבל תפלת שנבא ושתעלנו ותוליכנו לארצינו לא מוזכר כלל.

ראה עוד בירושלמי יומא פ״ה הלכה ב׳ תפלתו של כ״ג בזה״ל יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שלא תצא עלינו גלות לא ביום הזה ולא בשנה הזאת ואם יצאה עלינו גלות ביום הזה או בשנה הזאת תהא גלותנו למקום תורה יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שלא יצא עלינו חסרון לא ביום הזה ולא בשנה הזאת ואם יצאו עלינו חסרון ביום הזה או בשנה הזאת יה׳ חסרונינו בחסרון של מצות יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שתהא השנה הזאת שנת זול שנת שובע שנת משא ומתן שנת גשומה ושחונה וטלולה ושלא יצטרכו עמך ישראל אלו לאלו ואל תפנה לתפלת יוצא דרכים — ועל עמך ישראל שלא יגבהו שררה זו על גב זו ועל אנשי השרון הי׳ אומר יהי רצון מלפניך ה׳ או״א שלא יעשו בתיהן קבריהן עיי״ש ולא נזכר כלל שנבא לבית מקדשנו או שתוליכינו לארצנו ועיי״ש שאותו כה״ג שהאריך בתפילתו הי׳ שמעון הצדיק עיי״ש.

והנה אביא לך עוד עד שלישי במדרש רבה ויקרא פרשה כ׳ בזה״ל כיצד היתה תפלתו של כהן גדול ביום הכפורים בצאתו מן הקדש יהי רצון מלפניך שתהא שנה זו גשומה וטלולה שנת רצון שנת ברכה שנת זול שנת שובע שנת משא מתן ואל יצטרכו עמך ישראל אלו לאלו ואל יגביהו שררה אלו על אלו ואל תפנה לתפלת עוברי הדרכים. רבנן דקסרין אמרו על אחינו שבקסרין שלא יגביהו שררה. רבנן דרומא אמרו על אחינו שבשרון שלא

יעשו בתיהן קבריהן עכ״ל וגם שם לא נזכר כלל שנבא לבית מקדשינו או שתוליכנו ותעלינו לארצינו מכל זה שלא הי׳ זאת כלל בתפלתו של כהן גדול ורק הוספה שהוסיפו האחרונים לאחר חורבן הבית.

ובאמת במחזור נוסח ספרד ראיתי קודם תפלה הנ״ל בזה הלשון ובכן כמו ששמעת תפלת כ״ג בהיכל כמו כן תשמע ותושיע עיי״ש והיינו שאין זה ממש תפילתו רק תפילתנו ודו״ק — שוב ראיתי בשו״ת תשובה מאהבה נדפס תשובה ארוכה אודות הפזמונים ושם אות י״ט העיר על הנ״ל ונדפס התשובה גם במחזורים הישנים בתחילתם.

סימן מא

היום הזה הראה לי ב״ג הב׳ **אברהם מנחם** ל״ש נ״י במכתב עתי נקרא היינט איזה הערות.

א) בבעל הטורים ריש פרשת חקת וזה לשונו סמך חוקת התורה לבהרימכם את חלבו ממנו רמז לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן כו׳ ומתמיה האיך נרמז זאת מסמיכות.

ת ש ו ב ה

כבר נשאלתי על זה ואמרתי דאם יקחו תיבת חלבו מתיבת ממנו ישאר מן דו״ק ותשכח.

ב) הקשה על המפרש ספורנו על התורה בריש פרשת חקת שכ׳ שכל העוסקים בה מעת שרפתה ואילך טמאים כו׳ והקשה הלא משנה מפורשת במסכת פרה פ״ד מ״ד כל העסוקין בפרה מתחלה ועד סופה מטמאים בגדים עכ״ל — לע״ד לא קשה כלל כי גם הספורנו כוונתו למש״כ במשנה כי עסק הפרה מתחלת מעת שרפתה ואילך כי כל אותה הפרק איירו בשריפת הפרה וא״ש אמנם זאת קשה שמספורנו משמע שהשוחט אינו מטמאו בגדים והאמת שמטמא בגדים כמו״ש המנ״ח וצ״ע.

ג) העיר על פירש״י בפירושו על מס׳ אבות פרק ה׳ מ״ד עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים כתב רש״י ז״ל לא נתפרשו לנו — והקשה איך נעלם ממאור עינינו רש״י ז״ל מכילתא פרשת בשלח פ״ד שמפרש העשרה נסים שם עיי״ש.

ת ש ו ב ה

דע לך כי הגאון יעב״ץ בהקדמת עץ אבות על מס׳ אבות העלה דפירש״י על אבות אינו מרש״י ז״ל ובתוך הספר עץ אבות התמרמר על האומר על פירש״י דאבות שהם מרש״י עיי״ש שכ׳ שחיברו אחד ננס שדימה עצמו ענק עיי״ש וא״כ לא קשה כלל על רש״י ז״ל אמנם ראיתי להחיד״א ז״ל בשה״ג ח״א בערך רש״י הביא דברי יעב״ץ אלו וחולק עליו בתוקף יד והביא ראיות חזקות שהם דברי רש״י עיי״ש וא״כ הדרא קו׳ לדוכתא איך נעלם מרש״י ז״ל

המכילתא במקומו — ונראה דגם זה לא קשה כלל דעיין בשו"ת חוט השני סי כ' ובעין זוכר להחיד"א מערכת א' סי' י"ב ד"ה אשתמיטיתי' שרגיל בתלמוד והוא לשון כבוד דלפי שעה נשמט ממנו דבר זה אע"ג דידע והיתה עמו וקרא בו עיי"ש והביא דגם לגדולי ישראל נעלם מהם לפי שעה עיי"ש ועיין מה שכתבתי לעיל בשו"ת יד אפרים (חלק שלישי סי' צ"ו) [עדיין בכת"י] והביא מקומות הרבה שרבינו רש"י ז"ל לא פירשה ואחריו פירשו עיי"ש ודו"ק.

ומה שהעיר בש"ס סנהדרין פ"א ע"א מי שנתחייב ב' מיתות נידון בחמורה לפימ"ש התוס' בחולין י"א דממל"מ ל"א בת"ר א"כ איך משכחת לדון בחמורה דלמא אחר גמ"ד של קלה נעשה טריפה והוי עדים שאאילה"ז וממל"מ ל"א בת"ר.

ת ש ו ב ה

שמעתי שכבר הקשה כן בשו"ת רעק"א מהדו"ת סי' קכ"ט ואין במקומינו לעיין בו — ולע"ד דלא קשה דהרי התוס' שם הקשה אמאי חייב בחמורה הלא הוי עדות שאאילה"ז שהרי הם רצו להרוג גברא קטילא אחר גמ"ד של קלה ותירצו דאיירו בפני בי"ד שאי"צ כלל עדים ומעתה מיושב נמי קו' הנ"ל דאפי' נעשה טריפה נמי נהרג דהרי הי' לפני בי"ד ודו"ק — וגם לתירוץ השני של התוס' שכ' שאם יזמו עדים הראשונים או נתכחשו א"כ לא הוי גברא קטילא עיי"ש שכ' דהוי עדות שאתה יכול להזימם כמו כן כאן דאם יזמו עדים הראשונים או נתכחשו לא הוי בין מיתה למיתה ושפיר אזלי' אחר הרוב ודו"ק — עוד נראה לע"ד דהתו' בפ"ק דחולץ כתבו לפי מה דקיי"ל טריפה אינו חי י"ב חודש א"כ יש לכל אדם או בהמה חזקה שכשירה ורק שכתבו דהוי חזקה שלא נתבררה לשעתי' ונראה לע"ד דהתוס' לא כתבו זאת רק קודם דאזלי' אחר הרוב א"כ אינו נשמע מהא דחי דלא הוי טריפה דלמא הוי ממיעוט דהלא כתב המהרש"ל דמיעוט חי יחי' וע"כ לא מהני חזקה דלא נתבררה לשעתא אבל אחר דאזלינן אחר הרוב א"כ מיעוט טריפות הוי כליתא ורק משום רוב חי ויש לו חזקת כשרות וא"כ אף דממיתה למיתה ל"א בתר רוב היכא שצריך רוב אבל כאן גבי טריפה ל"צ רוב דיש לו חזקה דחי חזקת כשרות וא"ש ודו"ק.

סימן מב

בין דבחא לעצרתא שלמה אשדרתא לשם כיום אורתא לעסוק באורייתא בתדירתא כבוד אהובי ידידי הרבני המו"מ בתו"י ומושלם בהשלמת חכמים נדיב לב שלשלת היוחסין מוכתר בנימוסין כקש"ת מו"ה יצחק אייזיק ווים שליט"א אבן יקר מפז בכפר שונטערעאג יע"א.

אחדש"ה בא"ר ואהבת עולם הן נזכרתי מההערה שהעיר מע"כ נ"י בדברי רש"י עה"ת בפ' שלח עה"פ כולם אנשים פירש"י כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות עיי"ש והעיר מע"כ מכמה מקראות בתורה שמשמע להיפך כמו ואת עיני האנשים האלו הכו כו' אם עיני אנשים האלה תנקר — יצאו אנשים בני בליעל וכו' — והנה כבר אמר החכם מכל אדם אין כל חדש תחת השמש שכבר קדמו המפרשים להעיר בדברי רש"י ולהראות חיבתי אליו הנני להעתיק לו מה שמצאתי בזה הענין — הרא' מזרחי עה"ת העיר בב' מקומות וזה לשונו בפרשת שלח עפרש"י הנ"ל פי' בכל מקום שבא מלת אנשים במקום תאר כמו כולם אנשים — וחזקת והיית לאיש אבל כשלא יה' במקום תואר כמו ויאמרו האנשים אל לוט. ואת האנשים אשר פתח הבית. שלח. לך אנשים. כולם לשון אנשים ממש הם ולא חשובים והראי' ע"ז שאחר שאמר שלח לך אנשים חזר וכתב כולם אנשים להורות על חשיבותי' ואילו הי' כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות למה חזר וכתב כולם אנשי', ועוד שני אנשים עברים נצים רשעים הם כמו שאמרו כל מקום שנא' נצים נצבים אינו אלא דתן ואבירם וכן את האנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים הם אנשי סדום דכ' בהו רעים וחטאים לה' מאוד ומהתימא מהחכם ר' אברהם בן עזרא שפירש גבי שלח לך אנשים טעם אנשים שהם ידועים גבורים וכן כולם אנשים. אך מצאתי בבראשית רבה שאמרו וכי כסילים היו המרגלים והלא כבר נאמר שלח לך אנשים וכל מקום שנא' אנשים אינו אלא צדיקים וכשרים — ונראה שהם סוברים שגם זה לתאר הוא דאל"כ אנשים למה לי — וקשה אם כן למה חזר ואמר כולם אנשים ומה שאמר ואותה שעה כשרים היו אלא לאפוקי אחר אותה שעה שהרי אף כו' עיי"ש עכ"ל ומובא כל זה בקיצור בשפתי חכמים עיי"ש — וכן הוא במזרחי בפ' שמות בקיצור עה"פ אנשים עברים דתן ואבירם עיי"ש ובשפתי חכמים שם.

וראיתי בגור אריה למהר"ל מפראג ז"ל בפ' שמות בזה"ל אנשים עברים דתן ואבירם דילפי' בגז"ש כו' ואין להקשות דהא כל אנשים שבמקרא ל' חשיבות כמו שכ' רש"י בפ' שלח לך אצל כלם אנשים וא"כ איך יתכן שיקרא לדתן ואבירם בשם חשוב ותי' הרב המזרחי במקום שבא מילת אנשים לתאר שמותם שהי' אנשים כמו כלם אנשים שהכתוב בא לתאר השם אז פי' אנשים כשרים אבל כשלא בא לתאר השם אינו מורה לנו דבר. ואין זה כן דהא בחר לנו אנשים דרשו ג"כ אנשים כשרים ובפ' שלח לא דרשו מן כולם אנשים שכשרים היו אלא מן שלח לך אנשים אע"ג דזה יש לישב דסמכו על כולם אנשים — אבל העיקר הוא כי סתם אנשים הוא בודאי צדיקים בכ"מ כי לשון איש הוא בא בכל מקום על שהוא בעל דבר כמו הלא איש אתה ומי כמוך בישראל ולפיכך לשון איש שהוא בעל דבר וכל בעל דבר הוא חשוב ומ"מ כשהוא בא אצל רעה כמו כאן הוא בא על בעל דבר לרעה שהרי אצל רעה נכתב אע"ג דכאן אינו בעל דבר לרעה כ"כ שאין זה רק הכאה ואינו מופלג לכך דרשו רז"ל שהם דתן ואבירם שנקראים במקום אחר אנשים שהם אנשים ברע וכל מעשיהם בתכלית הרע וכן ויותירו אנשים אע"ג שאין זה הפלגה ברעה מצד עצמו מה שהותירו המן לכך דרשי חכו"ל שהן דתן ואבירם שמופלגים ברע ואין אנשים ברע כ"א דתן ואבירם שנמשכו במחלוקת והיו רוצים להיות אנשים להתגבר על משה וזה בעל דבר לרע דהיינו במחלוקת

אבל ועמדו שני אנשים אין לדרוש חשובים וכשירים דסתם אדם כשר לעדות שלא פסלה תורה רק רשע ועל כרחך דרשינן אנשים ולא נשים וכן יצאו אנשים בני בליעל דרשו אנשים ולא נשים שהרי כבר כ׳ בני בליעל ומה בא לאוריי׳ אנשים אי בא לומר שהם כשרים זה אינו בודאי ולומר שהם רשעים זה אינו צריך אלא ללמד אנשים ולא נשים עכ״ל — וגם בפ׳ שלח כ״כ בקיצור.

סימן מג

ישראל אשר בך אתפאר בתורת ה׳ תהגה תדיר וד׳ פניו אליך יאיר כבוד ש״ב המופלא ומופלג בתו״י ענף עץ אבות התורה והיראה יחד אתו משולבות מושלם במעלות לו עשר ידות כש״ת מו״ה **ישראל אפרים פישל היילפרין** שליט״א אב״י בקלווש יע״א.

אחדש״ה בא״ר באתי בזה לקיים מוצא שפתי שהבטחתי אותו להשיב על קושיתו שהקשה אדם קשה כברזל על אדון אדונינו ומאור עינינו רש״י ז״ל בפירושו עה״ת פ תבוא כ״ח — ס׳ בפ׳ והשיב בך את כל מדוה מצרים אשר יגורת מפניהם ופירש״י אין מראין לו לאדם אלא בדבר שהוא יגור ממנו והיינו שכבר ראה או ידע מזה א״כ בפ׳ בראשית ב׳ — י״ז שאמר השי״ת לאדם קדמאה כי ביום אכלך ממנו מות תמות הלא אדם הראשון לא ראה המיתה שידע לפחוד ממנו עכ״ל.

ת ש ו ב ה

הנני להעתיק לך תשו׳ חוט השני סי׳ כ׳ בזה״ל תשובה לגדול אחד אלופי ומיודעי אשר האשמני על השגתי על גדולי הקדמונים קראתי אחרי מלא איך נשאני רוחי ומלאני לבי להשיג על הקדמונים אחזו שער אשר קטנם עבה ממתני ומה גם לומר דאשתמיטתייהו דברי הש״ס והפוסקים ואני תמה עליך בזה הלא הלשון הזה בעצמו רצונו לומר לשון אשתמטתיה הוא לקוח מהש״ס שאמרו כך על גדולי האמוראים כו׳ והוא לשון נקיה ודרך כבוד לומר דבאותו שעה נשמט ממנו הדבר ההוא כי השכחה היא טבע אנושית ומי לנו גדול ממשה רבינו ע״ה מבחר הנביאים דאשתמטתי׳ שני דברים מתוך כעסו כדרז״ל ופי׳ רש״י בפ׳ מטות. ומי לנו בפוסקים גדול מרמב״ם אשר כל תשב״פ בספרו הגדול הכין ופעל פי׳ על שתא סדרי משנה מדברי ש״ס וכ׳ בהקדמתו לסדר זרעים שהתנא חנינא בן חכינאי לא נזכר במשנה רק במס׳ כלאים ואשתמטתי׳ שנזכר עוד במס׳ מכות פ״ג עיי״ש וכן הביא מה שנעלם לרש״י ז״ל ושאר גדולים עיי״ש ואל תתמה על רש״י ז״ל שאשתמטתי׳ מקרא בתורה הרי כתבו התוס׳ במס׳ ב״ב דף קי״ג ע״א ד״ה תרוייהו שהאמוראים לפעמים לא הי׳ בקיאים בפסוקים עיי״ש — אמנם יען כי אנא מורעי רש״י קאתינא [כמבואר בהקדמת ספרא דבי רב גבעת פנחס לאאמו״ר זצ״ל] צריך

אני למשכוני נפשא להצדיק הצדיק לתרץ דברי רש"י ז"ל כי האמת שכל קושי' יש לה תירוץ.

ב) כי אפשר לומר דבאמת אחר שאמר השי"ת לאדם הראשון שביום שיאכל מות ימות וחזינן מה שעלתה לו שעבר על ציווי השי"ת והטעם אפשר ג"כ מה"ט גופא שלא ראה את המיתה ומשם והלאה אין מראין לו להאדם רק מה שכבר ראה עיניו.

ג) הי' נראה שלאדם הראשון לא הי' ענין אחר לפחוד ממנו ולא הי' יכול השם יתברך לומר דבר שיפחד ממנו ממה שראה עיניו.

ד) אפשר לומר מה שנאמר לו לשון כפל ביום אכלך „מות תמות" היינו בעוה"ז ובעוה"ב ועיקר עונש הי' על עוה"ב ודבר זה הי' שפיר משיג וראה עיניו שהי' מיסב בג"ע ומלאכי השרת צולין לו בשר ומנסכין לו יין [סנהדרין נ"ט ע"ב].

ה) הנה מה שכ' רש"י שאין מראין לו לאדם אלא מה שראו עיניו היינו בסתם בני אדם אבל בחכם גדול שמבין הדבר בחכמתו יכול לירא אפי' לא ראה בעיניו הלא אדה"ר הי' מביט מסוף העולם ועד סופו [כמ"ש חגיגה י"ב ע"א] וכ' ברקנטי שהי' משיג כל החכמות וכל סודות התורה שהם מתפשטים מסוף העולם ועד סופו עיי"ש.

ו) נראה פשוט דבאמת ראה גם המות עיין במס' ע"ז דף ה' ע"א שהראה לו הקב"ה לאדם הראשון דור דור ודורשיו כיון שהגיע לדורו של רע"ק שמח בתורתו ונתעצב במיתתו הרי שראה מיתת רע"ק ועוד וא"כ הקו' מעיקרא לא קשה כלל ודו"ק.

סימן מד

לידידי הרבני המופלג כהן שדעתו יפה כש"ת מו"ה **מנחם מארקאוויטש** נ"י ויזרח.

במה שהעיר בצדק בריש פרשת ויחי כ' בשפתי חכמים וכן בכלי יקר שהי' קבלה בידינו מעזרא ע"ה שפ' ויחי הוא תחלת פסקא ולא חדא פרשה היא עם וישב ישראל כו' עיי"ש והקשה דהרשב"ם עה"ת שם כ' ועיקר התחלת פרשה זו מן וישב ישראל בארץ מצרים וגו' כי עליו מחובר יחד ויחי יעקב אלא שלא רצו הקהילות לסיים פרשת ויגש ותהי הארץ לפרעה וסיימת בוישב ישראל כו' עיי"ש וקשה לו דדבר זה סותרים אהדדי.

והנה לכאורה גברא אגברא קאי רמי ותנאי שקלת מעלמא ופליגי הרשב"ם ושאר מפרשים היינו השפתי חכמים וכלי יקר ועוד מפרשים אחרים כמו שראיתי ג"כ להרא"ם ולגור ארי' שכתבו שהי' מקובל מעזרא שפרשת ויחי פרשה בפני עצמו עיי"ש בדבריהם — והנה כפי שנראה מדבריהם הי' קבלה בידם כל סדרא וסדרא מהיכן מתחלת ומהיכן מסיימא ומצינו כן במס' מגילה בסופו קורא פרשת ויקהל פרשת כי תשא עיי"ש וכפי הנראה הי' כן קבלה בידם וא"כ לכאורה קשה על הרשב"ם איך יחלוק על הקבלה.

הן אמת שמצינו בסוף מס׳ מגילה דף כ״ט דבני מערבא פסקו לתלתא שנין וא״כ לא הי׳ כמו שלנו מ״מ אפשר דהי׳ ג״כ החילוק זה שלנו שלהם רק שהי׳ להם בכל סדרא עוד חילוקים שחלקו כל סדרא לג׳ חלקים ועיי׳ בספר שמע שלמה בהקדמתו שכ׳ דג׳ שנים ומחצה הי׳ הסיום למען יסיימו כל התורה שני פעמים בשמיטה עיי״ש.

ועיין ויקרא רבה פרק ג׳ ובמג״א דהביא ר״ח אזיל לחד אתר ואשכח הדין פסוקא והנותרת מן המנחה ריש סידרא עיי״ש והמפרשים נלאו לפרשו והדבר פשוט שהי׳ מן המקומות שחלקו כל פרשה לג׳ וע״כ שם הי׳ התחלה להסדרא — וראיתי בס׳ מסעות רבי בנימין שהביא דבארץ מצרים בעיר פיתום ישבו כמה אלפים יהודים ושם שני בתי כנסיות אחת לאנשי ארץ ישראל כנסיה אל שאמיין. ואחת כנסת אנשי בבל כנסיה אל עירחקיין ואינם נוהגי׳ מנהג אחד בפרשיות ובסדרים של תורה כי אנשי בבל נוהגים לקרות בכל שבוע פרשה כמו שעושין בכל ספרד ובכל שנה מסיימים את התורה. ואנשי ארץ ישראל אינם נוהגי׳ כן אבל עושים מכל פרשה שלשה סדרים ומסיימין את התורה לסוף שלש שנים עיי״ש.

והנה הרמב״ם ז״ל כ׳ בהקדמתו לסדר זרעים שבהלכה למשה מסיני לא נמצא שום שכחה ולא שום פלוגתא — וזה בהללמ״ס אבל בקבלת עזרא אפשר דיש פלוגתא — ובאמת כבר הקשו ג״כ על הרמב״ם הנ״ל דמצינו פלוגתא גם בהללמ״ס עיין בשו״ת חות יאיר סי׳ קצ״ב ובפלתי סי׳ כ״ט וס׳ ארעא דרבנן מערכת א׳ סימן ג׳ ועיין עוד בס׳ גילוי דעת בפתיחה הנקרא ראשית דבר אות ג׳ — וכמו כן נימא שיש בזה פלוגתא הלא עיין במס׳ שבת דף נ״ה ע״ב בתוס׳ וברש״י ד״ה מעבירם כ׳ — ועיין בתוס׳ נדה ל״ג ע״א ד״ה הנושא שכתבו דמסורת שלנו חולק עם הש״ס — ובמגילה כ״ב ע״א כ׳ תוס׳ דויחל הוא ב׳ פסוקים סמוך לפרשה שלפניו וכן והקרבתם ובס״ת שלנו ויחל הוא ד׳ פסוקים מהפרשה וכן והקרבתם ג״פ וכמוש״כ המהרש״א שם — ובתוס׳ פסחים קי״ז ע״א ד״ה שעומדים כ׳ שלא יתכן שיהי׳ מזמור ב׳ פסוקים ואלו בספרים שלנו מזמור קי״ז ב׳ פסוקים עיין מהרש״א שם — ובסנהדרין ד׳ ע״א פירש״י שם דבכבשה דיחיד כ׳ קרנות מלא ובס״ת שלנו כתיב חסר — ובדף ד׳ ע״א כ׳ רש״י דבפרשה והי׳ כי יביאך כתוב לטטפת חסר ובפ׳ והי׳ אם שמוע כתיב מלא — ובס״ת שלנו גם בפ׳ והי׳ כי יביאך כתיב מלא ובדף כ׳ להכרית וקרי להברית ובספרים שלנו גם הכתיב להברית עוד שם דף ק״ג ע״א ויחתר לו יעתר לו מיבעיא לי׳ ובספרים שלנו כתוב ויעתר — ובב״ב ט׳ ע״א הלא פרוש בשי״ן ובספרים שלנו כ׳ בסי״ן ועיין בח״א שם במהרש״א — ובקידושין דף ל׳ ע״א והתגלח חציין של פסוקים ובתיקונים בפ׳ צו בפסוק ויאפד לו בו ציין דשם חצי התורה בפסוקים.

ובירושלמי שהביא התוס׳ כתובות ז׳ ע״ב דבמקהלות ברכו אלקים חסר ובספרים שלנו כ׳ מלא — וברש״י בחומש פ׳ תרומה ואת כל אשר אצוה הוא וי״ו יתירה ולפנינו כתיב את בלא וי״ו — עיין ברא״ם שם — ובמדרש רבה שיר השירים בפסוק אחזו לנו שועלים שועלים א״ר ברכי׳ קדמאה מלא תניינא חסר ובמסורה אינו כן אלא תרוייהו חסר — ובברכות דף ז׳ ע״ב

כ׳ לכלותו ובספרים שלנו בד״ה א׳ י״ז כתוב לבלותו — ובפסחים דף ג׳ ע״א ו׳ דטהור ובספרים שלנו כ׳ טהר חסר ו׳ — ובנדרים דף ל״ז ע״ב את דהוגד הוגד קרי ולא כתיב ובספרים שלנו הוא קרי וכתיב כמו״ש הר״ן שם — ובפסוק אני ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך איתא בירושלמי פ״ה דסוכה דחסר יו״ד ובספרים שלנו הוא מלא יו״ד — ובמדרש ויקרא רבה פ׳ ט׳ ושם דרך א״ר ינאי ושם כתיב ובספרים שלנו כתוב בסי״ן — ובפירש״י בחומש בראשית כ״ד הפילגשם חסר כתיב ובכל הספרים איתא מלא — ובבראשית רבה פרשה ע״ז ר״ט אמר הנתרת כתוב ובכל הספרים שלנו כ׳ הנותרת — ובעירובין דף ל״ב ע״א בתוס׳ ד״ה אשר דרשי׳ כ׳ דהכתיב ויקרא כ״ה אשר לוא חומה והם כתבו דהכתיב אשר לו והקרי לא ובספרים שלנו הכתיב לא באלף והקרי לו כמו״ש התיו״ט שם ודו״ק.

סימן מה

שאלתני אהובי לפרש לך מה שמצאת דבר פלא בספר מדרש תלפיות בענף משיח שכ׳ שמשיח עתיד לעשות דברים נראים מכוערים.

ת ש ו ב ה

הנה חפשתי במדרש תלפיות והנה לא נדפס רק עד אות כ״ף כמו״ש החיד״א בשם הגדולים ח״ב מערכת הת׳ אות נ״ט אבל אח״כ חפשתי עוד חיפוש אחר חיפוש וראיתי בשער האותיות שם בענף משיח ד״ה רבינו בחיי כ׳ בזה״ל ובזוהר בכמה מקומות משמע שעתיד המשיח לעשות דברים נראים מכוערים ילקוט ישעי׳ ואומר הקב״ה על המשיח מעיד אני בו שהוא צדיק עכ״ל וכ׳ שם עיין בהסכמת של אדונינו הרב הגאון המפורסם מו״ה יוסף שאול הלוי אב״ד דק״ק לבוב מ״ש ע״ז המאמר עכ״ל.

והנה במדרש תלפיות אשר לפני שהוא דפוס ווארשא תרל״ה לא נמצא הסכמות הגאון דלבוב ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות וראיתי אח״כ בספר פאר יצחק המכיל בקרבו תולדות הגה״ק מהרי״א מזידיטשוב ז״ל בפרק עשרים וארבעה אות י״א כתב בזה״ל פ״א ספרו לרבנו שנמצאו חסידים שתלו עצמן באילן גדול במה שנמצא במדרש תלפיות בשער האותיות ערך משיח שכ׳ בשם הזוה״ק שמשיח צדקינו קודם שיתגלה יה׳ נראים ממנו מעשים מכוערים

ח״ו לא האמין רבינו לשמועה זו וצוה להביא את המדרש תלפיות שלא הי׳ בין ספריו בביתו, וכשפתחו וראה שכן באמת כתב בספר זה נתרגז מאוד — ובחמת רוח קרע את הדף ההוא מן הספר והציתו באש — וצעק: וכי כך כותבים על משיח צדקינו — כשנדפס אח״כ הספר הנ״ל מחדש בהסכמתו של הגרי״ש נז׳ זצ״ל מלבוב העיד הגאון הנ״ל על מאמר זה וכתב שחלו בו ידי כת ש״צ ימ״ש שהכניסו בשעתם אל תוך כמה ספרים דברים שהתאימו לרוחם והערה זה נדפסה לא רק בהסכמתו בראש הספר כ״א גם בתוך הספר

אצל המאמר הנ״ל, אבל רבינו בתום לבבו לא בקש חשבונות רבים ולא נכנס בפשרות כלל דן את המאמר בשריפה ואת הספר בגניזה עכ״ל.

סימן מו

ישפות ה׳ חיים ברכה וכ״ט לכבוד אהובי ב״ג הב׳ כארזים קנקן חדש מלא ישן פרח שושן חו״ב ירא ושלם שלשלת היוחסין בנש״ק כמר יודא ליכטענשטיין נ״י ויזרח כצאת השמש בגבורתו.

נתתי שמחה בלבי בראותי מעשה ידיך ששוקד אתה על דברי חז״ל להבין ולהשכיל כן תעלה מעלה על במתי התורה והיראה שיה׳ לנ״ר להוריך נ״ע ולכל בני המשפחה בזה ובבא.

ועל דבר הקושי׳ שכתבת הן אמת שאני טרוד הרבה בכמה ענינים וראשי בל עמי מחמת צער הדור צוק העתים הללו ולולא אהבתך ואהבת אביך הצדיק ז״ל לא הי׳ נוטל הקולמוס בידי להשיב בכתב ועל כן רק בפעם הזאת אעשה כרצונך הטוב.

וקודם כל דבר היות שאתה עוד צעיר לימים בא ואלמדך קצת דרך הלימוד בענין הקושי׳ הנהוג להקשות. דע לך אהובי שכמה אופני קושי׳ יש וכולם למדו להקשות מן מסדרי הש״ס והתוס׳ וראשונים מפרשי הש״ס — החזק שבקושי׳ היא הסתירה שבעל המאמר במקום הזה סותר עצמו למה שאמר במקום אחר ונקרא בש״ס ורמינהו — ולתרץ הדבר צריך המתרץ לחלק בין מאמר למאמר באיזה חילוק ולפעמים חילוק דקה מן הדקה. ותמצא ג״כ שפעם מביא ראי׳ להחילוק או שאומר תדע שכן הוא — או שמברר שמאמר אחד מהני שני מאמרים לא יתיחס לבעל מאמר הזה רק לאחר שנקרא ג״כ בשם הזה — או ששני תלמידים אמוראים פליגי בסברת רבם כמו תרי תנאי אליבי׳ דפלוני וכדומה — ולפעמים מתרץ שלא אמרה מעצמו רק מרבו ולי׳ לא ס״ל ובלשון הש״ס הא דידי׳ הא דרבי והיינו שהי׳ לבעל המאמר הזה שני רבים שלמד אצל זה שהי׳ אומר כן ואח״כ למד אצל רבו השני שאמר להיפך וכמו שכ׳ בליקוטי מהרי״ל. וקצת פעמים מתרץ הש״ס בלשון איפוך — ולפעמים נשאר הסתירה בלא שום תירוץ כמו שמצינו בש״ס נדרים מ׳ סע״א ופליגא דשמואל אדשמואל עיי״ש וגבי עולא קאמר הש״ס ופליגא דידי׳ אדידי׳ שבת י״ג ע״א — ובפרט במפרשים ובראשם מאור עינינו רש״י ז״ל כן דרכו לפרש במקום זה כך ובמקום אחר שונה פירושו וכמוש״כ המהרש״א בחידושו קידושין מ״ד ע״א ד״ה בפירש״י כלל — ומהרש״א בח״א ב״מ ק״ז ע״א ובפירוש הרע״ב עה״ת פ׳ בשלח ד״ה אריק חרבי ובזה מתורץ קושי׳ הגרצ״ח ברכות ג׳ ע״א וקו׳ הרי״ב בסנהדרין כ״ב ע״ב ועיין בנחלת שבעה בשו״ת שלו סי׳ א׳ וביד מלאכי ח״ב אות כ״ב — והנה המהרש״א כ׳ ג״כ זאת על התוס׳ שבמקום אחד כתבו כן ובמקום אחר לא כתבו כן שזה דרכם בכמה מקומות עיין במהרש״א פסחים כ״ז ע״א על התוס׳ ד״ה עד שיה׳ בו — ובאמת על התוס׳ לא קשה כמו שכ׳ החיד״א בשה״ג ח״ב ערך תוס׳ שאיז

להקשות מתוס׳ שבמס׳ זה על תוס׳ במס׳ אחרת דאין מופת חותך דמחבר אחד חיבור התוס׳ שבשני המקומות עיי״ש.

וכן בפוסקים מצינו הרבה כמו הרא״ש שסותר עצמו מתשובותיו לפסקיו, ודרכו של הטור אז לפסוק כפסקיו עיין בטור חו״מ סוף סי׳ ע״ב — ועיין בבית יוסף יו״ד סי׳ ר״א ד״ה ולכך נ״ל ועיין עוד בב״י או״ח סי׳ י״ב ד״ה ועלי ובב״י יו״ד סי׳ שמ״א ובפרי מגדים בהקדמתו ליו״ד וגם במשמרת שלום אות כ״ג עיי״ש — ועיין בחכמת שלמה לרש״ק על חו״מ סוס״י רס״ד.

וכן הרמב״ם סותר עצמו מפירוש המשניות שלו לספרו היד החזקה ואז הלכה כפסקיו שהי׳ אחרון כידוע [ובפרט כי לשון פי׳ המשנה להרמב״ם מגומגם ומשובש כמה פעמים כיון שהועתק מלשון ערבי לעברי וא״א לדקדק עליו כ״כ וכמה פעמים נמצא איזה שורות שא״א לפרשם כ״כ בשו״ת חתם סופר חיו״ד סי׳ קס״ז וסי׳ קצ״ח] — ואפי׳ בפוסקים ושו״ת אחרונים מצינו כן והנני להעתיק מה שכ׳ הגאון מהרש״ק ז״ל בספרו קנאת סופרים סי׳ כ׳ וזה לשונו אשר שאל על חבורי טטו״ד שבדברינו בסי׳ פלוני סותרין לסי׳ פלוני אין תימא דלא טוב אנכי מאבותי נ״נ אשר קטנים עבה ממתני והמה כמלאכי אלקי׳ ומצינו דבריהם סותרין הרמב״ם ז״ל סותר כמה פעמים דברים מן הפירוש המשניות לפסקיו וכן הרא״ש סותר בתשובותיו לפסקיו. וגם בש״ס גופי׳ מצינו שרב אשי במהדו״ק אמר כך ובמהדורא בתרא אמר להיפך וכן חכמז״ל הדר בי׳ רבא מההוא הדר בי׳ ר׳ אחא בר יעקב — ושמעתי ממגידי אמת שבק״ק לבוב הפרי מגדים ז״ל הורה בפה היפך ממ״ש בספרו ושאלו אותו חכמים שהי׳ או בלבוב — והשיב שאו הי׳ נראה לו כן ועכשיו נראה לו להיפך ומה נענה אנן אבתרי׳. האופן קושי׳ הב׳ נקרא ההעלמה שנעלם מבעל המאמר גמרא מפורשת או משנה ובריית׳א או לפעמים מקרא מפורש — ולהאחרונים דברי פוסקים הקדמונים וזה נקרא בש״ס אישתמטתי׳ וכבר הרחיב הדיבור בזה הענין בשו״ת חוט השני סי׳ כ׳ וע״כ לא אאריך בזה וצריך אתה לדעת מש״כ החיד״א בספרו עין זוכר כלל ל׳ אות ד׳ שבחנם תמה ביד מלאכי באות שע״ד שתמה על מרן ב״י ועל הרב כנה״ג שנעלם מהם הרבה דברים בכללי הש״ס שלהם כי לא כוונו מלאכתם ביחוד לחבר חיבור על הכללים כי היו עסוקים לחבר חיבוריהם הגדולים הרבים והעצומים רק דרך אקראי מתוך לימודם היו רושמים איזה כלל עיי״ש בדבריו — ועוד תדע כי האחרונים דרכו בדרך זה להרבות קושיות על דברי המחברים האחרונים שנעלם מהם דברי מחבר אחר שהי׳ קשיש קצת מיני׳ — ובאמת צריך אתה לדעת מתי נדפס חיבורו של הראשון שאולי לא הגיע ולא יצא לאור בזמן מחבר האחרון ואולי מפני הרחק המדינות ושעת חירום לא הגיע לידיו — ובעיקר הענין לדעתי זה בפשטות לא נקרא העלמה וכי אפשר להיות בעת הזאת אוצר כל הספרים הנדפסים תחת יד ת״ח והלא כבר יצאו לאור אלפי׳ ורבבות ספרים ואפילו המצא תמצא תחת רשותו עתו עמו במחיצתו וכי אפשר לאדם ללמוד כל ספרי אחרונים וגם לזכור אותם כולם אתמהה — ועיין בנוב״י מהדו״ק יו״ד סי׳ נ״ה שכ׳ ואין דרכי לשום עיין בתשו׳ האחרונים חכמי זמנינו ולא אפי׳ במוקדם לפנינו דור או שני דורות ודי לנו בהעמיק עיונינו בדברי התלמוד והפוסקים ראשונים והסמוכים להם עד הגיענו לבעל השלחן ערוך אשר סדרו לנו שולחן מלא ברכת ה׳ ולא זולת זה בדברי תשו׳ שאחריהם

שאין לנו להשען על הכרעתם יותר מעל הכרעתינו וא״כ למה נבלה זמנים באריכות דבריהם עכ״ל.

והאופן השלישי שבקושי׳ המה דימו קושיותך אמאי לא הביא דבר זה — דע כי קושי׳ זאת קלושה וחלושה היא ולא מצינו הרבה בש״ס ובתוס׳ באופן זה ורק בספרי הפוסקים ובשו״ת שהביאו המחברים בתוך שקלא וטרי׳ להוכחה על דבריהם כי באמת הרבה תירוצים נאמרו ונשנו בזה וכמו אטו תנא כי רוכלא ליחשוב וליזול — תנא ושייר — והרבה פעמים דברי תורה עניים במקומם ועשירים במקום אהר — ופעמים מובן דבר מתוך דבר שבמקום אחר וכדומה — ובזה עצמו מתורץ גם קושי׳ על המחבר בש״ע או״ח סי׳ תרי״א סעי׳ ב׳ שהביא דברי הרמב״ם דחביב עדיף א״כ אמאי לא הביא ג״כ כן בסי׳ קס״ח סעי׳ א׳ וגם על הכג״א הקשית כן.

נראה יען שמעצמו מובן הדבר ויכולים ללמוד שיטות הרמב״ם מכאן — ובפשיטות נראה כיון דהרמב״ם בעצמו לא הביא זאת בהלכתו גבי פת גם המחכר לא הביאו והרמב״ם גופא כיון דלא מצא מפורש בש״ס גבי פת לא לתבה שם כי כן דרכו כידוע — שוב ראיתי שכבר קדמך בקושיתך הפרי מגדים באו״ח סי׳ רי״א סק״ד בסופו באשל אברהם עיין שם דו״ק ותשכח.

יותר אין בידי להאריך כי הגליון אינו מספיק ויתן ה׳ שנוכל ללמוד בהרחבת הדעת ונשמע ונתבשר בשורות טובות וכל מיני ישועות בכלל כל ישראל כאות דודך.

אפרים הלוי ביללישצער

סימן מז

הערות בספר שו״ת שאילת יעקב ממחותני הה״ג מו״ה **יעקב פראנער** שליט״א אבדק״ק אדא.

בסימן ע״ו כ׳ לתרץ תמוהת פרקי דר״א איך אפשר לומר דנשי ישראל במצרים לא נתעברו מהמצרים שהרי שלטו בכל ישראל בגופם וכ׳ הנ״ל עפ״י הש״ס מס׳ ע״ז דף נ״ד ע״ב דעפ״י דין הי׳ צריך באיסור שלא תתעבר והינחם הקב״ה על הדין יעוי״ש עכ״ל וקשה לי א״כ מה נשתנה המקלל בנו של שלומית בת דיברית אמאי נולד ממצרי הא שם הי׳ צריך לשאר הכל על הדין לסברת הספר הנ״ל וצ״ע.

בסי׳ ע״ד אות י״א כ׳ מעולם הוי קשיא לי איך בעלה לוקה משום נדה שלבשה בגדי נדה דלמא ראתה כתם וכו׳ — ולדעתי הי׳ קשה על תשובת הרמ״א המובא בטו״ז יו״ד סי׳ קפ״ה שאם עשה בשביל עין הרע מותר א״כ אמאי לוקה דלמא עשתה כן בשביל עין הרע וצ״ע ודו״ק.

הק׳ **אפרים הלוי ביללישצער**

סימן מח

תשובה לגיסי הרב דפעטרא ווספללא נ״י

מה שהקשה ברש״י פ׳ מטות בד״ה אך את הזהב כתב וזל״ק אעפ״י שלא הזהיר לכם משה אלא על הלכות טמאה עוד יש להזהיר לכם על הלכות גיעול — ואך לשון מיעוט הוא כלומר ממעיטין אתם מלהשתמש בכלים אפי׳ לאחר טהרתן מטומאת מת עד שיטהרו מבליעת איסור נבילות עכ״ל והקשה הלא קיי״ל דכלי לאחר מעל״ע נעשה פגום וקיי״ל נותן טעם לפגם מותר וא״כ אי יטהרו את הכלים שבעת ימים יה׳ נותן טעם לפגם ובוודאי יה׳ מותר להשתמש אח״כ בלא הגעלה עכ״ל — ולענ״ד נראה עפ״י שראיתי להפלתי בסי׳ ק״ג סעי׳ ז׳ על מה שכ׳ המחבר דקדירה שהוא בלוע מבשר וחלב שנתבשלו בה ביחד או בזה אחר זה וקודם שעבר לילה אחת הוחמו מים חשובה בת יומא עד שתשהה מעל״ע משעה שהוחמו בה המים עכ״ל והביא הפלתי ראי׳ דיש להחמיר בהחמת חמין מהא דאמרינן בכל דוכתא בכלי מדין לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דרחוק במציאות שיה׳ כל מלחמות מדין ביום אחד ובו ביום שבו למחנה ובו ביום נצטוו על הגעלה כי אם הי׳ כ״כ קרוב מדין ממחנה ישראל מה זה שמסרו י״ב אלופים ומה זה שנא׳ ויצבאו על מדין הלא לפי זה מוכרח להיות קרוב ונראה למחנה עד שיה׳ הכל ביום אחד ודבר זה רחוק בשכל [הגה עיין מס׳ ע״ז דף כ״ז שעמדה אז החמה למשה כמו ליהושע וע״כ הי׳ יום ארוך עיי״ש] אבל זה דצריך הגעלה הוא חידוש שחידשו אליעזר בשם משה כמ״ש דא״א דלא פגמה פורתא וא״כ טרם שנתן זה הוראה הי׳ ישראלים מבשלים בכלי מדין וא״כ ישראל הי׳ מבשלים ומחממין חמין בתוך הכלי של מדין וא״כ חוזר לשבח והי׳ עדיין בת יומא וכן עשו בתמידות ולכך צוה על הגעלה וזה ברור ונכון עכ״ל — מעתה מיושב קו׳ הנ״ל דבאמת אף לאחר שבעה ימים צריך להגעיל דהי׳ מחמין חמין ודו״ק.

וכעת עלה בדעתי עפ״י שכ׳ התוס׳ דהאיך יכול ללמוד טע״כ מגיעולי עכו״ם על נזיר והלא נזיר קיל מכל איסורין שבתורה — ותירץ שגם שם הי׳ כליהם בלועות מיין והצרכו התורה להגעיל לנזיר וא״כ מוכח טע״כ גם בנזיר עכ״ל — והנה איתא ביו״ד סי׳ קל״ז ברמ״א דכלי היין אינו נעשה נותן טעמם לפגם עיי״ש מעתה שפיר אפי׳ אחר הזאה ג׳ וז׳ שפיר צריך הגעלה לנזיר מיין ודו״ק.

שוב ראיתי בלקוטי שלמה בפסחים דף מ״ד הביא שכבר עמד על דברי רש״י הנ״ל בש״מ מ״א ח״ב סי׳ קמ״ג עיי״ש ודו״ק.

ג׳ לס׳ ויאבק איש עמו עד עלות השחר לפ״ק בעטהלען יע״א.

אפרים הלוי ביללימצער

לזכר

קדושי קהילת בטלאן והסביבה

שנספו בשואה

בשנת תש"ד

הי"ד

זכרון לקדושי בעטלאהן הי״ד

מאת הרב יודא ליכטענשטיין

מלפנים בישראל כשחיי הקהילות קדושות בעולם התנהלו כסדרן, ומוסדותיהם עמדו על תילם. נהוג הי׳ למסור קורותיהם של קהילות קדושות לדור הבא. וגם העלו על הכתב ונרשמו בפנקסי הקהילות פעולותיהם של אישים חשובים שפעלו ועמדו על המשמר לטובת הקהלה ולטובת עדת ישראל. כך נשמרו ונדפסו תולדות אנשי השם של גאוני וצדיקי הדור שעמדו כחומה לכלל ישראל בתקופות שונות. אולם לדאבונינו הגדול הטרגדי׳ה של יהדות אירופה הגיעה לשיאה מצב עמינו איום, וכל אלו שניסו לתארו, לא הספיקו להביא לידי בטוי אף כטיפה מן הים מכל האכזרויות, העינוים והרדיפות שעברו עלינו ולהבח״ל על אבותינו ועל אחינו ואחיותינו ועל כל הכלל. לא נגזים אם נאמר שאירופה נהפכה לבית קברות אחד, ובאמת אף בית קברות לא. אי אפשר למוח אנושי לתפוס את כל האכזריות הסדיסטיים. מי יוכל לתאר כלי׳ה של מיליונים יהודים ללא כל התחשבות עם זקינים נשים וטף כלי׳ה שלא היתה כמוה בכל דברי ימי עמינו. ולב מי לא יתפלץ למראה השמדה ההמונית, קהלות קדושות שעמדו לתפארת מאות בשנים נחרבו באופן איום ומבהיל. ובתוך הקהלות הקדושות נעקר ונאבד גם קהילתינו ק״ק בעטלאהן וסביבותי׳ ולאט לאט בפרט להדור החדש יאבד חלילה לגמרי זכרון ק״ק בעטלאהן אשר זה מאות בשנים אשר הי׳ נחשב לק״ק החשובות בזינבערגען, מאוד מאוד שמח לבי שבעלי הבתים היקרים והחשובים מבני קהלתינו שמו למטרה להנציח את קהלתינו בעטלאהן כדי שגם בנינו היקרים הדור הצעיר ידעו מה הי׳ בעטלאהן?

קהלתינו בעטלאהן כנראה הי׳ מהקהלות הראשונות בזינבערגען, כי בשנת ח׳ אלפים תצ״ז הי׳ ארבעים וששה בע״ב משלמי מס. ולעומת זה בק״ק קלויזנבורג בשנת ה׳ אלפים תקע״ג הי׳ ארבעים בע״ב משלמי מס שבעים ושבע שנים מאוחר מבעטלאהן. כפי ידיעתי עוד לפני ה׳ אלפים תצ״ז לפ״ג שימשו שם שוב״ים מומחים וכן באיקלאד. הרב הראשון אשר שימש ברבנות אשר ידוע לי בבירור הי׳ הרב הגה״צ ר׳ חיים יעקב מטיסאליק ומוזכר בשו״ת שערי צדק. ואח״כ הי׳ שם הרב אב״ד הגה״ק מאור הגולה ציס״ע מרן ר׳ שמואל ערענפלד זצלה״ה בעל

החתן סופר זצל״ה. ועד ימינו הי׳ בפרוזדור (הנקרא פאליש) של בית הכנסת הכסא שלו. בימיו הי׳ דרים שם בע״ב ת״ח ויראי השם אבל מצב הפרנסה הי׳ בשפל המצב עד שמרן האב״ד בעל החתן סופר ז״ל בימי החורף הי׳ מוכרח להיות במטה כל היום כדי שלא יבטל מלימודו כי לא הי׳ לו עצים במה לחמם את הבית. ועבד את ד׳ בשמחה מתוך הדחק. ושם צנף על ראשו הטהור מצנפת (שטריימיל) ובעת שנתקבל דו״ז הגה״ק רבן שלישראל מרן ר׳ הלל הזקן זי״ע מסיקס לקאלמיי נתקבל רבינו בעל החתן סופר ז״ל למלאות מקומו בסיקס. אחר עזבו את בעטלאהן הי׳ עירינו כצאן בלי רועה עד שמצאו את שאהבה נפשם את כבוד אבי א״ז רבינו הגה״ק ר׳ יעקב קאפל ליכטנשטיין זצלה״ה אחי מרן הקדוש רבי הלל מקאלאמיי זי״ע. רבינו זה נחשב בין גדולי הדור והי׳ חביב מאוד אצל גאוני הדור עד שרבינו הגה״ק רבן של כל בני הגולה מרן בעל דברי חיים מסאנז זי״ע שלח לו על הדואר הורמנא לדין ולהורות בלי שניסה אותו מקודם. והוא ברוב ענותנותו כתת רגליו לעיר סיגיט למרן הגה״ק בעל ייטב לב שינסה אותו ושם קיבל ברוב חיבה הורמנא לדין ולהורות ואח״כ קיבל גם כן מאחיו הגדול מרן רבי הלל זי״ע.

רבינו זה פעל ועשה רבות בעיר בעטלאהן כי הי׳ לו פה מפיק מרגליות ומשך אליו את כולם באמרותיו הטהורים וע״י בנו את ביהכ״נ שעומד עד היום. שש שנים שימש ברבנות בבעטלאהן כי בשנת תרל״ט נתקבל לאב״ד ווארשאהעל. חמש שנים שימש ברבנות בוואשראהעל ואח״כ נתקבל לעיר ואם בישראל לראדאוויץ (בוקווינא) ולדאבונינו הגדול לא שימש שם רק שמונה חדשים. ושקעה השמש שלא בעונתה כי בח׳ טבת שנת תרמ״ה לפ״ק נסתלק לחיי עולם הבא זי״ע. מר אחיו הגדול מרן רבי הלל מקאלאמיי זי״ע בהספדו אמר עליו שכל יראת שמים מה שיש לו רכש מאחיו הצעיר הגה״צ מראדאוויץ ואמר שאם היה מאריך ימים כל העולם היה רץ אחריו כל כך הי׳ אהוב ונחמד. והסימן לזה שלא שימש ברבנות רק לערך י״ב שנים ובשלשה קהלות הי׳ רב. וזכה לבנים גדולי הדור ראשון הבכור רבינו הגה״ק ר׳ יודא זי״ע שמילא מקומו בנו השני הי׳ הגה״ק ר׳ ברוך בענדיט אב״ד קראסנא הי״ד. בנו הג׳ הגה״ק ר׳ אשר אנשיל זי״ע מקאלאמיי בנו הד׳ הגה״ק ר׳ יוסף בסיגוט בנו הה׳ הגה״ק ר׳ מרדכי אדמו״ר ואב״ד בטשירטש בנו הו׳ הגה״ק ר׳ בנימין זאב אב״ד מאדיאראש. חתנו הגה״ק ר׳ פיחס אב״ד מאטש ואח״כ בגבעת שאול בא״י. חתנו הגה״ק ר׳ אהרן צבי קעללער זצלה״ה אב״ד שאמקוט חתנו הגה״ק ר׳ משה יצחק לאווינגער צצלה״ה אב״ד פאנטשיטשא.

בשנת תרל״ט בעת שנתקבל רבינו ר׳ יעקב קאפל זצלה״ה לוואשארהעל נתקבל בנו הבכור רבינו הקדוש חכימא דיהודאי מרן יודא ל״ש זצלה״ה לאב״ד בעטלאהן. וב״מ שנים שימש ברבנות והוא ברוב חילו לאורייתא וברוב חכמתו וענותנותו נהג נשיאותו ברמה והרביץ תורה ברבים כי בשני עשרות ראשונים של ימי רבנותו החזיק ישיבה גדולה וקרוב לשתי מאות תלמידים למדו בישיבתו. ביניהם הי׳ מופלגי תורה חריפים להם יד ושם בתורה וביראה והוא נטר את כרמו כרם ד׳ בהשכל וחכמה נפלאה. לערך עשרים שנה ששימש ברבנות הרבה מאחינו בנ״י התחילו לנסוע אליו לשמוע אל הרינה ואל התפילה וללמדם תורה ויראת שמים בכה והתפלל על צרות ישראל וגלות השכינה ובכל רגע הי׳ מצפה על גאולת ישראל ופדות נפשינו והי׳ בעל עבודה ויצא בכ״מ ללחום מלחמת מצוה לעמוד בפרץ נגד רוח הזמן ובכח יצא נגד המתחדשים וקולו הי׳ נשמע בבוא אל הקודש והכל ענו אחריו מקודש מקודש כוחו הי׳ גדול כ״כ שקהלתו נעשה קהלה מפוארה אשר מועטין הי׳ אז בישראל. גודל אהבתו לישראל אין לשער ממש מסר נפשו עבורם והתפלל עליהם והרבה מאחינו בנ״י נושעו ע״י תפילותיו וראו אצלו נפלאות. בימיו שימש בדיינות כדומ״ץ חתנו כבוד דודי הרהגה״צ ר׳ שמעון ליכטנשטיין הי״ד וכשנתקבל לרב אב״ד לעכניטץ נתקבל חותנו דודי הרהגה״צ ר׳ מרדכי פארהאנד הי״ד וכשנתקבל לרב אב״ד נייטרא נתקבל חותנו דודי הרב הגה״צ ר׳ אפרים ביליטצער ז״ל הי״ד לדומ״ץ והוא שימש עד השואה. בשנת תרפ״א ט׳ שבט נצחו אראלים את המצוקים ורבינו הקדוש עטרת ראשינו ומחמד נפשינו עלה בסערה לשמים ונשארנו כיתומים בלי אב רבינו הקדוש איננו. וזאת הי׳ נחמתינו כי השאיר אחריו זרע קדושים רבנים מפורסמים יראי אלוקים ואנשי מעשה*

---

* יבורך בנו בכורו שמילא מקומו אחריו כבוד הרב הגה״צ ר׳ שלמה זלמן ז״ל הי״ד שהי׳ רב בשעסבורג וסעקעל קערעסטורו בשנת תרפ״א באה לבעטלאהן עד ימי השואה. בנו כבוד הגה״צ ר׳ יקותיאל ל״ש זצל״ה הי״ד שהי׳ רב בק״ק ניר אטשאד ובשנת תרע״ט נתקבל לאב״ד ניר באלקאני עד השואה. בנו הרב החסיד ר׳ אליהו זצל״ה נפטר במלחמות העולם ז׳ אייר שנת תרע״ה. בנו א״א מורי הרב הצדיק החסיד ר׳ חיים יעקב זצל״ה. נפטר ז״ך אדר. בנו הרבני החסיד בעל מעש ירא שמים מאוד ר׳ ברוך משה הילל זצל״ה נפטר י״ג שבט. בנו הרבני החסיד מפורסם לבעל צדקה לב טוב ר׳ יוסף דוד זצל״ה. חתנו כבוד ב״א הרב הגה״צ ר׳ שמעון ליכטענשיין הי״ד מקודם דומו״ץ בבעטלאהן ואח״כ רב אב״ד ליכניטץ. חתנו כבוד הרב הגה״צ ר׳ שלמה ברוך פראגער זצל״ה אב״ד פעטראוואסעלע (יוגאסלאוויע). חתנו כבוד הגה״צ ר׳ מרדכי פארהאנד זצל״ה מקודם דומו״ץ בעטלאהן ואח״כ ראב״ד נייטרא. חתנו הצעיר כבוד הרב הגה״צ ר׳ אפרים ביליטצער זצל״ה דומו״ץ בעטלאהן עד השואה.

אחרי פטירת רבינו הקדוש זי״ע נתקבל בנו הבכור דודי וח״ז הרב הגה״צ ר׳ שלמה זלמן ליכטנשטיין הי״ד למלאות מקומו לרב אב״ד בעטלאהן והגלילות רבינו זה הי׳ מקודם רב ואב״ד שעסבורג וסעקעל קערעסטור ובשנה הנ״ל התחיל לשמש ברבנות בעירינו. רבינו זה הי׳ גדול המעשה והצנע לכת מאוד כי הרבה שנים הי׳ בביתו וראיתי את התנהגותו הי׳ ירא שמים מאוד וירא חטא והי׳ נזהר על קלות כבחמורות וכל מנהג ישראל הי׳ חשוב בעיניו. מבין פעולותיו הראשונות של רבינו זה הי׳ ליסד בית תלמוד תורה ובנו בנין חדש וכ״ק אדמו״ר הה״צ הקוה״ט רבן של כל ישראל מרן הסבא קדישא מוויזניץ זי״ע בא לבעטלאהן להניח את אבן הפינה של התלמוד תורה. בכל דרשותיו עורר את הקהל ללמד בני יהודא תורה ולהתרחק מהשכלה וחכמות חיצוניות ושישמרו בכל פרטיו טהרת המשפחה ולשמור ש״ק בכל פרטיו ולחנך את דור הצעיר על פי דרך ישראל סבא ועל טהרת הקודש. רבינו זה כל רגעיו הקדיש לתורה ולי״ש ולתפלה ומאד מאד הי׳ נזהר בטבילת מקוה טהרה לא הי׳ יום שלא ילך למקוה. פ״א הייתא אתו בגליל בעטלאהן בכפר בעאוד בימי החורף ועל פני המקוה הי ׳גליד עבה ממשה בכוח עלה בידי לשבור את הקרח והוא הלך בהמקוה כדרכו ושהה עצמו כדרכו וכשיצא מהמקוה אמר לי מפני מה אין אני הולך והשבתי שהוא קר מאוד ואמר לי אעפ״כ והלכתי ולא הי׳ לי כח להשיב את נפשי. ואח״כ הלך להתפלל בבית הכנסת והי׳ קר מאוד והתפלל כדרכו. בעת אחד שימש בתור דומ״ץ כבוד גיסו ה״ה דודי הרב הגה״צ ר׳ אפרים ביללויטצער הי״ד דודי הדומ״ץ הי״ד הגם שהי׳ טרוד מאוד כמעט כל היום בעניני שאלות או״ה ודיני ממונות הי׳ לו זמן לצלול בים התלמוד בעיון גדול שקד על התורה מתוך הדחק וחיבר חיבורים מחוכמים על סוגיות הש״ס על שיטת הראשונים ואחרונים ושו״ת בדבר הלכה וחיבורים על אגדה והי׳ נח לבריות ואהוב זכרו יה׳ ברוך. עד שבאו הצוררים הרשעים והאכזרים והובילו אותם למחנה ההשמדה הי״ד.

מכתב הרב יודא ליכטנשטיין הרב מבעטלאהן לאחר השואה לכל יוצאי בעטלאהן

וכעת אהובי ידידי היקרים יוצאי בעטלאהן ויו״ח היקרים והחביבים הי״ו רוצה אני לבקש אתכם שתה׳ השורות האלו אשר אכתוב לכם לפניכם תמיד. ראשית כל שתדעו אם אין מלכות שמים, אם לא מאמינים חלילה ביחודו של עולם אין גם אהבת ישראל. וראש לכל דבר צריך כל יהודי נאמן לעשות חשבון הנפש אצל עצמו ולהתנהג א״ע כיהודי נאמן כי זה מטרתינו לעשות זכרון לאבותינו הקדושים הי״ד ולחרוט בעט ברזל זכרונותיהם. תאמינו לי באמת כי זה יה׳ הזכרון היותר גדול ועוד נוסף לזה זכות גדול לאבותינו הקדושים שנספו עק״ה יודעים אנו כי העולם שרוי בתוהו ובוהו אנדרלמוסיא וחורבן על כל צד השי״ת ירחם עלינו במהרה. יחסם של אומות העולם לעמינו שונה. יש מהם ולדאבוניגו רוב ככולם שרוצים ח״ו להשמידינו, ויש מעט מן המעט המחפשים וחוקרים מחטטין בחורין ובסדקין למצוא את הגרעין. לבנו מתפלץ על פרוד הלבבות בעמינו! אבל אנו מוכרחים לעשות כל המאמצים לשנות את הדברים לשוב לתורת ישראל ולמסורת ישראל. לכן פונה אני אליכם ובפרט אליכם דור חדש נכדי בעטלאהן קולי ארים ואבקש אתכם בכל לב ונפש שתשימו לב לדברים היוצאים מקירות לבי. ראשית כל רוצה אני שתדעו שמצב היהדות הוא איום. סלתה ושמנה של בית ישראל נשמד אין לנו עסק בנסתרות על מה הגיענו ככה אבל בטוחים אנו כי אלה הן חבלי לידה ואנו מאמינים בני מאמינים בני אל חי, אין לנו רק להתחזק בבטחון כי קרובה ישועתינו לבא. כי אין לנו להישען אלא על אבינו שבשמים, פנינו למצפון האנושי וגם כעת אנו פונים לעמי החופש לאנושות הנאורה נושאת דגל החופש והדימוקראטי הלוחמת לזכויות האדם אבל שוא ולא נענו וגם אינם רוצים. וגם כעת בארצינו הקדושה לא בניסים אנו מתקיימים? האם לא עלה הכורת עלינו כמה פעמים ורק בנס וברחמי שמים נמלטנו? והאם אין עתידינו מעורפל? האם אינינו חלילה זקוקים לרחמי שמים? האם מרגישים אנו את עצמינו כל כך איתנים? ברור כי כולנו בטוחים בכל לב ונפש שאלה הם חבלי משיח האחרונים וקרובה גאולתינו ופדות נפשינו. ועוד האם לא הרגישו את עצמם אבותינו הי״ד וכל קבוצי ישראל באירפה מושרשים מדורות ובפרט במדינת הונגריה והאם חלמו על משבר כזה? האם לא הרגשו עצמם אבותינו הי״ד וכל קבוצי ישראל באירופה מושרשים מדורות

לא תתבונן שארית הפליטה בכל תבל ובפרט בארצינו הקדושה פלטין של מלך הבוב״ה שמוכרח משהו להשתנות בדרכי חיינו, שמוכרחים להסיק מה ממאורעות הסוערים של ימינו. אחי היקרים והחביבים זכיתי לישב על כסא אבותי הקדושים זי״ע זכיתי לשמש אותם הרבה מיוצאי בעטלאהן זוכרים האיך בכל לב ונפש עבדתי אתכם להעמיד הדת על תילה ולהחזיר עטרה ליושנה. אין אני רוצה מאתכם שכר או חלילה דבר מה. רק בקשתי הוא שנעשה חשבון הנפש ואולי איבנה גם אנכי בזכות זה. ננער מעלינו כל ההשקפות הזרות לתורת ישראל נשוב בכל לב לתורתינו הקדושה אשר נמסר לנו על הר סיני בקול חוצב להבות אש. נגדל את בנינו על פי דרך ישראל סבא על טהרת הקודש כמו שראינו אצל אבותינו הקדושים הי״ד ולא נהי׳ חכמים יותר מאבותינו. ואם נקבל על עצמינו ונעשה חשבון הנפש זה יה׳ הזכרון היותר גדול לאבותינו ולזקנינו ולאחינו ולאחיותינו. ואז בלי שום ספק נזכה במהרה לראות בעינינו את גאולתינו ופדות נפשינו בביאת גואלינו משיח בן דוד בב״א.

כ״ד ידידכם המצפה לרחמי שמים

יודא ליכטענשטיין
הרב מבעטלאהן

מ ב ו א

מזה למעלה ממחצית היובל, הריני מכין לעצמי טיול דמיוני לעיירת בטהלן, למקום בו נולדתי וראיתי לראשונה אור השמש. אנדוד למקום שאליו אני קשור באלף ואחד נימים בלתי נראים לעיין, בחוטים מיקרוסקופיים דקיקים, אך איתנים כסלע, חזקים כפלדה, שבכוחם להחיות רגשות רדומים וזכרונות נשכחים מן העבר הרחוק.

אכן, מטען זכרונות ורשמים מן העבר הרחוק, הנראה עתה כל־כך בלתי מציאותי וחסר ממשות, אם כי היה פעם שריר וקיים... בעולמו חיו יצורים אנושיים, שנבראו בצלמו הכל יכול. הגו בתורה והירבו בתפילה, שנו בפרקים ועמלו בעבודת כפיים. תלמידי חכמים מזה ופשוטי העם מכאן, אשר חלמו בצוותא חלומות נועזים על עולם הבא, שיבוא ויתגשם עלי אדמות — עם בוא משיח צדקנו.

יום־יום נתקלו הם בסימנים, וקלטו קולות נסתרים, שהוכיחו באותות ובמופתים, כי הגאולה המצופה בכליון עיניים מזה דורי דורות, מתדפקות ממש בשערי העיירה שלנו. אך גם העיירה, בת גלמודה זו עמדה להשתנות. בכל רגע ציפו לכך, שתיהפך לעיר אדירה ומפוארת, הראויה לקבלת פני השליח — רם המעלה, המבשר בשם ההשגחה העליונה ועומד להביא עמו — תיקון העולם. ראשית כל ליהודי העיירה ולאחר מכן לכל בית ישראל, ולבסוף לאנושות כולה.

אם התקוות לא התגשמו והשליח ממרומים לא בא בימים ההם, ולא בתקופה קודרת, כשעיירתינו היתה זקוקה כל־כך לרחמי שמים, הרי אין מקום לפקפוקים, שתקלה חמורה הכשילה חו״ח הופעת ההתגלות הא־לוהית, שלפניה עמדה עיירתנו בזכות האבות. יודעי חן ומפרשי אורחות השמיים, אכן, חשדו, כי סטיות החלשים שבסתר ליבם פנו עורף רחמנא ליצלן, לסייעתא דשמיא, עיכבו בעד מימוש שאיפות העם, בנות אלפי שנים.

***

בטהלן!... כלום חשבנו אי פעם על מקורו של השם הזה, המשמש ככותרת לעיירה שלנו, זו הנמצאת בפינה הצפונית־מזרחית של הארץ הררית, הידועה בשמה הגיאוגרפי — ״טרנסילבניה״? על מקום בטהלן סופר, כי נוסד עוד בימי השליט המפורסם, הנודע בתוארו המלא, הרוזן

גבריאל־גבור בטהלן, נסיך מדינת ההר, או כאמור, קודם לכן — טרנסילבניה.

ויהי בימי מסע הצלב: תנופתו ההרסנית שטפה כידוע על פני אירופה וגרפה עמה ארצות רבות. בתוך זה נפלה קרבן גם טרנסילבניה, שהיתה בימים ההם חלק בלתי נפרד מהממלכה ההונגרית. הצלבנים המקודשים הללו, ששמו להם למטרה את שיחרורה של ארץ הקודש ומסעם הובל גם דרך חבל ארץ זו, עשו בדרכם הכובשת שמות ביהדות, בכל אתר שכף רגלם דרכה בו וכן, בנקודה זו של העולם בה היו היהודים עוד בימי הרומאים, זמן רב מלפני בוא ההונגרים הנה.

האגדה, שנרקמה רזי דרזין, ביחד עם תיקוני חצות, ידעה לספר, כי אחד היהודים המקומיים, בעל רכוש אדיר ובן תורה מובהק ומפורסם, נאלץ באותם ימי מסע הצלב להמיר דתו שלו, וזו של משפחתו המסועפת. לפי מינהג העולם הנוצרי אילצוהו לסגל לעצמו שם, המוכיח את ניתוקו המוחלט מעמו ומיהדותו. לאחר יסורים גופניים רבים והתלבטויות נפשיות בל יתוארו, בחר לו שם „בית לחם", אשר בגילגולו ההונגרי קיבל צליל של — „בטהלן". בדרך זו התכוון להפגין את השתייכותו הנצחית לבית ישראל. אין זאת, כי אם עמדה לעיני רוחו שבדרך לבית־לחם נקברה רחל אמנו, המבכה את בניה מאז ומתמיד.

ברם, היהודי שהמיר דתו, לא יכול היה להחזיק מעמד, בדרך שבה אילצוהו, עד אשר ירד למחתרת ובסתר חזר לדת אבותיו. כשנתפס בחייו הכפולים, בהיותו בגלוי נוצרי ובסתר יהודי, והובא בפני פטרונו, ההגמון, שבחסותו נטבל, הודה בכל. אם כן, הביאוהו בפני בית־דין, אשר לאחר שמיעת עדותו לא היסס מלפסוק נגדו גזר־דין מוות.

האיש הומת ונקבר בשדה פתוח, לא לפי המסורת היהודית ולא לפי המנהג הנוצרי. אולם בניו, הביאוהו בעזרת משרתם הנוצרי הנאמן, באישון לילה, לקבר ישראל. לא עבר זמן רב ומשפחתו של המומת עזבה את המקום ועלתה לארץ הקודש. בין כה וכה נעלמו עקבותיו של המשרת הנוצרי הנאמן, אך בנו אישטבן נשאר במקום והתיישב — מאז שאביו נעלם מהסביבה — למרגלות הר הקארפטים. עסק בצייד ובמקצוע זה הלך שמו לפניו.

פעם כשיורש העצר עמד לערוך צייד והזמין אורחים רמי מעלה מיתר חצרות המלוכה, הצביעו נאמניו על אישטבן, כעל מדריך המתאים ביותר, היודע כל צעד ושעל בהרי הקארפטים, האדירים וכעל מומחה מעולה ביותר בצייד.

והנה, שיחק לו מזלו לאישטבן. ברגע מסוכן, כשאחד הדובים התנפל על יורש העצר ועמד לטרפו, רץ הלז לעזרתו ובכוחו הגופני האדיר, נכנס למאבק עם הדוב — לחיים ולמוות. אישטבן הצליח לגבור על הדוב והציל את אדונו, יורש העצר. בזכות זו הועלה לדרגת אצולה והיה לרוזן. בחר שמו בית־לחם, או בהונגרית בטהלן ושם זה ניתן גם למקום שנתקבל על־ידי הרוזן החדש מבית המלכות, כהוקרה על שרותיו הנאמנים.

עיירתנו הינה המקום שנהפך לנחלת הרוזנים מבית־לחם — בטהלן. אחד מהם גבריאל־גבור בטהלן עלה אף לכס הנסיכות של ארץ ההרים — הקרויה, כאמור, טרנסילבניה. הרוזנים בטהלן נשארו נאמנים למסורת מייסד המשפחה ובפרט הנסיך הנזכר גבריאל־גבור בטהלן, אשר התפרסם כאיש ליברלי ואוהד כן של בית ישראל.

***

בעיירת בטהלן, חיו יהודים במשך דורות רבים ורקמו את הוויי חייהם לפי אופי המושלים שעמדו בראשי המחוז, הקרוי — סולנוק דובוקה, שבתחומו נמצאת העיירה. ברם, עצם העובדה, שמחוץ לתקופות ביניים קצרות משלו במחוזות, במשך מאות בשנים, צאצאי המשפחה הנזכרת, אשר קשריה לבית־ישראל באו לידי ביטוי גם ע״י שם המשפחה — הרוזנים מבית־לחם, ידעו הללו לשמור על יחס הוגן לגבי העדה היהודית.

בעיירה זו הותרה התישבותם, בה בשעה, שבמחוזות מרוחקים יותר הם עונו, אף נרדפו וגורשו ממקומות מגוריהם. יתר על כן, המשפחה הרוזנת העדיפה למסור לידי היהודים את הטיפול במשקם המסועף, ע״י חכירות — לתקופה של 49 ואף ל־99 שנים.

יהודי העיירה עסקו במסחר עצים, שנתאפשר עקב קירבת יערות הרי הקארפטים והחזיקו בידיהם את מסחר התבואות. היו גם בעלי תחנות הקמח, או חוכרי התחנות שהיו בבעלות הרוזנים. יבול הפירות היה עשיר, מגוון וידוע בכל ארץ הונגריה ואף בכל מרכז אירופה, הודות לטיפולם החרוץ והמסור של הסוחרים היהודיים. גם עיסוקם בגידול בעלי חיים רכש לו שם טוב. כן עמדו היהודים בראש מקצועות המלאכה והשפעתם בתחום זה נודעה למרחקים.

והגם שהיו מעורבים במסחר ובמלאכה ועשו גדולות ונצורות ועמלו קשות, הרי יכלו מעטים בלבד להתבסס ולעלות לשיכבה אמידה. הרוב התפרנס בקושי.

לאחר מלחמת העולם הראשונה, בשנת 1918, כאשר להונגריה לא האיר מזלה ונמנתה בין המעצמות המפסידות, יצא מתחת ידה השילטון על טרנסילבניה, בן אלף השנים. במקומה באו המתחרים הרומנים. אולם השינוי במלכות לא הביא למפנה מרחיק לכת בחיי היהודים.

אך בשנה הרביעית של מלחמת העולם השניה, ב־1944, כשצפון טרנסילבניה היתה לתקופה קצרה שוב לחלק של הונגריה, לא יכלו היהודים להימלט מגורלם המר, ובתוכם יהודי עיירתנו, 930 במספר. הם הובאו למחנות ההשמדה ומשם חזרו רק 94 נפשות, שבורות לגמרי בגוף וברוח. ההונגרים עמדו בהתלהבות לעזרת הנאצים הצוררים בכוונות הזדוניות להמיט כליון והרג על עמנו ובתוכו על יהודי עיירתנו — על יקירינו הבלתי נשכחים לעולמים.

***

בבטהלן לא חסרו היסודות הרוחניים הראויים לשמם. עם ייסודה של שולשלת משפחת הרבנים ליכטנשטיין, על ידי אחד מבניה המפורסמים, הלמדן הדגול, יעקב־קופל נפתחה תקופת זוהר של הלמדנות המובהקת. בחסותו הפעילה נוסדה ישיבה, שבין כתליה התאספו מאות תלמידים, צמאי תורה ודעת.

אם כי הרב יעקב־קופל עמד בראש הקהילה זמן קצר, הספיק להגדיל תורה ולהאדיר. מבטהלן עבר לעיר הבירה של המחוז, הידוע בשם ארץ הסיקלים — מרושוואשרהלי ועל מקומו הרם הושיב — בהסכמה מלאה של הקהילה — את בנו בכורו יהודה, המפורסם על ידענותו המופלגת מאז צעירותו.

רבי יהודה ישב על כס הרבנות בטהלן, כ־30 שנה ובמשך עשרות השנים הללו הרחיב את הישיבה והיה זמן שתלמידין עלו מעל לשלוש מאות. בהדרכתו ומתחת ידו יצאו רבנים, דיינים ולמדנים גדולים בתורה, שמילאו תפקידים חשובים של משמשים בקודש בכל רחבי המדינה.

רבי יהודה התמסר בלב ובנפש בפרשנות כתבי הקודש ובשטח זה פעל רבות, כתב מאמרים וספרים. בין הספרים, יצא מוניטין במיוחד לספרו שראה אור תחת השם — „חינוך בית יהודה". בספר זה קבע דרך לחינוך בנים, לגדול דור חדש, שידע לשמור על דרכי האבות ויהיה חזק ומשורין נגד נטיות ההתבוללות, שעמדו אז בשיא התפתחותן והיו לאחת הסכנות הגדולות, שאיימה על בית ישראל בתפוצות.

***

להרה״ג ר׳ יהודה ליכטנשטיין נולדו מנשואיו הראשונים עשרה ילדים — בנים ובנות. בתו לאה הצדקנית, נישאה בשנת תרע״ד, מספר חודשים לפני פרוץ המלחמה העולמית הראשונה, לאברך, יפה התואר, התלמיד חכם, הרב אפרים ביליצר, בנו של הרה״ג פנחס ביליצר, שהיה אב״ד של הקהילה סרנץ ונצר למשפחת רבנים מפורסמים בכל ארץ הגר.

יחוס השרשרת של הרב אפרים ביליצר, שהיה דומ״ץ בבטהלן עד לשואה, ניתן כאן בצמצום רב, וכן ביראת כבוד הנתונה לאישיות זו לרגל הוצאת לאור של אחד הספרים הרבים שנכתבו על ידו עת כהונתו בבטהלן.

הרב אפרים ביליצר נולד בשנת תרנ״א — 1891 —, בעיר סרנץ שבהונגריה. אביו הרה״ג ר׳ פינחס ביליצר ז״ל, היה אב״ד סרנץ. ידוע כלמדן גדול וחיבר הרבה ספרים. היה בנו של הרהגה״צ עמרם ישעי סג״ל ביליצר אב״ד סרנץ. השאיר אחריו הרבה חיבורים וחידושי תורה. היה בנו של הרהגה״צ יצחק אייזיק סג״ל ביליצר, שהיה רב בנאדי אידא. אביו היה הרהגה״צ פנחס סג״ל ביליצר, שהיה בנו של שמואל סג״ל ביליצר ונכדו של משה סג״ל ביליצר בר׳ יוסף שמואל סג״ל ביליצר, אשר עליו מסופר, שמחמת חמת המציק גלה לארץ הגר ושינה שמו מהורוביץ לביליצר ע״כ.

***

ספרו הנוכחי של רבינו אפרים ביליצר, היוצא לאור תחת שם ״יד אפרים״ מביאנו, להתעמק בשני מישורים. הראשון מביא בפרשנותו הקצרה, אך רבת הערך מעין חתך על פעלתנות ענק התורה, רבינו יהודה החסיד. השני, שוב גולל פרק רב משמעות מאירועי עיירתנו, באמצעות שאלות ותשובות. זה האחרון מפיץ אור על מעשיהם ועל מהלך חייהם של בני דורו, דהיינו: אבותינו, ואמהותינו, שחיו בתקופה זו שנעלמה לעומקי התהום, כאילו לא נבראה ולא היתה חלק מעולמנו.

מי שמתעמק בספר ״יד אפרים״ יוכל בודאי להעמיד לעצמו את השאלה — מה הניע את המחבר המובהק לשים במסגרת ספרותית את שני הנושאים, אשר למראית עין אינו מקשר ביניהם מאומה?

אם נתיחס לפרשנותו של רבינו יהודה החסיד, הרי כתוב עליו, כי דרש וגם כתב השקפותיו שסתרו את דברי התלמוד. מוצאים אנו בין היתר, בצוואה של רבינו יהודה החסיד דברים, שכמעט אסור לנו לשומעם. הרי אומר הוא שלא ישא בת אחותו ובגמרא נאמר שהיא מצוה. כן אומר שלא ישא אב ובנו שתי אחיות ורב פפא ובנו, אכן, נשאו שתי

בנות של אבא סוראה*. אם כן, כתוב, שחייבים אנו לתרץ ולפרש דבריו של רבינו יהודה החסיד, שלא דיבר רק לשעה !!! אלא בחזונו הוא ראה אירועים ששעתן טרם הגיעה.

אם כן, כאשר בני דורו התוודו לרבינו אפרים ביליצר בשאלות שפנו אליו והוא השיב להם בתשובותיו, הרי מצטיירת בפנינו תמונה, המאפשרת לנו להסתכל לפני ולפנים של נשמת עיירתנו. וזו התמונה המשקפת, לאמיתו של הדבר, את חיי התפוצה בשנותיה האחרונות לקיומה.

השאלות הללו התיחסו לדרכי הנסתרות של ההלכה, לבעיות היומיומיות של משפחה זו או אחרת, לנקודות רגישות של פרנסה, לחילוקי דעות שהתעוררו בין רעים נאמנים ביותר ולבין זוג נשואים, שחייהם עלו על שרטון ונעמדו, ללא מוצא אחר, בפני פרשת דרכים.

מאידך פנו אליו, לעתים — לאו דוקא בכתב, אלא בדיבור חי ובקשוהו לחוות דעתו, האם הגיעה השעה לפנות עורף לחיי הגלות ולהתכונן לעלות לארץ אבותנו. תשובותיו היו תמיד חד משמעיות, באמרו, יברך השם את מחשובותיכם ויעזור לכם להגשימן במהרה בימינו.

כאשר התנפלו עליו אלה שלא ראו את הנולד, היה מתיחס בסלחנות רבה למתנגדים והיה מסביר להם, כדרכו, בשקט, כי צועד הוא בעקבותיו של רבינו שלמה הלוי אלקבץ, המחבר הידוע של תפילתנו לקבלת שבת — "לכה דודי לקראת כלה" והיה מצטט: "התנערי מעפר קומי, לבשי בגדי תפארתך עמי, על יד בן ישי בית הלחמי, קרבה אל נפשי גאולה".

ובכן גם רבינו אפרים ביליצר הבין את צו השעה ודיבר לא רק לצרכי היום, אלא התיחס לצרכי העתיד, כפי שנעשה לפניו, לפני למעלה משבע מאות שנה על ידי רבינו יהודה החסיד. זו יכולה להיות העילה, אשר למענה שם בראש חבורו הנוכחי קטע מספר החסידים של קודמו הדגול וענק בתורה, רבינו יהודה החסיד.

בהוצאה לאור של ספר זה, מוקמת לרבינו אפרים ביליצר — ובזכותו הוא לבני דורו — ליקירינו הבלתי נשכחים ולעיירתנו בית־לחם — בטהלן — מצבת זכרון לעולמים.

תל־אביב, סיון תש"ל מיכאל צבי פריד

---

* ראה ספר חסידים, תולדות רבינו יהודה החסיד, המבוא כתוב ע"י ראובן מרגליות, עמוד ד'.

משפחת ל״ש — חותנו של בעהמ״ח

הרהגה״צ רב יהודה ל״ש זצ״ל וזוג׳ הרבנית רחל ז״ל
היה שנים רבות אב״ד דבטלעהן.

בנו הרהגה״צ ר׳ שלמה זלמן ל״ש זצ״ל זוג׳ הרבנית רחל ז״ל הי״ד
היה אב״ד עד לשואה הי״ד
יצ״ח בתם זיסל וחתנם ר׳ שמואל חיים בן הרה״ג מסעקאהיד ז״ל הי״ד
בתם ריקל וחתנם הרה״ג פנחס שטרולי דומ״ץ דיטשעסנמרטאן
ובנם ישראל ז״ל הי״ד
מונצחים ע״י בתם חוה תחי׳ וחתנם ברי ל״ש נ״י באמריקה

בתם צפורה וחתנם הרה״ג אליעזר קינצליכר ז״ל
דומ״ץ בנאפיהוניאד וילדיהם ...הי״ד
בנם הרב יעקב הלל ל״ש ז״ל הי״ד זוג׳ לאה (לולו) בת הרה״ג אב״ד
סאסרעגן ובתם פסיה ... הי״ד
כלתם קריינדל ז״ל הי״ד ל״ש ילדיה משה, חוה לאה, אשר שמואל,
הי״ד.
מונצחים ע״י ר׳ אברהם מרדכי ל״ש נ״י ירושלים רח׳ הנציב.

הרהגה״צ ברוך בנדיט ל״ש זצ״ל אב״ד קראסנה ומשפ׳ הי״ד
בנו הרה״ג שמעון ל״ש ז״ל אב״ד לכניץ הי״ד זוג׳ הרבנית היצל בת
הרהגה״צ ר׳ יהודה ל״ש הי״ד
יצ״ח ר׳ אברהם דב ומשפ׳ הי״ד
רחל אשת הרב משה שמואל בריסק ומשפ׳ הי״ד
הרה״ג ר׳ יוסף שמואל אב״ד סילאטשע ז״ל זוג׳ רחל וילדיהם הי״ד
ר׳ משה זוג׳ וילדיהם הי״ד
הב׳ יצחק ישראל הי״ד
מונצחים ע״י בנם אליהו דוד ל״ש נ״י אמריקה

הרב אליהו ל״ש ז״ל זוג׳ הצדקת צירל ז״ל
יצ״ח ר׳ מכאל ז״ל
הרב ר׳ יששכר דב ל״ש זוג׳ רבקה ושתי בנותיו ז״ל הי״ד
מונצחים ע״י בתם רחל תחי׳, אשת ר׳ יהושע ל״ש נ״י ירושלים
בתם מטי תחי׳, אשת ר׳ ברוך ל״ש נ״י ירושלים
בנם ר׳ יעקב ל״ש נ״י וזוג׳ אולגה תחי׳ תלמי מנשה
בתם ברכה תחי׳ אשת ר׳ יעקב נ״י נתניה
בתם זיסל תחי׳ אשת ר׳ יוסף אונגר נ״י תל־אביב

ר׳ חיים יעקב ל״ש ז״ל זוג׳ ... ויצ״ח
ר׳ מנחם מנדל זוג׳ ... וילדיהם ... הי״ד
מרת רחל ז״ל אשת גוטסמן נ״י וילדיהם ... הי״ד
חוה, וולף הי״ד
מונצחים ע״י בנם הרה״ג ר׳ יהודה ל״ש נ״י אמריקה
בנם ר׳ יצחק ל״ש נ״י קנאדה

הרה״ג ר׳ יקותיאל ל״ש אב״ד באלקאני זוג׳ מינדל בת הרב מליפיאן הי״ד יצ״ח הרב אברהם יוסף הרב מאוטשאד זוג׳ ... וילדיהם ה״יד משה זאב, אפרים בצלאל, שלמה אריה, יהודה, יצחק אייזיק הי״ד מונצחים ע״י ילדיהם רחל תחי׳ אשת הרה״ג אברהם קליין נ״י אמריקה
ר׳ יעקב הלל ל״ש אמריקה
ר׳ יהושוע ל״ש נ״י ירושלים רח׳ נחמיה 5

הצדקת הרבנית רבקה אשת הרה״ג שלמה ברוך פראגר
אב״ד פעטרווסעלא הי״ד
יצ״ח ר׳ משה ומשפ׳ ... הי״ד ר׳ הלל ומשפ׳ ... הי״ד חוה ומשפ׳ ...
הי״ד רחל ומשפ׳ ... עוד שלשה בנים ... הי״ד
מונצחים ע״י בנותיהם: הרבנית בריינדי תחי׳, פייגה תחי׳, זיסל תחי׳, לאה תחי׳ באמריקה

הרבנית הצדקת מרת ברכה אשת הרה״ג ר׳ מרדכי פורהנד דומ״צ נייטרא הי״ד מלפנים דומ״צ דבעטלאהן בתם זיסל הי״ד
מונצחים ע״י ילדיהם: ר׳ יוסף פורהנד נ״י בוינה
הרבנית שרה תחי׳ באנגליה ר׳ זאב צבי פורהנד נ״י. ר׳ יהושע פורהנד נ״י ר׳ יעקב פורהנד נ״י באמריקה ר׳ הלל פורהנד וחוה תחי׳ באנגליה.
ליבה (איבי) תחי׳ אשת ר׳ ישראל קליין ז״ל ירושלים

הרהגה״צ ר׳ יוסף ל״ש האדמו״ר מסיגט זצ״ל זוג׳ ... בנו חיים יעקב ל״ש ומשפ׳ הי״ד

בתו זיסל ומשפ׳ הי״ד
חתנם ר׳ ברוך משה הלל ל״ש ז״ל זוג׳ חיה רחל
ובתם זיסל חוה ה״יד
מונצחים ע״י זכריה מנדל ל״ש בנם ר׳ יהודה ל״ש נ״י ומשפ׳ חיפה רח׳ מוריה 41 בתם גיטה תחי׳ ומשפ׳ נתניה רח׳ דיזנגוף 34

ר׳ יוסף דוד ל״ש זוג׳ שרה בת הרה״ג שלמה זלמן אב״ד בטלעהן הי״ד
יצ״ח יהודה משה, יעקב הלל, ברכה, אליהו ברוך, יהושע, ועוד ילדים
הי״ד
מונצחים ע״י בתם חוה טילה תחי׳ אשת הרה״ג ר׳ יהודה ל״ש נ״י ובנם
ברי נ״י ומשפ׳ אמריקה

הרבנית הצדקת מרת רייזל ל״ש ז״ל אשת הרהגה״צ ר׳ פנחס ל״ש
אב״ד מוטש ז״צל
בנם ר׳ יעקב הלל ל״ש זוג׳ ביילה ותבם זיסל (באבא) הי״ד
מונצחים ע״י בנם דוד אבנר נ״י ומשפ׳

הרהגה״צ ר׳ שמואל מנחם קליין אב״ד טשעטשאויטש בן הרהגה״צ
ר׳ שלמה זלמן אב״ד סילאדסטע, נפטר א׳ סכות. אשתו הרבנית הצ׳
אסתר בת הגה״צ ר׳ משה שמואל אב״ד קלויזנבורג, נפטרה ט׳ באב.

אח בכור: ר׳ יונס בנימין ביליצר הי״ד בנו פנחס זוג׳ הניה בנם יהודה הי״ד
מונצחים ע״י זוג׳ יטה דבורה תחי׳ והילדים אדוניהו ביליצר נ״י ומשפ׳ אטל (ברכה) ומשפ׳
מרים תחי׳ ומשפ׳
חייה תחי׳ ומשפ׳. שפרה (חוה) תחי׳ ומשפ׳ ירושלים רח׳ הנביאים 38

גיס: הרהגה״צ ר׳ אשר אנשיל יהודה מילר אב״ד פעראשען זצ״ל בנו הרה״ג ר׳ עמרם ישעי׳ מילר ומשפ׳ היה אב״ד טעלעגד הי״ד

בתו רבקה אשת רב ישכר דב ל״ש ומשפ׳ הי״ד

בתו הרבנית ניחא אשת הרה״ג ר׳ שלום גולדשטיין ה״יד היה אב״ד סאבינאוו
מונצחים ע״י זוג׳ הרבנית הצדקת מרת אסתר מילר תחי׳ והילדים הרה״ג ר׳ לוי יצחק מילר שליט״א.
רב מקומי לקרית בנימין
הרה״ג ר׳ פנחס מילר שליט״א רב מקומי לנצרת עלית

אח: הרב יצחק אייזיק הלוי ביליצר ז״ל זוג׳ רייצל ז״ל
מונצחים ע״י ילדיהם ר׳ עזריאל ביליצר נ״י ומשפ׳ בני ברק פרל 4
רייזו מושקוביץ תחי׳ ומשפ׳ נתניה קרית צאנז.
מרים זלצר תחי׳ ומשפ׳
דב ביליצר נ״י ומשפ׳ אמריקה

אח: ר׳ ברוך הלוי ביליצר וזוג׳ ז״ל
מונצחים ע״י ילדיהם באמריקה.

אח: הרה״ג ר׳ עמרם ישעי הלוי ביליצר זוג, ... והילדים ... הי״ד

הר״הג ציס״ע ר׳ אפרים הלוי הי״ד ביליצר זוג׳ הרבנית הצדקת מרת לאה בת הרה״ג ר׳ יהודה ל״ש הי״ד

יצ״ח פנחס הי״ד
חוה ובעלה ר׳ יהושוע בריסק ובתם מרים הי״ד בנם לוי יצחק, אברהם יששכר דב הי״ד
מונצחים ע״י ילדיהם חיים אליהו ביליצר נ״י ומשפחתו
תלמי מנשה
יהושוע ביליצר נ״י ומשפ׳ רמלה
יהודה ביליצר (בן אפרים) ומשפ׳ חיפה
נעמי (זיסל) תחי׳ ובעלה ר׳ יוסף נ״י ומשפ׳ ישמח משה רח׳ קיו״ט 9

אחות: חייה ובעלה ר׳ הלל פנדריך בתם לילי ובנם פנחס הי״ד מונצחים ע״י בתם מינדו תחי׳ באמריקה

אחות: יודית תחי׳ אשת הרה״ג ר׳ מנחם סג״ל פולק זצ״ל היה אב״ד בסרנטש
אחות: מרת מרים תחי׳ אשת הר״ר שלום שיק נ״י נתניה רחוב סמילנסקי 65

קדושי בעטלען והסביבה הי״ד

ר׳ ישעי אברהם זוג׳ ... ויצ״ח מנחם דב, רוז׳י גלדה הי״ד

ר׳ זאב אברהם ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ ... אונגר ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ חיים אליעזר איז׳ק וזוג׳ ... הי״ד

ר׳ אביגדור משה איז׳ק ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ יצחק הכהן אייזינגר זוג׳ גיזי ובנם מישו הי״ד

ד״ר צבי הכהן אייזינגר זוג׳ מחלה ובתם יהודית הי״ד
מונצחים ע״י בניהם גיזה ואלפרד נ״י פרדס כץ בני ברק רח׳ ביאליק 7

ר׳ אליעזר אינדיק זוגתו ... בנם גרשון (גרו) הי״ד
מונצחים ע״י ילדיהם יהודה ואירן שיח׳ באמריקה

ר׳ דוד אינדיק זוג׳ ... וחמשת ילדיהם ...
מונצחים ע״י בתם ריזי שתחי׳ ובנם זלמן נ״י באמריקה

ר׳ חיים שמואל אליאש זוג׳ ... ושמונת ילדיהם ... הי״ד

ר׳ משה אפל זוג׳ אילונקה ושני ילדיהם ... הי״ד

ר׳ יואל אשכנזי זוג׳ ... ושתי בנותיו ... הי״ד
מונצחים ע״י בנם ליפא שיחי׳ ובתם צפורה שתחי׳ באמריקה

ר׳ קלמן באלש וזוג׳ ... הי״ד
מונצחים ע״י ילדיהם קלרי בונדי דז׳ורי ויצא תל־אביב רח׳ זכרון יעקב 6

ר׳ שלמה זלמן בום משגיח ז״ל זוג׳ ... בתם קריינדיל הי״ד

ר׳ משה בן שלמה זלמן בום זוג׳ דבורה בת ר׳ מאיר שו״ב הי״ד

אלמנת ... בלאט .. ומשפ׳ .. הי״ד

ר׳ בענדר ... ומשפ׳ ... הי״ד

משפ׳ ... בער ... הי״ד

ר׳ יעקב שלמה בערל הי״ד

ר׳ שלמה בערנאט ומשפ׳ .. הי״ד

אלמנה בר פפי ...
ליפוט בר
שמעוני בר
לנדור בר ... הי״ד

ר׳ ישעיה ברגר זוג׳ ליבה יצ״ח
פרל נחה, שינדל רחל, חנטשה
מינדל, משה הי״ד

ר׳ אריה ברקוביץ זוג׳ שרה רבקה
ויצ״ח הי״ד

ר׳ יצחק ברקוביץ וזוג׳ ...
מונצחים ע״י ילדיהם בילה מנדי נ״י
בגרמניה ושמו נ״י באמריקה

ר׳ ... ברוקנר וזוג׳ ... ויצ״ח
פרידה וסידי הי״ד

אשת מקס ברנדר הי״ד
מונצחת ע״י בנה היני נ״י בתה
ריטה בת־ים

ר׳ אליהו גובמן זוג׳ בילה ויצ״ח
חייה דינה, מרים הי״ד

ר׳ יחיאל אריה גולדשטיין ומשפ׳
... הי״ד

ר׳ יוסף גולדשטיין וזוג׳ פיגה
הי״ד
מונצחים ע״י ילדיהם חייה אסתר
וגיטל המלי שיח׳ חיפה מדרגות בית
שערים 12
זאב גולדשטיין נ״י רומניה

ר׳ אברהם גולדשטיין זוג׳ פרידה
ויצ״ח בת ציון, וישראל צבי הי״ד

ר׳ ... גוטמן ומשפ׳ ... הי״ד

האשה פרל אלמנת ר׳ משה גליק
בנה יעקב הי״ד
מונצחים ע״י בתם רחל הורוביץ
תחי׳ תל־אביב רח׳ נר לילה 19

ר׳ מנדל וולף גליק זוג׳ רעכל יצ״ח
נח, צבי, לאה, אסתר, משה, הי״ד

ר׳ נתן גליק זוג׳ חייה ויצ״ח אסתר
לאה, משה, הי״ד
מונצחים ע״י בתם סימה, בברזיל

ר׳ בצלאל גליק זוג׳ שרה הי״ד

ר׳ יום טוב ליפמאן גליק זוג׳
מלכה ויצ״ח מרים ארליך ובתה
טילי, איזיק, וליבי ... הי״ד
מונצחים ע״י פייגה לאה שתחי׳
ודוד הרש נ״י רמת־גן רח׳ המעגל 12
חנה באמריקה

ר׳ משה גליק זוג׳ הלן ויצ״ח שרה
ויוסי הי״ד

ר׳ נפתלי הרץ גנץ זוג׳ רחל לאה
ויצ״ח יעקב יוסף, חיים חנה רבקה
פייגה פסל הי״ד
מונצחים ע״י בניהם יהושע מנחם
ומאיר יהודה נ״י פתח־תקוה רח׳
הגנה 14

ר׳ מנחם גרוסמן וזוג׳ בתי הי״ד
מונצחים ע״י בנם מישו נ״י ובתם
אווה תחי׳ דר׳ שוורץ רמת גן רח׳
השומר 16

ר׳ ברוך גרוסמן וזוג׳ חנה רבקה הי״ד

ר׳ זאב גרוסמן ... הי״ד

ר׳ בן ציון גרינבוים זוג׳ שלומית ויצ״ח שרה לאה ובנה שמואל ברל, שינדל, אליעזר, גרשון, נתן, ברכה מונצחים ע״י משפ׳ פרידמן צבי נ״י כרכור

ר׳ אליהו גרין ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ אהרון גרינבוים ומשפ׳ ..הי״ד

ר׳ ... גרנדש זוג׳ חייה יהודית בת יקותיאל ובנה ... הי״ד

ר׳ זאב הוט וזוג׳ ... הי״ד

ר׳ יוסף אהרון בן משה הילל הירש זוג׳ ארז׳י ויצ״ח הרשי, מנדל, לאה ועוד אחד הי״ד מונצחים ע״י דוד יצחק נ״י בני ברק

אלמנה מלכה הירש (אמריקנקה) הי״ד

ר׳ מרדכי הירש הכהן וזוג׳ .. הי״ד
מונצחים ע״י דוצי אשת ד״ר פריד נ״י רומניה בעטלאהן

ר׳ מאיר הישהורן ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ יעקב, פרידה, יוסף הכט הי״ד מונצחים ע״י אפרים הכט הרשקוביץ. גדרה רח׳ כצנלסון 20

ר׳ מנחם הלפרין ומשפ׳ ... הי״ד

מלכה אלמנת ר׳ הרמן צבי הרש הי״ד
מונצחים ע״י דוד ופייגה לאה הרש ר״ג

ר׳ שמעון הרשקוביץ ומשפ׳ הי״ד

ר׳ ... הנריק ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ ... וינברגר ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ יעקב מרדכי וינגרט זוג׳ חייה הי״ד

ר׳ טוביה אליהו וינגרט זוג׳ מרים ויצ״ח אריה ופייגה הי״ד

ר׳ ... וינגרט ומשפ׳ ... הי״ד

אלמנה וינשטין ויצ״ח מטילדה. ושרה הי״ד

ר׳ נחום יהודה וינשטין זוג׳ ... ובתם איצו הי״ד

אלמנת ר׳ אשר ויס הי״ד

ר׳ יחזקאל שרגא ויס זוג׳ מינדל הי״ד

ר׳ אברהם ויס זוג׳ לאה בנם אשר הי״ד
מונצחים ע״י בנותיו ששי, מינדו, רבקו, ורחל שתחי׳ באמריקה

ר׳ בן ציון ויס הי״ד ומשפ׳ ...

ר׳ שמואל ויס זוג׳ ... וארבעת ילדיהם ... הי״ד

ר׳ חיים נפתלי הרצקה ויסמן זוג׳ ביילה סבתא הינגה אשת ר׳ משה לייב הי״ד

מרת גיטל ויסמן אשת משה יהודה ביתה צ׳רנה, ובנה יהושוע הי״ד
מונצחים ע״י משה יהודה ויסמן נ״י בני ברק רח׳ האי גאון 9

ר׳ ישראל יהודה ויעג זוג׳ מרים ושלושת בנותיו ה״יד

ר׳ ... ויסברגר ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ ... ורצברגר וזוג׳ ... הי״ד
מונצחים ע״י בנם ברוך ורצברגר נ״י רחובות רח׳ השומרים

ר׳ משה יוסף שו״ב ויס בן מרדכי ז״ל זוג׳ פריידה בת ר׳ מאיר שו״ב יצ״ח יעקב חיים, אסתר ביילה ישראל, הנדל, לאה, בנדיט, שפרה׳ הי״ד

ר׳ אליהו ורבר בן ר׳ מאיר שו״ב ז״ל זוג׳ בת שבע יצ״ח זאב צבי, רבקה לאה הי״ד

ר׳ בנימין ורבר בן ר׳ מאיר שו״ב ז״ל זוג׳ סאסי בת ר׳ יצחק אריה שו״ב יצ״ח שלמה אהרן, הנדיל מרדכי, ברוך בנדיט, מאיר הי״ד

ר׳ יחיאל מיכל זיכרמן בן חיים ז״ל זוג׳ ויטל בת ר׳ מאיר שו״ב ביתם אטיל הי״ד
מונצחים ע״י ביתם לאה וחתנם ישראל פישמן נ״י נכד ר׳ מאיר ורבר שו״ב תל־אביב רח׳ ישראל מנסלנט 17

חייה שרה בת אסתר זילברשטין הי״ד אשת ר׳ שפסל זאב ז״ל

אסתר זילברשטין אשת ר׳ יחיאל אריה וביתה פייגה גיטל הי״ד
מונצחים ע״י יחיאל אריה נ״י ופרידה תחי׳ זילברשטין בני ברק רח׳ ירושלים 12

ינטה בת פרל זילברשטין אשת שפסל זאב (לופו) ויצ״ח אסתר, פייגה דוד חיים הי״ד
מונצחים ע״י לופו זילברשטין בני ברק רח׳ רימון 2

ר׳ ... זימל ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ שלמה זינגר הי״ד

ר׳ שמואל זליג ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ נחמיה זליג ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ מתיתיהו טאבק זוג׳ אסתר מלכה יצ״ח אשר ישעי׳, סוסי, ושפרינצה (צונצי)
מונצחים ע״י טאבק רחל תח׳ תל־אביב רמת החייל רחוב מרכוס 11

אלמנה יאנקא ובנה שלום הי״ד
מונצחים ע״י חייה שרה וגנדל

ר׳ אליהו יודקוביץ זוג׳ חנה יצ״ח בלומה טשרנה, חייה שרה׳ מנחם׳ שולמית׳ ושלמה הי״ד

ר׳ יהודה יודקוביץ זוג׳ מרים ביתם יהודית הי״ד

פרל בת שלמה ולאה יודקוביץ

ר׳ מרדכי בן יעקב הכהן כהן זוג׳ שינדל בנם נח נכדתם יהודית בת משה הי״ד
מונצחים ע״י רבקה ומשה דויטש נ״י פתח־תקוה רח׳ אורלנסקי 9
מינדל (מנצי) ואברהם הרש נ״י נחלים

ר׳ יוסף ארי׳ בן יעקב יחיאל הכהן כהנא זוג׳ בת־שבע בת ר׳ שמשון

יצ״ח יעקב, יחזקאל, יום טוב ושרה ושלושת ילדיה ... הי״ד
מונצחים ע״י חיים מאיר, ישראל יהודה נ״י וזלאטה תחי׳ כהנא תל־אביב רח׳ כצנלסון 9

ר׳ ישראל לאזר ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ שמשון לויבר זוג׳ שרה לאה ובנם אהרן רפאל לייב הי״ד
מונצחים ע״י ביתם יודית אמריקה

ר׳ משה לויבר ומשפחתו ... הי״ד

ר׳ נתן לוינגר זוג׳ ביילה יצ״ח שלמה, מרדכי צבי, גולדה, איידל הי״ד
מונצחים ע״י בנם רפאל נ״י חיפה רח׳ הפועל 16

ר׳ אנשיל לוינגר זוג׳ מרים יצ״ח וולף, ניסים, הי״ד
מונצחים ע״י בנם רפאל נ״י אמריקה

ר׳ שמואל בן פייגה לקס זוג׳ אסתר מלכה בת פרימה רעכל יצ״ח ישראל מאיר פייגה פרימה רעכל חנה רבקה הי״ד
מונצחים ע״י מרדכי ואפרים לקס נ״י בני ברק רח׳ בן זכאי 10

ר׳ רפאל נתן נטע בן לאה לוינגר זוג׳ שיינדל ז״ל

משה בן וולף מיקלר בתו חייה גיטל ז״ל
מונצחים ע״י רבקה מיקלר אמריקה

מרדכי בן שאול וינראב ז״ל
מונצח ע״י לנקה וינראב קליפורניה

ר׳ יצחק מאיער וזוג׳ דינה בנם יוסף הי״ד
מונצחים ע״י בנם בילה מאיער נ״י
פתח־תקוה רח׳ אורלוב 3

ר׳ שלום מאיער וזוג׳ ... הי״ד

ר׳ ... מוזעש ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ נחום מיסטר זוג׳ פסיה הי״ד

ר׳ יצחק יעקב מיסטר ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ דוד אריה מיסטר ומשפ׳ ... הי״ד

זיסל רבקה מיסטר בעלה צבי ושלושה בנים ... הי״ד
מונצחים ע״י משה מיסטר נ״י
חיפה רח׳ אילת 11

ר׳ מרדכי צבי מכאלי זוג׳ אקה יצ״ח:
יעקב, זוג׳ אידס שתי ילדות הי״ד
יוסף, זוג׳ רבקה ושלוש ילדים הי״ד
חייה, ובעלה רפאל וארבע ילדים הי״ד
פרל וביתה נחה הי״ד

מרים ובעלה אשר אנשיל ושני ילדים הי״ד
מינדל ובעלה דוד ועשר ילדים הי״ד

רבקה בת יום טוב ליפמאן מכאלי
בניה מרדכי צבי, מנחם הי״ד
מונצחים ע״י אברהם יצחק מכאלי
נ״י נתניה רח׳ שער העמק 9

ר׳ אברהם הרש מנדלזון זוג׳ לאה יצ״ח שיינדל חנה ה״יד
מונצחים ע״י בנם ברוך מנדלזון נ״י אמריקה

ר׳ חיים יחיאל בן דוד מנדל הי״ד
זוג׳ חנטשה בת ר׳ מרדכי ז״ל
אברהם שמשון ז״ל
דוד ומשפ׳ ה״יד
יוסף משה ומשפ׳ הי״ד
אסתר ומשפ׳ הי״ד
רבקה ומשפ׳ הי״ד
מונצחים ע״י יעקב צבי מנדל נ״י
בני ברק ר׳ עקיבא 80

ר׳ יצחק מנדל זוג׳ מרים לאה בת שיינדל ויצ״ח שרה רבקה ברקוביץ וילדיה הי״ד
ברל טוּבי׳, חייה רחל הי״ד
מונצחים ע״י משה ומינדוש מלק
נ״י תל־אביב רח׳ ארנון 22

אלמנה מרק הי״ד

רוז׳י מרק הי״ד אשת ד״ר אידינגר
מונצחים ע״י בניהם גזה ואלפרד

משפ׳ ... מרק
מונצחים ע״י בנם יוסף מרק נ״י
ערד רח׳ אילת 43/6

ר׳ צבי בן יוסף מרדכי מרק זוג׳
מינדל בת אברהם ויצ״ח שינדיל
אסתר, ושושנה, בנות ר׳ יעקב קפל
רבקה, אברהם, נכה, ליבה, אשר
בנות ר׳ צבי הי״ד
מונצחים ע״י אברהם מרק נ״י
רמת־גן רח׳ אלרוזוב 2

ר׳ מנחם מנדל מרקוביץ ובנו
משה הי״ד
מונצחים ע״י זוג׳ ליפו תחי׳

ר ׳שמואל מרקוביץ המלמד זוג׳
... וילדיו ... הי״ד

אלמנת מרקוביץ וילדיה ... הי״ד

ר׳ יעקב קפל בן ר׳ יחיאל ורחל
נויפלד זוג׳ מלכה בת שלמה ולאה
יצ״ח יחיאל מיכאל, חיים יצחק
ויוסף שמואל הי״ד

ר׳ אברהם בן יעקב שלמה ומלכה
נויפלד
ר׳ שמואל בן יחיאל מכאל נויפלד
מונצחים ע״י גדליה נויפלד נ״י
חיפה רח׳ אחד העם 4
ורונה נויפלד תחי׳ טירת הכרמל
שכ׳ ויצמן 219/30

ר׳ אברהם נמש זוג׳ הניה יצ״ח;
נתנאל חיים, אסתר בילה, פרימה,
דבורה, גיטל הי״ד
מונצחים ע״י רחל שטרוס תחי׳
בני ברק רח׳ הגפן 13
יוסף נמש רמלה שכ׳ משכנות רח׳
וילנא 9
מנחם אריה, משה נמש רמת גן
בלומה רויזה וזאב רייכרד חולון

ר׳ יצחק נדג׳פלודי זוג׳ שרה
מונצחים ע״י נכדיהם מינדל ורבקה

ד״ר נמדג׳אי וזוג׳ ... הי״ד
מונצחים ע״י ילדיהם פאלי, ואיבה

ר׳ זלמן נתן זוג׳ ... ובנם ראובן
הי״ד

ר׳ חיים מרדכי עידלהייד זוג׳
פייגה שיינדל יצ״ח יקותיאל, שאשי
אלימלך הי״ד

ר׳ אברהם יוסף עידלהייד זוג׳
דבורה יצ״ח אריה, פרימה רעכל,
חייה רחל הי״ד
מונצחים ע״י בנם ישעיהו עידלהייד
בני ברק

ר׳ ישראל מאיר עידלהייד זוג׳
יוכבד יצ״ח ברוך, אריה, רבקה
מונצחים ע״י אפרים עידלהייד
בני ברק רח׳ בית הלל 10

ר׳ פישל שרגא פאל זוג׳ שרה רבקה יוצ״ח מאשה ובעלה אברהם הילדות שינדל, יעטה בנות מאשה לאה בת פישל שרגא וביתה רוזה מונצחים ע״י פרימה זלברשטין
בני ברק
צילי עופר רמת־גן רח׳ חרות 12

ר׳ חיים לייב פולק זוג׳ יודית (אדל) יצ״ח שלום הרש, שרה פייגה (איבה) הי״ד

ר׳ קלמן פייג וזוג׳ ... הי״ד

ר׳ יהושוע בן יצחק פסטרנק זוג׳ צארטיל (שרה) בת יעקב יצ״ח מנחם מנדל, בצלאל הי״ד
מונצחים ע״י יצחק פסטרנק נ״י
בני ברק רח׳ פרל 4
אברהם פסטרנק נ״י קנדה
יוסף פסטרנק נ״י צ׳ילי
שלמה פסטרנק נ״י רמת־גן רח׳ השר משה 31

ר׳ שלמה פעק וזוג׳ ... הי״ד
ר׳ מתיתיהו יהודה פריד זוג׳ ... ובנם משה הי״ד
מונצחים ע״י בנם ד״ר פריד אנדור בטלעהן

ר׳ חיים פריד וזוג׳ רייזל ז״ל
מונצחים ע״י בניהם מיכאל פריד
תל־אביב רח׳ זכרון יעקב 6
שלמה פריד חיפה נווה שאנן

נחה פריד אלמנת ר׳ ישראל בינם ביתם מאשה הי״ד
ר׳ יקותאיל בן ישראל בינם פריד זוג׳ מינדל יצ״ח מלכה, משה, יטה רחל, אשת דסקל וילדיה ... הי״ד

ר׳ רפאל פריד זוג׳ ... ובנם ... הי״ד

ר׳ חיים בן ישראל בינם פריד זוג׳ ... וחמשת ילדיהם הי״ד

מטילד שינברג אשת ד״ר פריד ובנה מתיתיהו הי״ד
מונצחים ע״י דוד רוזנברג נ״י חיפה
רח׳ אבא הלל סילבר 91

ריזא אשת ר׳ יחזקאל פרידלנדר וחמשת ילדיהם הי״ד

ר׳ חיים ברוך פרידלנדר זוג׳ ... וילדיהם ... הי״ד

ר׳ דוד (דודוש) פרידלנדר זוג׳ ... וילדיהם ... הי״ד
משפ׳ פרדיננד הי״ד

ר׳ ... פרנץ זוג׳ טרייז ... הי״ד

ר׳ דוד פרידלנדר זוג׳ בלה בת ר׳ משה גליק בנם משה הי״ד

ר בנימין צבי פרקש זוג׳ רבקה בת ר׳ צבי יצ״ח משה, אברהם יצחק, מנחם, רחל, יודית, רייזי הי״ד
מונצחים ע״י ביתם בלומה פרידמן
באר שבע רח׳ קלישר 6
בנם יהודה פרקש באר שבע

ר׳ יצחק בן דוד פרקש זוג׳ מינדל
בת ר׳ אהרן הכהן יצ״ח יהודית,
שמואל הי״ד
קרובים: אסתר בת דוד, חנה בת
דוד הי״ד
מונצחים ע״י פרקש דב נ״י צפת
דרום שכ׳ עולים 38/6

האלמנה הודס פרקש בנה רודי
זוג׳ בלנקה יצ״ח מרדכי, גלדי הי״ד

ר׳ דוד פרקש זוג׳ ריקי בתם זלדי
הי״ד

שרה רבקה אשת ר׳ זליג פרנק
בנה רפאל בתה מחלי הי״ד
מונצחים ע״י זליג פרנק נ״י בני ברק
רח׳ בעל שם טוב 11

ר׳ יצחק אריה בן שלמה חיים ז״ל
פישמן שו״ב בקעלצעל
זוג׳ פייגה ריזשה בת ר׳ מאיר שו״ב
יצ״ח מלכה, רייזה, בנימין הי״ד
בתם בלומה ויצ״ח
מונצחים ע״י בנו ישראל פישמן נ״י
וכלתו לאה תחי׳ תל־אביב

ר׳ אלימלך קול ז״ל זוג׳ רבקה
הי״ד

ר׳ גרשון קול זוג׳ יהודית ביתם
שרה הי״ד
מונצחים ע״י בנם משה קול נ״י
חיפה שטח שרון 302 קרים ים

ר׳ דוד קול בנותיו מחלי׳ פייגי
ובנו אלימלך הי״ד
מונצחים ע״י הרמינה קול תחי׳
חיפה רח׳ הירקון 28 אחוזה
דודו לפלר חיפה רח׳ דיזראל 51
אחוזה

ר׳ מרדכי אריה בן צבי קארנבוים
הלוי הי״ד זו׳ גיטל בת ר׳ נחמיה
גינצבורג הי״ד יצ״ח פרייידה ובתם
טשארנה ז״ל ובנה הב׳ נחמיה הי״ד

ר׳ שמעון קארנבוים זוג׳ זעלדא
הי״ד
הילד צבי לבית הורוביץ הי״ד
מונצחים ע״י ביתם בילה וחתנם
יחיאל סג״ל נ״י הורוביץ תל־אביב
רח׳ אבן גבירול 169
ביתם אסתר וחתנם בנימין נ״י
נובובולסקי קרית ביאליסטוק
ביתם טובה וחתנם פנחס פריד נ״י
רמת־גן רח׳ אראל 11 רמת חן

ר׳ צבי (הרשל) ראט זוג׳ יוכבד
בת משה ברוקשטין בנם יהודה
אריה (ליבוש) הי״ד
מונצחים ע״י ישראל נתן ראט נ״י
באמריקה
אלתר שושנה (רויזה) חיפה רח׳
פבזנר 10
ד״ר דוד איבי תחי׳ עכו
רח׳ בן עמי 44
אסתר ליב תחי׳ תל־אביב רח׳
הינריטה סולד 25
ד״ר ראט יוסף נ״י תל־אביב רח׳
ארלוזורוב 180

ר׳ שאול אריה רוזנברג ז״ל זוג׳
ייטה קונה ז״ל יצ״ח אסתר ובנה
... הי״ד
מונצחים ע״י משה רוזנברג נ״י
נתניה רח׳ הגליל 20
רוזנר סימי תחי׳ כפר־סבא רח׳
רוטשילד 64
אפרים פישל רוזנברג נ״י אמריקה
אלה רוזנברג תחי׳ לונדון
דוד רוזנברג נ״י כפר־סבא

אלמנה הרמן רוזנברג בנה אהרון
שמעון הי״ד
מונצחים ע״י רז׳י, פאני, צ׳יקה,
ליבוש יקנאם מאטיאש פאני שכ׳
22/20

משפ׳ רוזנברג מקשה הי״ד

משפ׳ רוזנברג פרי הי״ד

משפ׳ רוזנברג ליוש הי״ד

משפ׳ רוזנברג קלרה הי״ד

משפ׳ רוזנברג בלימוש

ר׳ שלמה זלקא רוזנוסר זוג׳ רייזל
יצ״ח אברהם, דב, בלומה ובעלה
שמעון הירש בתם יהודית הי״ד

ר׳ חיים יוסף רוזנוסר זוג׳ שרה
בתם נחה הי״ד
מונצחים ע״י שמעון רוזנוסר נ״י
נתניה רח׳ סמילנסקי 25
יהודה רוזנוסר נ״י נתניה רחוב
סלמון 13

ר׳ משה אהרון רוזנפלד ומשפ׳
הי״ד
מונצחים ע״י בנם חנוך הינך

אלמנה רוטשילד אמא וביתה
בוזי הי״ד

הילד אפרים יצחק רייכרד הי״ד
מונצח ע״י ההורים זאב ובלומה
רייכרד חולון רח׳ הנרקיס 5
תל־גיבורים

ר׳ אברהם שוורץ זוג׳ ויקי יצ״ח
משה, טילה, בלומה, אסתר הי״ד

ר׳ משה וולף שוורץ זוג׳ לאה
יצ״ח אשר, יוסף, עוד בן ... הי״ד

ר׳ ניסל נאנדור שוורץ וזוג׳ הי״ד
מונצחים ע״י בנם ... שוורץ נ״י
חיפה רח׳ גבעון 10 כרמל

ר׳ ישראל צבי שטטר זוג׳ מלכה
בת אברהם יצ״ח חייה ליבה שרה
הי״ד
פרל אברהם זאב אברהם הי״ד
מונצחים ע״י רחל לאה שטטר תחי׳
קרית פרוסטיק שכ׳ מזרחי 77/2
אסתר מרק תחי׳ בוסתון הגליל
דואר חיפה

ר׳ משה שטעסל ומשפ׳ ... הי״ד

ר׳ נוסי שינברגר זוג׳ הלן הי״ד

ר׳ יונה שמחה שטינברגר זוג׳
חנה רבקה ביתם פרימה רעכל הי״ד
מונצחים ע״י בנותיהם רחל
עידלהייד בני ברק
אסתר קלופנר בני ברק רחוב
עזרא 26

ר׳ דוד שכטר זוג׳ ... בתם, מאטי,
הי״ד

מונצחים ע״י בניהם פנחס נ״י יעקב
יוסף חיים נ״י נתניה קרית צאנז

ר׳ ... שמעון באטשי וזוג׳ ... הי״ד

ר׳ ... שטעסל חתנו של ר׳ שלמה
זלמן זוג׳ חוה וילדיהם ... הי״ד

ר׳ שפילמן חתנו של ר׳ שלמה
זלמן זוג׳ פסי וילדיהם ... הי״ד

סביבת בטלעהן

ארפאשטיא

ר׳ ... שטרן ומשפ׳ ... הי״ד

בעאוד

ר׳ ... ורצברגר השוחט ומשפ׳ ...
הי״ד

ר׳ פייבל רוזנר זוג׳ גיטל יצ״ח
דוד, יעקב שמשון, משה, טובי, עטי
פרידה הי״ד
מונצחים ע״י אברהם רוזנר נ״י
בני ברק רח׳ השלושה 8

ר׳ צבי הגר זוג׳ ושבע ילדים הי״ד
ר׳ אליהו מרמור זוג׳ פרידה כלתו
עם שני ילדים הי״ד

ג׳וק

ר׳ שלמה מרמורשטין זוג׳ שרה
בנם חנניה ביתם רבקה
מונצחים ע״י משה מרמורשטין נ״י
תל־אביב רח׳ אבן גבירול 47

דוד מרמורשטין נ״י תל־אביב רח׳
דניאל פריש 6

ר׳ חיים יוסף בלום זוג׳ פייגה
בתם שרה הי״ד
ר׳ דוד זליג גרין זוג׳ מיריש הי״ד
ר׳ לייב הסנדלר וזוג׳

טוזא

ר׳ ישראל צבי איגר זוג׳ חייה
מלכה בתם רחל ושלושה ילדים
הי״ד

דודה רייזל לבית בירו הי״ד
מונצחים ע״י האחים איגר נ״י דוד
איגר נתניה רח׳ זבוטינסקי 6

נאדיפולו

ר׳ דוד חיים בן משה אליעזר
דסקל זוג׳ סימה בת ר׳ דוד ביתם
צירל בלומה הי״ד
מונצחים ע״י בנם יוסף נ״י דסקל
פתח־תקוה רח׳ בלפור 26

ר׳ גרשון דסקל זוג׳ רחל

ר ׳אברהם פרייזלר זוג׳ צירל בת ר׳ גרשון יצ״ח משה, אליעזר, אטל רחל הי״ד

ר׳ זאב קליין זוג׳ גיטל בת ר׳ גרשון יצ״ח מינדל, משה, הי״ד

ר׳ מנחם רוזנפלד זוג׳ חייה בת ר׳ גרשון יצ״ח מאיר, אריה, עוד בן ... הי״ד
מונצחים ע״י משה דסקל נ״י
פתח־תקוה רח׳ שפירא 2
צבי ומלכה תחי׳ מושב נחלים
פרי (דסקל) שלמון תחי׳ פתח־תקוה רח׳ ברודה 9
אליעזר דסקל נ״י קנדה

אשת ר׳ שמואל זאב לייב יצ״ח מינדל,רחל לאה הי״ד
גולדה אשת ר׳ משה דסקל נ״י בתם טשרנה הי״ד

ר׳ אברהם שמואל פאל זוג׳ פייגה הי״ד
מונצחים ע״י האחים משה, מנחם מרדכי יהודה, פאל נ״י חיפה רח׳ הרצל 5
אחות אסתר יונה בני ברק שכ׳ סטמר

ר׳ מנחם מנדל הייניריך זוג׳ מינדל
מונצחים ע״י ילדיהם צבי, רחל, רבקה שתחי׳

ר׳ מנדל מוזש זוג׳ ... יצ״ח מקדה פייגה, רבקה
מונצחים ע״י שמעון מוזש נ״י חיפה

אלמנה הונה ... יצ״ח רחל, פרידה אלקה, רייזי
מונצחים ע״י הונה נאנדור נ״י באר שבע

ר׳ ישעיהו דימנטשטין וזוג׳ ... הי״ד
מונצחים ע״י שלושה אחים דימנטשטין נ״י

ר׳ ליפות קיין זוג׳ יענטה יצ״ח צבי, צילי הי״ד
מונצחים ע״י בתם מלכה איכנבלט ארגנטינה

פעלאק

ר׳ חיים מרדכי שמעון זוג׳ שאשי בנם אפרים צבי בתם שיינדל הי״ד
מונצחים ע״י יעקב קפל שמעון נ״י באר שבע שכ׳ ג׳ 529/28

ר׳ מרדכי מרק זוג׳ אסתר בתם שאשי מלכה, שיינדל שרה הי״ד
מונצחים ע״י נחה מיריש באר שבע

קודנו

ר׳ אברהם יוסף איז׳ק זוג׳ רוזליה בת ר׳ דוד ואתוש
מונצחים ע״י יצחק (איזק) נ״י
עפולה גבעת המורה 348/14
אחות אדית לוינגר חיפה

שומקרעק

ר׳ מנחם מנדל הלוי אברהם זוג׳ אסתר מלכה בת ר׳ דב נוטי בנם נתן

מונצחים ע״י בניהם

ר׳ צבי אברהם נ״י ק׳ מוצקין רח׳ שפרינצק 3

יוסף אברהם נ״י פתח־תקוה רח׳ סלור 5

דוד אברהם קרית מוצקין סמטת תמר

ר׳ שמואל בלונדר זוג׳ טינקה יצ״ח נתן, יוסף, חנה, הי״ד

ר׳ דוד בלט זוג׳ שרה בנם יצחק הי״ד

ר׳ מתיתיהו גולדשטין זוג׳ הינגה ובנותיהם ... הי״ד

מונצחים ע״י בנם נתן ארתור גולדשטיין רמת יוסף

ר׳ אליהו גרינשטין זוג׳ ... חתנו שלמה וידר זוג׳ חנה בת ר׳ אליהו בנם יצחק הי״ד

מונצחים ע״י יוסף קלמן וידר נ״י

רחל גרינשטין הי״ד

ר׳ אליהו גרין זוג׳ רבקה הי״ד

מונצחים ע״י יחיאל אריה זלברשטין בני ברק

ד״ר הירש יאנו זוג׳ ז׳נט בנם קלמן הי״ד

מונצחים ע״י בתם יודית רומניה

ר׳ אליעזר הירש זוג׳ אסתר וארבע ילדים ... הי״ד

ר׳ חנניה יום טוב ליפא היילברון (השוחט) זוג׳ מטלדה יצ״ח אריה שמחה, מלכה, עוד שני בנים ... הי״ד

מונצחים ע״י בתם פייגה בני ברק

ר׳ יצחק אייזיק וייס זוג׳ גיזי יצ״ח מירה, פרל, מנחם, הי״ד

ר׳ אברהם ורטנברג זוג׳ רבקה בתם רחל הי״ד

מונצחים ע״י מרים (באבא) דסקל תחי׳ פתח־תקוה רח׳ בלפור 26

ר׳ ישראל זוננקלאר זוג׳ שיינדל הי״ד

ר׳ יעקב מרק זוג׳ שיינדל והילדים ... הי״ד

ר׳ אהרון מרקוביץ זוג׳ יידת יצ״ח בילה, רבקה שרה, שאול הי״ד

ר׳ נתן נוסבכר זוג׳ רחל בנם טיבור (שבח) הי״ד

מונצחים ע״י לאה פרנקל תחי׳ (נוסבכר) בן־דור רח׳ הגיבורים 31 ע״י חיפה

חייה דבורה כהן בנה דב (ברל) אסתר פרידמן יצ״ח פרידה, משה הי״ד

מונצחים ע״י צבי פרידמן נ״י כרכור

ר' אברהם זאב קורלנדר זוג'
ברכה ביילה יצ"ח שושנה ריזל, בת ציון, הי"ד
קרובים: חייה גיטל הי"ד
מונצחים ע"י יצחק קורלנדר נ"י
בית הלל ד. נ. גליל עליון

ר' יחזקאל אברהם צווייג זוג'
חייה בנם יחיאל צמח הי"ד
מונצחים ע"י מאיר יהודה צויג נ"י
יפו רח' קדם 171

לאה שרולטה מרק תחי' קרית שמואל
חיים מנחם צוייג נ"י תל-אביב
נתן צוייג אשקלון יובל גד 461 אפרידר

רלי לזר רמת אליהו 350/3 ראשון לציון

טובה אברהם פתח תקוה רחוב סלור 5

שרה רבקה צווייג יצ"ח אסתר צביה, חוה פייגה הי"ד ישראל
מונצחים ע"י מנחם צווייג נ"י
תל-אביב דרך שלום 29 אצל פונטש אסתר

אלמנה פפי שטרן
מונצחת ע"י בניה ראובן, אריה, רפאל נ"י

ר' הינך שטיינר זוג' ... וחמש ילדים ... הי"ד
מונצחים ע"י אשר זליג נ"י אשקלון
גיטל תחי' אמריקה